HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH
BAN TUYÊN GIÁO TRUNG ƯƠNG
BAN DÂN VẬN TRUNG ƯƠNG
BỘ NÔNG NGHIỆP VÀ PHÁT TRIỂN NÔNG THÔN

70 năm
Tác phẩm
ĐỜI SỐNG MỚI
của Chủ tịch
HỒ CHÍ MINH

GIÁ TRỊ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN

TRONG PHONG TRÀO XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI VÀ ĐÔ THỊ VĂN MINH

(Kỷ yếu Hội thảo khoa học cấp Quốc gia)

ST NHÀ XUẤT BẢN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA SỰ THẬT

70 năm

Tác phẩm

ĐỜI SỐNG MỚI

của Chủ tịch

HỒ CHÍ MINH

GIÁ TRỊ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN TRONG PHONG TRÀO XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI VÀ ĐÔ THỊ VĂN MINH

(Kỷ yếu Hội thảo khoa học cấp Quốc gia)

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH
BAN TUYÊN GIÁO TRUNG ƯƠNG
BAN DÂN VẬN TRUNG ƯƠNG
BỘ NÔNG NGHIỆP VÀ PHÁT TRIỂN NÔNG THÔN

70 năm Tác phẩm ĐỜI SỐNG MỚI của Chủ tịch HỒ CHÍ MINH

GIÁ TRỊ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN TRONG PHONG TRÀO XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI VÀ ĐÔ THỊ VĂN MINH

(Kỷ yếu Hội thảo khoa học cấp Quốc gia)

NHÀ XUẤT BẢN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA SỰ THẬT
HÀ NỘI - 2017

BAN CHỈ ĐẠO

1. GS.TS. Nguyễn Xuân Thắng, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương Đảng, Giám đốc Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Trưởng Ban
2. PGS.TS. Lê Quốc Lý, Phó Giám đốc Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Phó Trưởng Ban Thường trực
3. Đồng chí Lâm Phương Thanh, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương Đảng, Phó trưởng Ban Tuyên giáo Trung ương	Phó Trưởng ban
4. Đồng chí Nguyễn Văn Hùng, Phó trưởng Ban Dân vận Trung ương	Phó Trưởng Ban
5. Đồng chí Trần Thanh Nam, Thứ trưởng Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn	Phó Trưởng Ban
6. PGS.TS. Lê Văn Lợi, Vụ trưởng Vụ QLKH, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Ủy viên Thường trực
7. PGS.TS. Phạm Ngọc Anh, Viện trưởng Viện Hồ Chí Minh và các lãnh tụ của Đảng, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Ủy viên
8. Đồng chí Nguyễn Chí Hướng, Chánh Văn phòng Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Ủy viên
9. TS. Nguyễn Thị Thu Hà, Vụ trưởng Vụ Tuyên truyền, Ban Tuyên giáo Trung ương	Ủy viên

TỔ CHỨC BẢN THẢO

1. PGS.TS. Phạm Ngọc Anh, Viện trưởng Viện Hồ Chí Minh và các lãnh tụ của Đảng, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Trưởng Ban
2. PGS.TS. Lê Văn Lợi, Vụ trưởng Vụ Quản lý khoa học, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Phó Trưởng Ban
3. TS. Đinh Thị Mai, Phó Vụ trưởng Vụ Tuyên truyền, Ban Tuyên giáo Trung ương	Ủy viên
4. Đồng chí Ma Quang Trung, Cục trưởng Cục Kinh tế hợp tác và phát triển nông thôn, Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn	Ủy viên
5. TS. Lý Việt Quang, Phó Viện trưởng Viện Hồ Chí Minh và các lãnh tụ của Đảng, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Ủy viên

6. PGS.TS. Nguyễn Thị Kim Dung, giảng viên cao cấp, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Ủy viên
7. PGS.TS. Bùi Đình Phong, giảng viên cao cấp, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Ủy viên
8. ThS. Trần Thị Huyền, Phó Trưởng Ban Lý luận chung, Viện Hồ Chí Minh và các lãnh tụ của Đảng, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Ủy viên
9. TS. Nguyễn Thị Lương Uyên, giảng viên Viện Hồ Chí Minh và các lãnh tụ của Đảng, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh	Ủy viên

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công mở ra một kỷ nguyên mới cho lịch sử dân tộc - kỷ nguyên độc lập dân tộc gắn liền với chủ nghĩa xã hội. Tuy nhiên, chính quyền cách mạng còn non trẻ vừa mới ra đời đã phải đương đầu với muôn vàn khó khăn, thử thách. Các thế lực đế quốc, phản động quốc tế và trong nước đã câu kết, bao vây, chống phá quyết liệt, hòng thủ tiêu thành quả cách mạng; nạn đói, nạn dốt và nền tài chính kiệt quệ... đã đặt vận mệnh nước ta vào tình thế "ngàn cân treo sợi tóc". Ngày 25-11-1945, Ban Chấp hành Trung ương Đảng đã ban hành Chỉ thị kháng chiến, kiến quốc, khẳng định chủ trương kết hợp chặt chẽ giữa xây dựng nền văn hóa nói chung, đời sống mới nói riêng với kháng chiến, kết hợp kháng chiến với kiến quốc. Đảng ta đã chủ trương phát động phong trào xây dựng đời sống mới. Thay mặt Chính phủ, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký Sắc lệnh số 44, ngày 3-4-1946 thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới. Ngày 20-3-1947, với bút danh Tân Sinh, Người đã công bố tác phẩm *Đời sống mới* để chỉ đạo và động viên phong trào toàn dân xây dựng đời sống mới.

Ngoài lời *Tựa*, tác phẩm *Đời sống mới* được kết cấu gồm 19 mục, trình bày theo lối hỏi - đáp. Trong tác phẩm này, những vấn đề về mục đích, ý nghĩa, nội dung, phương châm và phương pháp xây dựng đời sống mới được Chủ tịch Hồ Chí Minh đề cập một cách ngắn gọn, thiết thực, dễ đọc, dễ hiểu, dễ nhớ và dễ thực hiện.

Người nêu lên nội dung cốt lõi của việc xây dựng đời sống mới là *thực hành cần, kiệm, liêm, chính* trên năm phương diện: cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại và cách làm việc. Tác phẩm *Đời sống mới* đã tạo động lực to lớn thúc đẩy công cuộc kháng chiến thắng lợi, kiến quốc thành công. Ngày nay, những nội dung của tác phẩm *Đời sống mới* vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước nói chung và phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh nói riêng.

Nhân kỷ niệm 127 năm Ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh (19-5-1890 – 19-5-2017) và 70 năm ra đời tác phẩm *Đời sống mới* (1947 - 2017), Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật xuất bản cuốn sách **70 năm tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Giá trị lý luận và thực tiễn trong phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh** *(Kỷ yếu Hội thảo khoa học cấp Quốc gia)*. Cuốn sách là kết quả của Hội thảo khoa học cấp Quốc gia do Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh chủ trì, phối hợp với Ban Tuyên giáo Trung ương, Ban Dân vận Trung ương, Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn tổ chức.

Cuốn sách gồm hai phần:

- Phần thứ nhất: *Đời sống mới* - Những giá trị vững bền và sức lan tỏa;

- Phần thứ hai: Phát huy giá trị tác phẩm *Đời sống mới* trong phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh ở nước ta hiện nay.

Nội dung cuốn sách tập trung làm sáng tỏ những vấn đề về hoàn cảnh ra đời, nội dung cơ bản của tác phẩm *Đời sống mới*; khẳng định giá trị lý luận, thực tiễn và sức lan tỏa của tác phẩm *Đời sống mới* đối với phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh ở nước ta hiện nay. Từ đó, rút ra những bài học kinh nghiệm trong việc tổ chức phong trào xây dựng đời sống mới trong

mỗi người, mỗi gia đình, mỗi làng, trường học, công sở, doanh nghiệp, địa phương,... nhằm đẩy mạnh sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước nói chung và phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh nói riêng.

Cuốn sách là tài liệu tham khảo quý nhằm góp phần triển khai thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng; Nghị quyết Hội nghị lần thứ tư Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XI và khóa XII về công tác xây dựng, chỉnh đốn Đảng; Chỉ thị số 05-CT/TW, ngày 15-5-2016 của Bộ Chính trị về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh và Chỉ thị số 10-CT/TW, ngày 15-12-2016 của Ban Bí thư Trung ương Đảng về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh".

Xin trân trọng giới thiệu cuốn sách cùng bạn đọc.

Tháng 7 năm 2017

NHÀ XUẤT BẢN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA SỰ THẬT

PHÁT BIỂU KHAI MẠC HỘI THẢO KHOA HỌC CẤP QUỐC GIA *70 NĂM TÁC PHẨM ĐỜI SỐNG MỚI CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH - GIÁ TRỊ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN TRONG PHONG TRÀO XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI, ĐÔ THỊ VĂN MINH*

GS.TS. NGUYỄN XUÂN THẮNG*

Thưa các quý vị đại biểu và các nhà khoa học!

Hôm nay, nhân dịp kỷ niệm 127 năm Ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh kính yêu (1890 - 2017) và 70 năm ra đời tác phẩm *Đời sống mới* (1947 - 2017), Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh phối hợp với Ban Tuyên giáo Trung ương, Ban Dân vận Trung ương, Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn tổ chức Hội thảo khoa học *70 năm tác phẩm Đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Giá trị lý luận và thực tiễn trong phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh*. Thay mặt Ban Tổ chức, tôi nhiệt liệt chào mừng các quý vị đại biểu, các đồng chí đại diện lãnh

---

* Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương Đảng, Giám đốc Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

đạo các bộ, ban, ngành Trung ương, đại diện lãnh đạo một số tỉnh, thành phố: Hà Nội, Thành phố Hồ Chí Minh, Đà Nẵng, Nghệ An, Cần Thơ, Sơn La, Bắc Ninh, Thái Bình, các nhà khoa học đến dự Hội thảo! Chúc các đồng chí sức khỏe, hạnh phúc và thành công!

Thưa các đồng chí!

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nỗ lực phấn đấu trọn đời cho mục tiêu xây dựng một nước Việt Nam giàu mạnh, văn minh, người dân có cuộc sống ấm no, tự do, hạnh phúc. Sau ngày Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, nước Việt Nam mới ra đời, cùng với yêu cầu bảo vệ chính quyền cách mạng non trẻ, chống thù trong, giặc ngoài, Hồ Chí Minh đã dành sự quan tâm đặc biệt đến việc xây dựng đời sống mới trong nhân dân. Người coi xây dựng đời sống mới trên các lĩnh vực của đời sống xã hội, với các giai cấp, tầng lớp dân cư là một biện pháp hết sức quan trọng, vừa có ý nghĩa cấp bách, vừa mang tính lâu dài, nhằm xóa bỏ những tàn tích của chế độ thực dân phong kiến, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân, góp phần đưa công cuộc vừa kháng chiến vừa kiến quốc đi đến thắng lợi. Người trực tiếp nói chuyện và gửi thư, điện biểu dương và động viên các tầng lớp nhân dân các địa phương thiết thực thực hiện đời sống mới. Ngày 3-4-1946, thay mặt Chính phủ, Chủ tịch Hồ Chí Minh ký Sắc lệnh số 44 thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới, với các tiểu ban trực thuộc ở các địa phương; chương trình hành động của Ban Trung ương vận động đời sống mới phải được Hội đồng Chính phủ duyệt trước khi thi hành; hằng tháng, Ban phải báo cáo công việc với Bộ trưởng Nội vụ.

Tháng 3-1947, dù đang phải tập trung tâm sức, trí tuệ lãnh đạo toàn Đảng, toàn quân và toàn dân tiến hành kháng chiến chống thực dân Pháp quay lại xâm lược, nhưng Hồ Chí Minh vẫn dành thời gian hoàn thành tác phẩm *Đời sống mới*, với bút danh Tân Sinh, do Ban Trung ương vận động đời sống mới xuất bản.

Mặc dù chỉ là quyển sách nhỏ, được viết ngắn gọn, súc tích với gần 5.800 từ, song *Đời sống mới* là sự kết tinh và thể hiện tập trung những nội dung cơ bản của tư tưởng Hồ Chí Minh về đời sống mới và xây dựng đời sống mới. Nội dung tác phẩm này được trình bày thành 19 mục nhỏ, theo hình thức hỏi - đáp, dễ đọc, dễ hiểu, dễ nhớ và dễ thực hiện.

Mục đích ra đời của tác phẩm được Hồ Chí Minh xác định rõ ngay trong lời *Tựa* tác phẩm: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1]. *Đời sống mới* "là một quyển sách nhỏ, chỉ rõ bước đường đời sống mới"[2].

Hồ Chí Minh nêu lên *mục đích của đời sống mới* là: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[3].

Về *nội dung xây dựng đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì.

Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, t.5, tr.111, 113.

mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[1]. Cốt lõi của việc sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc chính là *thực hành cần, kiệm, liêm, chính.*

Nội dung xây dựng đời sống mới còn được Chủ tịch Hồ Chí Minh cụ thể hóa tương ứng với bảy đối tượng thực hiện đời sống mới là từng người, từng nhà, từng làng, mỗi trường học, mỗi đơn vị bộ đội, mỗi cơ quan công sở của chính quyền cách mạng, mỗi nhà máy và đơn vị sản xuất.

Về *phương châm xây dựng đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu rõ: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp"[2].

Về *phương pháp xây dựng đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh nhắc nhở muốn thực hiện đời sống mới, trước hết phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Người chỉ ra rằng, phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113, 112-113.

hiểu, người ta làm mới thôi. Khi nói thì phải nói một cách giản đơn, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó. Phương châm chỉ đạo công tác tuyên truyền thực hiện đời sống mới là: "Tuyên truyền đời sống mới cũng như tuyên truyền việc khác, phải hăng hái, bền gan, chịu khó, đồng thời phải cẩn thận, khôn khéo, mềm mỏng"[1].

Nhận thức rõ vai trò của biện pháp giáo dục nêu gương - biện pháp được Người coi là quan trọng nhất và hiệu quả nhất trong tuyên truyền, vận động, giáo dục quần chúng nhân dân, Hồ Chí Minh nhấn mạnh: "Tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[2].

Bên cạnh phương pháp tuyên truyền, vận động, làm gương, để thực hiện đời sống mới, Hồ Chí Minh còn xác định trong những trường hợp cụ thể phải áp dụng những biện pháp hành chính bắt buộc các cá nhân, tổ chức phải chấp hành. Nhưng khi số đông quần chúng nhân dân còn chưa hiểu, chưa tán thành thì tuyệt đối không nên bắt buộc. Đến khi đại đa số nhân dân đã tán thành thực hiện đời sống mới, chỉ còn một số ít người chưa chịu thực hiện, lúc đó mới phải dùng đến biện pháp hành chính bắt buộc những người đó phải chấp hành[3].

Thưa các đồng chí!

Với những nội dung cơ bản như trên, *Đời sống mới* thực sự là một tác phẩm tiêu biểu của Hồ Chí Minh, một văn kiện

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.127, 126, 126-127.

chứa đựng những chỉ dẫn hết sức quý báu, có giá trị sâu sắc cả về lý luận và thực tiễn trên nhiều lĩnh vực. Đặc biệt, tác phẩm là sự thể hiện sinh động tính hệ thống và nhất quán trong tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức và đạo đức cách mạng, về đời sống mới và xây dựng đời sống mới; khẳng định vai trò là gốc rễ, nền tảng của đạo đức trong đời sống xã hội; là yêu cầu về sự thống nhất giữa các lĩnh vực hoạt động trong đời sống của mỗi cá nhân và tổ chức, giữa đời tư và việc công, giữa đạo đức đời thường và đạo đức cách mạng.

Có thể nói, trong hoàn cảnh nhân dân ta mới bước vào cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp trên toàn quốc, đang còn hết sức khó khăn, gian khổ, bởi phải tự lực cánh sinh chiến đấu trong vòng vây của chủ nghĩa đế quốc và các thế lực phản cách mạng, tác phẩm *Đời sống mới* đã góp phần quan trọng động viên, giáo dục và tổ chức các tầng lớp nhân dân ở các vùng miền, phát huy những truyền thống tốt đẹp của dân tộc, thiết thực thực hành đạo đức cách mạng cần, kiệm, liêm, chính trong đời sống hằng ngày. Nhờ vậy đã tạo thành nguồn lực nội sinh vô cùng mạnh mẽ để nhân dân ta vững vàng tiến hành sự nghiệp kháng chiến cứu quốc và kiến quốc ngày càng đi đến thành công.

Tác phẩm cũng mang lại cho chúng ta những bài học, kinh nghiệm hết sức quan trọng trong công tác tuyên truyền, vận động quần chúng nhân dân và là một mẫu mực về thực hành tuyên truyền, vận động một cách sinh động, dễ hiểu, dễ nhớ, dễ thực hiện, để các tầng lớp nhân dân trong cả nước hăng hái tham gia sự nghiệp cách mạng của Đảng và dân tộc. Những bài học về cách thức tuyên truyền, vận động quần chúng nhân dân hăng hái, bền gan, chịu

khó, đồng thời phải cẩn thận, khôn khéo, mềm mỏng, nhất là bằng việc làm gương trong thực tiễn đời sống hằng ngày để quần chúng nhân dân học tập, làm theo, vẫn có ý nghĩa thời sự trong công tác tuyên truyền, vận động quần chúng nhân dân hiện nay.

Thưa các đồng chí!

Hiện nay, toàn Đảng, toàn quân và toàn dân ta đang tích cực triển khai thực hiện thắng lợi Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng; Chỉ thị số 05-CT/TW, ngày 15-5-2016 của Bộ Chính trị khóa XII về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh và Nghị quyết Hội nghị lần thứ tư Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XI và khóa XII về công tác xây dựng, chỉnh đốn Đảng cả về chính trị, tư tưởng, tổ chức và đạo đức. Mặt khác, thực hiện chủ trương của Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, từ năm 2016, cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" được triển khai sâu rộng trong các địa phương toàn quốc. Ngày 15-12-2016, Ban Bí thư Trung ương Đảng đã ra Chỉ thị số 10-CT/TW về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh".

Trong tình hình trên, việc tổ chức Hội thảo khoa học kỷ niệm 127 năm Ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh và 70 năm ra đời tác phẩm *Đời sống mới* là một việc làm thiết thực, vừa để tưởng nhớ công lao và sự nghiệp cách mạng vĩ đại của Chủ tịch Hồ Chí Minh, vừa góp phần thực hiện các nghị quyết, chỉ thị của Trung ương Đảng, nhằm xây dựng Đảng trong

sạch, vững mạnh; xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh, làm cho đất nước ngày càng giàu mạnh, tươi đẹp và văn minh hơn.

Kỷ niệm 127 năm Ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh và 70 năm tác phẩm *Đời sống mới*, toàn Đảng, toàn quân và toàn dân ta nguyện đoàn kết chặt chẽ dưới sự lãnh đạo của Trung ương Đảng và Nhà nước, vững bước đi theo con đường cách mạng mà Chủ tịch Hồ Chí Minh và dân tộc đã lựa chọn, tích cực thực hành đời sống mới cần, kiệm, liêm, chính, không ngừng nỗ lực phấn đấu xây dựng một nước Việt Nam dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

Xin chúc các quý vị đại biểu, các nhà khoa học sức khỏe, hạnh phúc và thành công! Chúc Hội thảo thành công tốt đẹp!

Xin trân trọng cảm ơn!

BÁO CÁO ĐỀ DẪN
HỘI THẢO KHOA HỌC CẤP QUỐC GIA
70 NĂM TÁC PHẨM ĐỜI SỐNG MỚI CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH - GIÁ TRỊ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN TRONG PHONG TRÀO XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI, ĐÔ THỊ VĂN MINH

PGS.TS. LÊ QUỐC LÝ*

Kính thưa các quý vị đại biểu!

Thưa các nhà khoa học!

Trong không khí toàn Đảng, toàn dân, toàn quân ta đang nỗ lực thi đua thực hiện thắng lợi Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng và chào mừng kỷ niệm 127 năm Ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh kính yêu (19-5-1890 – 19-5-2017) và 70 năm ra đời tác phẩm *Đời sống mới* (1947 - 2017), thực hiện ý kiến chỉ đạo của Ban Bí thư Trung ương Đảng, hôm nay, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh chủ trì, phối hợp với Ban Tuyên giáo Trung ương, Ban Dân vận Trung ương, Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn tổ chức Hội thảo khoa học quốc gia với chủ đề:

---

* Phó Giám đốc Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

70 năm tác phẩm Đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Giá trị lý luận và thực tiễn trong phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh. Hội thảo là dịp để chúng ta tìm hiểu, nhận thức rõ hơn hoàn cảnh lịch sử ra đời, nội dung, giá trị lý luận và thực tiễn tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh, đặc biệt là giá trị hết sức to lớn đối với phong trào xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh hiện nay. Qua đó, chúng ta cảm nhận sâu sắc khát vọng cháy bỏng, trí tuệ sáng suốt, mẫn tiệp, sáng tạo, tầm nhìn vượt thời đại kết đọng trong những giá trị nhân văn cao đẹp của Người đối với sự nghiệp cách mạng của Đảng và dân tộc.

Kính thưa các đồng chí!

Cách đây 70 năm (tháng 3-1947), trong lúc cả nước vừa bước vào cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược, với bút danh Tân Sinh, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết xong tác phẩm *Đời sống mới*. Tác phẩm được Ban Trung ương vận động đời sống mới xuất bản năm 1947. Ngoài lời *Tựa*, tác phẩm được kết cấu thành 19 phần, đánh số thứ tự La Mã từ I đến XIX, với dung lượng gần 5.800 từ, trình bày theo cách hỏi - đáp. Thông qua tác phẩm, những vấn đề cơ bản của đời sống mới, từ mục đích của đời sống mới, nội dung xây dựng đời sống mới với từng nhóm đối tượng và môi trường cụ thể, cho đến phương châm và phương pháp xây dựng đời sống mới đã được Hồ Chí Minh đề cập vắn tắt, thiết thực, dễ đọc, dễ hiểu, dễ nhớ và dễ thực hiện. "Đó là một quyển sách nhỏ, chỉ rõ bước đường đời sống mới"[1], "mong đồng bào ta mỗi người có một quyển *Đời sống mới* để xem, để hiểu, để thực hành đời sống mới"[2].

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111.

Để Hội thảo đạt được kết quả tốt đẹp, thay mặt Ban Tổ chức, tôi đề nghị các ý kiến tham luận tập trung vào một số nội dung chủ yếu sau đây:

1. *Đời sống mới* - tác phẩm kết tinh những giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc Việt Nam

Trải qua quá trình lịch sử hàng nghìn năm dựng nước và giữ nước, vượt lên hoàn cảnh đầy gian nan, thử thách bởi thiên tai và địch họa thường xuyên, dân tộc Việt Nam đã không ngừng trưởng thành, hun đúc và tạo dựng nên nhiều giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp, vừa góp phần tạo nên sức mạnh bất diệt, cốt cách, bản sắc và bản lĩnh của dân tộc, vừa là những chuẩn mực nền tảng cho phép xử thế ở đời và làm người của mỗi người Việt Nam. Nổi bật trong những giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp đó là chủ nghĩa yêu nước, tinh thần đoàn kết, cố kết cộng đồng, thương người, cần cù, anh hùng, lạc quan, sáng tạo, vì nghĩa.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh nêu lên bổn phận, trách nhiệm tham gia xây dựng đời sống mới của mỗi người, mỗi cơ quan, đơn vị trên năm phương diện là cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc. Nội dung cốt lõi của việc xây dựng đời sống mới chính là thực hành cần, kiệm, liêm, chính, với những nội hàm mới, phù hợp với tình hình, nhiệm vụ mới của đất nước, nhằm "xây dựng một nước Việt Nam mới phú cường"[1], làm cho đời sống về vật chất và tinh thần của tất cả mọi người đều được nâng cao, vừa mang lại lợi ích chung cho đất nước, dân tộc, cộng đồng, vừa mang lại

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.128.

lợi ích thiết thực cho mỗi người. Đó là sự kế thừa, phát huy những giá trị truyền thống văn hóa tốt đẹp của dân tộc trong bối cảnh lịch sử mới, tạo cho văn hóa Việt Nam một dòng chảy liền mạch, không bị đứt gãy, gián đoạn.

2. *Đời sống mới* - tác phẩm góp phần vào thắng lợi của sự nghiệp kháng chiến cứu quốc và kiến quốc

Sau khi Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, trong khi toàn thể dân tộc Việt Nam đang bắt tay khắc phục những hậu quả của chế độ thực dân, phong kiến, bắt đầu xây dựng một xã hội mới, thì giặc đói, giặc dốt và nhất là giặc ngoại xâm cùng câu kết, hợp lực với nhau chống phá, khiến cách mạng Việt Nam lâm vào tình thế "ngàn cân treo sợi tóc". Chỉ ba tuần sau ngày Chủ tịch Hồ Chí Minh đọc *Tuyên ngôn độc lập* khai sinh ra nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, nhân dân ta ở Nam Bộ, rồi Nam Trung Bộ đã phải tiến hành kháng chiến chống thực dân Pháp quay lại xâm lược. Đến ngày 19-12-1946, cuộc kháng chiến bùng nổ trên toàn quốc. Những khó khăn chồng chất của tình hình trong nước càng trở nên nghiêm trọng hơn trong bối cảnh nước ta bị sự bao vây, cô lập bởi các thế lực đế quốc và phản động quốc tế.

Trong hoàn cảnh đó, Đảng ta và Chủ tịch Hồ Chí Minh xác định chúng ta chỉ có thể dựa vào sức mình, phải nêu cao tinh thần tự lực cánh sinh, nêu cao khẩu hiệu: "*Dân tộc trên hết. Tổ quốc trên hết*"[1], vừa kháng chiến, vừa kiến quốc, gắn kết chặt chẽ giữa kiên cường chiến đấu chống giặc ngoại xâm và tích cực

---

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2000, t.8, tr.26.

xây dựng một xã hội mới. Phát động và tổ chức toàn Đảng, toàn quân, toàn dân thực hành đời sống mới là một biện pháp quan trọng hàng đầu để động viên, phát huy đến mức cao nhất nguồn lực của toàn dân tộc cho cuộc kháng chiến, vừa tạo cơ sở vật chất, tinh thần và khẳng định bản chất ưu việt của một xã hội mới văn minh hơn, tốt đẹp hơn. Với những nội dung thiết thực, có sức lan tỏa trong các tầng lớp nhân dân, *Đời sống mới* thực sự là tác phẩm đóng vai trò vừa là "người tuyên truyền cổ động tập thể", vừa là "người tổ chức tập thể" cho một phong trào yêu nước trong toàn Đảng, toàn quân, toàn dân, đó là thực hành đời sống mới. Đây là một trong những nhân tố góp phần lý giải vì sao trong những năm đầu của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp, mặc dù còn nhiều khó khăn, thiếu thốn, nhưng quân và dân ta vẫn đương đầu được với đội quân chính quy, chuyên nghiệp của đối phương. Đúng như Hồ Chí Minh đã nhận định: "Từ ngày Cách mạng Tháng Tám thành công, lập nền Dân chủ Cộng hòa, cho đến mấy năm kháng chiến, dân ta nhờ Cần, Kiệm, Liêm, Chính, mà đánh thắng được giặc lụt, giặc dốt, giặc thực dân và giặc đói"[1].

3. *Đời sống mới* - tác phẩm đặt cơ sở cho việc xây dựng, phát triển văn hóa, con người Việt Nam thời kỳ mới

Ngay sau ngày đọc *Tuyên ngôn độc lập*, ngày 3-9-1945, trong phiên họp đầu tiên của Hội đồng Chính phủ, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nhấn mạnh một trong sáu nhiệm vụ cấp bách của chính quyền cách mạng là: "Phải giáo dục lại nhân

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.6, tr.117.

dân chúng ta. Chúng ta phải làm cho dân tộc chúng ta trở nên một dân tộc dũng cảm, yêu nước, yêu lao động, một dân tộc xứng đáng với nước Việt Nam độc lập.

Tôi đề nghị mở một chiến dịch giáo dục lại tinh thần nhân dân bằng cách thực hiện: CẦN, KIỆM, LIÊM, CHÍNH"[1].

Đây có thể coi là sự mở đầu cho cuộc vận động xây dựng đời sống mới, văn hóa mới và con người mới Việt Nam trong thời kỳ mới của đất nước. *Đời sống mới* đã đề cập sâu sắc về đổi mới từ góc nhìn xây dựng, phát triển văn hóa, con người. Xây dựng, phát triển văn hóa, con người trong điều kiện cả nước vừa kháng chiến, vừa kiến quốc, tạo ra một sự biến đổi về chất của xã hội trên tất cả các lĩnh vực, chủ yếu là phải sửa đổi cho hợp lý năm việc: cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại và cách làm việc.

Làm cho văn hóa trở thành một bộ phận hữu cơ của đời sống và mọi hoạt động xã hội, của toàn bộ lĩnh vực sinh hoạt và quan hệ con người, là yêu cầu cao nhất đối với sự nghiệp văn hóa. Xây dựng, phát triển văn hóa, con người chỉ dừng lại ở nói, hiểu và nhận thức vẫn chưa đủ, mà đòi hỏi phải biến thành niềm tin bên trong, thành tình cảm, tâm lý, tập quán, thành lối sống, thành hành động tự nhiên thường ngày. Xây dựng và phát triển văn hóa là "làm cho văn hóa thấm sâu vào toàn bộ đời sống và hoạt động xã hội, vào từng người, từng gia đình, từng tập thể và cộng đồng, từng địa bàn dân cư, vào mọi lĩnh vực sinh hoạt và quan hệ con người"[2].

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.7.

2. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1998, tr.54.

Tác phẩm *Đời sống mới* nêu lên yêu cầu những việc ăn, mặc, ở, đi lại, làm việc phải thấm sâu vào mỗi người, mỗi nhóm người, đoàn thể như trong một nhà, một làng, một trường học, một cơ quan, bộ đội, trở thành những hành động thiết thực trong đời sống hằng ngày. Cốt lõi của những việc này chính là thực hành cần, kiệm, liêm, chính. Đó là những phẩm chất quy định "chất người" của mỗi con người, trước hết là cán bộ, đảng viên.

4. *Đời sống mới* - tác phẩm có giá trị lý luận và thực tiễn to lớn đối với việc xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh hiện nay

Ra đời cách đây đã 70 năm, nhưng *Đời sống mới* vẫn là tác phẩm mang tính thời sự nóng hổi, sâu sắc, vẹn nguyên giá trị lý luận và thực tiễn trong công cuộc đổi mới. Về mặt nội dung, tư tưởng về mục đích của đời sống mới "làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn", để "đời sống toàn thể đồng bào ta có thể phong lưu, dồi dào" và "xây dựng một nước Việt Nam mới, phú cường" vẫn đang soi đường cho dân tộc Việt Nam trên hành trình xây dựng một nước Việt Nam xã hội chủ nghĩa giàu mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

Ngày nay, khẳng định những đặc trưng của xã hội xã hội chủ nghĩa mà nhân dân ta xây dựng, Đảng ta cho rằng: "Đây là một quá trình cách mạng sâu sắc, triệt để, đấu tranh phức tạp giữa cái cũ và cái mới nhằm tạo ra sự biến đổi về chất trên tất cả các lĩnh vực của đời sống xã hội, nhất thiết phải trải qua một thời kỳ quá độ lâu dài với nhiều bước phát triển, nhiều hình thức tổ chức kinh tế,

xã hội đan xen"[1]. Với những thuận lợi cơ bản, Đảng ta đề ra mục tiêu khi kết thúc thời kỳ quá độ là "xây dựng được về cơ bản nền tảng kinh tế của chủ nghĩa xã hội với kiến trúc thượng tầng về chính trị, tư tưởng, văn hóa phù hợp, tạo cơ sở để nước ta trở thành một nước xã hội chủ nghĩa ngày càng phồn vinh, hạnh phúc"[2]. Đó cũng chính là những điều Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đề cập trong tác phẩm *Đời sống mới.*

Trong sự nghiệp đổi mới vì một nước Việt Nam hưng thịnh và hội nhập, Đảng ta rút ra một trong năm bài học kinh nghiệm quý, đó là trong lãnh đạo, chỉ đạo công cuộc phát triển đất nước, phải "gắn kết chặt chẽ và triển khai đồng bộ các nhiệm vụ, trong đó: Phát triển kinh tế - xã hội là trung tâm; xây dựng Đảng là then chốt; phát triển văn hóa - nền tảng tinh thần của xã hội; bảo đảm quốc phòng và an ninh là nhiệm vụ trọng yếu, thường xuyên"[3]. Đó chính là sự vận dụng, phát triển sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về đổi mới, phát triển đất nước nói chung, những quan điểm của Người về xây dựng đời sống mới nói riêng.

Hiện nay, khi bàn về xây dựng nông thôn mới và quá trình đô thị hóa một cách hợp lý, những phương hướng và nhiệm vụ nêu ra phải sát hợp với tình hình cụ thể của đất nước và bối cảnh quốc tế, nhưng mục tiêu chung của việc xây dựng nông thôn mới, hình thành hệ thống đô thị có kết cấu hạ tầng đồng bộ, hiện đại, thân thiện với môi trường vẫn là

1, 2. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2012, tr.70.

3. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2016, tr.64.

phát triển kinh tế, văn hóa và cải thiện đời sống nhân dân. Những nội dung này cũng đã được đề cập ở những phạm vi và mức độ khác nhau trong tác phẩm *Đời sống mới.*

Đời sống mới thực sự là tác phẩm thể hiện sự tiếp nối những quan điểm của Hồ Chí Minh về đời sống mới được nêu lên sau ngày nước nhà giành được độc lập. Tác phẩm là sự kết tinh và thể hiện tính nhất quán của tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức và đạo đức cách mạng, về đời sống mới và xây dựng đời sống mới. Đồng thời, cách diễn đạt vắn tắt, thiết thực của Người trong *Đời sống mới* khiến cho tác phẩm dễ đến với người dân, dễ được tiếp thu và làm theo, nên đã có sức lan tỏa nhanh chóng và rộng khắp trong phong trào toàn dân xây dựng đời sống mới, trở thành một mẫu mực về phương pháp tuyên truyền, vận động quần chúng nhân dân tham gia sự nghiệp cách mạng của Đảng và dân tộc, nhất là trong giai đoạn hiện nay.

Thực hiện theo tư tưởng Hồ Chí Minh về đời sống mới và xây dựng đời sống mới, được sự quan tâm của các cấp ủy đảng, chính quyền, đến nay phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" đã đạt được những kết quả quan trọng. Quý I năm 2017, cả nước đã có 2.656 xã (chiếm 29,76%) được công nhận đạt chuẩn nông thôn mới, tăng 263 xã (3,3%) so với cuối năm 2016; có 33 đơn vị cấp huyện được công nhận đạt chuẩn nông thôn mới, tăng 3 huyện so với cuối năm 2016 và 18 huyện so với cuối năm 2015. Phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" cũng phát triển mạnh mẽ, tập trung vào việc xây dựng nếp sống văn minh đô thị; trật tự, an toàn xã hội; cảnh quan đô thị...

Tuy nhiên, phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" những năm qua cũng đặt ra những vấn đề cần phải giải quyết về sự sâu sát của cấp ủy đảng, chính quyền; về vai trò phối hợp giữa Ủy ban Mặt trận Tổ quốc các cấp và cấp ủy đảng, chính quyền cùng cấp; về vấn đề giảm nghèo bền vững; về công tác bình xét thi đua, khen thưởng ở cơ sở và khu dân cư...

Một trong những giải pháp hiệu quả góp phần khắc phục tình hình này là trở lại với những chỉ dẫn của Hồ Chí Minh về đời sống mới và thực hành đời sống mới, nhất là những chỉ dẫn của Người trong tác phẩm *Đời sống mới*, coi đó là cơ sở phương pháp luận trong việc xây dựng và tổ chức thực hiện đường lối, chính sách trong thực tiễn.

Kính thưa các đồng chí!

Hội thảo *70 năm tác phẩm Đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Giá trị lý luận và thực tiễn trong phong trào xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh* là một hoạt động thiết thực kỷ niệm 127 năm Ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh và 70 năm ra đời tác phẩm *Đời sống mới*, đồng thời góp phần vào việc thực hiện thắng lợi Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng; Nghị quyết Hội nghị lần thứ tư Ban Chấp hành Trung ương khóa XII, Chỉ thị số 05-CT/TW, ngày 15-5-2016 của Bộ Chính trị về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh và Chỉ thị số 10-CT/TW, ngày 15-12-2016 của Ban Bí thư Trung ương Đảng về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh".

Xin chúc các quý vị đại biểu, các nhà khoa học sức khỏe, hạnh phúc, thành công! Chúc Hội thảo thành công tốt đẹp!

Xin trân trọng cảm ơn!

QUÁN TRIỆT QUAN ĐIỂM XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI CỦA HỒ CHÍ MINH TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI HIỆN NAY

PGS.TS. LÊ QUỐC LÝ*

Đã 70 năm tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh ra đời, nhưng tư tưởng, quan điểm của Người về xây dựng đời sống mới còn vẹn nguyên giá trị thời sự cho đến ngày hôm nay và mai sau. Đặc biệt, những quan điểm, tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới ở nông thôn vẫn còn nguyên giá trị trong xây dựng nông thôn mới hiện nay.

Thực tế cuộc sống hôm nay đang còn nhiều vấn đề gây bức xúc xã hội. Tệ quan liêu, tham nhũng, tha hóa đang còn ở một bộ phận không nhỏ cán bộ, công chức. Nhiều tệ nạn ma chay, cưới hỏi, nhiều hủ tục chưa được thay đổi đang làm xói mòn những thành quả đạt được của đất nước trong những năm tháng qua. Truyền thống văn hóa "lá lành đùm lá rách", đoàn kết, tương thân tương ái đang có dấu hiệu bị xói mòn. Tệ nạn ma túy, cờ bạc không những không giảm mà đang có phần diễn biến phức tạp. Con người sống trong xã hội đang

---

* Phó Giám đốc Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

bị tiêm nhiễm ngày càng nhiều hơn với bệnh thờ ơ vô trách nhiệm với cái chung. Chủ nghĩa cá nhân đang có xu thế lấn át. Nói dối, nói hay làm dở đang ngày càng phổ biến trong xã hội. Tất cả những điều trên đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh cảnh báo và yêu cầu phải loại bỏ để xây dựng đời sống mới thể hiện rõ trong tác phẩm *Đời sống mới* của Người.

Theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh, để xây dựng đời sống mới, thì điều đầu tiên cần phải thực hành cần, kiệm, liêm, chính. Đây là vấn đề then chốt. Thực tế hiện nay còn nhiều bất cập, yếu kém như nêu ở trên chính là xã hội chúng ta đang xa rời lời dạy của Người về cần, kiệm, liêm, chính. Chính vì cần, kiệm, liêm, chính bị xâm phạm và lãng quên nên xã hội vẫn chưa phát triển được như mong muốn. Đây là quan điểm quan trọng để bảo đảm thành công trong xây dựng đời sống mới, cụ thể là: "Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính... Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì... chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải Cần"[1]. Không siêng năng, chịu khó, chuyên cần thì khó có thể làm được việc gì. Tư duy chờ "sung rụng" đang làm cho xã hội chậm phát triển. Hơn nữa, tệ nạn tham nhũng và lãng phí đang làm cho hiệu quả kinh tế của ta quá thấp, chi phí nguyên vật liệu trên một thành phẩm cao hơn bất kỳ quốc gia nào trên thế giới. Hệ số ICOR cao đang là điều nhức nhối trong xã hội. Cụ thể là nhân dân không tiết kiệm vật tư, nguyên liệu, sức lao động... và cả thời gian thì khó đạt được kết quả như mong muốn. Chính vì lẽ đó, một lần nữa cần phải triệt để học tập và làm theo quan điểm của Hồ Chí Minh

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112.

về kiệm. Hơn nữa, nông thôn mới sẽ không thể hình thành nếu ai cũng tư lợi, làm cho tập thể, cho xã hội thì ít mà vơ vét cho mình thì nhiều. Thực tế này vẫn còn tồn tại trong cuộc sống hôm nay. Chính vì lẽ đó, theo quan điểm của Hồ Chí Minh, ai cũng phải liêm. Cụ thể Người đã dạy: "Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy"[1]. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người cũng đã đặc biệt quan tâm đến vấn đề chính. Nếu không chính, khó lòng đưa tập thể, nông thôn mới đi lên. Lòng mà tà, thì hành vi gian trá và kết quả là phá hoại thành quả chung. Theo quan điểm của Người: "Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập"[2].

Tinh thần cần, kiệm, liêm, chính còn nguyên giá trị trong xây dựng nông thôn mới hôm nay. Thực tế trong xây dựng nông thôn mới hiện nay đã có một số thành tựu nhất định nhưng cũng còn tồn tại nhiều bất cập, yếu kém mà nguyên nhân của nó là chưa quán triệt đầy đủ tinh thần xây dựng nông thôn mới của Hồ Chí Minh, mà trước tiên đó là ở một số địa phương không quán triệt đầy đủ tinh thần cần, kiệm, liêm, chính. Do vậy, cần quán triệt sâu sắc tư tưởng của Hồ Chí Minh trong việc xây dựng nông thôn mới đối với cán bộ, đảng viên và nhân dân.

Chương trình xây dựng nông thôn mới hiện nay ở Việt Nam đã được triển khai gần chín năm và đã đạt được nhiều kết quả khả quan. Có thể nói, chương trình đã làm thay đổi

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112.

bộ mặt nông thôn Việt Nam theo hướng tích cực, nhiều vùng nông thôn trở nên ấm no, trù phú hơn. Người dân nông thôn đã được thụ hưởng thành quả của xây dựng nông thôn mới với đời sống được cải thiện hơn, diện mạo nông thôn đã khởi sắc hơn. Nhiều mô hình làm ăn mới đang được hình thành và phát triển. Theo thống kê chưa đầy đủ đến hết năm 2016 đã có trên 2.000 xã được công nhận là xã đạt tiêu chuẩn nông thôn mới. Đây là một chương trình tổng thể về phát triển kinh tế - xã hội, chính trị và an ninh quốc phòng do Chính phủ Việt Nam xây dựng và triển khai trên phạm vi nông thôn toàn quốc, theo tinh thần của Nghị quyết Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương khóa X về nông nghiệp, nông dân, nông thôn.

Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010 - 2020 được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt tại Quyết định số 800/QĐ-TTg, ngày 4-6-2010, đề ra mục tiêu đến năm 2020 có 50% số xã đạt tiêu chuẩn nông thôn mới theo Bộ tiêu chí quốc gia về nông thôn mới. Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới gồm 11 nội dung: quy hoạch xây dựng nông thôn mới; phát triển hạ tầng kinh tế - xã hội; chuyển dịch cơ cấu, phát triển kinh tế, nâng cao thu nhập; giảm nghèo và an sinh xã hội; đổi mới và phát triển các hình thức tổ chức sản xuất có hiệu quả ở nông thôn; phát triển giáo dục - đào tạo ở nông thôn; phát triển y tế, chăm sóc sức khỏe cư dân nông thôn; xây dựng đời sống văn hóa, thông tin và truyền thông nông thôn; cấp nước sạch và vệ sinh môi trường nông thôn; nâng cao chất lượng tổ chức đảng, chính quyền, tổ chức, đoàn thể chính trị - xã hội trên địa bàn; giữ vững an ninh, trật tự xã hội nông thôn.

Để trở thành xã đạt tiêu chuẩn nông thôn mới cần phải đạt 19 tiêu chí thuộc các nhóm theo Quyết định số 491/QĐ-TTg, ngày 16-4-2009 của Thủ tướng Chính phủ như: nhóm quy hoạch: quy hoạch và thực hiện quy hoạch; nhóm hạ tầng kinh tế - xã hội: giao thông, thủy lợi, điện, trường học, cơ sở vật chất văn hóa, chợ nông thôn, bưu điện và nhà ở dân cư; nhóm kinh tế và tổ chức sản xuất: thu nhập, hộ nghèo, cơ cấu lao động, hình thức tổ chức sản xuất; nhóm văn hóa - xã hội - môi trường: giáo dục, y tế, văn hóa và môi trường; nhóm hệ thống chính trị: hệ thống tổ chức chính trị - xã hội vững mạnh và an ninh, trật tự xã hội.

Nội dung của nông thôn mới có thể khái quát như sau: *thứ nhất*, đó là làng, xã văn minh, sạch đẹp, hạ tầng hiện đại; *thứ hai*, sản xuất phải phát triển bền vững theo hướng kinh tế hàng hóa; *thứ ba*, đời sống vật chất và tinh thần của nông dân, nông thôn ngày càng nâng cao; *thứ tư*, bản sắc văn hóa dân tộc được giữ gìn; *thứ năm*, xã hội nông thôn an ninh tốt, quản lý dân chủ.

Như vậy, với các nội dung của xây dựng nông thôn mới như trên đòi hỏi phải quán triệt quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về đời sống mới: cần, kiệm, liêm, chính. Cụ thể là phát huy tinh thần yêu nước, cần cù lao động, đoàn kết, tương thân, tương ái, lá lành đùm lá rách,... là một trong những yêu cầu tiên quyết trong xây dựng đời sống mới và chỉ có thực hành điều này thì mới có thể xây dựng thành công nông thôn mới. Trong xây dựng nông thôn mới cũng đòi hỏi phải loại bỏ mọi hủ tục, những cái cũ xấu, những cái cũ lạc hậu cản trở cái mới, cái tốt hình thành như: tính lười biếng, tham lam; mê tín dị đoan, cúng bái tốn kém, cưới hỏi quá xa

xỉ,... Tinh thần "Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp.

Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích của đời sống mới"[1] trong tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh cũng rất cần trong xây dựng nông thôn mới hiện nay. Không thể có nông thôn mới khi con người ăn ở không hợp vệ sinh, môi trường sống không được bảo vệ, đời sống vật chất của người dân không được cải thiện tốt hơn.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng, do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[2]. Như vậy, muốn có nông thôn mới, theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh, mỗi người trong nông thôn đó phải là người tốt, mỗi người phải có tinh thần cố gắng, hăng say lao động và mỗi người phải hoàn thành tốt công việc của mình ở vị trí được giao. Khi mỗi người luôn hoàn thành công việc của mình một cách tốt nhất thì chắc chắn nông thôn mới sẽ hình thành. Hơn nữa, để có đời sống mới, Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng yêu cầu: "Việc gì có lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại cho nước, phải hết sức tránh"[3]; "Bất cứ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm"[4]. Tác phẩm *Đời sống mới* ra đời đã 70 năm nhưng có nhiều nội dung đến hôm nay vẫn còn nguyên giá trị.

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113, 117.

Theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh, để có đời sống mới, có nông thôn mới thì mỗi làng xã phải làm cho mọi người "biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân"[1]. Đây là một trong những khâu then chốt để có nông thôn mới bởi lẽ nông thôn mới không thể hình thành từ làng xã của những người dân không được học hành, mọi người không có ý thức công dân và thiếu đạo đức trong cuộc sống. Thực tế, tình trạng thiếu đạo đức, vô trách nhiệm và không có ý thức công dân đã làm cho xã hội có nhiều nhức nhối, bất cập. Các tệ nạn cờ bạc, hút xách, trộm cắp, mại dâm đang tồn tại hiện hữu trong cuộc sống hôm nay và đang làm băng hoại đạo đức, xuống cấp xã hội và làm cho nền kinh tế - xã hội không phát triển được, đặc biệt ở nhiều làng xã các tệ nạn trên chưa được dẹp bỏ mà đang có xu hướng lan rộng. Vì vậy, quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về việc "phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau"[2] vẫn còn tính thời sự. Mọi người cần rèn luyện thói quen kỷ luật, lối sống lành mạnh, nếp sống văn minh vì cái chung thì sẽ "làm cho làng mình thành một làng "phong thuần tục mỹ""[3]. Khi cả làng không có người say rượu, không có các tệ nạn xã hội, ai cũng hăng say lao động thì làng xã cũng ngày một phát triển hơn, giàu đẹp hơn.

Hơn nữa, để xây dựng thành công nông thôn mới thì từng tế bào của cộng đồng phải tốt, mà cụ thể là mỗi con người phải là người tốt, mỗi gia đình phải là gia đình văn hóa, gia đình đoàn kết, hạnh phúc như trong tác phẩm *Đời sống mới*

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.119.

mà Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: "Mỗi người làm đúng theo đời sống mới thì đời sống mới trong một nhà cũng dễ dàng thôi...

Về *tinh thần*, thì phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái. Bỏ thói mẹ chồng hành hạ nàng dâu, dì ghẻ ghét con chồng.

Về *vật chất*, từ ăn mặc đến việc làm, phải ăn đều, tiêu sòng. Có kế hoạch, có ngăn nắp.

Cưới hỏi, giỗ Tết nên đơn giản, tiết kiệm.

Trong nhà ngoài vườn, luôn luôn sạch sẽ gọn gàng.

... Luôn luôn cố gắng, làm cho nhà mình thành một nhà kiểu mẫu trong làng"[1].

Nhiều điều Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nêu trong tác phẩm *Đời sống mới* đã 70 năm nhưng đang rất cần thiết cho chúng ta hiện nay khi xã hội có nhiều biến đổi khó lường, nhiều thói hư tật xấu vẫn còn tồn tại trong mỗi con người chưa được khắc phục, nhiều tệ nạn xã hội đang tồn tại trong khắp nẻo đường, ngõ xóm của nông thôn và tệ quan liêu, tha hóa của bộ máy chính quyền vẫn còn tồn tại. Quán triệt những quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* vào xây dựng nông thôn mới hiện nay là điều cấp bách và cần thiết để đất nước trở thành nước "dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh".

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118.

TĂNG CƯỜNG CÔNG TÁC DÂN VẬN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI, ĐÔ THỊ VĂN MINH THEO TƯ TƯỞNG ĐỜI SỐNG MỚI CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

TS. THÀO XUÂN SÙNG*

1. Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh thể hiện sâu sắc tư tưởng lý luận và phương pháp luận về phát huy sức mạnh đại đoàn kết toàn dân tộc vì độc lập - tự do - hạnh phúc của nhân dân

Thực hiện *Tuyên ngôn độc lập* về việc thiết lập chính thể dân chủ cộng hòa và những nhiệm vụ cấp bách của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến với quyết tâm cao chiến thắng giặc ngoại xâm, giặc đói và giặc dốt, ngày 3-4-1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới và ngày 20-3-1947, Người đã công bố tác phẩm *Đời sống mới*. Tác phẩm được viết dưới dạng hỏi - đáp với 19 câu hỏi và trả lời, hành văn rất giản dị, dễ hiểu, thiết thực, vừa thể hiện

---

* Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương Đảng, Phó Trưởng ban Thường trực Ban Dân vận Trung ương.

sinh động lý luận cách mạng, vừa thể hiện năng lực ngôn ngữ quần chúng sâu sắc của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xã hội xã hội chủ nghĩa Việt Nam do nhân dân làm chủ nhằm làm tốt công tác vận động xây dựng đời sống mới trong các ngành, các cấp, các cơ quan, trường học, nhà máy, đơn vị bộ đội cho tới mỗi gia đình.

Trước tiên, Chủ tịch Hồ Chí Minh xác định tất cả các ngành, các cấp, các cơ quan, trường học, nhà máy, đơn vị bộ đội cho tới mỗi gia đình với tinh thần mọi thành viên trong xã hội từ các em nhi đồng đến cán bộ, công nhân, nông dân, bộ đội, từ người già cho đến các tầng lớp xã hội khác đều phải thực hành đời sống mới là cần, kiệm, liêm, chính và Người căn dặn rất cặn kẽ: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp.

Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[1].

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113.

Thứ hai, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Muốn có cơm ăn, áo mặc, nhà ở, đường đi, thì phải *làm*" [1], "Nhưng vì làm chưa hợp lý cho nên số đông dân ta ăn đói, mặc rách, nhà cửa chật hẹp, đường sá gập ghềnh"[2], "Người nghèo khổ thì nhiều, người no ấm thì ít"[3]. Vì vậy, phải "sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc.

Sửa đổi được những điều đó, thì mọi người đều được hưởng hạnh phúc. Mà chắc sửa được, vì nó không có gì là gay go, khó làm"[4]. Cũng vì vậy, theo Người, người giàu và người nghèo đều cần làm đời sống mới. Người tin tưởng "Mỗi đồng bào, bất kỳ già trẻ, gái trai, giàu nghèo, cần phải cố gắng, làm cho đời sống mới lan khắp cả nước. Lúc đó mới có thể nói rằng: Chúng ta đã thực hành đời sống mới"[5].

Thứ ba, về nội dung và tiêu chí xây dựng đời sống mới, Chủ tịch Hồ Chí Minh cho rằng: "Đời sống mới có thể chia làm hai thứ. Một là đời sống riêng, từng người. Hai là đời sống mới chung, từng nhóm người, như các bộ đội, các nhà máy, các trường học, các công sở, v.v..

Mỗi người, mỗi đoàn thể phải theo công việc, nghề nghiệp của mình, mà làm đời sống mới cho hợp với hoàn cảnh. Nhưng bất kỳ người nào, đoàn thể nào, cũng không ngoài năm việc là: ăn, mặc, ở, đi, làm"[6]. Đối với đời sống mới riêng, từng người, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, phải sốt sắng yêu Tổ quốc; sẵn lòng công ích; chớ kiêu căng, chớ nịnh hót, chớ tham lam, chớ bủn xỉn; ăn mặc phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác; làm việc phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì phải làm cho kỳ được,

---

1, 2, 3, 4, 5, 6. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113, 114, 115.

làm đến nơi đến chốn; đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ; biết ham học. Đối với đời sống mới nói chung, trong một nhà, một làng, một trường học, một đơn vị bộ đội, một công sở, một nhà máy và trong cả nước, Chủ tịch Hồ Chí Minh đều chỉ dẫn rất cụ thể về xây dựng đời sống mới, về tổ chức, về sản xuất, về vệ sinh, về văn hóa, phong tục, về học tập, về làm gương, về hợp tác giúp đỡ nhau, quyết tâm thi đua nhau thực hành đời sống mới.

Thứ tư, "Thực hành đời sống mới dễ hay khó?", theo Chủ tịch Hồ Chí Minh: "Nói dễ thì dễ. Nói khó thì khó. Tục ngữ có câu: "Việc đời không gì khó, chỉ sợ chí không bền"

DỄ là vì:

a) Người ta ai cũng muốn sung sướng mạnh khỏe, ai cũng muốn nhà cửa sạch sẽ, con cái tốt tươi. Mục đích đời sống mới là làm cho mọi người thỏa lòng mong muốn đó. Cho nên ai cũng tán thành đời sống mới, không ai phản đối.

b) Đời sống mới lợi nhiều chứ không hại. Lợi cho toàn thể, mà không hại đến cá nhân. Không có gì cao xa khó khăn, làm thì thấy kết quả ngay trước mắt.

c) Không tốn công, tốn của cũng làm được. Những việc đời sống mới to tát, như đào kênh, đắp đường, tuy có tốn công, tốn của một lần, nhưng về sau sẽ có lợi gấp 100 gấp 1.000 công của mình bỏ ra khi làm.

Vì vậy, có quyết tâm thì đời sống mới rất dễ làm.

KHÓ là vì:

a) Việc gì dễ mấy nhưng không quyết chí bền gan thì cũng không bao giờ làm được. Một hòn núi, ta cố xuyên mài, lâu ngày xuyên cũng thông. Một cái cành khô, ta không chịu khó bẻ, thì cũng không bao giờ bẻ gãy.

b) Thói quen rất khó đổi. Cái tốt mà lạ, người ta có thể cho là xấu. Cái xấu mà quen người ta cho là thường...

c) Ta có tính gặp sao hay vậy. Thà chịu khát chứ không muốn đào giếng. Nói tóm lại là tính lười. Vả lại, bất kỳ việc gì, bước đầu cũng khó. Việc đời sống mới cũng vậy"[1].

Thứ năm, từ phương pháp luận đúng đắn trên, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ ra những giải pháp để thực hành trong điều kiện kháng chiến kiến quốc là: "Trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương.

Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần.

Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi.

Nói thì phải nói một cách giản đơn, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó.

Có người tuyên truyền đời sống mới mà đem nào "khách quan, chủ quan", nào là "tích cực, tiêu cực", nào là "khoa học hóa" và gì gì hóa. Nghe thì hay thật, nhưng chẳng mấy người hiểu là nói cái gì. Mà người nào hiểu thì cảm tưởng rằng đời sống mới là một điều cao xa, oanh liệt, khó làm.

Tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[2] và "cần có những người làm gương, những nhà làm gương, những làng làm gương"[3].

"Trong quá trình tuyên truyền về đời sống mới, lúc số đông quốc dân chưa hiểu, chưa làm đời sống mới, thì tuyệt đối không nên bắc buộc"[4] và "Đến khi đại đa số đồng bào theo

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.124-125, 125-126, 126.

đời sống mới, chỉ còn số rất ít không theo, khuyên mãi cũng không được, lúc đó có thể dùng cách cưỡng bức, bắt họ phải theo"[1]. "Tuyên truyền thì phải dần dần nói cho người ta hiểu, để người ta vui lòng làm, chứ không có quyền ép người ta"[2] và "phải hăng hái, bền gan, chịu khó, đồng thời phải cẩn thận, khôn khéo, mềm mỏng"[3].

Thực hành đời sống mới "sẽ được khen thưởng"[4] và "phải hăng hái thi đua nhau mà làm"[5], "nhất là phải cố gắng làm kiểu mẫu"[6].

2. Tăng cường công tác dân vận trong xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh theo tư tưởng "đời sống mới" của Chủ tịch Hồ Chí Minh

Thứ nhất, tất cả các cấp ủy, tổ chức đảng, chính quyền, Mặt trận Tổ quốc, đoàn thể chính trị - xã hội tổ chức cho toàn thể cán bộ, đảng viên, đoàn viên, hội viên và công chức, viên chức, người lao động, mỗi người dân học tập sâu sắc và thực hiện sáng tạo những tư tưởng, quan điểm, phương pháp luận, giải pháp chỉ đạo thực tiễn của Chủ tịch Hồ Chí Minh về thực hành đời sống mới trong xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh.

Tư tưởng, quan điểm, phương pháp luận, giải pháp chỉ đạo thực tiễn về thực hành đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh đến nay vẫn luôn là bó đuốc soi sáng cho toàn Đảng, toàn dân và toàn quân ta trong thực hiện Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 (khóa X) về nông nghiệp, nông dân, nông thôn và Nghị quyết số 32/2016/QH14, ngày 23-11-2016 của

---

1, 2, 3, 4, 5, 6. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr. 127, 128.

Quốc hội về việc tiếp tục nâng cao hiệu lực, hiệu quả việc thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới gắn với cơ cấu lại ngành nông nghiệp; thể hiện rất sâu sắc tư tưởng Hồ Chí Minh về nền chính trị dân quyền, Đảng ta một lòng vì lợi ích của nhân dân và Tổ quốc, vì nhân dân và dựa vào lực lượng to lớn của nhân dân để thực hiện "Mục đích của chủ nghĩa xã hội là không ngừng nâng cao mức sống của nhân dân"[1], "cùng ra sức lao động sản xuất để được ăn no, mặc ấm, và có nhà ở sạch sẽ"[2].

Tác phẩm *Đời sống mới* đòi hỏi phải tiếp tục đổi mới phương pháp công tác dân vận theo tư tưởng coi dân là gốc, dân là chủ, dân làm chủ, quyền hành và lực lượng đều ở nơi dân của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Công tác dân vận là phương pháp cụ thể được cấp ủy, chính quyền, Mặt trận Tổ quốc, các tổ chức chính trị - xã hội, người lãnh đạo lựa chọn để tác động vào đối tượng và "*làm cho nhân dân biết hưởng quyền dân chủ, biết dùng quyền dân chủ của mình, dám nói, dám làm*"[3], tức là phải đảm bảo sự kết hợp chặt chẽ giữa ba yếu tố chủ thể lãnh đạo, nguyên tắc điều chỉnh hành động là dân làm chủ, mục tiêu hành động là tạo nên sức mạnh toàn dân trong thực hành đời sống mới nhằm xây dựng một nước Việt Nam mới phú cường.

Có thể thấy, 19 câu hỏi và trả lời được Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu trong tác phẩm *Đời sống mới* chính là phương pháp lãnh đạo rất đúng đắn bởi những chủ trương do Người

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.12, tr.604.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.13, tr.17.
3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.15, tr.293.

đề ra phù hợp với lợi ích và nguyện vọng của toàn thể nhân dân Việt Nam vì "nước ta là nước dân chủ, địa vị cao nhất là dân, vì dân là chủ"[1]. Cho nên, vì dân, dựa vào dân, thật sự tôn trọng và phát huy quyền làm chủ của nhân dân trong thực hành đời sống mới là phương pháp tư duy và hành động đúng đắn để nâng cao năng lực lãnh đạo của Đảng và quản lý của Nhà nước, tăng cường mối quan hệ mật thiết giữa Đảng và Nhà nước với nhân dân.

Thứ hai, xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh theo tư tưởng "đời sống mới" của Chủ tịch Hồ Chí Minh, trong điều kiện phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế, đòi hỏi các cấp ủy, tổ chức đảng và người lãnh đạo phải tiếp tục đổi mới phương thức lãnh đạo và phong cách công tác dân vận theo hướng "thật sự tin dân, trọng dân, gần dân, hiểu dân, học dân, dựa vào dân, có trách nhiệm với dân" mà Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng đã đề ra.

Thực tiễn quá trình thực hiện nhiệm vụ trọng tâm phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế trong bối cảnh toàn cầu hóa, bên cạnh phát huy những ưu điểm của kinh tế thị trường và những thành tựu quan trọng đã đạt được qua hơn 30 năm đổi mới, chúng ta đồng thời chứng kiến những khuyết tật của kinh tế thị trường như cạnh tranh không lành mạnh, môi trường thân thiện bị tàn phá, đồng tiền chi phối mạnh mẽ, quan hệ xã hội tốt đẹp bị quan hệ lợi ích nhóm lấn át, chênh lệch giàu -

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.7, tr.434.

nghèo giữa các vùng và các dân tộc ngày càng lớn, những bức xúc xã hội và phân tầng xã hội từ giai cấp công nhân đến giai cấp nông dân cũng như các tầng lớp xã hội khác ngày càng sâu sắc và những khó khăn, thử thách gay gắt đối với Đảng ta trong đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng về công tác dân vận.

Trong công cuộc xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh, tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh đòi hỏi và chỉ dẫn cho các cấp ủy, tổ chức đảng và người đứng đầu phải ưu tiên lãnh đạo thể chế hóa cơ chế mối quan hệ "Đảng lãnh đạo, Nhà nước quản lý, nhân dân làm chủ", nhất là nội dung "nhân dân làm chủ" theo phương châm "dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, giám sát" đáp ứng yêu cầu nguyện vọng của nhân dân. Tại Hội nghị cán bộ dân vận toàn quốc, ngày 27-5-2016, Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng nêu rõ: dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, giám sát phải trở thành khẩu hiệu hành động, phương châm công tác, vận động quần chúng. Phải thực hiện đúng nguyên tắc: Chính sách của Đảng phải xuất phát từ lợi ích nguyện vọng và trình độ của nhân dân. Ngay cả trong trường hợp chính sách đúng rồi mà dân chưa hiểu, chưa đồng tình thì phải ra sức tuyên truyền, giải thích cho dân, biết chờ đợi dân; kịp thời điều chỉnh chính sách cho phù hợp với thực tế cuộc sống. Mặt khác, các cấp ủy, các cơ quan chính quyền có biện pháp tích cực giáo dục cán bộ, đảng viên, công chức, viên chức nêu cao tinh thần phục vụ nhân dân, có ý thức và thái độ đúng với nhân dân; yêu thương, gần gũi, tôn trọng, lắng nghe nhân dân; có chương trình, kế hoạch tiếp dân, giải quyết tốt các đơn thư khiếu tố, các yêu cầu, nguyện vọng chính đáng

của dân; trừng trị nghiêm minh, thích đáng những hiện tượng trù dập, ức hiếp quần chúng.

Thực hiện tốt chủ trương đẩy mạnh thể chế hóa, cụ thể hóa Cương lĩnh chính trị và khoản 2, Điều 4 Hiến pháp năm 2013: "Đảng Cộng sản Việt Nam gắn bó mật thiết với Nhân dân, phục vụ Nhân dân, chịu sự giám sát của Nhân dân, chịu trách nhiệm trước Nhân dân về những quyết định của mình"[1], đảm bảo phù hợp với đặc điểm tự nhiên và đặc điểm xã hội của đất nước ta trong quá trình xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh. Các cấp ủy, tổ chức đảng và người đứng đầu phải trực tiếp lãnh đạo đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng đối với hoạt động của Nhà nước theo Quyết định số 217-QĐ/TW, ngày 12-12-2013 của Bộ Chính trị ban hành Quy chế giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, Quyết định số 218-QĐ/TW, ngày 13-12-2013 của Bộ Chính trị ban hành quy định về việc Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các đoàn thể chính trị - xã hội và nhân dân tham gia góp ý xây dựng Đảng, xây dựng chính quyền, Kết luận số 114-KL/TW, ngày 14-7-2015 của Ban Bí thư về nâng cao hiệu quả công tác dân vận của cơ quan nhà nước các cấp, Chỉ thị số 49-CT/TW, ngày 20-10-2016 của Ban Bí thư về tăng cường và đổi mới công tác dân vận của Đảng ở vùng đồng bào dân tộc thiểu số, Chỉ thị số 16/CT-TTg, ngày 16-5-2016 của Thủ tướng Chính phủ về tăng cường và đổi mới công tác dân vận trong cơ quan hành chính nhà nước, chính quyền các cấp trong tình hình mới, đảm bảo thực hiện tốt các

---

1. *Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2015, tr.10.

nhiệm vụ và nhằm nâng cao chất lượng và hiệu quả công tác dân vận của các cơ quan nhà nước.

Các cấp ủy, tổ chức đảng cần tăng cường hướng dẫn, chỉ đạo, kiểm tra, giúp đỡ về cơ chế, chính sách, tổ chức bộ máy, đội ngũ cán bộ có đức có tài của Mặt trận Tổ quốc và các tổ chức chính trị - xã hội để các tổ chức này làm tốt công tác vận động nhân dân, giám sát và phản biện xã hội, góp ý xây dựng Đảng và xây dựng chính quyền trong xây dựng đời sống mới, xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh, đảm bảo cho nhân dân có điều kiện sống và mức sống ngày càng cao, mọi cán bộ lãnh đạo đều hoàn thành nhiệm vụ và được nhân dân tin yêu.

Thứ ba, làm tốt công tác tuyên truyền, vận động nâng cao hiệu quả việc thực hiện chương trình mục tiêu xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh gắn với cơ cấu lại ngành nông nghiệp để nâng cao điều kiện sống và mức sống của nhân dân.

Đẩy mạnh công tác tuyên truyền, vận động thực hành "đời sống mới" để tạo sự chuyển biến về nhận thức và hành động của các tầng lớp nhân dân, các thành phần kinh tế và các doanh nghiệp trong xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh gắn với cơ cấu lại ngành nông nghiệp, nhất là cả nước chung tay xây dựng hoàn thành các công trình hạ tầng thiết yếu đáp ứng yêu cầu sản xuất hàng hóa và đời sống của người dân theo tư tưởng tập trung, thống nhất, toàn dân, toàn diện, kiên trì vì hạnh phúc của toàn dân.

Tập trung tuyên truyền, vận động nhân dân chuyển dịch cơ cấu kinh tế theo hướng gắn chặt với thị trường và chuyển dịch cơ cấu lao động nông thôn thông qua chương trình dạy nghề, đảm bảo cho người nông dân biết xây dựng kế hoạch

sản xuất, biết sản xuất và tiêu thụ hàng hóa do mình sản xuất. Vì mục tiêu nâng cao năng suất lao động và sức cạch tranh của sản phẩm nông nghiệp để nâng cao dần mức sống, các hộ nông dân phải liên kết chặt chẽ với nhau, với nhà doanh nghiệp, nhà khoa học, dưới sự đầu tư, hỗ trợ của Nhà nước thông qua các chính sách về đất đai và khoa học - công nghệ.

Gắn chặt chương trình xây dựng nông thôn mới với chương trình mục tiêu quốc gia giảm nghèo bền vững và các chương trình phát triển kinh tế - xã hội khác, đảm bảo thực hiện phối hợp có hiệu quả các nguồn vốn và ưu tiên tập trung cho đầu tư phát triển các mô hình sản xuất và cho các xã đặc biệt khó khăn, cho đầu tư phát triển các hợp tác xã nông nghiệp và liên hiệp hợp tác xã nông nghiệp hoạt động có hiệu quả, các mô hình liên doanh và liên kết có hiệu quả trong sản xuất nông nghiệp.

Chính phủ chỉ đạo nghiên cứu sửa đổi kịp thời, đồng bộ các văn bản hướng dẫn thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới để các tiêu chí đều thiết thực và phù hợp với sức dân ở từng vùng; chú trọng tập huấn đội ngũ cán bộ làm công tác xây dựng nông thôn mới theo hướng chuyên nghiệp, chuyên trách và kỹ năng tổ chức thực hiện chương trình một cách có hiệu quả.

Tăng cường làm tốt công tác thanh tra, kiểm tra, giám sát, phản biện xã hội của các cơ quan kiểm tra của Đảng, cơ quan thanh tra của Nhà nước, Mặt trận Tổ quốc và các tổ chức chính trị - xã hội, của đại biểu dân cử và cộng đồng dân cư trong xây dựng nông thôn mới, đảm bảo cho nhân dân có cuộc sống xanh, sạch, đẹp về môi trường và điều kiện sống

được cải thiện, giữ vững bản sắc dân tộc và an ninh chính trị - trật tự an toàn xã hội.

Các cấp ủy, tổ chức đảng và mỗi cán bộ, đảng viên, công chức, viên chức phải thực hiện tốt tác phong công tác dân vận "óc nghĩ, mắt trông, tai nghe, chân đi, miệng nói, tay làm", sâu sát quần chúng, dân chủ, khoa học và năm bước công tác "điều tra, tuyên truyền, tổ chức, huấn luyện, hành động" để làm tốt công tác dân vận trong xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh theo tư tưởng tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VỚI VẤN ĐỀ XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI, ĐÔ THỊ VĂN MINH HIỆN NAY

TS. NGUYỄN VĂN HÙNG*

Sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thắng lợi, Đảng, Nhà nước và Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động phong trào xây dựng đời sống mới. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập. Một năm sau, ngày 20-3-1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh là Tân Sinh, để chỉ đạo và động viên phong trào. Trong lời *Tựa*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định ý nghĩa của tác phẩm là giúp nhân dân ta thực hành đời sống mới: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc.

Anh *Tân Sinh* viết quyển "*Đời sống mới*" một cách vắn tắt, rõ ràng, thiết thực, dễ hiểu. Đó là một quyển sách nhỏ, chỉ rõ bước đường đời sống mới.

---

* Phó Trưởng Ban Dân vận Trung ương.

Tôi mong đồng bào ta mỗi người có một quyển *Đời sống mới* để xem, để hiểu, để thực hành đời sống mới.

Như thế, chúng ta nhất định sẽ tiến bộ lớn"[1].

1. Tư tưởng xây dựng đời sống văn hóa của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Người cho rằng:

"Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ...

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi cho hợp lý...

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm...

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm"[2].

Tư tưởng xây dựng đời sống văn hóa của Người rất rõ ràng, dễ hiểu, dễ nhớ, dễ thực hiện, sâu sắc và nhân văn. Không phải ngẫu nhiên mà trong tác phẩm *Hồ Chí Minh - Quá khứ, hiện tại và tương lai*, Thủ tướng Phạm Văn Đồng viết: "Hồ Chí Minh là một nhà văn hóa lớn của dân tộc Việt Nam và của loài người với ý nghĩa đầy đủ nhất của danh hiệu Nhà văn hóa. Ở Hồ Chí Minh, nhà văn hóa lớn, gắn liền với nhân văn lớn, phát huy truyền thống của một dân tộc "văn hiến". Hồ Chí Minh là một nhà văn hóa lớn vì cuộc đời và sự nghiệp của Người là tấm gương về nhân sinh quan và thế giới quan cao đẹp, làm sáng lên một chủ nghĩa nhân văn trùng với những ước mơ cổ truyền của dân tộc Việt Nam và các dân tộc, kết tinh những tư tưởng và tình cảm lớn của loài người"[3]. Tư tưởng về văn hóa của Chủ tịch Hồ Chí Minh là sự

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111, 112-113.

3. Phạm Văn Đồng: *Hồ Chí Minh - Quá khứ, hiện tại và tương lai, Sđd*, tr.68.

tổng hợp các giá trị văn hóa của nhân loại, trên nền tảng chủ nghĩa nhân văn Việt Nam được hình thành, phát triển trong các phong trào lớn của thế kỷ XX, phong trào độc lập dân tộc, dân chủ và chủ nghĩa xã hội.

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh vĩ đại của chúng ta mặc dù bận trăm công nghìn việc chuẩn bị cho cách mạng giải phóng dân tộc, nhưng Người vẫn thường xuyên lo nghĩ, trăn trở, vẫn dành tâm trí xây dựng một nền văn hóa mới, đời sống mới cho nhân dân Việt Nam. Điều này càng thấy rõ phong trào xây dựng đời sống mới do Chủ tịch Hồ Chí Minh phát động có sức sống trong nhân dân và đặc biệt Người đã viết cuốn sách *Đời sống mới* để hướng dẫn việc xây dựng đời sống mới trong các tầng lớp nhân dân, trong toàn xã hội. Cuộc vận động ngay sau đó đã trở thành một phong trào quần chúng sôi nổi, lan tỏa rộng khắp và cả những năm tháng của cuộc kháng chiến chống ngoại xâm hết sức khốc liệt, cuộc sống của nhân dân ta còn trăm bề khó khăn, thiếu thốn, nhưng niềm tin vào cuộc sống mới vẫn nhân lên gấp bội.

Khái niệm *đời sống mới* được Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu ra bao gồm đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới. Ba nội dung ấy, có quan hệ mật thiết với nhau, trong đó đạo đức đóng vai trò chủ yếu. Đạo đức gắn liền với lối sống và nếp sống. Chính vì vậy, việc xây dựng đạo đức mới phải được tiến hành đồng thời với việc xây dựng lối sống mới và nếp sống mới. Có dựa trên nền tảng đạo đức mới thì mới xây dựng được lối sống mới, nếp sống mới lành mạnh, vui tươi, hướng con người tới tầm cao của văn hóa, nhân văn của một đất nước độc lập, tự do, hạnh phúc. Chính vì vậy, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ muốn xây dựng đời sống mới:

Trước hết, là phải xây dựng được đạo đức mới, vấn đề này, Người đã chỉ ra rằng: "... Thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[1]; "Nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[2]; còn "Nêu cao và thực hành Cần, Kiệm, Liêm, Chính tức là nhen lửa cho đời sống mới"[3]. Đạo đức là một trong những quan hệ chủ yếu của đời sống xã hội và ý thức đạo đức là một hình thái giá trị tinh thần cơ bản của con người và xã hội. Là yếu tố cốt lõi của tính cách con người, đạo đức đóng vai trò rất quan trọng trong đời sống xã hội và đời sống của mỗi con người. Đạo đức mới là đạo đức trong hành động cải tạo xã hội, khẳng định phẩm chất cao quý của người lao động trong sự nghiệp đấu tranh tự giải phóng mình, góp phần xây dựng xã hội ấm no, hạnh phúc. Đạo đức cách mạng là "gốc", là "nền tảng" của cách mạng.

Hai là, phải xây dựng lối sống mới có lý tưởng, có đạo đức theo hướng văn minh, tiên tiến, kết hợp hài hòa truyền thống tốt đẹp của dân tộc và tinh hoa văn hóa của nhân loại. Cùng với việc bồi dưỡng, nâng cao đạo đức, việc xây dựng đời sống mới đòi hỏi phải "sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[4]. Theo Hồ Chí Minh, đó là năm cách phải sửa đổi đối với mỗi người cũng như đối với một tập thể, một cộng đồng. Phải xây dựng một phong cách khiêm tốn, giản dị, chừng mực, điều độ, ngăn nắp, vệ sinh, yêu lao động, biết quý trọng thời gian, ít lòng ham muốn về vật chất, chức quyền, danh lợi. Trong

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112, 122, 128, 113.

quan hệ với nhân dân, bạn bè, đồng chí, anh em thì cởi mở, chân tình, ân cần, tế nhị; giàu lòng yêu thương quý mến con người, trân trọng con người; đối với mình thì chặt chẽ, đối với người khác thì khoan dung, độ lượng. Người cho rằng: "Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe lẹt"[1]. Không phải Người phủ nhận nhu cầu chính đáng của mỗi người trong việc cải thiện và nâng cao điều kiện sinh hoạt của mình ngày càng tốt hơn, "Người ta ai cũng muốn ăn ngon mặc đẹp, nhưng muốn phải cho đúng thời, đúng hoàn cảnh. Trong lúc nhân dân ta còn thiếu thốn mà một người nào đó muốn riêng hưởng ăn ngon mặc đẹp, như vậy là không có đạo đức"[2].

Ba là, xây dựng nếp sống mới. Theo Người, quá trình xây dựng lối sống mới cũng là quá trình làm cho lối sống mới dần dần trở thành thói quen của mỗi người, thành phong tục tập quán của cả cộng đồng, trong phạm vi một địa phương hay mở rộng ra cả nước, gọi là nếp sống mới hay nếp sống văn minh. Nếp sống mới mà chúng ta xây dựng phải kế thừa những truyền thống tinh thần tốt đẹp, thuần phong mỹ tục lâu đời của dân tộc ta. Chủ tịch Hồ Chí Minh dạy chúng ta chẳng những phải biết kế thừa mà còn phải phát triển, cải tạo những phong tục tập quán cũ lạc hậu, bổ sung những cái mới tiến bộ mà trước đó chưa có. Việc xây dựng đời sống mới phải bắt đầu từ từng người, từng gia đình, vì mỗi người là một cá thể để tạo nên gia đình, mỗi gia đình là một tế bào để tạo nên xã hội. Mỗi người, mỗi gia đình đều thực hiện đời

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.117.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.10, tr.589.

sống mới thì mới có thể xây dựng được đời sống mới ở các tập thể, các đơn vị, ở làng xã, phố phường cho đến cả nước. Chủ tịch Hồ Chí Minh đặc biệt nhấn mạnh và đòi hỏi mỗi người, mỗi gia đình phải thực hiện đời sống mới. "Do nhiều người nhóm lại thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh... Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[1], "Ai cũng làm như thế, thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[2]. Ý nghĩa đó được thể hiện trong những câu nói của Người đã trở thành rất quen thuộc với chúng ta: "Văn minh chiến thắng bạo tàn"[3], "*Đảng ta là đạo đức, là văn minh*"[4]... Ngày nay, việc mở rộng cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" cũng là theo tinh thần đó.

Chủ tịch Hồ Chí Minh là tấm gương rèn luyện đạo đức cách mạng, trung với Đảng, với nước, hiếu với dân; cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; lòng nhân ái bao la, trong sáng, thủy chung. Tấm gương rèn luyện hằng ngày như một nếp tự nhiên, không gượng ép để có lối sống của một lãnh tụ vĩ đại, một nhà văn hóa kiệt xuất, một hình ảnh nhà văn hóa lớn Việt Nam vừa làm thơ, vừa đánh giặc "giữa dòng bàn bạc việc quân", "chống gậy lên non xem trận địa", và ung dung tự tại lái con thuyền Việt Nam vượt qua mọi thác ghềnh, thử

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.117, 118.

3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.15, tr.664.

4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.12, tr.403.

thách, gian nan. Đồng thời, đó là lối sống giản dị, thiết thực, hòa đồng, chân thành, trung thực trong ứng xử với mọi người và làm chủ bản thân trong mọi hoàn cảnh. Đó là nhân cách Hồ Chí Minh.

2. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* vào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh là điều cần thiết, cấp bách hiện nay

Trong nền kinh tế thị trường kéo theo nguy cơ biến đổi các giá trị văn hóa truyền thống, đòi hỏi chúng ta càng phải nghiêm túc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống văn hóa mới.

Xây dựng đời sống văn hóa mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh sẽ đáp ứng được yêu cầu chung của công cuộc đổi mới, sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế, đáp ứng được sự mong đợi của đông đảo cán bộ, đảng viên và toàn thể nhân dân. Lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về đời sống mới từ 70 năm trước đã tạo nên động lực to lớn thúc đẩy kháng chiến thắng lợi, kiến quốc thành công. Ngày nay, lời dạy ấy vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước nói chung và xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh nói riêng, trong bối cảnh phát triển mạnh mẽ khoa học, công nghệ và hội nhập quốc tế.

Quán triệt tư tưởng Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*, Đảng và Nhà nước ta đã khởi xướng và tổ chức thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới. Xây dựng nông thôn mới là xây dựng đời sống mới, lối sống mới, là thực hành cần, kiệm, liêm, chính bằng chương trình mục tiêu quốc gia; nhằm công nghiệp hóa, hiện

đại hóa nông nghiệp, nông thôn, thực hiện thắng lợi mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Trong 19 tiêu chí nông thôn mới do Chính phủ đặt ra, có tiêu chí về văn hóa. Các nội dung xây dựng nông thôn mới cũng chính là thực hành đời sống mới cần, kiệm, liêm, chính.

Thực tiễn xây dựng nông thôn mới thời gian qua cho thấy, có bốn chương trình mục tiêu cơ bản, trọng tâm cần tập trung chỉ đạo và thực hiện là: quy hoạch, phát triển sản xuất hàng hóa, phát triển hạ tầng kinh tế - xã hội, xây dựng đời sống văn hóa. Theo tư tưởng Hồ Chí Minh, các nội dung chương trình mục tiêu xây dựng nông thôn mới, nhất là phát triển sản xuất hàng hóa luôn đi đôi, gắn liền với xây dựng đời sống văn hóa; phải lấy văn hóa làm nền tảng tinh thần, vừa là mục tiêu, vừa là động lực. Xây dựng đời sống văn hóa của nông thôn mới cần gắn với cội nguồn, nhân tố trung tâm là con người - cá nhân và cộng đồng trong các gia đình, làng xã. Trong nhân cách mỗi người, văn hóa gia đình, văn hóa làng xã, cần khắc sâu các giá trị tinh thần cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; lòng yêu nước thương dân, tất cả vì lợi ích chung của tập thể, của cộng đồng. Nếu trong cộng đồng, làng xã, hệ thống chính trị còn có một số cán bộ, đảng viên chỉ lo vun vén lợi ích cá nhân, ích kỷ thì việc xây dựng nông thôn mới còn gặp nhiều trở ngại, dân chưa tin, chưa đồng tình, ủng hộ. Thực tiễn xây dựng nông thôn mới cũng cho thấy con người, mỗi cá nhân, gia đình, làng xã, cả hệ thống chính trị cơ sở, nhất là nông dân là chủ thể tư duy năng động, sáng tạo. Người nông dân chỉ thực sự là chủ thể xây dựng nông thôn mới khi họ thực hành đời sống mới cần, kiệm, liêm, chính. Bên cạnh xây dựng đời sống đạo đức mới - đạo đức cách

mạng - cái gốc của văn hóa mới cho nông dân, chúng ta cần phát huy truyền thống tâm lý tốt đẹp như đức tính cần cù, lòng yêu nước, tính trung thực, lối sống có tình, có nghĩa và xóa bỏ tâm lý tiểu nông hạn hẹp ở họ. Muốn xây dựng thành công nông thôn mới, trước hết, chúng ta cần coi trọng công tác thông tin tuyên truyền, vận động để nâng cao nhận thức cho mọi người dân về nông thôn mới, nhất là về đời sống mới.

Trong tình hình mới hiện nay, thấm nhuần tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh và quán triệt sâu sắc đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước về thực hiện giảm nghèo bền vững, xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh, các cấp ủy đảng, chính quyền, Mặt trận Tổ quốc, các đoàn thể chính trị - xã hội cần nâng cao trách nhiệm lãnh đạo, chỉ đạo và phối hợp chặt chẽ trong tổ chức thực hiện có hiệu quả các nội dung của cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" trong thời gian tới, cụ thể là:

Thứ nhất, đoàn kết tham gia phát triển kinh tế, tích cực giúp nhau giảm nghèo bền vững, nâng cao đời sống, khuyến khích làm giàu chính đáng.

Vận động nhân dân giúp nhau phát triển kinh tế, thoát nghèo bền vững, vươn lên làm giàu hợp pháp; thực hiện quy hoạch và chỉnh trang khu dân cư; hiến đất, góp công xây dựng kết cấu hạ tầng giao thông nông thôn và đường bêtông trong khu phố. Vận động, hướng dẫn và hỗ trợ các hộ gia đình đăng ký sản xuất kinh doanh thực phẩm an toàn. Vận động người thân xa quê hương. Từ hỗ trợ của quỹ "Vì người nghèo", các chương trình, dự án và hỗ trợ từ cộng đồng giúp các hộ nghèo nâng cấp nhà ở, cải thiện đời sống. *Ở nông thôn,*

vận động nông dân tham gia các tổ hợp tác, hợp tác xã nông nghiệp kiểu mới; hỗ trợ liên kết giữa các hợp tác xã và hộ nông dân với doanh nghiệp để phát triển các chuỗi liên kết có sức cạnh tranh và hiệu quả cao; phát triển kinh tế vườn, kinh tế trang trại; phát huy nghề truyền thống của địa phương; tích cực chuyển đổi cơ cấu sản xuất để không ngừng nâng cao năng suất lao động và hiệu quả kinh tế. *Ở đô thị*, vận động nhân dân thực hiện nghiêm các quy định về quy hoạch đô thị; phát triển, đa dạng hóa ngành nghề dịch vụ và sản xuất, kinh doanh, bảo tồn và phát triển ngành nghề truyền thống; xây dựng văn minh và đạo đức trong sản xuất, kinh doanh, dịch vụ, không bán hàng không có xuất xứ theo quy định của pháp luật, hàng giả, hàng kém chất lượng.

Thứ hai, đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa, chăm lo sự nghiệp giáo dục, phát triển nguồn nhân lực, chăm sóc sức khỏe nhân dân; xây dựng gia đình văn hóa; phát huy truyền thống đền ơn, đáp nghĩa, tương thân, tương ái.

Vận động nhân dân thực hiện nếp sống văn hóa, ứng xử văn minh, bài trừ các hủ tục lạc hậu, mê tín dị đoan; giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa của các vùng, miền, bảo vệ các công trình lịch sử - văn hóa. Thực hiện phổ cập giáo dục mầm non, tiểu học và trung học cơ sở; khuyến khích học nghề và phát triển nguồn nhân lực, tích cực xây dựng xã hội học tập. Vận động nhân dân tập luyện thể dục, thể thao; phòng chống các dịch bệnh, chăm sóc sức khỏe; mua bảo hiểm y tế và bảo hiểm xã hội. Tích cực xây dựng văn hóa gia đình hạnh phúc, nâng cao chất lượng gia đình văn hóa, khu dân cư văn hóa. Thường xuyên tổ chức các hoạt động giáo dục truyền thống đạo lý "uống nước nhớ nguồn", "đền ơn đáp nghĩa",

chăm sóc các gia đình chính sách, người có công, phụng dưỡng Bà mẹ Việt Nam anh hùng. Tích cực tham gia công tác nhân đạo, từ thiện, giúp đỡ người bị thiên tai, người bị nhiễm chất độc da cam - điôxin, người già yếu không nơi nương tựa, người có hoàn cảnh đặc biệt khó khăn.

Thứ ba, đoàn kết tham gia bảo vệ môi trường, ứng phó biến đổi khí hậu, xây dựng cảnh quan môi trường sáng, xanh, sạch, đẹp

Vận động nhân dân tích cực tham gia các hoạt động giữ gìn vệ sinh, bảo vệ môi trường; xử lý chất thải sản xuất và sinh hoạt đảm bảo vệ sinh môi trường; trồng cây xanh; xây dựng mô hình cổng nhà sân vườn, đường làng ngõ xóm, khu phố sáng, xanh, sạch, đẹp. Hướng dẫn để người dân biết cách ứng phó với biến đổi khí hậu và tham gia giám sát việc thực hiện chính sách pháp luật về bảo vệ môi trường. Ủy ban Mặt trận Tổ quốc Việt Nam xã, phường, thị trấn hiệp thương với các tổ chức thành viên để phân công thực hiện các công trình, phần việc bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu ở xã, phường và ở từng khu dân cư.

Thứ tư, đoàn kết chấp hành pháp luật, bảo đảm trật tự an toàn xã hội

Vận động nhân dân thực hiện tốt hương ước, quy ước của cộng đồng; sống và làm việc theo hiến pháp và pháp luật, tích cực phòng chống tội phạm, các tệ nạn xã hội; giữ gìn an ninh, trật tự, an toàn xã hội, không vi phạm quy định của pháp luật về an toàn giao thông, về an toàn thực phẩm. Phát huy vai trò các tổ hòa giải, giải quyết hiệu quả những mâu thuẫn, bất hòa trong nội bộ nhân dân, tạo không khí hòa thuận ở khu dân cư.

Thứ năm, đoàn kết phát huy dân chủ, tích cực tham gia giám sát và phản biện xã hội, góp phần xây dựng hệ thống chính trị cơ sở trong sạch, vững mạnh

Phát huy vai trò làm chủ của nhân dân, thực hiện tốt Quy chế dân chủ ở cơ sở. Hoạt động của ban thanh tra nhân dân, ban giám sát đầu tư cộng đồng đạt hiệu quả cao. Tích cực tham gia góp ý với cán bộ, đảng viên, chi bộ, chi đoàn, chi hội các đoàn thể trong các cuộc họp khu dân cư và sinh hoạt đoàn thể; giám sát chính quyền xã, phường trong việc tổ chức thực hiện các chủ trương, nghị quyết của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, tổ chức thực hiện các quy hoạch phát triển kinh tế - xã hội của địa phương. Tích cực đấu tranh với những hành vi tham nhũng, lãng phí của cán bộ, đảng viên; đấu tranh với các phần tử lợi dụng dân chủ, có hành vi gây rối trật tự xã hội, chia rẽ khối đại đoàn kết toàn dân tộc.

Kết quả thực hiện cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh", đóng góp vào Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, xây dựng đô thị văn minh và giảm nghèo bền vững được đánh giá qua các tiêu chí sau:

- Chất lượng và số lượng gia đình được công nhận gia đình văn hóa, với các tiêu chí phù hợp với yêu cầu về xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh.

- Chất lượng và số lượng các khu dân cư được công nhận khu dân cư văn hóa (làng văn hóa, thôn văn hóa, tổ dân phố văn hóa...) với các tiêu chí phù hợp với yêu cầu xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh.

Số lượng và tác dụng của các công trình, phần việc mà Mặt trận Tổ quốc Việt Nam ở xã, phường, thị trấn, Ban công

tác Mặt trận ở khu dân cư, các tổ chức thành viên đã thực hiện, góp phần thiết thực hoàn thành các tiêu chí nông thôn mới và phường, thị trấn văn minh. Công tác dân vận có vai trò quan trọng trong cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh", tạo nên động lực mới, sức sống mới. Tiếp tục đẩy mạnh phong trào "Dân vận khéo" với các mô hình, điển hình có chất lượng, hiệu quả trong xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh.

Kỷ niệm 127 năm ngày sinh của Chủ tịch Hồ Chí Minh và 70 năm tác phẩm *Đời sống mới* của Người, chúng ta ghi lòng tạc dạ công lao trời biển của Chủ tịch Hồ Chí Minh, đã tạo nên động lực to lớn thúc đẩy kháng chiến thắng lợi, kiến quốc thành công trước đây. Ngày nay, lời dạy ấy vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh; xây dựng đất nước ta "đàng hoàng hơn, to đẹp hơn", nhân dân ta có cuộc sống ấm no, văn minh, hạnh phúc.

Phần thứ nhất

ĐỜI SỐNG MỚI
NHỮNG GIÁ TRỊ VỮNG BỀN VÀ SỨC LAN TỎA

TỪ TƯ TƯỞNG CÁCH MẠNG TRONG TÁC PHẨM *ĐƯỜNG CÁCH MỆNH* ĐẾN TƯ TƯỞNG ĐỔI MỚI TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

ThS. ĐÀO TUẤN ANH*

70 năm nhân dân Việt Nam thực hành đời sống mới theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, dù còn nhiều khó khăn, gian khổ, song những kết quả đạt được là không thể phủ nhận, đất nước và nhân dân không ngừng đổi mới, phát triển. Sự đổi mới, phát triển đó đã định hình từ những năm 20 của thế kỷ XX khi Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đường cách mệnh.* Nhìn lại hai tác phẩm *Đường cách mệnh* và *Đời sống mới* để thấy xuyên suốt, mạch nguồn trong tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh chính là sự chăm lo, hy sinh, suốt đời vì nước, vì dân của Người.

1. *Đường cách mệnh* và tư tưởng cách mạng về con đường cứu nước

Sau nhiều năm kiếm tìm chân lý, tháng 7-1920, Nguyễn Ái Quốc đã được đọc bản *Sơ thảo lần thứ nhất những luận*

---

* Bảo tàng Hồ Chí Minh.

cương về vấn đề dân tộc và vấn đề thuộc địa của lãnh tụ giai cấp vô sản V.I. Lênin. Người đã tìm thấy ở đây con đường giải phóng dân tộc Việt Nam. Từ đây, Người đã toàn tâm, toàn ý đi theo con đường cách mạng vô sản, đi theo chủ nghĩa Lênin. Sau một thời gian dài ở Pháp nghiên cứu lý luận và tham gia các hoạt động đấu tranh thực tiễn của phong trào công nhân Pháp, tháng 6-1923, Nguyễn Ái Quốc đã bí mật sang Liên Xô. Người trực tiếp chứng kiến các thành quả của Cách mạng Tháng Mười Nga. Người được bồi dưỡng, phát triển thêm về mặt lý luận, tích cực hoạt động thực tiễn, chuẩn bị về chính trị, tư tưởng lý luận và tổ chức cho sự ra đời của Đảng Cộng sản Việt Nam.

Thực hiện nguyện vọng "trở về nước, đi vào quần chúng, thức tỉnh họ, tổ chức họ, đoàn kết họ, huấn luyện họ, đưa họ ra đấu tranh giành tự do độc lập"[1], đặc biệt là truyền bá chủ nghĩa Mác - Lênin vào phong trào cách mạng trong nước, định hướng cách mạng Việt Nam đi theo con đường cách mạng vô sản, năm 1924, Nguyễn Ái Quốc đã bí mật rời Liên Xô về Quảng Châu, Trung Quốc. Với vỏ bọc là phiên dịch viên của Phái bộ Bôrôđin tại Quảng Châu, Nguyễn Ái Quốc đã có nhiều điều kiện tiếp xúc và làm việc với những người Việt Nam yêu nước tại đây. Người đã tập hợp những thanh niên có cùng chí hướng yêu nước đang hoạt động tại Quảng Châu và lập nên Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên, đồng thời tổ chức xuất bản báo *Thanh niên* làm cơ quan ngôn luận của Hội, thực hiện nhiệm vụ tuyên truyền cách mạng. Quá trình xây dựng đội ngũ bằng cách thực hiện

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.1, tr.209

công việc đào tạo cán bộ này của Nguyễn Ái Quốc chính là quá trình "tạo ra những phương tiện tuyên truyền sống"[1] cho cách mạng Việt Nam.

Người hiểu rõ quan điểm của lãnh tụ V.I. Lênin về vai trò của lý luận với phong trào đấu tranh của quần chúng: "Không có lý luận cách mạng thì cũng không thể có phong trào cách mạng"[2]. Người cũng thấm nhuần quan điểm của C. Mác về lý luận: "Lực lượng vật chất chỉ có thể bị đánh đổ bằng lực lượng vật chất; nhưng lý luận cũng sẽ trở thành lực lượng vật chất, một khi nó xâm nhập vào quần chúng"[3]. Nguyễn Ái Quốc đã xác định phải nhanh chóng tổ chức, giáo dục và đào tạo về lý luận cho các thành viên của Hội Việt Nam Cách mạng thanh niên. Người đã tổ chức mở các lớp huấn luyện về lý luận chính trị cho học viên. Trong nhận thức của Nguyễn Ái Quốc thì "*Lý luận* là sự tổng kết những kinh nghiệm của loài người, là tổng hợp những tri thức về tự nhiên và xã hội tích trữ lại trong quá trình lịch sử"[4], bởi vậy, việc giáo dục lý luận cho người chiến sĩ cách mạng là đem những tri thức của loài người tập hợp lại, khái quát thành ngôn ngữ dễ hiểu để truyền thụ, cốt làm cho người học hiểu được những quy luật phát triển tất yếu của tự nhiên và xã hội, rồi đem những quy luật đó để vận dụng vào sự nghiệp cách mạng.

---

1. *Đường cách mệnh - Giá trị lý luận và thực tiễn*, Nxb. Tổng hợp, Thành phố Hồ Chí Minh, 2007, tr.452.

2. V.I. Lênin: *Toàn tập*, Nxb. Tiến bộ, Mátxcơva, 1975, t.6, tr.30.

3. C. Mác và Ph. Ăngghen: *Toàn* tập, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1995, t.1, tr.580.

4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.11, tr.96.

Mục đích khoa học và cách mạng đó của Người chính là cơ sở nền tảng cho sự ra đời của tác phẩm *Đường cách mệnh*. Tác phẩm *Đường cách mệnh* chính là tập hợp các bài giảng ở Lớp huấn luyện chính trị đặc biệt do Nguyễn Ái Quốc chủ trì, mở tại số nhà 13 và 13.1 đường Văn Minh (nay là số 248 và 250 đường Văn Minh), sách do Bộ Tuyên truyền Hội các dân tộc bị áp bức ở Á Đông xuất bản tại Quảng Châu vào đầu năm 1927, gồm 98 trang. Mục đích của cuốn sách được Người chỉ ra rất rõ ràng gồm 6 điểm: 1- Vì sao chúng ta muốn sống thì phải cách mệnh; 2- Vì sao cách mệnh là việc chung cả dân chúng chứ không phải việc một hai người; 3- Đem lịch sử cách mệnh các nước làm gương cho chúng ta soi; 4- Đem phong trào thế giới nói cho đồng bào ta rõ; 5- Ai là bạn ta? Ai là thù ta?; 6- Cách mệnh thì phải làm thế nào?

Về vai trò tất yếu của Đảng Cộng sản trong việc lãnh đạo cách mạng, Nguyễn Ái Quốc viết: "Cách mệnh trước hết phải có cái gì? Trước hết phải có đảng cách mệnh, để trong thì vận động và tổ chức dân chúng, ngoài thì liên lạc với dân tộc bị áp bức và vô sản giai cấp mọi nơi. Đảng có vững cách mệnh mới thành công, cũng như người cầm lái có vững thuyền mới chạy. Đảng muốn vững thì phải có chủ nghĩa làm cốt, trong đảng ai cũng phải hiểu, ai cũng phải theo chủ nghĩa ấy. Đảng mà không có chủ nghĩa cũng như người không có trí khôn, tàu không có bàn chỉ nam"[1].

Nhưng lý luận đó là gì? chủ nghĩa đó là gì? theo Nguyễn Ái Quốc, "Bây giờ học thuyết nhiều, chủ nghĩa nhiều, nhưng

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.2, tr.289.

chủ nghĩa chân chính nhất, chắc chắn nhất, cách mệnh nhất là chủ nghĩa Lênin"[1].

Một yếu tố cốt tử của cách mạng là lực lượng, các phong trào yêu nước ở Việt Nam cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX bị thất bại là do không đoàn kết được lực lượng, không phát huy được sức mạnh của toàn dân, không liên kết được với phong trào đấu tranh của giai cấp vô sản trên thế giới, bởi vậy trong *Đường cách mệnh*, Nguyễn Ái Quốc đã phân tích: "An Nam dân tộc cách mệnh thành công thì tư bản Pháp yếu, tư bản Pháp yếu thì công nông Pháp làm giai cấp cách mệnh cũng dễ. Và nếu công nông Pháp cách mệnh thành công, thì dân tộc An Nam sẽ được tự do"[2], đó là một mối quan hệ biện chứng ví như đôi cánh của con chim, chỉ khi nào cả hai cánh cùng đập thì con chim mới bay lên được.

Theo Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh, những người làm cách mệnh phải đặc biệt hiểu "cách mệnh trước phải làm cho dân giác ngộ"[3], nhưng để dân giác ngộ được thì chính bản thân người làm cách mệnh phải hiểu, phải thông suốt, vì vai trò của người làm cách mệnh là "phải giảng giải lý luận và chủ nghĩa cho dân hiểu"[4].

Với tác phẩm *Đường cách mệnh*, Nguyễn Ái Quốc đã hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ xây dựng đội ngũ "hạt giống đỏ" cho cách mạng Việt Nam. Tác phẩm là cuốn giáo trình có chất lượng cao, là cuốn sách gối đầu giường của những người yêu nước Việt Nam. 90 năm đã qua, kể từ ngày ra đời đến nay, tác phẩm *Đường cách mệnh* từ chỗ là một công trình lý luận đáp ứng yêu cầu cấp thiết của công tác huấn luyện cán bộ thì

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.2, tr.289, 287, 288.

nay đã trở thành một di sản văn hóa, một bảo vật quốc gia của nhân dân Việt Nam, điều đó đã minh chứng cho sức sống trường tồn tư tưởng cách mạng của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

2. *Đời sống mới*, cẩm nang xây dựng chế độ mới

Nếu như tác phẩm *Đường cách mệnh* luận giải về cách thức thực hiện việc cứu nước, con đường nào để cách mạng Việt Nam giành thắng lợi, giành lại độc lập cho dân tộc, tự do cho nhân dân, thì *Đời sống mới* đảm nhận vai trò xây dựng lại đất nước khi đã có độc lập, tự do, là cuộc đổi mới tư duy, nhận thức, văn hóa trong toàn thể dân tộc Việt Nam, xây dựng một chính thể mới, đó là sự tiếp nối của tư tưởng cách mạng từ *Đường cách mệnh*.

Ngay sau khi Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, Hồ Chí Minh đã tổ chức một phong trào xây dựng đời sống mới rộng khắp trong cả nước.

Để hoạt động đi vào thực tiễn, ngày 3-4-1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký Sắc lệnh số 44 thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới, Ban có trách nhiệm xây dựng kế hoạch và triển khai thực hiện việc xây dựng đời sống mới trong toàn quốc. Gần một năm sau, để giúp cho phong trào xây dựng đời sống mới có cơ sở lý luận, dễ hiểu, dễ thực hiện, ngày 20-3-1947, với bút danh Tân Sinh, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết tác phẩm *Đời sống mới*. Tác phẩm đã trở thành cuốn cẩm nang giúp toàn Đảng, toàn dân thực hiện đời sống văn hóa mới.

Giống như tác phẩm *Đường cách mệnh*, tác phẩm *Đời sống mới* cũng với tinh thần "vắn tắt, rõ ràng, thiết thực, dễ hiểu", dung lượng chỉ 17 trang, gồm 19 mục được viết dưới

dạng hỏi và đáp, đi thẳng vào trả lời những vấn đề cấp thiết. Mặc dù lúc này cả nước đang bước vào cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược, nhưng không vì vậy mà việc xây dựng lại đất nước, cải tạo văn hóa nhân dân phải dừng lại. Việc thực hành xây dựng đời sống mới vẫn là vấn đề cấp thiết được Chủ tịch Hồ Chí Minh rất quan tâm, và đời sống mới không phải là cái gì đó cao siêu, khó hiểu, khó thực hiện, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, đời sống mới cốt lõi nằm trong bốn chữ "Cần, Kiệm, Liêm, Chính", tùy vào từng công việc, nghề nghiệp trong xã hội mà cách thực hành đời sống mới khác nhau: "Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải *Cần*.

Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù. Nhân dân phải tiết kiệm vật liệu, mới giúp được bộ đội và đồng bào tản cư. Thế cho nên phải *Kiệm*.

Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư thì mọi việc mới chạy. Cho nên ai cũng phải *Liêm*.

Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập. Thế là *Chính*. Do đó thì biết, đời sống mới lúc này rất hợp thời"[1]. Thực hành đời sống mới là để phục vụ nhiệm vụ kháng chiến, kiến quốc.

Về mối quan hệ giữa cái mới và cái cũ ở đây đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh thể hiện rõ tinh thần biện chứng, nhưng

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112.

với ngôn từ giản dị, dễ hiểu, dễ thấm, Người viết: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp"[1].

Mục đích cuối cùng của việc xây dựng đời sống mới được Người trả lời: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[2].

Việc xây dựng đời sống mới là công việc của toàn dân, bởi vậy không chỉ người nghèo, người thôn quê mới cần xây dựng đời sống mới, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định, người giàu, người khá giả cũng cần phải thực hành đời sống mới, "càng giàu có càng cần làm đời sống mới. Nếu một mình no ấm, mà nỡ để đồng bào xung quanh đói rét, đến khi giặc cướp lung tung, thì dù giàu cũng không hưởng được. Lại thí dụ: Nếu người giàu không giúp cho dân nghèo ăn ở đúng vệ sinh, đến khi có bệnh dịch thì người giàu cũng khó sống"[3].

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113, 113.

Việc đầu tiên trong xây dựng đời sống mới sẽ bắt đầu từ đâu? Phải bắt đầu từ những điều đơn giản nhất nhưng cũng cơ bản nhất mà tất cả mọi người đều phải thực hiện, đó là ăn, mặc, ở và đi lại. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh: "Muốn có cơm ăn, áo mặc, nhà ở, đường đi, thì phải *làm*. Từ trước đến giờ, ta vẫn có làm, vẫn có cơm, áo, nhà, đường sá. Nhưng vì làm chưa hợp lý cho nên số đông dân ta ăn đói, mặc rách, nhà cửa chật hẹp, đường sá gập ghềnh.

Người nghèo khổ thì nhiều, người no ấm thì ít. Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì.

Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc.

Sửa đổi được những điều đó, thì mọi người đều được hưởng hạnh phúc. Mà chắc sửa đổi được, vì nó không có gì là gay go, khó làm.

... dù nghèo, ai cấm mình ăn ở sạch sẽ? Sạch sẽ tức là một phần đời sống mới. Sạch sẽ thì ít đau ốm. Sức khỏe thì làm được việc, làm được việc thì có ăn. Xem đó thì biết rằng ai cũng nên làm đời sống mới"[1].

Đánh giá kết quả sau một năm quyết tâm thực hiện đời sống mới từ khi Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập (ngày 3-4-1946), Chủ tịch Hồ Chí Minh cho rằng, kết quả đã có rất khả quan: "Trong nhiều làng, các cụ phụ lão đã giảm bớt việc cúng tế; đem tiền đó hoặc giúp bình dân học vụ, hoặc làm việc ích chung. Dân ta phải biết ơn các cụ đã hăng hái làm gương như thế.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113-114.

Nhiều nơi, chị em phụ nữ đã sửa đổi cách ăn mặc gọn gàng, đã biết chung nhau nuôi gà, nuôi lợn.

Nhiều nơi, thói cờ bạc, say sưa, hút xách, trộm cắp giảm bớt rất nhiều"[1].

Tuy nhiên, theo Người đó chỉ là những kết quả bước đầu và như thế vẫn là chưa đủ, còn thiếu nhiều lắm, nên Người yêu cầu: "Mỗi đồng bào, bất kỳ già trẻ, gái trai, giàu nghèo, cần phải cố gắng, làm cho đời sống mới lan khắp cả nước. Lúc đó mới có thể nói rằng: Chúng ta đã thực hành đời sống mới"[2].

Hồ Chí Minh cũng chỉ ra mối quan hệ chặt chẽ giữa xây dựng đời sống mới với việc tăng gia sản xuất, khẳng định tăng gia sản xuất là một bộ phận trong đời sống mới, và "có tinh thần đời sống mới, thì tăng gia sản xuất mới chóng thành công. Mà tăng gia sản xuất có thành công, thì đời sống mới dễ thực hiện"[3]. Mối quan hệ giữa tăng gia sản xuất với đời sống mới là mối quan hệ biện chứng, tăng gia sản xuất có thành công, thì đời sống mới dễ thực hiện. Muốn tăng gia sản xuất tốt, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh: "Mọi người phải *Cần*, phải *Kiệm*. *Không Cần*, thì phí thời giờ nhiều mà sản xuất được ít. *Không Kiệm* thì làm được bao nhiêu, dùng hết bấy nhiêu, rút cục cũng như sản xuất ít. Tăng gia sản xuất ích riêng cho mình mà cũng ích chung cho cả nước. Nếu không có tinh thần *Liêm* và *Chính*, nếu tham lam ích kỷ, thì không thể phát đạt việc tăng gia sản xuất. Vì vậy, tăng gia sản xuất và đời sống mới phải đi đôi với nhau, không thể lìa nhau"[4].

Đời sống mới trong gia đình là phải làm sao cho trên dưới đều hòa thuận, yêu thương lẫn nhau, không thiên tư, thiên ái,

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.114, 116.

việc làm ăn, mua sắm phải luôn luôn có kế hoạch, ngăn nắp, cưới hỏi giỗ tết nên đơn giản tiết kiệm; quan tâm tới con cái và việc tu dưỡng học hành, kỷ cương nền nếp. Trong mối quan hệ gia đình, nhà trường và xã hội tạo dựng nên nhân cách và phẩm chất con người, Chủ tịch Hồ Chí Minh đặc biệt đề cao vai trò của gia đình - tế bào của xã hội. Gia đình là nơi dạy dỗ, giáo dục những lý tưởng, lẽ sống đầu tiên nhất cho con người, giáo dục đạo đức và lẽ cương thường cho con người. Gia đình có tốt xã hội mới tốt, bởi vậy theo Người: "Hạt nhân của xã hội là gia đình. Chính vì muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội mà phải chú ý hạt nhân cho tốt"[1].

Với một nền văn hóa lâu đời, ăn sâu vào trong sinh hoạt và tiềm thức của người dân, đặc biệt là tại những nơi thôn quê, vì vậy, Hồ Chí Minh chỉ ra thực trạng về văn hóa và kinh tế ở làng quê Việt Nam: "Trong một làng, *nhà* thì có nhà giàu, nhà vừa, nhà nghèo. *Người* thì có người tốt, người vừa, người kém. *Học* thì có kẻ thông, kẻ vừa, kẻ dốt. Hai hạng trên phải tìm cách giúp đỡ, cảm hóa hạng thứ ba"[2], việc xây dựng đời sống mới ở làng xã phải làm sao để "làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân. *Về phong tục*, phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau. Làm cho làng mình thành một làng "phong thuần tục mỹ". *Về vệ sinh*, đường sá phải sạch sẽ. Ao tắm giặt, giếng nước uống phải phân biệt và săn sóc cẩn thận. Những ao hồ không cần thì lấp đi, cho đỡ muỗi"[3].

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.12, tr.300.

2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.119.

Nhưng để nhà tốt, làng tốt, nước tốt thì trước tiên mỗi cá nhân phải tốt, phải thực hành đời sống mới từ cá nhân, vì "do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[1].

Phương thức để thực hành đời sống mới thành công, hiệu quả đó là phải có phong trào thi đua, nêu gương, thi đua để cùng thôi thúc nhau thực hiện bằng được đời sống mới, Người này thi đua với người khác. Nhà này thi đua với nhà khác. Làng này thi đua với làng khác. Nếu ai làm tốt Chính phủ sẽ có chính sách khen thưởng chính đáng và những tấm gương xây dựng đời sống mới cũng sẽ được nhân dân kính trọng, việc thi đua làm tốt đó cũng chính là cách để xây dựng nên những tấm gương cho nhân dân noi theo, nếu cán bộ làm tốt, làm hay, làm giỏi thì nhân dân có quyền lựa chọn những cán bộ như thế. Tốt nhất là miệng nói, tay làm, làm gương cho người khác bắt chước.

Xây dựng đời sống mới trong trường học cốt sao là phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi. Phải dạy cho họ có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ, để làm được điều đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng yêu cầu phải tổ chức thi đua, các thầy nên thi nhau tìm cách dạy sao cho dễ hiểu, dễ nhớ, nhanh chóng và thiết thực. Các trò nên đua nhau học. Phải giáo dục để học

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116-117.

sinh biết yêu nước thương nòi, biết tiết kiệm, biết siêng năng lao động, tăng gia sản xuất, việc giáo dục đó vô cùng quan trọng bởi: "Óc những người tuổi trẻ trong sạch như một tấm lụa trắng. Nhuộm xanh thì nó sẽ xanh. Nhuộm đỏ thì nó sẽ đỏ. Vì vậy sự học tập ở trong trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên, và tương lai của thanh niên tức là tương lai của nước nhà"[1].

Quân đội ta là đội quân của những người yêu nước, yêu tự do, đứng lên để chiến đấu chống sự áp bức xâm lăng của kẻ thù nhưng quân đội ta cũng là quân đội non trẻ, còn thiếu nhiều kinh nghiệm, thiếu chuyên nghiệp, bởi vậy xây dựng đời sống mới trong quân đội theo Chủ tịch Hồ Chí Minh phải thực hiện được chín điều: *thứ nhất,* kỷ luật phải cực kỳ nghiêm khắc; *thứ hai,* phải luôn siêng năng luyện tập, *thứ ba,* phải giáo dục dạy chữ cho tất cả bộ đội; *thứ tư,* phải giáo dục chính trị cho bộ đội; *thứ năm,* dạy bộ đội cách tăng gia sản xuất; *thứ sáu,* dạy bộ đội cách tiết kiệm; *thứ bảy,* bộ đội phải ăn ở, vệ sinh sạch sẽ; *thứ tám,* phải xây dựng được niềm tin cho nhân dân, bộ đội phải được dân tin, dân phục, dân yêu; *thứ chín,* bộ đội phải hăng hái đánh giặc, đánh được nhiều giặc, lấy được nhiều súng. Quân đội muốn thực hiện hiệu quả thì cũng phải tổ chức "bộ đội này thi đua với bộ đội khác làm đời sống mới"[2].

Xây dựng đời sống mới trong công sở cốt làm sao phải thực hiện được bốn phẩm chất "Cần, Kiệm, Liêm, Chính", vì: "Những người trong các công sở đều có nhiều hoặc ít quyền hành.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.120.

Nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân". Phải giáo dục để cho cán bộ, đảng viên làm việc trong bộ máy nhà nước hiểu được rằng: "Từ Chủ tịch Chính phủ cho đến người chạy giấy, người quét dọn trong một cơ quan nhỏ, đều là những người ăn lương của dân, làm việc cho dân, phải được dân tin cậy. Vì vậy, những người làm trong các công sở càng phải làm gương đời sống mới cho dân bắt chước"[1].

Như vậy, việc xây dựng đời sống mới là công việc rộng khắp, các ngành, các giới đều phải thực hiện, từ mỗi cá nhân, đến gia đình, làng xã rồi đến cả nước. Đời sống mới là một cuộc đấu tranh giữa cái mới và cái cũ mà ở đó những cái tốt đẹp, ý nghĩa, có ích lợi cho nhân dân sẽ chiến thắng những tàn dư, hủ tục còn sót lại của nền văn hóa cũ phản động, lạc hậu. Đây là một nhiệm vụ rất gian khổ, lâu dài, vừa dễ nhưng cũng rất khó, nhưng dù khó khăn gian khổ đến mấy mà có ý chí quyết tâm thực hiện thì sẽ thành công.

Nếu tác phẩm *Đường cách mệnh* đã hoàn thành sứ mệnh xây dựng lý luận cho đội quân cách mạng về con đường giải phóng Việt Nam, thì tác phẩm *Đời sống mới* làm nhiệm vụ đổi mới về tư duy cho toàn thể nhân dân Việt Nam trong xây dựng đất nước, đây là một nhiệm vụ cũng khó khăn, gian khổ không kém gì việc đánh Pháp đuổi Nhật để đòi lại độc lập cho dân tộc, một cuộc chiến đấu khổng lồ để chống lại những gì đã cũ kỹ, hư hỏng, để tạo ra những cái mới mẻ, tốt tươi. *Đường cách mệnh* và *Đời sống mới* ra đời cách nhau 20 năm,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.122.

nhiệm vụ thực hiện khác nhau nhưng mục đích của hai tác phẩm là tương đồng, mục đích đó gắn bó chặt chẽ với ham muốn tột bậc của Chủ tịch Hồ Chí Minh, đó là "nước ta được hoàn toàn độc lập, dân ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành"[1].

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.187.

TỪ *NHỮNG NHIỆM VỤ CẤP BÁCH CỦA NHÀ NƯỚC VIỆT NAM DÂN CHỦ CỘNG HÒA* ĐẾN TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* - SỰ PHÁT TRIỂN LIỀN MẠCH QUAN ĐIỂM HỒ CHÍ MINH VỀ XÂY DỰNG LỐI SỐNG MỚI

TS. LÊ THỊ THU HỒNG*
NGUYỄN THỊ THỦY**

Chủ tịch Hồ Chí Minh là anh hùng giải phóng dân tộc, lãnh tụ thiên tài của cách mạng Việt Nam, nhà văn hóa kiệt xuất, nhà thiết kế tương lai của dân tộc Việt Nam. Trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội, Người đều để lại những dấu ấn của riêng mình, đặc biệt trong quá trình kiến tạo lối sống mới, Hồ Chí Minh đã giữ một vai trò đặc biệt quan trọng, Người không chỉ vạch ra đường lối có tính chiến lược mà còn chỉ đạo việc thực hiện và chính Người là tấm gương sáng ngời của việc thực hành lối sống mới.

Thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám năm 1945 đã mở ra cho dân tộc ta một kỷ nguyên mới - kỷ nguyên độc lập, tự do và chủ nghĩa xã hội. Thế nhưng, ngay trong những ngày đầu

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.
** Trường Đại học Kiến trúc Hà Nội.

độc lập ấy, Nhà nước Dân chủ Nhân dân đầu tiên ở Đông Nam Á vừa được thành lập đã phải tiến hành cuộc đấu tranh quyết liệt cho sự tồn tại của mình trong giai đoạn "ngàn cân treo sợi tóc" của lịch sử dân tộc. Những khó khăn to lớn, chồng chất lại một lần nữa thử thách nhân dân ta: nền tài chính đất nước kiệt quệ, nạn đói vẫn còn đang là mối đe dọa, đại đa số nhân dân không biết chữ... Vì vậy, ngay trong phiên họp đầu tiên của Hội đồng Chính phủ ngày 3-9-1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nêu ra sáu nhiệm vụ cấp bách của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa bao gồm sáu vấn đề, từ xóa giặc đói, giặc dốt và những nhiệm vụ cấp bách khác... trong đó có nhiệm vụ thứ tư thuộc về xây dựng lối sống mới phù hợp với chế độ mới: "Chúng ta có nhiệm vụ cấp bách là phải giáo dục lại nhân dân chúng ta. Chúng ta phải làm cho dân tộc chúng ta trở nên một dân tộc dũng cảm, yêu nước, yêu lao động, một dân tộc xứng đáng với nước Việt Nam độc lập.

Tôi đề nghị mở một chiến dịch giáo dục lại tinh thần nhân dân bằng cách thực hiện: CẦN, KIỆM, LIÊM, CHÍNH"[1].

Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập. Đến năm 1947, mặc dù cuộc kháng chiến chống Pháp diễn ra rất quyết liệt - nói như lời Đại tướng Võ Nguyên Giáp viết trong *Hồi ký* của mình, đó là chúng ta đang "chiến đấu trong vòng vây" - nhưng với bút danh Tân Sinh (nghĩa là đời sống mới, cuộc sống mới, cách sinh hoạt mới...), ngày 20-3-1947, Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới*, mà toàn bộ nội dung toát lên là xây dựng một lối sống mới phù hợp với điều kiện mới.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.7.

Trong tác phẩm, Người chỉ rõ sự cần thiết phải xây dựng đời sống văn hóa tinh thần cho nhân dân ta. Người viết: "Trong lúc này, người thì lo đánh giặc, người thì lo phá hoại, người thì lo tản cư, toàn dân ai cũng khó nhọc vất vả. Kêu gọi thực hành đời sống mới, chẳng không hợp thời sao?... Hợp thời lắm. Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[1]. Đây cũng chính là nhiệm vụ cấp bách thứ tư của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa sau khi giành được độc lập là phải mở chiến dịch giáo dục lại tinh thần nhân dân bằng cách thực hiện: cần, kiệm, liêm, chính. Đó là sự phát triển liền mạch trong tư tưởng Hồ Chí Minh về vấn đề xây dựng đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới. Trong nội dung bài viết này, chúng tôi đi sâu vào phân tích quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới một cách hệ thống từ quan niệm, nội dung, đối tượng và phương pháp xây dựng lối sống mới.

- Quan niệm Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới:

Hồ Chí Minh quan niệm xây dựng đời sống mới bao gồm đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới. Ba nội dung này có quan hệ mật thiết với nhau, trong đó đạo đức đóng vai trò hết sức quan trọng vì đạo đức là gốc của người cách mạng, đạo đức gắn liền với lối sống và nếp sống. Có dựa trên một nền đạo đức mới thì mới xây dựng được lối sống mới lành mạnh, con người mới vươn đến tầm cao văn hóa của một đất nước phú cường, văn minh, tiến bộ, đến chủ nghĩa xã hội đích thực.

Hồ Chí Minh cho rằng, lối sống mới là lối sống có lý tưởng, có đạo đức, văn minh, tiên tiến, kết hợp tinh hoa của

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112.

văn hóa dân tộc và nhân loại. Lối sống bao gồm lối sống riêng của từng cá nhân và lối sống chung từng nhóm người, rộng hơn là toàn xã hội.

Lối sống cá nhân là toàn bộ những hoạt động sống của cá nhân trong một xã hội nhất định, đồng thời là sự phản ánh kết quả nhận thức của cá nhân về các điều kiện kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội. Vì vậy, lối sống cá nhân luôn mang đậm dấu ấn cá nhân và có tính phong phú đa dạng. Mặt khác được hình thành từ những điều kiện kinh tế - xã hội nhất định nên lối sống của các cá nhân lại có những điểm chung tương đồng tạo nên lối sống chung của toàn xã hội. Chúng không tách rời, biệt lập mà trái lại luôn có sự thống nhất, tác động qua lại lẫn nhau.

Người quan niệm xã hội là do nhiều cá nhân hợp lại mà thành, chính vì vậy, lối sống của cá nhân tích cực thì góp phần tạo nên lối sống tiến bộ của xã hội. Lối sống văn minh, giản dị của Hồ Chí Minh đã trở thành mẫu mực cho toàn Đảng, toàn dân, toàn quân ta học tập và noi theo. Ngược lại, lối sống xã hội sẽ có tác động trở lại định hướng cho lối sống cá nhân, giúp mỗi cá nhân điều chỉnh lối sống của bản thân cho phù hợp với lối sống tiến bộ của xã hội.

- Nội dung xây dựng lối sống mới:

Lối sống mới mà Hồ Chí Minh hướng đến để giáo dục nhân dân đó là lối sống khiêm tốn, giản dị, chừng mực, ngăn nắp, vệ sinh, yêu lao động, quý trọng thời gian, ít lòng tham muốn về vật chất, chức quyền, danh lợi. Trong quan hệ với đồng chí, anh em thì chân tình, ân cần, yêu quý và trân trọng con người, đối với mình thì nghiêm khắc, đối với người thì khoan dung, độ lượng. Hồ Chí Minh giáo dục nhân dân xây dựng lối sống mới và chính bản thân Người là tấm gương

mẫu mực về thực hành lối sống mới, thể hiện qua phong cách sinh hoạt và phong cách làm việc của mình.

Xây dựng lối sống mới, theo Hồ Chí Minh phải bắt đầu từ những điều cơ bản nhất nhưng cũng đơn giản nhất mà mọi người đều phải thực hành đó là ăn, mặc, ở, đi lại, làm việc. Người viết: "Bất kỳ ai, muốn sống thì phải có bốn điều ăn, mặc, ở, đi lại. Muốn có cơm ăn, áo mặc, nhà ở, đường đi, thì phải *làm*. Từ trước đến giờ, ta vẫn có làm, vẫn có cơm, áo, nhà, đường sá. Nhưng vì làm chưa hợp lý cho nên số đông dân ta ăn đói, mặc rách, nhà cửa chật hẹp, đường sá gập ghềnh.

Người nghèo khổ thì nhiều, người no ấm thì ít. Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì.

Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc.

Sửa đổi được những điều đó, thì mọi người đều được hưởng hạnh phúc"[1]. Người còn chỉ ra sự cần thiết phải "mới hóa" những thói quen, tập tục trong sinh hoạt văn hóa; trong hội hè, cưới hỏi, ma chay, giỗ tết; trong ăn, mặc, ở; trong ứng xử ở môi trường gia đình và xã hội...

+ Xây dựng lối sống mới trong phong cách sinh hoạt (ăn, mặc, ở, đi lại): Đất nước ta vừa được giải phóng, hậu quả của nạn đói năm 1945 vẫn còn đó, đời sống kinh tế của nhân dân còn nghèo, khó khăn, thiếu thốn, nên cách ăn, mặc, ở, đi lại phải làm sao cho hợp lý, sạch sẽ, vừa tiết kiệm lại đảm bảo sức khỏe, hợp vệ sinh.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113.

Hồ Chí Minh phê phán cách ăn uống xa hoa, lãng phí như "Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi"[1]. Ở đây, không phải Người phủ nhận nhu cầu chính đáng của mỗi người trong việc cải thiện và nâng cao điều kiện sinh hoạt của mình ngày càng tốt hơn. Người cho rằng: "Ai cũng muốn ăn ngon mặc đẹp, nhưng muốn phải cho đúng thời, đúng hoàn cảnh. Trong lúc nhân dân ta còn thiếu thốn mà một người nào đó muốn riêng hưởng ăn ngon mặc đẹp, như vậy không có đạo đức"[2]; "Đồng bào còn tục lệ ma chay, cưới hỏi ăn uống lu bù. Mình ăn vài bữa nhưng nhà có con cưới hỏi, có người chết thì mắc nợ phải đi vay. Phải bán trâu bán ruộng. Thế là xa xỉ. Không tốt"[3] hoặc những hiện tượng ăn uống lãng phí: "Có chỗ bất kỳ việc gì cũng liên hoan, bắt đầu cấy cũng liên hoan, cấy xong cũng liên hoan, rồi huyện về điều tra cũng liên hoan, huyện đi hoan tống cũng liên hoan, cải tiến cũng liên hoan, nghe nói họp bàn về tiết kiệm cũng liên hoan mấy con lợn...

Nhiều chỗ liên hoan làm thịt lợn, không phải tất cả xã viên đến liên hoan, mà chỉ có mấy ông cán bộ chén, còn tiền con lợn thì tất cả xã viên phải trả"[4]. Như thế thì là "dĩ công vi tư", ngược với lời dạy "chí công vi tư" của Người. Hồ Chí Minh không chỉ nói mà Người còn là một tấm gương tự mình thực hiện cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư trong lối sống hằng ngày. Hồ Chí Minh dù ở nước ngoài hay trong nước,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.10, tr.589.
3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.11, tr.551.
4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.15, tr.294.

ở rừng núi hay Thủ đô, ngay cả khi đã trở thành Chủ tịch nước, Người vẫn thích lối ăn đạm bạc, đậm truyền thống quê hương. Trong những năm kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, nhân dân Hà Nội phải ăn "cơm độn", Người cũng ăn như thế dù đang ở tuổi 75, Người nói với anh em phục vụ: "Nhân dân ăn thế nào Bác cũng ăn như thế"[1]. Có "đồ ăn ngon", Người thường không chịu ăn một mình, mà san sẻ đều cho những người cùng đi, để phần cho người đi vắng... Khi ăn xong, bao giờ Người cũng sắp xếp lại mâm bát cho gọn ghẽ, thể hiện sự tôn trọng đối với những người phục vụ mình.

Còn về trang phục thì cách mặc phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe loẹt. Chúng ta thường thấy phong cách Hồ Chí Minh thể hiện qua trang phục vô cùng giản dị, gần gũi và thân quen như mọi người nhưng vẫn vô cùng lịch sự và trang nhã. Khi ở miền núi, Người mặc bộ đồ chàm như một ông ké người Nùng. Đến với nông dân, Người mặc bộ cánh nâu, khăn mặt vắt vai như một lão nông. Đi chiến dịch, Người mặc bộ quân phục như một chiến sĩ. Hành trang của vị Chủ tịch nước, là thượng khách của nước Pháp, cũng chỉ vỏn vẹn hai bộ quần áo, một bộ ka ki, một bộ bằng dạ, xếp vừa gọn trong chiếc va li nhỏ. Dùng lâu, quần áo đã cũ, sờn nhưng Người vẫn không chịu cho may bộ mới...

Chỗ ở thì phải sạch sẽ, gọn gàng, ngăn nắp: "Trong nhà ngoài vườn, luôn luôn sạch sẽ gọn gàng"[2], "đường sá phải

---

1. Nguyễn Văn Khoan: *Nhớ lời Bác dạy*, Nxb. Lao động, Hà Nội, 2009, tr.141.

2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118.

sạch sẽ. Ao tắm giặt, giếng nước uống phải phân biệt và săn sóc cẩn thận. Những ao hồ không cần thì lấp đi, cho đỡ muỗi. Phải có cầu xia chung, hoặc cầu xia riêng từng nhà. Đã khỏi hôi thối, ruồi nhặng, lại có phân tốt"[1]. Hồ Chí Minh quan tâm từ vấn đề vệ sinh, y tế, đến việc chăm sóc các em nhỏ, tắm rửa cho các em vùng cao... Một điểm nổi bật chúng ta có thể bắt gặp trong phong cách sống của Người đó là giản dị, gần gũi với thiên nhiên. Lúc ở Pác Bó, Người sống với con người và thiên nhiên trên có núi, dưới có sông; có đất ta trồng, có bãi ta chơi; nhà thoáng ráo, kín mái; gần dân, không gần đường. Khi trở về Hà Nội, Người chọn sống ở nhà sàn, từ chối không vào ở trong Dinh Toàn quyền, nói thác vì nó có mùi thực dân. Trong sinh hoạt đời thường, những gì có thể làm được Người đều tự làm, không làm phiền đến người khác. Đi cơ sở, Người đi một cách lặng lẽ, chủ động, luôn dặn dò các đồng chí ở Văn phòng Chính phủ phải chuẩn bị mọi thứ để ăn trưa nếu làm việc quá giờ.

+ Xây dựng lối sống mới trong công việc. Theo Người: "Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối"[2]. Phong cách làm việc Hồ Chí Minh thể hiện ở chỗ tuân thủ nghiêm ngặt nguyên tắc tập trung dân chủ, tập thể lãnh đạo, cá nhân phụ trách; thực hành dân chủ, lắng nghe ý kiến của đảng viên, của nhân dân, của những người "không quan trọng"; thường xuyên tổ chức việc kiểm tra, kiểm soát cụ thể các công việc, "phải đi tận nơi, xem tận chỗ"[3];

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119, 117.

3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.15, tr.327.

phong cách quần chúng, luôn luôn gần dân, tin dân, trọng dân, dựa vào dân, gắn bó với nhân dân; đặc biệt là phong cách nêu gương vì "một tấm gương sống còn có giá trị hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền"[1], "lấy gương người tốt, việc tốt để hàng ngày giáo dục lẫn nhau là một trong những cách tốt nhất để xây dựng Đảng, xây dựng các tổ chức cách mạng, xây dựng con người mới, cuộc sống mới"[2].

Phong cách làm việc của Hồ Chí Minh còn thể hiện ở cách làm việc có chương trình, kế hoạch, từ lớn đến nhỏ, từ dài hạn, trung hạn đến ngắn hạn, từ tháng, tuần đến ngày, giờ nào việc ấy; nêu cao tấm gương trung thực, thẳng thắn, thực sự cầu thị, sẵn sàng nhận lỗi trước nhân dân khi mình làm sai; rất không bằng lòng với thói quen chậm chạp, tùy tiện, không đúng giờ của nhiều cán bộ ta, coi đó là thái độ không tôn trọng thời giờ của những người khác.

Hồ Chí Minh rất không bằng lòng với thói quen không đúng giờ của nhiều cán bộ. Tháng 11-1945, đến dự lễ tốt nghiệp khóa 5 Trường Huấn luyện cán bộ Việt Nam, Người thẳng thắn góp ý: "Trong giấy mời tới đây nói 8 giờ bắt đầu, bây giờ 8 giờ 10 phút rồi mà nhiều người chưa đến. Cách tôi làm việc đúng giờ. Tôi khuyên anh em làm việc phải cho đúng giờ, vì thời gian quý báu lắm"[3]. Người phê bình một vị tướng đến chậm để mọi người phải đợi, coi 10 phút đến chậm ấy phải nhân lên với 500 người đợi chú ở đây.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.1, tr.284.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.15, tr.672.
3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.115.

Đó là một phong cách không cố chấp, bảo thủ, luôn đổi mới, "có tinh thần mạnh dạn, dám nghĩ dám làm"[1]; luôn luôn đổi mới, không chấp nhận tư duy "lối mòn", kinh nghiệm chủ nghĩa, mà phải luôn cải tiến để ngày càng tốt hơn.

- Đối tượng và phạm vi xây dựng lối sống mới:

Xây dựng lối sống mới là công việc của mọi người dân, bắt đầu từ mỗi người, mỗi gia đình, làng xã, trong trường học, đơn vị bộ đội, cơ quan. Như một phương pháp luận của tư duy, Hồ Chí Minh luôn đi từ cái riêng đến cái chung, từ mỗi con người đến cộng đồng, Người nhấn mạnh: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[2].

Hồ Chí Minh cho rằng, bất kỳ ai, ở địa vị nào cũng phải tham gia xây dựng đời sống mới, lối sống mới, không kể già hay trẻ, gái hay trai, giàu hay nghèo... Người khẳng định: "Những người giàu, đã sẵn sung sướng không cần làm đời sống mới. Những người nghèo, không tiền, không của, thì làm đời sống mới thế nào?... Không phải như vậy, càng giàu có, càng cần làm đời sống mới. Nếu một mình no ấm, mà nỡ để đồng bào xung quanh đói rét, đến khi giặc cướp lung tung, thì dù giàu cũng không hưởng được. Lại thí dụ: Nếu người giàu không giúp cho dân nghèo ăn ở đúng vệ sinh, đến khi có bệnh dịch thì người giàu cũng khó sống.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.13, tr.340.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116-117.

Nghèo mà làm đời sống mới thì có ngày trở nên đầy đủ. Tục ngữ nói: "Tay siêng làm thì hàm có nhai". *Siêng làm* là một trong bốn điều đời sống mới. Vì có làm thì nhất định có ăn. Tục ngữ lại nói: "Đói cho sạch, rách cho thơm", mình dù nghèo, ai cấm mình ăn ở sạch sẽ? Sạch sẽ tức là một phần đời sống mới. Sạch sẽ thì ít đau ốm. Sức khỏe thì làm được việc, làm được việc thì có ăn. Xem đó thì biết rằng ai cũng nên làm đời sống mới"[1]. Người cũng đưa ra vấn đề về cách ăn mặc, cách làm việc, cách cư xử đối với mỗi người và yêu cầu mọi người phải ham học để nâng cao dân trí, có học mới có tiến bộ.

Đối với mỗi gia đình thì phải trên thuận dưới hòa, không thiên tư thiên ái, có kế hoạch, có ngăn nắp, cưới hỏi, giỗ tết phải giản đơn và tiết kiệm: "Đối với xóm giềng, phải thân mật và sẵn lòng giúp đỡ. Đối với việc làng việc nước, phải hăng hái làm gương"[2]. Cha mẹ phải quan tâm giáo dục con cái về học hành, đạo đức. Giải phóng phụ nữ và thực hiện nam nữ bình quyền.

Đối với làng xã, việc thực hiện đời sống mới theo Hồ Chí Minh, phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau. Về văn hóa, phải làm cho cả làng đều biết chữ, đạo đức và trách nhiệm công dân. Về phong tục trong làng, phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau. Xây dựng thành một làng "phong thuần tục mỹ".

Xây dựng đời sống mới trong trường học, các thầy các cô nên thi nhau tìm cách dạy sao cho dễ hiểu, dễ nhớ, nhanh

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113-114, 118.

chóng và thiết thực. Các trò nên đua nhau học. Đồng thời, biết tiết kiệm giấy bút, biết giữ kỷ luật... Quan trọng nhất là phải dạy cho thế hệ trẻ biết yêu nước, thương nòi, có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ.

Hồ Chí Minh còn đề cập xây dựng lối sống mới trong các đơn vị bộ đội, trong công sở, xưởng máy, trong đó nhấn mạnh đến lối sống cần, kiệm, liêm, chính, gan dạ, dũng cảm, rèn luyện chuyên môn...

- *Phương pháp xây dựng lối sống mới:*

Các phương pháp chủ yếu cần thực hiện trong quá trình xây dựng lối sống mới, theo Hồ Chí Minh, đó là giải thích, vận động, tuyên truyền: "Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi"[1]; thuyết phục, giáo dục kết hợp với cưỡng chế: "Đến khi đại đa số đồng bào đã theo đời sống mới, chỉ còn số rất ít không theo, khuyên mãi cũng không được, lúc đó có thể dùng cách cưỡng bức, bắt họ phải theo"[2]; nêu gương "tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[3]; phát huy sức mạnh của toàn dân, của cả hệ thống chính trị (nhất là vai trò lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước) trong xây dựng lối sống mới.

Như vậy, quan điểm Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới là những quan điểm toàn diện, sâu sắc và nhất quán từ những vấn đề chung như sự cần thiết phải xây dựng lối sống

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125, 127.

mới đến nội dung và nguyên tắc thực hiện việc xây dựng lối sống mới; đối tượng, phạm vi, phương pháp xây dựng lối sống mới. Quan trọng hơn, qua nghiên cứu những quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới, chúng ta thấy được Người không chỉ nói lý luận mà còn thực hành bằng phương pháp nêu gương thể hiện qua phong cách sinh hoạt, phong cách làm việc của chính bản thân mình trên nhiều cương vị. Qua đó, chúng ta nhận thức sâu sắc hơn Chỉ thị số 05-CT/TW, ngày 15-5-2016 của Bộ Chính trị về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh trong xây dựng lối sống, văn hóa của con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước hiện nay.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* VỚI CÔNG CUỘC KHÁNG CHIẾN VÀ KIẾN QUỐC CỦA DÂN TỘC

TS. ĐẶNG THỊ KIM OANH*

Tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh, với bút danh Tân Sinh được viết vào tháng 3-1947 ở chiến khu Việt Bắc, theo phong cách viết hỏi và đáp rất bình dị, dễ hiểu, thiết thực, vừa có sự khái quát về lý luận, vừa có ý nghĩa chỉ đạo thực tiễn sâu sắc. Tác phẩm ra đời trong một hoàn cảnh đặc biệt, khi nhân dân cả nước bắt tay vào công cuộc kháng chiến và kiến quốc. Nhìn lại bối cảnh lịch sử ra đời của tác phẩm càng khẳng định sự vĩ đại của Chủ tịch Hồ Chí Minh; đồng thời thấy hết ý nghĩa của một tác phẩm mặc dù ra đời cách đây 70 năm, nhưng đến nay vẫn còn nguyên giá trị và sức sống mới.

1. *Đời sống mới* với phong trào toàn dân xây dựng đời sống mới trong những ngày đầu toàn quốc kháng chiến

Nói đến Chủ tịch Hồ Chí Minh là nói đến người con ưu tú của dân tộc, Anh hùng giải phóng dân tộc, Nhà văn hóa kiệt

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

xuất của Việt Nam. Nghiên cứu Hồ Chí Minh, chúng ta còn thấy rõ Người luôn quan tâm coi trọng vai trò và sức mạnh của văn hóa và đời sống văn hóa trong sự phát triển trường tồn của dân tộc. Ngay sau khi Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, dù bận trăm công nghìn việc nhưng Người vẫn nỗ lực nhằm tạo dựng một nền văn hóa mới, nền văn hóa mácxít, nền văn hóa cách mạng. Điều đặc biệt là với Hồ Chí Minh, văn hóa dù bao gồm nhiều lĩnh vực trong đời sống tinh thần của xã hội nhưng không phải là cái gì quá cao siêu. Con người dù có tiếp thu được bao điều từ các lĩnh vực khác nhau của văn hóa thì cuối cùng cũng thể hiện ngay trong cuộc sống đời thường, tạo dựng nên nền tảng của đời sống văn hóa. Vì vậy, Hồ Chí Minh đã chủ trương giáo dục cán bộ và nhân dân thực hành đời sống mới ngay cả khi vừa mới giành được nền độc lập cho dân tộc.

Xuất phát từ tình hình đất nước, ngay sau *Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến*, ngày 19-12-1946, cả nước bước vào cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp trường kỳ, gian khổ, Hồ Chí Minh đã viết *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh, công bố ngày 20-3-1947, mục đích chỉ đạo và động viên phong trào toàn dân xây dựng đời sống mới phục vụ công cuộc kháng chiến, kiến quốc. Cuốn sách giúp cán bộ, đảng viên có tài liệu tuyên truyền, vận động quần chúng; nhân dân có phương hướng thực hiện đời sống mới một cách sâu rộng, đáp ứng đòi hỏi cấp thiết của hoàn cảnh lịch sử lúc bấy giờ.

Bối cảnh lịch sử của nước Việt Nam sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945 có những thuận lợi, nhưng cũng có nhiều khó khăn chồng chất. Bên cạnh nạn đói và giặc ngoại xâm, khó khăn nội tại lớn nhất lúc đó là nạn dốt, với hơn

90% dân số không biết chữ. Đây là tàn dư của chế độ cũ đã ăn sâu trong xã hội, trong từng gia đình, từng ngõ ngách của làng xóm, thậm chí trong mỗi gia đình, mỗi con người Việt Nam. Cách mạng Tháng Tám đã mang lại sự đổi đời của nhân dân Việt Nam, nhưng chế độ thực dân tồn tại hơn 80 năm đã dùng mọi "thủ đoạn hòng hủ hóa dân tộc chúng ta"[1], đã tìm mọi cách để tiêm nhiễm vào nhân dân ta những thói hư, tật xấu, các tệ nạn xã hội, như mê tín dị đoan, rượu chè, cờ bạc, hút xách tràn lan. Sự tồn tại của những tàn dư hủ lậu là một thực tế và đó là trở lực lớn cho sự phát triển của đất nước. Ý thức về điều nguy hại đó, ngay trong phiên họp đầu tiên của Chính phủ cách mạng, ngày 3-9-1945, Hồ Chí Minh đã đề ra "nhiệm vụ cấp bách là phải giáo dục *lại* nhân dân chúng ta. Chúng ta phải làm cho dân tộc chúng ta trở nên một dân tộc dũng cảm, yêu nước, yêu lao động, một dân tộc xứng đáng với nước Việt Nam độc lập"[2]. Với phương châm diệt cỏ dại phải trồng nhiều hoa, Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới đã được thành lập để hướng dẫn, giáo dục cho cán bộ và nhân dân thực hành đời sống mới. Đây là cách tốt nhất để bài trừ các hủ tục, thói hư tật xấu mà chế độ cũ đã gieo rắc. Tuy nhiên, xây dựng đời sống mới trong hoàn cảnh đất nước vừa thoát khỏi ách đô hộ của thực dân, người dân đứng lên làm chủ vận mệnh dân tộc, do vậy không thể xây dựng từ hư vô mà chính là từ sự kế thừa những cái tốt đẹp từ truyền thống lịch sử văn hóa dân tộc và bổ sung, phát triển những cái hay, cái đẹp của nền văn minh theo tôn chỉ mục đích của chế độ mới. Xây dựng đời sống mới

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.7

sau cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc với bao hy sinh xương máu của đồng bào, cũng không phải cái gì của xã hội cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng phá đi để làm mới. Cái gì cũ mà xấu thì phải bỏ, cái gì cũ mà không xấu nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý; cái gì cũ mà tốt thì phải phát triển thêm.

Tình hình thực tiễn đất nước đặt ra nhiệm vụ cần kíp là chỉ đạo nhân dân xây dựng đời sống mới, từng bước bồi dưỡng và nâng cao thực lực cách mạng, phục vụ cho cuộc kháng chiến lâu dài và gian khổ. Ngay trong lời *Tựa* tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định ý nghĩa của tác phẩm là giúp nhân dân ta thực hành đời sống mới để cứu quốc và kiến quốc. Người chỉ rõ: "Đó là một quyển sách nhỏ, chỉ rõ bước đường đời sống mới"[1]. "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[2]. Người chỉ dẫn: "Tôi mong đồng bào ta mỗi người có một quyển *Đời sống mới* để xem, để hiểu, để thực hành đời sống mới. Như thế, chúng ta nhất định sẽ tiến bộ lớn"[3].

Xác định những giá trị cốt lõi của xây dựng đời sống mới trong hoàn cảnh vừa cứu quốc vừa kiến quốc, Hồ Chí Minh khẳng định: "Cái gì *mới* mà *hay* thì ta phải làm"[4]. Đời sống mới mà Người chỉ dẫn thật đơn giản và thiết thực. Đó là "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[5]. Người kêu gọi nhân dân xây dựng đời sống mới vừa khắc phục khó khăn vừa cứu quốc và kiến quốc, dựng ý chí, quyết tâm thực hành đời sống mới.

1, 2, 3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111, 113.

Xây dựng cuộc sống mới là cuộc chiến đấu khổng lồ giữa cái mới và cái cũ. Nhiều người cho rằng, chiến thắng cái cũ lâu đời đã từng ăn sâu bám rễ là rất khó. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh đặt vấn đề thực hành đời sống mới dễ hay khó? và Người trả lời: "Bất kỳ việc gì, bước đầu cũng khó. Việc đời sống mới cũng vậy"[1], "Nói dễ thì dễ. Nói khó thì khó. Tục ngữ có câu: "Việc đời không gì khó, chỉ sợ chí không bền""[2]. Nói dễ là vì: "Người ta ai cũng muốn sung sướng mạnh khỏe, ai cũng muốn nhà cửa sạch sẽ, con cái tốt tươi. Mục đích đời sống mới là làm cho mọi người thỏa lòng mong muốn đó... Đời sống mới lợi nhiều chứ không hại. Lợi cho toàn thể, mà không hại đến cá nhân. Không có gì cao xa khó khăn...; Không tốn công, tốn của cũng làm được"[3]. Còn nói khó là vì: "Việc dễ mấy nhưng không quyết chí bền gan thì cũng không bao giờ làm được... Thói quen rất khó đổi. Cái tốt mà lạ, người ta có thể cho là xấu. Cái xấu mà quen người ta cho là thường... Ta có tính gặp sao hay vậy. Thà chịu khát chứ không muốn đào giếng. Nói tóm lại là tính lười"[4]. Do vậy, "có quyết tâm thì đời sống mới rất dễ làm"[5].

2. *Đời sống mới* với tăng gia sản xuất, tạo hậu phương vững chắc cho kháng chiến

Cuốn sách *Đời sống mới* ra đời khi cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp của nhân dân ta chính thức bắt đầu được hơn bốn tháng, tính từ ngày Chủ tịch Hồ Chí Minh ra

---

1, 2, 3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.125, 124, 124-125.

Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến, với muôn vàn khó khăn, gian khổ. Về tính chất của cuộc kháng chiến, Đảng khẳng định: Cuộc kháng chiến của dân tộc ta là một cuộc chiến tranh cách mạng của nhân dân, chiến tranh chính nghĩa. Nó có tính chất toàn dân, toàn diện và lâu dài; là một cuộc chiến tranh tiến bộ vì tự do, độc lập, dân chủ và hòa bình. Đó là cuộc kháng chiến có tính chất dân tộc giải phóng và dân chủ mới. Phương châm tiến hành kháng chiến: tiến hành cuộc chiến tranh nhân dân, thực hiện kháng chiến toàn dân, toàn diện, lâu dài, dựa vào sức mình là chính. Kháng chiến toàn diện: đánh địch về mọi mặt: chính trị, quân sự, kinh tế, văn hóa, ngoại giao, trong đó về văn hóa: xóa bỏ văn hóa thực dân, phong kiến, xây dựng nền văn hóa dân chủ mới theo nguyên tắc: dân tộc, khoa học, đại chúng. Để đi đến thắng lợi thì chúng ta không chỉ cần có sức mạnh chính trị, sức mạnh quân sự, sức mạnh kinh tế mà còn cần cả sức mạnh văn hóa. Bởi văn hóa không thể đứng ngoài mà phải đứng ở trong kinh tế, chính trị, phải phục vụ nhiệm vụ chính trị cũng như thúc đẩy sự phát triển của kinh tế và trên thực tế thì không có lĩnh vực nào tồn tại mà không chịu những tác động của văn hóa, Hồ Chí Minh khẳng định: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1]. Hồ Chí Minh đặt vấn đề: "Trong lúc này, người thì lo đánh giặc, người thì lo phá hoại, người thì lo tản cư, toàn dân ai cũng khó nhọc vất vả.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111.

Kêu gọi thực hành đời sống mới, chẳng không hợp thời sao?"[1]. Người khẳng định: "Hợp thời lắm. Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[2]; xây dựng đời sống mới còn là để tăng gia sản xuất nhằm thực hiện mục tiêu thực túc binh cường, tạo hậu phương vững chắc cho kháng chiến. Mục đích đời sống mới là "làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[3] và cũng từ quan niệm ban đầu này, trong các bài viết về sau, Người đã nâng lên thành lý luận: Văn hóa phải soi đường cho quốc dân đi, văn hóa phải ở trong chính trị, kinh tế; văn hóa phải góp phần chống tham ô, lãng phí; văn hóa phải được coi trọng như kinh tế, chính trị, xã hội. Trong công cuộc kiến thiết đất nước có bốn vấn đề cần chú trọng và coi trọng ngang nhau: kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội.

Trong tác phẩm này, Hồ Chí Minh đã sử dụng cách viết rất đặc biệt. Người không viết dưới dạng văn xuôi chính luận mà viết dưới dạng hỏi và đáp. Đây là cách viết phổ thông rất dễ thuộc, dễ nhớ, dễ hiểu, để cán bộ và nhân dân nhanh chóng, dễ dàng tìm thấy ngay câu trả lời cho vấn đề mình quan tâm, băn khoăn lo lắng. Với cách viết ngắn gọn, dễ đọc, dễ hiểu rất phù hợp với đối tượng là nhân dân đa số là chưa biết chữ, trình độ văn hóa còn hạn chế. Những nội dung trong *Đời sống mới* cũng được Người cụ thể hóa trong nhiều phạm vi, như với từng cá nhân, từng gia đình, từng làng xóm. Hồ Chí Minh đã phân tích rất cụ thể, dễ hiểu về

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112, 113.

đời sống mới: Nói chung thì đời sống mới có thể chia làm hai thứ: *một là*, đời sống mới riêng, từng người; *hai là*, đời sống mới chung[1].

- *Đối với đời sống riêng*, từng người tức là một người quốc dân Việt Nam, không phân biệt giàu nghèo, già trẻ, gái trai phải là người: *Về tinh thần*, một là, *sốt sắng yêu Tổ quốc*. Việc gì lợi cho nước phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh; hai là, *sẵn lòng công ích*; ba là, mình hơn người thì chớ kiêu căng. Người hơn mình, thì chớ nịnh hót. Thấy của người thì chớ tham lam. Đối của mình thì chớ bủn xỉn. Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt xa xỉ, lòe loẹt. Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối. Cách *cư xử*, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ. Biết *ham học*... học không bao giờ hết. Người có học mới có tiến bộ. Càng học càng tiến bộ[2].

- *Đối với đời sống mới chung* thì phải xây dựng đời sống mới trong một nhà, một làng, trường học, đơn vị bộ đội, các công sở, xưởng máy và trong cả nước. Đời sống mới trong một nhà, về tinh thần, thì phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái. Về vật chất, từ ăn mặc đến việc làm, phải ăn đều, tiêu sòng. Có kế hoạch, ngăn nắp. Cưới hỏi, giỗ tết nên giản đơn, tiết kiệm. Trong nhà, ngoài vườn luôn sạch sẽ, gọn gàng. Đối với xóm giềng phải thân mật và sẵn lòng giúp đỡ. Đối với việc làng, việc nước, phải hăng hái làm gương.

1, 2. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.115, 117.

Người trong nhà ai cũng biết chữ... Đời sống mới trong một làng: Công việc làm ăn phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau. Tốt nhất là tổ chức hợp tác xã. Về văn hóa, phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân. Về phong tục, phải cấm say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp... làm cho làng mình thành một làng "phong thuần tục mỹ". Về vệ sinh, đường sá phải sạch sẽ. Ao tắm giặt, giếng nước uống phải phân biệt và săn sóc cẩn thận... Trong kháng chiến phải cẩn thận đề phòng Việt gian, giúp đỡ bộ đội, giúp đỡ đồng bào tản cư, di cư. Phải tổ chức những hội quần chúng, những hội cứu quốc, hội liên hiệp quốc dân[1]. Đời sống mới trong một trường học: "Các thầy nên thi nhau tìm cách dạy sao cho dễ hiểu, dễ nhớ, nhanh chóng và thiết thực... phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi. Phải dạy cho họ có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ"[2]; "phải khuyên học trò tham gia việc tăng gia sản xuất... làm cho họ biết kính trọng sự cần lao"[3], "quen khổ"[4], cho họ cái chí khí tự thực kỷ lực (làm lấy mà ăn), "không ăn bám xã hội"[5]. "Các trò nên đua nhau học. Đồng thời, biết tiết kiệm giấy bút, biết giữ kỷ luật"[6]. Đời sống mới trong bộ đội: "Một là kỷ luật phải cực kỳ nghiêm. Hai là siêng năng tập luyện. Ba là làm cho trong bộ đội ai cũng biết chữ... Bốn là mỗi người binh sĩ phải biết chính trị ít nhiều. Họ đem xương máu ra giữ gìn Tổ quốc... Năm là bộ đội cũng phải tăng gia sản xuất... Sáu là tiết kiệm... Bảy là vệ sinh... Tám là ăn ở cho được dân tin, dân phục, dân yêu... Chín là đánh được

---

1, 2, 3, 4, 5, 6. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119, 120, 121.

nhiều giặc, lấy được nhiều súng"[1]. Đời sống mới trong các công sở, từ Chủ tịch Chính phủ cho đến người chạy giấy, người quét dọn... phải giữ đúng và gương mẫu thực hành Cần (đúng giờ, nhanh chóng, chu đáo), Kiệm, Liêm (tiết kiệm, không được xoay tiền của Chính phủ, hoặc khoét đục nhân dân), Chính (công tâm, công đức, công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, tư thù, tư oán, phải trung thành với Chính phủ, với đồng bào. Chớ lên mặt làm quan cách mạng)[2]. Đời sống mới trong một công xưởng, chủ phải chú trọng đến lương bổng, nhà ở, vệ sinh và cách đối đãi công nhân, cần phải rộng rãi, tử tế. Thợ phải cố gắng làm, làm nhanh hơn, khéo hơn. Tiết kiệm thì giờ, tiết kiệm vật liệu... Chủ và thợ hợp tác chặt chẽ[3] làm lợi cho chủ và thợ, đồng thời cũng làm lợi chung cho nền kinh tế của Tổ quốc và cho toàn thể đồng bào.

Hồ Chí Minh cho rằng, phương pháp tuyên truyền trong xây dựng đời sống mới rất quan trọng, cho nên: "Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi. Nói thì phải nói một cách giản đơn, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó... Tốt nhất là miệng nói tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[4]. Đời sống mới cũng cần có những người làm gương, những nhà làm gương, những làng làm

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.121-122, 122-123, 123, 125-126.

gương... Nếu miệng thì tuyên truyền bảo người ta siêng làm, mà tự mình ăn trưa, ngủ trễ; bảo người ta tiết kiệm, mà tự mình thì xa xỉ, lung tung, thì tuyên truyền một trăm năm cũng vô ích[1]. Tuyên truyền phải gắn với thuyết phục để họ tự nguyện làm. "Lúc số đông quốc dân chưa hiểu, chưa làm đời sống mới, thì tuyệt đối không nên bắt buộc... Đến khi đại đa số đã theo đời sống mới, chỉ còn số rất ít không theo, khuyên mãi không được, lúc đó có thể dùng cách cưỡng bức, bắt họ phải theo... Tuyên truyền đời sống mới cũng như tuyên truyền việc khác, phải hăng hái, bền gan, chịu khó, đồng thời phải cẩn thận, khôn khéo, mềm mỏng"[2].

Xây dựng văn hóa chung và riêng vừa nói lên chủ thể thực hành đời sống mới và nó cũng chính là nội dung xây dựng đời sống mới của cả nước mà nội hàm cơ bản là từ ăn, ở, mặc, đi lại, làm việc, học hành, chữa bệnh đến thực hành cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư, yêu Tổ quốc, yêu đồng bào. Tất cả điều đó đã thể hiện nỗ lực to lớn của Hồ Chí Minh trong việc xây dựng đời sống mới nhằm đưa công cuộc cứu quốc và kiến quốc đến thành công.

Như vậy có thể khẳng định, trong hoàn cảnh với nhiều khó khăn, thách thức khi nhân dân ta đang phải thực hiện nhiệm vụ cứu quốc và kiến quốc, Hồ Chí Minh đã viết cuốn *Đời sống mới* - một cuốn sách thấm đẫm *tinh thần văn hóa, chất văn hóa* mang lại cho dân tộc ta một *sức mạnh mới*, đủ sức đưa sự nghiệp kháng chiến, kiến quốc đến thắng lợi từng bước, tiến tới thắng lợi hoàn toàn. Điều này cũng thể hiện sự sáng tạo của Hồ Chí Minh trong *gắn xây dựng nền văn hóa*

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.126, 126-127.

mới với xây dựng đời sống mới, đưa văn hóa vào chiến lược phát triển đất nước. Đây thực sự là một giải pháp rất độc đáo, rất phù hợp với hoàn cảnh đất nước lúc bấy giờ, thể hiện tư duy thiên tài của Nhà văn hóa kiệt xuất Hồ Chí Minh.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VÀ SỰ CẦN THIẾT PHẢI XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI Ở NƯỚC TA

PGS.TS. DOÃN THỊ CHÍN *

Sau khi Cách mạng Tháng Tám giành thắng lợi, nạn thù trong, giặc ngoài vẫn luôn đe dọa sự tồn vong của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa non trẻ. Nhiệm vụ của cách mạng Việt Nam lúc này là vừa thực hiện đấu tranh bảo vệ nền độc lập dân tộc, vừa xây dựng cơ sở vật chất kinh tế, văn hóa, kỹ thuật cải thiện đời sống nhân dân. Do đó, một trong những nhiệm vụ trung tâm mà Đảng ta xác định là phải xây dựng đời sống mới. Đây cũng là lý do mà Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh. Ngày 20-3-1947, Người đã công bố tác phẩm này để chỉ đạo và động viên phong trào xây dựng đời sống mới. Nghiên cứu tác phẩm này, chúng tôi xin tập trung phân tích quan điểm của Hồ Chí Minh về sự cần thiết phải xây dựng đời sống mới ở nước ta.

---

* Học viện Báo chí và Tuyên truyền.

Thứ nhất, xây dựng đời sống mới để đẩy lùi những tàn tích của chủ nghĩa thực dân, phong kiến.

Theo Hồ Chí Minh, đây là một cuộc vận động cách mạng, một cuộc đấu tranh chống lại cái cũ, lạc hậu để xây dựng đời sống mới tươi trẻ và tiến bộ. Sở dĩ phải thực hành đời sống văn hóa mới là vì sau khi đặt xong ách đô hộ ở Việt Nam, thực dân Pháp đã thi hành chính sách ngu dân để dễ bề cai trị. Chúng đầu độc nhân dân ta bằng rượu cồn, thuốc phiện, lối sống thực dụng, dùng thuốc phiện, rượu nhiều hơn sách, xây dựng nhà tù nhiều hơn trường học. Thực dân, đế quốc duy trì áp bức về mặt văn hóa. Sự chống phá của kẻ thù trên nhiều mặt, trong đó có lĩnh vực đời sống văn hóa. Để thống trị nước ta, quân xâm lược đã dùng chính sách đồng hóa để phá hủy lối sống cổ truyền của dân tộc, từ đó xóa bỏ lòng yêu nước, làm nhụt ý chí tự lập tự cường của nhân dân ta. Bọn thực dân tìm mọi cách để bưng bít, ngăn cản ảnh hưởng của văn hóa tiến bộ trên thế giới, kể cả văn hóa tiến bộ Pháp; xuyên tạc lịch sử và giá trị văn hóa An Nam; chúng khuyến khích lối sống ăn chơi sa đọa, kích động bạo lực dưới nhiều hình thức; chúng đưa nền văn minh vào các nước thuộc địa bằng bạo lực, vừa lố bịch, vừa phản động. Thực dân, đế quốc hủy hoại nhân cách con người, lấy quyền lực đồng tiền, kỹ thuật thay thế cho tất cả, làm đảo điên đạo đức. Về mặt lẽ sống, chúng đầu độc nhân dân ta bằng một hệ thống giáo lý, tạo nên một tâm lý khiếp nhược, phục tùng. Thực tiễn văn hóa đời sống của nhân dân ta cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX đã chứng minh điều đó. Vì vậy, nhiệm vụ cấp bách ngay khi cách mạng thành công được Hồ Chí Minh phát động là chống giặc đói, giặc dốt cùng với chống giặc ngoại xâm, tức là phải

làm cho dân ta có cái ăn, đủ cái mặc, phải nâng cao trình độ dân trí của nhân dân, phải xây dựng đời sống văn hóa mới.

Xuất phát từ đặc điểm tình hình nhân dân ta phải chịu cảnh nô lệ mấy chục năm, đời sống lầm than, khổ cực, đói rách nay được sống đời tự do nhưng đại bộ phận nhân dân có trình độ văn hóa còn thấp, những thói quen xấu, tập quán lạc hậu vẫn còn dai dẳng đeo bám, cản trở đến sự phát triển của xã hội. Theo Hồ Chí Minh, việc sửa đổi những thói quen, phong tục, tập quán không còn phù hợp, loại bỏ cái xấu, cái lạc hậu; xây dựng cái tốt, cái tiến bộ là công việc rất khó khăn, phức tạp, Người viết: "Thói quen rất khó đổi. Cái tốt mà lạ, người ta có thể cho là xấu. Cái xấu mà quen người ta cho là thường"[1]. Do đó, không được nôn nóng, vội vàng, song cũng không được bi quan, ỷ lại, đồng thời, đòi hỏi phải có sự quyết tâm cao của các cấp, các ngành, của mọi người. Đó thực sự là quá trình cải biến theo hướng văn minh, khắc phục những tập quán lạc hậu, thói quen cũ không còn phù hợp, đáp ứng yêu cầu đời sống vật chất, tinh thần của xã hội mới.

Thứ hai, xây dựng đời sống mới góp phần xây dựng phẩm chất nhân cách của con người đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp cách mạng.

Nói tới văn hóa là nói tới con người, chỉ có con người mới có văn hóa, Hồ Chí Minh chỉ rõ, phải xúc tiến văn hóa để hình thành con người mới và cán bộ mới cho cuộc kháng chiến, kiến quốc. Xây dựng đời sống văn hóa tức là quá trình hướng con người vươn tới những giá trị, chuẩn mực của đạo đức, lối sống và nếp sống mới. Đời sống văn hóa mới là một

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125.

trong những thành tố quan trọng, trực tiếp xây dựng những phẩm chất nhân cách cần có của con người mới cả về đạo đức, lối sống và nếp sống nhằm đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp kháng chiến, kiến quốc của dân tộc.

Chính vì vậy, việc xây dựng đạo đức mới phải được tiến hành đồng thời với việc xây dựng lối sống mới và nếp sống mới. Có dựa trên cái nền đạo đức mới thì mới xây dựng được lối sống mới, nếp sống mới lành mạnh, vui tươi, hướng con người tới tầm cao của văn hóa, của một đất nước độc lập và xã hội chủ nghĩa. Ba nội dung đó được Hồ Chí Minh nêu rõ như sau: *Trước hết* là phải xây dựng được đạo đức mới, Người đã chỉ ra rằng, thực hiện đời sống mới là cần, kiệm, liêm, chính; *thứ hai*, phải xây dựng lối sống mới là lối sống có lý tưởng, có đạo đức, văn minh, tiên tiến, kết hợp hài hòa truyền thống tốt đẹp của dân tộc và tinh hoa văn hóa của nhân loại. Cùng với việc bồi dưỡng, nâng cao đạo đức, việc xây dựng đời sống mới đòi hỏi phải "sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[1]; *thứ ba*, xây dựng nếp sống mới, theo Người, quá trình xây dựng lối sống mới cũng là quá trình làm cho lối sống mới dần dần trở thành thói quen ở mỗi người, thành phong tục tập quán của cả một cộng đồng, trong phạm vi một địa phương hay mở rộng ra cả nước và gọi là nếp sống mới hay nếp sống văn minh. Nếp sống mới mà chúng ta xây dựng phải kế thừa những truyền thống tốt đẹp và thuần phong mỹ tục lâu đời của dân tộc ta.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.113.

Thực hành đời sống mới là công việc của mọi người dân, bắt đầu từ cội nguồn là mỗi người, gia đình, làng xã, trường học, bộ đội, cơ quan. Người viết: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[1]. Như vậy, có thể thấy theo quan điểm của Người, xây dựng đời sống mới là một yêu cầu bắt buộc đối với sự nghiệp cách mạng trong thời kỳ mới, góp phần hình thành nên con người mới. Đúng như Hồ Chí Minh đã từng nhấn mạnh: "Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những *con người xã hội chủ nghĩa*"[2].

Thứ ba, xây dựng đời sống mới góp phần nâng cao đời sống vật chất, tinh thần của nhân dân, là động lực phát triển kinh tế, xã hội.

Hồ Chí Minh cho rằng, trong lúc kháng chiến, cứu quốc, chúng ta phải đồng thời kiến quốc, thực hành đời sống mới là điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc. Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Trình độ văn hóa của nhân dân nâng cao sẽ giúp chúng ta đẩy mạnh công cuộc khôi phục kinh tế, phát triển dân chủ... để xây dựng nước ta thành một nước hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh"[3].

---

1. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.116-117.
2. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, t.13, tr.66.
3. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, t.10, tr.458- 459.

Xây dựng đời sống mới là một quá trình góp phần giáo dục tinh thần yêu nước cho toàn dân; xây dựng đạo đức cách mạng: cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; xây dựng lối sống, nếp sống mới xã hội chủ nghĩa; bài trừ những thói hư, tật xấu do chế độ thực dân, phong kiến để lại. Đời sống mới sẽ khơi dậy và nhân lên tiềm năng sáng tạo của nhân dân - nguồn nội sinh trong sự phát triển của xã hội. Đời sống mới nhằm cải thiện đời sống nhân dân, nâng cao dân trí, góp phần đạt được mục tiêu: Tổ quốc được độc lập, thống nhất, phát triển; nhân dân được hạnh phúc, ấm no. Đời sống mới làm sâu đậm thêm văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[1].

Nhìn tổng thể, nhiệm vụ xây dựng đời sống mới trong tư tưởng của Người là nhằm đưa Việt Nam thoát khỏi nghèo nàn, lạc hậu, trở thành một quốc gia văn minh và phú cường. Đó là quá trình lâu dài và phải có phương pháp tốt, điều đó đòi hỏi sự quyết tâm của cả dân tộc, song trước hết phải được bắt đầu từ mỗi con người, mỗi gia đình với tư cách là một tế bào của xã hội.

Vấn đề thực hiện đời sống mới đã đem lại nhiều kết quả to lớn trong thời kỳ xây dựng chính quyền nhân dân và trong cuộc kháng chiến trường kỳ chống thực dân Pháp xâm lược của dân tộc ta. Trong công cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, nước ta phải đồng thời thực hiện hai nhiệm vụ chiến lược là xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc và đấu tranh

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr 113.

giải phóng miền Nam và cả trong công cuộc xây dựng, phát triển đất nước thì vấn đề xây dựng đời sống mới luôn được Đảng ta thực hiện thường xuyên và rộng rãi. Bởi thực hiện đời sống mới cũng chính là thực hiện đổi mới liên tục trên tất cả các lĩnh vực chính trị, kinh tế, văn hóa, xã hội nhằm hướng tới mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh và đó cũng là mục tiêu của độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội.

Hiện nay, nước ta đang bước vào thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế, chúng ta càng thấy những chỉ dẫn của Hồ Chí Minh về đời sống mới còn nguyên giá trị. Việc xây dựng đời sống mới nhất thiết phải tuân thủ những nguyên tắc phương pháp luận của Hồ Chí Minh, đồng thời phải có giải pháp phù hợp với tình hình cụ thể của đất nước trong cơ chế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Sự nghiệp cách mạng đã mang lại những thành tựu vô cùng to lớn trên nhiều phương diện, trong đó có đời sống mới, cuộc sống của đại bộ phận nhân dân đã từng bước được nâng cao, con người được phát triển năng lực toàn diện.

Trước sự tác động phức tạp của nền kinh tế thị trường thì việc xây dựng đời sống mới càng có ý nghĩa hơn bao giờ hết. Khi mà trong thực tế còn không ít những lễ hội tôn vinh nét đẹp văn hóa của dân tộc bị lạm dụng, thần thánh hóa diễn ra tràn lan, để lại những hình ảnh phản cảm gây bức xúc. Một số mối quan hệ rường cột trong gia đình, nhà trường và ngoài xã hội đã bị lạm dụng, đi quá xa so với những chuẩn mực thông thường. Việc hiếu, việc hỷ ở nhiều nơi, nhiều gia đình đã trở thành nỗi ám ảnh của cộng đồng vì bị lạm dụng. Từ thành thị cho đến nông thôn, những việc tốt, người tốt rất

nhiều nhưng sức lan tỏa chưa tương xứng. Trong khi đó, những hiện tượng tiêu cực thông qua các phương tiện mạng xã hội lan tỏa rất nhanh. Bên cạnh đó, hiện vẫn còn có một số không nhỏ cán bộ, đảng viên lạm dụng chức quyền, thực thi công vụ trái nguyên tắc với luân thường đạo lý, chỉ lo vun vén lợi ích cá nhân ích kỷ mà thiếu trách nhiệm, vô cảm với đời sống người dân, không ít trường hợp ức hiếp dân lành, gây những hậu quả nghiêm trọng.

Trên cơ sở đó, để vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh vào việc xây dựng đời sống mới ở nước ta hiện nay, chúng ta cần phải làm tốt những vấn đề cơ bản sau đây:

Một là, chúng ta phải ra sức học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống văn hóa mới, đáp ứng yêu cầu chung của công cuộc đổi mới, sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa.

Hai là, nắm vững phương hướng chung của sự nghiệp văn hóa nước nhà đã được Hội nghị Trung ương 5 (khóa VIII) của Đảng xác định: "Phát huy chủ nghĩa yêu nước và truyền thống đại đoàn kết dân tộc, ý thức độc lập tự chủ, tự cường xây dựng và bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa, xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại, làm cho văn hóa thấm sâu vào toàn bộ đời sống và hoạt động xã hội, vào từng người, từng gia đình, từng tập thể và cộng đồng, từng địa bàn dân cư, vào mọi lĩnh vực sinh hoạt và quan hệ con người, tạo dựng trên đất nước ta một đời sống tinh thần cao đẹp, trình độ dân trí cao, khoa học phát triển và phục vụ đắc lực sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, văn

minh, tiến bước vững chắc lên chủ nghĩa xã hội"[1]. Coi việc xây dựng tư tưởng, đạo đức, lối sống và đời sống văn hóa lành mạnh trong xã hội là nhiệm vụ thường xuyên, vừa cấp bách, vừa cơ bản, vừa lâu dài..

Ba là, phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là cách tốt nhất để phát triển sức sản xuất, nhằm tiến tới hiện đại hóa đất nước, tạo điều kiện xây dựng văn hóa tiến bộ. Phát triển sản xuất để văn hóa phát triển song song với kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, có vai trò vừa giải phóng sức sản xuất xã hội, vừa thỏa mãn nhu cầu văn hóa ngày càng cao của nhân dân. Văn hóa mà chúng ta xây dựng ở đây là nền văn hóa tiên tiến, thích ứng với kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Tính tiên tiến của nó không những thể hiện sự tiếp nối hiệu quả truyền thống văn hóa mà quan trọng là thể hiện sự phát triển ở sức sống cơ bản của văn hóa mới, được bắt nguồn từ hoạt động sáng tạo của nhân dân. Do vậy, xây dựng và phát triển văn hóa đương đại trong điều kiện của nền kinh tế thị trường, chúng ta phải gắn phát triển văn hóa với kinh tế tri thức, coi kinh tế tri thức là yếu tố quan trọng của nền kinh tế để phát triển văn hóa, mà thực chất là tăng trưởng kinh tế làm cho lực lượng sản xuất phát triển, tăng năng suất lao động, thúc đẩy nhiều ngành làm ra sản phẩm có hàm lượng tri thức, hình thức mẫu mã ngày càng đa dạng và sinh động với nhiều sản phẩm văn hóa có giá trị ra đời.

---

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII*, *Sđd*, tr.19.

Bốn là, đẩy mạnh giáo dục chủ nghĩa yêu nước gắn với thi đua yêu nước và phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa". Do tình hình mới của đất nước đứng trước nguy cơ, thách thức từ nền kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế và khu vực nên thông qua hình thức tuyên truyền giáo dục về tầm quan trọng, sự cần thiết, cấp bách của việc xây dựng, phát triển văn hóa và trách nhiệm trong bộ máy chính quyền, gìn giữ, bảo vệ, phát triển văn hóa trong các cấp ủy đảng, cán bộ, đảng viên. Cần thiết phải giáo dục chủ nghĩa yêu nước gắn chặt với phong trào thi đua yêu nước, giáo dục về chủ nghĩa xã hội, nhiệm vụ công nghiệp hóa, hiện đại hóa, đưa đất nước thoát khỏi nghèo nàn, lạc hậu; làm cho mọi người thấm nhuần truyền thống lịch sử và cách mạng dân tộc.

Phát động phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa", huy động mọi lực lượng nhân dân và cả hệ thống chính trị từ trên xuống, từ trong Đảng, cơ quan nhà nước, các đoàn thể đến mọi tầng lớp nhân dân tích cực tham gia phong trào. Bên cạnh đó, tiếp tục triển khai các phong trào: "Người tốt việc tốt", "Uống nước nhớ nguồn", "Đền ơn đáp nghĩa", "Xóa đói giảm nghèo", "Xây dựng gia đình văn hóa", "Xây dựng làng, khu phố văn hóa", "Toàn dân xây dựng đời sống văn hóa khu ở dân cư"... và toàn bộ các phong trào ấy đều hướng vào cuộc thi đua yêu nước vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

CHUẨN MỰC ĐẠO ĐỨC CON NGƯỜI VIỆT NAM MỚI - NỘI DUNG CỐT LÕI CỦA TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI*

PGS.TS. PHẠM HỒNG CHƯƠNG*

Để xây dựng một xã hội mới, cùng với việc thiết kế để xây dựng cơ sở vật chất, Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng đồng thời chủ trương xây dựng nền tảng tinh thần cho nền dân chủ mới của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa. Trong khuôn khổ của Hội thảo *70 năm tác phẩm Đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Giá trị lý luận và thực tiễn trong phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh*, bài viết này góp phần làm sáng tỏ những quan điểm trong xây dựng nền đạo đức mới - một nội dung cốt lõi trong tác phẩm *Đời sống mới* của Người.

1. Chủ trương xây dựng đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã sớm hình thành sau khi Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công. Để thực hiện mục tiêu xây dựng xã hội mới vì con người, từ tháng 1-1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết thư kêu gọi thanh niên và nhi đồng toàn quốc như một lực lượng hàng đầu "xung phong thực hành

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

"đời sống mới""[1] để giúp họ trở nên "những công dân mới, xứng đáng với nước Việt Nam Dân Chủ Cộng hòa"[2].

Đúng ngày mồng 1 Tết Bính Tuất (1946), trong *Thư chúc mừng năm mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh kêu gọi đồng bào cả nước "sẽ phấn đấu cho một đời sống mới, ai cũng góp sức vào cuộc kháng chiến lâu dài, để làm cho nước ta được hoàn toàn tự do độc lập"[3]. Trong *Thư gửi phụ nữ Việt Nam nhân dịp Xuân Bính Tuất (1946)*, Người cũng kêu gọi phụ nữ nước ta "Phải gắng làm sao/ Gây đời sống mới"[4].

Để hiện thực hóa chủ trương trên, về mặt tổ chức, ngày 3-4-1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký Sắc lệnh số 44 về thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới.

Tiếp đó, nhân ngày 1-5-1946, Người ra *Lời kêu gọi* đồng bào toàn quốc và anh chị em lao động toàn quốc: "Đoàn kết để giữ vững tự do dân chủ. Đoàn kết để kiến thiết nước nhà. Đoàn kết để xây dựng một đời sống mới"[5]. Ngay cả trong chuyến đi thăm Pháp, tại Thủ đô Pari, trước khi đi tới quyết định ký Tạm ước (ngày 14-9-1946), ngày 12-4, Người đã viết thư gửi kiều bào Việt Nam ở Pháp, kêu gọi đồng bào xa Tổ quốc cũng thực hành khẩu hiệu đời sống mới: cần, kiệm, liêm, chính.

Ngày 23-10-1946, trong *Lời tuyên bố với quốc dân sau khi đi Pháp về*, khi nói về nhiệm vụ chung vào lúc này, Người chỉ rõ nhiệm vụ hàng đầu của Chính phủ và nhân dân là phải đồng tâm nhất trí, ra sức tổ chức, công tác, đoàn kết hơn nữa, mở mang kinh tế, xây dựng nước nhà, thực hành đời

---

1, 2, 3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.194, 196, 199, 251.

sống mới khắp mọi phương diện để "Làm cho Chính phủ và nhân dân Pháp trông thấy, làm cho thế giới trông thấy rằng: Dân Việt Nam đã đủ tư cách độc lập, tự do, không thừa nhận ta tự do độc lập thì không được"[1].

Mặc dù sắp bước vào thời điểm phát động toàn quốc kháng chiến, ngày 9-11-1946, trong *Lời phát biểu tại phiên bế mạc Kỳ họp thứ hai Quốc hội khóa I nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa*, Chủ tịch Hồ Chí Minh tiếp tục kêu gọi: "Các đại biểu thực hiện đời sống mới khắp các nơi"[2].

Tháng 3-1947, khi cuộc kháng chiến gian khổ mới bước sang tháng thứ ba, Chủ tịch Hồ Chí Minh vẫn chủ trương đẩy mạnh phong trào xây dựng đời sống mới khi cho xuất bản tác phẩm *Đời sống mới* để cụ thể hóa nội dung, phương châm, lộ trình xây dựng đời sống mới và chỉ rõ rằng: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc, chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[3].

Đời sống mới đã trở thành cuốn cẩm nang để mọi người, từ cán bộ đến người dân, từ em nhỏ đến phụ lão và các giới đồng bào thực hành đời sống mới đúng như mong muốn của Chủ tịch Hồ Chí Minh được ghi trong lời *Tựa* của tác phẩm: "... Tôi mong đồng bào ta mỗi người có một quyển *Đời sống mới* để xem, để hiểu, để thực hành đời sống mới"[4].

Có thể nói, phong trào xây dựng đời sống mới và cuốn sách cùng tên đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh chuẩn bị kỹ lưỡng trên mọi phương diện, cả về đối tượng, nội dung, tổ

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.469, 492.

3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111, 112.

chức, với mục tiêu có ý nghĩa hết sức to lớn. Đời sống mới được thực hiện không chỉ phục vụ cho sự nghiệp kháng chiến và kiến quốc lâu dài mà còn có ý nghĩa quốc tế: xây dựng đời sống mới để cho thế giới thấy được "tư cách độc lập, tự do" của cả một dân tộc với ý chí và quyết tâm trên con đường xây dựng một xã hội tiến bộ, văn minh.

2. Nét đặc sắc của cuộc vận động xây dựng đời sống mới và sự ra đời của tác phẩm *Đời sống mới* thể hiện ở chỗ nó đã nhanh chóng trở thành một phong trào quần chúng sôi nổi ngay từ khi cách mạng mới thành công, lúc nhân dân ta đang phải tiến hành cuộc đấu tranh ác liệt chống thù trong, giặc ngoài trong khi cuộc sống còn trăm bề thiếu thốn và đang còn phải vật lộn với giặc đói, giặc dốt và giặc ngoại xâm. Trong nét đặc sắc trên, phải nói tới cái cốt lõi trong nội dung của tác phẩm *Đời sống mới* lại chính là vấn đề xây dựng những chuẩn đạo đức con người mới, từ con người cá nhân đến cộng đồng nhỏ (làng, xã, đơn vị) và tới cộng đồng cả nước ta.

Có thể thấy, cái cốt lõi đạo đức trong tác phẩm *Đời sống mới* được Chủ tịch Hồ Chí Minh thể hiện trước hết trong mục I của tác phẩm này khi Người viết: "Thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[1]. Nội dung này được Người giải thích rất cụ thể:

Cần là: "Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi"[2].

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112.

Kiệm là: "Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù. Nhân dân phải tiết kiệm vật liệu, mới giúp được bộ đội và đồng bào tản cư"[1].

Liêm là: "Mọi người trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy"[2].

Chính là: "Mỗi người quốc dân phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập"[3].

Nội dung của đời sống mới biểu hiện trong chuẩn mực cần, kiệm, liêm, chính được Chủ tịch Hồ Chí Minh quy vào hai thứ: "Một là đời sống mới riêng, từng người. Hai là đời sống mới chung, từng nhóm người, như bộ đội, các nhà máy, các trường học, các công sở v.v.."[4]. Theo Người, "hai thứ" đó có quan hệ biện chứng với nhau vì "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[5].

Nội dung cần, kiệm, liêm, chính của "một người *chung*"[6], "một người quốc dân Việt Nam, không kỳ giàu nghèo, già hay trẻ, gái hay trai"[7], được Chủ tịch Hồ Chí Minh định danh thành những nội dung cụ thể về ý thức như sau:

Về tinh thần: "Một là sốt sắng yêu Tổ quốc. Việc gì có lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì có hại cho nước phải hết sức tránh.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112, 115, 116-117, 117.

Hai là *sẵn lòng vì công ích*. Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm. Thí dụ: Thấy một ngành gai nằm giữa đường, ta lấy vất đi, cho người khác khỏi dẫm phải. Thế cũng là công ích. Hy sinh tài sản giúp kháng chiến, đồng bào tản cư, di cư, cũng là công ích.

Ba là mình hơn người thì chớ kiêu căng.

Người hơn mình, thì chớ nịnh hót.

Thấy của người thì chớ tham lam.

Đối của mình thì chớ bủn xỉn.

Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ lòe loẹt.

Cách *làm việc*, phải siêng năng, ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối.

Cách *cư xử*, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ.

Biết *ham học*..."[1].

Các chuẩn mực đạo đức về cần, kiệm, liêm, chính cũng được Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ ra rất cụ thể đối với từng loại cộng đồng: từ trong một nhà, một làng, một trường học, đến đơn vị bộ đội và xưởng máy... Đặc biệt nhất là chuẩn mực đạo đức đó được Người chỉ ra chi tiết đối với "các công sở".

Xuất phát từ quan niệm: "Từ Chủ tịch Chính phủ cho đến người chạy giấy, người quét dọn trong một cơ quan nhỏ, đều là những người ăn lương của dân, làm việc cho dân, phải được dân tin cậy. Vì vậy, những người làm trong các công sở càng phải làm gương đời sống mới cho dân bắt chước.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.117.

Những người trong các công sở đều có nhiều hoặc ít quyền hành. Nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[1]. Bởi vậy, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, những người làm ở các công sở phải có chuẩn mực đạo đức cần, kiệm, liêm, chính. Nội hàm của những chuẩn mực đó là:

"1. *Cần* - Làm việc phải đúng giờ, chớ đến trễ, về sớm. Làm cho chóng, cho chu đáo. Việc ngày nào, nên làm xong ngày ấy, chớ để chờ ngày mai. Phải nhớ rằng: Dân đã lấy tiền mồ hôi nước mắt để trả lương cho ta trong những thì giờ đó. Ai lười biếng tức là lừa gạt dân.

2. *Kiệm* - Giấy bút, vật liệu, đều tốn tiền của Chính phủ, tức là của dân; ta cần phải tiết kiệm. Nếu một miếng giấy nhỏ đủ viết, thì chớ dùng một tờ to. Một cái phong bì có thể dùng hai ba lần. Mỗi ngày, công sở cả nước dùng hàng mấy vạn tờ giấy và phong bì. Nơi nào cũng tiết kiệm một chút, thì trong một năm đỡ được hàng vạn tấn giấy, tức là hàng triệu đồng bạc. Các vật liệu khác cũng vậy. Nhờ các công sở tiết kiệm, mà lợi cho dân rất nhiều.

3. *Liêm* - Những người ở các công sở, từ làng cho đến Chính phủ trung ương, đều dễ tìm dịp phát tài, hoặc xoay tiền của Chính phủ, hoặc khoét đục nhân dân. Đến khi lộ ra, bị phạt, thì mất hết cả danh giá, mà của phi nghĩa đó cũng không được hưởng. Vì vậy, những người trong công sở phải lấy chữ *Liêm* làm đầu.

4. *Chính* - Mình là người làm việc công, phải có công tâm. Chớ đem của công dùng vào việc tư. Chớ đem người tư làm

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.122.

việc công. Việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán. Mình có quyền dùng người thì phải dùng những người có tài năng, làm được việc. Chớ vì bà con bầu bạn, mà kéo vào chức nọ chức kia. Chớ vì sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình. Phải trung thành với Chính phủ, với đồng bào. Chớ nên làm quan cách mệnh"[1].

Từ những vấn đề căn bản trên, có thể thấy rõ quan niệm của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*, từ nội dung cơ bản về chuẩn mực của đời sống mới đến đời sống mới của con người cụ thể, đời sống mới của con người chung, con người cộng đồng, đều biểu hiện và nhấn mạnh các chuẩn mực đạo đức cụ thể về cần, kiệm, liêm, chính. Xét trên khía cạnh khác, có thể nói tác phẩm *Đời sống mới* biểu hiện các chuẩn mực cơ bản nhằm *đạo đức mới hóa* xã hội nước ta, để "nước ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[2]. Đây cũng là giá trị cốt lõi có ý nghĩa thực tiễn lớn lao của tác phẩm *Đời sống mới* khi xác định các chuẩn mực cụ thể trên phương diện đạo đức cho con người Việt Nam hiện nay.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.122-123, 118.

VẤN ĐỀ CỐT LÕI TRONG XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI THEO QUAN ĐIỂM HỒ CHÍ MINH TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* VỚI VIỆC XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI

PGS.TS. NGUYỄN THẾ THẮNG*

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu ra mục đích, nội dung, nguyên tắc, phương pháp xây dựng đời sống mới ở nước ta trên các lĩnh vực sản xuất, sinh hoạt ăn, ở, mặc, đi lại, nhằm xây dựng một nền văn hóa, đạo đức mới với vai trò vừa là mục tiêu, vừa là động lực trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc ta. Vấn đề cốt lõi trong xây dựng đời sống mới theo tư tưởng của Người trong tác phẩm này chính là thực hiện cần, kiệm, liêm, chính với nguyên tắc kế thừa và đổi mới. Ngày nay, thực hiện tư tưởng của Người về cần, kiệm, liêm, chính với nguyên tắc kế thừa và đổi mới có vai trò quan trọng trong việc thúc đẩy sự nghiệp xây dựng nông thôn mới ở nước ta hiện nay.

---

* Học viện Chính trị khu vực I.

1. Thực hiện cần, kiệm, liêm, chính với nguyên tắc kế thừa và đổi mới là vấn đề cốt lõi trong xây dựng đời sống mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*

Mở đầu tác phẩm, Người đặt ra câu hỏi: "Trong lúc này, người thì lo đánh giặc, người thì lo phá hoại, người thì lo tản cư, toàn dân ai cũng khó nhọc vất vả. Kêu gọi thực hành đời sống mới, chẳng không hợp thời sao?"[1].

Trả lời câu hỏi đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định:

"Hợp thời lắm. Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là cần, kiệm, liêm, chính"[2]. Trong câu trả lời này, Người đã đồng thời chỉ rõ sự cần thiết phải thực hiện cần, kiệm, liêm, chính trong đời sống mới; vừa chỉ ra vấn đề cốt lõi của đời sống mới, vừa định nghĩa đời sống mới. Hồ Chí Minh khẳng định: "đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[3].

Sau đó Hồ Chí Minh luận giải khái quát sự cần thiết và tác dụng của việc thực hiện cần, kiệm, liêm, chính trong phạm vi toàn quốc với các ngành, các giới:

"Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải *Cần*.

Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù. Nhân dân phải tiết kiệm vật liệu, mới giúp được bộ đội và đồng bào tản cư. Thế cho nên phải *Kiệm*.

Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy. Cho nên ai cũng phải *Liêm*.

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.112.

Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập. Thế là *Chính*. Do đó thì biết, đời sống mới lúc này rất hợp thời"[1].

Cần, kiệm, liêm, chính vốn là những khái niệm hết sức quen thuộc trong truyền thống văn hóa, tư tưởng, đạo đức của dân tộc Việt Nam. Hồ Chí Minh đã kế thừa những giá trị tốt đẹp trong truyền thống và đưa vào trong các khái niệm đó những quan điểm mới có tính cách mạng, khiến việc thực hành cần, kiệm, liêm, chính theo tư tưởng của Người trở thành vấn đề cốt lõi trong xây dựng đời sống mới ở nước ta hiện nay.

Xây dựng đời sống mới với nội dung cốt lõi cần, kiệm, liêm, chính theo nguyên tắc vừa có kế thừa, vừa có đổi mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh là: "Không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới"[2].

Cho nên, muốn đổi mới thành công, trước hết cần biết kế thừa cái tốt cái hợp lý trong cái cũ. Kế thừa là một quan hệ tất yếu, khách quan giữa cái cũ và cái mới trong quá trình vận động, phát triển của tự nhiên, xã hội và tư duy. Song, kế thừa không phải là khôi phục, hoặc duy trì nguyên xi cái cũ. Trong quá trình vận động đi lên, cái cũ phải bị tiêu diệt, nhưng vẫn có cái cũ được bảo tồn, đổi mới và phát triển phù hợp với trình độ và chất lượng của cái mới. Có cái "bất biến" trong "vạn biến". Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ ra nguyên tắc

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112.

kế thừa và đổi mới trong thực hiện cần, kiệm, liêm, chính để xây dựng đời sống mới: "Cái gì *cũ* mà *xấu*, thì phải bỏ... Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý... Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm... Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm... Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[1].

Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ ra những điều kiện thuận lợi trong việc thực hiện vấn đề cốt lõi của xây dựng đời sống mới là thực hiện cần, kiệm, liêm, chính, đó là: Nước ta người khá đông, đất khá rộng; ruộng khá tốt, của khá nhiều. Đồng bào ta lại có tính chịu khổ, chịu khó, biết việc phải thì vui lòng theo. Thế là những điều kiện để làm đời sống mới đã đủ rồi. Cũng như gạo, nước, củi đều sẵn sàng, chỉ cần nhen lửa thì có cơm ăn.

Người khẳng định vai trò vừa là mục tiêu, vừa là công việc mở đường, là động lực của việc thực hiện cần, kiệm, liêm, chính trong xây dựng đời sống mới ở nước ta: "Nêu cao và thực hành Cần, Kiệm, Liêm, Chính tức là nhen lửa cho đời sống mới"[2].

Đến tháng 6-1949, khi xuất bản cuốn sách *Cần Kiệm Liêm Chính*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định chính đạo đức, phong cách làm việc cần, kiệm, liêm, chính không chỉ là "nền tảng của *Đời sống mới*"[3] ở nước ta mà còn là "nền tảng của *Thi đua ái quốc*"[4] .

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113, 128.

3. 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.6, tr 117.

Vì thế, chúng ta cần vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về cần, kiệm, liêm, chính với nguyên tắc kế thừa và đổi mới trong cuộc vận động cả nước chung sức xây dựng nông thôn mới hiện nay.

Ngày 16-4-2009, Thủ tướng Chính phủ ký Quyết định số 491/QĐ-TTg về việc ban hành Bộ tiêu chí quốc gia về nông thôn mới bao gồm 19 tiêu chí cụ thể. Khái quát lại việc xây dựng nông thôn mới ở nước ta hiện nay cần thực hiện 5 nội dung cơ bản: *thứ nhất,* đó là làng, xã văn minh, sạch đẹp, hạ tầng hiện đại; *thứ hai,* sản xuất phải phát triển bền vững theo hướng kinh tế hàng hóa; *thứ ba,* đời sống vật chất và tinh thần của nông dân, nông thôn ngày càng nâng cao; *thứ tư,* bản sắc văn hóa dân tộc được giữ gìn; *thứ năm,* xã hội nông thôn an ninh tốt, quản lý dân chủ.

Nêu cao và thực hành cần, kiệm, liêm, chính với nguyên tắc kế thừa và đổi mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh thực sự là công việc "nhen lửa" trong hầu hết những nội dung cơ bản của việc xây dựng nông thôn mới ở nước ta hiện nay.

2. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về cần, kiệm, liêm, chính phát triển sản xuất bền vững nhằm nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của nông dân trong xây dựng nông thôn mới hiện nay

Theo tư tưởng Hồ Chí Minh, muốn phát triển sản xuất một cách bền vững thì đẩy mạnh sản xuất phải đi đôi với phát triển văn hóa. Trong tác phẩm *Đời sống mới,* Người chỉ ra rằng, tăng gia sản xuất tức là một bộ phận trong đời sống mới. Có tinh thần đời sống mới, thì tăng gia sản xuất mới chóng thành công; mà tăng gia sản xuất có thành công, thì

đời sống mới dễ thực hiện; "muốn tăng gia sản xuất, mọi người phải *Cần*, phải *Kiệm*"[1]. Không chỉ trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh nhấn mạnh vai trò của cần, kiệm, mà trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng, Người đã nhiều lần nhấn mạnh, khẳng định vai trò của cần, kiệm. Tư tưởng Hồ Chí Minh về cần, kiệm không chỉ là tư tưởng về một phẩm chất đạo đức đầu tiên, cần có của mỗi con người mà còn là triết lý về sự thành công, thất bại của mỗi con người, mỗi gia đình, mỗi quốc gia dân tộc, đó là thành công do biết cần, kiệm, thất bại do lười biếng và xa xỉ.

Người chỉ ra rằng: "*Cần* và *chuyên* phải đi đôi với nhau. Chuyên nghĩa là dẻo dai, bền bỉ. Nếu không chuyên, nếu một ngày *cần* mà mười ngày không *cần*, thì cũng vô ích"[2]. Cần không phải là làm xổi. Nếu làm cố chết cố sống trong một ngày, một tuần, hay một tháng, đến nỗi sinh ốm đau, phải bỏ việc. Như vậy, không phải là cần. Cần là luôn luôn cố gắng, luôn luôn chăm chỉ. Nhưng không làm quá trớn. Phải biết nuôi dưỡng tinh thần và lực lượng của mình, để làm việc cho lâu dài.

Hồ Chí Minh vạch rõ: "Muốn cho chữ *Cần* có nhiều kết quả hơn, thì phải có *kế hoạch* cho mọi công việc. Nghĩa là phải tính toán cẩn thận, sắp đặt gọn gàng.

Cây gỗ bất kỳ to nhỏ, đều có gốc và ngọn.

Công việc bất kỳ to nhỏ, đều có điều nên làm trước, điều nên làm sau. Nếu không có kế hoạch, điều nên làm trước mà để lại sau, điều nên làm sau mà đưa làm trước, như thế thì

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.116.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.6, tr.119-120.

sẽ hao tổn thì giờ, mất công nhiều mà kết quả ít... *siêng năng* và *kế hoạch* phải đi đôi với nhau.

Kế hoạch lại đi đôi với *phân công*. Trong một gia đình, một xưởng máy, một cơ quan, v.v. đã phải có kế hoạch, lại phải phân công cho khéo. Phân công phải nhằm vào 2 điều:

1. *Công việc*: Việc gì gấp thì làm trước. Việc gì hoãn thì làm sau.

2. *Nhân tài*: Người nào có năng lực làm việc gì, thì đặt vào việc ấy.

Nếu dùng không đúng, người giỏi nghề thợ mộc thì giao cho việc thợ rèn, người giỏi nghề rèn thì giao cho việc thợ mộc, như thế thì hai người đều thất bại cả hai"[1].

Hồ Chí Minh cho rằng, *Cần tức là phải biết làm việc có năng suất cao*. "Cần, tức là tăng năng suất trong công tác, bất kỳ công tác gì"[2]. Đó là Người lấy một nội dung cốt lõi nhất của lao động sản xuất cũng như của tất cả công việc đặt vào chữ *Cần*, để mọi người ghi nhớ thực hiện được điều cốt yếu đó thì kinh tế - xã hội phát triển, mới xây dựng được chế độ xã hội mới. Bởi vì, xét cho đến cùng, như V.I. Lênin nói, cái quyết định thắng lợi của chế độ mới với chế độ cũ là ở chỗ nó đưa ra được một năng suất lao động mới cao hơn chế độ cũ. Nếu tất cả cán bộ, đảng viên, nhân dân đều thực hiện chữ cần thì nhất định đất nước sẽ hưng thịnh.

Theo Hồ Chí Minh, cần với kiệm phải đi đôi với nhau. cần mà không kiệm "thì làm chừng nào xào chừng ấy"[3], không lại hoàn không.

1, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.6, tr.118, 122.

2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.9, tr.145.

Tiết kiệm không phải là bủn xỉn, không phải là "xem đồng tiền to bằng cái nống"[1], gặp việc đáng làm cũng không làm, đáng tiêu cũng không tiêu. *Tiết kiệm là biết chi tiêu một cách hợp lý, khoa học nhất,* thì có 1 đồng bằng có 2 đồng. Người chỉ rõ: "Khi không nên tiêu xài thì một đồng xu cũng không nên tiêu. Khi có việc đáng làm, việc ích lợi cho đồng bào, cho Tổ quốc, thì dù bao nhiêu công, tốn bao nhiêu của, cũng vui lòng. Như thế mới đúng là *kiệm*"[2].

Kiệm không chỉ là biết dè xẻn, không xa xỉ, không hoang phí trong sinh hoạt cá nhân, là cán bộ lãnh đạo, quản lý thì còn phải biết vừa tiết kiệm thời gian, tiền bạc của riêng mình, vừa khéo tổ chức để tiết kiệm nhân tài, vật lực của Nhà nước, của nhân dân. Đặc biệt là phải biết tiết kiệm để đầu tư tái sản xuất, mở rộng sản xuất, phát triển kinh tế - xã hội. Hồ Chí Minh khẳng định rõ: "Tiết kiệm cốt để giúp vào tăng gia sản xuất, mà tăng gia sản xuất là để dần dần nâng cao mức sống của bộ đội, cán bộ và nhân dân. Nói theo lối khoa học, thì tiết kiệm là tích cực, chứ không phải là tiêu cực"[3].

"Tay siêng làm, thì hàm có nhai" là đúng. Song, Hồ Chí Minh còn mở rộng ra rằng, mỗi người cần cù, siêng năng, chăm chỉ, tăng gia sản xuất không chỉ nhằm cho lợi ích của riêng mình, mà còn vì sự nghiệp chung dân giàu, nước mạnh, nên mỗi người lao động nói chung, cũng như người nông dân nói riêng cũng cần có đức tính *liêm* và *chính.*

1, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.7, tr.352.

2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.6, tr.123.

"Tăng gia sản xuất ích riêng cho mình mà cũng ích chung cho cả nước. Nếu không có tinh thần *Liêm* và *Chính*, nếu tham lam ích kỷ, thì không thể phát đạt việc tăng gia sản xuất. Vì vậy, tăng gia sản xuất và đời sống mới phải đi đôi với nhau, không thể lìa nhau"[1].

Mục đích của xây dựng nông thôn mới là để không ngừng nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của người nông dân và nông thôn, gắn phát triển kinh tế với giữ gìn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống. Nên mỗi người thực hiện được cần, kiệm, liêm, chính là nhân tố đầu tiên quyết định việc đạt được mục đích đó. Như Hồ Chí Minh khẳng định: Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường.

3. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về cần, kiệm, liêm, chính trong xây dựng hệ thống chính trị, đổi mới quản lý, giữ gìn trật tự an ninh trong xây dựng nông thôn mới hiện nay

Để có hệ thống tổ chức chính trị - xã hội vững mạnh, an ninh, trật tự xã hội được giữ vững, đội ngũ cán bộ, công chức, viên chức ở nông thôn càng phải thực hiện được những lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về cần, kiệm, liêm, chính trong tác phẩm *Đời sống mới*. Bởi vì, như Chủ tịch Hồ Chí Minh

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116.

khẳng định: "Những người trong các công sở đều có nhiều hoặc ít quyền hành. Nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[1].

Cán bộ, đảng viên, đoàn viên, hội viên trong hệ thống chính trị ở nông thôn nước ta hiện nay, muốn làm cho hệ thống chính trị vững mạnh, không thể không thực hiện những lời dạy sau đây của Chủ tịch Hồ Chí Minh về cần, kiệm, liêm, chính:

1. *Cần* - Làm việc phải đến đúng giờ, chớ đến trễ, về sớm. Làm cho chóng, cho chu đáo. Việc ngày nào, nên làm xong ngày ấy, chớ để chờ ngày mai. Phải nhớ rằng: Dân đã lấy tiền mồ hôi nước mắt để trả lương cho ta trong những thì giờ đó. Ai lười biếng tức là lừa gạt dân.

2. *Kiệm* - Giấy bút, vật liệu, đều tốn tiền của Chính phủ, tức là của dân; ta cần phải tiết kiệm. Nếu một miếng giấy nhỏ đủ viết, thì chớ dùng một tờ to. Một cái phong bì có thể dùng hai ba lần. Mỗi ngày, công sở cả nước dùng hàng mấy vạn tờ giấy và phong bì. Nơi nào cũng tiết kiệm một chút, thì trong một năm đỡ được hàng vạn tấn giấy, tức là hàng triệu đồng bạc. Các vật liệu khác cũng vậy. Nhờ các công sở tiết kiệm, mà lợi cho dân rất nhiều.

3. *Liêm* - Những người ở các công sở, từ làng cho đến Chính phủ trung ương, đều dễ tìm dịp phát tài, hoặc xoay tiền của Chính phủ, hoặc khoét đục nhân dân. Đến khi lộ ra, bị phạt, thì mất hết cả danh giá, mà của phi nghĩa đó cũng không được hưởng. Vì vậy, những người trong công sở phải lấy chữ *Liêm* làm đầu.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.122.

4. *Chính* - Mình là người làm việc công, phải có công tâm, công đức. Chớ đem của công dùng vào việc tư. Chớ đem người tư làm việc công. Việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán. Mình có quyền dùng người thì phải dùng những người có tài năng, làm được việc. Chớ vì bà con bầu bạn, mà kéo vào chức nọ chức kia. Chớ vì sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình. Phải trung thành với Chính phủ, với đồng bào. Chớ lên mặt làm quan cách mệnh[1].

Để việc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách cần, kiệm, liêm, chính của Hồ Chí Minh thành công trong thực tế, thì mỗi người, nhất là cán bộ, đảng viên cần phải tránh máy móc, giáo điều. Học và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách của Hồ Chí Minh chính là học tập, vận dụng sáng tạo cái tinh thần xử trí mọi việc, đối với mọi người và đối với bản thân mình của Người. Nhất là học và vận dụng sáng tạo nguyên tắc kế thừa đổi mới trong thực tiễn cuộc sống, công tác của mỗi chúng ta để có thể thực sự cần, kiệm, liêm, chính một cách phù hợp trong tình hình mới. Trước mắt là góp phần vào ngăn chặn sự suy thoái về chính trị, tư tưởng, đạo đức và những biểu hiện "tự diễn biến", "tự chuyển hóa" trong nội bộ; đồng thời, đóng góp thiết thực vào sự nghiệp cả nước chung tay góp sức xây dựng nông thôn mới.

Theo Hồ Chí Minh, cần, kiệm, liêm, chính là cốt lõi trong tư tưởng, đạo đức, phong cách của con người mới, người cách mạng, người cán bộ, đảng viên. Cần, kiệm, liêm, chính là nền tảng của đời sống mới và là đặc điểm của một xã hội hưng

---

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.122-123.

thịnh. Trước đây, cần, kiệm, liêm, chính đã là nền tảng của các phong trào thi đua ái quốc do Chủ tịch Hồ Chí Minh khởi xướng, thì ngày nay vấn đề cốt lõi đó vẫn phải là nền tảng của các phong trào thi đua yêu nước, nhất là phong trào toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa gắn với xây dựng nông thôn mới...

Mỗi người Việt Nam từ cán bộ, đảng viên cho đến nhân dân thực hiện cần, kiệm, liêm, chính chẳng những là thực hiện vấn đề cốt lõi trong phong trào cả nước chung sức xây dựng nông thôn mới, mà còn là thực hiện vấn đề cốt lõi trong xây dựng đời sống mới, xây dựng một nước Việt Nam dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng văn minh như Chủ tịch Hồ Chí Minh và Đảng ta hằng mong muốn.

CẦN, KIỆM, LIÊM, CHÍNH NỀN TẢNG CỦA ĐỜI SỐNG MỚI, XÃ HỘI MỚI

ThS. ĐINH NGỌC QUÝ*

Cần, kiệm, liêm, chính là phẩm chất đạo đức quan trọng của mỗi con người, trước hết là đối với cán bộ, đảng viên. Trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng của mình, Hồ Chí Minh đã dành nhiều tâm huyết cho việc xây dựng đạo đức nói chung, phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính nói riêng. Người đã đào tạo được một đội ngũ cán bộ, đảng viên có uy tín lớn trong nhân dân, có đủ đức, tài để lãnh đạo nhân dân làm nên thắng lợi của sự nghiệp giải phóng dân tộc và dựng xây đất nước. Trong quan điểm của Người, cần, kiệm, liêm, chính được coi là gốc rễ, nền tảng của đời sống mới, xã hội mới. Kế thừa truyền thống đó, trong sự nghiệp đổi mới toàn diện đất nước hiện nay, Đảng Cộng sản Việt Nam hết sức chú trọng nâng cao đạo đức cách mạng, nhất là phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính cho cán bộ, đảng viên và nhân dân, góp phần to lớn vào những thành tựu chung của dân tộc.

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

1. Cần, kiệm, liêm, chính - yếu tố quan trọng và cần thiết của đời sống mới, xã hội mới

Ngay khi nước nhà vừa giành được độc lập, trong những nhiệm vụ cấp bách của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, Hồ Chí Minh đã quan tâm tới việc thực hiện cần, kiệm, liêm, chính. Người cho rằng: "... Chế độ thực dân đã đầu độc dân ta với rượu và thuốc phiện. Nó đã dùng mọi thủ đoạn hòng hủ hóa dân tộc chúng ta bằng những thói xấu, lười biếng, gian giảo, tham ô và những thói xấu khác. Chúng ta có nhiệm vụ cấp bách là phải giáo dục lại nhân dân chúng ta... Tôi đề nghị mở một chiến dịch giáo dục lại tinh thần nhân dân bằng cách thực hiện: CẦN, KIỆM, LIÊM, CHÍNH"[1].

Vì sao Hồ Chí Minh coi trọng giáo dục lại cần, kiệm, liêm, chính cho nhân dân ta? Bởi vì cần, kiệm, liêm, chính vốn là những đạo lý ngàn xưa trong truyền thống đất nước nhưng đã bị chế độ thực dân làm mất đi bằng cách "hủ hóa" dân tộc ta, gây nên những thói xấu ngược hẳn là lười biếng, xa hoa, tham ô, gian giảo... Cho nên, giáo dục lại nhân dân ta về cần, kiệm, liêm, chính cũng tức là khôi phục lại tinh thần của những truyền thống ngàn xưa đã bị tha hóa. Khi Hồ Chí Minh đề ra việc giáo dục lại nhân dân ta về cần, kiệm, liêm, chính thì ngoài những nội dung cũ vốn có trong truyền thống ngàn xưa, Người cũng đưa vào những nội dung mới do thời đại mới đòi hỏi.

Trong bài *Thực hành tiết kiệm, chống tham ô, lãng phí, chống bệnh quan liêu* năm 1952, Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Trong

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.7.

80 năm, nước ta bị đế quốc Pháp rồi đến đế quốc Nhật vơ vét hết, vì vậy mà kinh tế của ta nghèo nàn, lạc hậu. Nay chúng ta cần phải có một nền kinh tế khá, để kháng chiến và kiến quốc. Muốn xây dựng kinh tế thì phải có tiền của để làm vốn. Muốn có vốn... chúng ta chỉ có cách là một mặt tăng gia sản xuất, một mặt *tiết kiệm* để tích trữ cho công cuộc xây dựng và phát triển kinh tế của ta"[1].

Sau khi miền Bắc được giải phóng, bước vào thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội, Hồ Chí Minh đã xác định rõ đặc điểm con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở nước ta: điểm xuất phát của nền kinh tế thấp, lại phải thực hiện đồng thời hai nhiệm vụ chiến lược ở hai miền khác nhau. Trong đó, xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc là gốc, là nền tảng cho cuộc đấu tranh giải phóng miền Nam, tiến tới thống nhất nước nhà. Hồ Chí Minh khẳng định: "Muốn xây dựng miền Bắc tiến lên chủ nghĩa xã hội, thì mỗi người công dân ta phải thực hành *cần* và *kiệm*... Nước ta còn lạc hậu, dân ta còn nghèo, *muốn tiến lên chủ nghĩa xã hội, muốn cải thiện đời sống*, thì chúng ta càng phải *Cần*, phải *Kiệm*, phải chống lười biếng, chống lãng phí"[2].

Vì vậy, để thực hiện được mục đích cao cả đó cần có những "con người xã hội chủ nghĩa". Con người xã hội chủ nghĩa là con người có đạo đức cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư, một lòng một dạ phục vụ nhân dân, phục vụ cách mạng. Hồ Chí Minh từng nói: Nước ta còn nghèo. Muốn sung sướng thì phải có tinh thần tự lực cánh sinh, cần cù lao

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.7, tr.352.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.12, tr.328.

động... Lao động là nghĩa vụ thiêng liêng, là nguồn sống, nguồn hạnh phúc của chúng ta... Chúng ta chỉ có thể xây dựng chủ nghĩa xã hội bằng cách tăng gia sản xuất và thực hành tiết kiệm. Người còn chỉ rõ thêm: "Xây dựng chủ nghĩa xã hội cũng như làm ruộng. Trước phải khó nhọc cày bừa, chân bùn tay lấm, làm cho lúa tốt, thì mới có gạo ăn... để xây dựng chủ nghĩa xã hội, chúng ta phải tăng gia sản xuất, thực hành tiết kiệm"[1]. Chúng ta phải thực hành tiết kiệm về các mặt để thêm vốn vào công cuộc xây dựng, phát triển đất nước, nêu cao tinh thần tự lực cánh sinh.

Thực tiễn lịch sử đã chứng minh, sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945 và trong những năm kháng chiến, nhờ cần, kiệm, liêm, chính mà nhân dân và cán bộ ta đã đánh thắng được giặc lụt, giặc dốt và giặc ngoại xâm, từng bước xây dựng đời sống mới ấm no, vui vẻ và lành mạnh. Nhờ cần, kiệm, liêm, chính mà chúng ta hoàn thành thắng lợi công cuộc khôi phục, cải tạo, xây dựng miền Bắc, đưa miền Bắc đi lên chủ nghĩa xã hội, làm hậu thuẫn vững chắc cho cách mạng miền Nam kháng chiến chống Mỹ, cứu nước. Trong giai đoạn này, đồng bào, chiến sĩ miền Bắc luôn thể hiện tinh thần cần, kiệm, liêm, chính, giữ vững khẩu hiệu "Mỗi người làm việc bằng hai vì miền Nam ruột thịt", "Tất cả để chiến thắng giặc Mỹ xâm lược". Điều đó đã chứng minh rằng, trong bất cứ giai đoạn nào của cách mạng, phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính cũng luôn có một vị trí xứng đáng trong xây dựng, rèn luyện đạo đức cách mạng cho cán bộ, đảng viên và nhân dân, có ảnh hưởng to lớn tới tiến trình đi lên của dân tộc.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.11, tr.404.

Bởi vậy, không phải ngẫu nhiên, Hồ Chí Minh cho rằng, cần, kiệm, liêm, chính là thước đo văn minh tiến bộ của một dân tộc. Người nói: "Một dân tộc biết cần, kiệm, biết liêm là một dân tộc giàu về vật chất, mạnh về tinh thần, là một dân tộc văn minh tiến bộ"[1]. Nếu những phẩm chất này đã cần thiết đối với mỗi người Việt Nam khi đất nước còn phải đương đầu với cuộc chiến tranh xâm lược do chủ nghĩa thực dân, đế quốc gây ra, thì lại càng cần thiết khi đất nước phát triển trong xây dựng hòa bình. Vì vậy, "Cần, Kiệm, Liêm, Chính là nền tảng của đời sống mới, nền tảng của *Thi đua ái quốc*"[2]. Trong xã hội mới, cần, kiệm, liêm, chính còn là để làm việc, làm người, làm cán bộ, phụng sự đoàn thể, giai cấp và nhân dân, Tổ quốc và nhân loại. Cần, kiệm, liêm, chính là đặc điểm của một xã hội hưng thịnh và ngược với nó là biểu hiện của một xã hội suy vong.

2. Nâng cao phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính - sự cần thiết trong xây dựng đời sống mới, xã hội mới hiện nay

Có thể nói, xuất phát từ yêu cầu và nhiệm vụ của cách mạng Việt Nam, để đảm bảo cho sự thắng lợi trong sự nghiệp chống ngoại xâm và dựng xây đất nước, Hồ Chí Minh đã đề ra những chuẩn mực đạo đức cách mạng, trong đó có phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính để giáo dục cán bộ, đảng viên và nhân dân ta. Trong sự nghiệp đổi mới, xây dựng đời sống mới, xã hội mới hiện nay, Đảng Cộng sản Việt Nam rất chú trọng nâng cao phẩm chất cần, kiệm, liêm chính cho cán bộ, đảng viên và nhân dân.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.6, tr.128.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.117.

Sự nghiệp đổi mới đất nước hơn 30 năm qua đã thu được những thành tựu to lớn, có ý nghĩa lịch sử. Điều đó chứng minh đường lối đúng đắn của Đảng, Nhà nước ta trong xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, cải cách mở cửa, hội nhập quốc tế. Tuy nhiên, bên cạnh những thuận lợi và thành công do sự nghiệp đổi mới mang lại, chúng ta đã và đang phải đối mặt với những nguy cơ, thách thức lớn. Đảng Cộng sản Việt Nam nhận định: "Bốn nguy cơ mà Đảng ta đã chỉ ra vẫn tồn tại, nhất là nguy cơ tụt hậu xa hơn về kinh tế so với các nước trong khu vực và trên thế giới; nguy cơ *"diễn biến hòa bình"* của thế lực thù địch nhằm chống phá nước ta; tình trạng suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện *"tự diễn biến", "tự chuyển hóa"* trong một bộ phận cán bộ, đảng viên, công chức, viên chức; sự tồn tại và những diễn biến phức tạp của tệ quan liêu, tham nhũng, lãng phí,..."[1].

Các nguy cơ đó có mối liên hệ tác động lẫn nhau và đều nguy hiểm không thể xem nhẹ nguy cơ nào. Trong đó, đặc biệt là nguy cơ suy thoái về chính trị, tư tưởng, đạo đức, lối sống của một bộ phận cán bộ, đảng viên gắn với tệ quan liêu, tham nhũng, lãng phí liên quan trực tiếp và ảnh hưởng xấu đến đạo đức xã hội, nhất là đạo đức cán bộ, đảng viên.

Đứng trước tình hình đó đòi hỏi toàn Đảng, toàn dân ta cần phải phát huy thắng lợi của sự nghiệp đổi mới, đoàn kết một lòng, nỗ lực phấn đấu vươn lên giành những thành tựu lớn hơn nữa, tạo thế và lực mới cho đất nước phát triển

---

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd,* tr.19.

nhanh và bền vững. Đồng thời, luôn tỉnh táo, kiên quyết đẩy lùi, khắc phục những nguy cơ, kể cả những nguy cơ mới nảy sinh, đảm bảo phát triển đúng hướng. Muốn vậy, Đảng phải đề ra được chủ trương, chính sách đúng, phù hợp với từng giai đoạn, chỉ đạo thực hiện đồng bộ có hiệu quả; cán bộ, đảng viên phải có đức, tài song toàn, đảm đương được những trọng trách, nhiệm vụ mà Đảng và nhân dân giao phó.

Có một thực tế là trong cơ chế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa hiện nay, ngoài việc xuất hiện nhiều hình mẫu về người chiến sĩ cộng sản biết lao động quên mình, sáng tạo ra các giá trị vật chất và tinh thần cho xã hội, biết giữ gìn phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính, giữ gìn kỷ luật Đảng và pháp luật của Nhà nước, luôn lo lắng đến vận mệnh đất nước..., thì vẫn còn một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên suy thoái về phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính, dẫn tới lười biếng, tham nhũng, lãng phí, quan liêu, làm những việc bất liêm, bất chính... Những biểu hiện đó đang thực sự gây lo lắng, bất bình trong nhân dân, hạn chế việc phát huy thắng lợi mà chúng ta đã đạt được trong công cuộc đổi mới, đe dọa sự tồn vong của Đảng và chế độ ta.

Chính vì vậy, trong điều kiện hiện nay và những năm sắp tới, bên cạnh đòi hỏi về năng lực ngày càng cao, thì yêu cầu về phẩm chất chính trị, tư tưởng, đạo đức, lối sống vẫn là yêu cầu số một đối với cán bộ, đảng viên. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng xác định: "Tiếp tục đẩy mạnh việc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh; coi đó là công việc thường xuyên của các tổ chức đảng, các cấp chính quyền, các tổ chức chính trị - xã hội, địa phương, đơn vị gắn với việc chống suy thoái về tư

tưởng chính trị, đạo đức, lối sống và những biểu hiện "tự diễn biến", "tự chuyển hóa" trong nội bộ. Kiên quyết đấu tranh chống quan liêu, tham nhũng, lãng phí, chủ nghĩa cá nhân, lối sống cơ hội, thực dụng, bè phái, "lợi ích nhóm", nói không đi đôi với làm"[1].

Trong những năm tới, đòi hỏi người cán bộ, đảng viên càng phải nâng cao hơn nữa phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính. Đó là nền tảng để người cán bộ, đảng viên có thể lãnh đạo được nhân dân, đảm đương được những trọng trách mà lịch sử và dân tộc giao phó. Sự nghiệp đổi mới gắn với mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh, luôn đặt lợi ích của giai cấp, của Đảng, dân tộc lên trên hết. Sự nghiệp đổi mới lấy phát triển kinh tế làm nhiệm vụ trọng tâm thì lợi ích trước hết là lợi ích kinh tế đặt ra trực tiếp hàng ngày, hàng giờ. Đây là một thử thách rất lớn đối với cán bộ, đảng viên, nhất là đảng viên giữ chức vụ lãnh đạo, vì lợi ích kinh tế đôi khi làm lóa mắt những người tha hóa, biến chất, phản bội lòng tin của Đảng và nhân dân. Vì vậy, sự nghiệp đổi mới đòi hỏi cán bộ lãnh đạo phải có đạo đức cách mạng trong sáng, cần, kiệm, liêm, chính, gần gũi nhân dân, có phong cách làm việc dân chủ, tôn trọng tập thể, trung thực, thẳng thắn, có ý thức tổ chức và kỷ luật cao, quyết đoán và dám chịu trách nhiệm, quy tụ và đoàn kết được mọi người.

Cán bộ, đảng viên phải siêng năng, trong sạch, tiết kiệm, chính đáng, gương mẫu trong lời nói và việc làm, tích cực

---

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd*, tr.202.

tham gia vận động nhân dân thực hiện chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước. Điều có ý nghĩa quyết định để cán bộ, đảng viên gắn bó chặt chẽ với nhân dân là phải liên hệ mật thiết với nhân dân, tôn trọng quyền làm chủ của nhân dân, trước hết những người giữ cương vị lãnh đạo phải thực hiện tốt phương châm: dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra. Thực hành cần, kiệm, liêm, chính đòi hỏi người cán bộ, đảng viên phải giữ vững nguyên tắc, nêu cao ý thức tổ chức kỷ luật, không độc đoán chuyên quyền, không tự cho phép mình đứng cao hơn tổ chức, đứng ngoài kỷ luật. Mặt khác kinh tế thị trường lại đòi hỏi sự năng động, sáng tạo, dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm; đòi hỏi phải giải quyết đúng đắn mối quan hệ giữa kinh tế thị trường với định hướng xã hội chủ nghĩa.

Để nâng cao phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính, người cán bộ, đảng viên phải thực hiện nghiêm chỉnh tự phê bình và phê bình, dám chống lại cái sai, bảo vệ cái đúng, không "dĩ hoà vi quý". Phải có lối sống lành mạnh, trong sạch không tham nhũng, xa hoa, lãng phí, không đặc quyền, đặc lợi. Hồ Chí Minh khẳng định: "Cán bộ lãnh đạo phải thật sự cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư"[1].

Một điều khẳng định chắc chắn rằng, phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính chỉ được củng cố vững chắc, phát triển và phát huy vai trò đích thực khi người cán bộ, đảng viên có tư tưởng tiên tiến, vững vàng mà hạt nhân soi sáng là chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh. Vì vậy, để nâng cao phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính trong sự nghiệp đổi

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.14, tr.40.

mới, cán bộ, đảng viên phải học tập, nghiên cứu, quán triệt sâu sắc và quyết tâm thực hiện thành công đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; đồng thời tích lũy vốn kiến thức mới về khoa học tự nhiên và khoa học xã hội nhân văn, nắm bắt và vận dụng sáng tạo các quy luật kinh tế thị trường... Đó không chỉ là đòi hỏi nhất thời, diễn ra theo phong trào mà là yêu cầu liên tục, suốt đời đối với cán bộ, đảng viên nước ta.

Một vấn đề mà chúng ta có thể nhận thấy rõ nhất trong tình hình hiện nay đó là những biểu hiện trái với phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính của cán bộ, đảng viên có nhiều điểm mới khác biệt và tinh vi hơn so với thời kỳ trước đổi mới. Nổi cộm là các hiện tượng tiêu cực như: gian lận trong hoàn thuế giá trị gia tăng; dùng tiền Nhà nước đầu cơ bất động sản, chứng khoán; móc ngoặc trong việc đấu thầu, bán thầu, chỉ định thầu các công trình quốc gia; lãng phí nghiêm trọng trong sử dụng tài nguyên thiên nhiên, đất đai, phương tiện, thiết bị xe, máy; chạy chức, chạy quyền, chạy tuổi, chạy luân chuyển, chạy vốn ngân sách, chạy bằng cấp, chạy khen thưởng, chạy tội... Những biểu hiện tiêu cực này diễn biến phức tạp và có xu hướng ngày càng trầm trọng, gây tổn thất cho đất nước ngày càng lớn.

Hiện nay, tình trạng suy thoái về phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính, đặc biệt là tệ tham nhũng, lãng phí ở nước ta đã trở thành quốc nạn. Điều đáng lưu tâm là các vụ án lớn về tham nhũng, buôn lậu được phanh phui gần đây cho thấy, đa số can phạm là cán bộ, đảng viên. Vụ sau nghiêm trọng hơn vụ trước về quy mô, mức độ gây thiệt hại cho Nhà nước, những cán bộ trong các nhiệm sở công quyền trở thành can

phạm cũng giữ chức vụ cao hơn. Thực tế đáng buồn nói trên cho thấy sự suy thoái phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính của cán bộ, đảng viên đã ở mức báo động rất nguy hiểm.

Cần nhấn mạnh rằng, trong điều kiện nước ta hiện nay, cán bộ, đảng viên không giữ cương vị lãnh đạo, quản lý thì rất khó tiêu cực. Do đó, nếu các hiện tượng tiêu cực là biểu hiện tập trung của suy thoái phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính trong cán bộ, đảng viên thì sự suy thoái ấy trước hết diễn ra trong số cán bộ, lãnh đạo, quản lý. Điều đó đã để lại những hậu quả rất nặng nề: làm giảm uy tín, niềm tin của nhân dân đối với Đảng, Nhà nước, cản trở sự phát triển bền vững, tăng khoảng cách giàu nghèo, cội nguồn của những bất ổn và bất công về kinh tế, chính trị, xã hội.

Vì vậy, một trong những nhiệm vụ cơ bản, cấp bách đặt ra đối với Đảng, Nhà nước ta những năm đầu nhiệm kỳ Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII là nâng cao phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính, ngăn chặn, đẩy lùi, tiến tới xóa bỏ những mặt trái của phẩm chất ấy như tham nhũng, hối lộ, lãng phí, quan liêu... đang tồn tại và phát triển ở không ít cán bộ, đảng viên, nhất là những người có chức, có quyền. Cần phải xử lý nghiêm minh đối với những cán bộ, đảng viên làm trái với phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính, để xảy ra tham nhũng, lãng phí, bao che cho tội phạm, dù người đó ở chức vụ nào, đương chức hay đã nghỉ hưu. Phải tịch thu sung công những tài sản do tham nhũng, tiêu cực mà có. Có như vậy, mới làm trong sạch nội bộ, cơ sở quan trọng để xây dựng đời sống mới, xã hội mới.

* *

*

70 năm đã trôi qua, những quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về cần, kiệm, liêm, chính đối với xây dựng đời sống mới, xã hội mới vẫn còn nguyên giá trị đối với thực tiễn hiện nay. Những quan điểm đó góp phần định hướng công tác giáo dục, nâng cao đạo đức cách mạng cần, kiệm, liêm, chính cho cán bộ, đảng viên và nhân dân trong thực hiện các nhiệm vụ cách mạng thời kỳ đổi mới, đặc biệt có ý nghĩa quan trọng, tạo cơ sở, nền tảng đối với việc xây dựng đời sống mới, xã hội mới, xã hội văn minh, tiến bộ, tất cả vì con người, vì lợi ích chính đáng của nhân dân.

MỐI QUAN HỆ GIỮA CÁI CŨ VÀ CÁI MỚI TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* GIÁ TRỊ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN

PGS.TS. ĐINH XUÂN LÝ*

Nhìn xuyên suốt cuộc đời, sự nghiệp của Hồ Chí Minh, có thể thấy, lý tưởng cách mạng mà Người phấn đấu, hy sinh là để xây dựng đời sống mới - đời sống hạnh phúc cho nhân dân Việt Nam trên một đất nước độc lập và tự do.

Đánh đuổi thực dân, đế quốc về bản chất là xóa bỏ đời sống nô lệ, bị áp bức nô dịch; đập tan chế độ phong kiến là xóa bỏ đời sống cũ phi dân chủ, sự bần cùng, lạc hậu, để xây dựng đời sống mới dân chủ, tiến bộ và hạnh phúc, tự do. Theo quan điểm của Hồ Chí Minh: "Trong 80 năm sống dưới chế độ thực dân Pháp, trong 5 năm sống dưới chế độ phát xít Pháp và Nhật, dân ta bị bóc lột đè nén, chẳng những dân cùng, tài tận, đời sống tiêu điều mà cả tinh thần tâm lý cũng bị áp chế"[1] thì việc xây dựng đời sống mới thực sự là một cuộc cách mạng của toàn dân.

---

* Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn - Đại học Quốc gia Hà Nội.

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.127-128.

Sau khi Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, việc xây dựng đời sống mới trong nhân dân, trong xã hội được Chủ tịch Hồ Chí Minh đặc biệt quan tâm. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập và gần một năm sau (ngày 20-3-1947), Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* và Người mong "đồng bào ta mỗi người có một quyển *Đời sống mới* để xem, để hiểu, để thực hành đời sống mới"[1], vì "thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[2], và Người khẳng định thực hành đời sống mới "chúng ta nhất định sẽ tiến bộ hơn"[3].

Theo cách hiểu phổ biến, đời sống là tổng thể những hoạt động của con người trên các lĩnh vực của cuộc sống. Trong tác phẩm, Hồ Chí Minh không đưa ra định nghĩa hoàn chỉnh về đời sống mới, có chỗ Người viết: "Thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[4]; nhưng có chỗ Người lại viết: "Bất kỳ ai, muốn sống thì phải có bốn điều ăn, mặc, ở, đi lại"[5]; ở một điểm khác, Người lại viết về đời sống là "bất kỳ người nào, đoàn thể nào, cũng không ngoài năm việc là: ăn, mặc, ở, đi, làm"[6]. Theo quan niệm của Hồ Chí Minh, "đời sống mới có thể chia làm hai thứ. Một là đời sống mới riêng, từng người. Hai là đời sống mới chung, từng nhóm người"[7].

Trước đây, trong tác phẩm *Đường cách mệnh* (năm 1927) Nguyễn Ái Quốc viết: "Cách mệnh là phá cái cũ đổi ra cái

---

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.111, 112, 113, 115.

mới, phá cái xấu đổi ra cái tốt"[1]. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh phân tích, luận giải nhiều vấn đề về đời sống mới và thực hành đời sống mới. Nhưng Người không bàn về cái cũ, cái mới một cách chung nhất, mà cái cũ, cái mới và mối quan hệ giữa cái cũ với cái mới trong tác phẩm này gắn liền với "đời sống", thái độ và sự ứng xử với cái cũ, cái mới trong đời sống như thế nào cho hợp lý, đúng đắn.

1. Về mối quan hệ cái cũ và cái mới trong tác phẩm *Đời sống mới*

Dưới góc độ triết học, để luận giải mối quan hệ giữa cái cũ với cái mới trong tác phẩm *Đời sống mới*, cần phải: 1- Làm rõ mối liên hệ của cái "cũ" đối với cái "mới" và ngược lại; 2- Làm rõ mối liên hệ của cái "mới" đối với cái "cũ". Nhưng, dưới góc độ triết học chính trị (chính trị học), thì yêu cầu không dừng lại ở đó mà trước hết phải làm rõ nội hàm của khái niệm "cũ", "mới", và cao hơn là phải làm sáng tỏ giá trị lý luận, thực tiễn mối quan hệ giữa cái cũ với cái mới trong tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh.

Trên cơ sở phương pháp luận đó, có thể nhận diện khái niệm "cũ", "mới" và mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới trong tác phẩm *Đời sống mới*, được thể hiện qua các phương diện như:

- Về nội hàm từ "cũ" và "mới":

"Cũ" trong tác phẩm *Đời sống mới* không phải với nghĩa là đã dùng lâu, không còn mới, dùng nhiều, không còn nguyên vẹn, cũng không phải là "cũ kỹ" - quá cũ, không còn

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.2, tr.284.

nguyên vẹn hoặc bị lỗi thời[1]; cũ cũng không phải là hoàn toàn xấu... Mặc dù trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh không đưa ra một định nghĩa đầy đủ về "cũ", nhưng qua cách viết trong tác phẩm cho thấy quan niệm của Người: "Cũ" có cái là xấu, lại có cái cũ mà không xấu, nhưng phiền phức và cũng có cái cũ mà vẫn còn tốt.

"Mới" trong tác phẩm *Đời sống mới* không phải với nghĩa là: vừa làm, vừa có, vừa dùng, chưa lâu, chưa cũ; từ mới ở đây cũng không phải là "mới lạ" - chưa từng biết đến[2]. Mà "mới" theo Hồ Chí Minh có nghĩa là tiến bộ, thích hợp với hoàn cảnh; mới là "hay", Người viết: "Cái gì mới mà hay, thì ta phải làm". Khái niệm "hay" được Hồ Chí Minh diễn giải vừa cụ thể, vừa tổng thể. Về cụ thể, Người đưa ra thí dụ về "hay" là: "Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp"[3]; Người cũng đưa ra thí dụ tổng thể khái quát về cái "hay" là cái làm cho "đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[4].

- Về mối liên hệ của cái "cũ" đối với cái "mới", theo Hồ Chí Minh, trong đời sống mới mối quan hệ này diễn ra ba trường hợp:

Một là, cũ mà tốt sẽ được phát triển, được làm hoàn thiện để trở thành một nhân tố của đời sống mới. Người viết: "Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước"[5].

1, 2. Xem Nguyễn Như Ý (Chủ biên): *Từ điển tiếng Việt thông dụng*, Nxb. Giáo dục, Hà Nội, 1998, tr.198, 455.

3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113.

Hai là, cái gì cũ mà không xấu nhưng phiền phức thì "phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi"[1]. Như vậy, xóa bỏ sự "phiền phức" của cái cũ, cũng là một cách thức để xây dựng cái mới trong đời sống mới.

Ba là, cái gì cũ mà xấu thì "phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam"[2].

Tuy nhiên, Hồ Chí Minh cũng cảnh báo tác hại của "thói quen" trong việc nhận diện cái xấu: "Cái xấu mà quen người ta cho là thường"[3], vì thế mà không quyết tâm để từ bỏ cái xấu.

- Về mối liên hệ của cái "mới" đối với cái "cũ", theo Hồ Chí Minh, trong đời sống mới, cái mới không loại trừ hoàn toàn cái cũ, nhưng cũng không chấp nhận vô điều kiện cái cũ. Người viết:

Thứ nhất, đời sống mới "không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới"[4].

Thứ hai, đời sống mới có thể chấp nhận cái cũ không hoàn toàn xấu được sửa đổi, cải tạo thành tốt hơn.

Thứ ba, đời sống mới không thể thể chấp nhận cái cũ mà xấu - không thể sửa đổi, cải tạo.

Hồ Chí Minh cũng nhắc nhở "thói quen" trong dân gian có thể diễn ra là: "Cái tốt mà lạ, người ta có thể cho là xấu"[5]. Do đó, xây dựng đời sống mới phải nhận diện rõ cái tốt để phát huy.

- Cái "mới" và cái "cũ" trong xây dựng đời sống mới, theo Hồ chí Minh cần quán triệt quan điểm "không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới"[6]. Xây dựng đời

---

1, 2, 3, 4, 5, 6. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112, 125.

sống mới, là một quá trình kết hợp sửa đổi, phát triển cái gì cũ mà không xấu, với làm ra cái mới. Hồ Chí Minh viết: "Bất kỳ ai, muốn sống thì phải có bốn điều ăn, mặc, ở, đi lại... Từ trước đến giờ, ta vẫn có làm, vẫn có cơm, áo, nhà, đường sá. Nhưng vì làm chưa hợp lý cho nên số đông dân ta ăn đói, mặc rách, nhà cửa chật hẹp, đường sá gập ghềnh.

Người nghèo khổ thì nhiều, người no ấm thì ít. Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì.

Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc.

Sửa đổi được những điều đó, thì mọi người đều được hưởng hạnh phúc. Mà chắc sửa đổi được, vì nó không có gì là gay go, khó làm"[1].

Để xây dựng đời sống mới phải có phương pháp hợp lý. Theo Hồ Chí Minh, trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương; phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi.

Nói thì phải nói một cách giản đơn, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay.

Đời sống mới cũng cần có những người làm gương, những nhà làm gương, những làng làm gương. Khi trông thấy hiệu quả tốt tươi thì chắc những nơi khác sẽ hăng hái làm theo.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113.

2. Giá trị lý luận, thực tiễn của mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới trong tác phẩm *Đời sống mới*

Giá trị lý luận và thực tiễn của mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới trong tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh được thể hiện trên hai phương diện: 1- Những quan điểm, luận điểm của Người về mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới là *hạt nhân lý luận* của tác phẩm *Đời sống mới* - một tác phẩm lý luận về đời sống mới, và hiện đang là cơ sở lý luận, định hướng cho đường lối, chủ trương, chính sách xây dựng đời sống mới ở nước ta; 2- Những quan điểm, luận điểm của Người về mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới đã được hiện thực hóa thành công trong thực tiễn cách mạng giải phóng dân tộc, và hiện đang có giá trị chỉ đạo đối với thực tiễn xây dựng đời sống mới ở nước ta hiện nay.

Thứ nhất, những quan điểm, luận điểm của Hồ Chí Minh về mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới là hạt nhân lý luận quan trọng của tác phẩm Đời sống mới.

Nội dung cơ bản của tác phẩm *Đời sống mới* được thể hiện trong 17 trang sách. Hồ Chí Minh bắt đầu từ việc đặt câu hỏi: Trong lúc này, người thì lo đánh giặc, người thì lo phá hoại, người thì lo tản cư, toàn dân ai cũng khó nhọc vất vả. Kêu gọi thực hành đời sống mới, chẳng không hợp thời sao? Đến trả lời câu hỏi: "Hợp thời lắm. Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[1]. Và sau đó, Người tiếp tục phân tích, luận giải về: Sao gọi là đời sống mới? Đời sống mới việc đầu hết là gì? Những người

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112.

giàu và những người nghèo, thì làm đời sống mới thế nào? Khẩu hiệu đời sống mới ra một năm nay đã có kết quả chưa? Đời sống mới có mấy thứ? Trẻ em như thế còn người lớn thì sao? Đời sống mới với việc tăng gia sản xuất, quan hệ với nhau thế nào? Riêng một người mà nói, thì đời sống mới là thế nào? Đời sống mới trong một nhà nên thế nào? Đời sống mới trong một làng nên thế nào? Thế nào là đời sống mới trong một trường học? Đời sống mới trong bộ đội nên thế nào? Đời sống mới trong các công sở nên thế nào? Trong một xưởng máy có thể làm đời sống mới không? Thực hành đời sống mới dễ hay là khó? Thế thì nên làm thế nào? Có nên bắt buộc người ta làm đời sống mới không? Đời sống mới có thể thực hành khắp nước không?

Như thế, dù với dung lượng rất ngắn về số trang, nhưng tác phẩm đã đề cập nhiều vấn đề, nhiều phương diện của đời sống mới. Tuy nhiên, nhìn tổng quát, thì vấn đề "cốt lõi" của tác phẩm *Đời sống mới* là ở việc Hồ Chí Minh đưa ra quan niệm về cái "cũ", cái mới "mới" và mối liên hệ của cái "cũ" đối với cái "mới"; và ngược lại, mối liên hệ của cái "mới" đối với cái "cũ"; về "thói quen" trong việc nhận diện cái xấu, cái tốt; và cuối cùng là triết lý Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới là: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới"[1]. Và Người cũng đồng thời nêu các thí dụ rất thiết thực để minh chứng cho những luận giải của mình về cái mới và cái cũ trong *Đời sống mới*. Đó chính là *là hạt nhân lý luận* của tác phẩm *Đời sống mới*.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112.

Thứ hai, *mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới trong tác phẩm Đời sống mới đang là cơ sở lý luận, định hướng cho chủ trương, chính sách xây dựng đời sống mới ở nước ta*

Tác phẩm *Đời sống mới* nói chung và triết lý Hồ Chí Minh về cái cũ, cái mới nói riêng không chỉ là nền tảng lý luận cho sự nghiệp xây dựng đời sống mới trong thời kỳ kháng chiến, kiến quốc (1947 - 1954) và sự nghiệp xây dựng đời sống mới trong thời kỳ xây dựng chủ nghĩa ở miền Bắc (1954 - 1975), mà còn tiếp tục định hướng lý luận cho sự nghiệp xây dựng nếp sống văn minh, phát triển đời sống văn hóa mới, tạo môi trường xã hội lành mạnh trong thời kỳ đổi mới.

Thực tế cho thấy, quán triệt quan điểm Hồ Chí Minh về đời sống mới, Đảng và Nhà nước ta đã ban hành nhiều chỉ thị và tổ chức thực hiện nhiều cuộc vận động, chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng đời sống mới, nông thôn mới, lối sống mới, mà một trong những nội dung căn bản của chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng đời sống mới là thực hành cần, kiệm, liêm, chính. Cụ thể: Chỉ thị số 27-CT/TW, ngày 12-1-1998 của Bộ Chính trị về việc thực hiện nếp sống văn minh trong việc cưới, việc tang, lễ hội, đã quyết định mở cuộc vận động sâu rộng trong toàn Đảng, toàn dân đẩy mạnh xây dựng nếp sống văn minh - gia đình văn hóa, theo những định hướng: bảo tồn có chọn lọc, cải tiến, đổi mới những phong tục, tập quán tốt đẹp của dân tộc; loại bỏ dần trong cuộc sống những hình thức lỗi thời, lạc hậu; nghiên cứu xây dựng và hình thành dần những hình thức vừa văn minh, vừa giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc trong việc cưới, việc tang, lễ hội; lành mạnh, tiết kiệm, tránh xa hoa lãng phí, phiền

nhiễu; chống khuynh hướng kinh doanh, vụ lợi; xóa bỏ hủ tục, bài trừ mê tín dị đoan; Chỉ thị số 814-TTg, ngày 12-12-1995 của Thủ tướng Chính phủ cũng nêu rõ vấn đề thực hiện mục tiêu phát triển kinh tế và văn hoá, nâng cao dân trí, giữ gìn bản sắc dân tộc, tạo ra mối quan hệ hài hòa giữa phát triển kinh tế với phát triển văn hóa, tạo môi trường xã hội lành mạnh, thúc đẩy sự nghiệp đổi mới, cần quán triệt và Thực hiện các nghị quyết Trung ương Đảng và các nghị quyết, nghị định của Chính phủ về các hoạt động văn hóa, phòng chống tệ nạn xã hội, tập trung lực lượng tiến hành cuộc vận động trên quy mô toàn quốc.

Thứ ba, những quan điểm, luận điểm của Hồ Chí Minh về mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới đã được vận dụng vào xây dựng thành công đời sống mới, góp phần vào thắng lợi của cách mạng giải phóng dân tộc, thống nhất Tổ quốc và sự nghiệp đổi mới hiện nay.

Trong thời kỳ kháng chiến, kiến quốc, phong trào xây dựng đời sống mới được nhân dân hưởng ứng tích cực. Trong nhiều làng, các cụ phụ lão đã giảm bớt việc cúng tế; nhiều nơi, thói cờ bạc, say sưa, hút xách, trộm cắp giảm bớt rất nhiều... Cuộc sống của người dân Việt Nam từ thành thị và nông thôn có nhiều thay đổi vượt bậc từ vật chất đến tinh thần và văn hóa. Chính sự nghiệp xây dựng đời sống mới đã tạo nên động lực to lớn thúc đẩy kháng chiến chống thực dân Pháp thắng lợi, sự nghiệp kiến quốc thành công. Niềm tin của nhân dân đối với Đảng, với chế độ ngày càng được củng cố. Trong sự nghiệp chống Mỹ, thống nhất Tổ quốc, hình ảnh miền Bắc với đời sống mới là động lực thúc đẩy sự nghiệp thống nhất nước nhà thành công.

Thời kỳ đổi mới, những quan điểm, luận điểm của Người về mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới đang có ý nghĩa chỉ đạo đối với thực tiễn xây dựng đời sống mới ở nước ta hiện nay. Sự xuất hiện những làng văn hóa, những lối sống mới, những cách ứng xử mới cùng với việc phát huy những nét đẹp trong đời sống văn hóa truyền thống của dân tộc, đã góp phần xây dựng đất nước và con người Việt Nam ngày càng văn minh, hiện đại.

Mặc dù đã 70 năm trôi qua kể từ ngày tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh ra đời, nhưng giá trị lịch sử của tác phẩm *Đời sống mới* vẫn còn tỏa sáng bởi tầm vóc của những tư tưởng, quan điểm Hồ Chí Minh về đời sống mới đã tạo dấu ấn tích cực, tiến bộ đối với sự phát triển của cộng đồng dân tộc Việt Nam. Trong đó, triết lý Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới"[1], hay nói cụ thể hơn là những quan điểm, luận điểm của Hồ Chí Minh về mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới trong tác phẩm *Đời sống mới* sẽ tiếp tục soi sáng sự nghiệp xây dựng đời sống người Việt Nam vừa đậm đà bản sắc lối sống truyền thống tốt đẹp của dân tộc, vừa văn minh và hiện đại.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112.

NÂNG CAO ĐỜI SỐNG VẬT CHẤT VÀ TINH THẦN CỦA NHÂN DÂN THEO LỜI DẠY CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI*

NGUYỄN VĂN CÔNG*

Kể từ lúc còn là người dân xứ thuộc địa ra đi tìm đường cứu nước cho đến khi đã trở thành vị Chủ tịch đầu tiên của Nhà nước Việt Nam độc lập, Hồ Chí Minh luôn luôn tâm niệm bốn chữ "yêu nước, thương dân". Trong tư tưởng của Người, đất nước - Tổ quốc bao giờ cũng gắn liền với nhân dân. Nói yêu nước là phải nói tới yêu dân, lo cho dân, đáp ứng nguyện vọng chính đáng của nhân dân, tin tưởng ở sức mạnh của nhân dân. Năm 1945, Cách mạng Tháng Tám thành công, mở ra một kỷ nguyên mới cho lịch sử dân tộc - kỷ nguyên độc lập, tự do và tiến lên chủ nghĩa xã hội. Ngay sau khi tuyên bố độc lập, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nêu vấn đề xây dựng nhà nước dân chủ mới của nhân dân, do nhân dân là người làm chủ, thể hiện quan điểm: bao nhiêu lợi ích đều vì dân, bao nhiêu quyền hạn đều của dân, quyền hành và lực lượng đều ở nơi dân. Và trong rất nhiều công việc để xây dựng chính quyền non trẻ vừa giành

* Khu Di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch.

được sau Cách mạng Tháng Tám, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã rất chú trọng tới công tác vận động nhân dân xây dựng đời sống mới và coi đó là biện pháp hiệu quả nhằm xóa bỏ những tàn dư lạc hậu do chế độ cũ để lại. Đó cũng là biện pháp từng bước giáo dục các tầng lớp nhân dân nhận thức được tính ưu việt của chế độ mới và trách nhiệm của mình đối với xã hội, nhận thức được quyền làm chủ đất nước của nhân dân do cách mạng mang lại. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập nhằm đẩy mạnh hơn nữa cuộc vận động xây dựng đời sống mới trong toàn quân và toàn dân ta. Một năm sau, Chủ tịch Hồ Chí Minh bắt tay viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh. Ngày 20-3-1947, Người đã công bố tác phẩm này để chỉ đạo và động viên phong trào toàn dân xây dựng đời sống mới, góp phần làm cho cuộc kháng chiến thắng lợi. Đã 70 năm trôi qua, đến ngày hôm nay, tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, đặc biệt là với việc nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho nhân dân.

Là lãnh tụ thiên tài, nắm vững quy luật vận động của chiến tranh cách mạng, hiểu thấu những tác động của mối quan hệ nhiều chiều giữa chính trị, kinh tế, văn hóa, xã hội, dù không thừa nhận là một nhà văn nhưng có thể nói trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng của mình, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã kịp thời viết nhiều tác phẩm đánh giá, phân tích sâu sắc tình hình, động viên, cổ vũ nhân dân, làm nền tảng vững chắc cho cuộc kháng chiến trường kỳ của dân tộc. Cùng với *Đời sống mới* là *Đường cách mệnh* trước đó hay *Sửa đổi lối làm việc; Nâng cao đạo đức cách mạng, quét sạch chủ nghĩa cá nhân* và *Di chúc* sau này chính là những tác phẩm mang tính chất dấu ấn đó.

Tháng 1-1946, trong thư gửi cho thanh niên và nhi đồng toàn quốc nhân dịp Tết sắp đến, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết: "Một năm khởi đầu từ mùa Xuân. Một đời khởi đầu từ tuổi trẻ. Tuổi trẻ là mùa xuân của xã hội.

Vậy qua năm mới, các cháu phải xung phong thực hành "đời sống mới".

Đời sống mới là:

- Hăng hái, kiên quyết, không sợ khó, không sợ khổ.
- Phải siêng học, phải siêng làm, phải tiết kiệm.
- Việc nên làm (như ủng hộ kháng chiến, tăng gia sản xuất) thì ta không chờ ai nhắc nhủ.
- Việc nên tránh (như tự tư tự lợi) thì ta không đợi ai ngăn ngừa.

Năm mới, chúng ta thực hành đời sống mới để trở nên những công dân mới, xứng đáng với nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa"[1]. Trong *Thư chúc Tết Phụ nữ Việt Nam nhân dịp Xuân Bính Tuất (1946)*, Chủ tịch Hồ Chí Minh lại viết: "*Cần, kiệm, liêm, chính/ Giữ được vẹn mười/ Tức là những người/ Sống "Đời sống mới"*"[2]. Người cũng thường xuyên viết báo nêu các tấm gương trong thực hành đời sống mới để nhân dân noi theo như bài *Gương sáng suốt của đời sống mới* (đăng trên báo *Dân quốc*, số 136, ngày 20-2-1946 nêu gương những việc làm tốt của các cụ phụ lão làng Xuân Tảo, làng Đình Bảng (Bắc Ninh), xã Đông Hội (Gia Khánh, Ninh Bình) và họ Nguyễn Thượng ở Thượng Phúc (Thanh Oai, Hà Tây); bài *Noi gương anh em tự vệ chiến đấu Hoàng Diệu* (đăng báo *Cứu quốc*, số 266, ngày 14-6-1946)... Như vậy, có thể thấy, việc xây dựng đời sống mới đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.194, 200.

nêu ra từ rất sớm, ngay từ khi cách mạng mới thành công và nó đã nhanh chóng trở thành một phong trào quần chúng sôi nổi, có ý nghĩa quan trọng khi nhân dân ta phải bước ngay vào cuộc kháng chiến chống Pháp hết sức quyết liệt, cuộc sống còn trăm bề thiếu thốn sau đó.

Ở thời điểm Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới*, năm 1947 là năm thứ hai dân tộc ta bước vào thực hiện đường lối kháng chiến toàn dân, toàn diện, trường kỳ và tự lực cánh sinh. Đây cũng là năm thứ hai toàn dân thực hiện đời sống mới theo lời kêu gọi của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Thời điểm này, chúng ta gần như bị bao vây, cô lập, chưa có được sự giúp đỡ của phong trào cộng sản quốc tế, trong khi hậu quả của ách đô hộ thực dân, phát xít đã đưa dân tộc ta và nhân dân ta đến "dân cùng, tài tận, đời sống tiêu điều, mà cả tinh thần tâm lý cũng bị áp chế"[1]. Tương quan so sánh về tiềm lực kinh tế, quân sự giữa ta với thực dân Pháp lúc này chẳng khác nào như "châu chấu đá voi"[2]. Là người lãnh đạo công cuộc kháng chiến, kiến quốc, trong bối cảnh đó, hơn ai hết, Chủ tịch Hồ Chí Minh hiểu rằng, để thực hiện kháng chiến trường kỳ, toàn dân, toàn diện một cách thắng lợi thì vấn đề rất cơ bản là phải xây dựng được một nhà nước vững mạnh, đem đến cho nhân dân một cuộc sống tự do, ấm no, hạnh phúc. Đó cũng là mục đích cao nhất của cách mạng Việt Nam, của xã hội mới mà chúng ta xây dựng.

Do đó, tác phẩm *Đời sống mới* ra đời trong thời điểm này thật sự "là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[3]. Chủ tịch Hồ Chí Minh cho rằng, mọi người, mọi nhà,

---

1, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.128, 111.

2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.8, tr.103.

mọi làng... cũng cần phải xây dựng đời sống mới. Người "càng giàu có, càng cần làm đời sống mới"[1] vì "nếu một mình no ấm, mà nỡ để đồng bào xung quanh đói rét, đến khi giặc cướp lung tung, thì dù giàu cũng không hưởng được"[2], "nếu người giàu không giúp cho dân nghèo ăn ở đúng vệ sinh, đến khi có bệnh dịch thì người giàu cũng khó sống"[3]. Còn người nghèo cũng cần xây dựng đời sống mới vì chỉ có thực hành đời sống mới thì mới có ngày trở nên đầy đủ, ít đau ốm, mới có sức khỏe để làm được việc, làm được việc thì mới có ăn. Mỗi làng, mỗi đơn vị, mỗi nhà trường, mỗi công sở, mỗi xưởng máy... đều cần phải thực hành đời sống mới. Cả nước cũng có thể thực hành đời sống mới bởi những điều kiện để làm đời sống mới đã đủ: "Người khá đông, đất khá rộng; ruộng khá tốt, của khá nhiều. Đồng bào ta lại có tính chịu khổ, chịu khó, biết việc phải thì vui lòng theo"[4].

Chỉ vỏn vẹn có 17 trang, với 19 mục (theo bản in do Ban Trung ương vận động đời sống mới xuất bản năm 1947), nhưng cuốn sách nhỏ này thực sự là cẩm nang "chỉ rõ bước đường đời sống mới"[5], giúp đồng bào ta "xem", "hiểu", "thực hành đời sống mới"[6]. Và đúng với phong cách Hồ Chí Minh, tác phẩm có lời lẽ giản dị, "rõ ràng, thiết thực, dễ hiểu"[7] chỉ rõ mục đích của việc xây dựng đời sống mới là "làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[8]. Như trong lời *Tựa* của tác phẩm, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định ý nghĩa của tác phẩm là giúp nhân dân ta thực hành đời sống mới để cứu quốc và kiến quốc, 19 mục trong nội dung tác phẩm đã đề cập nhiều nội

---

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.114, 128, 111, 113.

dung của đời sống mới, từ khái niệm đời sống mới, nguyên tắc thực hành đời sống mới đến nội dung, cách thức tiến hành và trách nhiệm của mỗi cá nhân, tổ chức, cơ quan trong xây dựng đời sống mới. Từng việc ăn, ở, việc thiện, việc nghĩa, việc cưới, việc tang... đều được Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ ra rõ ràng, rành mạch, làm thông suốt tư tưởng dao động, hoài nghi, ngại khó trong một bộ phận cán bộ, nhân dân. Từng lời dạy bảo của Người luôn mang tính động viên: Đời sống mới không phải cao xa gì cũng không phải khó khăn gì, "Thử hỏi có gì cao xa, khó khăn không? Không có gì là khó. Không cần thông minh tài trí, miễn là mình muốn làm, có chí làm thì nhất định làm được. Ai cũng làm như thế, thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[1], lại như thôi thúc mọi người cùng thực hiện: "Trong 80 năm sống dưới chế độ thực dân Pháp, trong 5 năm sống dưới chế độ phát xít Pháp và Nhật, dân ta bị bóc lột đè nén, chẳng những dân cùng, tài tận, đời sống tiêu điều mà cả tinh thần tâm lý cũng bị áp chế. Tuy vậy, dân ta còn đủ chí khí quật cường, nổi lên chống Nhật, chống Pháp, tranh lại quyền độc lập, tự do. Nay dân ta đem tinh thần và lực lượng đó mà kháng chiến và kiến quốc, mà làm đời sống mới, thì nhất định thành công"[2]. Người còn khẳng định rằng: "Thực hành đời sống mới trong ba năm thì về việc ăn, mặc, ở, đi lại, chúng ta quyết có thể tự cấp, tự túc. Đem tiền của chúng ta tiết kiệm, tích trữ được, mà mua máy móc to tát, để sửa đổi thêm nghề làm ruộng và mở mang công nghệ, thì trong năm, bảy năm, đời sống toàn thể đồng bào ta có thể phong lưu, dồi dào"[3].

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118, 127-128, 128.

Việc xây dựng đời sống mới theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh phải được thực hiện trên nguyên tắc "Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[1]: "Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải *Cần*. Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù. Nhân dân phải tiết kiệm vật liệu, mới giúp được bộ đội và đồng bào tản cư. Thế cho nên phải *Kiệm*. Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy. Cho nên ai cũng phải *Liêm*. Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập. Thế là *Chính*"[2]. Cần, kiệm, liêm, chính như cách trình bày của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm không phải xa lạ, không khó khăn, nếu mỗi người đều cố gắng sẽ thực hiện được một cách hiệu quả. Thực hành đời sống mới là "sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[3], những điều mà "bất kỳ ai, muốn sống thì phải có"[4].

Trong tác phẩm, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã dành phần lớn nội dung đề cập xây dựng đời sống mới. Tư tưởng của Người là xây dựng đời sống mới cũng như làm những công việc khác không có nghĩa là "cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới"[5] mà là "cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ"[6], "cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm"[7] và "cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm"[8]. Đồng thời, Người cũng nhấn mạnh: "Mỗi

---

1, 2, 3, 5, 6, 7, 8. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.112, 113, 115.

người, mỗi đoàn thể lại phải theo công việc, nghề nghiệp của mình, mà làm đời sống mới cho hợp với hoàn cảnh"[1]. Đây có thể coi như nguyên tắc xây dựng đời sống mới, cũng là nguyên tắc trong xây mới bất cứ một lĩnh vực hoạt động gì theo tư tưởng Hồ Chí Minh.

Trong nội dung xây dựng đời sống mới, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, có hai loại: "Một là đời sống mới riêng, từng người. Hai là đời sống mới chung, từng nhóm người"[2]. Đời sống mới riêng, từng người gồm đời sống tinh thần và đời sống vật chất. Về tinh thần là sốt sắng yêu Tổ quốc. Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh; sẵn lòng công ích. Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm; mình hơn người thì chớ kiêu căng, người hơn mình, thì chớ nịnh hót; thấy của người thì chớ tham lam; đối của mình thì chớ bủn xỉn; cách ăn mặc phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe loẹt; cách làm việc, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối; cách cư xử, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ; biết ham học, trước hết là học chữ, học làm tính[3]. Với những chỉ dẫn cụ thể trên đây, một lần nữa Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định, trong xây dựng đời sống mới, vấn đề nòng cốt là xây dựng phẩm chất đạo đức, nhân cách và khả năng của mỗi người. Bởi "người là gốc của làng nước", mỗi người là một cá thể tạo nên gia đình, mỗi gia đình là một tế bào để tạo nên xã hội: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.115, 117.

nhóm lại mà thành nước"[1]. Mỗi người, mỗi nhà đều thực hiện đời sống mới thì mới có thể xây dựng được đời sống mới ở làng, ở nước: "Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh... Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[2], "Ai cũng làm như thế, thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[3]. Ở đây, Chủ tịch Hồ Chí Minh sử dụng khái niệm "văn minh" không chỉ hàm chứa nội dung để chỉ trình độ phát triển sản xuất vật chất của khoa học kỹ thuật như quan niệm chung của nhiều người mà còn để chỉ trình độ phát triển đời sống tinh thần của xã hội.

Đối với đời sống mới của từng đối tượng, nhóm người được Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ ra với những nội dung rất cụ thể trong từng giới, ở từng lứa tuổi, trong một nhà, một làng, một trường học, một đơn vị bộ đội, một xưởng máy, một công sở... Tựu trung, đó vẫn là đời sống vật chất, tinh thần; đều xoay quanh thực hiện "Cần, Kiệm, Liêm, Chính" trong ăn, mặc, ở, đi lại, làm việc sao cho phù hợp với hoàn cảnh, công việc, nghề nghiệp của mỗi người, mỗi tổ chức. Cụ thể như đối với đời sống mới trong một nhà, về tinh thần thì phải "trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái. Bỏ thói mẹ chồng hành hạ nàng dâu, dì ghẻ ghét bỏ con chồng"[4], về vật chất thì "từ ăn mặc đến việc làm, phải ăn đều, tiêu sòng. Có kế hoạch, có ngăn nắp. Cưới hỏi, giỗ Tết nên giản đơn, tiết kiệm. Trong nhà ngoài vườn, luôn luôn sạch sẽ gọn gàng"[5]. Với đời sống mới trong một làng, để làm nên một làng "phong thuần tục mỹ", Chủ tịch

---

1, 2, 3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116-117, 117, 118.

Hồ Chí Minh cũng nêu ra những vấn đề rất cụ thể như vấn đề vệ sinh, đường sá, ao hồ, giếng nước, cầu tiêu, quan hệ xóm giềng, việc lễ hội, ma chay, cưới hỏi... Tuy thói quen, phong tục, tập quán có biết bao vấn đề cần phải rà soát, đánh giá để xây và để chống cho đúng nhưng có như vậy thì mới xây dựng được một nếp sống, một lối sống có văn hóa, xây dựng được đời sống mới, thể hiện được bản chất tốt đẹp của chủ nghĩa xã hội. Người viết: "*Về văn hóa,* phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân"[1], "*Về phong tục,* phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau"[2], đồng thời trong công việc làm ăn (nghề làm ruộng, nghề thủ công và nghề buôn bán) mọi người phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau, tốt nhất là tổ chức hợp tác xã, thì nghề nào cũng dễ tăng gia sản xuất. Người đặc biệt nhấn mạnh, trong thực hành đời sống mới, đi đôi với "Cần, Kiệm, Liêm, Chính" phải tích cực tăng gia sản xuất bởi "Tăng gia sản xuất tức là một bộ phận trong đời sống mới. Có tinh thần đời sống mới, thì tăng gia sản xuất mới chóng thành công. Mà tăng gia sản xuất có thành công, thì đời sống mới dễ thực hiện"[3]. Mỗi cá nhân, mỗi tập thể và cả cộng đồng phải cố gắng nhiều hơn nữa trong lao động, trong tìm tòi, học hỏi và áp dụng tiến bộ của khoa học - kỹ thuật nhằm nâng cao hiệu quả công việc, góp phần nâng cao chất lượng cuộc sống thực sự bền vững cho bản thân, cho gia đình và cho cộng đồng xã hội.

Những nội dung tóm tắt về xây dựng đời sống mới nêu trên, đặc biệt là việc chăm lo nâng cao đời sống vật chất và

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119, 116.

tinh thần cho nhân dân, đến nay vẫn còn nguyên giá trị, mang tính nhân văn sâu sắc. Cả cuộc đời Người, kể từ khi bắt đầu cuộc hành trình tìm đường cứu nước, giải phóng dân tộc, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn nghĩ đến một xã hội mới, ở đó con người có cuộc sống ấm no, tự do, hạnh phúc. Trước lúc đi xa, trong bản *Di chúc* thấm đượm tình cảm với đồng chí, đồng bào và lòng tin vào tương lai dân tộc Việt Nam, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ có một mong ước to lớn, đó là "Đảng cần phải có kế hoạch thật tốt để phát triển kinh tế và văn hóa, nhằm không ngừng *nâng cao đời sống của nhân dân*"[1]. Thực hiện lời dặn của Chủ tịch Hồ Chí Minh, khi đất nước được hoàn toàn thống nhất, Đảng ta đã tập trung sức lực và trí tuệ lãnh đạo nhân dân ta đi theo con đường mà Người đã chọn. Đó là việc khôi phục nền kinh tế sau chiến tranh, từng bước xây dựng cơ sở hạ tầng thiết yếu, phát triển được một số ngành kinh tế quan trọng, thiết lập và củng cố chính quyền nhân dân trên phạm vi cả nước, phát triển sự nghiệp văn hóa, giáo dục, y tế, tiến hành thắng lợi hai cuộc chiến tranh bảo vệ biên cương Tổ quốc. Các Đại hội Đảng, đặc biệt là Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI của Đảng (năm 1986) đã mở ra thời kỳ đổi mới, tạo nên bước chuyển căn bản trong sự nghiệp xây dựng kinh tế - xã hội cũng như trong quan hệ đối ngoại của Việt Nam. Tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI, Đảng ta khởi xướng đường lối đổi mới toàn diện, trước hết là đổi mới tư duy kinh tế, chủ trương đẩy mạnh thực hiện ba chương trình mục tiêu về lương thực - thực phẩm, hàng tiêu dùng và hàng xuất khẩu, trong đó chương trình lương thực -

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.15, tr.612.

thực phẩm là quan trọng nhất nhằm đảm bảo lương thực cho xã hội và có dự trữ một phần.

Sau hơn 30 năm thực hiện công cuộc đổi mới, đánh giá những kết quả đã đạt được, Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng khẳng định: "Đất nước ra khỏi khủng hoảng kinh tế - xã hội và tình trạng kém phát triển, trở thành nước đang phát triển có thu nhập trung bình, đang đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế. Kinh tế tăng trưởng khá, nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa từng bước hình thành, phát triển. Chính trị - xã hội ổn định; quốc phòng, an ninh được tăng cường. Văn hóa - xã hội có bước phát triển; bộ mặt đất nước và đời sống của nhân dân có nhiều thay đổi"[1]. Trong công cuộc lấy phát triển kinh tế là trọng tâm, điều Chủ tịch Hồ Chí Minh dạy: "*Đầu tiên là công việc đối với con người*" vẫn luôn là lời nhắc nhở đối với các chính sách xã hội của Đảng và Nhà nước, các tổ chức quần chúng. Chúng ta rất quan tâm đến sự kết hợp giữa tăng trưởng kinh tế với phát triển xã hội, trong đó chú trọng tới các chính sách giảm nghèo và an sinh xã hội, thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội vì mục tiêu phát triển con người, không ngừng nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân. Chiến lược toàn diện về tăng trưởng và xóa đói giảm nghèo (CPRGS) của Việt Nam (năm 2002) đã được thực hiện có hiệu quả thông qua các Chương trình mục tiêu quốc gia giảm nghèo giai đoạn 2006 - 2010, Chương trình mục tiêu quốc gia giảm nghèo bền vững giai đoạn 2012 - 2015.

---

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd,* tr.66.

Việt Nam là một trong những quốc gia có tỷ lệ xóa đói, giảm nghèo với tốc độ khá nhanh trên thế giới. Trung bình mỗi năm khoảng 2% dân số thoát khỏi đói nghèo. Tính đến tháng 12-2015 có gần 15% xã và 11 huyện được công nhận nông thôn mới.

Trong bối cảnh khu vực và thế giới hết sức phức tạp, hình ảnh một nước Việt Nam vững vàng, ổn định về chính trị, từng bước vượt qua khủng hoảng kinh tế - xã hội, đưa kinh tế phát triển liên tục với tốc độ khá cao, cải thiện một bước đáng kể đời sống vật chất, văn hóa tinh thần của nhân dân, có uy tín ngày càng lớn trong khu vực và trên thế giới, ngày càng đậm nét. Những kết quả quan trọng đó có ý nghĩa to lớn đối với sự nghiệp cách mạng của nhân dân ta, khẳng định trí tuệ và bản lĩnh của Đảng ta, dân tộc ta, khẳng định con đường mà chúng ta đang đi là đúng hướng, đúng như tâm nguyện suốt đời của Chủ tịch Hồ Chí Minh: "Tôi chỉ có một sự ham muốn, ham muốn tột bậc, là làm sao cho nước ta được hoàn toàn độc lập, dân ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành"[1].

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.187.

XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA MỚI Ở NÔNG THÔN QUA TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA HỒ CHÍ MINH

ThS. NGÔ XUÂN DƯƠNG*

Xây dựng một chiến lược văn hóa là xây dựng một bản thiết kế lý luận và thực tiễn nhằm phát triển mạnh mẽ nền văn hóa của dân tộc ta theo mục tiêu và lý tưởng xã hội chủ nghĩa, vừa phát huy được những giá trị tốt đẹp của truyền thống dân tộc, những tinh hoa thuộc về bản sắc dân tộc Việt Nam, vừa làm cho văn hóa Việt Nam trở nên phong phú và hiện đại trên cơ sở tiếp thu sáng tạo những thành tựu của văn hóa nhân loại. Bằng cách đó, văn hóa trở thành mục tiêu, động lực của tiến bộ và phát triển.

Nhận thức rõ điều này, ngay sau khi nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời, việc xây dựng một nền văn hóa mới đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh và Đảng ta đặt ra như một trong những nhiệm vụ hàng đầu của cách mạng. Trong phiên họp đầu tiên của Hội đồng Chính phủ sáng ngày 3-9-1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đặt ra một loạt những vấn đề về văn hóa cần được giải quyết: nạn dốt, giáo dục nhân dân tinh

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

thần cần, kiệm, liêm, chính, cấm hút thuốc phiện, tự do tín ngưỡng, v.v..

Cũng trong ngày đầu tháng 9-1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã cho thành lập Ủy ban văn hóa lâm thời Bắc Bộ. Trong buổi tiếp đại biểu của Ủy ban này, ngày 7-9-1945, Người đã nói rõ: Tôi mong các ngài trong giới văn hóa cũng nhận thấy rõ nhiệm vụ của các ngài trong lúc này là củng cố nền độc lập của Việt Nam, sửa soạn gây dựng cho đất nước một nền văn hóa mới... Bổn phận của các ngài là lãnh đạo tư tưởng quốc dân, đấu tranh cho độc lập và kiến thiết nền văn hóa mới. Với quan niệm, "công cuộc đổi mới, xây dựng là *trách nhiệm của dân*. Sự nghiệp kháng chiến, kiến quốc là *công việc của dân*"[1] nên Người đã chủ trương xây dựng đời sống mới trong nhân dân, trong đó có lĩnh vực xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn.

Chú trọng xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn - nơi sinh sống của đại bộ phận dân cư, chính là một nội dung quan trọng góp phần bồi dưỡng sức dân, huy động sức dân và thực hiện lợi ích tối cao của cách mạng là vì dân. Xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn tức là tạo dựng, cung cấp những giá trị văn hóa tiến bộ, văn minh để phục vụ ngày càng tốt hơn đời sống văn hóa tinh thần của các cư dân đang sống ở nông thôn. Đó là trách nhiệm chung của cấp ủy đảng, chính quyền, hệ thống chính trị các cấp từ trung ương xuống đến địa phương, trong đó lực lượng chủ công là ngành văn hóa. Chủ tịch Hồ Chí Minh nhắc nhở: "Văn hóa phải thiết thực phục vụ nhân dân, góp phần vào việc nâng cao đời sống

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.6, tr.232.

vui tươi, lành mạnh của quần chúng. Vì vậy, nội dung văn hóa phải có ý nghĩa giáo dục. Ví dụ: Phải giáo dục thế nào là đời sống mới? Thế nào là đạo đức cách mạng... Văn hóa phải gắn liền với lao động, sản xuất. Văn hóa xa đời sống, xa lao động là văn hóa suông. Nhiệm vụ của người cán bộ văn hóa là phải dùng văn hóa để tuyên truyền cho việc cần kiệm xây dựng nước nhà, xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc và đấu tranh thống nhất nước nhà"[1].

1. Nội dung xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn

Theo Hồ Chí Minh, việc xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn bao gồm nhiều nội dung, trong đó cơ bản là xây dựng một nền đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới, nền giáo dục mới, các thiết chế văn hóa mới, đời sống văn hóa mới trong các môi trường xã hội ở nông thôn.

a) Xây dựng một nền đạo đức mới ở nông thôn

Trong quá trình tổ chức, chỉ đạo sự nghiệp cách mạng của Đảng và dân tộc, Hồ Chí Minh đặc biệt coi trọng và đánh giá cao vai trò của đạo đức mới - đạo đức cách mạng, đối với sự thắng lợi của sự nghiệp cách mạng, sự tiến bộ, thành công của mỗi con người. Với Người, đạo đức là gốc rễ, nền tảng của mỗi con người, là nhân tố vô cùng quan trọng góp phần hình thành nền tảng tinh thần của toàn xã hội. Do đó, khi đề cập việc xây dựng đời sống văn hóa mới của đất nước nói chung

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.12, tr.470.

và đời sống văn hóa mới ở nông thôn nói riêng, Người cũng đồng thời chỉ ra trước hết phải xây dựng một nền đạo đức mới thay thế cho nền đạo đức cũ. Nền đạo đức mới được Người xác định gồm những chuẩn mực đạo đức, trong đó cơ bản là cần, kiệm, liêm, chính. Trong tác phẩm *Đời sống mới* (năm 1947), trả lời câu hỏi thực hiện đời sống mới có hợp thời không trong điều kiện vừa kháng chiến, vừa kiến quốc, Người khẳng định: "Hợp thời lắm. Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[1]. Người coi cần, kiệm, liêm, chính là nền tảng của đời sống mới và việc nêu cao và thực hành cần, kiệm, liêm, chính tức là nhen lửa cho đời sống mới.

b) Xây dựng lối sống mới, nếp sống mới ở nông thôn

Theo Hồ Chí Minh, muốn xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn còn phải tiến hành xây dựng lối sống mới, nếp sống mới. Có thể nói, lối sống mới, nếp sống mới là sự thể hiện của đạo đức mới trong thực tế cuộc sống bằng những việc làm, hành động cụ thể. Hồ Chí Minh xác định lối sống mới, nếp sống mới được biểu hiện ở việc sửa đổi năm khía cạnh "rất cần thiết, rất phổ thông trong đời sống của mọi người" là cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại và cách làm việc. Người cho rằng những việc rất cần thiết, rất phổ thông này từ trước đến hiện tại nhân dân vẫn làm nhưng "làm chưa hợp lý", nên số đông nhân dân vẫn phải ăn đói, mặc rách. Do đó phải sửa đổi theo hướng văn minh hơn, tiến bộ

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112.

hơn và khoa học hơn. Người chỉ rõ: "Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe loẹt. Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối. Cách *cư xử*, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ"[1].

Trong xây dựng lối sống mới, nếp sống mới ở nông thôn, Hồ Chí Minh đặc biệt chú trọng đến cách thức sản xuất, canh tác của bà con nông dân. Người chỉ ra khuyết điểm chủ yếu của bà con là: "Còn có tính ỷ lại, sợ khó. Chờ trời mưa, chờ máy bơm. Không ra sức tát nước và bón phân. Không ra sức cải tiến kỹ thuật. Nói tóm lại: đồng bào nông dân còn hay ỷ lại, và thiếu ý thức mình là người chủ của nông thôn"[2].

Điểm đáng chú ý trong quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới, nếp sống mới ở nông thôn là việc nhận diện, xử lý mối quan hệ giữa truyền thống và hiện đại, giữa tốt và xấu, tiến bộ và lạc hậu. Người nêu rõ: "Nói là khôi phục vốn cũ, thì nên khôi phục cái gì tốt, còn cái gì không tốt thì phải loại dần ra... Cái gì tốt thì ta nên khôi phục và phát triển, còn cái gì xấu, thì ta phải bỏ đi"[3].

c) Xây dựng một nền giáo dục mới ở nông thôn

Giáo dục là một nhân tố hữu cơ cấu thành nên đời sống văn hóa tinh thần xã hội nhằm tạo ra những nhân cách phát triển toàn diện, vừa có tri thức văn hóa, vừa có đạo đức trong sáng, có lối sống, nếp sống văn minh, lành mạnh. Nhận thức

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117.

2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.11, tr.490, 557.

rõ vai trò quan trọng của giáo dục, Hồ Chí Minh khẳng định: "Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người"[1]. Người cũng chỉ rõ: "Văn hóa giáo dục phải phát triển mạnh để phục vụ yêu cầu của cách mạng. Văn hóa giáo dục là một mặt trận quan trọng trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc và đấu tranh thực hiện thống nhất nước nhà. Các đồng chí cán bộ và các cháu phải thi đua hoàn thành tốt nhiệm vụ trên mặt trận ấy"[2]. Người cũng cho rằng: "Không có giáo dục, không có cán bộ thì cũng không nói gì đến kinh tế văn hóa"[3].

Việc xây dựng một nền giáo dục mới gắn bó mật thiết với việc xây dựng một nền đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới. Do đó, xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn không thể thiếu nội dung xây dựng một nền giáo dục mới. Thấy rõ những hạn chế của nền giáo dục cũ trong xã hội thực dân, phong kiến, nhất là chính sách ngu dân phản động của chính quyền thực dân, ngay sau ngày đất nước giành lại nền độc lập, trong phiên họp đầu tiên của Chính phủ lâm thời, Hồ Chí Minh đã đề nghị mở một chiến dịch để chống nạn mù chữ và một chiến dịch giáo dục lại tinh thần nhân dân bằng cách thực hiện cần, kiệm, liêm, chính, nhằm "làm cho dân tộc chúng ta trở nên một dân tộc dũng cảm, yêu nước, yêu lao động, một dân tộc xứng đáng với nước Việt Nam độc lập"[4].

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.11, tr.528.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.12, tr.647.
3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.10, tr.345.
4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.4, tr.7.

d) Xây dựng các thiết chế văn hóa mới ở nông thôn

Dù chưa chính thức dùng khái niệm "thiết chế văn hóa", nhưng trong quá trình lãnh đạo cách mạng Việt Nam, Hồ Chí Minh sớm chỉ ra sự cần thiết phải lập ra các cơ sở vật chất hạ tầng để phục vụ đời sống văn hóa của người dân. Ngay từ khi cách mạng còn chưa thành công, Hồ Chí Minh đã rất chú ý đến việc xây dựng, nâng cao đời sống văn hóa tinh thần của nhân dân, trong đó có các thiết chế văn hóa mới.

Sau ngày Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, đề cập việc tổ chức Ủy ban nhân dân ở các địa phương, Hồ Chí Minh cũng nêu rõ phải có một ủy viên phụ trách xã hội để:

"a- Tổ chức và giám đốc các cơ quan y tế, vệ sinh, cứu tế, bài trừ hủ tục, v.v..

b- Tổ chức và điều khiển những cuộc giải trí công cộng, du lịch, ca kịch, chiếu bóng, hội hè, kỷ niệm.

c- Tổ chức và trông coi công cuộc giáo dục nhân dân: mở trường học, chống nạn mù chữ, mở thư viện, v.v."[1].

Theo Hồ Chí Minh, việc xây dựng các thiết chế văn hóa mới càng phải được chú trọng ở khu vực nông thôn, vùng đồng bào các dân tộc thiểu số. Bởi lẽ, đó là những nơi đời sống vật chất và văn hóa tinh thần còn nhiều khó khăn, hạn chế. Người nhắc nhở: "Phải thấy rằng nói chung văn hóa của ta còn loanh quanh trong thành phố, chỗ dễ ăn, chứ chưa đến chỗ đồng bào Mèo, đồng bào Mán"[2].

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.13.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.11, tr.558.

Hồ Chí Minh khẳng định việc xây dựng các thiết chế văn hóa mới của đất nước nói chung, ở nông thôn nói riêng trước hết là trách nhiệm của các cấp ủy đảng, chính quyền địa phương, đồng thời cũng phải có sự tham gia, ủng hộ của đồng bào tại địa phương đó.

đ) Xây dựng đời sống văn hóa mới trong các môi trường xã hội ở nông thôn

Theo Hồ Chí Minh, muốn xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn, cần phải chú trọng xây dựng đời sống văn hóa mới trong mỗi gia đình, trong mỗi làng và mỗi cơ quan, công sở.

Đối với việc xây dựng đời sống văn hóa mới trong mỗi gia đình, Hồ Chí Minh yêu cầu: "*Về tinh thần*, thì phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái. Bỏ thói mẹ chồng hành hạ nàng dâu, dì ghẻ ghét bỏ con chồng.

Về vật chất, từ ăn mặc đến việc làm, phải ăn đều, tiêu sòng. Có kế hoạch, có ngăn nắp.

Cưới hỏi, giỗ Tết nên giản đơn, tiết kiệm.

Trong nhà ngoài vườn, luôn luôn sạch sẽ gọn gàng.

Đối với xóm giềng, phải thân mật và sẵn lòng giúp đỡ. Đối với việc làng việc nước, phải hăng hái làm gương.

Người trong nhà ai cũng biết chữ.

Luôn luôn cố gắng, làm cho nhà mình thành một nhà kiểu mẫu trong làng"[1].

Đối với việc xây dựng đời sống văn hóa mới trong một làng, Hồ Chí Minh chỉ rõ: Trong một làng, có nhà giàu, nhà vừa, nhà nghèo; có người tốt, người vừa, người kém; có người

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.118.

học hành giỏi giang, người học trung bình, người dốt. Hai hạng trên phải tìm cách giúp đỡ, cảm hóa hạng thứ ba.

Công việc làm ăn thì có nghề làm ruộng, nghề thủ công và nghề buôn bán. Phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau. Tốt nhất là tổ chức hợp tác xã, thì nghề nào cũng dễ tăng gia sản xuất. Vì nhiều người đông sức, thì tốn thì giờ ít, mà kết quả nhanh hơn, nhiều hơn.

Về văn hóa, phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân.

Về phong tục, phải cấm hẳn các tệ nạn như say rượu, cờ bạc, hút xách, mại dâm, trộm cắp. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau. Làm cho làng trở thành một làng "phong thuần tục mỹ".

Về vệ sinh, đường sá phải sạch sẽ. Ao tắm giặt, giếng nước uống phải phân biệt rõ và săn sóc cẩn thận. Những ao hồ không cần thì lấp đi, cho đỡ muỗi. Phải có nhà vệ sinh chung, hoặc nhà vệ sinh riêng từng nhà. Vừa hợp vệ sinh, lại vừa có nguồn phân bón tốt. Phải tổ chức những hội quần chúng. Nói tóm lại, phải làm cho làng mình trở thành kiểu mẫu về mọi mặt của đời sống cho các làng xung quanh[1].

Đối với việc xây dựng đời sống văn hóa trong các cơ quan, công sở, Hồ Chí Minh xác định: Từ Chủ tịch Chính phủ cho đến người chạy giấy, người quét dọn trong một cơ quan nhỏ, đều là những người ăn lương của dân, làm việc cho dân, phải được dân tin cậy. Vì vậy, những người làm trong các công sở càng phải làm gương đời sống mới cho dân bắt chước.

---

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118-119.

2. Biện pháp xây dựng đời sống văn hóa mới

a) Kế thừa, phát huy những truyền thống tốt đẹp của dân tộc, tiếp thu những yếu tố tiến bộ và loại bỏ những yếu tố không phù hợp

Với Hồ Chí Minh, việc kế thừa, bảo vệ, giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc là cần thiết nhưng quan trọng hơn là vận dụng và phát triển những bản sắc ấy vào trong cuộc sống hằng ngày của người dân để dần dần trở thành thói quen ở mỗi người, thành phong tục tập quán trong cả làng, cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì ta phải sửa đổi lại cho hợp lý. Cái gì cũ mà tốt, thì phải phát triển thêm.

Để những phẩm chất truyền thống tốt đẹp của dân tộc được phát huy trong công cuộc xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn, Người yêu cầu "phải có giáo dục đạo đức công dân" để mỗi người dân nhận thức đúng đắn về nghĩa vụ, trách nhiệm, quyền lợi đối với dân tộc, làm cho tất cả mọi người đều đem tinh thần ấy thực hành trong kháng chiến và kiến quốc.

Chủ tịch Hồ Chí Minh còn dạy chúng ta rằng, xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn chẳng những phải biết kế thừa, phát huy những truyền thống tốt đẹp của dân tộc mà còn phải tiếp thu những yếu tố mới, yếu tố văn minh, tiến bộ, học tập kinh nghiệm của các nước tiên tiến, cái gì mới mà hay thì ta phải làm.

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, xây dựng đời sống văn hóa mới là phải loại bỏ cái cũ lạc hậu, xây dựng cái mới tiến bộ. Người nói: "Đời sống mới không phải cái gì cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi"[1]. Người chủ trương xây dựng cho mọi người một lối sống văn minh, tiến bộ, loại bỏ những yếu tố còn hạn chế, lạc hậu. Người nói: Nước ta là một nước xã hội chủ nghĩa. Trong nước xã hội chủ nghĩa thì mọi người công dân phải có đạo đức xã hội chủ nghĩa, tức là đoàn kết chặt chẽ, tăng gia sản xuất, thực hành tiết kiệm; ra sức góp phần làm cho nước mạnh dân giàu, phát triển thuần phong mỹ tục. Vì vậy, phải chấm dứt những tệ nạn xấu do xã hội cũ để lại, như lười biếng, cờ bạc, nấu rượu lậu, buôn gian bán lận, tiêu xài xa xỉ, gả bán cưỡng ép, v.v.. Chúng ta phải thực hiện nếp sống mới lành mạnh, vui tươi, một nếp sống xã hội chủ nghĩa.

b) Tuyên truyền giáo dục, nêu gương về đời sống văn hóa mới

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, muốn xây dựng đời sống mới, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Người chỉ rõ phải tuyên truyền, giải thích, thuyết phục họ bằng lý lẽ, nêu ra được những tấm gương điển hình trong việc thực hiện đời sống văn hóa mới và bản thân người tuyên truyền cũng phải là một tấm gương mẫu mực, có như vậy mới đem lại hiệu quả, mới làm cho "*dân hiểu, dân nhớ, dân theo, dân làm*"[2].

Người khuyên rằng, người tuyên truyền muốn đạt hiệu quả cần phải chịu khó, chịu khổ, khéo ở, siêng làm. Đến một

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113, 191.

địa phương nào, cần phải đi thăm các cụ phụ lão, các người phụ trách, rồi đi thăm các nhà đồng bào để gây tình cảm và để hiểu biết tình hình địa phương. Đó là một việc cần cho tuyên truyền xây dựng đời sống văn hóa mới. Phải ăn, ở cùng nhân dân để hiểu phong tục tập quán, tâm tư tình cảm của họ, từ đó mới có cách tuyên truyền đúng đắn, hiệu quả. Người căn dặn: Thấy dân làm việc gì, bất kỳ to nhỏ, ta cũng ra tay làm giúp. Đó là cách gây tình cảm tốt nhất, nó sẽ giúp cho việc tuyên truyền kết quả gấp bội.

Trong việc tuyên truyền nhân dân xây dựng đời sống văn hóa mới, không được chủ quan, nôn nóng, đốt cháy giai đoạn, bởi những phong tục tập quán lạc hậu đã ăn sâu vào trong suy nghĩ và hành động của mỗi người dân, không dễ dàng loại bỏ nó trong một sớm một chiều.

Để xây dựng đời sống mới cho nhân dân, nếu chỉ dừng lại ở việc tuyên truyền, giải thích thì chưa đủ, một biện pháp đem lại hiệu quả là phải nêu những tấm gương điển hình trong xây dựng và thực hiện đời sống mới. Người nói: "Đời sống mới cũng cần có những người làm gương, những nhà làm gương, những làng làm gương. Khi trông thấy hiệu quả tốt tươi, thì chắc những nơi khác sẽ hăng hái làm theo"[1].

Chủ tịch Hồ Chí Minh nhấn mạnh, cán bộ đi tuyên truyền về xây dựng đời sống văn hóa mới phải là những tấm gương điển hình trong thực hiện đời sống văn hóa mới. Làm gương, nêu gương là phẩm chất đạo đức, lối sống tốt đẹp của một con người, đặc biệt là cán bộ, đảng viên. Làm gương không chỉ cần thiết trong xây dựng đời sống mới mà còn hết sức quan trọng

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.126.

trong các lĩnh vực khác. Lời nói phải luôn đi đôi với việc làm, nếu tuyên truyền một đằng, lại thực hiện một nẻo thì không đem lại hiệu quả, thậm chí phản tác dụng, gây ác cảm trong quần chúng nhân dân. Người cho rằng: "Nếu miệng thì tuyên truyền bảo người ta siêng làm, mà tự mình thì ăn trưa, ngủ trễ; bảo người ta tiết kiệm, mà tự mình thì xa xỉ, lung tung, thì tuyên truyền một trăm năm cũng vô ích"[1].

c) Nâng cao trình độ dân trí cho nhân dân, phát động các phong trào thi đua và khen thưởng các tấm gương, mô hình tiêu biểu

Để xây dựng đời sống văn hóa mới có hiệu quả sâu rộng trong quần chúng nhân dân, một biện pháp hết sức quan trọng được Chủ tịch Hồ Chí Minh đề ra là phải nâng cao trình độ hiểu biết và ý thức làm chủ cho quần chúng nhân dân. Đây là một biện pháp bắt buộc khi thực hiện xây dựng đời sống văn hóa mới, bởi một đời sống văn minh, tiên tiến không thể có được nếu như trình độ người dân còn thấp, ý thức làm chủ của người dân chưa cao. Dân trí thấp là nguồn gốc sâu xa của nhiều lệch lạc trong đời sống như: vi phạm pháp luật, vi phạm các quy ước của cộng đồng, sa vào các tệ nạn xã hội...

Muốn nâng cao trình độ dân trí và ý thức cho nhân dân, phải chú trọng đẩy mạnh công tác giáo dục và đào tạo. Chủ tịch Hồ Chí Minh rất coi trọng vai trò của học tập. Theo Người, quần chúng nhân dân muốn đảm đương được vai trò của người chủ nước nhà, làm chủ quá trình xây dựng đời

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.126.

sống văn hóa mới thì phải có năng lực làm chủ, để có năng lực làm chủ thì nhân dân phải tích cực học tập.

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, để xây dựng đời sống mới, bên cạnh việc học tập để nâng cao trình độ dân trí, còn cần phải phát động những phong trào thi đua, thi đua là cách tốt nhất, rất thiết thực để làm cho mọi người tiến bộ, thi đua giúp cho đoàn kết chặt chẽ thêm và đoàn kết chặt chẽ để thi đua mãi. Và có phát động những phong trào thi đua mới động viên khuyến khích nhân dân tham gia một cách nhiệt tình, hăng hái trong xây dựng đời sống văn hóa mới.

Bên cạnh đó, Người cũng cho rằng, để khuyến khích, động viên nhân dân tham gia các phong trào thi đua xây dựng đời sống văn hóa mới thì cần phải có những hình thức khen thưởng. Người đã đề xuất các hình thức khen thưởng, tùy thành tích đạt được mà có mức thưởng bằng vật chất một cách xứng đáng đối với những cá nhân, tổ chức thực hiện tốt. Người nói: "Chính phủ đề xướng đời sống mới, ra sức chỉ bảo khuyến khích giúp đỡ cho dân làm, nhà nào, làng nào, vùng nào làm được tốt hơn hết, sẽ được khen thưởng"[1].

Hơn 30 năm thực hiện đường lối đổi mới, dưới sự lãnh đạo của Đảng, nông nghiệp, nông dân, nông thôn nước ta đã đạt được thành tựu khá toàn diện và to lớn về mọi mặt, trong đó có văn hóa: tư tưởng, đạo đức và lối sống đã có những chuyển biến quan trọng; hoạt động văn hóa, văn nghệ, thông tin, thể dục thể thao ngày càng mở rộng, từng bước đáp ứng nhu cầu hưởng thụ văn hóa ngày càng cao của nhân dân; phong trào

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.128.

"Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa" từng bước đi vào chiều sâu, v.v..

Tuy nhiên, cả nước nói chung và ở nông thôn nói riêng, văn hóa phát triển chưa tương xứng với tăng trưởng kinh tế. Quản lý văn hóa, văn nghệ... còn thiếu chặt chẽ. Môi trường văn hóa bị xâm hại, thiếu lành mạnh, trái với thuần phong mỹ tục, các tệ nạn xã hội, tội phạm và sự xâm nhập của các sản phẩm và dịch vụ độc hại làm suy đồi đạo đức, nhất là trong thanh thiếu niên, rất đáng lo ngại...

Xuất phát từ hiện thực văn hóa nông thôn như vậy, với những giá trị đã được thể hiện trong thời kỳ kháng chiến và kiến quốc, thời kỳ tiến hành đồng thời cách mạng giải phóng dân tộc và xây dựng chủ nghĩa xã hội, có thể khẳng định, tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn vẫn còn vẹn nguyên giá trị thực tiễn trong việc xây dựng nông thôn mới ở nước ta hiện nay.

XÂY DỰNG LỐI SỐNG MỚI ĐỐI VỚI MỖI LÀNG THEO QUAN ĐIỂM CỦA HỒ CHÍ MINH QUA TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI*

ThS. NÔNG THỊ XUÂN*

Đời sống mới là tác phẩm có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc đối với cách mạng Việt Nam. Qua tác phẩm này, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đưa ra những định hướng quan trọng đối với quá trình xây dựng đời sống mới trên phạm vi cả nước nói chung và lối sống mới ở mỗi làng nói riêng. Những chỉ dẫn của Người từ 70 năm trước đã tạo nên động lực to lớn góp phần làm nên những thắng lợi vĩ đại của cách mạng nước ta. Ngày nay, những lời dạy đó vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn, đổi mới đất nước và hội nhập quốc tế.

Chỉ một khoảng thời gian ngắn, sau khi Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, nhân dân Việt Nam lại phải tiếp tục cuộc đấu tranh chống thực dân Pháp xâm lược. Trong điều kiện vừa kháng chiến, vừa xây dựng đất nước, Người đã viết tác phẩm *Đời sống mới* vào tháng 3-1947, với bút danh Tân Sinh. Đất nước ta bị thực dân Pháp xâm lược

* Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên.

và thống trị hàng trăm năm, đời sống nhân dân bị dìm trong tăm tối và lạc hậu, việc xây dựng đời sống mới thực sự là một cuộc cách mạng của toàn dân.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người đã đề cập một cách cụ thể, thiết thực và liên quan tới nhiều khía cạnh và các đối tượng khác nhau trong quá trình xây dựng đời sống mới, như đối với mỗi người, trong mỗi nhà, mỗi làng, mỗi trường học, mỗi đơn vị bộ đội, mỗi công sở, mỗi xưởng máy... Người đã nêu ra những vấn đề liên quan tới mục đích, nội dung, phương pháp xây dựng đời sống mới phù hợp với từng đối tượng cụ thể.

Điều đáng chú ý là trong tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã dành trọn một mục nói về "Đời sống mới trong một làng nên thế nào?" (mục XI) và có đề cập "làng" trong mục V, mục IX. Điều này đã thể hiện rõ sự quan tâm đặc biệt của Người đối với làng - một bộ phận quan trọng hợp thành quốc gia.

Có thể nói, quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới trong mỗi làng bao gồm những nội dung chính như sau:

Thứ nhất, mục đích của việc xây dựng lối sống mới ở mỗi làng là gì?

Xây dựng đời sống mới nhằm mục đích: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[1] và xây dựng lối sống mới ở mỗi làng cũng không nằm ngoài mục đích đó.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113.

Trong suốt tiến trình lịch sử dân tộc, làng xã luôn đóng vai trò quan trọng trong mọi mặt của đời sống xã hội. Làng xã có ổn định, phát triển thì đất nước mới phát triển ổn định; làng xã có vững thì đất nước mới mạnh. Trong một làng gồm có nhiều nhà, nhiều người hợp lại. Vì vậy, cần thiết phải quan tâm tới việc xây dựng mỗi làng tốt.

Khi lý giải lý do vì sao phải quan tâm tới việc xây dựng lối sống mới ở mỗi làng, Người khẳng định: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh"[1].

Như vậy, làng là một bộ phận quan trọng hợp thành nước. Do đó, muốn xây dựng đời sống mới, lối sống mới trên phạm vi cả nước cần thiết phải bắt nguồn từ mỗi làng, mỗi người.

Thứ hai, xây dựng lối sống mới ở mỗi làng bao gồm những nội dung nào?

Đối với làng xã, việc thực hiện lối sống mới theo Người cần phải chú ý tới những điểm sau:

Yếu tố đầu tiên mà Người đề cập là cần quan tâm tới việc tăng gia sản xuất và xây dựng các hợp tác xã. Người cho rằng: "*Công việc làm ăn* thì có nghề làm ruộng, nghề thủ công và nghề buôn bán. Phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau. Tốt nhất là tổ chức hợp tác xã, thì nghề nào cũng dễ tăng gia sản xuất. Vì nhiều người đông sức, thì tốn thì giờ ít, mà kết quả nhanh hơn, nhiều hơn"[2]. Muốn tăng gia sản xuất, mọi người phải cần, phải kiệm. "*Không Cần*, thì phí thời giờ nhiều mà

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116-117, 119.

sản xuất được ít. *Không Kiệm* thì làm được bao nhiêu, dùng hết bấy nhiêu, rút cục cũng như sản xuất ít. Tăng gia sản xuất ích riêng cho mình mà cũng ích chung cho cả nước. Nếu không có tinh thần *Liêm* và *Chính*, nếu tham lam ích kỷ thì không thể phát đạt việc tăng gia sản xuất"[1].

Bên cạnh nội dung liên quan tới lĩnh vực kinh tế, Người cũng rất quan tâm tới vấn đề văn hóa trong mỗi làng xã, gắn tăng trưởng kinh tế với xây dựng nền văn hóa mới. Mà trước hết là xóa nạn mù chữ, nâng cao trình độ dân trí, đề cao đạo đức, trách nhiệm công dân. Người nhắc nhở: "Phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân"[2].

Về phong tục, phải cấm hẳn say sưa cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp, Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau. Làm cho làng mình trở thành một làng "thuần phong mỹ tục".

Về vệ sinh, đường sá phải sạch sẽ. Ao tắm giặt, giếng nước uống phải phân biệt và săn sóc cẩn thận. Những ao hồ không cần thì lấp đi, cho đỡ muỗi... Sạch sẽ tức là một phần đời sống mới. Sạch sẽ thì ít đau ốm. Có sức khỏe thì làm được việc, làm được việc thì có ăn.

Trong lúc kháng chiến, làng mình có tiểu đội du kích, phải ra sức giúp việc phá hoại để ngăn địch. Phải cẩn thận đề phòng Việt gian, giúp đỡ bộ đội, giúp đỡ đồng bào tản cư, di cư...

Tóm lại, về tổ chức, sản xuất, vệ sinh, văn hóa, kháng chiến, "việc gì làng mình cũng cũng có thể làm kiểu mẫu cho các làng xung quanh".

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119.

Như vậy, đối với mỗi làng, Người đã đưa ra những nội dung xây dựng lối sống mới tương đối toàn diện, trên tất cả các lĩnh vực (kinh tế, văn hóa, xã hội, quân sự), liên quan tới cả nếp ăn, ở, sinh hoạt hằng ngày và các mối quan hệ cộng đồng.

Thứ ba, để xây dựng lối sống mới trong mỗi làng thì cần có những biện pháp nào?

Trước hết, theo Hồ Chí Minh, muốn xây dựng một xã hội mới tốt đẹp hơn thì cần phải tiêu diệt những thói hư, tật xấu của xã hội cũ còn sót lại, đồng thời phải bồi dưỡng con người có đạo đức cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư, một lòng, một dạ phục vụ nhân dân. Trong khi xây dựng cái mới phải biết kế thừa và phát huy những đức tính tốt đẹp của tổ tiên ta như yêu nước, yêu lao động, thương yêu đùm bọc lẫn nhau, đoàn kết trong lao động và chiến đấu. Thực chất của việc xây dựng lối sống mới ở nước ta lúc này là cuộc đấu tranh giữa hai con đường, giữa cái mới và cái cũ, bảo vệ và phát huy những cái tốt, quét sạch những tàn dư tư tưởng văn hóa lạc hậu, phản động của chế độ thực dân, phong kiến. Xóa bỏ, cải tạo nếp sống cũ, lạc hậu và xây dựng nếp sống mới là nhiệm vụ to lớn, phức tạp đòi hỏi phải tiến hành một cách rất cẩn thận, chịu khó và lâu dài, không chủ quan, nôn nóng, áp đặt, muốn làm hết ngay một lúc, phải nhận thức được quá trình biến đổi theo quy luật của xã hội mới để xây dựng nếp sống phù hợp. Song, để chiến thắng những thói quen cũ lạc hậu, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh chúng ta phải xây dựng những thói quen mới thật sự khoa học, thiết thực, cụ thể và đòi hỏi sử dụng tổng hợp nhiều sức mạnh của các cá nhân, từ nhiều ngành, giới.

Trong một làng gồm có nhiều nhà, nhiều người hợp lại. Vì vậy, để xây dựng một làng vững mạnh thì trước hết cần phải coi trọng công tác tuyên truyền mọi người hiểu rõ: Nếu mỗi người đều tốt thì thành làng tốt, nước mạnh. Mỗi cá nhân là gốc của làng nước. Do đó, mỗi người phải có tinh thần yêu Tổ quốc, sẵn lòng công ích, cách ăn mặc phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lòe loẹt, xa xỉ, cách làm việc phải siêng năng, có tinh thần phụ trách, chớ làm dối; cách cư xử, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ; biết ham học hỏi.

Trong mỗi làng thì có nhiều nhà khác nhau. "*Nhà* thì có nhà giàu, nhà vừa, nhà nghèo. *Người* thì có người tốt, người vừa, người kém. *Học* thì có kẻ thông, kẻ vừa, kẻ dốt. Hai hạng trên phải tìm cách giúp đỡ, cảm hóa hạng thứ ba"[1]. Theo Người, càng giàu có thì càng cần làm đời sống mới và đoàn kết giúp đỡ lẫn nhau. "Nếu một mình no ấm, mà nỡ để đồng bào xung quanh đói rét, đến khi giặc cướp lung tung, thì dù giàu cũng không hưởng được... Nếu người giàu không giúp cho dân nghèo ăn ở đúng vệ sinh, đến khi có bệnh dịch thì người giàu cũng khó sống"[2]. Vì vậy, mỗi người, mỗi nhà phải đoàn kết, giúp đỡ lẫn nhau.

Tuyên truyền là biện pháp quan trọng, song cần lưu ý mấy điểm sau: "Tuyên truyền không cần nói tràng giang, đại hải mà nói ngắn gọn, nói những vấn đề thiết thực, chắc chắn làm được để mọi người hiểu rõ và quyết tâm làm bằng được"[3].

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119, 114.

Hơn nữa, khi xây dựng lối sống mới cũng cần có những người làm gương, những nhà làm gương, những làng làm gương. Khi trông thấy hiệu quả tốt thì những nơi khác sẽ hăng hái làm theo. Nếu miệng thì bảo người ta siêng làm, mà tự mình ăn trưa, ngủ trễ; bảo người ta tiết kiệm mà tự mình thì xa xỉ, lung tung thì tuyên truyền một trăm năm cũng vô ích. Biện pháp này thể hiện sự thống nhất giữa lời nói và hành động, phù hợp với tâm thức của người phương Đông, đó là "một tấm gương sống còn giá trị hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền". Người yêu cầu: "Cán bộ của làng phải là người trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung"[1].

Biện pháp quan trọng để thực hành đời sống mới nói chung và xây dựng lối sống mới ở mỗi làng nói riêng là nêu những tấm gương người tốt, việc tốt, từ đó nhân điển hình. Chẳng hạn, cần nêu những tấm gương người tốt, việc tốt trong các làng, như các cụ phụ lão đã giảm bớt việc cúng tế; đem tiền đó hoặc giúp bình dân học vụ, hoặc làm việc ích chung. Chị em phụ nữ đã sửa đổi cách ăn mặc gọn gàng, đã biết chung nhau nuôi gà, nuôi lợn... Song, Người luôn nhắc nhở: "Mỗi đồng bào, bất kỳ già trẻ, gái trai, giàu nghèo cần phải cố gắng, làm cho đời sống mới lan rộng khắp cả nước"[2].

Bên cạnh công tác tuyên truyền, nêu gương, cần chú trọng tới việc tổ chức các phong trào thi đua. Người cho rằng: "cách tốt nhất là tổ chức *thi đua*. Người này thi đua với người khác. Nhà này thi đua với nhà khác. Làng này thi đua với

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.119-120.

làng khác. Ai hơn thì được nhân dân kính trọng và Chính phủ khen thưởng. Như vậy, ai cũng hăng hái"[1].

Có thể nói, quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới ở mỗi làng đã được Người đưa ra một cách cụ thể, thiết thực, dễ hiểu, phù hợp với trình độ hiểu biết của người dân. Từ đó, tạo nên những động lực tinh thần thôi thúc mỗi người, mỗi làng và cả nước thực hiện thắng lợi nhiệm vụ kháng chiến, kiến quốc.

Ngày nay, quán triệt tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới ở mỗi làng xã, Đảng và Nhà nước ta đã khởi xướng và tổ chức thực hiện chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới. Thực chất, xây dựng nông thôn mới là xây dựng đời sống mới, lối sống mới, là thực hành cần, kiệm, liêm, chính bằng chương trình mục tiêu quốc gia; nhằm công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông thôn, thực hiện thắng lợi mục tiêu "dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh".

Thực tiễn xây dựng nông thôn mới thời gian qua cho thấy, có 4 chương trình mục tiêu cơ bản, trọng tâm cần tập trung chỉ đạo và thực hiện là: quy hoạch, phát triển sản xuất hàng hóa, phát triển hạ tầng kinh tế - xã hội, xây dựng đời sống văn hóa. Theo tư tưởng Hồ Chí Minh, 11 nội dung chương trình mục tiêu xây dựng nông thôn mới, nhất là phát triển sản xuất hàng hóa luôn đi đôi với xây dựng đời sống văn hóa; phải lấy văn hóa làm nền tảng tinh thần, vừa là mục tiêu, vừa là động lực. Xây dựng đời sống văn hóa của nông thôn mới cần gắn với cội nguồn, nhân tố trung tâm là

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119.

con người - cá nhân và cộng đồng trong các gia đình, làng xã. Trong nhân cách mỗi người, văn hóa gia đình, văn hóa làng xã cần khắc sâu các giá trị tinh thần cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; lòng yêu nước thương dân, tất cả vì lợi ích chung như lời Chủ tịch Hồ Chí Minh đã căn dặn.

Hiện nay, trong làng xã, hệ thống chính trị, đa số cán bộ, đảng viên là những tấm gương tốt, luôn trung kiên, gương mẫu, song bên cạnh đó vẫn còn có một số cán bộ, đảng viên chỉ lo vun vén lợi ích cá nhân ích kỷ, suy thoái về đạo đức, lối sống. Ở những nơi thuộc vùng sâu, vùng xa, vùng đặc biệt khó khăn, trong mỗi làng xã, những hủ tục lạc hậu, hiện tượng mê tín, dị đoan còn tương đối phổ biến, trình độ dân trí còn thấp... Một số làng xã vẫn còn tồn tại lối sống thiếu văn minh, thậm chí chịu sự tác động của lối sống thực dụng, ham hưởng thụ, từ đó nảy sinh những tệ nạn xã hội.

Ngày nay, trong quá trình đổi mới đất nước, hội nhập quốc tế, sự tác động phức tạp của nền kinh tế thị trường thì việc xây dựng lối sống mới ở các làng xã càng có ý nghĩa hơn bao giờ hết. Cuộc vận động thực hành tiết kiệm không xa hoa, lãng phí trong hội họp, cưới xin, tang lễ, khuyến khích thi đua trong toàn Đảng, toàn dân đã và đang tạo ra một môi trường văn hóa lành mạnh, giúp chúng ta đẩy lùi được cái ác và làm cho cái thiện ngày càng sinh sôi nảy nở. Nhờ đó, đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân được cải thiện đáng kể, bộ mặt của nông thôn Việt Nam ngày càng có sự thay đổi rõ rệt.

Những lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh ra đời từ những năm 1947 đã luôn luôn được Đảng và Nhà nước ta vận dụng qua các nghị quyết, chỉ thị về việc xây dựng nếp sống

văn minh, gia đình văn hóa mới. Chỉ thị số 27-CT/TW, ngày 12-1-1998 của Bộ Chính trị về việc thực hiện nếp sống văn minh trong việc cưới, việc tang, lễ hội cũng như các Nghị định số 87/CP, ngày 12-12-1995 về tăng cường quản lý các hoạt động văn hóa và dịch vụ văn hóa đẩy mạnh bài trừ một số tệ nạn xã hội nghiêm trọng. Nghị định số 88/CP, ngày 14-12-1995 của Chính phủ quy định về xử phạt vi phạm hành chính trong các hoạt động văn hóa, dịch vụ văn hóa và phòng chống một số tệ nạn xã hội và Chỉ thị số 814/TTg, ngày 12-12-1995 của Thủ tướng Chính phủ về tăng cường quản lý, thiết lập trật tự kỷ cương trong các hoạt động văn hóa, đẩy mạnh bài trừ một số tệ nạn xã hội nghiêm trọng đã làm rõ hơn và cụ thể hóa việc xây dựng đời sống văn hóa mới trong nhân dân theo lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Tóm lại, những chỉ dẫn của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới từ 70 năm trước có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc, là động lực góp phần làm nên những thắng lợi quan trọng trong sự nghiệp kháng chiến, kiến quốc. Cho đến nay, những lời dạy ấy vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước nói chung và xây dựng nông thôn mới nói riêng.

QUAN ĐIỂM HỒ CHÍ MINH VỀ GIÁO DỤC NHÀ TRƯỜNG TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI*

ThS. LÊ THỊ HẰNG*

Sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945, mặc dù vẫn phải tiếp tục sự nghiệp kháng chiến lâu dài, gian khổ để bảo vệ nền độc lập dân tộc, nhưng Chủ tịch Hồ Chí Minh rất quan tâm đến việc xây dựng đời sống mới trong nhân dân như là một công việc hàng đầu của sự nghiệp kiến quốc. Vì vậy, chỉ một thời gian ngắn sau đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký Sắc lệnh số 44, ngày 3-4-1946 thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới gồm 9 thành viên để thực hiện nhiệm vụ tổ chức, hướng dẫn, chỉ đạo, kiểm tra việc thực hiện chủ trương đó. Chỉ gần một năm sau, ngày 20-3-1947, tác phẩm *Đời sống mới* được Hồ Chí Minh hoàn thành và nhanh chóng trở thành cuốn cẩm nang cho Đảng ta, cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân thực hành đời sống văn hóa mới. Trong tác phẩm, Hồ Chí Minh đặt vấn đề giản dị theo lối hỏi - đáp về các vấn đề theo lôgíc: Thế nào là đời sống mới? Vì sao cần xây dựng đời sống mới? Thực hành đời sống mới bắt đầu

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

từ đâu và bằng cách nào? Từ đó, Người đề cập đến xây dựng đời sống mới với từng đối tượng và các lĩnh vực như: với từng người, từng nhà, làng xã, trường học, công sở, xưởng máy, đơn vị quân đội, trong phạm vi cả nước... Lĩnh vực giáo dục được Hồ Chí Minh đề cập trong mục XII chỉ với câu hỏi: Thế nào là đời sống mới trong trường học? Thông qua giải đáp câu hỏi này, Chủ tịch Hồ Chí Minh để lại những quan điểm giáo dục tiến bộ, những chỉ dẫn quý báu đối với sự nghiệp giáo dục hiện nay.

1. Khẳng định vai trò quan trọng của giáo dục nhà trường đối với sự hình thành nhân cách của thế hệ trẻ và sự phát triển của đất nước

Hồ Chí Minh nhiều lần nói về vai trò của giáo dục với xã hội nói chung, với thế hệ trẻ nói riêng. Người cho rằng, thiện ác không phải là tính sẵn của con người. Để hình thành và phát triển nhân cách con người, phải trải qua một quá trình được giáo dục và tự giáo dục lâu dài. Trong đó, giáo dục ở nhà trường có vai trò cực kỳ quan trọng bởi nó gắn liền với giai đoạn con người bắt đầu nhận thức, hình thành nếp suy nghĩ, thói quen, hình thành quan điểm sống. Như Hồ Chí Minh khẳng định: "Óc những người tuổi trẻ trong sạch như một tấm lụa trắng. Nhuộm xanh thì nó sẽ xanh. Nhuộm đỏ thì nó sẽ đỏ"[1].

Người từng nêu tác hại to lớn của trường học thực dân đối với thanh niên Việt Nam. Trường học thực dân được lập ra không phải để giáo dục cho thanh niên Việt Nam một nền

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.

học vấn tốt đẹp, hình thành nhân cách, mở mang trí tuệ và bồi dưỡng tư tưởng cho họ, "mà trái lại càng làm cho họ đần độn thêm"[1]. Nền giáo dục như vậy chỉ làm hư hỏng mất tính nết của người đi học, chỉ dạy cho họ một lòng "trung thực" giả dối, chỉ dạy cho họ biết sùng bái những kẻ mạnh hơn mình, dạy cho thanh niên yêu một Tổ quốc không phải là Tổ quốc của mình và đang áp bức mình. Nền giáo dục ấy dạy cho thanh, thiếu niên khinh rẻ nguồn gốc dòng giống mình. Nó làm cho thanh thiếu niên trở nên ngu ngốc. Điều gì có thể rèn luyện được cho học sinh biết suy nghĩ, biết phân tích thì người ta không dạy ở nhà trường. Vấn đề nào có liên quan đến chính trị, xã hội và có thể làm cho người ta tỉnh ngộ đều bị bóp méo và xuyên tạc đi. Có học lịch sử nước Pháp đi nữa, thì người ta không hề đả động đến chương nói về cách mạng. Người ta cấm học sinh đọc tác phẩm của Huygô, Rútxô và Môngtexkiơ. Nói tóm lại, trường học thật là tương xứng với chế độ đã khai sinh ra nó[2].

Bởi vậy, Người nêu lên một yêu cầu quan trọng của nhà trường mới là: "Phải tẩy sạch óc kiêu ngạo, tự phụ, mà giáo dục thực dân còn để lại"[3], từ đó đào tạo nên những con người mới. Với quan điểm, nhân cách của con người phụ thuộc vào giáo dục, muốn đào tạo con người mới, phải phát huy vai trò của giáo dục mới, Hồ Chí Minh quan niệm giáo dục - đào tạo con người đã trở thành một chiến lược nhân văn - cách mạng; "giáo dục con người" là điểm xuất phát, cũng là động lực chủ

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.1, tr.424, 424-425.

3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.

yếu với mục tiêu xây dựng con người mới trong môi trường giáo dục mới.

Bên cạnh khẳng định nhà trường chính là một trong những chiếc nôi quan trọng để giáo dục thanh, thiếu niên, Hồ Chí Minh nhấn mạnh vai trò thanh niên là "rường cột" của nước nhà, là tương lai của Tổ quốc. Như vậy, Hồ Chí Minh đã nhận thức đúng đắn tầm quan trọng của nhà trường đối với sự phát triển không chỉ của thế hệ thanh niên mà của cả dân tộc.

2. Chú trọng mục tiêu giáo dục đạo đức trong giáo dục nhà trường

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã bắt đầu sự nghiệp khai sáng cho dân tộc Việt Nam bằng một nền giáo dục toàn diện với mục tiêu tẩy sạch tàn dư của nền giáo dục nô dịch. Có thể nói: *mục tiêu trọng tâm và xuyên suốt* trong tư tưởng giáo dục Hồ Chí Minh là *xây dựng con người mới.* Người phê phán trong xã hội phong kiến, mục đích của giáo dục là đào tạo những con người thuộc làu kinh sách Nho giáo để ra làm quan cai trị dân. Khi thực dân Pháp xâm lược nước ta, để dễ bề duy trì ách thống trị, chúng thực hiện chính sách "ngu dân", làm cho đại đa số người dân bị mù chữ. Trong một số lượng nhỏ giọt các trường học, chúng đã xây dựng "một nền giáo dục đồi bại, xảo trá" với mục tiêu đào tạo ra lực lượng tay sai, phục vụ cho chính quyền thực dân trong công cuộc cai trị và bóc lột thuộc địa.

Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, chế độ xã hội mới do nhân dân lao động làm chủ ra đời. Hồ Chí Minh xác định: "Chế độ khác thì giáo dục cũng phải khác... Mục

đích giáo dục bây giờ là phục vụ nhân dân, phục vụ Tổ quốc, đào tạo lớp người, lớp cán bộ mới"[1]. Người cho rằng, trong xã hội mới, học không phải để kiếm lấy mảnh bằng để làm ông thông, ông ký hay để đi làm quan mà quan trọng hơn là học để làm người, học để làm việc, học để sửa chữa tư tưởng, học để tu dưỡng đạo đức cách mạng, học để tin tưởng, học để hành, để quyết tâm hy sinh bền gan chiến đấu đến cùng cho lý tưởng của cách mạng. Đây chính là mục tiêu nền tảng mà Hồ Chí Minh đã xác lập cho nền giáo dục nước Việt Nam mới ngay từ buổi đầu.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh một lần nữa nhấn mạnh: "Cốt nhất là phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi. Phải dạy cho họ có chí tự lập tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ"[2]. Như vậy, mục tiêu hàng đầu của giáo dục phải nhằm đào tạo ra những con người mới có đạo đức, có ý chí, có tinh thần ham học hỏi. Trong đó, phẩm chất đạo đức hàng đầu được Người đề cập chính là "yêu nước, thương nòi". Và tinh thần yêu nước đó trong bối cảnh mới, được thể hiện qua ý chí tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không làm nô lệ.

Người cũng nhấn mạnh: "Trong lúc dạy, chớ nên làm cho học trò có tư tưởng vị quốc như bọn phát xít"[3], nghĩa là "chỉ biết yêu trọng nước mình mà khinh ghét nước người"[4]. Như vậy, từ rất sớm, Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu lên yêu cầu giáo dục trong nhà trường đào tạo con người biết vượt qua chủ nghĩa dân tộc hẹp hòi, giàu lòng yêu nước với tinh

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.10, tr.344.

2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.

thần quốc tế cao cả - một trong những phẩm chất của công dân toàn cầu hiện nay.

3. Đổi mới phương pháp giáo dục theo lối thiết thực, dễ hiểu, dễ nhớ, phù hợp với từng đối tượng

Theo Hồ Chí Minh, xây dựng đời sống mới trong trường học thì phải chú ý đồng thời hoạt động của cả thầy và trò, bởi đây là hai chủ thể chủ yếu trong giáo dục nhà trường. Chất lượng giáo dục - đào tạo phần lớn được quyết định bởi hoạt động của hai chủ thể này. Nhận thức được điều đó, Người không tách bạch giữa phương pháp dạy của thầy và phương pháp học của trò, mà gắn kết chúng, thống nhất và tác động biện chứng lẫn nhau trong một quá trình đào tạo.

Đối với người thầy, Người yêu cầu các thầy phải tìm cách dạy để học trò "dễ hiểu, dễ nhớ, nhanh chóng và thiết thực"[1]. Ví như, để hiểu "Dân chủ là gì, tự do là gì, thuộc địa là gì. Vì sao ta phải kháng chiến. Họ có thể làm những việc gì để giúp đỡ kháng chiến. Nên giữ bí mật thế nào, đề phòng Việt gian thế nào. Nên giúp đồng bào tản cư thế nào. Nên giúp bình dân học vụ thế nào"[2] thì ngoài lời lẽ giản đơn, còn phải lấy những "thí dụ thiết thực" để minh họa. Ở đây, Hồ Chí Minh gắn chặt giáo dục nhà trường với cuộc sống hằng ngày, giáo dục phải phục vụ cuộc sống, mà trước hết phải giúp học sinh hiểu những vấn đề thiết thực, cụ thể, hằng ngày, chứ không phải là những kiến thức trừu tượng, xa vời với cuộc sống.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.120.

Theo Hồ Chí Minh, trong dạy học cần "Dạy dần dần từ ít đến nhiều, từ dễ đến khó, từ thấp đến cao"[1]. Người cho rằng, giáo dục phải đảm bảo tính vừa sức, không nên tham nhiều mà phải căn cứ vào đặc điểm đối tượng, vào trình độ, năng lực người học. Dạy học không phù hợp với đối tượng sẽ tạo tâm lý chán nản, không hứng thú trong học tập, phát huy tính chủ động, sáng tạo của người học, ví như "tân dân chủ" và "cựu dân chủ" để dạy cho các em thiếu niên, nhi đồng sẽ không có hiệu quả và không phù hợp.

Đối với người học, Người yêu cầu: "Các trò nên đua nhau học. Đồng thời, biết tiết kiệm giấy bút, biết giữ kỷ luật"[2]. Đua nhau học thể hiện tinh thần tích cực, tự giác; tinh thần tự học và ý thức ham học hỏi. Học sinh học không phải theo lối thụ động, tham gia vào quá trình giáo dục nhà trường chỉ với tư cách là người được tiếp nhận sự giáo dục, mà còn chủ động, hăng hái tham gia với tư cách là một chủ thể của quá trình giáo dục.

Không chỉ thi đua học tốt, yêu lao động, Người còn nhắc nhở người học phải biết "tiết kiệm". Trong hoàn cảnh đất nước đang gặp nhiều khó khăn, thử thách, khi tiết kiệm trở thành quốc sách thì đối với học sinh cũng phải biết tiết kiệm, mà trước hết chính là tiết kiệm giấy mực, tiền bạc, thời gian. Rèn thói quen tiết kiệm từ khi còn đi học sẽ biết quý trọng của cải vật chất, góp phần hình thành lối sống giản dị, không xa hoa, không lãng phí của người công dân tốt trong tương lai.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.8, tr.467.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.

4. Trong nhà trường mới, học tập phải gắn liền với lao động, có như vậy giáo dục mới có tính định hướng đúng đắn, thiết thực

Theo Hồ Chí Minh, học là để làm người, làm việc, phụng sự Tổ quốc, phụng sự nhân dân, làm cho dân giàu nước mạnh; học là để lấy cái thực chất, tiếp thu kiến thức, từ đó vận dụng vào thực tiễn cuộc sống chứ không phải có tấm bằng để "lòe" người khác, cũng không phải để "nói mép". Hồ Chí Minh phê phán lối học vẹt, lối dạy sách vở, biến con người thành những con mọt sách, lối nói suông văn hoa, chữ nghĩa mà không có tác dụng gì. Người luôn căn dặn giáo viên và học sinh cần gắn việc dạy học với thực tiễn của cuộc sống, với đời sống của nhân dân. Giáo viên và học sinh cần tham gia những công tác xã hội, ích nước lợi dân.

Tác dụng của việc học tập gắn với lao động sản xuất được Người luận giải: "Hơn nữa, phải khuyên học trò tham gia việc tăng gia sản xuất. Điều này cũng quan trọng lắm. Một là làm cho họ biết kính trọng sự cần lao. Hai là tập cho họ quen khổ. Ba là cho họ cái chí khí tự thực kỷ lực (làm lấy mà ăn), không ăn bám xã hội. Bốn là có ích cho sức khỏe của họ"[1].

Học tập gắn với lao động sản xuất chính là sự thể hiện phương châm giáo dục nhất quán của Hồ Chí Minh "học đi đôi với hành". Tại buổi nói chuyện với học sinh và giáo viên Trường phổ thông cấp III Chu Văn An (Hà Nội), Người khẳng định: "Nhà trường xã hội chủ nghĩa là nhà trường:

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.121.

- Học đi với lao động.

- Lý luận đi với thực hành"[1]. Một dịp khác, trong Hội nghị tổng kết phong trào thi đua "Dạy tốt, học tốt" của ngành giáo dục phổ thông và sư phạm, Người đã nhắc nhở các thầy cô giáo phải thực hiện tốt phương châm học tập kết hợp với lao động sản xuất. Theo Hồ Chí Minh, học và hành là hai khâu của quá trình nhận thức gắn bó khăng khít với nhau. Học đi đôi với hành thì người học mới rèn luyện được cả tri thức lẫn kỹ năng thực hành, mới gắn liền tri thức với thực tiễn xã hội, với lao động, sản xuất phong phú. Đây chính là điểm khác biệt căn bản của nền giáo dục mới so với nền giáo dục thực dân, phong kiến trước đó; thể hiện tính khoa học và cách mạng trong quan điểm giáo dục của Hồ Chí Minh.

5. Thi đua trong giáo dục nhà trường

Hồ Chí Minh nhiều lần nói về tác dụng phong trào thi đua và là người khởi xướng phong trào thi đua yêu nước rộng rãi ở các ngành, các giới, các cấp. Trong trường học, Người phát động phong trào thi đua ở cả thầy và trò, ở các cấp từ lớp đến trường. Các thầy thi nhau dạy, các trò đua nhau học, lớp này thi đua với lớp khác, trường này thi đua với trường khác. Việc thi đua ở đây không phải để lấy thành tích, hoàn toàn khác với sự ganh đua, đố kỵ nhằm hạ thấp người khác, mà nhằm tạo nên động lực trong học tập, tạo ra bầu không khí "hăng hái", tích cực để quá trình giáo dục đạt được hiệu quả cao nhất.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.11, tr.594.

Từ chỉ dẫn của Chủ tịch Hồ Chí Minh về "thi nhau dạy, đua nhau học", ngành giáo dục - đào tạo đã phát động và đẩy mạnh phong trào thi đua "Dạy tốt, học tốt" phát triển cả bề rộng lẫn chiều sâu, qua đó xây dựng nhiều điển hình tiên tiến trong công tác giảng dạy và giáo dục.

Có thể nói, chỉ với những câu trả lời hết sức ngắn gọn, dễ hiểu, dễ nhớ về "thế nào là đời sống mới trong trường học", Hồ Chí Minh nêu ra những quan điểm giáo dục tiến bộ, hiện đại. Với quan điểm giáo dục mang tầm thời đại ấy, Hồ Chí Minh là người đặt nền móng đầu tiên cho cho nền giáo dục mới của nước Việt Nam. Một nền giáo dục mang tính nhân văn cao cả, mà cái đích hướng tới là đào tạo ra những con người có đức, có tài, trong đó đức là nền tảng để phụng sự Tổ quốc, nhân dân, đoàn thể... Đó là nền giáo dục tiên tiến với phương pháp giáo dục hiện đại, có một môi trường giáo dục lành mạnh, làm cho người học hăng hái học tập. Đó là nền giáo dục thiết thực, gắn kết chặt chẽ với cuộc sống, phục vụ cuộc sống.

Trong những năm vừa qua, nền giáo dục Việt Nam tiến hành đổi mới căn bản toàn diện, đồng bộ. Tuy nhiên do cả những nguyên nhân khách quan và chủ quan nên vẫn chưa đạt được hiệu quả như mong muốn. Để công cuộc đổi mới giáo dục đạt hiệu quả cao nhất, đòi hỏi cần có sự đổi mới đồng bộ không chỉ ở tầm vĩ mô, chiến lược giáo dục mà bắt đầu từ việc làm đơn giản nhất, thiết thực nhất. Đối với trường học, trước hết tạo ra môi trường giáo dục, mà ở đó, thầy hăng hái thi đua dạy tốt, trò có hứng khởi học tập. Một môi trường giáo dục tốt sẽ là nền tảng quan trọng hình thành nhân cách tốt. Đối với lứa tuổi học sinh từ tiểu học, trung học,

đại học, giáo dục nhà trường lại càng có ý nghĩa vô cùng quan trọng. Bởi vậy, nếu chúng ta thực hiện được đúng đời sống mới trong trường học như Chủ tịch Hồ Chí Minh đề ra, sẽ góp phần xây dựng nền giáo dục tiến bộ, nhân văn, hiện đại như mục tiêu công cuộc đổi mới giáo dục hiện nay.

XÂY DỰNG LỐI SỐNG MỚI TRONG THANH NIÊN QUA TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

PGS.TS. NGUYỄN THỊ KIM DUNG*
ThS. LƯƠNG THỊ THÚY NGA**

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn dành sự quan tâm đặc biệt đến thanh niên. Người đánh giá cao vị trí và vai trò của thanh niên trong sự nghiệp cách mạng. Hồ Chí Minh nhận định: Thanh niên "là một bộ phận quan trọng của dân tộc"[1], là đội quân xung kích trên các mặt trận, "là người chủ tương lai của nước nhà"[2]. Để thanh niên làm tốt vai trò xung kích của mình, Hồ Chí Minh chủ trương xây dựng lối sống mới cho thanh niên trong tất cả các lĩnh vực: lao động sản xuất, chiến đấu, học tập, sinh hoạt... Những quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới cho thanh niên là kim chỉ nam cho các thế hệ thanh niên Việt Nam học tập và rèn luyện. Chính vì vậy, xây dựng lối sống tốt đẹp cho thanh niên

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.
** Trường Đại học Công nghiệp Thái Nguyên.

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.9, tr.178.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.216.

hiện nay theo tư tưởng, tấm gương Hồ Chí Minh vừa là yêu cầu cấp bách, vừa là nhiệm vụ cơ bản, lâu dài.

Với bút danh Tân Sinh, năm 1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết tác phẩm *Đời sống mới*, mục đích nhằm làm cho đời sống của nhân dân ta, vật chất được đầy đủ, tinh thần được vui mạnh hơn.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh chỉ rõ sự cần thiết phải xây dựng đời sống mới cho nhân dân ta, trong đó có thanh niên. Người nêu rõ: "Trong 80 năm sống dưới chế độ thực dân Pháp, trong 5 năm sống dưới chế độ phát xít Pháp và Nhật, dân ta bị bóc lột đè nén, chẳng những dân cùng, tài tận, đời sống tiêu điều, mà cả tinh thần tâm lý cũng bị áp chế"[1]. Do đó, việc xây dựng đời sống mới cho nhân dân nói chung, cho thanh niên nói riêng là rất cần thiết. Đây thực sự là một cuộc cách mạng trong toàn dân, là một cuộc vận động lớn, nhằm đấu tranh chống lại cái cũ, lạc hậu để xây dựng cái mới, đời sống mới tiến bộ. Hồ Chí Minh cho rằng, thanh niên ở địa vị nào, làm công tác gì đều phải tham gia xây dựng đời sống mới, lối sống mới. Thanh niên phải coi việc xây dựng lối sống mới như một việc làm thường xuyên, liên tục, triệt để, khoa học.

1. Nội dung xây dựng lối sống mới cho thanh niên

Xây dựng lối sống mới cho thanh niên, theo Hồ Chí Minh phải bắt đầu từ những điều cơ bản nhất nhưng cũng đơn giản nhất mà thanh niên đều phải thực hành đó là: ăn, mặc,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.127-128.

ở, đi lại, làm việc. Người viết: "Muốn có cơm ăn, áo mặc, nhà ở, đường đi, thì phải *làm*. Từ trước đến giờ, ta vẫn có làm, vẫn có cơm, áo, nhà, đướng sá. Nhưng vì làm chưa hợp lý cho nên số đông dân ta ăn đói, mặc rách, nhà cửa chật hẹp, đường sá gập ghềnh"[1]. Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không khó khăn gì. Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông trong đời sống của thanh niên, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc. Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định: Dân tộc Việt Nam muốn thoát khỏi nghèo nàn, lạc hậu đi lên một xã hội văn minh tiên tiến thì tất yếu phải xây dựng, sửa đổi những điều rất căn bản đó.

Hồ Chí Minh chủ trương xây dựng một lối sống văn minh, tiến bộ, giản dị, tiết kiệm cho thanh niên trong sinh hoạt. Người khuyên thanh niên nên sống sao cho hợp lý, sạch sẽ, vừa tiết kiệm lại bảo đảm sức khỏe, hợp vệ sinh. Người viết: "Tục ngữ lại nói: "Đói cho sạch, rách cho thơm", mình dù nghèo, ai cấm mình ăn ở sạch sẽ? Sạch sẽ thì ít đau ốm. Sức khỏe thì làm được việc, làm được việc thì có ăn"[2]. Người khuyên thanh niên: "Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe loẹt"[3]; "Đường sá phải sạch sẽ. Ao tắm giặt, giếng nước uống phải phân biệt và săn sóc cẩn thận"[4]. Lúc kháng chiến cũng như lúc kiến quốc, thanh niên ta phải tiết kiệm, cái gì không cần thiết thì phải bớt đi.

Hồ Chí Minh còn chỉ ra sự cần thiết phải "mới hóa" những thói quen, tập tục trong sinh hoạt văn hóa của thanh

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.113, 114, 117, 119.

niên, như: "Cưới hỏi, giỗ Tết nên giản đơn, tiết kiệm"[1]; "Phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp"[2]. Hồ Chí Minh còn chủ trương xây dựng lối sống mới cho thanh niên thể hiện trong quan hệ giữa con người với con người, đó là lối sống đề cao tình yêu thương con người, yêu thương đồng loại, đề cao tinh thần nhân đạo, nhân văn, coi trọng những nghĩa cử cao đẹp, tinh thần đoàn kết, sống khiêm tốn, cầu thị, không tự cao tự đại. Trong gia đình, thanh niên phải "trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái... Luôn luôn cố gắng, làm cho nhà mình thành một nhà kiểu mẫu"[3]. "Đối với việc làng, việc nước, phải hăng hái làm gương"[4]. "Đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ"[5].

Hồ Chí Minh rất coi trọng vai trò của lao động. Theo Người, lao động không chỉ quyết định đến sự tồn tại của con người mà nó còn là thước đo văn minh, là sức mạnh của mỗi dân tộc. Người chỉ rõ, xã hội có cơm ăn, áo mặc, nhà ở, là nhờ lao động, xây nên giàu có, tự do, dân chủ cũng là nhờ lao động, tri thức mở mang cũng nhờ lao động. Vì vậy, lao động là sức mạnh của sự tiến bộ loài người, cũng là sức mạnh của sự giải phóng dân tộc. Hồ Chí Minh chủ trương xây dựng cho thanh niên lối sống đề cao lao động, có tinh thần hăng say, hết mình trong lao động, làm việc hết sức mình, làm việc có chất lượng, có hiệu quả, có năng suất cao. Tục ngữ nói: "Tay siêng làm, thì hàm có nhai". Hồ Chí Minh luôn động viên, khuyến khích thanh niên tích cực lao động, tăng gia sản xuất. Để tăng gia sản xuất có hiệu quả, thanh niên phải cần, kiệm, liêm, chính. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người viết:

1, 2, 3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118, 114, 117.

"*Không Cần*, thì phí thời giờ nhiều mà sản xuất được ít. *Không Kiệm* thì làm được bao nhiêu, dùng hết bấy nhiêu, rút cục cũng như sản xuất ít. Tăng gia sản xuất ích riêng cho mình, mà cũng ích chung cho cả nước. Nếu không có tinh thần *Liêm* và *Chính*, nếu tham lam ích kỷ, thì không thể phát đạt việc tăng gia sản xuất"[1]. Trong lao động sản xuất, thanh niên phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau: "Vì nhiều người đông sức, thì tốn thì giờ ít, mà kết quả nhanh hơn, nhiều hơn"[2].

Theo Hồ Chí Minh, lối sống mới của thanh niên trong chiến đấu, đó là yêu nước, dũng cảm, không ngại khó, ngại khổ, kiên trì đấu tranh, hy sinh hết mình cho sự nghiệp đấu tranh giành độc lập dân tộc. Người cho rằng, tinh thần yêu nước là lẽ sống cao đẹp nhất, là lý tưởng của thanh niên, nó đã trở thành truyền thống quý báu của dân tộc, thanh niên phải làm cho tinh thần ấy biến thành hành động cụ thể. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người chỉ ra 9 nhiệm vụ để thanh niên quân đội thực hiện: *Một là*, kỷ luật phải cực kỳ nghiêm; *Hai là*, siêng tập luyện; *Ba là*, biết chữ; *Bốn là*, phải biết chính trị ít nhiều; *Năm là*, phải tăng gia sản xuất; *Sáu là*, tiết kiệm đạn dược; *Bảy là*, giữ gìn vệ sinh; *Tám là*, ăn ở cho được dân tin, dân phục, dân yêu; *Chín là*, đánh được nhiều giặc. Từ việc lớn đến việc nhỏ, thanh niên đều phải làm kiểu mẫu, phải vì nước quên nhà, trừ diệt bọn bán nước hại dân, quyết làm cho Tổ quốc thống nhất, độc lập.

Trong công sở, thanh niên là những người ăn lương của dân, làm việc cho dân, Hồ Chí Minh yêu cầu thanh niên phải

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.116, 119.

thực hiện đúng cần, kiệm, liêm, chính. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người giải thích: *Cần* là làm việc phải đúng giờ, không đi muộn, về sớm, vì theo Người, thời gian rất quý báu, không nên để lãng phí. Người còn khuyên thanh niên làm việc phải theo cách vừa khẩn trương, nhanh chóng, vừa phải chu đáo. Việc ngày nào, nên làm xong ngày ấy, chớ để chờ ngày mai, đã làm việc gì phải tận tâm, tận lực, làm việc trên tinh thần trách nhiệm cao nhất, tránh tình trạng lười biếng, cần tận dụng triệt để thời gian rảnh rỗi. *Kiệm* là tiết kiệm giấy bút, vật liệu. Mỗi ngày, công sở cả nước dùng hàng mấy vạn tờ giấy và phong bì. Nơi nào cũng tiết kiệm một chút, thì trong một năm đỡ được hàng vạn tấn giấy, tức là hàng triệu đồng bạc. Nhờ các công sở tiết kiệm, mà lợi cho dân rất nhiều. Thanh niên phải lấy chữ *Liêm* làm đầu, bởi trong công sở dễ tìm dịp phát tài hoặc xoay tiền của Chính phủ, hoặc đục khoét nhân dân. *Chính* là phải công tâm, công đức. Chớ đem của công dùng vào việc tư. Chớ đem người tư vào việc công. Việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán. Chớ vì bà con bầu bạn, mà kéo vào chức nọ, chức kia. Chớ vì sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình. Chớ lên mặt làm quan cách mạng[1].

Là chủ nhân tương lai của đất nước, Hồ Chí Minh chủ trương xây dựng cho thanh niên một lối sống luôn đề cao việc học tập, rèn luyện. Người chỉ rõ, thanh niên muốn xứng đáng vai trò người chủ, thì phải học tập và nhiệm vụ chính của thanh niên cũng là học tập. Theo Hồ Chí Minh, đề cao việc

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.122-123.

học tập cũng chính là thanh niên thể hiện năng lực làm chủ của mình, bởi con người muốn làm chủ xã hội thì phải có trình độ hiểu biết, mà muốn hiểu biết thì phải nghiên cứu, học tập. Người viết: "sự học tập ở trong trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên, và tương lai của thanh niên tức là tương lai của nước nhà"[1].

Hồ Chí Minh là tấm gương vĩ đại vì sự hy sinh cho độc lập của Tổ quốc, hạnh phúc của đồng bào. Người nói: "Tôi chỉ có một sự ham muốn, ham muốn tột bậc, là làm sao cho nước ta được hoàn toàn độc lập, dân ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành"[2]. Để đạt được "ham muốn tột bậc" đó, Người đã phải hy sinh cả tuổi thanh xuân, hy sinh hạnh phúc riêng tư của mình, hy sinh những ham muốn đời thường, phấn đấu vì độc lập của Tổ quốc, vì hạnh phúc của nhân dân.

Hồ Chí Minh là tấm gương sáng về tinh thần học tập. Cả cuộc đời hoạt động cách mạng của Người là một quá trình học tập không ngừng nghỉ. Chúng ta đều biết rằng, Hồ Chí Minh là người không có học hàm, học vị nhưng kiến thức của Người đã làm cho cả thế giới phải kính phục. Để có được sự hiểu biết rộng rãi và uyên thâm đó, Người đã phải học rất nhiều, học thầy, học trong sách vở, học bạn bè, đồng chí, học ở quần chúng nhân dân. Hồ Chí Minh là hiện thân của sự hy sinh cao cả vì con người. Dù trong hoàn cảnh, địa vị nào, Người cũng thể hiện sự tôn trọng, thương yêu con người. Tình thương yêu con người và cách ứng xử đầy văn minh của

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.187.

Người đã tạo nên một huyền thoại về lòng nhân ái Hồ Chí Minh, đó là lòng yêu trẻ, kính già, tôn trọng phụ nữ, thương yêu mọi người, nhất là nhân dân lao động. Hồ Chí Minh đã nêu tấm gương mẫu mực về lối sống nói đi đôi với làm, nêu gương về đạo đức.

2. Về biện pháp xây dựng lối sống mới cho thanh niên

Để xây dựng lối sống mới cho thanh niên, theo Hồ Chí Minh cần có những biện pháp cơ bản sau:

Một là, xây dựng lối sống mới "trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương"[1] cho thanh niên. Bởi vì, xây dựng lối sống mới là một công việc khó khăn, phải kiên trì, thường xuyên, liên tục. Muốn làm cho thanh niên thay đổi, phải tuyên truyền, giải thích, thuyết phục họ bằng lý lẽ, nêu ra được những tấm gương điển hình trong việc thực hiện lối sống mới và bản thân người tuyên truyền cũng phải là một tấm gương mẫu mực, có như vậy mới đem lại hiệu quả. Khi tuyên truyền, giải thích thì phải giản đơn, rõ ràng, thiết thực, phải có đầu, có đuôi, sao cho thanh niên ai cũng hiểu được, nhớ được, không nên dùng những danh từ lạ, ít người hiểu, phải kiên trì nhẫn nại, nói một lần chưa hiểu thì phải nói đi nói lại cho thanh niên hiểu mới thôi.

Để xây dựng lối sống mới cho thanh niên, nếu chỉ dừng lại ở việc tuyên truyền, giải thích thôi thì chưa đủ, một biện pháp hữu hiệu đem lại hiệu quả đó là, phải "*làm gương* cho người khác bắt chước"[2] trong xây dựng và thực hiện lối sống mới. Người nói: "Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125, 126.

hại đến nước, phải hết sức tránh"[1]. "Nếu miệng thì tuyên truyền bảo người ta siêng làm, mà tự mình thì ăn trưa, ngủ trễ; bảo người ta tiết kiệm, mà tự mình thì xa xỉ, lung tung, thì tuyên truyền một trăm năm cũng vô ích"[2]. Người cho rằng: Một tấm gương sống còn có giá trị hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền.

Hai là, xây dựng lối sống mới cho thanh niên là phải loại bỏ cái cũ, xây dựng cái mới. Nhưng loại bỏ cái cũ ở đây không có nghĩa là đoạn tuyệt, phủ định sạch trơn cái cũ, mà cần phải kế thừa những giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc, như: truyền thống yêu nước và ý chí bất khuất đấu tranh để dựng nước và giữ nước; tinh thần nhân nghĩa, truyền thống đoàn kết, tương thân, tương ái; truyền thống cần cù, yêu lao động, dũng cảm, thông minh sáng tạo. Đồng thời, cần loại bỏ những yếu tố cũ lạc hậu như: lười biếng, tùy tiện, ăn ở mất vệ sinh, lãng phí, xa xỉ, lòe loẹt, cờ bạc, mê tín dị đoan... Hồ Chí Minh nêu: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ... Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm... Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm"[3].

Ba là, cần tổ chức các phong trào thi đua yêu nước trong thanh niên. "Người này thi đua với người khác. Nhà này thi đua với nhà khác. Làng này thi đua với làng khác. Ai hơn thì được nhân dân kính trọng và Chính phủ khen thưởng. Như vậy, ai cũng hăng hái"[4]. Thanh niên phải là người trong sạch,

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr. 117, 126, 112-113, 119.

công bình, thạo việc, làm gương cho dân; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung. Phải quyết chí bền gan.

Trong những năm qua, công tác giáo dục lối sống văn hóa cho thanh niên luôn được Đảng, Nhà nước, gia đình, nhà trường và toàn xã hội quan tâm triển khai và đạt nhiều kết quả. Thông qua các phong trào thi đua yêu nước đã tạo môi trường lành mạnh để thanh niên rèn luyện, trưởng thành, góp phần hình thành đạo đức cao đẹp, lối sống nghĩa tình, từng bước hoàn thiện nhân cách. Phần lớn thanh niên tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng, sống có trách nhiệm với Tổ quốc, gia đình và bản thân, có ước mơ, hoài bão, kiến thức, kỹ năng, sức khỏe tốt, lạc quan, tự tin, dám nghĩ, dám làm và có nhiều đóng góp quan trọng trong sự nghiệp đổi mới, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Tuy nhiên, công tác giáo dục lối sống cho thanh niên vẫn còn nhiều hạn chế, yếu kém. Nhiều tổ chức, cá nhân chưa nhận thức đúng, đầy đủ tầm quan trọng của việc giáo dục lối sống cho thanh niên, nhất là trong bối cảnh đất nước có nhiều thay đổi. Vai trò, trách nhiệm của cả hệ thống chính trị và toàn xã hội trong chăm lo, giáo dục thanh niên chưa đáp ứng với yêu cầu nhiệm vụ cách mạng trong giai đoạn hiện nay. Một bộ phận thanh niên giảm sút niềm tin, thiếu ý thức chấp hành pháp luật, sống thực dụng, buông thả, thiếu lý tưởng, xa rời những truyền thống văn hóa tốt đẹp của dân tộc. Tình trạng tội phạm và tệ nạn xã hội trong thanh niên diễn biến phức tạp.

Nhằm góp phần xây dựng thế hệ trẻ Việt Nam giàu lòng yêu nước, tự cường dân tộc, kiên định lý tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, có đạo đức trong sáng, ý thức tuân thủ pháp luật; có năng lực, bản lĩnh trong hội nhập quốc tế;

có sức khỏe, tri thức, kỹ năng lao động, trở thành những công dân tốt tích cực tham gia vào sự nghiệp đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa, vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục, bồi dưỡng thanh niên, ngày 24-3-2015, Ban Bí thư Trung ương Đảng ra Chỉ thị số 42-CT/TW về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác giáo dục lý tưởng cách mạng, đạo đức, lối sống văn hóa cho thế hệ trẻ giai đoạn 2015 - 2020. Chỉ thị đã nêu lên bốn nhiệm vụ và giải pháp cơ bản sau:

- Cần nhận thức đúng, đầy đủ tính cấp bách và tầm quan trọng của công tác giáo dục lối sống văn hóa cho thanh niên, từ đó xác định trách nhiệm của các cấp ủy đảng, chính quyền, Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các đoàn thể nhân dân và toàn xã hội đối với công tác này.

- Xây dựng môi trường lành mạnh, tạo điều kiện để thanh niên học tập, rèn luyện, phấn đấu, trưởng thành.

- Tăng cường phối hợp giữa nhà trường, gia đình và xã hội, giữa các ban, ngành, đoàn thể trong công tác giáo dục lối sống văn hóa cho thanh niên.

- Đổi mới nội dung, phương thức, nâng cao hiệu quả công tác giáo dục của Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh.

QUAN ĐIỂM CỦA HỒ CHÍ MINH VỀ XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI ĐỐI VỚI MỖI CÁ NHÂN

TS. NGUYỄN XUÂN TRUNG*

Ngay sau khi Cách mạng Tháng Tám 1945 thành công, Đảng, Nhà nước và Bác Hồ kính yêu của chúng ta đã rất chú trọng tới công tác vận động nhân dân xây dựng đời sống mới và xem đó là biện pháp có hiệu quả nhằm xóa bỏ những tàn dư lạc hậu. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập, một năm sau, ngày 20-3-1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh, góp phần chỉ đạo và động viên phong trào xây dựng đời sống mới. Tác phẩm gồm 19 mục ở dạng hỏi và đáp, đề cập nhiều vấn đề về xây dựng đời sống mới. Đặc biệt, trong tác phẩm, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã rất chú trọng xây dựng đời sống mới đối với mỗi cá nhân. Bởi theo Người, thực hành đời sống mới bắt đầu từ cội nguồn là mỗi người, gia đình, làng xã.

1. Sự cần thiết phải xây dựng đời sống mới

Ngay trong lời *Tựa*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

ý nghĩa của tác phẩm *Đời sống mới* là giúp nhân dân ta thực hành đời sống mới để cứu quốc và kiến quốc: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1].

Từ cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân chuyển sang cách mạng xã hội chủ nghĩa là một bước ngoặt lịch sử với biết bao vấn đề mới mẻ, khó khăn, đòi hỏi phải được nhận thức kịp thời và đúng đắn. Điều đó đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Chúng ta đang ở trong giai đoạn quá độ lên chủ nghĩa xã hội. Cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa là một cuộc biến đổi khó khăn nhất và sâu sắc nhất. Chúng ta phải xây dựng một xã hội hoàn toàn mới xưa nay chưa từng có trong lịch sử dân tộc ta"[2].

Chúng ta đi lên chủ nghĩa xã hội trong hoàn cảnh vừa thoát thai từ một xã hội thuộc địa, nửa phong kiến hết sức lạc hậu. Điều đó cũng có nghĩa rằng, những di sản chúng ta có từ quá khứ, về cơ bản là trở lực hơn là động lực thúc đẩy thuận lợi cho tiến trình này. Những đặc thù của con đường này ngay từ đầu đã quy định quá trình xây dựng xã hội mới ở nước ta một mặt phải tạo lập những giá trị mới về vật chất, tinh thần; mặt khác, phải thanh toán những thiếu hụt do lịch sử để lại: xóa bỏ triệt để những tàn dư lạc hậu về văn hóa, tư tưởng của chế độ thuộc địa nửa phong kiến. Điều đó có nghĩa là quá trình xây dựng một xã hội mới và tốt đẹp hơn đồng thời phải từng bước xóa bỏ những tàn dư lạc hậu của xã

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.11, tr.91-92.

hội cũ, xây dựng xã hội mới với những chuẩn mực mới, tiến bộ; xây dựng, bồi dưỡng con người có đạo đức cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư, một lòng một dạ phục vụ nhân dân. Trong khi xây dựng cái mới phải biết kế thừa và phát triển những đức tính tốt đẹp của tổ tiên ta như: yêu nước, yêu lao động, thương yêu đùm bọc lẫn nhau, đoàn kết trong lao động và chiến đấu...; kế thừa những giá trị văn hóa của nhân loại. Thực chất của việc xây dựng đời sống mới là cuộc đấu tranh giữa cái mới và cái cũ; giữa nhân tố tiến bộ với những nhân tố lạc hậu; bảo vệ và phát huy những nhân tố mới, tiến bộ và xóa bỏ những tàn dư tư tưởng văn hóa lạc hậu, phản động của chế độ phong kiến, thực dân.

Xóa bỏ, cải tạo nếp sống cũ lạc hậu và xây dựng nếp sống mới là nhiệm vụ to lớn, khó khăn, phức tạp vì vạn sự khởi đầu nan: "Bất kỳ việc gì, bước đầu cũng khó. Việc đời sống mới cũng vậy"[1]. Do tính chất khó khăn, phức tạp của việc xây dựng đời sống mới nên Người cho rằng, phải tiến hành một cách rất cẩn thận, chịu khó và lâu dài; không được chủ quan, nôn nóng, áp đặt, muốn làm hết ngay một lúc, phải nhận thức được quá trình biến đổi theo quy luật của xã hội mới để xây dựng nếp sống phù hợp.

2. Xây dựng đời sống mới đối với mỗi cá nhân

Xây dựng đời sống mới thực chất là cuộc đấu tranh trong mỗi cá nhân, vì vậy, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: vì thói quen rất khó đổi nên đòi hỏi mỗi người phải "quyết chí bền gan"[2]. Tại sao xây dựng đời sống mới lại bắt đầu từ chính mỗi cá

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t.5, *Sđd*, tr.125.

nhân? Vì: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[1].

Từ chỗ khẳng định tầm quan trọng của việc xây dựng đời sống mới đối với mỗi cá nhân trong việc xây dựng và thực hành đời sống mới của toàn xã hội nói chung, Hồ Chí Minh đã đề cập từng việc, từng nội dung cụ thể cần thực hiện ngay đối với mỗi cá nhân. Đó là những việc làm rất thiết thực diễn ra trong cuộc sống hằng ngày của mỗi người. Những việc đó đã trở thành thói quen trong mỗi cá nhân, vì thế để thay đổi là không dễ dàng. Tuy nhiên, sự thay đổi đó là cần thiết để xóa bỏ những cái cũ kỹ, lạc hậu không còn phù hợp với công cuộc xây dựng xã hội mới nữa. Nếu không thay đổi thì việc xây dựng xã hội mới sẽ có nguy cơ bị thất bại.

Việc xây dựng đời sống mới phải được thực hiện trên các nguyên tắc: cần, kiệm, liêm, chính và tích cực tăng gia sản xuất. Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn: Đối với mỗi người, "Việc gì có lợi cho nước phải ra sức làm. Việc gì hại cho nước phải hết sức tránh"[2]. Như vậy, xây dựng đời sống mới đối với mỗi cá nhân trước hết là xây dựng những phẩm chất của con người mới. Trong xã hội mới, mỗi cá nhân phải biết đặt lợi ích chung lên trên hết; đặt lợi ích của đất nước lên trên lợi ích của cá nhân. Vì thế, phàm bất kể việc gì cũng phải nghĩ và đặt lợi ích của đất nước lên trên hết.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t.5, *Sđd*, tr.116-117, 117.

Mỗi cá nhân phải siêng năng, cần cù, hăng hái thi đua sản xuất và thực hành tiết kiệm, có tinh thần làm chủ, chủ động, sáng tạo trong lao động, sống có tinh thần, trách nhiệm, có tình, có nghĩa, luôn thương yêu, sẵn sàng "nhường cơm sẻ áo"... Về đạo đức, phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái, không tham lam, ích kỷ, không tư lợi dù là cây kim, sợi chỉ của chung. Về tác phong, từ sinh hoạt đến làm việc, phải rõ ràng, công bằng, sòng phẳng, có kế hoạch, khoa học và gọn gàng, ngăn nắp.

Xây dựng đời sống mới, mỗi cá nhân phải *sẵn lòng công ích.* Phải biết vì lợi ích chung của mọi người: "Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm"[1]. Nhiều người cho rằng, xây dựng xã hội mới chủ yếu quan tâm tới những việc to tát, làm những việc đại sự thì mới có giá trị và ý nghĩa. Đây là một nhận thức có phần phiến diện, lệch lạc. Theo Hồ Chí Minh, xây dựng đời sống mới, mỗi cá nhân phải bắt đầu ngay từ những điều nhỏ nhặt nhất. "Thí dụ: Thấy một ngành gai nằm giữa đường, ta lấy vất đi, cho người khác khỏi dẫm phải. Thế cũng là công ích. Hy sinh tài sản giúp kháng chiến, đồng bào tản cư, di cư, cũng là công ích"[2].

Xây dựng đời sống mới đối với mỗi cá nhân cũng là xây dựng nếp sống, đạo đức, lối sống lành mạnh, bao dung trong cuộc sống hằng ngày. Hồ Chí Minh đã dạy: "mình hơn người thì chớ kiêu căng. Người hơn mình, thì chớ nịnh hót. Thấy của người thì chớ tham lam. Đối của mình thì chớ bủn xỉn"[3]. Những điều này rất gần với đạo đức truyền thống của người Việt. Vì thế, giáo lý này cũng không xa lạ đối với người Việt,

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t.5, *Sđd*, tr.117.

nhưng để thực hành nó trong đời sống hiện thực lại không hề dễ dàng. Trong quá trình xây dựng xã hội mới, mỗi cá nhân phải biết tự điều chỉnh hành vi của mình, xóa bỏ tính ích kỷ, đố kỵ, nhỏ nhen; phải biết vì mọi người và hòa đồng với mọi người; lấy lòng nhân mà đối xử với mọi người.

Xây dựng đời sống mới đối với mỗi cá nhân còn bắt đầu từ những việc nhỏ nhặt như ăn mặc, ứng xử, nói năng cho chuẩn mực, phù hợp với thực tiễn của xã hội. Hồ Chí Minh đã dạy: "Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe loẹt"[1]. Trong giai đoạn hiện nay, khi đời sống vật chất và tinh thần được nâng cao, nhưng nhiều người lại có lối sống, cách ăn mặc rất phản cảm, lãng phí, không phù hợp với thuần phong mỹ tục của người Việt ta lại càng thấy những điều Người đề cập trong *Đời sống mới* vẫn còn nguyên giá trị.

Để thực hiện thành công đời sống mới thì: "Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối"[2]. Ở đây, Hồ Chí Minh đã nhấn mạnh đến phong cách và ý thức trách nhiệm trong khi làm việc của mỗi cá nhân. Mỗi cá nhân phải tự ý thức và có trách nhiệm cao đối với những việc mình được giao làm việc. Nếu đã làm việc gì thì dù có khó khăn mấy cũng phải cố gắng làm bằng được. Mỗi cá nhân cố gắng, có ý thức kỷ luật trong triển khai thực hiện công việc thì cả xã hội sẽ xây dựng đời sống mới thành công.

Sau khi Cách mạng Tháng Tám thành công, trên 90% dân số bị mù chữ do hậu quả chính sách ngu dân của thực

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t.5, *Sđd*, tr.117.

dân Pháp để lại. Vì vậy, để xây dựng đời sống mới thành công thì mỗi cá nhân phải thực sự nỗ lực và có lòng ham học. "Trước hết là học chữ, học làm tính. Biết chữ, biết tính, thì làm việc gì cũng dễ dàng hơn. Một người không biết chữ, biết tính thì như nửa mù nửa quáng. Biết rồi, ta học thêm"[1]. Nhận thức rõ "một dân tộc dốt là một dân tộc yếu"[2], ngay sau khi giành được độc lập, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chủ trương mở một chiến dịch chống nạn mù chữ. Người đã ban hành ba sắc lệnh quan trọng về giáo dục, đó là Sắc lệnh số 17-SL thành lập Nha bình dân học vụ, Sắc lệnh số 19-SL quy định mọi làng phải có lớp học bình dân và Sắc lệnh số 20-SL cưỡng bách học chữ quốc ngữ không mất tiền.

Để phong trào có sức lan tỏa hơn nữa, ngày 4-10-1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết bài *Chống nạn thất học*. Trong bài viết này, Người nêu rõ một trong những công việc phải thực hiện cấp tốc lúc này là nâng cao dân trí: "Muốn giữ vững nền độc lập, Muốn làm cho dân mạnh nước giàu, Mọi người Việt Nam phải hiểu biết quyền lợi của mình, bổn phận của mình, phải có kiến thức mới để có thể tham gia vào công cuộc xây dựng nước nhà, và trước hết phải biết đọc, biết viết chữ quốc ngữ"[3]. Và Người kêu gọi: "Những người đã biết chữ hãy dạy cho những người chưa biết chữ... Những người chưa biết chữ hãy gắng sức mà học cho biết đi. Vợ chưa biết thì chồng bảo, em chưa biết thì anh bảo, cha mẹ không biết thì con bảo, người ăn người làm không biết thì chủ nhà bảo, các người giàu có thì mở lớp học ở tư gia dạy cho những người

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117.

2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.7, 40.

không biết chữ ở hàng xóm láng giềng"[1]. Từ đây, phong trào bình dân học vụ đã đem lại những kết quả khả quan. Tổng kết sau một năm thực hiện, chúng ta đã "mở được 75.805 lớp học, có 97.644 người tham gia dạy học và hơn 2,5 triệu học viên đã biết đọc, biết viết"[2].

Không chỉ cần học để biết chữ, mà còn phải học thêm nhiều điều để có tri thức sâu rộng: "Việc thế giới rất nhiều, học không bao giờ hết. Người có học mới có tiến bộ. Càng học càng tiến bộ"[3]. Điều này rất đúng và phù hợp với xu hướng học suốt đời trong thế giới hiện đại ngày nay.

Những nội dung trên về xây dựng đời sống mới đối với mỗi cá nhân ai cũng có thể thực hiện được, không phụ thuộc vào trình độ hay vị trí xã hội của mỗi người. Người khẳng định: "Không cần thông minh tài trí, miễn là mình muốn làm, có chí làm thì nhất định làm được. Ai cũng làm như thế, thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[4].

Để có thể thực hành thành công đời sống mới đối với mỗi cá nhân nói riêng và đối với toàn xã hội nói chung, theo Hồ Chí Minh phải quán triệt một số nội dung cơ bản sau:

Thứ nhất, kết hợp giữa việc triệt để xóa bỏ những tàn dư lạc hậu; kế thừa, phát triển những giá trị cũ với việc tiếp nhận, xây dựng những giá trị mới theo tinh thần: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.40-41.

2, Lê Mậu Hãn (Chủ biên): *Đại cương lịch sử Việt Nam,* Nxb. Giáo dục, Hà Nội, 2005, t.III, tr.31-32.

3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập,* t.5, *Sđd,* tr.117, 118.

làm mới. Cái gì cũ mà xấu, thì phải bỏ. Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Cái gì cũ mà tốt, thì phải phát triển thêm. Cái gì mới mà hay, thì ta phải làm.

Thứ hai, làm tốt công tác tuyên truyền vận động toàn xã hội thực hiện đời sống mới. Để nhân dân nhận thức đúng và thực hành tốt đời sống mới, theo Hồ Chí Minh, cần hết sức coi trọng công tác thông tin tuyên truyền, nhưng theo Người, tuyên truyền không cần nói tràng giang, đại hải mà nói ngắn gọn, nói những vấn đề thiết thực, chắc chắn làm được để mọi người hiểu rõ và quyết tâm làm bằng được.

Thứ ba, thực hiện các phương châm "tự nguyện trước; cưỡng bức sau". Thay đổi một thói quen cũ, một lối sống cũ của một cá nhân, một cộng đồng là công việc không hề đơn giản. Vì vậy: "Lúc số đông quốc dân chưa hiểu, chưa làm đời sống mới, thì tuyệt đối không nên bắt buộc... Đến khi đại đa số đồng bào đã theo đời sống mới, chỉ còn số rất ít không theo, khuyên mãi cũng không được, lúc đó có thể dùng cách cưỡng bức, bắt họ phải theo"[1].

Thứ tư, phát động thi đua; nhân rộng điển hình tiên tiến. Người luôn luôn nhắc nhở cần phải lấy gương người tốt, việc tốt trong quần chúng nhân dân và cán bộ, đảng viên để giáo dục lẫn nhau, là một phương pháp sinh động và có sức thuyết phục lớn cũng là cách tốt nhất để xây dựng đời sống mới, con người mới.

Như vậy, xây dựng và thực hành đời sống mới được bắt đầu ngay từ mỗi cá nhân, và từ những việc đơn giản, nhỏ

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.126-127.

nhặt mà rất đỗi thiết thực hằng ngày. Mỗi cá nhân cố gắng xây dựng thành công đời sống mới sẽ tạo sức lan tỏa mạnh mẽ tới mỗi làng, mỗi xã, mỗi địa phương, mỗi ngành và rộng ra là cả nước. Từ đó, sẽ tạo cơ sở, tiền đề quan trọng, quyết định sự thành công của công cuộc xây dựng đời sống mới của toàn xã hội.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* VÀ NÊU GƯƠNG VẬN ĐỘNG XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH

TS. VĂN THỊ THANH MAI*

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh quan niệm rằng, văn hóa đóng vai trò quan trọng trong tư duy và hành động của con người nói chung, của các dân tộc bị áp bức, bị tha hóa nói riêng nhằm hướng đến con người phát triển tự do và toàn diện. Con người nỗ lực hoạt động và sớm quan tâm tới việc xây dựng một xã hội mới vững chắc, lâu dài trên tất cả các lĩnh vực, trong đó có cuộc cách mạng trên lĩnh vực văn hóa. Sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945, trong khi đang đẩy mạnh cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp, Hồ Chí Minh đã khẳng định kết hợp chặt chẽ xây dựng nền văn hóa nói chung, đời sống mới nói riêng với kháng chiến, kết hợp kháng chiến với kiến quốc. Vì vậy, không chỉ phát động phong trào xây dựng đời sống mới, ngày 3-4-1946, Người đã ký Sắc lệnh thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới để lãnh đạo phong trào.

---

* Ban Tuyên giáo Trung ương.

1. "Đời sống mới" trong tư tưởng Hồ Chí Minh

Một năm sau khi Ban Trung ương vận động đời sống mới ra đời, ngày 20-3-1947, với bút danh Tân Sinh, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới*, với 19 mục, bao hàm từ việc luận giải tính tất yếu phải xây dựng đời sống mới; nêu khái niệm, nội dung, cách làm, đối tượng, phương pháp tiến hành, trách nhiệm của mỗi cá nhân, tập thể trong xây dựng đời sống mới, để làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn[1].

Trong lời *Tựa*, Người khẳng định ý nghĩa của việc tất yếu phải xây dựng đời sống mới: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[2]. Theo Người, đó là một công việc quan trọng, "hợp thời lắm", vì "chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[3]. Để mọi người dễ hiểu và làm đúng tinh thần của bốn chữ "Cần, Kiệm, Liêm, Chính", Hồ Chí Minh diễn giải một cách ngắn ngọn, dễ hiểu, dễ nhớ về nghĩa của từng chữ, theo đó: "Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải *Cần*.

Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù. Nhân dân phải tiết kiệm vật liệu, mới giúp được bộ đội và đồng bào tản cư. Thế cho nên phải *Kiệm*.

Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy. Cho nên ai cũng phải *Liêm*.

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113, 111, 112.

Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập. Thế là *Chính*"[1].

Đời sống mới theo Hồ Chí Minh là: "Không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam. Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi. Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước. Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm... Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[2]. Xây dựng đời sống mới chính là sửa đổi những việc rất cần thiết, phổ thông, thường ngày của mọi người như ăn, mặc, ở, đi làm, giảm thiểu những hủ tục lạc hậu như cúng tế, cờ bạc, say sưa, hút xách, trộm cắp, nhất là không tách rời với tăng gia sản xuất,... nhằm xây dựng đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới; trong đó đạo đức đóng vai trò chủ yếu. Đặc biệt, kế thừa và phát huy giá trị truyền thống của dân tộc, Người kêu gọi, cổ vũ động viên mỗi người dân Việt Nam hãy sốt sắng yêu Tổ quốc, việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh, sẵn lòng công ích, chớ kiêu căng, chớ nịnh hót, chớ tham lam, chớ bủn xỉn, làm việc siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối, thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.112, 112-113.

đỡ, ham học, càng học càng tiến bộ, yêu nước, thương nòi, tiết kiệm, tẩy sạch óc kiêu ngạo, tụ phụ, mà giáo dục thực dân còn để lại[1],... để thực hành đời sống mới.

Cũng theo lời Người, đời sống mới bao gồm: đời sống mới riêng cho từng người và đời sống mới cho cả cộng đồng, tập thể. Thiết thực và cụ thể, Người chỉ rõ một cách tỉ mỉ việc xây dựng đời sống mới ở trong một nhà, một làng, một trường học, trong bộ đội, trong công sở, trong xưởng máy. Thực hành đời sống mới là công việc của mọi người dân, bắt đầu từ cội nguồn là mỗi người, gia đình, làng xã, theo đó: Trong một nhà về tinh thần, phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái; về vật chất, mọi việc đều phải có kế hoạch, có ngăn nắp... Trong một làng xã, việc thực hiện đời sống mới, cần phải làm những việc sau: Về văn hóa phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân. Về phong tục, phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp, đĩ điếm... Trong trường học, cốt nhất phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi, dạy cho các em có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ... Trong bộ đội, phải thực hành kỷ luật cực kỳ nghiêm, siêng tập luyện, ai cũng biết chữ, biết chính trị ít nhiều, phải tăng gia sản xuất, làm cho dân tin, dân phục, dân yêu... Trong các công sở, vì là những người đều có ít hoặc nhiều quyền hành, cho nên mỗi người phải giữ đúng cần, kiệm, liêm, chính để tránh tình trạng dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân... Trong một nhà máy, phải có sự hợp tác chặt chẽ giữa chủ và thợ, cùng tiết kiệm để tăng năng suất, để cùng hưởng lợi...

---

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.117.

Trong thực hành đời sống mới về tổ chức, về sản xuất, về vệ sinh, về văn hóa, về kháng chiến đều phải thi đua giữa người này với người khác, nhà này với nhà khác, làng này với làng khác để trở thành kiểu mẫu... Tất cả những nội dung về xây dựng đời sống mới theo Hồ Chí Minh là không có gì khó. Xây dựng đời sống mới "lợi nhiều chứ không hại. Lợi cho toàn thể, mà không hại đến cá nhân. Không có gì cao xa khó khăn, làm thì thấy kết quả ngay trước mắt... Vì vậy có quyết tâm thì đời sống mới rất dễ làm"[1].

Để nhân dân nhận thức đúng và thực hành tốt đời sống mới, theo Người, cần coi trọng công tác thông tin tuyên truyền và nhấn mạnh việc trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Công việc này phải được tiến hành thường xuyên, làm đi làm lại để "mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi. Nói thì phải nói một cách đơn giản, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó"[2]. Trong quá trình tuyên truyền, tránh tình trạng "hăng quá" dễ hỏng việc; tránh khuyên người ta làm mà mình không gương mẫu thực hiện đời sống mới; mặt khác phải thấm nhuần nguyên tắc tuyên truyền cho người ta dần dần hiểu, "để người ta vui lòng làm, chứ không có quyền ép người ta"[3]. Trong quá trình tuyên truyền phải "hăng hái, bền gan, chịu khó, đồng thời phải cẩn thận, khôn khéo, mềm mỏng"[4].

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.124-125, 125-126, 127.

Đặc biệt, trong tác phẩm này, công tác cán bộ, cách lựa chọn cán bộ, đảng viên làm phong trào xây dựng đời sống mới của Hồ Chí Minh vẫn tuân thủ các tiêu chí "trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung"[1]. Và điều quan trọng là "trong nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, dân có quyền lựa chọn những cán bộ như thế", tin cậy, học tập và làm theo tấm gương những người công bộc như thế!

Tác phẩm *Đời sống mới* được viết ngắn gọn, cụ thể, là định hướng chỉ đạo đúng đắn để thực hiện; và khi mỗi người, mỗi địa phương, cơ quan, đơn vị "nêu cao và thực hành Cần, Kiệm, Liêm, Chính tức là nhen lửa cho đời sống mới"[2]. Để xây dựng đời sống mới trở thành phong trào và thực hành khắp cả nước, mỗi cán bộ từ làng đến tỉnh và kỳ phải "hăng hái tuyên truyền cổ động và định kế hoạch cho thích hợp với địa phương mình"[3]. Khi từ Trung ương xuống địa phương cùng "đồng tâm mà làm, quyết tâm mà làm thì đời sống mới nhất định thực hiện được"[4] để "nước Việt Nam ta trở nên một nước mới; một nước văn minh"[5], để "xây dựng một nước Việt Nam mới phú cường"[6].

2. Phát huy vai trò nêu gương trong xây dựng đời sống mới

Một là, thấu triệt nguyên tắc: "Một tấm gương sống có giá trị hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền"[7] và "Trước mặt quần chúng, không phải ta cứ viết lên trán chữ "cộng sản" mà ta được họ yêu mến. Quần chúng chỉ quý mến những người có tư cách, đạo đức. Muốn hướng dẫn nhân dân, mình phải làm

---

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120, 128, 118, 284.

mực thước cho người ta bắt chước"[1], Hồ Chí Minh luôn yêu cầu đội ngũ cán bộ, đảng viên phải phát huy vai trò nêu gương trong mọi mặt công tác và cuộc sống đời thường, trong mọi lúc, ở mọi nơi; nói phải đi đôi với làm, để quần chúng noi theo; tự mình phải gương mẫu thực hiện. Theo Người, nội dung nêu gương của cán bộ, đảng viên phải được thể hiện trên cả ba mối quan hệ: đối với mình, đối với người và đối với công việc, thể hiện rõ tinh thần "đảng viên đi trước, làng nước đi sau"[2], "làm mực thước cho người ta bắt chước"[3] trong mỗi suy nghĩ, hành động của người cán bộ, đảng viên.

Cổ vũ, triển khai phong trào xây dựng đời sống mới trong bối cảnh vừa kháng chiến, vừa kiến quốc, Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu khi vận động xây dựng đời sống mới, phải luôn thấm nhuần quan điểm: Người là gốc của làng nước, "nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh"[4] và khi mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới thì "dân tộc nhất định sẽ phú cường"[5]. Cụ thể, ở cơ quan, đơn vị thì cán bộ lãnh đạo làm gương cho cấp dưới, người này làm gương cho người khác cùng học tập, noi theo. Mỗi người không những phải nỗ lực tu dưỡng, rèn luyện đạo đức cách mạng, thực hành cần, kiệm, liêm, chính để không ngừng tiến bộ, trưởng thành, mà còn phải là tấm gương tốt để nhân dân "bắt chước".

Theo đó, *đối với mình*, mỗi cán bộ, đảng viên phải thường xuyên thực hiện cần, kiệm, liêm, chính, hướng lòng mình đến chí công vô tư để thiết thực xây dựng đạo đức cách mạng. Khi

---

1, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.6, tr.16

2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.14, tr.205.

4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117.

đã thực hành được bốn điều đó, người cán bộ, đảng viên sẽ tránh được những biểu hiện của chủ nghĩa cá nhân như: tự cao, tự đại, mù quáng, thiển cận, đề cao cá nhân mình, coi thường quần chúng... dẫn đến sự thoái bộ, dừng lại. *Đối với người,* mỗi cán bộ, đảng viên phải nêu gương trong ứng xử với đồng chí, đồng nghiệp, cấp dưới với tình yêu thương, lòng khoan dung, độ lượng. Khi "mình hơn người thì chớ kiêu căng. Người hơn mình, thì chớ nịnh hót"[1] với thái độ chân thành, khiêm tốn, đoàn kết, không "tham lam", "bủn xỉn"... *Đối với công việc,* phải gương mẫu "làm việc phải đến đúng giờ, chớ đến trễ, về sớm. Làm cho chóng, cho chu đáo. Việc ngày nào, nên làm xong ngày ấy, chớ để chờ ngày mai. Phải nhớ rằng: dân đã lấy tiền mồ hôi nước mắt để trả lương cho ta trong những thì giờ đó. Ai lười biếng tức là lừa gạt dân"[2]. Do đó, phải tận tâm, tận lực, "phải có công tâm, công đức. Chớ đem của công dùng vào việc tư. Chớ đem người tư làm việc công. Việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán... Chớ lên mặt làm quan cách mạng"[3], có trách nhiệm, gương mẫu phấn đấu hoàn thành tốt mọi nhiệm vụ được giao. Đặc biệt, trong khi tuyên truyền, vận động nhân dân xây dựng đời sống mới phải luôn "quyết chí, bền gan", "phải nói một cách giản đơn, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó"[4]; "Đến khi đại đa số đồng bào đã theo đời sống mới, chỉ còn số rất ít không theo, khuyên mãi cũng không được, lúc đó có thể dùng cách cưỡng bức, bắt họ phải theo"[5].

1, 2, 3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.117, 122, 123, 126.

Hai là, "miệng nói, tay làm, làm gương cho người khác bắt chước". Đó là yêu cầu bắt buộc, là nguyên tắc cao nhất của phong cách nêu gương, là thước đo, tấm gương phản chiếu tư cách của người cán bộ, đảng viên trong vận động xây dựng đời sống mới. Nói đi đôi với làm là biểu hiện cụ thể, sinh động về bản chất, truyền thống cách mạng của Đảng ta, giúp cho đội ngũ cán bộ, đảng viên luôn vững vàng và vượt qua mọi khó khăn, thử thách, hoàn thành tốt mọi nhiệm vụ được giao. Trong vận động nhân dân xây dựng đời sống mới, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, tại mỗi cơ quan, địa phương, đơn vị, trong mỗi người cán bộ, đảng viên đều phải xây dựng kế hoạch tuyên truyền, mục tiêu tuyền truyền, nội dung tuyên truyền thiết thực, phù hợp với điều kiện cụ thể với địa phương mình trên tinh thần thấm nhuần nguyên tắc "trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái"[1] và "một cách tốt nhất là tổ chức *thi đua*"[2].

Trong thực hành đời sống mới: 1- "Đối với xóm giềng, phải thân mật và sẵn lòng giúp đỡ. Đối với việc làng việc nước, phải hăng hái làm gương"[3] giúp mỗi người dân đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm công dân để "nhà mình thành một nhà kiểu mẫu trong làng"[4]; 2- Phải xây dựng làng mình thành một làng "phong thuần tục mỹ"[5], "có thể làm kiểu mẫu cho các làng xung quanh"[6]; 3- Trong trường học phải để "Lớp này nên thi đua với lớp khác, trường này với trường khác, làm cho học trò thêm hăng hái"[7]; 4- Trong bộ đội, thì "Bộ đội này thi đua với bộ đội khác làm đời sống mới"[8]; 5- Trong các công sở, thì "làm việc cho dân, phải được dân tin cậy. Vì vậy, những người

---

1, 2, 3, 4, 5, 6. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118, 119, 121, 122.

làm trong các công sở càng phải làm gương đời sống mới cho dân bắt chước"[1]; 6- Trong các nhà máy, tăng gia sản xuất không chỉ có lợi cho chủ và thợ mà còn có "lợi chung cho nền kinh tế của Tổ quốc, lợi chung cho toàn thể đồng bào"[2]. Bởi vậy, khi người người, nhà nhà, làng làng cho đến cả nước cùng nêu gương thực hiện đời sống mới thì dù bước đầu gặp khó khăn, nhưng "có chí làm thì nhất định làm được"[3].

Ba là, "cần có những người làm gương, những nhà làm gương, những làng làm gương"[4]. Hồ Chí Minh từng căn dặn rằng, lấy gương người tốt, việc tốt để hằng ngày giáo dục lẫn nhau là một trong những cách tốt nhất để xây dựng Đảng, xây dựng các tổ chức cách mạng, xây dựng con người mới, cuộc sống mới. Vì vậy, người cán bộ, đảng viên khi vận động nhân dân xây dựng đời sống mới không thể "miệng thì tuyên truyền bảo người ta siêng làm, mà tự mình thì ăn trưa, ngủ trễ; bảo người ta tiết kiệm, mà tự mình thì xa xỉ, lung tung"[5]. Do đó, một mặt phải "khuyến khích giúp đỡ cho dân làm"[6]; mặt khác, khi đã có những cá nhân và đơn vị làm gương trong xây dựng đời sống mới thì nhất định phải kịp thời "nhà nào, làng nào, vùng nào làm được tốt hơn hết, sẽ được khen thưởng"[7] để tuyên truyền cho phong trào lan rộng, phát triển nhanh.

Khi xây dựng đời sống mới được Chính phủ khởi xướng thành phong trào; khi điều kiện để "làm đời sống mới đã đủ rồi. Cũng như gạo, nước, củi đều sẵn sàng, chỉ cần nhen lửa thì có cơm ăn"[8], thì "các cơ quan, các bộ đội, các đoàn thể phải hăng hái thi đua nhau mà làm"[9], thì "khi trông thấy hiệu quả

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.122, 124, 118, 126, 128.

tốt tươi, thì chắc những nơi khác sẽ hăng hái làm theo"[1]; và như vậy thì phong trào sẽ phát triển nhanh, lan rộng.

Vì "thói quen rất khó đổi. Cái tốt mà lạ, người ta có thể cho là xấu. Cái xấu mà quen người ta cho là thường"[2], vì "bất kỳ việc gì, bước đầu cũng khó. Việc đời sống mới cũng vậy"[3], nên phương pháp nêu gương trong vận động xây dựng đời sống mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh là rất cần thiết, hiệu quả. 70 năm sau khi tác phẩm *Đời sống mới* ra đời, phong trào xây dựng đời sống mới năm xưa đã phát triển, lan rộng cả chiều rộng và bề sâu. Nghị quyết Hội nghị Trung ương 5 (khóa VIII) về xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc và Nghị quyết Hội nghị Trung ương 9 (khóa XI) về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước là sự phát triển, bổ sung, hoàn thiện và làm sâu sắc hơn cuộc vận động giáo dục chủ nghĩa yêu nước gắn với xây dựng đời sống mới.

Sự nghiệp xây dựng đời sống mới, xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc và con người Việt Nam phát triển toàn diện trong bối cảnh đất nước ngày càng đổi mới sâu rộng và hội nhập quốc tế luôn rất cần sự nêu gương, làm gương của đội ngũ cán bộ, đảng viên nói chung, những người làm phong trào nói riêng. Trong những năm qua, toàn Đảng, toàn quân và toàn dân đã thực hiện Chỉ thị số 03-CT/TW, ngày 14-5-2011 của Bộ Chính trị khóa XI về tiếp tục đẩy mạnh việc học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh và Quy định số 101-QĐ/TW, ngày 7-6-2012

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.126, 125.

của Ban Bí thư về trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên, nhất là cán bộ lãnh đạo chủ chốt các cấp. Tiếp đó, Chỉ thị số 05-CT/TW, ngày 15-5-2016 của Bộ Chính trị khóa XII về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh cũng đã nhấn mạnh yêu cầu: "Đề cao trách nhiệm nêu gương, tự giác học trước, làm theo trước để nêu gương của người đứng đầu và cán bộ chủ chốt các cấp, của cán bộ, đảng viên trong học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh" đang được triển khai sâu rộng gắn với việc thực hiện Nghị quyết Trung ương 4 khóa XII về tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng; ngăn chặn đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện "tự diễn biến", "tự chuyển hóa" trong nội bộ.

Hơn bao giờ hết, để hoàn thành trọng trách mà Đảng. Tổ quốc và nhân dân giao phó, mỗi cán bộ, đảng viên nói chung, cán bộ lãnh đạo, người đứng đầu các cơ quan, đơn vị nói riêng càng cần phải phát huy vai trò nêu gương của mình, làm gương thực hiện "Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[1], "miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[2] và cán bộ có chức vụ càng cao càng phải gương mẫu, nêu gương về đức khiêm tốn, giản dị; tác phong sâu sát thực tế, gần gũi để thấu hiểu tâm tư, nguyện vọng chính đáng của quần chúng, trước hết trong tổ chức, cơ quan, đơn vị công tác và nơi cư trú, chủ động, sáng tạo, dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm; nói đi đôi với làm, đã nói thì phải làm, kiên quyết đấu tranh với những biểu hiện vô cảm, quan liêu, cửa quyền, hách dịch và các hành vi nhũng nhiễu, gây phiền hà nhân dân...

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112, 126.

Thực tế cho thấy, chỉ khi nào mỗi người cán bộ, đảng viên "trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương"[1] được; và cũng chỉ có thường xuyên rèn luyện đạo đức cách mạng, nâng cao hơn nữa việc rèn luyện các phẩm chất đạo đức nêu trên, coi đó là nhu cầu tự thân, là công việc thường xuyên, hằng ngày, mọi nơi, mọi lúc, thì khi ấy cán bộ, đảng viên mới quy tụ được mọi người tin tưởng và làm theo; mới xứng đáng là những chiếc đầu tàu, tạo nên động lực mạnh mẽ, kéo cả đoàn tàu quần chúng tiến lên trong hành trình xây dựng một nước Việt Nam dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119-120.

QUAN ĐIỂM HỒ CHÍ MINH VỀ CÁC BIỆN PHÁP XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI*

TS. NGUYỄN THỊ LƯƠNG UYÊN*

Dưới sự lãnh đạo của Đảng và Chủ tịch Hồ Chí Minh, Cách mạng Tháng Tám năm 1945 đã thành công. Ngày 2-9-1945, tại Quảng trường Ba Đình, Chủ tịch Hồ Chí Minh đọc bản *Tuyên ngôn độc lập*, khai sinh ra nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, đất nước Việt Nam bước sang một trang sử mới.

Hoàn cảnh mới, thời đại mới đặt ra cho toàn Đảng, toàn dân ta yêu cầu phải đổi mới để phù hợp với chế độ mới. Một trong những công việc Đảng, Nhà nước và Chủ tịch Hồ Chí Minh rất quan tâm là vận động nhân dân xây dựng đời sống mới, xóa bỏ những tàn dư lạc hậu. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập. Ngày 20-3-1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh, góp phần chỉ đạo và động viên phong trào xây dựng đời sống mới.

Dung lượng của tác phẩm không lớn, gồm 19 mục ở dạng hỏi và đáp, nhưng trong đó Người đã đề cập đầy đủ, chi tiết,

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

cụ thể, dễ hiểu, dễ thực hiện những nội dung, biện pháp xây dựng đời sống mới.

Tại sao phải xây dựng đời sống mới? Người cho rằng: Đất nước ta qua gần trăm năm bị thực dân Pháp xâm lược và thống trị, đời sống nhân dân bị dìm trong tăm tối và lạc hậu thì việc xây dựng đời sống mới thực sự là một cuộc cách mạng trong toàn dân. Đây là một cuộc vận động cách mạng, một cuộc đấu tranh chống lại cái cũ, lạc hậu để xây dựng đời sống mới tiến bộ và hạnh phúc.

Theo Hồ Chí Minh: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng không phiền phức thì phải sửa đổi cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải sống tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp"[1].

Nói tóm lại, đời sống mới theo tư tưởng của Người là làm cho "đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[2].

Xây dựng đời sống mới theo Hồ Chí Minh bao gồm hai nội dung. *Một là*, xây dựng lối sống cần, kiệm, liêm, chính. Người giải thích: "Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113, 113.

Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải *Cần.*

Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù. Nhân dân phải tiết kiệm vật liệu, mới giúp được bộ đội và đồng bào tản cư. Thế cho nên phải *Kiệm.*

Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy. Cho nên ai cũng phải *Liêm.*

Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập. Thế là Chính"[1]. *Hai là*, xây dựng các hành vi ứng xử hằng ngày của con người được thể hiện trên 5 mặt cơ bản nhất mà mọi người đều phải thực hành: ăn, mặc, ở, đi lại, làm việc. Người nói: "Muốn có cơm ăn, áo mặc, nhà ở, đường đi thì phải *làm.* Từ trước đến giờ, ta vẫn có làm, vẫn có cơm áo, nhà, đường sá. Nhưng vì làm chưa hợp lý cho nên số đông dân ta ăn đói, mặc rách, nhà cửa chật hẹp, đường sá gập ghềnh, người nghèo khổ thì nhiều, người no ấm thì ít... Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì. Nó chỉ sửa đổi những việc cần thiết, rất phổ thông trong đời sống mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc. Sửa đổi những điều đó, thì mọi người đều được hưởng hạnh phúc"[2].

Đối tượng xây dựng đời sống mới bao gồm đời sống mới riêng cho từng người và đời sống mới chung cho cộng đồng,

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112, 113.

tập thể, như các gia đình, làng xã, các đơn vị bộ đội, nhà máy, trường học, công sở... Mỗi đối tượng, Hồ Chí Minh xây dựng những nội dung đời sống mới phù hợp, làm nên những thay đổi mang tính cách mạng trong suy nghĩ, lối sống, nếp sống theo hướng văn minh, hiện đại. Cho đến ngày nay, những chuẩn mực giá trị đó vẫn giữ nguyên giá trị.

Để xây dựng đời sống mới, Hồ Chí Minh chú trọng một số giải pháp cụ thể sau:

1. Tăng cường tuyên truyền, giáo dục, nêu gương về đời sống mới

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, muốn xây dựng đời sống mới, trước hết phải tuyên truyền, giáo dục và làm gương. Bởi vì, xây dựng đời sống mới là một công việc hết sức khó khăn, nó đòi hỏi phải xóa bỏ những phong tục tập quán lạc hậu, những thói quen xấu đã ăn sâu vào nếp nghĩ, nếp sinh hoạt của nhân dân từ bao đời. Cho nên, không thể dùng biện pháp bạo lực trấn áp, mà phải cải tạo nó một cách rất cẩn thận, rất chịu khó, rất lâu dài. Cụ thể là phải tuyên truyền, giải thích, thuyết phục họ bằng lý lẽ, nêu ra được những tấm gương điển hình trong việc thực hiện đời sống văn hóa mới và bản thân người tuyên truyền cũng phải là một tấm gương mẫu mực, phải làm cho "*dân hiểu, dân nhớ, dân theo, dân làm*"[1]. Có như vậy mới đem lại hiệu quả.

Trước hết, về tuyên truyền, giáo dục. Người yêu cầu phải làm cho mọi người dân hiểu một cách thấu đáo, sâu sắc các lợi ích, nội dung, cách thức thực hiện đời sống mới; phải có kế

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.191.

hoạch cụ thể, tổ chức thực hiện sáng tạo những phương pháp và hình thức tuyên truyền, giải thích sát hợp từng đối tượng. Muốn vậy, trước tiên cán bộ tuyên truyền phải hiểu được thế nào là đời sống mới? Đời sống mới phải có những nội dung gì? Cần phải làm thế nào để xây dựng đời sống mới trong nhân dân? Tóm lại là phải hiểu vấn đề. Khi tuyên truyền, giải thích thì phải đơn giản, rõ ràng, thiết thực, phải có đầu, có đuôi, sao cho ai cũng hiểu được, nhớ được, không nên dùng những danh từ lạ, ít người hiểu, phải kiên trì nhẫn nại, nói một lần người ta chưa hiểu thì phải nói đi nói lại cho người ta hiểu mới thôi. Người phê bình cách tuyên truyền, giải thích khó hiểu, làm phức tạp thêm vấn đề: "Có người tuyên truyền đời sống mới mà đem nào "khách quan, chủ quan", nào "tích cực, tiêu cực", nào "khoa học hóa" và gì gì hóa. Nghe thì hay thật, nhưng chẳng mấy người hiểu là nói cái gì. Mà người nào hiểu thì có cảm tưởng rằng đời sống mới là một điều cao xa, oanh liệt, khó làm"[1].

Người khuyên người tuyên truyền muốn đạt hiệu quả cần phải chịu khó, chịu khổ, khéo ở, siêng làm. Đến một địa phương nào, cần phải đi thăm các cụ phụ lão, các người phụ trách, rồi đi thăm các nhà đồng bào để gây tình cảm và để hiểu biết tình hình địa phương. Đây là một yêu cầu của công tác tuyên truyền xây dựng đời sống mới. Phải ăn, ở cùng nhân dân để hiểu phong tục tập quán, tâm tư tình cảm của họ, từ đó mới có cách tuyên truyền đúng đắn, hiệu quả. Người căn dặn: "Thấy dân làm việc gì, bất kỳ to nhỏ, ta cũng ra tay làm giúp. Đó là cách gây tình cảm tốt nhất, nó sẽ giúp cho việc tuyên truyền kết quả gấp bội"[2].

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.126, 192.

Hồ Chí Minh lưu ý, trong tuyên truyền, vận động nhân dân xây dựng đời sống mới, không được chủ quan, nôn nóng, đốt cháy giai đoạn, bởi những phong tục tập quán lạc hậu đã ăn sâu vào trong suy nghĩ và hành động của mỗi người dân, không dễ dàng loại bỏ nó trong một sớm một chiều. Đặc biệt, Người nhấn mạnh đến "vài ba việc sai lầm của những người tuyên truyền đời sống mới, vì *hăng quá* mà làm hỏng việc"[1], như:

- Khi phát động phong trào phụ nữ hớt tóc ngắn, mặc áo cụt, những người làm phong trào đã "ép cả các bà cụ già cũng làm như mình. Rút cục, các bà cụ phản đối kịch liệt, và phong trào phụ nữ hớt tóc và áo cụt cũng thất bại"[2].

- Khi phát động phong trào giảm phiền phức trong giỗ tết, một số thanh niên ra chợ "gặp ai mua đồ mã thì giựt lấy đốt hết. Như thế là ngốc. Không biết rằng tuyên truyền thì phải dần dần nói cho người ta hiểu, để cho người ta vui lòng làm, chứ không có quyền ép người ta. Không biết rằng đơm cúng là một phong tục đã lâu đời, không phải một ngày một bữa mà bỏ được. Không biết rằng người ta đã mất tiền mua, mình giựt đốt đi, thì ai cũng tức giận"[3].

- Khi phát động phong trào toàn dân học chữ quốc ngữ, có một số người "vì hăng quá, phạt tiền hoặc đem mực vẽ miệng những người qua đường không biết chữ. Như thế là "tếu". Làm như vậy, chỉ được người ta oán ghét, chứ không ích gì"[4].

Rồi Người kết luận: "Tuyên truyền đời sống mới cũng như tuyên truyền việc khác, phải hăng hái, bền gan, chịu khó, đồng thời phải cẩn thận, khôn khéo, mềm mỏng"[5].

1, 2, 3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.127.

Mặt khác, Người yêu cầu phải có phương pháp tuyên truyền đúng đắn, phù hợp cho từng đối tượng. Khi tuyên truyền, thái độ phải mềm mỏng: đối với các cụ già phải cung kính; với anh em phải khiêm tốn; với phụ nữ phải nghiêm trang; với nhi đồng phải thân yêu; với tất cả mọi người phải thành khẩn. Khi người dân chưa hiểu, không nên ép buộc họ làm đời sống mới, vì như thế có thể sẽ phản tác dụng. Người viết: "Lúc số đông quốc dân chưa hiểu, chưa làm đời sống mới thì tuyệt đối không nên bắt buộc"[1]. Tuy nhiên, Người cũng cho rằng: Khi cần thiết phải sử dụng những biện pháp hành chính, mệnh lệnh trong xây dựng đời sống mới. Người viết: "Khi đại đa số đồng bào đã theo đời sống mới, chỉ còn số rất ít không theo, khuyên mãi cũng không được, lúc đó có thể dùng cách cưỡng bức, bắt họ phải theo"[2].

Để xây dựng đời sống mới cho nhân dân, nếu chỉ dừng lại ở việc tuyên truyền, giải thích thì chắc chắn chưa đủ. Với Hồ Chí Minh, một biện pháp hữu hiệu đem lại hiệu quả rất cao là phải nêu những tấm gương điển hình trong xây dựng và thực hiện đời sống mới. Người nêu rõ: "Đời sống mới cũng cần có những người làm gương, những nhà làm gương, những làng làm gương. Khi trông thấy hiệu quả tốt tươi, thì chắc những nơi khác sẽ hăng hái làm theo"[3].

Người đặc biệt nhấn mạnh, cán bộ đi tuyên truyền về xây dựng đời sống mới phải là những tấm gương điển hình trong thực hiện đời sống mới. Làm gương, nêu gương là phẩm chất đạo đức, lối sống tốt đẹp của con người, đặc biệt là cán bộ, đảng viên. Làm gương không chỉ cần thiết trong xây dựng

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.126, 127.

đời sống mới, mà còn hết sức quan trọng trong các lĩnh vực khác. Nếu tuyên truyền một đằng, thực hiện một nẻo, hoặc lời nói không đi đôi với việc làm, thì không đem lại hiệu quả, thậm chí phản tác dụng, gây ác cảm trong quần chúng nhân dân. Người cho rằng: "Nếu miệng thì tuyên truyền bảo người ta siêng làm, mà tự mình thì ăn trưa, ngủ trễ; bảo người ta tiết kiệm, mà tự mình thì xa xỉ, lung tung, thì tuyên truyền một trăm năm cũng vô ích"[1].

Như vậy, theo Hồ Chí Minh, để xây dựng đời sống mới có hiệu quả thì một trong những biện pháp hữu hiệu đó là phải tuyên truyền, giải thích, nêu gương. Trong cách tuyên truyền phải dễ hiểu, thiết thực, kiên trì, đặc biệt là phải luôn gắn liền giữa lời nói và hành động, nêu những gương điển hình trong việc thực hiện đời sống mới, có như vậy mới đem lại hiệu quả thực sự.

2. Nâng cao trình độ dân trí, ý thức làm chủ cho nhân dân, phát động các phong trào thi đua

Để xây dựng đời sống mới có hiệu quả sâu rộng trong quần chúng nhân dân, một biện pháp hết sức quan trọng được Hồ Chí Minh đề ra là phải nâng cao trình độ hiểu biết và ý thức làm chủ cho quần chúng nhân dân. Đây là một biện pháp bắt buộc khi thực hiện đời sống mới, bởi một đời sống văn minh, tiên tiến không thể có được nếu như trình độ dân trí của người dân còn thấp, ý thức làm chủ chưa cao. Dân trí thấp là nguồn gốc sâu xa của nhiều lệch lạc trong đời sống như: vi phạm pháp luật, vi phạm các quy ước của cộng đồng, sa vào các tệ nạn xã hội...

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.126.

Muốn nâng cao trình độ dân trí và ý thức làm chủ cho nhân dân phải chú trọng đẩy mạnh công tác giáo dục - đào tạo. Qua quá trình học tập, nghiên cứu, trình độ dân trí của người dân sẽ được nâng cao. Họ cũng nhận thức được đầy đủ quyền và nghĩa vụ làm chủ của mình. Bởi khi đã có hiểu biết về tự nhiên, xã hội, nhân dân sẽ có định hướng đúng trong việc xây dựng một đời sống văn hóa mới, ý thức được những gì văn minh, tiến bộ cần tiếp thu, xây dựng; cái gì lạc hậu, tiêu cực, phản văn hóa cần phải loại bỏ.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người xác định mục đích của giáo dục: "Cốt nhất là phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi. Phải dạy cho họ có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ"[1]. Nhà trường bên cạnh việc dạy chữ tốt thì trách nhiệm quan trọng nhất là phải tìm cách dạy học trò làm người. Phải đào tạo để sản phẩm là những người công dân thực thụ, vừa có trí tuệ cũng vừa có ý chí, nghị lực, lòng tự trọng và ý thức phục vụ hết mình cho đất nước. Người cũng nhấn mạnh: "Trong lúc dạy, chớ nên làm cho học trò có tư tưởng vị quốc như bọn phát xít, vị quốc nghĩa là chỉ biết yêu trọng nước mình mà khinh ghét nước người"[2]. Có thể thấy, từ rất sớm, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã có phương hướng giáo dục những con người vượt lên chủ nghĩa dân tộc hẹp hòi, hướng tới tinh thần quốc tế cao cả.

Nhận thức rõ tầm quan trọng của giáo dục trong xây dựng đời sống mới, ngay sau khi Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, tại phiên họp đầu tiên của Chính phủ, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nêu ba nhiệm vụ cấp bách của Nhà nước và

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.

nhân dân ta lúc bấy giờ là: diệt giặc dốt, diệt giặc đói, diệt giặc ngoại xâm. Người kêu gọi đồng bào cả nước chống nạn thất học, nâng cao dân trí là một trong những nhiệm vụ phải thực hiện cấp tốc. Người chỉ rõ: "Khi xưa Pháp cai trị nước ta, chúng thi hành chính sách ngu dân... Nay chúng ta giành được quyền độc lập. Một trong những công việc phải thực hiện cấp tốc trong lúc này, là nâng cao dân trí... Mọi người Việt Nam phải hiểu biết quyền lợi của mình, bổn phận của mình, phải có kiến thức mới để có thể tham gia vào công việc xây dựng nước nhà"[1].

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, để xây dựng đời sống mới, bên cạnh việc học tập để nâng cao trình độ dân trí, còn cần phải phát động những phong trào thi đua. Thi đua là trường học thực tiễn sinh động để giáo dục, bồi dưỡng nên những tập thể và những con người mới xã hội chủ nghĩa. Đồng thời thi đua còn là một trong những biện pháp cơ bản để củng cố các tổ chức đảng, tổ chức chính quyền và tổ chức quần chúng. Người đã dạy: "Thi đua là một cách rất tốt, rất thiết thực để làm cho mọi người tiến bộ. Thi đua giúp cho đoàn kết chặt chẽ thêm. Và đoàn kết chặt chẽ để thi đua mãi"[2]. Và có phát động những phong trào thi đua mới động viên khuyến khích nhân dân tham gia một cách nhiệt tình, hăng hái trong xây dựng đời sống mới. Người viết: "một cách tốt nhất là tổ chức *thi đua*. Người này thi đua với người khác. Nhà này thi đua với nhà khác. Làng này thi đua với làng khác"[3]. Người chủ

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.40.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.7, tr.146.
3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.119.

trương phát động các phong trào thi đua rộng khắp như: phong trào thi đua "Năm tốt", cuộc vận động "Ba xây, ba chống", "Cải tiến quản lý hợp tác xã nông nghiệp", "Đồng bào miền xuôi đi phát triển kinh tế và văn hóa miền núi"... Người yêu cầu tất cả mọi người dân đều phải tham gia phong trào thi đua yêu nước, xây dựng đời sống mới.

Để khuyến khích, động viên nhân dân tham gia các phong trào thi đua xây dựng đời sống mới, Người cho rằng, cần phải có những hình thức khen thưởng. Người đã đề xuất các hình thức khen thưởng, tùy thành tích đạt được mà có mức thưởng bằng vật chất một cách xứng đáng đối với những cá nhân, tổ chức thực hiện tốt. Người nói: "Chính phủ đề xướng đời sống mới, ra sức chỉ bảo khuyến khích giúp đỡ cho dân làm, nhà nào, làng nào, vùng nào làm được tốt hơn hết, sẽ được khen thưởng"[1]. Khen thưởng đúng người, đúng việc sẽ thúc đẩy tính tích cực, hăng say của mọi người, làm cho việc xây dựng đời sống mới nhanh chóng thành công.

3. Phát huy sức mạnh của hệ thống chính trị và bộ máy chính quyền trong xây dựng đời sống mới

Sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam và quản lý của Nhà nước xã hội chủ nghĩa là vấn đề có tính nguyên tắc, là nhân tố có tính quyết định thắng lợi sự nghiệp xây dựng đời sống mới trong toàn xã hội. Đảng phải đề ra được chủ trương, đường lối nhằm định hướng xây dựng đời sống mới cho nhân dân trên nền tảng hệ tư tưởng của giai cấp công nhân, đi đúng quỹ đạo và mục tiêu xác định. Nhà nước cần thể chế

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.128.

hóa chủ trương, đường lối của Đảng thành Hiến pháp và pháp luật, tạo môi trường pháp lý, sử dụng các công cụ kế hoạch, các thiết chế tài chính. Đồng thời, để thực hiện đời sống mới có hiệu quả, theo Hồ Chí Minh, phải tổ chức ra các đoàn thể, các hội, các tổ chức chính trị - xã hội đó là Mặt trận Tổ quốc, Hội Nông dân, Hội Phụ lão, Hội Phụ nữ, Đoàn Thanh niên, Đội Thiếu niên để vận động tuyên truyền mọi người, mọi tầng lớp nhân dân tham gia xây dựng đời sống mới, nhưng phải dưới sự lãnh đạo của Đảng.

Như vậy, để xây dựng đời sống mới phải biết phát huy các nguồn lực của toàn dân, toàn xã hội, trong đó sự lãnh đạo, hướng dẫn của Đảng và Chính phủ có vai trò quan trọng, nhằm tạo nên sự thống nhất từ trong nhận thức đến hành động. Vì vậy, các cấp ủy đảng, các tổ chức đảng phải có ý chí cách mạng kiên định, trình độ trí tuệ và ý thức tự giác cao; phải nghiêm túc xem xét trách nhiệm lãnh đạo của mình, rút ra những bài học kinh nghiệm lãnh đạo xây dựng đời sống mới. Tiến hành sinh hoạt chính trị phê bình và tự phê bình về tư tưởng, đạo đức, lối sống trong toàn Đảng và bộ máy nhà nước, trước hết là đội ngũ lãnh đạo và quản lý. Mỗi cán bộ, đảng viên phải nêu cao vai trò gương mẫu của người cộng sản; động viên, tổ chức nhân dân thực hiện thắng lợi sự nghiệp xây dựng đất nước.

Tóm lại, xây dựng đời sống mới nhằm đưa Việt Nam từ một quốc gia nghèo nàn, lạc hậu trở thành một quốc gia văn minh, phú cường. Đây là một công việc lâu dài và phải có phương pháp hợp lý, đòi hỏi sự quyết tâm của cả dân tộc, song trước hết, phải bắt đầu từ từng người, từng gia đình, từng cơ quan, đơn vị.

Hiện nay, nước ta đang đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế, phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" đang phát triển rộng khắp. Trong bối cảnh đó, những chỉ dẫn của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới vẫn còn nguyên giá trị, soi sáng cho sự nghiệp xây dựng đất nước giàu mạnh, ấm no, tự do, hạnh phúc, con người được phát triển toàn diện các năng lực sẵn có.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* VÀ Ý NGHĨA LÝ LUẬN, THỰC TIỄN TRONG THI ĐUA XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI, ĐÔ THỊ VĂN MINH

PGS.TS. VŨ HOÀNG CÔNG*

1. Một vài nét về bối cảnh ra đời tác phẩm

Rất nhiều năm sau này, nhiều người nghiên cứu vẫn đặt câu hỏi tại sao trong thời điểm 1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh lại viết về đời sống mới? Đây cũng là câu hỏi được Hồ Chí Minh đặt ra: "Trong lúc này, người thì lo đánh giặc, người thì lo phá hoại, người thì lo tản cư, toàn dân ai cũng khó nhọc vất vả. Kêu gọi thực hành đời sống mới, chẳng không hợp thời sao?"[1] và người đáp: "Hợp thời lắm. Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[2]. Đây là khoảng thời gian 6 tháng sau ngày toàn quốc kháng chiến, công việc lãnh đạo và tổ chức cuộc kháng chiến của Đảng và của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa do Chủ tịch Hồ Chí Minh đứng đầu hết sức khẩn trương và có nhiều khó khăn.

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr. 112.

Đó là những khó khăn từ quân đội và chính quyền còn non trẻ, thiếu kinh nghiệm đến tài chính cạn kiệt, cơ sở vật chất nghèo nàn, đội ngũ cán bộ, công chức, viên chức nhà nước vừa thiếu, vừa yếu, còn mang nặng tư tưởng và phong cách làm việc, sinh hoạt lạc hậu, vừa ảnh hưởng từ chế độ phong kiến, vừa ảnh hưởng từ chế độ thực dân, vừa tiểu tư sản, vừa nông dân...

Để bảo đảm công cuộc kháng chiến thắng lợi, cần phải đổi mới, cách mạng thật sự trong mọi mặt của cuộc sống. Cách mạng Tháng Tám thành công mới đem lại chính quyền cho nhân dân, nhưng chưa thể đưa đến sự thay đổi mọi mặt của cuộc sống của một đất nước thuộc địa nửa phong kiến, còn vô cùng lạc hậu so với thế giới văn minh lúc đó. Đối với một người đi nhiều, biết rộng, hiểu rõ mục đích của chủ nghĩa Mác - Lênin như Hồ Chí Minh, thì điều này lại càng rõ. Vì vậy, viết *Đời sống mới* không phải chỉ đáp ứng yêu cầu trực tiếp của công cuộc kháng chiến mà còn là để kiến quốc, xây dựng đất nước giàu đẹp, văn minh, hạnh phúc như mục tiêu, khẩu hiệu của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa: "Độc lập, tự do, hạnh phúc". Đúng như lời *Tựa* mà Hồ Chí Minh viết: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1].

Về tác phẩm *Đời sống mới*, cũng cần lưu ý một điều quan trọng là chỉ một ngày sau khi đọc *Tuyên ngôn độc lập*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nêu ra sáu việc cần kíp của Chính phủ lâm thời, trong đó có công tác văn hóa: "Chế độ thực dân đã

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111.

đầu độc dân ta với rượu và thuốc phiện. Nó đã dùng mọi thủ đoạn hòng hủ hóa dân tộc chúng ta bằng những thói xấu, lười biếng, gian giảo, tham ô những thói xấu khác. Chúng ta có nhiệm vụ cấp bách là giáo dục lại nhân dân chúng ta. Chúng ta phải làm cho dân tộc chúng ta trở nên một dân tộc dũng cảm, yêu nước, yêu lao động, một dân tộc xứng đáng với nước Việt Nam độc lập.

Tôi đề nghị mở một chiến dịch giáo dục lại tinh thần nhân dân bằng cách thực hiện: CẦN, KIỆM, LIÊM, CHÍNH"[1].

Vấn đề "đời sống mới" với tư cách là xây dựng một văn hóa mới, văn minh mới luôn được Chủ tịch Hồ Chí Minh quan tâm từ khi cách mạng mới thành công đến những năm tháng cuối cùng của đời mình. Sau năm 1947, trong kháng chiến chống thực dân Pháp, Người cũng luôn kêu gọi và có những bài viết khác đề cập vấn đề này một cách rất thiết thực nhưng mang tầm vóc rộng lớn và có ý nghĩa chiến lược cách mạng (bài viết *Cán bộ và đời sống mới* viết ngày 2-9-1947, tác phẩm *Sửa đổi lối làm việc...*).

2. Một tác phẩm chứa đựng tinh thần duy vật biện chứng của chủ nghĩa Mác - Lênin trong việc giải quyết vấn đề văn hóa

Mặc dù là tác phẩm viết vắn tắt, phù hợp trình độ của đại đa số dân chúng, phù hợp những sinh hoạt và mối quan tâm thiết thực hằng ngày của người dân, nhưng toát lên tư duy duy vật biện chứng của chủ nghĩa Mác - Lênin. Điều này thể hiện ở nhiều khía cạnh.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.7.

Thứ nhất, giải quyết biện chứng mối quan hệ giữa cách mạng và cải cách, giữa phá bỏ và kế thừa, giữa sàng lọc và bổ sung, phát triển. Hồ Chí Minh khẳng định: "Mới không có nghĩa cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp"[1].

Thứ hai, giải quyết mối quan hệ giữa cái lớn và cái nhỏ, cái cao xa và gần gũi, cái chung của đất nước, với cái riêng, thiết thực của người dân.

Theo Hồ Chí Minh, những điều đó không có gì mâu thuẫn: "Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì.

Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[2]. Nói một cách khái quát là: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[3].

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113.

So với nhiệm vụ cấp bách của Chính phủ lâm thời thì chính là cụ thể hóa mục tiêu "độc lập, tự do, hạnh phúc" của chế độ mới.

Thứ ba, giải quyết mối quan hệ giữa sản xuất và tiêu dùng, sinh hoạt; giữa làm việc và cách làm việc có hiệu quả.

Hồ Chí Minh chỉ ra: "Bất kỳ ai, muốn sống thì phải có bốn điều ăn, mặc, ở, đi lại"[1]. Nhưng cũng chỉ ra muốn có bốn điều thì phải có thêm một điều là làm việc, mà vì chưa biết làm việc nên còn nghèo, còn khổ. Theo Hồ Chí Minh, biết làm việc nghĩa là phải cần, kiệm, liêm, chính.

Trả lời câu hỏi *"Đời sống mới với tăng gia sản xuất, quan hệ với nhau thế nào?"*, Người viết: "Việc tăng gia sản xuất cũng như mọi việc khác, đều rất quan hệ với đời sống mới.

Tăng gia sản xuất tức là một bộ phận trong đời sống mới. Có tinh thần đời sống mới, thì tăng gia sản xuất mới chóng thành công. Mà tăng gia sản xuất có thành công, thì đời sống mới dễ thực hiện"[2].

Thực hành đời sống mới cũng không phải chờ đến khi giàu có mà khi còn nghèo vẫn có thể thực hành được đời sống mới một cách phù hợp, thiết thực. Ngược lại, nhờ thực hành đời sống mới thì có chuyển từ nghèo thành giàu.

Thứ tư, giải quyết mối quan hệ giữa văn hóa của cá nhân, gia đình, làng xóm, tổ chức, đơn vị, quốc gia.

Đời sống mới phải do từng cá nhân và mỗi gia đình, mỗi làng xóm, mỗi tổ chức, đơn vị (bao gồm mỗi đoàn thể, công sở, trường học, nhà máy, đơn vị bộ đội...) thực hành. Trong đó, cá nhân là trước hết và quan trọng nhất. Cá nhân thực hành đời

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113, 116.

sống mới thì mới có gia đình đời sống mới, gia đình thực hành đời sống mới thì mới có làng xóm đời sống mới. Cá nhân thực hành đời sống mới thì mới có tổ chức, đơn vị đời sống mới. Ngược lại, khi gia đình, làng xóm, đơn vị, tổ chức... thực hành đời sống mới thì mỗi cá nhân lại có môi trường để thực hành đời sống mới.

Khi tất cả thực hành đời sống mới thì đất nước mới văn hóa, văn minh, tiến bộ.

Thứ năm, giải quyết mối quan hệ giữa ý thức và hành vi; giữa nói và làm; giữa tuyên truyền, nêu gương và ép buộc hành chính.

Hành vi con người được thực hiện bởi nhiều động cơ. Nếu có được lợi ích thiết thực, thì sẽ thúc đẩy hành vi tự giác, không phải cưỡng bức. Đấy chính là mối quan hệ có tính quy luật, vì vậy cách mạng nói chung và xây dựng đời sống mới nói riêng phải bắt đầu từ tuyên truyền, giải thích. "Trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương"[1].

Hơn nữa, cán bộ phải nêu gương nhân dân làm theo, cấp trên nêu gương để cấp dưới làm theo. Nói cần, kiệm, liêm, chính thì phải nêu gương cần, kiệm, liêm, chính.

Không nên và không thể cực đoan ép buộc hành chính bất chấp hoàn cảnh, điều kiện, ý thức của các đối tượng, ví như ép các cụ bà cắt tóc ngắn, mặc áo cụt...

3. Ý nghĩa thực tiễn hiện nay của tác phẩm

Đất nước ta đang trên đà công nghiệp hóa, hiện đại hóa, phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125.

đã thu được nhiều thành tựu, từ nước nghèo đã bước vào ngưỡng các nước thu nhập trung bình. Xã hội tiếp cận nhanh với văn minh vật chất và văn minh tinh thần của thế giới.

Tuy nhiên, nhìn chung khoảng cách giữa nước ta và một số nước trong khu vực Đông Nam Á có chiều hướng doãng ra, nguy cơ tụt hậu là hiện hữu. Trong khi đó, khoảng cách giàu nghèo trong nước có chiều hướng tăng. Bên cạnh một bộ phận giàu có nhanh một cách chính đáng thì không ít người giàu có nhanh bằng cách không chính đáng (buôn lậu, tham nhũng...), trong đó có cả cán bộ, công chức từ cấp thấp đến cấp cao.

Về mặt văn hóa, trong đó kể cả đạo đức, lối sống có phần xuống cấp. Cái cũ tốt thì không giữ được, cái cũ xấu thì khôi phục nhanh. Cái mới tốt thì xây dựng được ít, cái mới xấu thì lây nhiễm nhanh. Chủ nghĩa cá nhân, lối sống tiêu dùng hoang phí, tàn phá tự nhiên, môi trường sinh thái đang hoành hành, đang và sẽ làm tăng thêm mâu thuẫn xã hội, mâu thuẫn giữa tăng trưởng và phát triển bền vững.

Đảng ta có nhiều nghị quyết đúng đắn về xây dựng nền văn hóa mới, con người mới nhằm khắc phục và ngăn ngừa cái xấu, phát huy và xây dựng cái tốt trong toàn xã hội, đưa văn minh tinh thần tiến kịp và đồng bộ với văn minh vật chất.

Riêng trong phong trào xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh ngày nay bên cạnh những thành tựu rõ ràng, cũng còn nhiều điều chưa thực sự "mới". Ở cả nông thôn và thành thị đều có những mặt tiến bộ và lạc hậu. Ở cả cái cũ và cái mới đều có tốt và xấu, như Hồ Chí Minh đã chỉ ra, trong cái cũ không phải đều xấu, trong cái mới không phải đều tốt. Điều đáng nói là ở cả nông thôn và thành thị chúng ta chưa

phân biệt và có chính sách để phát huy cái tốt cũ và và xây dựng cái tốt mới; hạn chế, xóa bỏ cái xấu cũ và ngăn ngừa cái xấu mới. Ở khắp nơi kể cả thành thị và nông thôn, nhiều hủ tục lạc hậu, phiền hà, lãng phí, xa hoa hình thức được khôi phục. Thói lười biếng, gian dối, tham lam phát triển, thậm chí ngày càng nhiều cán bộ, đảng viên tham nhũng.

Như vậy, trong xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh ngày nay, rất cần việc thực hành "đời sống mới" của mỗi người dân, mỗi gia đình, ở mỗi làng xóm, khối phố, cơ quan, trường học... Thực hành được những điều như Hồ Chí Minh nêu về cần, kiệm, liêm, chính thì mỗi làng xóm, khối phố sẽ trở nên văn minh, văn hóa.

Bên cạnh vai trò tự giác của mỗi chủ thể trên, cấp ủy đảng chính quyền cần phải tuyên truyền, giải thích, có kế hoạch, quy hoạch phù hợp. Điều đặc biệt quan trọng là cán bộ, đảng viên phải làm gương cần, kiệm, liêm, chính để nhân dân và cấp dưới noi theo. Đó cũng chính là quán triệt tư duy biện chứng của Hồ Chí Minh về mối quan hệ giữa ý thức và hành vi, giữa tuyên truyền, giải thích và nêu gương trong thực hành "đời sống mới". Việc quán triệt Nghị quyết Trung ương 4 khóa XI và Nghị quyết Trung ương 4 khóa XII về chống suy thoái tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống trong Đảng chính là làm cho Đảng thực hiện vai trò nêu gương trong xây dựng Đời sống mới trong xã hội nói chung, trong xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh ngày nay.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH - GIÁ TRỊ LÂU BỀN VÀ SỨC LAN TỎA

PGS.TS. PHẠM NGỌC ANH*

Hồ Chí Minh là một nhà tư tưởng kiệt xuất, nhà tư tưởng đổi mới và luôn luôn sáng tạo. Thông qua các tác phẩm của mình, Hồ Chí Minh đã thể hiện năng lực tư duy lý tính trên những vấn đề lớn, mang tầm chiến lược, gợi mở những ý tưởng xác lập nền móng lý luận cho rất nhiều ngành khoa học lý luận chính trị, khoa học xã hội và nhân văn.

Trên thực tế, Hồ Chí Minh không để lại những tác phẩm lý luận lớn như quan niệm của chúng ta ngày nay. Trong bộ *Hồ Chí Minh toàn tập*, xuất bản lần thứ ba, năm 2011, các nhà tư liệu học đã nghiên cứu, thẩm định và công bố trên 3.300 tác phẩm của Hồ Chí Minh... Tác phẩm *Đời sống mới* là một tác phẩm lớn của Hồ Chí Minh, bộc lộ năng lực đặt và giải quyết những vấn đề lý luận - thực tiễn mang tính sáng tạo của Người.

Sau 70 năm tồn tại, *Đời sống mới* đã xác lập được một vị thế xứng đáng trong các tác phẩm lý luận lớn của văn hóa Việt Nam bởi giá trị lan tỏa và sức sống lâu bền của nó.

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

Tác phẩm *Đời sống mới* được hoàn thành vào tháng 3-1947 trong một bối cảnh lịch sử rất đặc thù của nước ta. Lúc này, tình hình trong nước có những đặc điểm đáng chú ý: Việt Nam vừa được giải phóng khỏi ách đế quốc, thực dân, giành được độc lập dân tộc nhưng phải đối mặt với rất nhiều khó khăn, phức tạp chồng chất; cả nước phải thực hiện nhiệm vụ mới là kháng chiến gắn liền với kiến quốc, nhằm bảo vệ nền độc lập dân tộc vừa giành được và xây dựng nước Việt Nam mới. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã soạn thảo các chương trình xây dựng đất nước, trong đó có lĩnh vực văn hóa tinh thần. Tháng 4-1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh ký Sắc lệnh số 44 về xây dựng đời sống mới; tháng 12-1946, Người lại ký Sắc lệnh thành lập Ủy ban xây dựng kế hoạch kiến thiết đất nước. Những nội dung về xây dựng đời sống và văn hóa tinh thần được Hồ Chí Minh trù liệu rất căn cơ, bài bản với lộ trình, bước đi chắc chắn và đầy tính thực tiễn. Để có tài liệu tuyên truyền, vận động thực hiện đời sống mới, Hồ Chí Minh đã viết tác phẩm này.

Ngày nay đọc lại, chúng ta thấy tác phẩm tập trung giải quyết vấn đề lý luận và nhất là thực tiễn về nhiệm vụ và bước đường xây dựng đời sống mới ở Việt Nam dưới chế độ dân chủ cộng hoà. Chủ đề trung tâm này được lý giải bằng các hệ vấn đề nóng bỏng, bức xúc; vừa trước mắt, vừa lâu dài trong đời sống của dân tộc.

- Những vấn đề chung có liên quan đến đời sống mới:

+ Sự cần thiết phải xây dựng đời sống mới: Xây dựng đời sống mới là nhu cầu khách quan của sự phát triển đất nước sau khi giành được độc lập dân tộc, là trách nhiệm của tất cả mọi người, mọi ngành, mọi giới, hợp với xu thế tiến hóa của thời đại;

+ Mục đích xây dựng đời sống mới: Làm cho đời sống vật chất của nhân dân được đầy đủ hơn, đời sống tinh thần được vui mạnh hơn;

+ Thực chất nội dung xây dựng đời sống mới: Xây dựng tất cả các mặt của đời sống xã hội, trước hết là đời sống tinh thần, tập trung vào thực hành đạo đức cần, kiệm, liêm, chính;

+ Nguyên tắc xây dựng đời sống mới: Bao gồm quá trình xây dựng đời sống mới trong hai mặt thống nhất biện chứng: Huỷ bỏ, sửa đổi những tập tục, tập quán lỗi thời, lạc hậu; kế thừa những truyền thống tốt đẹp của văn hóa dân tộc; xác lập những giá trị tinh thần mới.

- Đối tượng và phạm vi xây dựng đời sống mới:

+ Xây dựng đời sống mới của một người: Vai trò của con người: gốc của làng nước; nội dung đời sống mới của từng người: tinh thần, cách ăn, cách mặc, cách ở, học tập, cách làm việc;

+ Xây dựng đời sống mới của một nhà: Quan hệ giữa các thành viên trong gia đình; quan hệ giữa các gia đình với nhau; làm cho gia đình trở thành kiểu mẫu;

+ Xây dựng đời sống mới của một làng: Xác định vai trò của làng; đời sống mới của làng bao gồm: công việc làm ăn, văn hoá, phong tục, vệ sinh, phục vụ kháng chiến; tổ chức đời sống mới của làng bằng cách thi đua;

+ Xây dựng đời sống mới trong trường học: Xác định vị trí, vai trò của thế hệ trẻ; nội dung dạy và học trong nhà trường phải toàn diện, chú trọng nhất là giáo dục đạo đức cách mạng; thực hiện nguyên tắc giáo dục học đi đôi với hành, lao động gắn với sản xuất, chiến đấu;

+ Xây dựng đời sống mới trong bộ đội: Bao gồm các mặt: kỷ luật, tập luyện, dạy chữ, tăng gia sản xuất, tiết kiệm, giữ vệ sinh, làm cho dân tin, dân phục, dân yêu, đánh giặc giỏi;

+ Xây dựng đời sống mới trong công sở: Đặc điểm của công sở dưới chế độ dân chủ cộng hoà; nội dung thực hành cần, kiệm, liêm, chính trong các công sở;

+ Xây dựng đời sống mới trong các nhà máy, xí nghiệp: Xác lập quan hệ giữa chủ và thợ chặt chẽ, hợp tác, cùng có lợi, yêu thương nhau.

- Phương pháp xây dựng đời sống mới:

+ Những thuận lợi và khó khăn trong xây dựng đời sống mới ở nước ta: Về điều kiện vật chất, về nhận thức, tâm lý của người dân;

+ Các phương pháp chủ yếu cần thực hiện trong quá trình xây dựng đời sống mới: Giải thích, vận động, tuyên truyền; thuyết phục, giáo dục kết hợp với cưỡng chế; nêu gương; phát huy sức mạnh của toàn dân, của cả hệ thống chính trị (nhất là vai trò lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước) trong xây dựng đời sống mới.

Nội dung những khía cạnh được nêu ra trong *Đời sống mới* thể hiện phương pháp tiếp cận vấn đề một cách hệ thống. Cách trình bày vấn đề một cách rõ ràng, ngắn gọn, dễ hiểu, sinh động, thiết thực, phù hợp với các loại đối tượng xã hội - dân cư khác nhau. Đặc biệt, Hồ Chí Minh đã khéo léo khái quát một số vấn đề lý luận thành các nguyên lý có ý nghĩa phổ biến chung, đúng cho mọi thời kỳ lịch sử.

Giá trị lâu bền và sức lan tỏa sâu rộng của tác phẩm *Đời sống mới* có thể cần được nghiên cứu sâu theo nhiều góc độ khác nhau. Riêng trên bình diện đời sống văn hóa tinh thần xã hội, nổi lên mấy khía cạnh đáng chú ý sau:

1. Qua *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh thể hiện sự quan tâm đặc biệt đến đời sống tinh thần, lĩnh vực văn hóa nói chung. Người quan niệm các giá trị tinh thần không chỉ là hồn cốt

dân tộc, bao quát các giá trị, đạo lý sống, nhân cách làm người của người Việt Nam (yêu nước, thương nòi theo nghĩa đồng bào, nhân ái, khoan dung); ý thức độc lập tự chủ, tự lực tự cường; bản lĩnh và thái độ ứng xử: sống có lý tưởng trong tâm hồn, trung kiên trong bản chất, cần cù, sáng tạo trong lao động, chiến đấu, lịch lãm, cứng cỏi trong giao tiếp ứng xử theo phong cách "ngũ tri" (biết mình, biết người, biết thời, biết dừng, biết biến) mà còn là động lực to lớn thúc đẩy tiến trình lịch sử, bảo vệ, chấn hưng và phát triển quốc gia.

Thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám năm 1945 cho phép Hồ Chí Minh cảm nhận một cách sâu sắc sức mạnh của lòng dân, tinh thần tự hào, tự tôn dân tộc để người Việt Nam biết "dâng lên như nước vỡ bờ" và "rũ bùn đứng dậy sáng lòa". Dưới ngọn cờ đại nghĩa của Đảng và lãnh tụ Hồ Chí Minh, muôn người Việt Nam quy tụ về một mối trên cơ sở đồng tình, đồng sức, đồng lòng, đồng minh, được thức tỉnh bởi lương tri dân tộc và giác ngộ của lý luận cách mạng. Hồ Chí Minh hiểu rằng, một xã hội mới ra đời, bên cạnh các điều kiện kinh tế, vật chất, rất cần một bệ đỡ tinh thần vững chãi để có thể chiến thắng các thế lực độc ác, bạo tàn, kể cả nghèo nàn, dốt nát lạc hậu.

Đây là vấn đề đầu tiên được Hồ Chí Minh đặc biệt lưu ý. Phát triển tư tưởng này, sau đó, Người đã nhấn mạnh trong *Di chúc*: Đảng cần phải có kế hoạch thật tốt để phát triển kinh tế và văn hoá, nhằm không ngừng nâng cao đời sống của nhân dân. Phát triển kinh tế nhằm thoả mãn nhu cầu vật chất: ăn, mặc, ở, đi lại..., nghĩa là thỏa mãn các nhu cầu của sự sinh tồn và phát triển của mỗi con người mà nếu thiếu các nhu cầu đó, con người không thể làm được những việc khác.

Còn phát triển văn hóa làm cơ sở nền tảng tinh thần cho sự tồn tại của đời sống con người, xã hội loài người, nhằm thoả mãn những nhu cầu của quá trình vận động lịch sử mang tính người ngày càng cao hơn.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, trên phương diện mục tiêu phát triển kinh tế và văn hoá, có hai khía cạnh cần được đặc biệt chú ý và phải được nhìn nhận theo chiều sâu ở tầm triết lý là:

- Phát triển kinh tế và văn hóa nhằm nâng cao đời sống của nhân dân, bao gồm mọi lứa tuổi, giai tầng xã hội, mọi người Việt Nam yêu nước, không phân biệt ai cả, trước hết là nhân dân lao động: công nhân, nông dân, trí thức và những người lao động khác. Điều này nói lên sự khác biệt và tính ưu việt nổi trội của chế độ xã hội mà chúng ta lựa chọn và quyết tâm xây dựng thành công. Trong quan niệm của Hồ Chí Minh, nhiều chế độ xã hội khác nhau có thể dễ dàng làm cho một bộ phận nào đó của người Việt Nam trở nên giàu có, nhưng chỉ có duy nhất một chế độ xã hội làm cho mọi người Việt Nam trở nên giàu có, đó là chế độ xã hội chủ nghĩa. Chính ở điểm mấu chốt này, sự lựa chọn và khẳng định của Hồ Chí Minh là nhất quán: Việt Nam cần và có nhu cầu khách quan đi theo con đường xã hội chủ nghĩa, vì con đường đó vừa đáp ứng được những nhu cầu tối cần thiết của dân tộc, vừa phù hợp với xu thế phát triển của xã hội loài người. Mục tiêu này cũng là ham muốn tột bậc của Người: "Làm sao cho nước ta được hoàn toàn độc lập, dân ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành"[1]; cũng là mong muốn, khát vọng khôn nguôi nung nấu trong

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.187.

tâm khảm Hồ Chí Minh cho đến hơi thở cuối cùng: "Toàn Đảng, toàn dân ta đoàn kết phấn đấu, xây dựng một nước Việt Nam hoà bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh, và góp phần xứng đáng vào sự nghiệp cách mạng thế giới"[1].

Chiều sâu nhân văn của tác phẩm *Đời sống mới* kết đọng trong mục tiêu phát triển xã hội, làm cho các quan hệ xã hội mang tính nhân bản và đạt đến trình độ người cao nhất. Trong mục tiêu đó, con người không chỉ được đề cập một cách trực tiếp, mà còn trở thành đối tượng hướng tới phục vụ của mọi hoạt động kinh tế và văn hoá. Phát triển kinh tế và văn hóa nhằm thoả mãn các nhu cầu sinh tồn của con người và đảm bảo một cách thực tế các giá trị làm người cao cả nhất.

- Việc thỏa mãn các nhu cầu vật chất và tinh thần, kinh tế và văn hóa là một quá trình từ thấp đến cao, không thể chủ quan nóng vội theo mong muốn tuỳ tiện. Nhưng có một điều chắc chắn là cùng với quá trình vận động lịch sử, các nhu cầu kinh tế và văn hóa thực tiễn sẽ không ngừng đượ nâng cao, ngày càng phong phú và đa dạng.

Đời sống kinh tế sẽ được vận động theo hướng: Làm cho người nghèo đói trở nên đủ ăn, người đủ ăn trở nên khá, người khá trở nên giàu, người giàu thì giàu thêm; cuối cùng là dân giàu, nước mạnh, xã hội ngày càng tiến, vật chất ngày càng tăng. Đó sẽ là sức mạnh và nguồn lực của kháng chiến.

Về văn hoá, mọi người không ngừng được hoàn thiện về nhân cách, chân, thiện, mỹ với tư cách là các giá trị phổ biến được xác lập vững chắc, đời sống tinh thần trong sạch, lành mạnh, người tốt, việc tốt nảy nở như hoa mùa xuân; xã hội ta

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.15, tr.624.

thật sự trở thành một xã hội có đạo đức, văn minh, ai cũng tìm thấy hạnh phúc, tinh thần ngày càng tốt.

2. Nội dung xây dựng đời sống mới kết hợp chặt chẽ phát triển kinh tế gắn liền với văn hóa tinh thần. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh chú trọng phát triển kinh tế và văn hóa một cách toàn diện với những chỉ dẫn hết sức rõ ràng và cụ thể.

Người căn dặn phải tập trung phát triển kinh tế, sản xuất, kinh doanh, tạo nền tảng vật chất vững chắc cho sự phát triển lâu dài, ổn định. Kinh tế có phát triển thì mọi việc khác mới giải quyết được: Việc làm gia tăng; thu nhập ổn định; an sinh xã hội được giải quyết triệt để, tận gốc... Hồ Chí Minh chú ý phát triển kinh tế đô thị và nông thôn, khôi phục và mở rộng các ngành kinh tế. Xuất phát từ quan niệm truyền thống như "dĩ nông vi bản", "dân dĩ thực vi thiên", nông dân giàu thì nước ta giàu, nông nghiệp thịnh thì nước ta thịnh, Hồ Chí Minh đặc biệt quan tâm đến phát triển nông nghiệp, kinh tế nông thôn; Người coi đó là chiến lược lâu dài, bảo đảm sự bền vững và ổn định.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh dành tình yêu thương, sự quan tâm cho tất cả mọi người, quan tâm đến mọi đối tượng: trẻ em, người già, thanh niên, phụ nữ, công nhân, trí thức, công chức, người miền ngược và miền xuôi... Nhưng Người dành sự ưu ái và quan tâm đặc biệt đến người nông dân và sự quan tâm này được đặt trên nền tảng quan niệm về vai trò của nông nghiệp, Người coi nông dân chính là cơ sở xã hội chủ yếu, lực lượng xã hội, chỗ dựa đáng tin cậy của chế độ, của Đảng và Nhà nước ta. Chính sách mà Người đề nghị áp dụng đối với nông dân chứa chan tình

người, thấu tình, đạt lý, đặt nền móng cho quan niệm phát triển "tam nông", xây dựng nông thôn mới của Đảng ta trong thời hiện đại. Chính sách đó là sự tiếp nối dòng chảy liền mạch văn hóa nhân nghĩa của dân tộc Việt Nam, lay động đến tầng sâu nhất lương tri làm người của mỗi người. Chỉ bằng một luận điểm căn dặn về xây dựng đời sống mới trong một làng, giữa các làng, Hồ Chí Minh đã xác định rất rõ: Con người không chỉ là lực lượng sản xuất trực tiếp, cần được tận dụng và khai thác mà còn là đối tượng xã hội cần được quan tâm, được hưởng các thành quả chính đáng do lao động của mình tạo ra.

Về văn hoá, Hồ Chí Minh quan tâm nhiều nhất đến văn hóa đạo đức và văn hóa giáo dục - hai khía cạnh liên quan trực tiếp nhất đến hai phương diện trong cấu trúc nhân cách của một con người; đến đào tạo thế hệ cách mạng cho kháng chiến và kiến quốc như là kết quả hội tụ kết tinh các chuẩn giá trị phát triển của đạo đức và giáo dục.

Người nói nhiều đến văn hóa đạo đức của Đảng trong điều kiện Đảng trở thành Đảng cầm quyền, khi mà quyền lực có thể dễ trở nên tha hoá. Hồ Chí Minh mong muốn: "Đảng ta là một Đảng cầm quyền. Mỗi đảng viên và cán bộ phải thật sự thấm nhuần *đạo đức cách mạng*, thật sự cần kiệm liêm chính, chí công vô tư. Phải giữ gìn Đảng ta thật trong sạch, phải xứng đáng là người lãnh đạo, là người đày tớ thật trung thành của nhân dân"[1].

3. Tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh chứa đựng và bao quát tinh thần đổi mới, phát triển như là hạt nhân cốt lõi

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.15, tr.622.

của phương pháp hành động biện chứng và cũng là nét đặc trưng trong phong cách tư duy của Người. Hồ Chí Minh nhận thức rất rõ rằng: Quá trình cách mạng là một quá trình luôn luôn đổi mới, tìm tòi cái mới; là quá trình lột xác thay thế cái cũ bằng cái mới. Bản thân thực tiễn cách mạng, cuộc sống lao động, sản xuất và chiến đấu của nhân dân luôn luôn đổi mới và phát triển; tư duy và hành động của con người, nhất là của tầng lớp lãnh đạo phải có hai phẩm chất này: đổi mới và phát triển. Điều này thể hiện rõ nhất trong luận điểm về phương châm xây dựng đời sống mới, được diễn đạt rõ hơn sau này trong *Di chúc*. Hồ Chí Minh ý thức sâu sắc rằng, công cuộc cải tạo xã hội cũ, xây dựng xã hội mới tốt đẹp là công việc không hề đơn giản, phải có đủ bản lĩnh, dũng khí và quyết tâm cao mới thực hiện thành công.

Toàn bộ tinh thần của tác phẩm *Đời sống mới* xâu chuỗi nhận thức và hành động đổi mới trong việc xử lý các mối quan hệ, giải quyết tất cả những vấn đề phức tạp, khó khăn. Chính vì vậy, giới nghiên cứu rất có lý khi xác định tác phẩm *Đời sống mới* cùng với *Sửa đổi lối làm việc*, *Dân vận* và *Di chúc* là những tác phẩm của Hồ Chí Minh đã đặt nền móng cho tư duy đổi mới của Đảng Cộng sản Việt Nam vào năm 1986. Xét về mặt lý luận, công cuộc đổi mới ở Việt Nam do Đảng Cộng sản Việt Nam khởi xướng và lãnh đạo không phải là một cái gì đó ngẫu nhiên, nhất thời mà được chuẩn bị, xuất phát từ những tiền đề tư tưởng trước đó, là sự tiếp nối hợp lôgíc dòng chảy liền mạch tư tưởng Hồ Chí Minh và tư tưởng này, cùng với chủ nghĩa Mác - Lênin, xứng đáng là nền tảng tư tưởng của toàn bộ tiến trình đổi mới, mãi mãi soi sáng con đường chúng ta đi.

4. Các điều kiện, giải pháp xây dựng, phát triển đời sống mới trong tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh, suy đến cùng, đều liên quan đến con người (cá nhân và cộng đồng), nhân tố con người.

- Nhóm giải pháp liên quan đến lãnh đạo, tổ chức: Phát huy vai trò của Đảng cầm quyền trong xây dựng và phát triển kinh tế, văn hoá; Đảng phải chủ động xây dựng kế hoạch, có trí tuệ, tầm nhìn xa và đủ bản lĩnh đưa ra các quyết sách chính xác và kịp thời.

- Phát huy các nguồn lực của nhân dân để phát triển kinh tế và văn hóa với tư cách là các trụ cột của đời sống mới. Theo Hồ Chí Minh, được diễn đạt rõ ràng nhất sau này trong *Di chúc*: Xây dựng, phát triển đời sống mới là công việc "rất to lớn, nặng nề, và phức tạp mà cũng là rất vẻ vang. Đây là một cuộc chiến đấu chống lại những gì đã cũ kỹ, hư hỏng, để tạo ra những cái mới mẻ, tốt tươi. Để giành lấy thắng lợi trong cuộc chiến đấu khổng lồ này cần phải động viên toàn dân, tổ chức và giáo dục toàn dân, dựa vào lực lượng vĩ đại của toàn dân"[1].

Với những giá trị bền vững như vậy, tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh có giá trị thực tiễn sâu sắc, định hướng khoa học cho việc xây dựng đời sống mới ở nước ta trước đây và cả hiện nay; vận dụng có hiệu quả cho công cuộc xây dựng đời sống văn hóa ở nước ta trong công cuộc đổi mới, nhất là văn hóa đạo đức, tinh thần.

---

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.15, tr.617.

Phần thứ hai

PHÁT HUY GIÁ TRỊ TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* TRONG PHONG TRÀO XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI, ĐÔ THỊ VĂN MINH Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

GIÁ TRỊ ĐỊNH HƯỚNG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI VÀ ĐÔ THỊ VĂN MINH GIAI ĐOẠN HIỆN NAY THÔNG QUA TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI*

GS.TS. MẠCH QUANG THẮNG*

Hiện nay, chúng ta đang ở trong tiến trình thực hiện chủ trương của Đảng và Chính phủ xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh. Liên hệ với nội dung trong tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh ra đời cách đây 70 năm, chúng ta thấy những giá trị quý báu có ý nghĩa định hướng/chỉ dẫn hành động của các cấp bộ đảng và chính quyền, các đoàn thể cũng như soi vào từng hành động của mỗi người Việt Nam yêu nước nhằm xây dựng thành công nông thôn mới và đô thị văn minh.

1. Mục đích của việc xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh giai đoạn hiện nay

Mục đích của việc xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh là nhằm nâng cao đời sống của nhân dân cả về vật chất

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

và tinh thần. Điều này hoàn toàn xa lạ với "bệnh hám thành tích", là làm cho oai, làm hình thức... mà nhiều lần Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nghiêm khắc phê phán. Đời sống ở đây là đời sống của từng cá nhân con người và của cộng đồng, rộng hơn nữa là của cả nước. Đây cũng là "đời sống mới", thể hiện trong các chủ trương của Đảng, mới nhất được phản ánh trong Chỉ thị số 10-CT/TW, ngày 15-12-2016 của Ban Bí thư về Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh". Những tiêu chí chung về nông thôn mới đã được nêu rõ trong Bộ tiêu chí quốc gia về nông thôn mới ban hành kèm theo Quyết định số 491/QĐ-TTg, ngày 14-6-2010 của Thủ tướng Chính phủ. Bộ tiêu chí này đã được vận dụng, cụ thể hóa, điều chỉnh cho phù hợp với các loại địa bàn nông thôn của cả nước. Những nội dung của tiêu chí đô thị hóa cũng được xây dựng và đang bước đầu triển khai ở nhiều thành phố, thị xã, thị trấn.

Để vận dụng tư tưởng của Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* đối với việc xây dựng nông thôn mới và văn minh đô thị hiện nay, trước tiên phải hiểu thấu đáo tính biện chứng trong quan niệm của Hồ Chí Minh về tính mục đích, cũng như cái mới và cái cũ trong đời sống mới:

"Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp.

Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[1].

Những quy định hiện hành về xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh không phải là hoàn toàn mới, đúng theo tinh thần của Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*. Những cái cũ mà tốt được phát huy và thêm rất nhiều điều mới trên cơ sở kế thừa những nội dung "cũ mà tốt" cho phù hợp với điều kiện mới, nhưng vẫn chú trọng tính chỉnh thể của đời sống là cả đời sống vật chất và đời sống tinh thần. Bộ tiêu chí quốc gia về nông thôn mới do Thủ tướng Chính phủ ban hành kèm theo Quyết định số 491/QĐ-TTg, ngày 14-6-2010 bao gồm 5 nhóm: Nhóm 1: Quy hoạch; nhóm 2: Hạ tầng kinh tế - xã hội; nhóm 3: Kinh tế và tổ chức sản xuất; nhóm 4: Văn hóa - xã hội - môi trường; nhóm 5: Hệ thống chính trị. Trong Bộ tiêu chí này nêu rất cụ thể những điểm cần đạt được và cho rằng, xã đạt tất cả các tiêu chí đó là được công nhận "Xã nông thôn mới"; huyện nào có 75% số xã trong huyện đạt nông thôn mới thì được công nhận "Huyện nông thôn mới"; tỉnh nào có 80% số huyện đạt nông thôn mới thì được công nhận "Tỉnh nông thôn mới".

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh lưu ý việc "định kế hoạch cho thích hợp với địa phương mình"[1], bởi vì mỗi vùng miền đều có những đặc điểm của riêng địa phương mình. Bộ tiêu chí trên đây, ngoài nêu tiêu chí chung, cũng đã nêu rõ tiêu chí cho 7 vùng cụ thể: 1. Trung du, miền núi phía bắc; 2. Đồng bằng sông Hồng; 3. Bắc Trung Bộ; 4. Duyên hải Nam Trung Bộ; 5. Tây Nguyên; 6. Đông Nam Bộ; 7. Đồng bằng sông Cửu Long. Ở mỗi địa phương có thể đặt thêm những tiêu chí riêng, phù hợp. Để xây dựng đời sống mới, Hồ Chí Minh nhấn mạnh trước hết đến từng cá nhân, từng gia đình và những đức tính cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; tận trung với nước, tận hiếu với dân; tương thân tương ái; chú ý xây dựng nếp sống mới giản dị, lành mạnh, tiết kiệm để khắc phục lối sống cổ hủ lạc hậu, phản tiến bộ. Về cơ bản, Bộ tiêu chí đã thể hiện một cách toàn diện, chỉnh thể nêu lên yêu cầu của một nông thôn xã hội chủ nghĩa trong điều kiện kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế. Tuy nhiên có những nội dung cụ thể nêu trong Bộ tiêu chí về xây dựng nông thôn mới dường như quá nhấn mạnh về mặt định lượng.

Hồ Chí Minh chưa đề cập cụ thể tính "văn minh" trong vấn đề xây dựng đô thị ở Việt Nam ngay trong tác phẩm *Đời sống mới*. Đó là điều dễ hiểu, bởi vì đầu năm 1947 là năm toàn quốc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược, nước ta đang gặp khó khăn rất lớn, địa bàn chủ yếu của cách mạng là địa bàn nông thôn - trung du và miền núi. Những

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.128.

nội dung mà Hồ Chí Minh nêu lên về xây dựng đời sống mới là những điều chung mà bất cứ địa bàn nào cũng có thể áp dụng thời bấy giờ. Những nội dung nêu trong tác phẩm ấy, tuy vậy, vẫn là những giá trị định hướng cho việc xây dựng đô thị trong thời buổi hiện nay, giai đoạn của cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư trên thế giới với sự phát triển mạnh của công nghệ thông tin. Nhiều nước đang xây dựng *đô thị thông minh* (như Xingapo từ năm 2014 đã có chủ trương không chỉ xây dựng đô thị thông minh mà còn xây dựng *quốc gia thông minh*; Ấn Độ đề ra kế hoạch xây dựng 100 thành phố thông minh). Ở Việt Nam, ngày 26-10-2015, Thủ tướng Chính phủ đã phê duyệt Chương trình quốc gia về ứng dụng công nghệ thông tin trong hoạt động của cơ quan công quyền giai đoạn 2016 - 2020, trong đó chủ trương phát triển một số đô thị thông minh.

Nội dung về đô thị thông minh khá rộng, vì vậy việc xây dựng bộ tiêu chí cho đô thị thông minh cần một quá trình để hoàn thiện. Những tiêu chí xây dựng đô thị thông minh gồm khoảng 20 tiêu chí, chủ yếu là về ứng dụng công nghệ thông tin: giao thông; điều kiện cư trú (tức là một loạt môi trường, hạ tầng kỹ thuật), quản trị y tế, xây dựng, năng lượng, môi trường, v.v..

Một vấn đề đặt ra là những tiêu chí xây dựng đô thị thông minh đó chưa phải là tất cả những điều mà yêu cầu xây dựng đô thị văn minh đặt ra. Dù ứng dụng công nghệ thông tin là rất quan trọng để tạo ra tính thông minh trong cuộc sống đô thị hiện nay, song phần hồn của nó là đời sống của chính cư dân mới là cái cần nhất và là tiêu chí bản chất nhất. Con người, và chỉ có con người ở đô thị, mới là chủ thể

và là kết quả của đời sống đô thị văn minh. Những công việc liên quan tới đô thị thông minh, liên quan tới công nghệ thông tin đều là do con người và vì con người.

Chính vì vậy, những nội dung mà Hồ Chí Minh đã nêu trong tác phẩm *Đời sống mới* vẫn là những định hướng về xây dựng con người, là chủ thể duy nhất trong cuộc sống nói chung và trong đô thị văn minh nói riêng. Hồ Chí Minh nêu lên tiêu chí: "một người *chung*..., nghĩa là một người quốc dân Việt Nam, không kỳ giàu hay nghèo, già hay trẻ, gái hay trai, thì đời sống mới đại khái gồm mấy điểm sau này:

Về *tinh thần*, một là sốt sắng yêu Tổ quốc. Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh.

Hai là *sẵn lòng công ích*. Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm...

Ba là mình hơn người thì chớ kiêu căng.

Người hơn mình, thì chớ nịnh hót.

Thấy của người thì chớ tham lam.

Đối của mình thì chớ bủn xỉn.

Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe lẹt.

Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn...

Cách *cư xử*, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ.

Biết ham học..."[1].

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117.

Phát triển con người là định hướng quan trọng bậc nhất, và cũng là vấn đề trung tâm. Khoa học, kỹ thuật công nghệ do con người sáng tạo ra, chỉ phát huy được tác dụng khi con người sử dụng với mục đích tốt đẹp nhằm đem lại cuộc sống phát triển và phồn vinh.

2. Một số vấn đề đặt ra giai đoạn hiện nay

Thứ nhất, "chớ làm dối"[1]. Đó là ba chữ nêu mong ước của Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*. Trong nhiều dịp khác, Hồ Chí Minh hay phê bình cái tật của cán bộ ở các cấp là làm ít xuýt ra nhiều, làm một cách hình thức, làm qua loa, đại khái, mà hiện nay chúng ta hay gọi đó là bệnh thành tích, đánh trống bỏ dùi, v.v.. Điều này rất có ý nghĩa khi trong tình hình hiện nay, "bệnh thành tích" ở một số nơi còn diễn ra khá phổ biến. Do vậy, phải tăng cường kiểm tra, giám sát và đánh giá thật chuẩn xác những tiêu chí đã đạt được hay chưa.

Chạy theo thành tích là điều sẽ phá vỡ tính cách mạng, làm ru ngủ cán bộ và rất có hại tới sự tiến bộ của nông thôn và đô thị hiện nay. Vẫn còn đó tình trạng không ít địa phương báo cáo sai sự thật, nể nang và công nhận "non". Một dạng nữa là trong các tiêu chí, nên có điểm nhấn cho từng địa phương, bởi vì có nơi chỉ chú trọng đến việc xây dựng cơ sở hạ tầng (điện, đường, trường, trạm) mà chưa thật chú trọng lắm đến sản xuất và tăng mức thu nhập của mỗi gia đình ở nông thôn. Có nơi chưa thực sự chú trọng tới đời sống văn hóa tinh thần của người dân. Nhiều tệ nạn xã hội đã len

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117.

lỏi vào nông thôn, nơi tưởng chừng bình yên, dị ứng với những tiêu cực mà lẽ ra ở khu vực đô thị mới có nhiều: HIV/AIDS; nghiện hút ma túy; cờ bạc (nhất là chơi số đề), rượu chè; tín dụng đen, cho vay nặng lãi, v.v..

Hiện nay, ở vùng nông thôn, nhất là nông thôn miền Bắc và miền Trung, chúng ta thường thấy đường làng, ngõ xóm được rải bê tông kiên cố, nhà ngói, nhà tầng nhiều lên, nếp sống dần dần theo đô thị, nước sạch đã về từng nhà, nhiều gia đình đã có khu vệ sinh tự hoại. Đồng ruộng đã được quy hoạch, nhiều nơi đã thực hiện dồn điền đổi thửa, cơ khí hóa nông nghiệp... Tuy nhiên, đời sống của nhiều hộ nông dân vẫn chưa thật sự khấm khá lên nhiều, họ vẫn là đối tượng chịu nhiều thua thiệt trong quá trình hội nhập quốc tế. Hiện nay, tình trạng phổ biến ở đồng bằng sông Hồng và miền Trung là nông thôn chỉ còn hầu hết người già và trẻ em, còn lực lượng lao động chủ yếu đã đến các đô thị, nhiều nhất là đến Hà Nội và Thành phố Hồ Chí Minh để tìm việc làm thêm như khuân vác, giúp việc gia đình, xây dựng nhà cửa, lái xe taxi, xe "ôm", đi lao động ở nước ngoài (chủ yếu là lao động phổ thông), v.v.. Số lao động này đến các đô thị làm công, đi đi về về, không gắn với một hợp đồng cố định và là nguồn thu nhập rất quan trọng cho cả gia đình họ. Ở một số nơi vùng nông thôn có tình trạng đất hoang hóa do người dân không thiết tha với ruộng đồng.

Ở một số nơi, đời sống tinh thần của người dân chưa được cải thiện nhiều. Nhiều hủ tục trong sinh hoạt cộng đồng (nhất là việc hiếu, việc hỷ) vẫn tồn tại. Nhiều lễ hội được tiến hành và được phục hồi nhưng không ít lễ hội đó mang nặng tính thương mại. Ở nhiều nơi, cơ sở vật chất đã được cải

thiện nhưng chất lượng giáo dục chưa được nâng cao; dịch vụ y tế cơ sở chưa đáp ứng được nhu cầu khám, chữa bệnh của người dân.

Ở đô thị, tiêu chí "văn minh" phản ánh sự phát triển về văn hóa vật chất và văn hóa tinh thần cho cả cá nhân, cộng đồng. Để một thành phố, đô thị trở nên văn minh, các cấp bộ đảng, chính quyền và người dân phải vừa phấn đấu thực hiện những vấn đề có tính lâu dài vừa phấn đấu thực hiện những nhiệm vụ có tính chất trước mắt theo hướng ưu tiên giải quyết ngay những vấn đề cấp bách trong cuộc sống của người dân đô thị. Từ định hướng đó, các ngành chức năng đưa ra những chương trình trọng điểm, những giải pháp tích cực để đầu tư, tập trung giải quyết (Chẳng hạn, ở Hà Nội có thể là tập trung giải quyết vấn đề nhà ở, còn ở Thành phố Hồ Chí Minh tập trung trước mắt, cấp thiết nhất là vấn đề ngập lụt, triều cường). Hiện nay, khoảng hơn 20 tiêu chí về đô thị văn minh được chọn ra, trong đó nổi lên là vấn đề cải cách hành chính và chỉ số hài lòng người dân; giảm nghèo và bất bình đẳng xã hội..., có thể được phân thành sáu nhóm: 1- Môi trường chính trị và quản lý nhà nước; 2- Môi trường kinh tế; 3- Môi trường văn hóa - xã hội; 4- Môi trường y tế - giáo dục; 5- Môi trường hạ tầng kỹ thuật; 6- Môi trường tự nhiên.

Trong sáu nhóm trên, nhóm nào cũng có vấn đề cấp thiết cần được ưu tiên đầu tư, vẫn tồn tại những vấn đề tưởng là nhỏ, nhưng rất nhức nhối trong quản lý đô thị, trong hệ thống kết cấu hạ tầng, trong giữ gìn vệ sinh môi trường, như: tình trạng tắc đường, chặt phá cây xanh, rác thải bừa bãi, ô nhiễm không khí, tiếng ồn, sự thờ ơ trong sinh hoạt văn hóa cộng đồng đô thị... Bên cạnh đó, chất lượng dịch vụ

công, nhất là sự quản lý của hệ thống chính trị ở cơ sở đô thị phục vụ nhân dân, còn nhiều hạn chế.

Với những tồn tại đó, cần có những thước đo thực sự, không dễ dãi trong việc xét, công nhận xã đạt chuẩn nông thôn mới, huyện nông thôn mới, tỉnh nông thôn mới và đô thị văn minh. "*Chớ làm dối*" mà Hồ Chí Minh đã nhắc nhở trong tác phẩm *Đời sống mới* từ năm 1947 vẫn như tiếng còi cảnh báo lớn cho cuộc vận động của chúng ta hôm nay.

Thứ hai, không nên huy động quá sức dân. Nhân dân Việt Nam có tấm lòng yêu nước nồng nàn, sẵn sàng bỏ công sức, vật chất, thậm chí cả xương máu, tính mạng cho nền độc lập, tự do của Tổ quốc, cho sự hùng cường của đất nước; luôn luôn tích cực hưởng ứng thực hiện các cuộc vận động yêu nước trong các thời kỳ cách mạng. Trong cuộc vận động xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh hiện nay, nhiều nơi đã có biết bao nhiêu gương sáng khi người dân đã giác ngộ thì sẵn sàng hiến đất làm đường, làm các công trình công cộng; sẵn sàng đóng góp tiền của xây dựng, giữ gìn các công trình công cộng ở nơi cư trú...

Nhưng, cũng cần chú ý những lời căn dặn của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* về chữ "Kiệm". Chữ "Kiệm" hiểu theo nghĩa tiết kiệm, nhưng không bủn xỉn, đặc biệt là phải có hiệu quả. Đã không ít nơi huy động sức đóng góp của dân khá lớn, hoặc ham làm to, làm nhanh, thiếu tính toán dẫn đến tình trạng nợ trong cuộc vận động xây dựng nông thôn mới[1]. Từ vấn đề này, cho thấy có sự nóng

---

1. http://meconomy.vn/thoi-su/no-dong-xay-dung-nong-thon-moi-2017-kho-dut-diem-20161005010217541.htm.

vội, chạy theo thành tích của một số địa phương trong xây dựng nông thôn mới. Theo kiến nghị của Đoàn Giám sát Chính phủ, trong năm 2017 tiến hành rà soát tình hình nợ đọng xây dựng cơ bản tại các địa phương để đề ra giải pháp xử lý dứt điểm nợ đọng trong năm 2017 và không để tái diễn tình trạng huy động kinh phí đầu tư vượt quá khả năng thanh toán.

Thứ ba, cần sự gương mẫu của đội ngũ cán bộ. Đây là vấn đề đã được Hồ Chí Minh đề cập trong nhiều tác phẩm, bài nói, bài viết của mình. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh cho rằng: "Đối với việc làng việc nước, phải hăng hái làm gương"[1], "Cán bộ của làng phải là người trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung... dân có quyền lựa chọn những cán bộ như thế"[2]; "Tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác"[3]; "Các cán bộ từ làng đến tỉnh và kỳ phải hăng hái tuyên truyền cổ động và định kế hoạch cho thích hợp với địa phương mình. Nhất là phải cố gắng làm kiểu mẫu. Chúng ta đồng tâm mà làm, quyết tâm mà làm thì đời sống mới nhất định thực hiện được. Mong toàn thể đồng bào gắng sức theo đời sống mới, xây dựng một nước Việt Nam mới phú cường"[4].

Việc thực thi đời sống mới, theo Hồ Chí Minh: "Nói dễ thì dễ. Nói khó thì khó. Tục ngữ có câu: "Việc đời không gì khó, chỉ sợ chí không bền""[5]. Như vậy, yêu cầu đặt ra là cả cán bộ và nhân dân đều quyết tâm, đồng lòng để thực hiện, trong đó

1, 2, 3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.118, 119-120, 126, 128, 124.

cán bộ phải đi đầu. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, người nào thấy dễ là bởi vì họ thấy xây dựng đời sống mới rất thiết thực; không có gì cao xa khó khăn; có quyết tâm, kết quả có lợi ngay trước mắt. Còn người nào thấy khó là bởi vì không quyết chí bền gan, có thói quen không muốn biến đổi sự việc ra điều tốt; có tính gặp sao hay vậy, lười biếng.

Tuy nhiên, hiện nay, bên cạnh nhiều cán bộ, nhất là cán bộ cơ sở ở nông thôn và đô thị, đã tận tình với xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh, còn có không ít cán bộ chưa làm tròn nhiệm vụ. Những cán bộ chưa làm tròn nhiệm vụ này lại là kết quả của công tác cán bộ chưa thật sự tốt trong những năm qua. Cách đây vài chục năm, khi bắt đầu sự nghiệp đổi mới toàn diện đất nước sau Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI của Đảng, nhiều người đã cảnh báo rằng, phải đề phòng ngăn chặn tình trạng "dòng họ" trong công tác cán bộ ở nông thôn. Tuy nhiên, tình hình này không những không được ngăn chặn, đẩy lùi ở nông thôn, mà còn đã lan ra toàn Đảng với những biến thái mới, tinh vi và nguy hiểm hơn. Cán bộ không gương mẫu thì "nguyên khí" của quốc gia sẽ suy giảm và "thế nước" sẽ đi xuống vì "cán bộ là cái gốc của mọi công việc"[1]. Do vậy, nếu cán bộ được chọn lựa, đề bạt, bố trí không đúng, không phù hợp sẽ dẫn đến nhiều vấn đề hệ lụy. Đó cũng là thông điệp vô giá của Hồ Chí Minh khảm trong tác phẩm *Đời sống mới*, một tác phẩm ra đời cách đây 70 năm mà vẫn mang tính thời sự nóng hổi.

Nhân loại, trong đó có người Việt Nam, đang sống trong một môi trường văn hóa, đạo đức bị ô nhiễm. Nhân cách của

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.309.

mỗi người trong xã hội hợp lại thành nhân cách của xã hội. Xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh là yêu cầu vừa mang tính chiến lược lâu dài, vừa mang tính cấp thiết của sự nghiệp cách mạng Việt Nam trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, phát triển nền kinh tế thị trường gắn với kinh tế tri thức; hội nhập quốc tế và toàn cầu hóa hiện nay. Tác phẩm *Đời sống mới* tuy đã ra đời cách đây 70 năm nhưng mục tiêu xây dựng một nước Việt Nam độc lập, giàu mạnh, tự do, tiến lên dân chủ, công bằng, văn minh không thay đổi. Để đạt được mục đích đó, những chỉ dẫn của Hồ Chí Minh thể hiện ở tác phẩm *Đời sống mới*, một tác phẩm được viết "một cách vắn tắt, rõ ràng, thiết thực, dễ hiểu... một cuốn sách nhỏ, chỉ rõ bước đường đời sống mới"[1] vẫn có vẹn nguyên giá trị soi đường, chỉ lối cho công cuộc xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh hiện nay.

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.111.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* VỚI SỰ NGHIỆP ĐỔI MỚI VÀ PHÁT TRIỂN ĐẤT NƯỚC

PGS.TS. BÙI ĐÌNH PHONG*

Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh ra đời cách đây 70 năm nhưng vẫn nguyên giá trị lý luận và ý nghĩa thực tiễn đối với sự nghiệp đổi mới và phát triển đất nước hiện nay.

1. Tầm nhìn về đổi mới và phát triển đất nước

Với mong muốn khám phá thế giới, tìm xem những gì ẩn giấu đằng sau các khái niệm "Tự do - Bình đẳng - Bác ái", rồi trở về giúp đồng bào, người thanh niên Nguyễn Tất Thành đã ra đi tìm đường cứu nước, nghĩ tới một xã hội mới không còn áp bức, bóc lột, bất công; một xã hội tự do, bình đẳng thật, không phải tự do, bình đẳng giả dối như Pháp khoe khoang ở Việt Nam. Trải qua cuộc hành trình tìm đường, mở đường cứu nước, Người đã cảm nhận được cái mới và cái cũ, cái tốt và cái xấu, cái hay và cái dở. Sau khi đọc được *Sơ thảo những luận cương về vấn đề dân tộc và vấn đề thuộc địa* của Lênin, Người từng bước xây dựng học thuyết giải phóng và

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

phát triển với quan niệm "cách mệnh là phá cái cũ đổi ra cái mới, phá cái xấu đổi ra cái tốt"[1]. Người khẳng định chỉ có cách mạng Nga là đã thành công và thành công đến nơi và quyết định làm cách mạng Việt Nam dưới ánh sáng chủ nghĩa Lênin, một chủ nghĩa chân chính nhất, chắc chắn nhất, cách mạng nhất.

Những bài giảng đầu tiên của Nguyễn Ái Quốc về *Đường cách mệnh* những năm 1925 - 1927 thể hiện tư duy của Người về đời sống mới và phát triển đất nước, sau này tiếp tục được đề cập trong tác phẩm *Đời sống mới*. Đó là "cách mệnh" kinh tế bằng cách tổ chức dân cày, hội dân cày, hợp tác xã, tổ chức kinh tế mới theo tư tưởng của Lênin. "Cách mệnh" tinh thần là trui rèn tư cách của người cách mạng. "Cách mệnh" chính trị là đấu tranh giành độc lập, tự do, bình đẳng.

Ngay sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, Hồ Chí Minh đã xác định một lộ trình, nêu lên những việc cấp bách phải làm của Chính phủ nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa. Những nhiệm vụ về giải quyết nạn đói, nạn dốt, làm cho dân được hưởng quyền tự do, dân chủ, thực hiện cần, kiệm, liêm, chính, làm cho dân tộc chúng ta trở nên một dân tộc dũng cảm, yêu nước, yêu lao động, thực hiện tín ngưỡng tự do, lương giáo đoàn kết, v.v.. Đây chính là những nội dung cơ bản về xây dựng đời sống mới của một nước Việt Nam mới độc lập.

Khi cả nước bước vào cuộc kháng chiến cứu quốc và kiến quốc, Hồ Chí Minh tập trung xây dựng một Chính phủ mới tỏ rõ tinh thần đại đoàn kết, không phân đảng phái, một lòng vì

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.2, tr.284.

nước vì dân, liêm khiết, chú trọng thực tế, nỗ lực làm việc, quyết tâm đi vào mục đích trong thì kiến thiết, ngoài thì tranh thủ quyền độc lập và thống nhất lãnh thổ, cùng xây dựng một nước Việt Nam mới.

Như vậy, để viết tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh có một quá trình lâu dài chỉ đạo thực tiễn xây dựng đời sống mới, đồng thời suy ngẫm, viết nhiều bài liên quan đến thực hành đời sống mới như *Nhân tài và kiến quốc*, *Gương sáng suốt đời của đời sống mới*. Đặc biệt, để chuẩn bị cho việc thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới, Hồ Chí Minh viết bài *Gửi thanh niên và nhi đồng toàn quốc nhân dịp Tết sắp đến* (tháng 1-1946) đề cập đến việc thực hành đời sống mới với các nội dung:

"- Hăng hái, kiên quyết, không sợ khó, không sợ khổ.

- Phải siêng học, phải siêng làm, phải tiết kiệm.

- Việc nên làm (như ủng hộ kháng chiến, tăng gia sản xuất) thì ta không chờ ai nhắc nhủ.

- Việc nên tránh (như tự tư tự lợi) thì ta không đợi ai ngăn ngừa.

- Năm mới, chúng ta thực hành đời sống mới để trở nên những công dân mới, xứng đáng với nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa"[1].

Cách mạng là sáng tạo, đổi mới và phát triển. Không sáng tạo, đổi mới, phát triển, cách mạng không thành công. Sáng tạo, đổi mới là sẵn sàng từ bỏ những cái cũ, nhưng không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, mà chỉ bỏ cái cũ đã được thực tiễn kiểm nghiệm là xấu, không đúng, lạc hậu, lỗi thời.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.194.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Cái gì cũ mà tốt thì phải phát triển thêm. Tìm tòi đề xuất, làm những cái mới mà hay có thể trả lời được những câu hỏi mà cuộc sống đang đặt ra. Cái mới có bao hàm những giá trị của cái cũ, nhưng lại vượt lên trên cái cũ, bổ sung thêm những giá trị mới.

Cái mới sáng tạo ở Hồ Chí Minh là cái mới phù hợp với quy luật khách quan của cách mạng Việt Nam, với quy luật phát triển chung của xã hội. Mặt khác, chính với tư duy đổi mới, sáng tạo mà Hồ Chí Minh đã phát hiện ra quy luật giải phóng và phát triển của cách mạng Việt Nam.

Đảng ta khẳng định: "Đổi mới không phải là thay đổi mục tiêu xã hội chủ nghĩa mà là làm cho mục tiêu ấy được thực hiện có hiệu quả bằng những quan niệm đúng đắn về chủ nghĩa xã hội, những hình thức, bước đi và biện pháp thích hợp"[1].

2. Một số quan điểm về xây dựng đời sống mới với sự nghiệp phát triển đất nước hiện nay

Trong lúc kháng chiến và kiến quốc, Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới*. Tác phẩm chỉ rõ bước đường đời sống mới với mục đích là làm thế nào cho đời sống của nhân dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn, mọi người đều được hưởng hạnh phúc, sung sướng, hướng tới việc xây dựng một nước Việt Nam mới, một nước văn minh, phú cường.

---

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng toàn tập, Sđd*, t.49, tr.591.

Tác phẩm *Đời sống mới* được viết một cách vắn tắt, rõ ràng, thiết thực, dễ hiểu; viết để thực hành vừa phục vụ cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc nhưng lại có ý nghĩa lâu dài vì nó nêu lên được *ba trụ cột* của sự phát triển đất nước, có mối quan hệ biện chứng: kinh tế, chính trị, văn hóa - xã hội.

a) Những quan điểm về kinh tế

Phát triển đất nước trước hết phải phát triển kinh tế như tục ngữ có câu: "Có thực mới vực được đạo" để không ngừng nâng cao đời sống của nhân dân. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh đã đề cập đến cơ cấu kinh tế nông nghiệp, công nghiệp, thương nghiệp một cách vắn tắt, rõ ràng, dễ hiểu. Đó là: "*Công việc làm ăn* thì có nghề làm ruộng, nghề thủ công và nghề buôn bán". Có ba điểm đáng chú ý trong tác phẩm. *Một là*, mối quan hệ biện chứng giữa tăng gia sản xuất với đời sống mới: tăng gia sản xuất là một bộ phận của đời sống mới. Có tinh thần đời sống mới, thì tăng gia sản xuất mới chóng thành công. Mà tăng gia sản xuất có thành công, thì đời sống mới dễ thực hiện. Đây là một nội dung rất cơ bản của phong trào xây dựng nông thôn mới và phát triển đất nước hiện nay. *Hai là*, phát triển kinh tế trong nhà máy xí nghiệp. Nói đến kinh tế công nghiệp (trong một xưởng máy, xí nghiệp), có một mặt cơ bản là nói đến quan hệ chủ và thợ. Phải giải quyết tốt mối quan hệ này theo đời sống mới thì kinh tế mới phát triển. Tức là công nhân phải đủ ăn, đủ mặc, bảo đảm lương bổng, được học hành, đối đãi rộng rãi, tử tế thì họ sẽ cố gắng làm việc. Thợ làm nhanh hơn, khéo hơn, tiết kiệm thì giờ, vật liệu thì lợi cho chủ và lợi cho mình, tức là hai bên đều có lợi. Chủ thợ hợp tác chặt chẽ, mới thực hiện

được tăng gia sản xuất và tăng gia sản xuất càng có kết quả thì chủ và thợ càng được lợi. Đây là những khía cạnh đang được vận dụng trong các doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài hiện nay. Điều quan trọng hơn nữa là "tăng gia sản xuất chẳng những lợi riêng cho chủ và thợ, mà còn lợi chung cho nền kinh tế của Tổ quốc, lợi chung cho toàn thể đồng bào"[1]. *Ba là*, tùy theo hoàn cảnh, điều kiện của mỗi người, nhóm người, mọi người đều phải làm kinh tế. Người nghèo siêng làm như tục ngữ nói: "Tay siêng làm thì hàm có nhai", nhưng người giàu cũng phải làm đời sống mới, giúp cho người nghèo. Bộ đội cũng phải tăng gia sản xuất, làm ruộng làm vườn, để tự cấp tự túc, hoặc làm giúp dân. Đời sống mới trong trường học, "phải khuyên học trò tham gia việc tăng gia sản xuất... làm cho họ biết kính trọng sự cần lao... quen khổ... cho họ cái chí khí tự thực kỷ lực (tự làm mà ăn)... có ích cho sức khỏe của họ"[2].

b) Những quan điểm về chính trị

Những nội dung về chính trị là những phẩm chất cần thiết của mỗi người trong xây dựng đời sống mới và phát triển đất nước trước đây cũng như hiện nay. Chính trị theo quan điểm Hồ Chí Minh là đoàn kết và thanh khiết từ to đến nhỏ. Tác phẩm *Đời sống mới* bàn về đoàn kết giữa người giàu với người nghèo, đoàn kết trong một nhà, một làng, trong trường học, công sở, nhà máy, giữa bộ đội với nhân dân. Theo Hồ Chí Minh, chúng ta đồng tâm, quyết tâm mà làm thì đời sống mới nhất định thực hiện được.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119, 121.

Về sự thanh khiết, tác phẩm *Đời sống mới* khẳng định ai cũng phải nêu cao và thực hành cần, kiệm, liêm, chính, tức là nhen lửa cho đời sống mới. Từ quân đội đánh giặc, đến công chức và nhân dân, ai ai cũng phải siêng làm, tiết kiệm, trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, phải vì nước quên nhà, ủng hộ kháng chiến, quyết làm cho Tổ quốc độc lập. Giống như trời phải có bốn mùa mới thành trời, đất phải có bốn phương mới thành đất, cây phải có gốc, thân, cành, lá. Con người phải đủ bốn đức cần, kiệm, liêm, chính mới thành người.

Chính trị thanh khiết trong công sở được coi là gốc trong xây dựng đời sống mới và phát triển đất nước vì mấy lý do cơ bản. *Một là,* nó liên quan đến lòng tin của dân chúng. Phải được dân tin cậy. Mất lòng tin của dân là mất tất cả. Từ Chủ tịch Chính phủ đến người bình thường đều là những người ăn lương của dân. Dân lấy tiền mồ hôi nước mắt để trả lương cho công chức. Vì vậy, họ phải làm việc cho dân, làm gương đời sống mới cho dân bắt chước. *Hai là,* những người trong các công sở đều có nhiều hoặc ít quyền hành, cấp cao quyền to, cấp thấp quyền nhỏ, dễ tìm dịp phát tài, hoặc xoay tiền của Chính phủ, "nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[1]. *Ba là,* công sở là nơi tập trung vật liệu, của cải, tiền bạc của Nhà nước, tức là của nhân dân. Nếu người công sở không có ý thức tiết kiệm thì rất dễ lãng phí; ngược lại, nếu công sở tiết kiệm thì có lợi cho dân rất nhiều. Làm việc công thì phải có công tâm, công đức, chớ đem của công dùng vào việc tư.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.123.

Bốn là, khác với dân chúng, chỉ có bộ máy nhà nước, trực tiếp là các cá nhân, bộ phận liên quan đến việc tuyển dụng công chức, mới có quyền dùng người. Hồ Chí Minh chỉ ra rằng, "Mình có quyền dùng người thì phải dùng những người có tài năng, làm được việc. Chớ vì bà con bầu bạn, mà kéo vào chức nọ chức kia"[1]. Những người trong các công sở của một Chính phủ liêm khiết một lòng vì nước vì dân thì phải lấy chữ Liêm làm đầu; việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán; phải trung thành với Chính phủ và đồng bào, không thể sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình hoặc lên mặt làm quan cách mạng; chớ kiêu căng, không nịnh hót người trên, không xem khinh người dưới, không tham lam, không bủn xỉn.

c) Những quan điểm về văn hóa - xã hội

Đời sống mới là tác phẩm đề cập sâu sắc về đổi mới từ góc nhìn xây dựng, phát triển văn hóa, con người. Quan điểm chung là đời sống văn hóa, xã hội phải vui tươi, lành mạnh. Muốn vậy, văn hóa phải thấm sâu vào từng người, từng gia đình, từng làng, công sở, trường học, bộ đội, nhà máy. Tác phẩm *Đời sống mới* bàn về văn hóa trên ba mặt chủ yếu, đó là *biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm công dân*. Suy rộng ra, ba mặt đó chứa đựng nhiều nội dung, có mối quan hệ mật thiết với chính trị, kinh tế. *Về xã hội* là sẵn lòng công ích, giúp đỡ người khác, sự thành thực, thân ái trong cư xử. Phải xây dựng "phong thuần mỹ tục", trong gia đình là trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên vị. Bỏ thói mẹ chồng

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.123.

hành hạ nàng dâu, dì ghẻ ghét bỏ con chồng; trong làng cấm hẳn rượu chè, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp, đánh chửi nhau, kiện cáo. Cưới hỏi, giỗ tết giản đơn, tiết kiệm. Xóm giềng thân mật. *Trách nhiệm công dân* được thể hiện trên tất cả các mặt, làm việc phải siêng năng, ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn, chớ làm dối. Quan trọng nhất là "sốt sắng yêu Tổ quốc. Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh"[1].

Những quan điểm về văn hóa - xã hội có ý nghĩa lớn đối với công cuộc xây dựng đời sống mới và phát triển đất nước. Bởi vì, "Một người không biết chữ, biết tính, thì như nửa mù nửa quáng"[2]. Việc kháng chiến kiến quốc, việc thế giới rất nhiều, học không bao giờ hết. Người có học mới có tiến bộ. Càng tiến bộ càng phải học. Vấn đề không dừng lại ở biết đọc, biết viết, mà môi trường giáo dục tiểu học, trung học, đại học là nơi rèn luyện nhi đồng và thanh niên, liên quan đến vận mệnh và tương lai của dân tộc. Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Óc những người tuổi trẻ trong sạch như một tấm lụa trắng. Nhuộm xanh thì nó sẽ xanh. Nhuộm đỏ thì nó sẽ đỏ. Vì vậy sự học tập trong trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên, và tương lai của thanh niên tức là tương lai của nước nhà"[3]. Muốn như vậy thì cốt nhất là phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi. Phải dạy cho họ có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ. Phải tẩy sạch óc kiêu ngạo tự phụ, tư tưởng chỉ biết yêu trọng nước mình mà khinh ghét nước người.

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.117, 120.

Trong sự nghiệp đổi mới vì một nước Việt Nam dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh, Đảng ta rút ra một trong năm bài học kinh nghiệm quý, đó là trong lãnh đạo, chỉ đạo công cuộc phát triển đất nước, phải "gắn kết chặt chẽ và triển khai đồng bộ các nhiệm vụ, trong đó: phát triển kinh tế - xã hội là trung tâm; xây dựng Đảng là then chốt; phát triển văn hóa - nền tảng tinh thần của xã hội; bảo đảm quốc phòng và an ninh là nhiệm vụ trọng yếu, thường xuyên"[1]. Đó chính là sự vận dụng, phát triển sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về đổi mới, phát triển đất nước nói chung, những quan điểm của Người về xây dựng đời sống mới nói riêng.

---

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd*, tr.64.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* VỚI MỤC TIÊU XÂY DỰNG NƯỚC VIỆT NAM DÂN GIÀU, NƯỚC MẠNH, DÂN CHỦ, CÔNG BẰNG, VĂN MINH HIỆN NAY

TS. LÝ VIỆT QUANG*
ThS. ĐINH BÁ ÂU**

Sinh thời, trong một lần trả lời phỏng vấn của báo giới quốc tế, Chủ tịch Hồ Chí Minh từng bày tỏ: "Tôi chỉ có một sự ham muốn, ham muốn tột bậc, là làm sao cho nước ta được hoàn toàn độc lập, dân ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành"[1]. Người cũng từng tâm sự xúc động với quốc dân, đồng bào: "Cả đời tôi chỉ có một mục đích, là phấn đấu cho quyền lợi Tổ quốc, và hạnh phúc của quốc dân.

Những khi tôi phải ẩn nấp nơi núi non, hoặc ra vào chốn tù tội, xông pha sự hiểm nghèo - là vì mục đích đó"[2].

Cho đến những giây phút cuối cùng của cuộc đời, Hồ Chí Minh vẫn chỉ duy nhất một điều tiếc nuối là không được phục

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.
** Học viện Chính trị Công an nhân dân.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.4, tr.187, 272.

vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng, phục vụ nhân dân lâu hơn nữa, nhiều hơn nữa.

Trọn đời, Hồ Chí Minh đã cống hiến cho mục tiêu xây dựng một nước Việt Nam giàu mạnh, tươi đẹp, văn minh, người dân có cuộc sống ấm no, tự do, hạnh phúc. Sự nghiệp cách mạng vĩ đại và vẻ vang của Người chính là xuất phát từ mục tiêu này và luôn luôn theo đuổi, kiên định thực hiện mục tiêu đó. Một trong những biện pháp Người hết sức coi trọng trong quá trình hiện thực hóa mục tiêu này là phát động toàn Đảng, toàn quân, toàn dân xây dựng đời sống mới.

Đời sống mới là tác phẩm kết tinh những quan điểm của Người về đời sống mới và xây dựng đời sống mới, mà cốt lõi chính là thực hiện cần, kiệm, liêm, chính. Những quan điểm của Người về đời sống mới và xây dựng đời sống mới được thể hiện trong tác phẩm *Đời sống mới* không những có ý nghĩa sâu sắc đối với thực tiễn cách mạng Việt Nam những năm sau Cách mạng Tháng Tám, mà còn có ý nghĩa thời sự đối với sự nghiệp xây dựng một nước Việt Nam dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh hiện nay của Đảng và dân tộc.

Sau ngày Cách mạng Tháng Tám 1945 thành công, toàn thể dân tộc hân hoan, tự hào đón chào nước Việt Nam mới ra đời, dân tộc thoát khỏi thân phận nô lệ và một chương mới được mở ra trong lịch sử của dân tộc, trong đời sống của toàn dân. Tuy nhiên, sự sống của chính quyền cách mạng non trẻ và sự hồi sinh của dân tộc cũng đứng trước những thử thách vô cùng hiểm nghèo bởi sự tấn công, phá hoại của ba loại giặc: giặc đói, giặc dốt và nhất là giặc ngoại xâm. Trên thực tế, ngày 23-9-1945 - chỉ ba tuần sau ngày Chủ tịch Hồ Chí Minh thay mặt đồng bào cả nước tuyên bố với toàn thể nhân dân

Việt Nam và các dân tộc trên thế giới về sự ra đời của nước Việt Nam mới, thực dân Pháp đã quay lại xâm lược Việt Nam, trước tiên là ở Nam Bộ và Nam Trung Bộ. Cùng với yêu cầu cấp bách bảo vệ chính quyền cách mạng, chống thù trong, giặc ngoài, Hồ Chí Minh sớm dành sự quan tâm đặc biệt đến việc xây dựng đời sống mới trong nhân dân, với ý nghĩa là thực hiện một cuộc cách mạng trong đời sống vật chất và tinh thần của toàn dân, nhằm mang lại cho quốc dân, đồng bào - những chủ thể xứng đáng của nước Việt Nam mới, các giá trị mới tốt đẹp, nhân văn của chế độ xã hội mới; đồng thời góp phần tăng cường thực lực mọi mặt của dân tộc, để tiến hành cuộc cách mạng giải phóng dân tộc, chống ngoại xâm. Ngay đầu Xuân Bính Tuất 1946 - mùa Xuân độc lập đầu tiên của dân tộc, trong bài viết *Gương sáng suốt của đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã biểu dương các vị kỳ lão làng Đình Bảng, làng Xuân Tảo; các vị kỳ lão và nhân dân xã Đông Hội, huyện Gia Khánh, tỉnh Ninh Bình; họ Nguyễn Thượng ở làng Thượng Phúc, huyện Thanh Oai, đã tiết kiệm trong tổ chức lễ hội và đóng góp, ủng hộ quỹ kháng chiến. Người nhấn mạnh: "Ba việc đó, chẳng những đã tỏ lòng vàng ngọc của đồng bào các làng xã kể trên, đồng thời cũng là một gương sáng suốt trong sự thực hành *Đời sống mới* cho đồng bào cả nước noi theo"[1].

Trong quan niệm của Hồ Chí Minh, xây dựng đời sống mới trên các lĩnh vực của đời sống xã hội, với các giai tầng xã hội là một biện pháp hết sức quan trọng, vừa có ý nghĩa cấp bách, vừa mang tính lâu dài, nhằm xóa bỏ những tàn tích độc hại của chế độ thực dân, phong kiến, nâng cao đời sống vật

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.163.

chất và tinh thần của nhân dân, góp phần đưa công cuộc vừa kháng chiến vừa kiến quốc đi đến thắng lợi. Người trực tiếp nói chuyện và gửi nhiều thư, điện biểu dương và động viên các tầng lớp nhân dân các địa phương thiết thực thực hiện đời sống mới. Ngày 3-4-1946, thay mặt Chính phủ, Chủ tịch Hồ Chí Minh ký Sắc lệnh số 44 quy định thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới, với các tiểu ban trực thuộc ở các địa phương; chương trình hành động của Ban Trung ương vận động đời sống mới phải được Hội đồng Chính phủ duyệt trước khi thi hành; hằng tháng, Ban phải báo cáo công việc với Bộ trưởng Bộ Nội vụ.

Tháng 3-1947, dù đang phải tập trung tâm sức, trí tuệ lãnh đạo toàn Đảng, toàn quân và toàn dân tiến hành kháng chiến chống thực dân Pháp quay lại xâm lược, nhưng Hồ Chí Minh vẫn dành thời gian viết xong tác phẩm *Đời sống mới*. Tác phẩm được Người viết với bút danh Tân Sinh và do Ban Trung ương vận động đời sống mới xuất bản ngay sau đó.

Mặc dù chỉ là quyển sách nhỏ, được viết ngắn gọn, súc tích với gần 5.800 từ, song *Đời sống mới* là tác phẩm kết tinh và thể hiện tập trung những nội dung cơ bản của tư tưởng Hồ Chí Minh về đời sống mới và xây dựng đời sống mới. Những nội dung này được Người trình bày thành 19 mục nhỏ, đánh số thứ tự La Mã, theo hình thức hỏi đáp, giúp dễ đọc, dễ hiểu, dễ nhớ và dễ thực hiện. Thông qua tác phẩm, những vấn đề của đời sống mới và xây dựng đời sống mới, từ mục đích của đời sống mới cho đến nội dung của đời sống mới, phương châm, phương pháp thực hiện đời sống mới đã được Hồ Chí Minh trình bày một cách hệ thống, nhưng rất ngắn gọn, thiết thực, dễ hiểu.

Về *mục đích của đời sống mới,* Hồ Chí Minh xác định: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[1]. Mục đích này cho thấy sự nhất quán, tính hệ thống và bản chất nhân văn trong sự nghiệp cách mạng của Hồ Chí Minh nói chung và trong việc lãnh đạo, tổ chức toàn dân thực hiện đời sống mới nói riêng.

Về *nội dung xây dựng đời sống mới,* Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì.

Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[2].

Nội dung này cho thấy, thực hiện đời sống mới là phải bằng những việc làm thiết thực trong cuộc sống hằng ngày của mỗi người, mỗi tổ chức, đơn vị, bằng việc sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại và cách làm việc sao cho phù hợp với hoàn cảnh hiện thời của đất nước, mang lại ích lợi cho đất nước. Cốt lõi của việc sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại và cách làm việc chính là *thực hành cần, kiệm, liêm, chính.*

Nội dung xây dựng đời sống mới còn được Hồ Chí Minh cụ thể hóa tương ứng với 7 nhóm đối tượng thực hiện đời sống mới là từng người, từng nhà, từng làng, mỗi trường học, mỗi đơn vị bộ đội, mỗi cơ quan công sở của chính quyền cách mạng, mỗi nhà máy và đơn vị sản xuất. Đó là sự cụ thể hóa

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113.

việc thực hành cần, kiệm, liêm, chính đối với mỗi đối tượng cụ thể và trong mỗi hoàn cảnh, môi trường cụ thể.

Về *phương châm xây dựng đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu rõ: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp"[1].

Phương châm trên cho thấy tư duy biện chứng, luôn luôn xuất phát từ thực tiễn khách quan của Hồ Chí Minh. Quán triệt sâu sắc tư duy này sẽ giúp tránh được những khuynh hướng sai lầm trong vấn đề nhận diện và giải quyết quan hệ giữa truyền thống và hiện đại, giữa cái cũ và cái mới, hoặc rơi vào chủ nghĩa "nệ cổ", "phục cổ", không biết bỏ đi, thậm chí còn khôi phục, phát triển những truyền thống, thói quen trong cuộc sống đã lỗi thời, không còn giá trị tích cực, không biết tiếp thu, kế thừa tinh hoa văn hóa của nhân loại; hoặc sùng bái, tiếp thu không chọn lọc những yếu tố xa lạ, hào nhoáng, không phù hợp với truyền thống dân tộc, đánh mất nền gốc, bản sắc văn hóa của dân tộc.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.112-113.

Về *phương pháp xây dựng đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh nhắc nhở muốn thực hiện đời sống mới, trước hết phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Người chỉ ra rằng, phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi. Khi nói thì phải nói một cách giản đơn, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó. Phương châm chỉ đạo công tác tuyên truyền thực hiện đời sống mới là: "Tuyên truyền đời sống mới cũng như tuyên truyền việc khác, phải hăng hái, bền gan, chịu khó, đồng thời phải cẩn thận, khôn khéo, mềm mỏng"[1].

Nhận thức rõ vai trò của biện pháp giáo dục nêu gương - biện pháp được Người coi là quan trọng nhất và hiệu quả nhất trong tuyên truyền, vận động, giáo dục quần chúng nhân dân, Hồ Chí Minh nhấn mạnh: "Tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[2].

Bên cạnh phương pháp tuyên truyền, vận động, làm gương, để thực hiện đời sống mới, Hồ Chí Minh còn xác định trong những trường hợp cụ thể phải áp dụng những biện pháp hành chính bắt buộc các cá nhân, tổ chức phải chấp hành. Nhưng khi số đông quần chúng nhân dân còn chưa hiểu, chưa tán thành thì "tuyệt đối không nên bắt buộc"[3]. Đến khi đại đa số nhân dân đã tán thành thực hiện đời sống mới, chỉ còn một số ít người chưa chịu thực hiện, lúc đó mới

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.127, 126.

phải dùng đến biện pháp hành chính bắt buộc những người đó phải chấp hành[1].

Đời sống mới thực sự là một tác phẩm tiêu biểu của Hồ Chí Minh, một văn kiện chứa đựng những chỉ dẫn hết sức quý báu, có giá trị sâu sắc cả về lý luận và thực tiễn trên nhiều lĩnh vực, đặc biệt là về đạo đức và xây dựng đạo đức mới, đạo đức cách mạng; về đời sống mới và thực hành đời sống mới; về phương pháp tuyên truyền, vận động quần chúng nhân dân xây dựng đất nước giàu mạnh, tươi đẹp, văn minh, người dân có cuộc sống ấm no, tự do, hạnh phúc.

Có thể nói, trong hoàn cảnh nhân dân ta đang trong giai đoạn đầu còn hết sức khó khăn, gian khổ của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp, phải tự lực cánh sinh "chiến đấu trong vòng vây"[2] của chủ nghĩa đế quốc và các thế lực phản cách mạng, tác phẩm *Đời sống mới* đã góp phần quan trọng động viên, giáo dục và tổ chức các tầng lớp nhân dân ở các vùng miền, phát huy những truyền thống tốt đẹp của dân tộc, của con người Việt Nam, thiết thực thực hành đạo đức cách mạng cần, kiệm, liêm, chính trong đời sống hằng ngày. Nhờ vậy, đã tạo thành nguồn lực nội sinh vô cùng mạnh mẽ để nhân dân ta vững vàng tiến hành sự nghiệp kháng chiến cứu quốc và kiến quốc ngày càng đi đến thành công.

---

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.126-127.

2. Tên một cuốn sách ghi lại hồi ức của Đại tướng Võ Nguyên Giáp trong những năm đầu của cuộc kháng chiến chống Pháp, khi chính quyền cách mạng Việt Nam chưa được bất kỳ một chính phủ quốc gia nào trên thế giới công nhận.

Mặc dù 70 năm đã qua, nhưng những quan điểm của Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* vẫn mang ý nghĩa thời sự đối với sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Hiện nay, toàn Đảng, toàn quân và toàn dân ta đang tích cực triển khai thực hiện thắng lợi Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng, tiếp tục phấn đấu cho mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Một trong những biện pháp quan trọng hàng đầu được Đảng ta xác định đó là xây dựng đời sống mới ở cả các vùng nông thôn và đô thị. Dưới sự lãnh đạo của Đảng, từ năm 2016, cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" đã được Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam triển khai sâu rộng trong các địa phương, vùng miền toàn quốc.

Ngày 15-12-2016, Ban Bí thư Trung ương Đảng ra Chỉ thị số 10-CT/TW về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh". Chỉ thị nêu rõ nhiệm vụ của cấp ủy đảng, chính quyền các cấp, nhất là lãnh đạo, chỉ đạo và phối hợp với Ủy ban Mặt trận Tổ quốc Việt Nam cùng cấp tổ chức thực hiện có hiệu quả 5 nội dung của cuộc vận động:

1- Đoàn kết tham gia phát triển kinh tế, tích cực giúp nhau giảm nghèo bền vững, nâng cao đời sống, khuyến khích làm giàu chính đáng.

2- Đoàn kết xây dựng đời sống văn hoá, chăm lo sự nghiệp giáo dục, phát triển nguồn nhân lực, chăm sóc sức khoẻ nhân dân; xây dựng gia đình văn hóa; phát huy truyền thống đền ơn, đáp nghĩa, tương thân, tương ái.

3- Đoàn kết tham gia bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu, xây dựng cảnh quan môi trường sáng, xanh, sạch, đẹp.

4- Đoàn kết chấp hành pháp luật, bảo đảm trật tự an toàn xã hội.

5- Đoàn kết phát huy dân chủ, tích cực tham gia giám sát và phản biện xã hội, góp phần xây dựng hệ thống chính trị cơ sở trong sạch, vững mạnh[1].

Năm nội dung trên là sự quán triệt và thể hiện trong tình hình mới những nội dung về xây dựng đời sống mới Hồ Chí Minh đã nêu ra cách đây 70 năm trong tác phẩm *Đời sống mới*.

Để thực hiện những nội dung trên, vận dụng những quan điểm của Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* vào bối cảnh hiện nay, cần nhấn mạnh mấy điểm sau:

Thứ nhất, phải chú trọng tuyên truyền, vận động quần chúng nhân dân thấy rõ ích lợi của cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh", coi đây là biện pháp chủ yếu để thực hiện cuộc vận động.

Thứ hai, gắn chặt cuộc vận động xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh với phong trào thi đua yêu nước, với việc thực hiện các nhiệm vụ chính trị khác của mỗi cấp ủy, chính quyền địa phương.

Thứ ba, mỗi cấp ủy và chính quyền địa phương phải thực sự nêu gương trong thực hiện nếp sống mới ở cả nơi làm việc và khu dân cư.

---

1. Xem http://www.dangcongsan.vn/he-thong-van-ban/chi-tiet-van-ban/id/2583.html.

Thứ tư, kết hợp giáo dục, thuyết phục với việc xử lý nghiêm những vi phạm trong thực hiện quy định về nếp sống mới, những hành vi đi ngược lại chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước về xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh.

TƯ TƯỞNG "ĐỜI SỐNG MỚI" CỦA HỒ CHÍ MINH VỚI XÂY DỰNG VĂN HÓA XÃ HỘI HIỆN NAY

TS. LÊ ĐỨC HOÀNG*
TS. NGUYỄN ĐỨC LUẬN**

1. Xây dựng đời sống mới - yêu cầu tất yếu của xã hội hiện đại

Hơn nửa thế kỷ hoạt động phong phú về lý luận và thực tiễn, Chủ tịch Hồ Chí Minh để lại di sản tinh thần vô giá, mãi mãi soi sáng con đường cho chúng ta phấn đấu vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh, đó chính là tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh. Trong kho tàng ấy, có những luận điểm về đời sống mới được Người vạch ra từ cách đây 70 năm, nay vẫn có tính thời sự nóng hổi, đang hóa thân vào thực tiễn xây dựng đất nước Việt Nam thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập quốc tế. Nó càng có ý nghĩa trong việc xây dựng văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước, với nhiều vấn đề thiết thực như: "sửa đổi cách ăn, mặc, ở, đi lại, làm việc", xây dựng văn hóa học đường,

---

* Ban Tuyên giáo Trung ương.
** Trường Chính trị tỉnh Thái Bình.

văn hóa công sở, văn hóa quân nhân, văn hóa ứng xử nơi công cộng, văn hóa gia đình - dòng họ - làng nước, văn hóa sản xuất, kinh doanh, nhất là đối với việc xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh.

Theo dòng chảy tiến hóa của lịch sử xã hội và sự phát triển của cách mạng Việt Nam dưới ngọn cờ do Đảng và Chủ tịch Hồ Chí Minh lãnh đạo, xây dựng đời sống mới là yêu cầu tất yếu của quá trình tiến từ xã hội cũ lên xã hội mới tiến bộ hơn. Bởi lẽ, xã hội Việt Nam vốn trải qua hàng nghìn năm chế độ phong kiến, lại bị thực dân Pháp thống trị hơn 80 năm (1858 - 1940) và 5 năm dưới ách thống trị Pháp - Nhật (1940 - 1945), "dân ta bị bóc lột đè nén, chẳng những dân cùng, tài tận, đời sống tiêu điều, mà cả tinh thần tâm lý cũng bị áp chế"[1]. Tuy nhân dân ta còn đủ chí khí quật cường, nổi lên chống Nhật - Pháp, tranh lại quyền độc lập, tự do với thắng lợi vĩ đại trong Cách mạng Tháng Tám năm 1945, nhưng sau đó lại bị thực dân Pháp, rồi đế quốc Mỹ xâm lược suốt 30 năm, để lại hậu quả nặng nề. Sau năm 1975, cả nước thống nhất đi lên xây dựng chủ nghĩa xã hội nhưng vẫn còn nhiều tàn dư của chế độ cũ làm cản trở con đường tiến lên của dân tộc. Đến thời kỳ đổi mới đất nước từ năm 1986 tới nay, phấn đấu vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh, chúng ta càng phải tích cực xây dựng đời sống mới theo hướng "Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ", "Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý", "Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm", "Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm", "Làm thế nào cho

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.128.

đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[1].

Chính vì hiểu rõ tính tất yếu đó, nên từ sau khi giành được chính quyền về tay nhân dân, thành lập nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động cả nước xây dựng đời sống mới. Điều này có ý nghĩa như một cuộc cách mạng trên lĩnh vực văn hóa - xã hội, nhằm làm thay đổi căn bản "đời sống cũ" sang "đời sống mới" tiến bộ hơn, phù hợp với quy luật phát triển khách quan, tạo nên những "con người mới" cho "chế độ xã hội mới". Trong đó, việc "nêu cao và thực hành Cần, Kiệm, Liêm, Chính tức là "nhen lửa" cho đời sống mới"[2], trở thành khuôn mẫu để các cấp, các ngành, các giới, các thành phần xã hội thực hiện.

Ngày 3-4-1946, dưới sự lãnh đạo của Chủ tịch Hồ Chí Minh, Ban Trung ương vận động đời sống mới thành lập và đến ngày 20-3-1947, Người hoàn thành tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh, trình bày dưới dạng 19 câu hỏi - đáp ngắn gọn, cô đọng, dễ hiểu. Tác phẩm là tài liệu chính thống để phổ biến rộng rãi, tuyên truyền, giải thích về mục đích, lý do, điều kiện, đối tượng, phạm vi, nội dung, phương pháp, nguyên tắc xây dựng đời sống mới trong toàn Đảng, toàn dân, toàn quân, tạo sự lan tỏa rộng khắp cả nước.

2. *Đời sống mới* - những nội dung có tính thời sự sâu sắc

Khảo sát 15 tập *Hồ Chí Minh toàn tập* (Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011), chúng tôi thấy Người có *88* lần nhắc

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113-114, 128.

tới vấn đề xây dựng đời sống mới, tập trung nhiều trong các bức thư, chúc Tết nhân dịp đầu năm mới. Trong đó, Người đề cập sớm nhất là trong bài *Gương sáng suốt của đời sống mới* đầu năm 1946 với việc khen các vị phụ lão là tấm gương sáng suốt trong sự thực hành đời sống mới cho đồng bào cả nước noi theo[1]. Rồi trong thư *Gửi thanh niên và nhi đồng toàn quốc nhân dịp Tết sắp đến* (tháng 1-1946, Tết Bính Tuất), Người kêu gọi tuổi trẻ phải xung phong thực hành đời sống mới:

"*Hỡi thanh niên và nhi đồng yêu quý*!

Một năm khởi đầu từ mùa Xuân. Một đời khởi đầu từ tuổi trẻ. Tuổi trẻ là mùa xuân của xã hội.

Vậy qua năm mới, các cháu phải xung phong thực hành "đời sống mới"...

Năm mới, chúng ta thực hành đời sống mới để trở nên những công dân mới, xứng đáng với nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa..."[2]. Hồ Chí Minh lần cuối cùng nói đến xây dựng đời sống mới là trong *Thư chúc mừng năm mới* (Ất Tỵ, 1965), gửi lời chúc mừng thân ái nhất đến toàn thể đồng bào miền Bắc

---

1. Các vị phụ lão làng Đình Bảng và làng Xuân Tảo đã đem số tiền mừng thọ quyên vào quỹ Cứu quốc và ủng hộ chiến sĩ. Các vị kỳ lão và nhân dân xã Đông Hội, huyện Gia Khánh, tỉnh Ninh Bình, thì đem ba phần tư khoản tiền tế Thành hoàng và tư nhân thêm vào để giúp các chiến sĩ ngoài mặt trận. Họ Nguyễn Thượng ở làng Thượng Phúc, phủ Thanh Oai, tỉnh Hà Đông giảm sự ăn uống về việc cúng giỗ thường niên quyên vào quỹ kháng chiến. Ba việc đó, chẳng những đã tỏ lòng vàng ngọc của đồng bào các làng xã kể trên, đồng thời cũng là một gương sáng suốt trong sự thực hành đời sống mới cho đồng bào cả nước noi theo (Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.163).

2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.194.

và miền Nam, toàn thể chiến sĩ và cán bộ, đến các cụ phụ lão, các cháu thanh niên và nhi đồng, đến kiều bào ta ở nước ngoài. Nhưng tư tưởng "đời sống mới" được Hồ Chí Minh phân tích đầy đủ nhất là ở tác phẩm *Đời sống mới* viết cách đây tròn 70 năm.

Nội dung xây dựng đời sống mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh có một số vấn đề chủ yếu sau đây:

Một là, về mục đích, bản chất xây dựng đời sống mới.

Mục đích xây dựng đời sống mới là "làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn". Bản chất của nó "không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới"; "cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ", "cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý", "cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm", "cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm"[1]. Xây dựng đời sống mới "không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì.

Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[2].

Hai là, về đối tượng, phạm vi thực hành đời sống mới.

Đối tượng xây dựng đời sống mới là tất cả mọi người Việt Nam, kể cả kiều bào ở nước ngoài; thực hành khắp mọi phương diện, ở phạm vi cả trong và ngoài nước. Xây dựng đời sống mới không chỉ là trách nhiệm của mỗi cá nhân, gia đình, làng bản mà còn là của các công sở, trường học, lực lượng vũ trang, nhà máy xí nghiệp, các ngành, các giới... Mỗi

---

1, 2. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.112-113, 113.

đồng bào, bất kỳ già trẻ, gái trai, giàu nghèo, cần phải cố gắng, làm cho đời sống mới lan khắp cả nước.

Ba là, về nội dung xây dựng đời sống mới.

Theo Người, đời sống mới có thể chia làm hai thứ: đời sống mới riêng từng người và đời sống mới chung từng nhóm người, như bộ đội, các nhà máy, các trường học, các công sở... Mỗi người, mỗi đoàn thể lại phải theo công việc, nghề nghiệp của mình, mà làm đời sống mới cho hợp với hoàn cảnh. Nhưng bất kỳ người nào, đoàn thể nào, cũng không ngoài năm việc là: *ăn, mặc, ở, đi, làm*. Đời sống mới là:

"- Hăng hái, kiên quyết, không sợ khó, không sợ khổ.

- Phải siêng học, phải siêng làm, phải tiết kiệm.

- Việc nên làm (như ủng hộ kháng chiến, tăng gia sản xuất) thì ta không chờ ai nhắc nhủ.

- Việc nên tránh (như tự tư tự lợi) thì ta không đợi ai ngăn ngừa..."[1].

Bốn là, về nguyên tắc thực hành đời sống mới.

Phải bảo đảm dân chủ, tự nguyện, bình đẳng (không phân biệt giàu nghèo, già trẻ, gái trai..), toàn diện (trên tất cả các phương diện), rộng khắp (cả nước và Việt kiều ở nước ngoài), kiên trì, thiết thực, phù hợp với hoàn cảnh cụ thể; không ép buộc trước khi chưa tuyên truyền cho nhân dân hiểu bản chất, tác dụng của xây dựng đời sống mới. Theo Hồ Chí Minh, "Lúc số đông quốc dân chưa hiểu, chưa làm đời sống mới, thì tuyệt đối không nên bắt buộc...

Đến khi đại đa số đồng bào đã theo đời sống mới, chỉ còn số rất ít không theo, khuyên mãi cũng không được, lúc đó có

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.194.

thể dùng cách cưỡng bức, bắt họ phải theo"[1]. Phải lấy thực hành cần, kiệm, liêm, chính làm mục tiêu về công việc và coi đó là chuẩn mực đạo đức nhân cách của con người xã hội mới.

Năm là, về cách thức, phương châm thực thi đời sống mới.

Muốn thực hiện đời sống mới, trước hết phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Tuyên truyền, giải thích cho "mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào"[2]; làm từ việc dễ đến việc khó, "tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[3].

Với mỗi cá nhân phải biết san sẻ, đùm bọc, "đói cho sạch, rách cho thơm". Trong gia đình, phải "trên thuận, dưới hoà, không thiên tư, thiên ái", bình đẳng nam nữ, từ bỏ lối mòn "mẹ chồng nàng dâu", cưới hỏi, giỗ, Tết giản đơn, tiết kiệm; thân mật, sẵn lòng giúp đỡ chòm xóm; hăng hái làm gương việc nước, luôn cố gắng làm cho nhà mình thành một nhà kiểu mẫu trong làng. Trong một làng, phải tìm cách giúp đỡ, cảm hóa lẫn nhau; tích cực học văn hóa, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân; bỏ các tệ nạn xã hội, làm cho làng mình thành một làng "phong thuần tục mỹ", tổ chức thi đua, làm kiểu mẫu cho các làng xung quanh. Cán bộ của làng phải là người trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung.

Trong một trường học, các thầy nên thi nhau tìm cách dạy dễ hiểu, dễ nhớ, thiết thực. Các trò nên đua nhau học, tiết kiệm giấy bút, biết giữ kỷ luật. Cốt nhất là dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi, có chí tự lập, tự cường, quyết

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.126-127, 125, 126.

không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ. Trong chương trình học, phải trọng về môn tinh thần và đạo đức, tẩy sạch óc kiêu ngạo, tự phụ, phải khuyên học trò tham gia việc tăng gia sản xuất.

Trong các công sở, từ lãnh đạo đến nhân viên là người ăn lương của dân, làm việc cho dân, phải được dân tin cậy nên càng phải làm gương đời sống mới cho dân bắt chước; phải cần, kiệm, liêm, chính, nếu không thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân. Làm việc phải đến đúng giờ, chớ đến trễ, về sớm, làm cho chóng, cho chu đáo; việc ngày nào, nên làm xong ngày ấy, chớ để chờ ngày mai. Tiết kiệm giấy bút, vật liệu. Những người ở các công sở, từ làng cho đến Chính phủ trung ương, đều dễ tìm dịp phát tài, hoặc xoay tiền của Chính phủ, hoặc khoét đục nhân dân, nên phải lấy chữ liêm làm đầu. Làm việc công, phải có công tâm, công đức, chớ đem của công dùng vào việc tư, chớ đem người tư làm việc công. Việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán. Phải dùng người có tài năng, làm được việc, chớ vì bà con bầu bạn mà kéo vào chức nọ chức kia cũng chớ vì sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình. Phải trung thành với Chính phủ, với đồng bào. Chớ lên mặt làm quan cách mệnh[1].

Trong quân đội, phải kỷ luật cực kỳ nghiêm, siêng tập luyện, ai cũng biết chữ, biết chính trị ít nhiều, tăng gia sản xuất, thực hành tiết kiệm, giữ gìn vệ sinh, được dân tin, dân phục, dân yêu..., thi đua đời sống mới. Trong công xưởng nhà máy, cơ sở sản xuất kinh doanh, phải hợp tình hợp lý giữa

---

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.122-123.

chủ và thợ, chủ chăm lo cho công nhân để họ đủ sức làm được việc và hào hứng làm việc. Tăng gia sản xuất chẳng những lợi riêng cho chủ và thợ, mà còn lợi chung cho nền kinh tế của Tổ quốc, lợi chung cho toàn thể đồng bào nên các nhà máy cần phải làm theo đời sống mới.

Có thể xem đó là "bộ khung", là "những chỉ dẫn có tính gợi mở" về đời sống văn hóa mới mà Đảng và Nhà nước ta đang kế thừa, vận dụng, phát huy vào xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc; xây dựng con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước và đặc biệt là có nhiều gợi mở cho xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh trong giai đoạn hiện nay.

3. Xây dựng nông thôn mới, gia đình văn hóa, đô thị văn minh - biểu hiện sinh động của "đời sống mới"

Cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước thắng lợi, miền Nam hoàn toàn giải phóng, đất nước thống nhất đi lên xây dựng chủ nghĩa xã hội. Trên con đường ấy, việc thực hành đời sống mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh càng trở nên cần thiết, tạo thêm động lực cho công cuộc xây dựng, phát triển đất nước trong điều kiện mới. Trong công cuộc đổi mới, tuy chúng ta đạt được những thành tựu to lớn có ý nghĩa lịch sử nhưng cũng đang tồn tại nhiều vấn đề bất cập cần phải ngăn chặn, đẩy lùi để đưa đất nước ta tiến kịp thời đại. Đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa không thể không tiến hành công nghiệp hóa nông thôn, đưa người nông dân hội nhập với kinh tế thị trường và sản xuất hàng hóa; tăng cường xây dựng văn hóa, con người Việt Nam phù hợp với yêu cầu, nhiệm vụ cách mạng, tạo

nên những gia đình văn hóa, làng xã văn hóa, ngõ phố văn minh, sạch đẹp. Trong quá trình ấy, chúng ta có thể tìm thấy từ tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh nhiều gợi ý quý báu để rồi trên cơ sở đó phát triển, bổ sung, hoàn thiện thêm.

Một trong những cách thức thực hiện công bằng xã hội là lấy "thành thị kéo nông thôn", giảm dần khoảng cách giữa thành thị và nông thôn, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho nông dân, phát triển nền kinh tế nông nghiệp hiện đại. Đó cũng là một chủ trương lớn của Đảng và Nhà nước ta trong giai đoạn hiện nay. Chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới được Đảng, Nhà nước ta đề ra một cách có hệ thống từ năm 2009, mà thực chất là hướng xã hội nông thôn tới các vấn đề: làng, xã văn minh, sạch đẹp, hạ tầng hiện đại; sản xuất phải phát triển bền vững theo hướng kinh tế hàng hóa; đời sống vật chất và tinh thần của nông dân, nông thôn ngày càng nâng cao; bản sắc văn hóa dân tộc được giữ gìn; xã hội nông thôn an ninh tốt, quản lý dân chủ.

Đó cũng là xây dựng đời sống mới, lối sống mới, là thực hành cần, kiệm, liêm, chính bằng chương trình mục tiêu quốc gia, nhằm công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông thôn. Xây dựng đời sống văn hóa mới của nông thôn cần gắn với cội nguồn, nhân tố trung tâm là con người cá nhân và cộng đồng trong các gia đình, làng xã. Bên cạnh xây dựng đời sống đạo đức mới, cần phát huy truyền thống tâm lý tốt đẹp như đức tính cần cù, lòng yêu nước, tính trung thực, lối sống có tình có nghĩa, xóa bỏ tâm lý tiểu nông hạn hẹp ở họ. Trong mỗi người, văn hóa gia đình, làng xã cần khắc sâu các giá trị tinh thần cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; phát huy lòng

yêu nước, thương dân; tinh thần tự cường, thượng tôn dân tộc, vì lợi ích chung.

Thực tế, chúng ta đã huy động tổng lực các nguồn vốn cho xây dựng nông thôn mới, ngoài nguồn vốn Nhà nước hỗ trợ, rất chú trọng huy động các nguồn vốn khác, như từ ngân hàng, doanh nghiệp và xã hội, đặc biệt là huy động nội lực trong nhân dân, như góp công lao động, hiến đất, vật liệu, tiền, đóng góp tinh thần và động viên người thân thành đạt tham gia. Bên cạnh đó, đã quan tâm tới công tác đào tạo nghề cho lao động nông thôn theo hướng nâng cao kỹ năng tay nghề, giải quyết việc làm cho nông dân theo cả hai hướng phi nông nghiệp và nông nghiệp; quan tâm tới chất lượng các lĩnh vực giáo dục, y tế, văn hóa, xây dựng tình làng nghĩa xóm, giữ gìn vệ sinh môi trường và an ninh nông thôn. Đồng thời, chú trọng phát động và tổ chức rộng khắp trong cả nước phong trào thi đua chung sức xây dựng nông thôn mới. Đó cũng là để thực hiện đời sống mới, trước hết là phù hợp với đặc điểm nông thôn.

Vấn đề xây dựng gia đình văn hóa, đô thị văn minh, thực hiện văn hóa công sở, văn hóa học đường, văn hóa sản xuất kinh doanh... đang là một yêu cầu bức thiết, xuyên suốt quá trình xây dựng chủ nghĩa xã hội của đất nước ta. Sự nghiệp cách mạng đã mang lại những thành tựu to lớn trên, đại bộ phận nhân dân đã, đang và sẽ được ấm no, tự do, hạnh phúc, con người được phát triển năng lực toàn diện. Không khó nhận thấy, bên cạnh mặt tốt là cơ bản, thì hiện nay xã hội còn tồn tại không ít mặt trái cản trở bước tiến của đất nước, làm "rò rỉ" dòng chảy văn hóa Việt Nam, ảnh hưởng đến thanh danh, truyền thống của người Việt. Ở nhiều làng xóm

và đô thị lớn, xảy ra xung đột trong các gia đình, các nhóm xã hội ngày càng phức tạp; một số nơi, tình cảm láng giềng có phần lạnh nhạt dẫn đến "gần nhà nhưng xa lòng", chủ nghĩa thực dụng nhiều lúc vượt qua giới hạn. Ý thức công cộng ở một bộ phận người dân còn kém như: hút thuốc lá nơi cấm, chen lấn nơi xếp hàng khám bệnh hay mua vé tàu xe, xả rác bừa bãi, ăn nói thiếu lịch sự. Chưa đến mức báo động nhưng hiện tượng "thương mại hóa" ma chay, cưới hỏi đang tồn tại và có xu hướng mở rộng. Bạo lực gia đình và bạo lực học đường chưa lúc nào đáng báo động như hiện nay, thậm chí còn có học sinh đánh thầy, khá nhiều học trò lừa dối, kém ý thức bảo vệ tài sản chung và không phải không có thầy thiếu trung thực, hám vật chất, mua bán điểm; một số nhà trường chạy theo thành tích, coi thường đạo lý thầy trò... Có đồng nghiệp kèn cựa, hạ bệ nhau, tranh thành tích, đùn đẩy trách nhiệm, tư thù cá nhân. Có nhiều tình huống vô cảm, vô trách nhiệm; hiện tượng nói tục, nói dối tràn lan. Lãng phí, thất thoát của công, mạt sát nhau, "ăn bớt - ăn bẩn", báo cáo láo, nịnh bợ, "chém gió" không phải hiếm thấy. Sản xuất, kinh doanh hàng giả, độc hại đến tính mạng con người chưa kiểm soát được. Một bộ phận chạy theo "mốt", ăn mặc kệch cỡm, trái với thuần phong mỹ tục; nhiều hoạt động "chạy hóa" (chạy tuổi, chạy bằng cấp, chạy chức, chạy việc, chạy dự án, chạy tội,...) và thậm chí "tiền hóa" cả nhân cách...

Những điều đó ảnh hưởng nghiêm trọng đến kỷ cương phép nước, đạo đức xã hội, truyền thống gia phong. Để ngăn chặn nó, càng đòi hỏi thực hành nghiêm túc đời sống mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh, coi đây là một phương pháp hữu hiệu. Cần sớm ngăn chặn, giảm tối đa lối sống chạy theo

đồng tiền, coi thường tính mạng, xem nhẹ tình người. Không ít biểu hiện những lễ hội tôn vinh nét đẹp văn hóa của dân tộc bị lạm dụng, tội phạm gia tăng. Một số phong tục, tập quán không phù hợp với xã hội hiện đại như tục bắt vợ, tục "ngủ thăm" ở miền núi, tục đốt vàng mã thái quá, tục rải tiền thật, tiền âm phủ và một số thứ khác của đoàn xe tang làm mất cảnh quan môi trường; nhiều công sở chưa thực hiện "cần, kiệm, liêm, chính". Bên cạnh đó, có một số không nhỏ cán bộ, đảng viên lạm dụng chức quyền, thực thi công vụ trái nguyên tắc và luân thường đạo lý, lo vun vén cá nhân, thiếu trách nhiệm, vô cảm với người dân...

Bởi vậy, việc đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng Hồ Chí Minh về đời sống mới trong giai đoạn hiện nay càng có ý nghĩa thực tiễn to lớn. Trong đó, xây dựng nông thôn mới hay gia đình văn hóa, khu dân cư văn minh, văn hóa công sở, văn hóa học đường, văn hóa sản xuất kinh doanh, đạo đức nghề nghiệp... chính là những biểu hiện sinh động của việc thực thi "đời sống mới" mà Hồ Chí Minh nêu ra cách đây 70 năm.

Xét trong bối cảnh tình hình hiện nay, chúng ta càng phải làm cho tư tưởng "đời sống mới" của Hồ Chí Minh thêm phát huy tác dụng, *trở thành tinh thần chủ đạo trong đời sống văn hóa xã hội hiện đại và là một giá trị nhân cách của con người Việt Nam.* Muốn vậy, cần tăng cường tuyên truyền, giáo dục, phổ biến rộng rãi trong cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân nhận thức đầy đủ về nội dung, ý nghĩa xây dựng đời sống mới, giá trị cốt lõi của tác phẩm *Đời sống mới.* Nhận thức sâu sắc về nội dung tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh, các cấp ủy đảng, cán bộ, đảng viên, người đứng đầu cơ quan, đơn vị tích cực nêu gương để nhân

dân làm theo. Cụ thể hóa thành các quy định, quy chế của cơ quan, đơn vị, đặc biệt là các trường học bằng những tiêu chí để thực thi đời sống mới cho các ngành, các giới, cho từng đối tượng phù hợp. Củng cố nền nếp, xây dựng văn hóa gia đình, làng xã, coi trọng giáo dục đạo đức, pháp luật cho học sinh. Trong gia đình phải trên thuận, dưới hòa, bình đẳng, tôn trọng, tin cậy lẫn nhau, không thiên tư, thiên ái; về vật chất từ ăn mặc, đến việc làm đều tiêu pha có kế hoạch, ngăn nắp; cưới hỏi, giỗ, tết nên đơn giản, tiết kiệm; quan tâm tới con cái, đến việc tu dưỡng học hành, kỷ cương nền nếp; giải phóng phụ nữ và thực hiện nam nữ bình đẳng. Thực hiện tốt văn hóa khu dân cư, xây dựng khối phố văn minh, phát huy tình làng nghĩa xóm, thương yêu, đùm bọc, giúp đỡ lẫn nhau. Bỏ thói phô trương, hình thức, lãng phí trong các sinh hoạt, nhất là hội họp, tang ma, cưới hỏi...

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VÀ VẤN ĐỀ XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA MỚI Ở NƯỚC TA

ThS. NGUYỄN TÙNG LÂM*
ThS. NGUYỄN THỊ MINH THÙY**

Sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945, một trong những vấn đề có ý nghĩa quan trọng lúc này là cải thiện đời sống của nhân dân, phải thay đổi, xóa bỏ những lề lối, nếp sống cổ hủ, lạc hậu. Đảng ta chủ trương phát động phong trào xây dựng đời sống mới - tức là xây dựng *đời sống văn hóa mới.* Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập. Một năm sau, Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh. Ngày 20-3-1947, Người đã công bố tác phẩm này để chỉ đạo và động viên phong trào toàn dân xây dựng đời sống văn hóa mới.

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, xây dựng đời sống văn hóa mới mà thực chất và cơ bản nhất là *xây dựng và thực hành đời sống có văn hóa trong xã hội.* Văn hóa là bộ mặt tinh thần của xã hội, nhưng bộ mặt tinh thần đó không phải là

* Trường Đại học Chính trị, Bộ Quốc phòng.
** Học viện Báo chí và Tuyên truyền.

cái gì cao siêu, trừu tượng, mà lại được thể hiện ra trong cuộc sống hằng ngày của mỗi con người, mỗi tập thể, của xã hội, rất dễ hiểu, rất dễ nhận thấy. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh đã đưa ra quan điểm tương đối rõ nét về phạm trù đời sống văn hóa mới. Người viết: "Bất kỳ ai, muốn sống thì phải có bốn điều ăn, mặc, ở, đi lại.

Muốn có cơm ăn, áo mặc, nhà ở, đường đi, thì phải làm. Từ trước đến giờ, ta vẫn có làm, vẫn có cơm, áo, nhà, đường sá. Nhưng vì làm chưa hợp lý cho nên số đông dân ta ăn đói, mặc rách, nhà cửa chật hẹp, đường sá gập ghềnh.

...Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì...

Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[1].

1. Nội dung xây dựng đời sống văn hóa mới

Đời sống văn hóa mới được Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu ra bao gồm cả đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới. Ba nội dung đó có mối quan hệ mật thiết với nhau, trong đó đạo đức đóng vai trò chủ yếu. Đạo đức gắn liền với lối sống và nếp sống, được thể hiện sinh động trong lối sống và nếp sống. Chính vì vậy, việc xây dựng đạo đức mới phải được tiến hành đồng thời với việc xây dựng lối sống mới và nếp sống mới. Có dựa trên cái nền đạo đức mới thì mới xây dựng được lối sống, nếp sống mới lành mạnh, vui tươi, hướng con người tới tầm cao của văn hóa.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113.

Đạo đức mới, đạo đức cách mạng là một trong những vấn đề quan tâm hàng đầu của Chủ tịch Hồ Chí Minh đối với sự nghiệp cách mạng, là một nội dung cốt lõi của đời sống văn hóa mới. Ngay trong phiên họp đầu tiên của Hội đồng Chính phủ nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đề nghị mở một chiến dịch giáo dục lại tinh thần nhân dân bằng thực hiện: cần, kiệm, liêm, chính, và nhiều lần Người khẳng định: "Nêu cao và thực hành Cần, Kiệm, Liêm, Chính tức là nhen lửa cho đời sống mới"[1].

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, đạo đức là gốc, là nền tảng của người cách mạng. Đạo đức góp phần tạo ra và nâng cao uy tín cho con người, nhất là người cách mạng. Mặt khác, đạo đức có vai trò to lớn, liên quan trực tiếp tới sự thành bại của cách mạng. Mọi việc thành hay bại, chủ yếu là do cán bộ có thấm nhuần đạo đức cách mạng hay không. Do vậy, nếu quan tâm đến giáo dục đạo đức cách mạng cho cán bộ, đảng viên, nhân dân thì dù thuận lợi hay khó khăn họ vẫn một lòng, một dạ trung thành với sự nghiệp cách mạng. Theo Người, bất cứ giai đoạn nào của cách mạng cũng phải quan tâm đến việc giáo dục, rèn luyện đạo đức cho cán bộ, đảng viên, nhân dân, nhất là khi cách mạng phải đương đầu với những khó khăn, thử thách hay trong thời kỳ chuyển biến cách mạng có tính chất bước ngoặt.

Phạm vi, nội hàm của khái niệm đạo đức của Chủ tịch Hồ Chí Minh rất toàn diện và sâu sắc, bao gồm mọi đối tượng, mọi tầng lớp nhân dân; trên các lĩnh vực hoạt động của con người, trong phạm vi từ hẹp đến rộng, từ gia đình đến nhà

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.128.

trường, xã hội, từ dân tộc đến quốc tế... nhưng nổi lên ba mối quan hệ chủ yếu của con người: *đối với mình, đối với người, đối với công việc.*

Hồ Chí Minh còn xác định một hệ thống những phẩm chất đạo đức cơ bản của con người Việt Nam trong thời đại mới, đó là: Tận trung với nước, tận trung với Đảng, tận hiếu với dân; yêu thương con người; cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư và tinh thần quốc tế trong sáng. Xây dựng và thực hành đời sống mới trước hết là xây dựng và thực hành các phẩm chất đạo đức trên.

Để có được những chuẩn mực đạo đức trên, Hồ Chí Minh yêu cầu phải thực hiện tốt các nguyên tắc xây dựng, tu dưỡng, rèn luyện đạo đức mới, như: Nói đi đôi với làm, phải nêu gương về đạo đức, xây đi đôi với chống, phải tu dưỡng rèn luyện đạo đức suốt đời.

Lối sống mới theo Chủ tịch Hồ Chí Minh là lối sống có lý tưởng, có đạo đức. Đó là lối sống văn minh, tiên tiến, kết hợp hài hòa giữa truyền thống tốt đẹp của dân tộc với tinh hoa văn hóa nhân loại.

Việc xây dựng lối sống mới đòi hỏi phải "sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[1]. Theo ngôn ngữ hiện đại thì đây là phong cách sống (sinh hoạt và ứng xử), phong cách làm việc, gọi chung là lối sống mới.

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã từng chỉ dẫn trong xây dựng đời sống mới có bốn điểm chính: ăn, mặc, ở, đi lại. Đó là

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113.

những nhu cầu thiết yếu trước hết để con người tồn tại. Song ăn, mặc, ở... thế nào cho đúng với đời sống mới mà chúng ta xây dựng, có nghĩa là nói về mặt văn hóa của nó. Mặt văn hóa của ăn, mặc, ở... cũng phụ thuộc vào lối sống có văn hóa hay không có văn hóa của con người, Người viết: "Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe loẹt"[1]. Không phủ nhận nhu cầu chính đáng của mỗi con người ngày càng nâng cao chất lượng về ăn, mặc, ở..., Hồ Chí Minh cho rằng: Người ta ai cũng ăn ngon, mặc đẹp. Mong muốn đó là chính đáng, nhưng phải đúng thời, đúng hoàn cảnh mới là người có đạo đức, có lối sống mới.

Theo Hồ Chí Minh, lối sống mới là phải xây dựng một phong cách khiêm tốn, giản dị, chừng mực, điều độ, ngăn nắp, vệ sinh, yêu lao động, ít lòng ham muốn về vật chất, chức quyền, danh lợi. Trong quan hệ với nhân dân, đồng chí, ban bè, anh em thì cởi mở, chân tình, ân cần, tế nhị; giàu lòng yêu thương quý trọng con người, đối với mình thì nghiêm khắc, đối với người thì khoan dung, độ lượng, sẵn lòng giúp đỡ.

Hồ Chí Minh còn chỉ rõ phong cách làm việc: "Phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối"[2]. Đó là, phải sửa đổi cho có tác phong quần chúng, tác phong tập thể - dân chủ, tác phong khoa học. Ba loại tác phong này có quan hệ mật thiết với nhau. Sửa đổi phong cách làm việc có ý nghĩa đặc biệt quan trọng đối với cán bộ làm công tác quản lý, lãnh đạo. Bởi vì, theo Hồ Chí Minh, đã là cán bộ cách

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117.

mạng phải có phong cách sống, phong cách làm việc tốt, để làm gương mẫu cho quần chúng nhân dân.

Nếp sống mới mà chúng ta xây dựng là sự kế thừa và phát triển những giá trị truyền thống tinh thần, thuần phong mỹ tục, tập quán tốt đẹp lâu đời của dân tộc và tiếp thu có chọn lọc giá trị tinh thần, phong tục tập quán tốt đẹp của nhân loại, đồng thời phải biết cải tạo những phong tục tập quán lạc hậu, bổ sung những cái mới, cái tiến bộ mà trước đó chưa có. Quá trình xây dựng lối sống mới cũng là quá trình làm cho lối sống đó trở thành thói quen tốt đẹp ở mỗi con người, trở thành phong tục, tập quán tốt đẹp của cả một cộng đồng, trong phạm vi một địa phương rồi mở rộng ra trong cả nước và ngày nay gọi là nếp sống văn minh.

Người viết: "Đời sống mới không phải là cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ...

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý...

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm...

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm"[1].

2. Biểu hiện của đời sống văn hóa mới

Theo Hồ Chí Minh, đời sống văn hóa mới được biểu hiện dưới hai hình thức: *văn hóa cá nhân* và *văn hóa cộng đồng*. Người cho rằng: "Nói chung, thì đời sống mới có thể chia làm hai thứ. Một là đời sống mới riêng, từng người. Hai là đời sống mới chung, từng nhóm người, như các bộ đội, các nhà máy, các trường học, các công sở, v.v..

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.112-113.

Mỗi người, mỗi đoàn thể lại phải theo công việc, nghề nghiệp của mình, mà làm đời sống mới cho hợp với hoàn cảnh"[1].

Văn hóa cá nhân: Xây dựng và thực hành đời sống mới với từng người: trẻ em hay người lớn, người giàu hay người nghèo, người chủ hay người thợ, thầy giáo hay học trò, cán bộ, đảng viên với người dân, Chủ tịch Chính phủ với người chạy giấy, quét dọn trong một cơ quan nhỏ,... được biểu hiện cụ thể là:

"Về *tinh thần*, một là sốt sắng yêu Tổ quốc. Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh.

Hai là *sẵn lòng công ích*. Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm...

Ba là mình hơn người thì chớ kiêu căng.

Người hơn mình, thì chớ nịnh hót.

Thấy của người thì chớ tham lam...

Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối.

Cách *cư xử*, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ.

Biết *ham học*..."[2].

Văn hóa cộng đồng: Xây dựng và thực hành đời sống mới trong các cộng đồng như: một nhà, một làng, một trường học, một đơn vị bộ đội, một công sở, một xưởng máy... từ làng xã đến phố phường, từ vùng miền đến cả nước, được Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ dẫn rất cụ thể. Người đưa ra ở mỗi cộng đồng đều có những chuẩn mực giá trị riêng và được thống nhất với

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.115, 117.

việc thực hiện lối sống có văn hóa của từng cá nhân trong từng cộng đồng.

Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Đời sống mới trong một nhà nên thế nào?".

"...Về *tinh thần*, thì phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái. Bỏ thói mẹ chồng hành hạ nàng dâu, dì ghẻ ghét bỏ con chồng.

Về *vật chất*, từ ăn mặc đến việc làm, phải ăn đều, tiêu sòng. Có kế hoạch, có ngăn nắp.

Cưới hỏi, giỗ Tết nên giản đơn, tiết kiệm.

Trong nhà ngoài vườn, luôn luôn sạch sẽ gọn gàng.

Đối với xóm giềng, phải thân mật và sẵn lòng giúp đỡ. Đối với việc làng việc nước, phải hăng hái làm gương.

Người trong nhà ai cũng biết chữ.

Luôn luôn cố gắng, làm cho nhà mình thành một nhà kiểu mẫu trong làng.

Đời sống mới trong nhà, đại khái là như thế. Đó cũng không có gì là khó, không cần tốn tiền, tốn công. Có chí làm là làm được. Mà một nhà như thế, nhất định phải phát đạt"[1].

Phạm vi xây dựng văn hóa cộng đồng theo Hồ Chí Minh là rất rộng lớn, bao quát và toàn diện: từ thôn, xóm, làng, xã, đường phố, các xí nghiệp, cơ quan, đơn vị quân đội, các địa phương đến toàn quốc. Phạm vi toàn diện còn thể hiện trên tất cả các lĩnh vực như chính trị, tinh thần, văn hóa...

Hồ Chí Minh đặt câu hỏi: "Đời sống mới có thể thực hành khắp nước không?" và Người khẳng định: "Rất có thể thực hành khắp nước"[2]. Phạm vi xây dựng đời sống văn hóa mới là

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118, 127.

rộng lớn và toàn diện, song Hồ Chí Minh cũng đã chỉ ra trong xây dựng đời sống văn hóa mới cũng cần phải có trọng tâm, trọng điểm.

3. Biện pháp xây dựng đời sống văn hóa mới

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, xây dựng đời sống văn hóa mới là phức tạp, khó khăn, lâu dài. Bởi vì, việc sửa đổi những thói quen, phong tục, tập quán không còn phù hợp, loại bỏ cái xấu, cái lạc hậu; xây dựng cái tốt, cái tiến bộ là công việc rất khó khăn, phức tạp. Người viết: "Thói quen rất khó đổi. Cái tốt mà lạ, người ta có thể cho là xấu. Cái xấu mà quen người ta cho là thường"[1]. Do đó, không được nôn nóng, vội vàng, song cũng không được bi quan, ỷ lại. Sau này, Người thường nói: "Đánh đổ giai cấp địch đã khó, đấu tranh xây dựng chủ nghĩa xã hội còn gian khổ, khó khăn hơn nhiều"[2]. Người nhấn mạnh: "thắng đế quốc và phong kiến là tương đối dễ; thắng bần cùng và lạc hậu còn khó hơn nhiều"[3]. Từ đối tượng, phạm vi, tính chất trong xây dựng đời sống văn hóa mới như vậy, Hồ Chí Minh đã chỉ rõ lực lượng tiến hành là toàn dân dưới sự lãnh đạo của Đảng. Theo Hồ Chí Minh, xây dựng đời sống văn hóa mới phải với phương pháp và cách đi phù hợp, thiết thực, hiệu quả; cần nắm chắc và thực hiện tốt những phương pháp cơ bản sau:

Một là, coi trọng công tác tuyên truyền, giáo dục, thuyết phục, cảm hóa, nêu gương. Việc thay đổi những thói quen, cải

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.11, tr.598.
3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.12, tr.402.

tạo những phong tục, tập quán cũ, lạc hậu không thể một sớm, một chiều, tùy tiện, giản đơn, thô bạo. Bởi theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, thói quen và truyền thống lạc hậu cũng là kẻ địch to, nó ngấm ngầm cản trở cách mạng, nhưng chúng ta không thể xóa bỏ bằng bạo lực, trấn áp, mà phải cải tạo nó một cách thận trọng, lâu dài. Phải tuyên truyền, giải thích để mọi người hiểu được cái lợi của việc xây dựng những thói quen, phong tục, tập quán mới, hướng dẫn cách làm cụ thể để mọi người, mọi nhà, mọi làng, mọi cơ quan, đơn vị, xí nghiệp hiểu để làm, để thực hiện cho được đời sống mới. Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương.

Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần.

Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi"[1]. Thực hành đời sống mới không chỉ cần những người làm gương, mà còn cần những nhà, những làng, những cộng đồng làm gương. Mặt khác, điều rất quan trọng theo Hồ Chí Minh là phải miệng nói, tay làm, làm gương cho người khác bắt chước; nhất là những người quản lý, lãnh đạo, cán bộ, đảng viên, những người làm công tác tuyên truyền, vận động xây dựng đời sống mới: "Nếu miệng thì tuyên truyền bảo người ta siêng làm, mà tự mình thì ăn trưa, ngủ trễ; bảo người ta tiết kiệm, mà tự mình thì xa xỉ, lung tung, thì tuyên truyền một trăm năm cũng vô ích"[2].

Hai là, xây dựng đời sống mới phải bắt đầu từ từng người, từng gia đình, vì mỗi người là một cá thể để tạo nên gia đình,

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125, 126.

mỗi gia đình là một tế bào để tạo nên xã hội. Mỗi người, mỗi gia đình đều thực hiện đời sống mới thì mới có thể xây dựng được đời sống mới ở các tập thể, các đơn vị, ở làng xã, phố phường và trên cả nước. Hồ Chí Minh đặc biệt nhấn mạnh và đòi hỏi mỗi người, mỗi nhà phải ra sức thực hiện đời sống mới, Người viết: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[1], và "Ai cũng làm như thế, thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[2].

Ba là, kết hợp giữa xây và chống, lấy xây làm chính. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, xây là xây cái hay, cái tốt, cái tích cực, tiến bộ. Chống là chống cái sai, cái xấu, cái tiêu cực, lạc hậu, trái với đời sống mới. Mục đích của chống là để xây, nhưng muốn xây thì phải chống, chống càng hiệu quả thì xây càng được vững chắc. Vì vậy, xây và chống phải kết hợp chặt chẽ với nhau, trong đó xây là nhiệm vụ cơ bản, chủ chốt và lâu dài. Người cho rằng, trong mỗi con người đều có cái thiện và ác ở trong lòng nên phải đấu tranh để cho cái thiện, cái tốt trong mỗi con người nảy nở như hoa mùa xuân và cái xấu mất dần đi. Trước hết, phải tiến hành giáo dục những chuẩn mực của đời sống mới. Khơi dậy được ý thức tự giác của mỗi người, mỗi tổ chức vươn lên cái đẹp, cái tốt, cái thiện loại bỏ cái xấu, cái sai, cái thấp hèn. Kiên quyết đấu tranh với cái

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116-117, 118.

sai, cái xấu, nhưng phải sớm phát hiện để hướng mọi người vào cuộc đấu tranh có hiệu quả.

Bốn là, xây dựng đời sống mới phải tạo thành các phong trào thi đua sôi nổi, liên tục và rộng khắp trong các tầng lớp nhân dân. Hồ Chí Minh quan niệm, muốn xây dựng đời sống mới của cá nhân hay của tập thể, cộng đồng vừa nhanh, vừa có chất lượng thì một trong những giải pháp rất quan trọng là phải tổ chức được các phong trào thi đua sâu rộng, thiết thực. Phải có được một cuộc vận động sôi nổi mà ở đó diễn ra những hoạt động sáng tạo, phong phú của những con người tích cực, chủ động thực hiện khẩu hiệu: Người người thi đua, nhà nhà thi đua, làng làng thi đua, ngành ngành thi đua... cùng nhau xây dựng đời sống mới. Theo Hồ Chí Minh: "Cách tốt nhất là tổ chức *thi đua*. Người này thi đua với người khác. Nhà này thi đua với nhà khác. Làng này thi đua với làng khác. Ai hơn thì được nhân dân kính trọng và Chính phủ khen thưởng"[1].

Trong sự nghiệp đổi mới, công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, Đảng và Nhà nước ta mở cuộc vận động giáo dục chủ nghĩa yêu nước gắn với thi đua yêu nước và phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa" do Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam khởi xướng và cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư" theo tinh thần của Nghị quyết Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII. Cuộc vận động này bao gồm nhiều phong trào như: "Người tốt, việc tốt", "Uống nước nhớ nguồn", "Đền ơn đáp nghĩa",... Cuộc vận

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.119.

động đề ra những tiêu chí cụ thể về phát triển giáo dục, nâng cao dân trí, về phát triển kết cấu hạ tầng, các thiết chế văn hóa về xây dựng nếp sống cộng đồng, tình làng, nghĩa xóm, về giữ gìn thuần phong mỹ tục, bài trừ mê tín dị đoan, về thực hiện Quy chế dân chủ ở cơ sở, xây dựng hương ước của làng, khu phố... Các phong trào nói trên đều hướng vào mục tiêu *dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.*

Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống văn hóa mới và từ thực tiễn chỉ đạo xây dựng văn hóa đời sống trong thời gian vừa qua, Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng chỉ rõ những ưu điểm: "Đời sống văn hóa của nhân dân được cải thiện. Phong trào "*Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa*" đã khơi dậy được nhiều giá trị nhân văn trong cộng đồng"[1]; đồng thời cũng chỉ rõ những hạn chế, yếu kém: Thành tựu xóa đói, giảm nghèo chưa vững chắc, bất bình đẳng có xu hướng gia tăng giữa các vùng. Việc làm mới được tạo ra, nhưng chủ yếu là ở khu vực năng suất lao động thấp, thu nhập thấp. Mất an toàn, an ninh, tệ nạn xã hội có xu hướng gia tăng. "Đạo đức, lối sống có mặt xuống cấp đáng lo ngại. Đời sống văn hóa tinh thần ở nhiều nơi còn nghèo nàn, đơn điệu; khoảng cách hưởng thụ văn hóa giữa miền núi, vùng sâu, vùng xa với đô thị và trong các tầng lớp nhân dân chậm được rút ngắn. Môi trường văn hóa còn tồn tại những biểu hiện thiếu lành mạnh, ngoại lai, trái với thuần phong mỹ tục; tệ nạn xã hội và một số loại tội phạm có chiều hướng gia tăng"[2]. Phương hướng trong xây

---

1, 2. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd*, tr.124, 125.

dựng đời sống mới của chúng ta là: "Xây dựng nếp sống văn hóa tiến bộ, văn minh, nhất là trong việc cưới, việc tang, lễ hội. Nâng cao chất lượng, hiệu quả các cuộc vận động văn hóa, phong trào "*Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa*""[1]. Nâng cao chất lượng cuộc sống của dân cư nông thôn; thực hiện có hiệu quả bền vững công cuộc xóa đói, giảm nghèo, làm giàu hợp pháp. Làm tốt công tác giáo dục chính trị, tư tưởng, truyền thống, lý tưởng, đạo đức và lối sống; tạo điều kiện học tập, lao động, giải trí, phát triển thể lực, trí tuệ cho thế hệ trẻ. Khuyến khích, cổ vũ thanh niên nuôi dưỡng ước mơ, hoài bão lớn, xung kích, sáng tạo, làm chủ khoa học, công nghệ hiện đại. Tiếp tục xây dựng "Gia đình ông bà, cha mẹ mẫu mực, con cháu hiếu thảo"; giúp đỡ người cao tuổi cô đơn không nơi nương tựa. Trên tinh thần đó, cần tập trung làm tốt các nội dung sau:

Một là, tuyên truyền, giáo dục nâng cao lòng yêu nước, yêu chủ nghĩa xã hội, lòng tự hào, tự tôn dân tộc. Giáo dục đạo đức, lối sống, nếp sống lành mạnh, yêu lao động, xây dựng đạo đức cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư.

Hai là, phát động phong trào chống tái mù chữ, nâng cao dân trí; thực hiện tốt Quy chế dân chủ ở cơ sở. Thực hiện "dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra" và tạo điều kiện tốt để mọi người tham gia xây dựng Đảng, xây dựng chính quyền.

Ba là, phát triển phong trào văn hóa - văn nghệ mang tính quần chúng rộng rãi; kiên quyết đấu tranh chống ảnh hưởng những thứ phản văn hóa có tính chất độc hại; giữ gìn

---

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd,* tr.128.

và phát huy thuần phong mỹ tục, tập quán tốt đẹp của dân tộc; bài trừ mê tín, thói hư tật xấu, phong tục tập quán lạc hậu, xóa bỏ nạn cờ bạc, nghiện hút, mại dâm.

Bốn là, phát động phong trào vệ sinh, phòng bệnh, phòng dịch không ngừng nâng cao sức khỏe, chất lượng sống của nhân dân. Xây dựng môi trường, lối sống và đời sống văn hóa của mọi người ở mọi địa bàn dân cư. Phát huy tinh thần tự nguyện, tính tự quản, năng lực làm chủ của nhân dân.

XÂY DỰNG NỀN VĂN HÓA MỚI HIỆN NAY THEO QUAN ĐIỂM HỒ CHÍ MINH TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI*

PGS.TS. NGUYỄN TOÀN THẮNG*

Năm 1923, sau khi tiếp xúc với Nguyễn Ái Quốc, nhà báo Liên Xô Ôxíp Mandenxtan đã có một nhận xét hết sức đặc biệt: Từ Nguyễn Ái Quốc đã tỏa ra một nền văn hóa, không phải văn hóa châu Âu, mà có lẽ là một nền văn hóa của tương lai... Dân tộc Việt Nam là một dân tộc giản dị và lịch sự. Qua cử chỉ cao thượng, tiếng nói trầm lắng của Nguyễn Ái Quốc, tôi như thấy được ngày mai, như thấy được viễn cảnh trời yên bể lặng của tình hữu ái toàn thế giới bao la như đại dương.

Có thể nói, đây chính là một nhận định đầy dự cảm sâu sắc, tiên đoán về vẻ đẹp sức sống và sự cống hiến vĩ đại đối với dân tộc Việt Nam và lịch sử loài người của một lãnh tụ cách mạng thiên tài, một vĩ nhân mà tên tuổi sòn sống mãi với thời gian: Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh.

Trong cuộc đời hoạt động cách mạng của mình, Hồ Chí Minh đã nhận thức được rằng, với mục đích giải phóng con người triệt để, với sự toàn diện và tính hệ thống mà hạt nhân

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

là phương pháp biện chứng, chủ nghĩa Mác đã chuẩn bị cho bước nhảy vọt lớn lao của các dân tộc từ thân phận nô lệ lên địa vị làm chủ, từ chỗ con người bị tha hóa tới vương quốc tự do. Hồ Chí Minh tự nhận mình là học trò nhỏ của những người thầy vĩ đại C.Mác, V.I. Lênin. Chính vì thế, chủ nghĩa Mác - Lênin đã in dấu ấn sâu đậm trong tư duy và hành trình văn hóa Hồ Chí Minh. Quá trình tích lũy các nguồn lực văn hóa, trí tuệ đã đưa Hồ Chí Minh trở thành biểu tượng về sự tổng hợp kỳ diệu của giao lưu văn hóa phương Đông - phương Tây, đưa sự nghiệp hoạt động chính trị của Người mang giá trị phổ quát toàn nhân loại và mang tính định hướng tương lai.

Năm 1990, Hồ Chí Minh đã được UNESCO tôn vinh là Anh hùng giải phóng dân tộc và Nhà văn hóa kiệt xuất của Việt Nam, vì cuộc đời và sự nghiệp của Người là tấm gương về nhân sinh quan và thế giới quan cao đẹp, ngời sáng lên một chủ nghĩa nhân văn của dân tộc Việt Nam và các dân tộc trên toàn thế giới, kết tinh những tư tưởng và tình cảm lớn của nhân loại. Chủ tịch Hồ Chí Minh được đánh giá là một biểu tượng về sự tự khẳng định dân tộc, đã cống hiến trọn đời mình cho sự nghiệp giải phóng dân tộc của nhân dân Việt Nam, góp phần vào cuộc đấu tranh chung của các dân tộc vì hòa bình, độc lập, dân chủ và tiến bộ xã hội. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã có những đóng góp quan trọng trên các lĩnh vực văn hóa, giáo dục và nghệ thuật, chính là sự kết tinh của truyền thống văn hóa hàng ngàn năm của dân tộc Việt Nam.

Tư tưởng về văn hóa của Chủ tịch Hồ Chí Minh là sự kết tinh sâu sắc và đa dạng hệ giá trị văn hóa phương Đông - phương Tây, truyền thống văn hóa dân tộc, dòng họ, gia đình,

quê hương, trên nền tảng chủ nghĩa nhân văn Việt Nam được hình thành trong các phong trào lớn của thế kỷ XX, phong trào độc lập dân tộc, dân chủ và chủ nghĩa xã hội. Chính vì vậy, trong sự nghiệp đấu tranh cách mạng vĩ đại của mình, Hồ Chí Minh đã giành nhiều tâm huyết và công sức quan tâm đến vấn đề văn hóa và con người.

Ngay từ năm 1943, trong những trang cuối của tập thơ *Ngục trung nhật ký*, Hồ Chí Minh đã nêu ra một định nghĩa rất nổi tiếng, vừa cụ thể sinh động, lại vừa uyên bác có tính hàn lâm về văn hóa: "Vì lẽ sinh tồn cũng như mục đích cuộc sống, loài người mới sáng tạo và phát minh ra ngôn ngữ, chữ viết, đạo đức, pháp luật, khoa học, tôn giáo, văn học, nghệ thuật, những công cụ sinh hoạt hằng ngày về mặc, ăn, ở và các phương thức sử dụng. Toàn bộ những sáng tạo và phát minh đó tức là văn hoá. Văn hóa là sự tổng hợp của mọi phương thức sinh hoạt cùng với biểu hiện của nó mà loài người đã sản sinh ra nhằm thích ứng những nhu cầu đời sống và đòi hỏi của sự sinh tồn"[1].

Lấy văn hóa soi đường cho quốc dân đi, văn hóa còn có tác dụng sửa đổi tham nhũng, lười biếng, phù hoa, xa xỉ, sửa xã hội cũ, xây xã hội mới; văn hóa nghệ thuật cũng như mọi hoạt động khác, không thể đứng ngoài mà phải ở trong kinh tế và chính trị[2]. Văn hóa tạo ra sức mạnh vật chất và khả năng chiến thắng ngoại xâm theo tinh thần văn minh chiến thắng bạo tàn, tiến bộ đẩy lùi lạc hậu. Qua đó, có thể thấy văn hóa đã được lồng ghép, đã thấm sâu như thế nào vào

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.3, tr.458.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.7, tr.246.

hoạt động chính trị của Hồ Chí Minh. Và chính Người với tầm nhìn xa trông rộng đã thực sự khẳng định tư tưởng văn hóa vừa là mục tiêu vừa là động lực của sự nghiệp cách mạng. Đó chính là nền văn hóa của tương lai mà ngày nay toàn Đảng, toàn dân chúng ta đang ra sức xây dựng và phát triển trên đà vững tiến của sự nghiệp đổi mới.

1. Về giá trị nội dung và hình thức của tác phẩm *Đời sống mới*

Tháng 8-1945, dưới sự lãnh đạo sáng suốt của Đảng và lãnh tụ Hồ Chí Minh, Tổng khởi nghĩa Tháng Tám đã thắng lợi hoàn toàn, nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời, đánh dấu bước chuyển mình vĩ đại của dân tộc ta. Ngay sau đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh cùng với Chính phủ cùng đồng thời phải giải quyết các nhiệm vụ về kinh tế, văn hóa, xã hội và bảo vệ chính quyền cách mạng, điều này được thể hiện bằng hình ảnh nước ta phải đánh ba thứ giặc: giặc đói, giặc dốt và giặc ngoại xâm, xây dựng và củng cố chính quyền cách mạng trên phạm vi cả nước. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới Trung ương được thành lập. Là người đứng đầu Chính phủ, ngày 20-3-1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động phong trào xây dựng đời sống mới và đích thân Bác viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh là Tân Sinh để chỉ đạo và động viên phong trào.

Mặc dù bận trăm công nghìn việc chuẩn bị cho cách mạng giải phóng dân tộc nhưng Hồ Chí Minh vẫn thường xuyên lo nghĩ, giành tâm trí xây dựng một nền văn hóa và con người mới. Tác phẩm *Đời sống mới* được viết dưới dạng hỏi - đáp hết sức giản dị, cụ thể, dễ hiểu nhưng lại vô cùng uyên bác,

sâu sắc để hướng dẫn việc xây dựng đời sống mới trong các tầng lớp nhân dân, trong toàn xã hội. Đặc biệt, cuộc vận động ngay sau đó trở thành một phong trào quần chúng sôi nổi, rộng khắp ngay cả lúc cách mạng mới thành công và nhân dân ta phải đi ngay vào cuộc kháng chiến chống ngoại xâm hết sức ác liệt, cuộc sống đầy khó khăn ngổn ngang, chồng chất. Trong lời *Tựa* tác phẩm, Hồ Chí Minh đã viết: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc (...)

Tôi mong đồng bào ta mỗi người có một quyển *Đời sống mới* để xem, để hiểu, để thực hành đời sống mới.

Như thế, chúng ta nhất định sẽ tiến bộ lớn"[1]

Vấn đề đặt ra là tại sao phải xây dựng đời sống mới? Đó chính là xuất phát từ hoàn cảnh đất nước ta qua gần trăm năm bị thực dân Pháp xâm lược và thống trị, đời sống nhân dân bị dìm trong tăm tối và lạc hậu. Cho nên, việc xây dựng đời sống mới thực sự là một cuộc cách mạng trong toàn dân. Đây là một cuộc vận động cách mạng lớn lao, một cuộc đấu tranh gian khổ kiên quyết để chống lại cái cũ, lạc hậu đã mục nát, để xây dựng một chế độ xã hội mới, một đời sống mới với những con người mới tốt đẹp và tiến bộ.

Xây dựng đời sống mới theo Hồ Chí Minh phải bắt đầu từ những điều cơ bản nhất nhưng cũng đơn giản nhất mà mọi người ai cũng cần phải có: "Muốn có cơm ăn, áo mặc, nhà ở, đường đi, thì phải *làm*. Từ trước đến giờ, ta vẫn có làm, vẫn có cơm áo, nhà, đường sá. Nhưng vì làm chưa hợp lý nên số đông dân ta ăn đói, mặc rách, nhà cửa chật hẹp, đường sá gập ghềnh.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111.

Người nghèo khổ thì nhiều, người no ấm thì ít. Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì.

Nó chỉ sửa đổi những việc cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc.

Sửa đổi được những điều đó, thì mọi người đều được hưởng hạnh phúc"[1]. Từ quan niệm đó Chủ tịch Hồ Chí Minh đã dày công xây dựng nên những chủ trương, biện pháp thực hành "đời sống mới".

Tác phẩm *Đời sống mới* được viết hết sức ngắn gọn, chỉ có 20 trang với 10 câu hỏi - đáp giản dị mà đề cập đến mọi lĩnh vực then chốt, cơ bản về con người mới và cuộc sống mới của dân tộc ta trong những ngày đầu của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa. Cho đến nay, tác phẩm *Đời sống mới* của Người vẫn còn nguyên giá trị lý luận, thực tiễn và tính thời sự nóng hổi đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa, xây dựng phát triển văn hóa và con người ở nước ta.

2. Vận dụng quan điểm xây dựng đời sống mới của Hồ Chí Minh trong sự nghiệp xây dựng văn hóa và con người Việt Nam hiện nay

Nghị quyết Hội nghị lần thứ chín Ban Chấp hành Trung ương khóa XI về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước đã nêu rõ mục tiêu chung là xây dựng nền văn hóa và con người

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113.

Việt Nam phát triển toàn diện, hướng đến chân - thiện - mỹ, thấm nhuần tinh thần dân tộc, nhân văn, dân chủ và khoa học. Văn hóa thực sự trở thành nền tảng tinh thần vững chắc của xã hội, là sức mạnh nội sinh quan trọng bảo đảm sự phát triển bền vững và bảo vệ vững chắc Tổ quốc vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Các mục tiêu cụ thể được xác định là:

- Hoàn thiện các chuẩn mực giá trị văn hóa và con người Việt Nam, tạo môi trường và điều kiện để phát triển về nhân cách, đạo đức, trí tuệ, năng lực sáng tạo, thể chất, tâm hồn, trách nhiệm xã hội, nghĩa vụ công dân, ý thức tuân thủ pháp luật; đề cao tinh thần yêu nước, tự hào dân tộc, lương tâm, trách nhiệm của mỗi người với bản thân mình, với gia đình, cộng đồng, xã hội và đất nước.

- Xây dựng môi trường văn hóa lành mạnh, phù hợp với bối cảnh phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế. Xây dựng văn hóa trong hệ thống chính trị, trong từng cộng đồng làng, bản, khu phố, cơ quan, đơn vị, doanh nghiệp và mỗi gia đình. Phát huy vai trò của gia đình, cộng đồng, xã hội trong việc xây dựng môi trường văn hóa, làm cho văn hóa trở thành nhân tố thúc đẩy con người Việt Nam hoàn thiện nhân cách.

- Hoàn thiện thể chế, chế định pháp lý và thiết chế văn hóa bảo đảm xây dựng và phát triển văn hóa, con người trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế.

- Xây dựng thị trường văn hóa lành mạnh, đẩy mạnh phát triển công nghiệp văn hóa, tăng cường quảng bá văn hóa Việt Nam.

- Từng bước thu hẹp khoảng cách về hưởng thụ văn hóa giữa thành thị và nông thôn, giữa các vùng miền và các giai tầng xã hội. Ngăn chặn và đẩy lùi sự xuống cấp về đạo đức xã hội.

Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*, có thể nhận thức một số vấn đề sau trong xây dựng văn hóa và con người ở nước ta trên các phương diện sau:

a) Xây dựng văn hóa và con người Việt Nam là sự nghiệp cách mạng của toàn dân tộc, của quảng đại quần chúng nhân dân lao động

Hiện nay, thực hiện xây dựng văn hóa và con người chính là xây dựng đời sống mới. Đó là công việc của mọi người dân, bắt đầu từ cội nguồn là mỗi người, gia đình, làng xã, sau đó mới đến quốc gia, dân tộc. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh viết: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng, do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định phú cường"[1]. Có thể nói, trên đây là sự phân tích sinh động dễ hiểu, dễ thực hiện mà bất cứ ai, ở bất cứ trình độ nào cũng có thể hiểu, vận dụng, làm theo.

Đối với mỗi người, Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu rõ về hành vi vì dân, vì nước cần được hiểu như thế nào: "Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116.

... Bất cứ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm. Thí dụ: Thấy một ngành gai nằm giữa đường, ta lấy vất đi, cho người khác khỏi dẫm phải. Thế cũng là việc công ích"[1].

Đối với làng xã, việc thực hiện đời sống mới, theo Người, cần phải làm những việc sau: "Về *văn hóa*, phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân.

Về *phong tục*, phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau. Làm cho làng mình trở thành một làng "phong thuần tục mỹ"[2].

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh còn dành một phần để nói về văn hóa gia đình. Theo Người, trong gia đình, cần thực hiện đời sống mới về quan hệ thì trên thuận, dưới hòa, bình đẳng, tôn trọng, tin cậy lẫn nhau, không thiên tư, thiên ái; về vật chất từ ăn mặc, đến việc làm đều tiêu pha có kế hoạch, ngăn nắp; cưới hỏi giỗ tết nên đơn giản, tiết kiệm; quan tâm tới con cái, đến việc tu dưỡng học hành, kỷ cương nền nếp; giải phóng phụ nữ và thực hiện nam nữ bình đẳng.

b) Xây dựng văn hóa và con người chính là xây dựng đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới

Quan niệm về "đời sống mới" được Hồ Chí Minh nêu ra bao gồm cả "đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới". Ba nội dung ấy có quan hệ mật thiết với nhau, trong đó đạo đức đóng vai trò chủ yếu. Đạo đức gắn liền với lối sống và nếp sống. Chính vì vậy, việc xây dựng đạo đức mới phải được tiến hành đồng thời với việc xây dựng lối sống mới và nếp sống mới. Có

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117, 119.

dựa trên cái nền đạo đức mới thì mới xây dựng được lối sống mới, nếp sống mới lành mạnh, vui tươi, hướng con người tới tầm cao của văn hóa, của một đất nước độc lập và xã hội chủ nghĩa. Ba nội dung đó được Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu rõ sau:

Muốn xây dựng đời sống mới trước hết là phải xây dựng được đạo đức mới. Về vấn đề này, Người đã chỉ ra rằng: "... Thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[1]; "Nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[2] còn "Nêu cao và thực hành Cần, Kiệm, Liêm, Chính tức là nhen lửa cho đời sống mới"[3].

Hồ Chí Minh tiếp tục giải thích chi tiết, dễ hiểu từng nội dung cụ thể về cần, kiệm, liêm, chính đối với mọi tầng lớp trong xã hội: "Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính.

Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải *Cần.*

Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù. Nhân dân tiết kiệm vật liệu, mới giúp được bộ đội và đồng bào tản cư. Thế cho nên phải *Kiệm.*

Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy. Cho nên ai cũng phải *Liêm.*

Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập. Thế là *Chính*"[4]. Đây chính là cuộc đấu tranh quyết liệt không

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112, 122, 128, 112.

khoan nhượng chống lại sự tha hóa, biến chất, tham nhũng lãng phí, sự sa đọa về dạo đức lối sống của con người trong cộng đồng xã hội, ngày nay vẫn có ý nghĩa thời sự nóng bỏng.

Như vậy, về tinh thần, "đời sống mới" phải cần, kiệm, liêm, chính. Nếu có đủ cần, kiệm, liêm, chính thì văn hóa mới và con người mới hình thành, xây dựng đời sống mới thành công.

c) Xây dựng văn hóa và con người chính là phải gìn giữ thuần phong mỹ tục, những tinh hoa truyền thống tốt đẹp, đồng thời loại bỏ những hủ tục lạc hậu, cũ kỹ

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh giải thích rằng, đạo đức mới không phải là gạt bỏ mọi cái cũ mà phải phát huy những tinh hoa về truyền thống yêu nước, cần cù lao động, đoàn kết chống giặc ngoại xâm, tương thân, tương ái, lá lành đùm lá rách. Người viết: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp.

Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích của đời

sống mới"[1]. "Đời sống mới" bao gồm đời sống mới riêng cho từng người và đời sống mới chung cho cộng đồng, tập thể như các gia đình, làng xã, các bộ đội, các nhà máy, trường học, các công sở.

Về hành động để thực hành đời sống mới không ngoài năm việc là ăn, mặc, ở, đi lại, làm. Đời sống mới không tách rời tăng gia sản xuất. Hồ Chí Minh nêu rõ: "Việc tăng gia sản xuất cũng như mọi việc khác, đều rất quan hệ với đời sống mới.

Tăng gia sản xuất tức là một bộ phận của đời sống mới. Có tinh thần của đời sống mới, thì tăng gia sản xuất mới chóng thành công. Mà tăng gia sản xuất có thành công, thì đời sống mới dễ thực hiện.

Muốn tăng gia sản xuất, mọi người phải *Cần*, phải *Kiệm*. *Không Cần*, thì phí thời giờ nhiều mà sản xuất ít. *Không Kiệm* thì làm được bao nhiêu, dùng hết bấy nhiêu, rút cục cũng như sản xuất ít. Tăng gia sản xuất ích riêng cho mình mà cũng ích chung cho cả nước. Nếu không có tinh thần *Liêm* và *Chính*, nếu tham lam ích kỷ, thì không thể phát đạt việc tăng gia sản xuất. Vì vậy, tăng gia sản xuất và đời sống mới phải đi đôi với nhau, không thể lìa nhau"[2]. Đó là sự phân tích sâu sắc và sinh động về tầm quan trọng của cần, kiệm, liêm, chính trong xây dựng cuộc sống, xây dựng văn hóa và con người, cho đến nay vẫn còn nguyên giá trị.

Quán triệt tư tưởng Hồ Chí Minh về đời sống mới, trong thời gian qua, Đảng và Nhà nước ta đã khởi xướng và tổ chức

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113, 117.

thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới. Xây dựng nông thôn mới là xây dựng đời sống mới, lối sống mới, là thực hành cần, kiệm, liêm, chính bằng chương trình mục tiêu quốc gia, nhằm công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông thôn, thực hiện thắng lợi mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

Trong 19 tiêu chí nông thôn mới do Chính phủ đặt ra, có tiêu chí về văn hóa. 11 nội dung xây dựng nông thôn mới cũng chính là thực hành đời sống mới cần, kiệm, liêm, chính. Quá trình xây dựng nông thôn mới thời gian qua cho thấy, có 4 chương trình mục tiêu cơ bản, trọng tâm cần tập trung chỉ đạo và thực hiện là: Quy hoạch, phát triển sản xuất hàng hóa, phát triển hạ tầng kinh tế - xã hội, xây dựng đời sống văn hóa. Xây dựng đời sống văn hóa của nông thôn mới cần gắn với cội nguồn, nhân tố trung tâm là con người - cá nhân và cộng đồng trong các gia đình, làng xã. Trong nhân cách mỗi người, văn hóa gia đình, văn hóa làng xã cần khắc sâu các giá trị tinh thần cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; lòng yêu nước thương dân, tất cả vì lợi ích chung. Thực tiễn xây dựng nông thôn mới cũng cho thấy, trong xây dựng nông thôn mới, con người, mỗi người cá nhân, gia đình, làng xã, cả hệ thống chính trị, nhất là nông dân là chủ thể tư duy năng động, sáng tạo. Người nông dân chỉ thực sự là chủ thể của xây dựng nông thôn mới khi họ thực hành đời sống mới cần, kiệm, liêm, chính. Bên cạnh xây dựng đời sống đạo đức mới - đạo đức cách mạng - cái gốc của văn hóa mới cho nông dân, cần phải phát huy truyền thống các tốt đẹp như đức tính cần cù, lòng yêu nước, tính trung thực, lối sống có tình có nghĩa, và xóa bỏ tâm lý tiểu nông hạn hẹp.

d) Xây dựng văn hóa và con người cần hết sức coi trọng công tác tuyên truyền vận động nâng cao nhận thức cho nhân dân

Để nhân dân nhận thức đúng và thực hành tốt đời sống mới, theo Người, cần coi trọng công tác thông tin tuyên truyền: "Trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương.

Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần.

Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi.

Nói thì phải nói một cách đơn giản, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó...

Tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[1]. Và trong thực tế lịch sử dân tộc, quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về "đời sống mới" từ 70 năm về trước đã tạo nên động lực to lớn thúc đẩy kháng chiến chống Pháp thắng lợi, kiến quốc thành công.

Hiện nay, trước những tác động phức tạp trái chiều của nền kinh tế thị trường thì việc xây dựng đời sống văn hóa mới lại càng hết sức cần thiết và có ý nghĩa hơn bao giờ hết. Cuộc vận động thực hành tiết kiệm không xa hoa, lãng phí..., khuyến khích thi đua trong toàn Đảng, toàn dân đã và đang tạo ra một môi trường văn hóa lành mạnh, giúp chúng ta đẩy lùi được cái xấu, cái ác và làm cho cái thiện, cái đẹp ngày càng sinh sôi nảy nở. Những lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125-126.

từ những năm 1947 đã luôn luôn được Đảng và Nhà nước ta vận dụng qua các nghị quyết, chỉ thị về việc xây dựng nếp sống văn minh, gia đình văn hóa mới. Chỉ thị số 27-CT/TW, ngày 12-1-1998 của Bộ Chính trị về việc thực hiện nếp sống văn minh trong việc cưới, việc tang, lễ hội cũng như các Nghị định số 87/NĐ-CP, ngày 12-12-1995 và Nghị định số 88/NĐ-CP, ngày 14-12-1995 của Chính phủ và Chỉ thị số 814/CT-TTg, ngày 12-12-1995 của Thủ tướng Chính phủ là làm rõ hơn và cụ thể hóa việc xây dựng đời sống văn hóa mới trong nhân dân theo lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Ngày nay, nội dung tư tưởng về xây dựng "đời sống mới" của Hồ Chí Minh vẫn còn nguyên giá trị thời sự và ý nghĩa lý luận, thực tiễn cập nhật đối với sự nghiệp đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, xây dựng văn hóa và con người Việt Nam trong bối cảnh phát triển mạnh mẽ giáo dục và đào tạo, khoa học và công nghệ, giao lưu hội nhập quốc tế của đất nước ta.

THỰC HÀNH CẦN, KIỆM, LIÊM, CHÍNH TRONG XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH

TS. LÊ THỊ HIỀN*
ThS. MAI THỊ XUÂN**

Khi nước nhà vừa thoát khỏi ách đô hộ của thực dân Pháp, phát xít Nhật và chế độ phong kiến, Hồ Chí Minh đã đề ra phong trào xây dựng đời sống mới để phù hợp với nước Việt Nam độc lập, đồng thời nâng cao vật chất và tinh thần cho nhân dân. Người viết tác phẩm *Đời sống mới* dưới dạng hỏi - đáp năm 1947, với bút danh là Tân Sinh, để diễn tả cụ thể những việc cần làm đối với mỗi người, mỗi gia đình, mỗi cơ quan, tổ chức để làm cho mỗi người ngày càng tiến bộ, mỗi gia đình ngày càng đầm ấm, hạnh phúc, mỗi cơ quan, tổ chức ngày một văn minh, làm cho đất nước ngày càng vững mạnh. Người nói: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích của đời sống mới"[1].

---

*Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.
** Trường Đại học Thủy lợi.

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113.

Cuộc vận động xây dựng đời sống mới của Hồ Chí Minh đã trở thành một phong trào quần chúng sôi nổi, rộng khắp ngay cả lúc cách mạng mới thành công và nhân dân ta phải đi ngay vào cuộc kháng chiến chống ngoại xâm hết sức khốc liệt, cuộc sống còn trăm bề thiếu thốn. Tuy hoàn cảnh khó khăn nhưng cuộc vận động đã đạt được những thành tựu to lớn, nhân dân ta từng bước thoát khỏi ảnh hưởng của hệ tư tưởng phong kiến đã tồn tại hàng ngàn năm và sự manh nha du nhập của hệ tư tưởng tư sản.

Trong lời *Tựa*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định ý nghĩa của tác phẩm *Đời sống mới* là giúp nhân dân ta thực hành đời sống mới để cứu quốc và kiến quốc: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc"[1]. Theo Người, thực hành đời sống mới là cần, kiệm, liêm, chính. Người giải thích: "Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính.

Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải *Cần*.

Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù. Nhân dân phải tiết kiệm vật liệu, mới giúp được bộ đội và đồng bào tản cư. Thế cho nên phải *Kiệm*.

Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy. Cho nên ai cũng phải *Liêm*.

Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.111.

bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập. Thế là *Chính*"[1]. Người cũng giải thích rằng, đạo đức mới không phải là gạt bỏ mọi cái cũ mà phải phát huy những tinh hoa về truyền thống yêu nước, cần cù lao động, đoàn kết chống giặc ngoại xâm, tương thân, tương ái, lá lành đùm lá rách,... Người viết: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp.

Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích của đời sống mới"[2].

Đời sống mới bao gồm đời sống mới riêng cho từng người và đời sống mới chung cho cộng đồng, tập thể như các gia đình, làng xã, các bộ đội, các nhà máy, trường học, các công sở,... Về tinh thần, đời sống mới phải thực hiện cần, kiệm, liêm, chính; nếu không làm được như vậy, thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân. Phải yêu Tổ quốc, quan tâm đến lợi ích chung, không kiêu căng, không nịnh hót, không

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112, 112-113.

tham lam, không bủn xỉn. Phải ham học, một người không biết chữ, biết tính thì như nửa mù nửa sáng, biết rồi thì học thêm nữa. Về hành động để thực hành đời sống mới không ngoài năm việc là ăn, mặc, ở, đi lại, làm. Đời sống mới không tách rời tăng gia sản xuất. Người giải thích: "Việc tăng gia sản xuất cũng như mọi việc khác, đều rất quan hệ với đời sống mới.

Tăng gia sản xuất tức là một bộ phận của đời sống mới. Có tinh thần đời sống mới, thì tăng gia sản xuất mới chóng thành công. Mà tăng gia sản xuất có thành công, thì đời sống mới dễ thực hiện.

Muốn tăng gia sản xuất, mọi người phải *Cần*, phải *Kiệm*. *Không Cần*, thì phí thời giờ nhiều mà sản xuất ít. *Không Kiệm* thì làm được bao nhiêu, dùng hết bấy nhiêu, rút cục cũng như sản xuất ít. Tăng gia sản xuất ích riêng cho mình mà cũng ích chung cho cả nước. Nếu không có tinh thần *Liêm* và *Chính*, nếu tham lam ích kỷ, thì không thể phát đạt việc tăng gia sản xuất. Vì vậy, tăng gia sản xuất và đời sống mới phải đi đôi với nhau, không thể lìa nhau"[1]. Không chỉ trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh nhấn mạnh vai trò của cần, kiệm, mà trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng, Hồ Chí Minh còn nhiều lần nhấn mạnh, khẳng định vai trò của cần, kiệm. Tư tưởng Hồ Chí Minh về cần, kiệm không chỉ là tư tưởng về một phẩm chất đạo đức đầu tiên, cần có của mỗi con người mà còn là triết lý về sự thành công, thất bại của mỗi con người, mỗi gia đình, mỗi quốc gia dân tộc. Thành công do biết cần, kiệm, thất bại do lười biếng và xa xỉ.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116.

Người chỉ ra rằng: "*Cần* và *chuyên* phải đi đôi với nhau. Chuyên nghĩa là dẻo dai, bền bỉ. Nếu không chuyên, nếu một ngày *cần* mà mười ngày không *cần*, thì cũng vô ích"[1]. Cần không phải là làm xổi. Nếu làm cố chết cố sống trong một ngày, một tuần, hay một tháng, đến nỗi sinh ốm đau, phải bỏ việc. Như vậy không phải là *cần*. *Cần* là luôn luôn cố gắng, luôn luôn chăm chỉ, cả năm cả đời. Nhưng không làm quá trớn. Phải biết nuôi dưỡng tinh thần và lực lượng của mình, để làm việc cho lâu dài.

Hồ Chí Minh vạch rõ: "Muốn cho chữ *Cần* có nhiều kết quả hơn, thì phải có *kế hoạch* cho mọi công việc. Nghĩa là phải tính toán cẩn thận, sắp đặt gọn gàng"[2]. Cây gỗ bất kỳ to nhỏ, đều có gốc và ngọn. Công việc bất kỳ to nhỏ, đều có điều nên làm trước, điều nên làm sau. Nếu không có kế hoạch, điều nên làm trước mà để lại sau, điều nên làm sau mà đưa làm trước, như thế thì sẽ hao tổn thì giờ, mất công nhiều mà kết quả ít. *Siêng năng* và *kế hoạch* phải đi đôi với nhau.

Hồ Chí Minh cho rằng, "*Cần*, tức là tăng năng suất trong công tác, bất kỳ công tác gì"[3]. Người đã lấy một nội dung cốt lõi nhất của lao động sản xuất cũng như của tất mọi công việc là *năng suất* đặt vào chữ *cần*, để mọi người ghi nhớ thực hiện được điều cốt yếu đó thì kinh tế - xã hội phát triển, mới xây dựng được chế độ xã hội mới. Bởi vì, xét cho đến cùng, như Lênin nói, cái quyết định thắng lợi của chế độ mới với chế độ cũ là ở chỗ nó đưa ra được một năng suất lao động mới

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.6, tr.119-120, 118.

3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.7, tr.145.

cao hơn chế độ cũ. Nếu tất cả cán bộ, đảng viên, nhân dân đều thực hiện chữ *cần* thì nhất định đất nước sẽ hưng thịnh.

Theo Hồ Chí Minh, *cần* với *kiệm*, phải đi đôi với nhau. Cần mà không kiệm "thì làm chừng nào xào chừng ấy", không lại hoàn không.

Tiết kiệm không phải là bủn xỉn, không phải là "xem đồng tiền to bằng cái nống", gặp việc đáng làm cũng không làm, đáng tiêu cũng không tiêu. *Tiết kiệm là biết chi tiêu một cách hợp lý, khoa học nhất*, thì có 1 đồng bằng có 2 đồng. Người chỉ rõ: "Khi không nên tiêu xài thì một đồng xu cũng không nên tiêu. Khi có việc đáng làm, việc ích lợi cho đồng bào, cho Tổ quốc, thì dù bao nhiêu công, tốn bao nhiêu của, cũng vui lòng. Như thế mới đúng là *kiệm*"[1].

Kiệm không chỉ là biết dè xẻn, không xa xỉ, không hoang phí trong sinh hoạt cá nhân, là cán bộ lãnh đạo, quản lý thì phải không chỉ biết tiết kiệm thời gian, tiền bạc của riêng mình, mà còn phải biết khéo tổ chức để tiết kiệm nhân tài, vật lực của nhà nước, của nhân dân. Đặc biệt, phải biết tiết kiệm để đầu tư tái sản xuất, mở rộng sản xuất, phát triển kinh tế - xã hội. Hồ Chí Minh khẳng định rõ: "tiết kiệm cốt để giúp vào tăng gia sản xuất, mà tăng gia sản xuất là để dần dần nâng cao mức sống của bộ đội, cán bộ và nhân dân. Nói theo lối khoa học, thì tiết kiệm là tích cực, chứ không phải là tiêu cực"[2].

Liêm tức là luôn luôn tôn trọng giữ gìn của công và của dân, sống trong sạch, không tham lam. Không tham địa vị,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.6, tr.123.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.7, tr.352.

không tham tiền tài, không tham sung sướng, không ham người tâng bốc mình. Vì vậy mà quang minh chính đại, không bao giờ hủ hoá. Chỉ có một thứ ham là ham học, ham làm, ham tiến bộ. Như vậy để trở thành người có phẩm chất đạo đức tốt, phải hội đủ các yếu tố: cần, kiệm, liêm, chính.

Chính theo Hồ Chí Minh "nghĩa là không tà, nghĩa là thẳng thắn, đứng đắn"[1]. Đối với mình, không tự cao, tự đại, luôn chịu khó học tập cầu tiến bộ, luôn tự kiểm điểm để phát triển điều hay, sửa đổi điều dở của bản thân mình. Đối với người, không nịnh hót người trên, không xem khinh người dưới; luôn giữ thái độ chân thành, khiêm tốn, đoàn kết thật thà; không dối trá, lừa lọc. Người viết: Việc thiện dù nhỏ mấy cũng làm. Việc ác dù nhỏ mấy cũng tránh.

Việc gì dù lợi cho mình, phải xét nó có lợi cho nước không? Nếu không có lợi, mà có hại cho nước thì quyết không làm"[2].

Đời sống mới do Chủ tịch Hồ Chí Minh khởi xướng đã trở thành cái gốc, cái nền của một nền văn hóa mới xã hội chủ nghĩa và một nền đạo đức xã hội chủ nghĩa - hai yếu tố không thể thiếu trong quá trình xây dựng và phát triển nền kinh tế xã hội chủ nghĩa. Mỗi người phải có đủ bốn đức: cần, kiệm, liêm, chính thì mới có thể thực hiện được mục tiêu của cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa - đó là một nguyên lý ngày càng được thực tế cuộc sống chứng minh là xác đáng, Hồ Chí Minh viết: "một dân tộc biết cần, kiệm, biết liêm, là một dân tộc giàu về vật chất, mạnh về tinh thần, là một dân tộc văn minh tiến bộ"[3]. Như vậy, cần, kiệm, liêm, chính không chỉ có ý nghĩa đơn thuần mà có giá trị to lớn

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.6, tr.129, 131, 128.

trong đời sống lao động sản xuất về mọi phương diện, tổ chức và quản lý sản xuất để nâng cao năng suất chất lượng và phân bổ sản phẩm.

Quán triệt tư tưởng Hồ Chí Minh về đời sống mới, Đảng và Nhà nước ta đã khởi xướng và tổ chức thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới. Xây dựng nông thôn mới là xây dựng đời sống mới, lối sống mới, là thực hành cần, kiệm, liêm, chính bằng chương trình mục tiêu quốc gia; nhằm công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông thôn, thực hiện thắng lợi mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Trong 19 tiêu chí nông thôn mới do Chính phủ đặt ra, có tiêu chí về văn hóa. 11 nội dung xây dựng nông thôn mới cũng chính là thực hành đời sống mới cần, kiệm, liêm, chính. Muốn xây dựng thành công nông thôn mới, trước hết, chúng ta cần coi trọng công tác thông tin tuyên truyền để nâng cao nhận thức cho mọi người dân về nông thôn mới, nhất là về đời sống mới - thực hành cần, kiệm, liêm, chính.

Để việc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách cần, kiệm, liêm, chính của Hồ Chí Minh thành công trong thực tế, thì mỗi người, nhất là cán bộ, đảng viên, cần phải tránh máy móc, giáo điều. Học và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách của Hồ Chí Minh chính là học tập, vận dụng sáng tạo tinh thần xử trí mọi việc, đối với mọi người và đối với bản thân mình của Người. Nhất là học và vận dụng sáng tạo nguyên tắc kế thừa và đổi mới trong thực tế cuộc sống, công tác của mỗi người để có thể thực sự cần, kiệm, liêm, chính một cách phù hợp trong tình hình mới. Trước mắt là góp phần vào ngăn chặn sự suy thoái về chính trị, tư tưởng, đạo

đức và những biểu hiện "tự diễn biến", "tự chuyển hóa" trong nội bộ; đồng thời, đóng góp thiết thực vào sự nghiệp cả nước chung tay góp sức xây dựng nông thôn mới.

Quan niệm của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*, từ nội dung cơ bản về chuẩn mực của đời sống mới, từ đời sống mới của con người cụ thể tới đời sống mới của con người chung, con người cộng đồng, đều biểu thị và nhấn mạnh các chuẩn mực đạo đức cụ thể về cần, kiệm, liêm, chính. Xét trên khía cạnh khác, có thể nói tác phẩm *Đời sống mới* biểu thị các chuẩn mực cơ bản nhằm *đạo đức mới hóa* xã hội nước ta, để "nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[1]. Đây cũng là giá trị cốt lõi có ý nghĩa thực tiễn lớn lao của tác phẩm *Đời sống mới* khi xác định các chuẩn mực cụ thể trên phương diện đạo đức cho con người Việt Nam hiện nay.

Như vậy, việc thực hành cần, kiệm, liêm, chính trong xây dựng đời sống mới là công việc rộng khắp, các ngành, các giới đều phải thực hiện, từ mỗi cá nhân, đến gia đình, làng xã rồi đến cả nước, đời sống mới là một cuộc đấu tranh giữa cái mới và cái cũ mà ở đó những cái tốt đẹp, ý nghĩa, có ích lợi cho nhân dân sẽ chiến thắng, đồng thời những tàn dư, hủ tục còn sót lại của nền văn hóa cũ phản động, lạc hậu sẽ bị xóa bỏ, quét sạch.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118.

QUAN ĐIỂM HỒ CHÍ MINH VỀ XÂY DỰNG NẾP SỐNG MỚI TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* VỚI VIỆC XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI HIỆN NAY

PGS.TS. TRẦN MINH TRƯỞNG*

Tháng 3-1947, cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp của nhân dân ta vào hồi gay go ác liệt. Mặc dầu phải tập trung thời gian, trí lực chỉ đạo cuộc kháng chiến, nhưng Chủ tịch Hồ Chí Minh vẫn dành tâm sức hoàn thành tác phẩm *Đời sống mới*, trong đó gửi gắm tâm nguyện và những quan điểm chỉ đạo của Người đến các tầng lớp nhân dân, đến cán bộ, chiến sĩ trong quân đội, các cháu học sinh... Bởi vì, Người quan niệm: "Thực hành đời sống mới là điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1].

Trước hết, Hồ Chí Minh quán triệt về đời sống mới: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ...

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý...

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm...

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm...

Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[1].

Để thực hành đời sống mới, Hồ Chí Minh phân tích: "Đời sống mới không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì.

Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc.

Sửa đổi được những điều đó, thì mọi người đều được hưởng hạnh phúc. Mà chắc sửa đổi được, vì nó không có gì là gay go, khó làm"[2]; "dù nghèo, ai cấm mình ăn ở sạch sẽ? Sạch sẽ tức là một phần đời sống mới. Sạch sẽ thì ít đau ốm. Sức khoẻ thì làm được việc, làm được việc thì có ăn. Xem đó thì biết rằng ai cũng nên làm đời sống mới"[3]. Theo quan điểm của Người, thực hành đời sống mới thực chất là thực hành cần, kiệm, liêm, chính.

Các đối tượng thực hành đời sống mới là ai? Hồ Chí Minh chỉ rõ: Là công việc của mọi người dân, bắt đầu từ cội nguồn là mỗi người, gia đình, làng xã. Trong gia đình, thực hiện đời sống mới thì trên thuận, dưới hòa, bình đẳng, tôn trọng, tin cậy lẫn nhau, không thiên tư, thiên ái; về vật chất từ ăn mặc, đến việc làm đều tiêu pha có kế hoạch, ngăn nắp; cưới hỏi,

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.112-113, 113, 114.

giỗ, tết nên đơn giản tiết kiệm; quan tâm tới con cái, đến việc tu dưỡng học hành, kỷ cương nền nếp.

Đối với cán bộ: "Cán bộ của làng phải là người trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung. Trong nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà, dân có quyền lựa chọn những cán bộ như thế"[1].

Về nội dung thực hành đời sống mới, tùy theo từng đối tượng mà thực hiện những việc làm thiết thực, góp phần vào xây dựng đời sống mới. Ví như các cụ già bớt việc cúng tế, mê tín dị đoan; các cháu thiếu nhi lo siêng năng chăm học, nghe lời cha mẹ, thầy cô... Nói chung, Hồ Chí Minh nêu một cách khái quát: "Bây giờ lấy một người *chung* mà nói, nghĩa là một người quốc dân Việt Nam, không kỳ giàu hay nghèo, già hay trẻ, gái hay trai, thì đời sống mới đại khái gồm mấy điểm sau này:

Về tinh thần, một là sốt sắng yêu Tổ quốc. Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh.

Hai là *sẵn lòng công ích*. Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm. Thí dụ: Thấy một ngành gai nằm giữa đường, ta lấy vất đi, cho người khác khỏi dẫm phải. Thế cũng là công ích. Hy sinh tài sản giúp kháng chiến, đồng bào tản cư, di cư, cũng là công ích.

Ba là mình hơn người thì chớ kiêu căng.

Người hơn mình, thì chớ nịnh hót.

Thấy của người thì chớ tham lam.

Đối của mình thì chớ bủn xỉn.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.119-120.

Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe loẹt.

Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối.

Cách *cư xử*, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ.

Biết *ham học*. Trước hết là học chữ, học làm tính. Biết chữ, biết tính, thì làm việc cũng dễ dàng hơn...

Đó là đời sống mới của một người. Thử hỏi có gì cao xa, khó khăn không? Không có gì là khó. Không cần thông minh tài trí, miễn là mình muốn làm, có chí làm thì nhất định làm được. Ai cũng làm như thế, thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[1].

Tuy nhiên, Hồ Chí Minh nhấn mạnh đến vai trò của cán bộ, để nhân dân nhận thức đúng và thực hành tốt đời sống mới, cán bộ phải làm tốt công tác tuyên truyền, vận động và quan trọng là cán bộ phải làm gương. Hồ Chí Minh chỉ đạo: "Trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi. Nói thì phải nói một cách đơn giản, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó... Tốt nhất là miệng nói, tay làm, làm gương cho người khác"[2].

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.117-118.

Những quan điểm chỉ đạo của Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới và thực hành đời sống mới cách đây đã tròn 70 năm, nhưng vẫn còn giữ nguyên giá trị, đặc biệt có ý nghĩa đối với việc xây dựng nếp sống mới - một trong những nội dung quan trọng của Chương trình quốc gia xây dựng nông thôn mới hiện nay.

Theo con số thống kê, nông thôn Việt Nam sau hơn 30 năm đổi mới, hiện vẫn là nơi sinh sống của gần 70% dân số cả nước. Nông thôn mà chủ nhân là nông dân, đã có sự tiến bộ vượt bậc về trình độ nhận thức; đời sống vật chất và tinh thần đã được nâng cao gấp nhiều lần. Tuy nhiên, so với cư dân ở các thành phố lớn, đời sống sinh hoạt của bà con nông dân vẫn còn nhiều khó khăn hơn, nhất là ở vùng sâu, vùng xa. Nhưng điều đáng lo ngại nhất không chỉ là đời sống vật chất, mà nhiều hủ tục lạc hậu mang tính "làng xã" ngày xưa, đã bị lợi dụng dưới danh nghĩa bảo tồn "văn hóa truyền thống" để hồi phục lại ở hầu hết các vùng nông thôn Việt Nam. Trong đó rõ nhất là việc các làng xã tổ chức các lễ hội đầu xuân, ví dụ tổ chức "chém lợn", "cướp lộc", "mua ấn quan"...; cùng với việc tổ chức tang ma, cưới hỏi linh đình, tốn kém, lãng phí cả thời gian và tiền bạc; việc phục hồi các "hương ước làng" rồi lợi dụng để "ngăn đường, cấm lối" theo lối "phép vua thua lệ làng" trong một xã hội sống và làm việc theo pháp luật là không chấp nhận được. Hậu quả là, chính từ sự hồi phục nhiều hủ tục lạc hậu trong nhiều làng xã, nông thôn Việt Nam đã phát sinh các căn bệnh: cờ bạc, ma túy, mại dâm, ô nhiễm môi trường và nhiều tệ nạn xã hội khác.

Nguyên nhân dẫn đến tình trạng đó, ngoài việc nông thôn và nông dân chịu ảnh hưởng tiêu cực do mặt trái của cơ

chế thị trường, ảnh hưởng của tiến trình đô thị hóa mạnh mẽ, nông thôn còn chịu tác động của nhiều yếu tố khác, trong đó có sự du nhập của các giá trị văn hóa xấu ngoại lai, v.v..

Trước tình hình đó, Ban Chấp hành Trung ương Đảng đã ra Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 (khoá X) về nông nghiệp, nông dân, nông thôn, xây dựng Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới.

Triển khai Nghị quyết Trung ương 7 (khóa X), Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 800/QĐ-TTg về phê duyệt Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010 - 2020. Trong đó, thực hiện xây dựng đơn vị đạt chuẩn "Nông thôn mới" gồm 19 tiêu chí, với các mục tiêu: giảm nghèo và an sinh xã hội; phát triển giáo dục - đào tạo ở nông thôn; phát triển y tế, chăm sóc sức khỏe cư dân nông thôn; xây dựng đời sống văn hóa, thông tin và truyền thông nông thôn... Có thể nói, thực chất việc xây dựng nông thôn mới hiện nay chính là việc thực hành đời sống mới mà Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ đạo thực hiện cách đây 70 năm. Vấn đề là, trong bối cảnh, điều kiện mới, việc chỉ đạo triển khai làm sao cho đạt hiệu quả không phải là công việc dễ dàng.

Tỷ lệ đạt chuẩn nông thôn mới hiện còn thấp. Nếu xem xét từ mục tiêu đặt ra đến năm 2020, với tốc độ của chương trình đạt chuẩn nông thôn mới như hiện nay, rõ ràng là bị chậm tiến độ. Đó là chưa kể vì chạy theo thành tích, nhiều làng xã đang phải gánh những khoản nợ nần cho việc xây dựng cơ sở hạ tầng, đường sá, chợ búa... Mặt khác, nhiều công trình xây dựng tốn kém, nhưng rất ít hiệu quả sử dụng, mà mang nặng tính phô trương hình thức.

Đặc biệt, dù xây dựng nông thôn mới, nhưng nếp sống mới ở nông thôn hiện nay vẫn chưa được cải thiện nhiều, tệ nạn "cờ bạc, số đề", ma túy, mại dâm, tệ nạn ma chay, cưới xin linh đình, gây lãng phí còn tiếp diễn và đang là mối lo ngại của nhiều làng xã. Công tác tuyên truyền, nêu gương của cán bộ thôn bản còn nhiều bất cập.

Hơn lúc nào hết, để xây dựng thành công nông thôn mới theo các tiêu chí của Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, sự chỉ đạo của các cấp ủy đảng, chính quyền đóng vai trò hết sức quan trọng. Thực hiện chỉ dẫn của Hồ Chí Minh, cần vận dụng linh hoạt, sáng tạo những nội dung, phương châm, cách làm trong tác phẩm *Đời sống mới*, chúng ta sẽ đạt được thành công.

XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI - SỰ NGHIỆP CÁCH MẠNG CỦA TOÀN DÂN VỚI VIỆC XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI HIỆN NAY

PGS.TS. VŨ VĂN THUẤN*

Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công đã giành lại nền độc lập cho dân tộc sau hơn 80 năm mất nước dưới sự thống trị của chế độ thực dân và phong kiến tay sai. Không cam chịu thất bại, thực dân Pháp quay lại xâm lược nước ta buộc nhân dân ta phải tiếp tục cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và bè lũ tay sai để giữ vững nền độc lập và tự do của Tổ quốc trong điều kiện vừa kháng chiến, vừa kiến quốc trên tất cả các mặt của đời sống nước nhà - nghĩa là phải xây dựng và phát triển toàn diện đời sống mới về chất dưới sự lãnh đạo, tổ chức của Đảng và Chính phủ do Chủ tịch Hồ Chí Minh đứng đầu. Người và Đảng đã chỉ rõ về đường lối, phương châm vừa kháng chiến, vừa kiến quốc của ta là toàn dân, toàn diện, trường kỳ, dựa vào sức mình là chính, nhưng phải thực thi đường lối đối ngoại rộng mở với tất cả các nước dân chủ trên thế giới... Sau thời kỳ cầm cự,

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

đầu Xuân Đinh Hợi (năm 1947), lời *Chúc năm mới* của Người là tiếng kèn xung trận:

"Cờ đỏ sao vàng tung bay trước gió,
Tiếng kèn kháng chiến vang dậy non sông.
Toàn dân kháng chiến, toàn diện kháng chiến,
Chí ta đã quyết, lòng ta đã đồng.
Tiến lên chiến sĩ! Tiến lên đồng bào!
Sức ta đã mạnh, người ta đã đông.
Trường kỳ kháng chiến, nhất định thắng lợi!
Thống nhất độc lập, nhất định thành công!"[1].

Để động viên, khuyến khích toàn dân xây dựng hậu phương, với bút danh Tân Sinh, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới*, kêu gọi và hướng dẫn thực hành đời sống mới trên mọi lĩnh vực, mọi đối tượng theo phương châm: "Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ...

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý...

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm...

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm"[2].

Nội dung và giá trị của tác phẩm được thể hiện đầy đủ trong 19 câu hỏi do Người đặt ra: 1- "Trong lúc này, người thì lo đánh giặc, người thì lo phá hoại, người thì lo tản cư, toàn dân ai cũng khó nhọc vất vả. Kêu gọi thực hành đời sống mới, chẳng không hợp thời sao?"; 2- "Sao gọi là đời sống mới?"; 3- "Đời sống mới việc đầu hết là gì?"; 4- "Những người giàu, đã sẵn sung sướng không cần làm đời sống mới. Những người

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.20, 112-113.

nghèo, không tiền, không của, thì làm đời sống mới thế nào?"; 5- "Khẩu hiệu đời sống mới ra một năm nay đã có kết quả chưa?"; 6- "Đời sống mới có mấy thứ?"; 7- "Trẻ em như thế còn người lớn thì sao?"; 8- "Đời sống mới với việc tăng gia sản xuất, quan hệ với nhau thế nào?"; 9- "Riêng một người mà nói, thì đời sống mới là thế nào?"; 10- "Đời sống mới trong một nhà nên thế nào?"; 11- "Đời sống mới trong một làng nên thế nào?"; 12- "Thế nào là đời sống mới trong một trường học?"; 13- "Đời sống mới trong bộ đội nên thế nào?"; 14- "Đời sống mới trong các công sở nên thế nào?"; 15- "Trong một xưởng máy có thể làm đời sống mới không?"; 16- "Thực hành đời sống mới dễ hay là khó?"; 17- "Thế thì nên làm thế nào?"; 18- "Có nên bắt buộc người ta làm đời sống mới không?"; 19- "Đời sống mới có thể thực hành khắp nước không?" và Người cũng tự giải đáp rất rõ ràng, mạch lạc, dễ hiểu, dễ nhớ và dễ thực hiện, phù hợp với trình độ của cán bộ, chiến sỹ và toàn dân lúc bấy giờ[1].

Trong các vấn đề đặt ra, Hồ Chí Minh cũng phân tích rõ năm nội dung về ăn, mặc, ở, đi lại và làm việc ở nông thôn nước ta lúc bấy giờ. Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu vấn đề: "*Đời sống mới việc đầu hết là gì?*"[2] và Người đã chỉ rõ hệ thống giải pháp cả về kinh tế, chính trị và văn hóa xã hội: Trước hết là về xây dựng nền kinh tế nhiều thành phần ở nông thôn. Theo Người, mọi người, ai cũng phải có ăn, mặc, ở, đi lại và làm việc thì mới sống được. Từ trước đến nay đều thế cả. Nhưng hiện nay chưa hợp lý cho nên số đông dân ta ăn đói, mặc rách, nhà cửa chật hẹp, đường sá gập ghềnh... Người

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.112-128, 112.

nghèo khổ thì nhiều, người no ấm thì ít... Đời sống mới không phải cao xa , khó khăn gì. Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc. Người khẳng định: "Sửa đổi được những điều đó, thì mọi người đều được hưởng hạnh phúc. Mà chắc sửa đổi được, vì nó không có gì là gay go, khó làm"[1].

Ở nước ta, cấp cơ sở là xã. Một xã có thể là một làng lớn hay gồm nhiều làng nhỏ (buôn, bản, phum, sóc...). Từ đó, lấy làng làm cơ sở trong xây dựng nông thôn mới, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ rõ xây dựng việc "Đời sống mới trong một làng nên thế nào?"[2] và phân tích: Trong một làng, nhà thì có nhà giàu, nhà vừa, nhà nghèo. Người thì có người tốt, người vừa, người kém. Học thì có kẻ thông, kẻ vừa, kẻ dốt. Từ đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Hai hạng trên phải tìm cách giúp đỡ, cảm hóa hạng thứ ba"[3]. Công việc làm ăn thì có nghề làm ruộng, nghề thủ công và nghề buôn bán. Phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau. "Tốt nhất là tổ chức hợp tác xã, thì nghề nào cũng dễ tăng gia sản xuất. Vì nhiều người đông sức, thì tốn thì giờ ít, mà kết quả nhanh hơn, nhiều hơn"[4]. Trong thời kỳ này, nước ta đã thực hiện xây dựng và phát triển nền kinh tế nhiều thành phần ở vùng tự do mà "tổ chức hợp tác xã" thuộc thành phần kinh tế thứ ba.

Về giáo dục, Người yêu cầu phải làm cho cả làng đều biết chữ, mỗi công dân thấu hiểu và thực hành tốt đạo đức với các chuẩn mực: cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư và trách nhiệm của công dân. Về phong tục, phải cấm hẳn say sưa, cờ

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113, 118, 119.

bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau. Làm cho làng mình thành một làng "phong thuần tục mỹ". Về vệ sinh, đường sá phải sạch sẽ, ao tắm giặt, giếng nước uống phải phân biệt và săn sóc cẩn thận. Những ao hồ không cần thì lấp đi, cho đỡ muỗi. Phải có cầu xia (nhà xí, nhà vệ sinh...) chung, hoặc cầu xia riêng từng nhà. Đã khỏi hôi thối, ruồi nhặng, lại có phân tốt. Trong lúc kháng chiến, làng mình có tiểu đội du kích, phải ra sức giúp việc phá hoại để ngăn địch. Phải cẩn thận đề phòng Việt gian, giúp đỡ bộ đội, giúp đỡ đồng bào tản cư, di cư... Về tổ chức thực hiện, Người yêu cầu phải tổ chức những hội quần chúng, những hội Cứu quốc, hội Liên hiệp quốc dân...

Nói tóm lại, về tổ chức, về sản xuất, về vệ sinh, về văn hoá, về kháng chiến, việc gì mỗi làng cũng có thể làm kiểu mẫu cho nhau học tập. Muốn như thế, cách tốt nhất là tổ chức thi đua: Người này thi đua với người khác. Nhà này thi đua với nhà khác. Làng này thi đua với làng khác. Ai hơn thì được toàn dân kính trọng và Chính phủ khen thưởng. Như vậy, ai cũng hăng hái... Đối với cán bộ làng xã, Người chỉ bảo theo cách cầm tay chỉ việc. Người nói rõ: "Cán bộ của làng phải là người trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung. Trong nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà, dân có quyền lựa chọn những cán bộ như thế"[1]...

Trong điều kiện vừa kháng chiến vừa kiến quốc ở một nước nông nghiệp lạc hậu, nhưng với đường lối kháng chiến toàn dân, toàn diện và trường kỳ, phát triển nền kinh tế

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.119-120.

nhiều thành phần (6 thành phần) và đường lối ngoại giao rộng mở..., những đường lối sáng tạo đó được kết tập và thể hiện nổi bật trong chỉ đạo xây dựng đời sống mới của Người. Với những sáng tạo thiên tài đó, đã góp phần quyết định đưa cách mạng nước ta tới thành công rực rỡ.

Những giá trị lý luận vượt thời đại và thực tiễn thắng lợi toàn diện của tư tưởng xây dựng đời sống mới của Hồ Chí Minh là ánh sáng soi đường - nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho công cuộc xây dựng và phát triển nông thôn mới ở nước ta ngày nay trên tinh thần "Chân lý là cụ thể, cách mạng phải sáng tạo".

Trong công cuộc đổi mới hiện nay, Đảng và Nhà nước ta đã có nhiều nghị quyết về phát triển nông nghiệp, xây dựng nông thôn mới, nổi bật nhất là Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 (khóa X) về nông nghiệp, nông dân, nông thôn, trọng tâm là xây dựng nông thôn mới. Về mục tiêu, Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 (khóa X) xác định: Đến năm 2015, số xã đạt chuẩn nông thôn mới là 20%, năm 2020 là 50% trong tổng số 9.121 xã của cả nước theo 19 tiêu chí[1] được Thủ tướng

---

1. 19 tiêu chí thuộc 5 nhóm lĩnh vực được quy định tại Quyết định số 491/2009/QĐ-TTg, ngày 16-4-2009 của Thủ tướng Chính phủ:

- *5 nhóm là:* nhóm 1: Quy hoạch; nhóm 2: Hạ tầng kinh tế xã hội; nhóm 3: Kinh tế và tổ chức sản xuất; nhóm 4: Văn hóa - xã hội - môi trường; nhóm 5: Hệ thống chính trị.

- *19 tiêu chí là:* 1: Quy hoạch; 2: Giao thông; 3: Thủy lợi; 4: Điện; 5: Trường học; 6: Cơ sở vật chất văn hóa; 7: Chợ; 8: Bưu điện; 9: Nhà ở dân cư; 10: Thu nhập; 11: Tỷ lệ hộ nghèo; 12: Cơ cấu lao động; 13: Hình thức tổ chức sản xuất; 14: Giáo dục; 15: Y tế; 16: Văn hóa; 17: Môi trường; 18: Hệ thống tổ chức chính trị xã hội vững mạnh; 19: An ninh, trật tự xã hội.

Chính phủ ban hành tại Quyết định số 491/QĐ-TTg, ngày 16-4-2009. Xây dựng nông thôn mới theo 5 nội dung cơ bản: *thứ nhất*, đó là làng, xã văn minh, sạch đẹp, hạ tầng hiện đại; *thứ hai*, sản xuất phải phát triển bền vững theo hướng kinh tế hàng hóa; *thứ ba*, đời sống vật chất và tinh thần của nông dân, nông thôn ngày càng nâng cao; *thứ tư*, bản sắc văn hóa dân tộc được giữ gìn; *thứ năm*, xã hội nông thôn an ninh tốt, quản lý dân chủ.

Nhằm đảm bảo tính toàn diện về xây dựng nông thôn mới, ngày 17-10-2016, Thủ tướng Chính phủ đã ký Quyết định số 1980/QĐ-TTg ban hành Bộ tiêu chí quốc gia về xã nông thôn mới, giai đoạn 2016 - 2020. Yêu cầu của bộ tiêu chí mới cao hơn nhiều so với bộ tiêu chí cũ. Điểm mới quan trọng là điều chỉnh số tiêu chí lên 29, tăng 10 tiêu chí so với quy định cũ. Ví dụ: Tiêu chí giao thông quy định rõ xã nông thôn mới có đường xã, đường liên xã đến huyện được nhựa hóa hoặc bê tông hóa, bảo đảm ôtô đi lại thuận tiện. Với tiêu chí thủy lợi, thay vì quy định cứng về tỷ lệ phần trăm phải hoàn thành, nay bộ tiêu chí mới nêu rõ, tỷ lệ diện tích đất sản xuất nông nghiệp được tưới tiêu chủ động đạt từ 80% trở lên; Ủy ban nhân dân tỉnh quy định cụ thể theo hướng bảo đảm mục tiêu tái cơ cấu ngành nông nghiệp, hình thành các vùng sản xuất hàng hóa phát triển bền vững, gắn với biến đổi khí hậu. Đáng chú ý là tiêu chí số 17 quy định về môi trường và an toàn thực phẩm, quy định cũ chỉ yêu cầu về tỷ lệ thu gom rác thải và không có hoạt động sản xuất gây ô nhiễm môi trường, bộ tiêu chí mới tăng thêm 3 chỉ tiêu, bao gồm: tỷ lệ hộ gia đình có nhà tiêu, nhà tắm, bể nước sinh hoạt hợp vệ sinh; đồng thời yêu cầu 100% hộ gia đình sản

xuất, kinh doanh thực phẩm tuân thủ quy định về bảo đảm an toàn thực phẩm. Như vậy, yêu cầu đạt chuẩn ngày càng đặt ra cao hơn, cụ thể và chi tiết hơn, cần có sự tham gia thực hiện tích cực của mỗi người dân, nhất là đối với tiêu chí về an toàn thực phẩm và môi trường... Để bảo đảm vệ sinh an toàn thực phẩm, người sản xuất phải sản xuất ra sản phẩm an toàn. Về vệ sinh môi trường, từng hộ gia đình phải bảo đảm được điều kiện về "3 sạch".

Quy định mới về Bộ tiêu chí quốc gia đối với xã chuẩn nông thôn mới buộc các địa phương phải tính toán, cân nhắc kỹ trước khi đăng ký hoàn thành. Bởi, ngoài số chỉ tiêu tăng thêm, còn có điều kiện không nợ đọng xây dựng cơ bản. Đối với những xã có khả năng bảo đảm cả ba điều kiện, cần dồn sức tập trung hoàn thành các tiêu chí nông thôn mới, trong trường hợp tiềm lực kinh tế chưa đảm bảo, nên có kế hoạch từng bước...

Sau 5 năm thực hiện Chương trình xây dựng nông thôn mới, diện mạo nhiều vùng nông thôn được đổi thay, hạ tầng kinh tế - xã hội thiết yếu được nâng cấp, đời sống đa số nông dân được cải thiện, hộ nghèo giảm, nhiều nét đẹp văn hóa được phát huy, tình làng nghĩa xóm được vun đắp, đội ngũ cán bộ trưởng thành một bước. Tuy nhiên, so với mục tiêu phát triển thì còn nhiều vấn đề cần phải giải quyết mới đáp ứng được yêu cầu đặt ra. Như vậy, quá trình xây dựng nông thôn mới cũng còn nhiều vấn đề đặt ra cần giải quyết, đó là:

"Thứ nhất, chưa có quy hoạch và quản lý có hiệu quả về không gian chung nông thôn - đô thị, công nghiệp - nông nghiệp, về hạ tầng nông thôn, nên đã dẫn đến không gian

nông thôn truyền thống đang bị phá vỡ tại nhiều nơi, mất đi tính đặc thù với các giá trị bản sắc văn hóa, mất cân bằng sinh thái, ô nhiễm môi trường gia tăng.

Thứ hai, xã hội nông thôn chưa được tổ chức thích hợp với quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa, dân chủ cơ sở còn bị vi phạm ở nhiều nơi, mâu thuẫn xã hội gia tăng, văn hóa truyền thống bị mai một.

Thứ ba, kinh tế nông thôn phát triển nhưng thiếu tính bền vững cả về kinh tế, xã hội và môi trường. Người dân thiếu việc làm ổn định, nghèo đói giảm chậm và có xu thế tái nghèo ở một số địa phương, một bộ phận dân cư còn sống dưới mức nghèo khổ.

Thứ tư, cơ chế lồng ghép các nguồn lực từ các chương trình, dự án chưa rõ ràng và chưa quan tâm tới đặc thù từng địa phương. Thực tế các địa phương mới chỉ tiến hành ghép vốn đối với các công việc, mục tiêu có cùng nội dung. Tuy nhiên, điều này lại gây khó trong tổng hợp kết quả đạt được của từng dự án, chương trình từ việc ghép các nguồn vốn của các chương trình, dự án trên địa bàn"[1].

Bên cạnh đó, còn có một vấn nạn cần được quan tâm trong xây dựng nông thôn mới, đó là nạn tham nhũng của một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên từ Trung ương tới cơ sở - vấn nạn "quan tham". Vấn nạn này tất yếu dẫn đến vấn nạn "dân gian" tỷ lệ thuận với "quan tham". Đây chính là khó khăn lớn cần được giải quyết để đảm bảo mục tiêu xây dựng nông thôn mới hiện nay.

---

1. Phạm Tất Thắng: "Xây dựng nông thôn mới: một số vấn đề đặt ra", *www.tapchicongsan.org.vn.*

Như vậy, công cuộc xây dựng nông thôn mới chỉ có thể thành công khi đội ngũ cán bộ và người dân thực sự tự giác thực hành "cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư" và "thượng tôn pháp luật" như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã răn dạy suốt những năm tháng vừa kháng chiến, vừa kiến quốc. Trong đó, thực hành đời sống mới là điểm khởi đầu, có giá trị là nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho công cuộc xây dựng nông thôn mới hiện nay.

QUAN ĐIỂM HỒ CHÍ MINH VỀ XÂY DỰNG ĐẠO ĐỨC MỚI TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* VỚI VIỆC XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI HIỆN NAY

TS. NGUYỄN THỊ HOÀI PHƯƠNG*

Tác phẩm *Đời sống mới* là một trước tác lớn của Chủ tịch Hồ Chí Minh, có giá trị phổ quát đến các lĩnh vực của đời sống xã hội. Nghiên cứu về tác phẩm này là một việc làm hết sức có ý nghĩa cả về lý luận và thực tiễn, nhất là việc xây dựng nông thôn mới hiện nay.

1. Quan điểm Hồ Chí Minh về xây dựng đạo đức mới trong tác phẩm *Đời sống mới*

Khái niệm "đời sống mới" theo Hồ Chí Minh bao gồm ba nội dung cơ bản: đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới. Ba nội dung ấy có quan hệ mật thiết với nhau. Đạo đức mới gắn liền với lối sống mới và nếp sống mới. Theo Hồ Chí Minh, muốn xây dựng được đời sống mới thì trước hết phải xây dựng đạo đức mới. Có dựa trên đạo đức mới thì mới xây dựng

* Học viện Chính trị Khu vực III.

được lối sống mới, nếp sống mới. Bởi lẽ, lối sống mới và nếp sống mới thực chất cũng là sự thực hành của đạo đức mới. Với ý nghĩa đó, để xây dựng đời sống mới, trước hết phải xây dựng đạo đức mới. Nét đặc sắc trong tư tưởng Hồ Chí Minh được thể hiện trong tác phẩm là Người khẳng định xây dựng đạo đức mới vừa là một nội dung của xây dựng đời sống mới vừa là phương thức quan trọng, cơ bản để đạt được mục đích của xây dựng đời sống mới. Vai trò của đạo đức mới theo Hồ Chí Minh là một yếu tố tạo động lực để đẩy mạnh công cuộc kháng chiến, kiến quốc mau đến thành công.

Nhấn mạnh vai trò của xây dựng đạo đức mới trong việc xây dựng đời sống mới là sự nhất quán trong việc đánh giá ý nghĩa quan trọng của vị trí, vai trò của đạo đức trong tư tưởng Hồ Chí Minh. Hồ Chí Minh cho rằng, đạo đức là nền tảng của người cách mạng. Người viết: "Làm cách mạng để cải tạo xã hội cũ thành xã hội mới là một sự nghiệp rất vẻ vang, nhưng nó cũng là một nhiệm vụ rất nặng nề, một cuộc đấu tranh rất phức tạp, lâu dài, gian khổ. Sức có mạnh mới gánh được nặng và đi được xa. Người cách mạng phải có *đạo đức cách mạng* làm nền tảng mới hoàn thành được nhiệm vụ cách mạng vẻ vang"[1]. Người cán bộ có đạo đức cách mạng thì khi gặp khó khăn, gian khổ, thất bại, cũng không sợ sệt, rụt rè, lùi bước... khi gặp thuận lợi và thành công cũng vẫn giữ vững tinh thần gian khổ, chất phác, khiêm tốn, "lo trước thiên hạ, vui sau thiên hạ"[2]. Hồ Chí Minh còn coi đạo đức là nguồn nuôi dưỡng và

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.11, tr.601.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.13, tr.67.

phát triển con người, như gốc của cây, như ngọn nguồn của sông suối. Người viết: "Cũng như sông thì có nguồn mới có nước, không có nguồn thì sông cạn. Cây phải có gốc, không có gốc thì cây héo. Người cách mạng phải có đạo đức, không có đạo đức thì tài giỏi mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân"[1]; Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Tuy năng lực và công việc của mỗi người khác nhau, người làm việc to, người làm việc nhỏ; nhưng ai giữ được đạo đức đều là người cao thượng"[2]; "Mọi việc thành hay là bại, chủ chốt là do cán bộ có thấm nhuần đạo đức cách mạng, hay là không"[3]. Với ý nghĩa đó, *trong tư tưởng Hồ Chí Minh, để xây dựng đời sống mới, trước hết phải xây dựng đạo đức mới.*

Tháng 3-1947, do nhu cầu kháng chiến, kiến quốc, Chủ tịch Hồ Chí Minh kêu gọi thi đua xây dựng đời sống mới là cần, kiệm, liêm, chính và giải thích rất rõ, dễ hiểu nội dung bốn đức tính này. Xây dựng đạo đức mới đối với mỗi người, yêu cầu cần thực hiện đó là đạo đức cách mạng, mà muốn có đạo đức cách mạng thì phải thực hiện cho được *cần, kiệm, liêm, chính*. Đó là bốn đức tính cần có của con người như một lẽ tự nhiên, như trời có bốn mùa, đất có bốn phương, là mối quan hệ "*với tự mình*". *Cần* tức là lao động cần cù, siêng năng, thậm chí cố gắng, dẻo dai; lao động với tinh thần tự lực cánh sinh, không lười biếng. Cần còn là làm việc một cách thông minh, sáng tạo, có kế hoạch, khoa học. Theo Người, con người có đức cần thì việc gì, dù khó khăn đến mấy, cũng làm được. Đúng như câu tục ngữ kiến tha lâu cũng đầy tổ, nước

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.292.

2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.9, tr.508, 354.

chảy mãi đá cũng mòn. Người lưu ý, kẻ địch của chữ cần là lười biếng. Bác cho rằng, nếu có một người, một địa phương hoặc một ngành mà lười biếng thì khác nào toàn chuyến xe đang chạy, mà có một bánh trật ra ngoài đường ray. Họ sẽ làm chậm trễ cả một chuyến xe. Vì vậy, người lười biếng có tội với đồng bào, với Tổ quốc. *Kiệm* là tiết kiệm sức lao động, tiết kiệm thời gian, tiết kiệm tiền của dân, của nước, của bản thân; phải tiết kiệm từ cái lớn đến cái nhỏ, không phô trương hình thức, không xa xỉ, hoang phí. Cần và kiệm phải đi đôi với nhau như hai chân của con người. Cần mà không kiệm thì như gió vào nhà trống, như nước đổ vào cái thùng không đáy, làm chừng nào xào chừng ấy, rốt cuộc không lại hoàn không. Kiệm mà không cần thì không tăng thêm và không phát triển được. Người giải thích, tiết kiệm không phải là bủn xỉn. Khi không đáng tiêu xài thì một hạt gạo, một đồng xu cũng không nên tiêu, nhưng khi có việc cần làm lợi cho dân, cho nước thì hao bao nhiêu của, tốn bao nhiêu công cũng vui lòng, như thế mới là kiệm. *Liêm* là trong sạch, là luôn luôn tôn trọng, giữ gìn của công, của dân, không tham địa vị, không tham tiền tài. Không tham sung sướng. Không ham người tâng bốc mình. Chỉ có một thứ ham là ham học, ham làm, ham tiến bộ. Vì vậy mà quang minh chính đại, không bao giờ hủ hóa. Người đã nhắc lại một số ý kiến của các bậc hiền triết ngày trước: Khổng Tử nói: "Người mà không liêm thì không bằng súc vật"; Mạnh Tử cho rằng: "Ai cũng tham lợi thì nước sẽ nguy". Do vậy, Người yêu cầu mỗi người, nhất là cán bộ lãnh đạo phải thực hiện tốt chữ *liêm*, chữ *liêm* và chữ *kiệm* phải đi đôi với nhau như chữ *kiệm* phải đi đôi với chữ *cần*. Có kiệm thì mới có liêm được, bởi xa xỉ ắt sinh tham

lam, không giữ được liêm. Bác cũng chỉ rõ ngược lại với chữ *liêm* là tham ô, là ăn cắp của công làm của tư, đục khoét nhân dân, tiêu ít mà khai nhiều, lợi dụng của chung của Nhà nước làm quỹ riêng cho địa phương mình. Tham ô là trộm cướp, là kẻ thù của nhân dân. Muốn liêm thật sự thì phải chống tham ô. *Chính* là không tà, nghĩa là thẳng thắn, đứng đắn. Điều gì là không đứng đắn, thẳng thắn, tức là tà. Nói về chính, Bác viết: "Một người phải cần, kiệm, liêm nhưng còn phải chính mới là người hoàn hảo. Trên quả đất có hàng muôn triệu người sống, số người ấy có thể chia thành hai hạng: Người thiện và người ác. Trong xã hội, tuy có trăm công, nghìn việc, song, những công việc ấy có thể chia làm hai thứ: Việc chính và việc tà. Làm việc chính là người thiện. Làm việc tà là người tà. Cần, kiệm, liêm, là gốc rễ của chính. Nhưng một cây cần có gốc rễ, lại cần có nhành, lá, hoa, quả, mới là hoàn hảo. Một người cần phải cần, kiệm, liêm nhưng còn phải chính mới là người hoàn hảo. Chí công vô tư, là ham làm những việc ích quốc, lợi dân, không ham địa vị, không màng công danh, vinh hoa phú quý; "lo trước thiên hạ, vui sau thiên hạ" (tiên thiên hạ chi ưu nhi ưu, hậu thiên hạ chi lạc nhi lạc). Thực hành chí công vô tư là nêu cao chủ nghĩa tập thể, nâng cao đạo đức cách mạng, quét sạch chủ nghĩa cá nhân. Chủ nghĩa cá nhân chỉ biết đến mình, muốn "mọi người vì mình". Nó là giặc nội xâm, còn nguy hiểm hơn cả giặc ngoại xâm. Người còn chỉ ra mối quan hệ: Cần, kiệm, liêm, chính tốt sẽ dẫn tới chí công vô tư và chí công vô tư, một lòng vì dân, vì nước thì nhất định sẽ thực hiện được cần, kiệm, liêm, chính. Người đặc biệt lưu ý: "Trước nhất là cán bộ cơ quan, các đoàn thể, cấp cao thì quyền to, cấp thấp thì

quyền nhỏ. Dù to hay nhỏ, có quyền mà thiếu lương tâm thì có dịp đục khoét, có dịp ăn của đút lót, có dịp "dĩ công vi tư""[1]. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh khẳng định, thực chất và nền tảng của xây dựng đời sống mới là rèn luyện và thực hiện các phẩm chất đạo đức cần, kiệm, liêm, chính cho từng người, mà theo Hồ Chí Minh, bất kỳ ai, ở địa vị nào, công việc gì, cán bộ, bộ đội, công nhân, nông dân đều rất cần có bốn đức này để hoàn thành tốt công việc của mình và góp phần mang lại hiệu quả và đưa công việc chung của đoàn thể nhanh đến thành công. Người đã nhiều lần khẳng định: "Nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[2], "Nêu cao và thực hành Cần, Kiệm, Liêm, Chính tức là nhen lửa cho đời sống mới"[3]. Theo Người, bốn đức cần, kiệm, liêm, chính là nền tảng của mỗi con người, thiếu một đức không thành người; cũng như trời có bốn mùa, đất có bốn phương, thiếu một mùa không thành trời, thiếu một phương không thành đất. Để xây dựng đời sống mới, nhất thiết phải thực hiện cho được bốn đức tính này. Xây dựng đời sống mới trong tư tưởng Hồ Chí Minh phải bắt đầu từ mỗi người trong từng gia đình, đến làng xã, cơ quan, công sở rồi đến cả nước.

Đời sống mới thực hiện bắt đầu từ cá nhân rồi đến nhà - làng - nước. Việc xây đời sống mới là công việc của mọi người dân, bắt đầu từ mỗi cá nhân, từng gia đình, vì mỗi người là một cá thể tạo nên gia đình, mỗi gia đình là một tế bào để tạo nên xã hội. Mỗi người, mỗi gia đình đều thực hiện *đời sống*

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.6, tr.127.

2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.122, 128.

mới thì mới có thể xây dựng nó ở các cộng đồng lớn hơn: làng, xã, phố phường cho đến cả nước. Người viết: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[1].

Đối với mỗi người: "Việc gì có lợi cho nước phải ra sức làm, việc gì hại cho nước phải hết sức tránh.

... Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm...

Cách làm việc, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi, đến chốn. Chớ làm dối"[2]. Một người làm tốt đời sống mới trước hết phải sốt sắng yêu Tổ quốc, việc gì có lợi cho nước, cho làng phải hết sức làm, việc gì có hại cho nước, cho làng phải hết sức tránh. Không kiêu căng, nịnh hót, không tham lam, bủn xỉn. Ăn mặc sạch sẽ, giản đơn, chất phác, không lượt thượt, không xa xỉ, không lòe loẹt. Làm việc thì phải siêng năng, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Cách cư xử với mọi người thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ. Ham học hỏi, ham cầu tiến bộ.

Đặc biệt, đối với cán bộ, đảng viên trong bộ máy công quyền, Người đã sớm cảnh báo về nguy cơ tha hóa, biến chất về lối sống, về đạo đức vì như Người đã chỉ rõ: "Những người

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116-117, 117.

trong các công sở đều có nhiều hoặc ít quyền hành. Nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[1]. Đối với bộ phận này, Người yêu cầu phải nêu cao và thực hành cần, kiệm, liêm, chính; phải làm gương đời sống mới cho dân bắt chước.

"1. *Cần* - Làm việc phải đến đúng giờ, chớ đến trễ, về sớm. Làm cho chóng, cho chu đáo. Việc ngày nào, nên làm xong ngày ấy, chớ để ngày mai. Phải nhớ rằng: Dân đã lấy tiền mồ hôi nước mắt để trả lương cho ta trong những thì giờ đó. Ai lười biếng tức là lừa gạt dân.

2. *Kiệm* - Giấy bút, vật liệu, đều tốn tiền của Chính phủ, tức là của dân; ta cần phải tiết kiệm...

3. *Liêm* - Những người ở các công sở, từ làng cho đến Chính phủ trung ương, đều dễ tìm dịp phát tài, hoặc xoay tiền của Chính phủ, hoặc đục khoét của nhân dân... Vì vậy, những người trong công sở phải lấy chữ *Liêm* làm đầu.

4. *Chính* - Mình là người làm việc công, phải có công tâm, công đức. Chớ đem của công dùng vào việc tư. Chớ đem người tư làm việc công. Việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán. Mình có quyền dùng người thì phải dùng những người có tài năng, làm được việc. Chớ vì bà con bầu bạn, mà kéo vào chức nọ chức kia. Chớ vì sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình. Phải trung thành với Chính phủ, với đồng bào. Chớ lên mặt làm quan cách mệnh"[2].

Đối với trong một nhà, Hồ Chí Minh yêu cầu xây dựng đạo đức mới trong một nhà thì phải trên thuận, dưới hoà, không

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.122, 122-123.

thiên tư, thiên ái. Bỏ thói mẹ chồng hành hạ nàng dâu, dì ghẻ ghét bỏ con chồng"[1]; "từ ăn mặc đến việc làm, phải ăn đều, tiêu sòng. Có kế hoạch, có ngăn nắp"; "cưới hỏi, giỗ Tết nên giản đơn tiết kiệm"; "Trong nhà, ngoài vườn luôn luôn sạch sẽ, gọn gàng"; "Đối với xóm giềng, phải thân mật và sẵn lòng giúp đỡ. Đối với việc làng, việc nước, phải hăng hái làm gương"; "Người trong nhà ai cũng biết chữ"[2]. Đối với làng, xã: "*Công việc làm ăn*... tìm cách giúp đỡ lẫn nhau. Tốt nhất là tổ chức hợp tác xã"[3], "phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân"[4]; "phải cấm hẳn say sưa cờ bạc, hút sách, bợm bãi, trộm cắp". Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau. Làm cho làng mình trở thành một làng "phong thuần tục mỹ"[5].

Như vậy, theo quan điểm của Hồ Chí Minh, để xây dựng đời sống mới ở nông thôn, việc xây dựng phẩm chất đạo đức, nhân cách và khả năng của người nông dân là vấn đề nòng cốt. Trên cơ sở đó, người nông dân phải siêng năng, cần cù, hăng hái thi đua sản xuất và thực hành tiết kiệm, có tinh thần làm chủ, chủ động, sáng tạo trong lao động, sống có tinh thần, trách nhiệm, có tình, có nghĩa, luôn thương yêu, sẵn sàng "*nhường cơm sẻ áo*"... Về mặt kinh tế, phải làm cho người dân nông thôn có đủ cơm ăn, áo mặc, được học hành đầy đủ, được chăm sóc sức khỏe, được chữa bệnh mỗi khi ốm đau. Về mặt đạo đức phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái, không tham lam, ích kỷ, không tư lợi dù là cây kim sợi chỉ của chung. Về tác phong, từ sinh hoạt đến làm

---

1, 2, 3, 4, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118, 119.

việc, phải rõ ràng, công bằng, sòng phẳng, có kế hoạch, khoa học và gọn gàng, ngăn nắp, muốn xây dựng đời sống mới thì cần phải chiến thắng nghèo nàn, lạc hậu và cũ kỹ nhằm mục đích "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[1]. Về văn hóa, phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân. Về phong tục, phải cấm hẳn những tệ nạn xã hội...

2. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng đạo đức mới trong xây dựng nông thôn mới hiện nay

Tác phẩm *Đời sống mới* nói chung, nội dung về xây dựng đạo đức mới trong tác phẩm nói riêng của Hồ Chí Minh dù ra đời cách đây 70 năm nhưng còn giữ nguyên giá trị định hướng soi đường cho việc hoạch định đường lối về xây dựng nông thôn mới của Đảng ta ngày nay.

Hiện thực hóa tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới ở nông nghiệp, nông dân và nông thôn, Đảng đã phát động các phong trào vận động, đoàn kết nhân dân xây dựng tư tưởng, đạo đức, lối sống, nếp sống văn minh, có kỷ cương, pháp luật, đẩy lùi các tệ nạn xã hội nhằm đẩy mạnh phát triển kinh tế, nâng đời sống vật chất và tinh thần cho nhân dân như: phong trào xây dựng "gia đình văn hoá", "làng văn hoá"; phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư"; phong trào xây dựng cơ quan, đơn vị, doanh nghiệp đạt chuẩn văn hóa; thực hiện nếp sống văn minh trong việc cưới, việc tang và lễ hội; các phong trào xây

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113.

dựng gia đình văn hóa như "Ông bà, cha mẹ mẫu mực, con cháu thảo hiền", "Nuôi con khỏe, dạy con ngoan", "Gia đình, dòng họ hiếu học", v.v..

Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh, Đảng ta ban hành Nghị quyết số 03-NQ/TW, ngày 16-7-1998 về xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Nghị quyết đưa ra những nội dung xây dựng con người Việt Nam trong giai đoạn cách mạng mới với nội dung: Có tinh thần yêu nước, tự cường dân tộc, phấn đấu vì độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, có chí vươn lên đưa đất nước thoát khỏi nghèo nàn lạc hậu, đoàn kết với nhân dân thế giới trong sự nghiệp đấu tranh vì hoà bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội; có ý thức tập thể, đoàn kết, phấn đấu vì lợi ích chung; có lối sống lành mạnh, nếp sống văn minh, cần kiệm, trung thực, nhân nghĩa, tôn trọng kỷ cương phép nước, quy ước của cộng đồng; có ý thức bảo vệ và cải thiện môi trường sinh thái; lao động chăm chỉ. Đặc biệt, Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 (khóa X) về nông nghiệp, nông dân, nông thôn nhằm không ngừng nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của dân cư nông thôn. Thực hiện Nghị quyết số 20-NQ/TW, ngày 16-4-2009, Thủ tướng Chính phủ ký Quyết định số 491/QĐ-TTg ban hành Bộ tiêu chí quốc gia về nông thôn mới. Sự quan tâm của Đảng và Nhà nước ta về xây dựng nông thôn mới được thể hiện qua Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010 - 2020 đã được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt theo Quyết định số 800/QĐ-TTg, ngày 4-6-2010, với mục tiêu chung: Xây dựng nông thôn mới có kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội từng bước hiện đại;

cơ cấu kinh tế và các hình thức tổ chức sản xuất hợp lý, gắn nông nghiệp với phát triển nhanh công nghiệp, dịch vụ; gắn phát triển nông thôn với đô thị theo quy hoạch; xã hội nông thôn dân chủ, ổn định, giàu bản sắc văn hóa dân tộc; môi trường sinh thái được bảo vệ; an ninh trật tự được giữ vững; đời sống vật chất và tinh thần của người dân ngày càng được nâng cao; theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Ngày 26-8-2016, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 1600/QĐ-TTg về việc phê duyệt Chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2016 - 2020, với mục tiêu chung: Xây dựng nông thôn mới để nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho người dân; có kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội phù hợp; cơ cấu kinh tế và các hình thức tổ chức sản xuất hợp lý, gắn phát triển nông nghiệp với công nghiệp, dịch vụ; gắn phát triển nông thôn với đô thị; xã hội nông thôn dân chủ, bình đẳng, ổn định, giàu bản sắc văn hóa dân tộc; môi trường sinh thái được bảo vệ; quốc phòng và an ninh, trật tự được giữ vững. Quan điểm coi trọng nhiệm vụ xây dựng nông thôn mới thể hiện trong Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng là: "*Phát triển nông nghiệp và phát triển kinh tế nông thôn gắn với xây dựng nông thôn mới*"[1].

Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới đã được triển khai sâu rộng và đã đạt được những kết quả quan trọng, đáng kể như: đến tháng 11-2015, 14,5% số xã trong cả nước được công nhận đạt chuẩn nông thôn mới;

---

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, *Sđd*, tr.92.

số tiêu chí bình quân đạt được là 12,9 tiêu chí/xã (tăng 8,2 tiêu chí so với năm 2010); số xã khó khăn nhưng có nỗ lực vươn lên (xuất phát điểm dưới 3 tiêu chí, nay đã đạt được 10 tiêu chí trở lên) là 183 xã. Ở cấp huyện, đã có 11 đơn vị cấp huyện được Thủ tướng Chính phủ ban hành Quyết định công nhận đạt chuẩn nông thôn mới. Mức thu nhập bình quân đầu người vùng nông thôn đã đạt 24,4 triệu đồng/năm (tăng khoảng 1,9 lần so với năm 2010); đến năm 2016, có 98,74% số xã đạt tiêu chí quy hoạch (tăng 72,01% so với năm 2011), 36,43% số xã đạt tiêu chí về giao thông nông thôn (tăng 33,2% so với năm 2011); 61,37% số xã đạt tiêu chí về thủy lợi (tăng 45,87% so với năm 2011); 82,38% số xã đạt tiêu chí về điện nông thôn (tăng 38,06% so với năm 2011); tỷ lệ hộ nghèo khu vực nông thôn giảm từ 17,4% năm 2011 xuống 8,2% năm 2015 (bình quân giảm 1,84%/năm)[1]. Tuy nhiên, qua triển khai thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới, chính quyền các địa phương chú trọng nhiều vào việc lập đề án quy hoạch và xây dựng kết cấu hạ tầng, chú trọng điện, đường, trường trạm, đầu tư cho các công trình lớn, từ đó dẫn đến tình trạng tồn đọng nợ rất lớn; trong khi đó, các địa phương đều coi nhẹ vấn đề thu nhập, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho nông dân, chưa thực hiện được mục tiêu của xây dựng nông thôn mới là phải giúp đời sống của người dân ở khu vực nông nghiệp, nông thôn sung túc hơn, đủ đầy hơn, như Hồ Chí Minh đã viết trong tác phẩm *Đời sống mới*: "*Làm thế nào cho đời sống của dân ta,*

1. Khánh An: "Chương trình xây dựng nông thôn mới: Cần điều chỉnh tiêu chí cho phù hợp!", *http://công luận.vn*, ngày 24-11-2016.

vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[1].

Để thực hiện thành công chương trình xây dựng nông thôn mới trong giai đoạn hiện nay, chúng ta cần vận dụng sáng tạo những tư tưởng của Hồ Chí Minh vào xây dựng nông thôn mới trong việc thực hiện cuộc vận động sâu rộng trong xã hội về xây dựng nông thôn mới; phải hướng đến việc xây dựng phẩm chất đạo đức, nhân cách của người nông dân, xây dựng người nông dân siêng năng, cần cù, hăng hái thi đua sản xuất và thực hành tiết kiệm, có tinh thần làm chủ, chủ động, sáng tạo trong lao động. Về mặt kinh tế, xây dựng nông thôn mới phải làm cho đời sống nông dân được cải thiện, nâng cao. Vùng nông thôn, ở làng xã phải trên thuận, dưới hòa, không còn tình trạng tảo hôn, trọng nam khinh nữ, ma chay cưới xin đình đám. Trong công tác quy hoạch xây dựng nông thôn mới và phát triển hạ tầng kinh tế - xã hội tạo ra hệ thống cơ sở vật chất đồng bộ như: điện, đường, trường học, trạm xá, nhà văn hóa, bưu điện và các công trình công cộng khác làm cơ sở cho việc phát triển kinh tế, văn hóa, giáo dục ở nông thôn.

Vận dụng và quán triệt sâu sắc tư tưởng Hồ Chí Minh về biện pháp xây dựng thành công đời sống mới, trong thực hiện mục tiêu xây dựng nông thôn mới là phải nâng cao vai trò lãnh đạo của Đảng, phải có Đảng lãnh đạo thì việc xây dựng nông thôn mới mới thành công; phải thực hiện dân chủ ở cơ sở, lấy dân làm gốc, mọi việc đều phải đem ra bàn bạc lấy ý kiến và sự thống nhất của nhân dân. Đồng thời, nâng cao vai trò

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113.

của các tổ chức chính trị - xã hội đối với quá trình xây dựng nông thôn mới là nhân tố quan trọng để đi đến thành công.

70 năm đã trôi qua, nhưng những tư tưởng và quan điểm của Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* còn nguyên giá trị là kim chỉ nam cho sự nghiệp cách mạng nước ta nói chung, cho công cuộc xây dựng nông thôn mới nói riêng.

XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA MỚI Ở NÔNG THÔN HIỆN NAY THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH

NCS. NGUYỄN THỊ THU HUYỀN*

Việt Nam là một nước nông nghiệp, vậy nên, vấn đề nông nghiệp, nông thôn ở Việt Nam có ý nghĩa sống còn đối với sự nghiệp phát triển kinh tế, văn hóa, giáo dục và an ninh, quốc phòng. Nhận thức được điều này, ngay từ những ngày đầu mới giành được độc lập dân tộc, Hồ Chí Minh đã xem đây là một trong những nội dung quan trọng nhất trong chiến lược bảo vệ và xây dựng đất nước. Sự quan tâm này được Người nêu ra cụ thể trong tác phẩm *Đời sống mới* viết năm 1947 với bút danh Tân Sinh. Dưới dạng câu hỏi - trả lời ngắn gọn, dễ hiểu và dễ nhớ, Người đã giúp nhân dân hiểu rõ ý nghĩa của việc xây dựng đời sống mới và các bước thực hiện đời sống mới, trong đó có xây dựng đời sống văn hóa mới.

Sau 70 năm, vấn đề xây dựng đời sống mới được đề cập trong tác phẩm *Đời sống mới* của Người vẫn còn giữ nguyên tính thời sự. Nhận thấy vai trò của việc phát triển nông thôn thời kỳ đổi mới, năm 2010, Chính phủ chính thức phê

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

duyệt Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010-2020 với mục tiêu chiến lược gồm: Xây dựng nông thôn mới có kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội từng bước hiện đại; cơ cấu kinh tế và các hình thức tổ chức sản xuất hợp lý, gắn nông nghiệp với phát triển nhanh công nghiệp, dịch vụ; gắn phát triển nông thôn với đô thị theo quy hoạch; xã hội nông thôn dân chủ, ổn định, giàu bản sắc văn hóa dân tộc; môi trường sinh thái được bảo vệ; an ninh trật tự được giữ vững; đời sống vật chất và tinh thần của người dân ngày càng được nâng cao; theo định hướng xã hội chủ nghĩa.

Sự quan tâm của Đảng, Chính phủ về nông nghiệp, nông thôn và nông dân đã được nâng tầm lên trở thành mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới. Việc xây dựng nông thôn mới ngoài những mục tiêu chiến lược về phát triển kinh tế, cơ sở hạ tầng nông thôn thì việc xây dựng một hệ giá trị tinh thần mới, hay còn gọi là xây dựng đời sống văn hóa mới ở khu dân cư được Đảng và Chính phủ rất quan tâm. Điều này một mặt vừa thúc đẩy sự phát triển văn hóa nông thôn, văn hóa bản địa đậm đà bản sắc dân tộc; mặt khác có ý nghĩa lớn trong việc đảm bảo đời sống tinh thần cũng như vấn đề an ninh, quốc phòng ở địa phương.

Theo Hồ Chí Minh, xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn hiện nay cần tập trung vào những vấn đề chính sau:

1. Xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn trước hết là xây dựng đời sống mới cho mỗi cá nhân

Xây dựng nông thôn mới là cuộc vận động lớn để cộng đồng dân cư nông thôn đồng lòng xây dựng thôn, xã

khang trang, sạch đẹp; phát triển sản xuất nông nghiệp, công nghiệp, dịch vụ một cách toàn diện; có nếp sống văn hoá, môi trường và an ninh nông thôn được đảm bảo; thu nhập, đời sống vật chất, tinh thần của người dân được nâng cao.

Muốn xây dựng thành công nông thôn mới, mỗi người phải tự xây dựng đời sống mới cho riêng mình. Trên cơ sở đó, góp phần xây dựng đời sống mới cho cả cộng đồng. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, việc xây dựng đời sống mới phải được thực hiện trên các nguyên tắc: cần, kiệm, liêm, chính và tích cực tăng gia sản xuất. Mỗi cá nhân phải cố gắng nhiều hơn nữa trong lao động, trong tìm tòi, học hỏi và áp dụng tiến bộ của khoa học - kỹ thuật nhằm nâng cao hiệu quả công việc. Người dạy: "*Không Cần*, thì phí thời giờ nhiều mà sản xuất được ít. *Không Kiệm* thì làm được bao nhiêu, dùng hết bấy nhiêu, rút cục cũng như sản xuất ít. Tăng gia sản xuất ích riêng cho mình mà cũng ích chung cho cả nước. Nếu không có tinh thần *Liêm* và *Chính*, nếu tham lam ích kỷ, thì không thể phát đạt việc tăng gia sản xuất. Vì vậy, tăng gia sản xuất và đời sống mới phải đi đôi với nhau, không thể lìa nhau"[1].

Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116.

đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[1].

Công tác xây dựng phẩm chất đạo đức, nhân cách và khả năng của người nông dân là vấn đề nòng cốt. Người nông dân phải siêng năng, cần cù, hăng hái thi đua sản xuất và thực hành tiết kiệm, có tinh thần làm chủ, chủ động, sáng tạo trong lao động, sống có tinh thần, trách nhiệm, có tình, có nghĩa, luôn thương yêu, sẵn sàng "nhường cơm sẻ áo"... Về xã hội, phải làm cho mỗi người dân nông thôn có đủ cơm ăn, áo mặc, được học hành đầy đủ, được chăm sóc sức khỏe, được chữa bệnh mỗi khi ốm đau. Về đạo đức, phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái, không tham lam, ích kỷ, không tư lợi dù là cây kim, sợi chỉ của chung. Về tác phong, từ sinh hoạt đến làm việc, phải rõ ràng, công bằng, có kế hoạch, khoa học và gọn gàng, ngăn nắp.

Đồng thời, theo Người: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng phải bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà tốt, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp"[2].

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116-117,112-113.

Mong muốn của Người là dân ta được no đủ, hạnh phúc hơn. Vì vậy, mỗi thôn làng cần tích cực xây dựng đời sống văn hóa mới ở mỗi cá nhân. Tiến bộ, mạnh dạn xóa bỏ những hủ tục lạc hậu, lỗi thời, trì trệ. Bỏ những thói hư tật xấu như lười biếng, tham lam và phát huy những giá trị tinh thần tiến bộ, tích cực như: lòng tương thân tương ái, chăm chỉ và gọn gàng,...

Để xây đựng đời sống mới ở mỗi cá nhân, theo Người: "Mỗi người, mỗi đoàn thể lại phải theo công việc, nghề nghiệp của mình, mà làm đời sống mới cho hợp với hoàn cảnh. Nhưng bất kỳ người nào, đoàn thể nào, cũng không ngoài năm việc là: ăn, mặc, ở, đi, làm.

Thí dụ: Một em nhi đồng, khi ở nhà thì siêng giúp đỡ cha mẹ, anh em, ăn ở sạch sẽ, không gặp đâu nằm đó, không gặp gì ăn nấy, không ỉa bậy, đái bậy.

Lúc đến trường, thì siêng học, giữ kỷ luật, biết tiết kiệm giấy bút, yêu anh em.

Lúc ra đường thì biết giúp đỡ gia đình các chiến sĩ, an ủi đồng bào tản cư, biết giữ bí mật, biết chú ý những kẻ lạ mặt, đề phòng Việt gian.

Những việc đó không có gì là khó, em bé nào cũng có thể làm. Mà đó tức là đời sống mới của các em nhi đồng"[1].

Như vậy, tùy từng hoàn cảnh, công việc, tuổi tác mà mỗi người sẽ vận dụng xây dựng cho bản thân một "đời sống mới", đúng bổn phận, chức trách cũng như công việc của mình. Từ đó phát huy những điểm mạnh, hạn chế những

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.115.

mặt còn yếu trong mỗi người đi đến phát triển vì mục tiêu chung của toàn địa phương.

Người cũng dạy: "Trong một làng, *nhà* thì có nhà giàu, nhà vừa, nhà nghèo. *Người* thì có người tốt, người vừa, người kém. *Học* thì có kẻ thông, kẻ vừa, kẻ dốt. Hai hạng trên phải tìm cách giúp đỡ, cảm hóa hạng thứ ba.

Công việc làm ăn thì có nghề làm ruộng, nghề thủ công và nghề buôn bán. Phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau...

... Cán bộ của làng phải là người trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung"[1].

Mỗi cá nhân phải phát huy tính đoàn kết, giúp đỡ nhau trong việc xây dựng đời sống mới. Người hơn, người giàu phải có tâm giúp những người kém, người còn nghèo. Như thế, cả xã hội sẽ cùng tiến bộ. Người còn chỉ ra cách để thực hiện điều đó là thi đua. Ai làm tốt, xuất sắc sẽ được tập thể, Chính phủ khen thưởng, động viên. Những cá nhân thi đua với nhau, các làng thi đua, các xã thi đua, toàn dân thi đua. Như thế, sẽ tạo lên một phong trào sôi nổi, tích cực, góp phần xây dựng đời sống mới ở mỗi cá nhân.

Người cũng chỉ ra cách mà riêng một người thì phải xây dựng đời sống mới như thế nào:

"Về *tinh thần*, một là sốt sắng yêu Tổ quốc. Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh.

Hai là *sẵn lòng công ích*. Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm. Thí dụ: Thấy một ngành gai nằm giữa đường, ta lấy vất đi, cho người khác khỏi dẫm phải.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118-119.

dâu, dì ghẻ ghét bỏ con chồng"[1]. Trong gia đình, cha mẹ phải quan tâm tới con cái, đến việc tu dưỡng học hành, kỷ cương nền nếp; giải phóng phụ nữ và thực hiện nam nữ bình đẳng; mọi người trong gia đình phải đoàn kết, yêu thương và đùm bọc lẫn nhau.

Chủ tịch Hồ Chí Minh còn rất quan tâm đến giáo dục gia đình, phải làm sao cho "Người trong nhà ai cũng biết chữ"[2]. Người cho rằng, nhiều gia đình cộng lại mới thành xã hội, gia đình tốt thì xã hội mới tốt, xã hội tốt thì gia đình càng tốt. Hạt nhân của xã hội là gia đình. Phải "Luôn luôn cố gắng, làm cho nhà mình thành một nhà kiểu mẫu trong làng"[3]. Những chuẩn mực giá trị tốt đẹp như lòng yêu nước, yêu quê hương, yêu thương đùm bọc lẫn nhau, thủy chung, hiếu nghĩa, hiếu học, cần cù sáng tạo trong lao động, bất khuất, kiên cường vượt qua mọi khó khăn, thử thách... được hình thành, phát triển và giữ gìn, vun đắp, phát huy trong mỗi gia đình. Muốn có một xã hội phát triển lành mạnh thì trước hết từng gia đình phải phát triển bền vững. Thông qua giáo dục gia đình, thế hệ trẻ được tiếp thu những tinh hoa văn hóa tốt đẹp, hình thành nhân cách, lối sống, ứng xử...

Còn đối với bà con làng xóm, Người căn dặn: "Đối với xóm giềng, phải thân mật và sẵn lòng giúp đỡ. Đối với việc làng việc nước, phải hăng hái làm gương"[4]. Với xóm giềng, mỗi nhà cần thân thiện, ân cần giúp đỡ nhau lúc khó khăn hoạn nạn. Phải vì công việc chung mà hăng hái sẵn sàng. Mỗi gia đình phải nêu được những gương tốt để con cháu học theo và làm gương cho cộng đồng, làng xã phấn đấu.

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118.

Theo Hồ Chí Minh, con người Việt Nam chỉ có thể được trang bị những phẩm chất tốt đẹp nếu có một môi trường xã hội tốt. Môi trường đó trước hết là từ mỗi gia đình, mỗi tế bào của xã hội. Các gia đình chịu trách nhiệm trước xã hội về sản phẩm của gia đình mình, phải có trách nhiệm nuôi dưỡng và giáo dục con cái, cung cấp cho xã hội những công dân có ích.

Thứ hai, xây dựng đời sống văn hóa mới trong một làng. Chương trình xây dựng nông thôn mới với trọng tâm là phát triển kinh tế, văn hóa, an ninh, quốc phòng khu vực nông thôn, với chủ thể là các thôn, làng; vì vậy, việc xây dựng đời sống mới trong các làng, các thôn là điều thiết yếu. Làng là một xã hội thu nhỏ, nếu cả làng có ý thức học tập tốt thì mỗi thành tố của làng ấy sẽ có ý thức trau dồi đạo đức, nâng cao trình độ học vấn, từ đó nâng cao ý thức trách nhiệm của người công dân. Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* không nằm ngoài việc tuyên truyền cho người dân hiểu và ý thức được việc xây dựng đời sống mới trong mỗi người, mỗi thôn, làng... Người còn chỉ rõ cách để xây dựng đời sống mới trong một làng cần thực hiện ra sao. "Trong một làng, *nhà* thì có nhà giàu, nhà vừa, nhà nghèo. *Người* thì có người tốt, người vừa, người kém. *Học* thì có kẻ thông, kẻ vừa, kẻ dốt. Hai hạng trên phải tìm cách giúp đỡ, cảm hóa hạng thứ ba"[1]; "*Công việc làm ăn* thì có nghề làm ruộng, nghề thủ công và nghề buôn bán. Phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau..."[2].

Người cũng nhắc nhở cần phát triển văn hóa ở từng làng, dạy chữ và rèn luyện đạo đức cũng như việc đẩy mạnh tuyên

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.118-119, 119.

truyền phát huy những phong tục tốt đẹp, đấu tranh chống lại thói hư, tật xấu và các tệ nạn xã hội. Người nhấn mạnh: "Về *văn hoá*, phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân"[1]; "Về *phong tục*, phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau. Làm cho làng mình thành một làng "phong thuần tục mỹ""[2].

Một làng có đời sống tinh thần vật chất tiên tiến thì môi trường sống cũng cần phải chăm lo sao cho trong lành, sạch sẽ nhất. Đó là việc dọn dẹp đường sá, vệ sinh công cộng, nguồn nước sạch... Người dặn: "Về *vệ sinh*, đường sá phải sạch sẽ. Ao tắm giặt, giếng nước uống phải phân biệt và săn sóc cẩn thận. Những ao hồ không cần thì lấp đi, cho đỡ muỗi"[3].

Người khẳng định rằng, muốn làm tốt việc này không có cách nào tốt hơn là phải phát động thi đua, làng này thi đua với làng khác, xã này thi đua với xã khác. Mỗi làng, mỗi xã phải là kiểu mẫu cho những làng xã khác noi theo; những điển hình tốt thì cần được nhân dân, chính phủ khuyến khích động viên bằng những phần thưởng xứng đáng để nhân rộng mô hình. Có như vậy thì ai cũng sẽ hăng hái, phấn đấu, thi đua. Đồng thời, Người nhắc nhở: "Cán bộ của làng phải là người trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung"[4].

Thứ ba, xây dựng đời sống văn hóa mới trong trường học. Người cho rằng, muốn có một thế hệ tương lai am hiểu sâu

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr. 119, 119-120.

rộng, nhạy bén, sáng tạo thì nhà trường, nơi đào tạo thế hệ trẻ, cần được quan tâm xứng đáng. Vì thế, Người đã dành trọn một mục để nói rõ về việc xây dựng đời sống mới trong trường học trong tác phẩm *Đời sống mới*.

Mở đầu mục XII, Chủ tịch Hồ Chí Minh nhấn mạnh, để có được một đời sống mới trong trường học thì "Trong một trường học, các thầy nên thi nhau tìm cách dạy sao cho dễ hiểu, dễ nhớ, nhanh chóng và thiết thực"[1]. "Các trò nên đua nhau học. Đồng thời, biết tiết kiệm giấy bút, biết giữ kỷ luật"[2]. Việc xây dựng đời sống mới trong trường học trước hết phải chú ý tới hoạt động của thầy và hoạt động của trò - hai chủ thể hết sức quan trọng trong quá trình giáo dục. Chất lượng giáo dục và đào tạo phần lớn được quyết định bởi hoạt động của hai chủ thể này. Hiểu sâu sắc điều đó nên Người không tách bạch giữa phương pháp dạy của thầy và phương pháp học của trò, mà gắn kết chúng thành một thể thống nhất.

Đối với người thầy, bên cạnh những yêu cầu như không ngừng học hỏi, nâng cao trình độ, hết lòng vì học sinh thì điều quan trọng là phải làm sao dùng những lời lẽ giản đơn, những ví dụ thiết thực để học trò dễ hiểu, dễ nhớ, nhanh chóng và thiết thực, chứ không phải nói theo kiểu "dây cà ra dây muống", lòng vòng, trừu tượng. Người cũng nhấn mạnh, ở mỗi đối tượng, người thầy phải có cách dạy khác nhau, không đem những kiến thức trừu tượng của người lớn tuổi, ví như "tân dân chủ" và "cựu dân chủ" để dạy cho các em thiếu niên, nhi đồng sẽ không có hiệu quả và không phù hợp.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.

Đối với người học, Người nhấn mạnh: "Các trò nên đua nhau học"[1]. "Đua nhau học" ở đây chính là nói đến việc thi đua giữa cá nhân này với cá nhân khác, giữa tập thể này với tập thể khác, từng cá nhân, từng tập thể đều cố gắng đem hết sức mình phấn đấu học tập, rèn luyện, tạo ra bầu không khí "hăng hái", tích cực để quá trình giáo dục đạt được hiệu quả cao nhất. Sự "đua nhau" ở đây hoàn toàn khác với sự ganh đua, đố kỵ nhằm hạ thấp người khác, gây ảnh hưởng không tốt đến các mối quan hệ trong nhà trường.

Đồng thời, Người cũng nhắc nhở người học phải biết "tiết kiệm". Trong hoàn cảnh đất nước đang gặp nhiều khó khăn, thử thách, khi tiết kiệm trở thành quốc sách thì học sinh cũng dứt khoát phải biết tiết kiệm. Với học sinh, trước hết chính là tiết kiệm giấy mực, tiền bạc, thời gian. Tất cả đều phải tập trung cho nhiệm vụ chính là học tập và rèn luyện. Bên cạnh đó, muốn học tốt thì người học cũng cần phải biết giữ gìn kỷ luật tốt. Từng cá nhân biết giữ gìn kỷ luật tốt là cơ sở để một tập thể có kỷ cương, sức mạnh. Đây cũng là điều Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nhiều lần căn dặn thanh thiếu niên Việt Nam.

Về phương châm giáo dục, Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu nhà trường, thầy giáo phải "khuyên học trò tham gia việc tăng gia sản xuất"[2]. Ở đây, mục đích của tăng gia sản xuất không chỉ để tạo ra của cải vật chất mà "Một là làm cho họ biết kính trọng sự cần lao. Hai là tập cho họ quen khổ. Ba là cho họ cái chí khí tự thực kỷ lực (làm lấy mà ăn), không ăn bám xã hội. Bốn là có ích cho sức khoẻ của họ"[3].

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.121.

Xác định cụ thể cái đích của việc giáo dục, Người viết: "cốt nhất là phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi. Phải dạy cho họ có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ"[1]. Nhà trường bên cạnh việc dạy chữ tốt thì trách nhiệm quan trọng nhất là phải tìm cách dạy học trò làm người. Phải đào tạo để sản phẩm là những người công dân thực thụ, vừa có trí tuệ cũng vừa có ý chí, nghị lực, lòng tự trọng và ý thức phục vụ hết mình cho đất nước.

Đặt ra yêu cầu giáo dục một cách toàn diện như vậy bởi hơn ai hết, Chủ tịch Hồ Chí Minh hiểu rõ vai trò của nhà trường đối với học sinh, sinh viên: "Óc những người tuổi trẻ trong sạch như một tấm lụa trắng. Nhuộm xanh thì nó sẽ xanh. Nhuộm đỏ thì nó sẽ đỏ. Vì vậy sự học tập ở trong trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên, và tương lai của thanh niên tức là tương lai của nước nhà"[2]. Nhà trường chính là một trong những chiếc nôi quan trọng để giáo dục thanh thiếu niên, trong khi đó thanh niên là "rường cột" của nước nhà, là tương lai của Tổ quốc.

Tóm lại, việc xây dựng đời sống văn hóa mới phải bắt đầu từ từng người, từng gia đình, trong mỗi cộng đồng, vì mỗi người là một cá thể để tạo nên gia đình, mỗi gia đình là một tế bào để tạo nên xã hội. Mỗi người, mỗi gia đình, mỗi cộng đồng đều thực hiện đời sống văn hóa mới thì mới có thể xây dựng được đời sống văn hóa mới ở các tập thể, các đơn vị, ở làng xã, phố phường cho đến cả nước.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.

QUAN ĐIỂM CỦA HỒ CHÍ MINH VỀ MỤC ĐÍCH CỦA XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI VỚI VIỆC XÂY DỰNG ĐÔ THỊ VĂN MINH HIỆN NAY

PGS.TS. LÊ VĂN LỢI*

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn quan tâm tới vấn đề văn hóa và nâng cao văn hóa dân tộc. Tư tưởng văn hóa của Chủ tịch Hồ Chí Minh là sự tổng hợp các giá trị văn hóa phương Đông và phương Tây, trên nền tảng chủ nghĩa nhân văn Việt Nam được hình thành trong các phong trào lớn của thế kỷ XX, phong trào độc lập dân tộc, dân chủ và chủ nghĩa xã hội. Trong văn hóa, Người quan tâm nhiều đến đời sống mới vì đó là nền tảng vững chắc của văn hóa đối với cuộc sống mới của dân tộc. Do vậy, Người đã đưa ra định nghĩa về văn hóa: "Vì lẽ sinh tồn cũng như mục đích của cuộc sống, loài người mới sáng tạo và phát minh ra ngôn ngữ, chữ viết, đạo đức, pháp luật, khoa học, tôn giáo, văn học, nghệ thuật, những công cụ cho sinh hoạt hằng ngày về mặc, ăn, ở và các phương thức sử dụng. Toàn bộ những sáng tạo và phát minh đó tức là văn hóa. Văn hóa là sự tổng hợp của mọi phương thức sinh hoạt cùng với biểu hiện của nó mà

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

loài người đã sản sinh ra nhằm thích ứng những nhu cầu đời sống và đòi hỏi của sự sinh tồn"[1].

1. Quan điểm của Hồ Chí Minh về mục đích của xây dựng đời sống mới

Nhận thấy tầm quan trọng của nâng cao văn hóa trong đời sống mới nên dù bận trăm công nghìn việc chuẩn bị cho cuộc cách mạng giải phóng dân tộc nhưng Người vẫn luôn dành tâm trí để xây dựng một nền văn hóa mới, nâng cao đời sống mới cho nhân dân. Để có một phong trào xây dựng đời sống mới thu hút được nhiều người cùng tham gia hưởng ứng, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động phong trào xây dựng đời sống mới vào tháng 1-1946. Và đặc biệt vào tháng 4-1946, Người đã ký Sắc lệnh thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới. Tháng 3-1947, Người đã viết cuốn sách *Đời sống mới* để hướng dẫn việc xây dựng đời sống mới trong các tầng lớp nhân dân, trong toàn xã hội. Ngay sau đó, cuộc vận động trở thành một phong trào quần chúng sôi nổi, rộng khắp ngay cả lúc cách mạng mới thành công và nhân dân ta đang chuẩn bị ngay cho cuộc kháng chiến chống ngoại xâm hết sức khốc liệt, khi cuộc sống còn nhiều khó khăn, thiếu thốn.

Chủ tịch Hồ Chí Minh đưa ra quan điểm đời sống mới: "Cái gì cũ mà *xấu* thì phải bỏ...

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý...

Cái gì *cũ* mà *tốt,* thì phải phát triển thêm...

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.3, tr.431.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm..."[1]. Trong đó, đời sống mới bao gồm đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới. Ba nội dung này có quan hệ mật thiết với nhau, trong đó đạo đức mới đóng vai trò chủ yếu. Đạo đức gắn liền với lối sống và nếp sống. Vì vậy, việc xây dựng đạo đức mới phải được tiến hành đồng thời với việc xây dựng lối sống mới và nếp sống mới. Phải dựa trên nền đạo đức mới thì mới xây dựng được lối sống mới, nếp sống mới lành mạnh, vui tươi, hướng con người tới tầm cao của văn hóa, của một đất nước độc lập. Người chỉ rõ mục đích của đời sống mới là: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[2]. Muốn vậy, khi xây dựng đời sống mới trước hết cần phải xây dựng đạo đức mới. Cụ thể là: "thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính"[3], nếu không giữ được cần, kiệm, liêm, chính dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân, còn khi nêu cao và thực hành cần, kiệm, liêm, chính cũng chính là nhen lửa cho đời sống mới.

Theo Hồ Chí Minh, cần phải xây dựng lối sống mới có lý tưởng, có đạo đức theo hướng văn minh, tiên tiến, kết hợp hài hòa giữa những giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc với những tinh hoa văn hóa nhân loại. Bên cạnh việc bồi dưỡng, nâng cao đạo đức, việc xây dựng đời sống mới cũng đòi hỏi phải "sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[4]. Theo Hồ Chí Minh, đây là những cách phải sửa đổi đối với mỗi người cũng như đối với tập thể, với cộng

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113, 112, 113.

đồng để mọi người đều được hưởng hạnh phúc. Cách "ăn, mặc, ở, đi lại" của mỗi con người phụ thuộc vào lối sống có văn hóa hay không có văn hóa của mỗi con người.

Theo Người, phải xây dựng một phong cách khiêm tốn, giản dị, chừng mực, điều độ, ngăn nắp, vệ sinh, yêu lao động, biết quý trọng thời gian, ít lòng ham muốn về vật chất, về chức quyền, danh lợi. Trong quan hệ với nhân dân, bạn bè, đồng chí, anh em thì cần cởi mở, chân tình, ân cần, tế nhị, giàu lòng nhân ái, yêu thương, quý trọng con người. Đối với bản thân mình thì chặt chẽ, đối với người khác thì khoan dung, độ lượng. Người chỉ rõ: "Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe loẹt.

Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối.

Cách *cư xử*, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ"[1]. Với quan điểm này, không phải Người phủ nhận những nhu cầu chính đáng của mỗi con người trong việc cải thiện và nâng cao điều kiện sinh hoạt trong đời sống. Tuy nhiên, nhu cầu ăn ngon, mặc đẹp cũng phải phù hợp thời điểm và hoàn cảnh, nếu người nào muốn riêng hưởng ăn ngon mặc đẹp trong điều kiện nhân dân ta còn thiếu thốn thì như vậy là không có đạo đức.

Theo quan điểm của Người cũng cần xây dựng nếp sống mới, đó là quá trình xây dựng lối sống mới, làm cho lối sống mới dần trở thành thói quen của mỗi người, thành phong tục

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.117.

tập quán của cả cộng đồng, trong phạm vi địa phương và mở rộng ra cả nước và gọi đó là nếp sống mới hay nếp sống văn minh. Nếp sống mới cần được xây dựng trên sự kế thừa những truyền thống văn hóa tốt đẹp, những thuần phong mỹ tục lâu đời của dân tộc ta, phát triển, cải tạo những phong tục tập quán cũ lạc hậu, bổ sung những cái mới, tiến bộ mà trước đó chưa có.

Xây dựng đời sống mới phải bắt đầu từ từng người, từng gia đình vì mỗi người là một cá thể để hình thành nên gia đình, mỗi gia đình là một tế bào của xã hội. Do vậy, mỗi người, mỗi gia đình đều cần thực hiện đời sống mới thì mới có thể xây dựng được đời sống mới ở các tập thể, các đơn vị, cơ quan, ở làng, xã, phố phường cho tới cả nước. Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng đặc biệt nhấn mạnh và yêu cầu mỗi người, mỗi gia đình phải thực hiện đời sống mới: "Mỗi người, mỗi đoàn thể lại phải theo công việc, nghề nghiệp của mình, mà làm đời sống mới cho hợp với hoàn cảnh. Nhưng bất kỳ người nào, đoàn thể nào, cũng không ngoài năm việc là: ăn, mặc, ở, đi, làm"[1] và "Do nhiều người nhóm lại thành làng. Do nhiều làng nhóm lại thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[2]. Và khi mỗi người dân đều ý thức và cũng làm như vậy thì "tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[3]. Ý nghĩa đó được thể hiện trong những câu nói quen thuộc của Người với nhân

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.115, 117, 118.

dân: "Văn minh chiến thắng bạo tàn"[1], "Đảng ta là đạo đức, là văn minh"[2],... Ngày nay, việc mở rộng cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư" cũng là làm theo tinh thần đó của Người.

Như vậy, nhiệm vụ xây dựng đời sống mới trong tư tưởng của Hồ Chí Minh là nhằm đưa Việt Nam thoát khỏi một quốc gia nghèo hèn, lạc hậu để trở thành một quốc gia văn minh, phú cường. Đó là quá trình lâu dài và phải có phương pháp tốt, điều đó đòi hỏi sự quyết tâm của cả dân tộc, nhưng trước hết phải được bắt đầu từ mỗi người dân, mỗi gia đình với tư cách là một tế bào của xã hội. Vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về mục đích xây dựng đời sống mới là điều cần thiết, cấp bách trong thời đại hiện nay - thời đại kinh tế thị trường kéo theo nguy cơ biến đổi các giá trị văn hóa truyền thống. Sự thực đó đòi hỏi mỗi người, mỗi tổ chức, cơ quan, đoàn thể phải nghiêm túc học tập và thực hiện tốt xây dựng đời sống văn hóa mới, để đáp ứng được yêu cầu chung của công cuộc đổi mới, sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa, đáp ứng sự mong đợi của đông đảo cán bộ, đảng viên và toàn thể nhân dân.

2. Vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới với việc xây dựng đô thị văn minh hiện nay

Đất nước ta đang chuyển mình trong thời kỳ hội nhập quốc tế với sự phát triển mạnh mẽ của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Sau hơn 30 năm đổi mới, chúng ta đã

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.15, tr.664.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.12, tr.403.

đạt được nhiều thành tựu quan trọng về kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội, an ninh, quốc phòng. Vị thế của dân tộc ngày càng được khẳng định trên trường quốc tế và đang được bạn bè năm châu ghi nhận, ủng hộ. Góp phần quan trọng cùng với sự phát triển của đất nước là sự phát triển nhanh chóng và mạnh mẽ của các đô thị. Các đô thị hiện nay tập trung càng nhiều khu công nghiệp, trung tâm thương mại, các khu đô thị mới. Nhiều dự án phát triển hạ tầng đô thị được đầu tư, những tuyến đường mới, tòa nhà cao tầng, sân bay, nhà ga, bến cảng hiện đại đang làm thay đổi diện mạo đô thị. Sự phát triển đô thị đã mang lại cho người dân được hưởng thụ chất lượng cuộc sống tốt hơn, dịch vụ xã hội được đáp ứng ngày càng đầy đủ. Kinh tế đô thị phát triển, tăng thu nhập quốc dân và tạo nhiều cơ hội việc làm cho người lao động. Đời sống văn hóa tinh thần của cư dân đô thị ngày càng được nâng cao.

Bên cạnh sự phát triển của đô thị là các vấn đề nổi cộm đang xảy ra như: sự yếu kém trong xây dựng các thành tố không gian - vật chất đô thị, nhất là các đô thị vừa và nhỏ. Kết cấu hạ tầng đô thị còn chưa đáp ứng nhiều tiêu chuẩn của đô thị văn minh, hiện đại, cũng như chính sự phát triển đô thị và những nhu cầu thiết yếu của người dân đô thị. Kết cấu hạ tầng yếu kém không những không tạo điều kiện cho sự phát triển kinh tế - xã hội đô thị mà còn làm nảy sinh nhiều vấn nạn, gây khó khăn cho quản lý phát triển xã hội đô thị theo hướng văn minh hiện đại. Những biến đổi và biến động trong hệ chuẩn mực đạo đức đang diễn ra ngày càng phức tạp trong đời sống từ đạo đức đến lối sống, từ lao động, công tác đến giao tiếp, ứng xử xã hội, từ gia đình, nhà trường đến các cơ quan, xí nghiệp,... trong đó xuất hiện sự lệch

chuẩn về đạo đức, lối sống trong một bộ phận không nhỏ của xã hội như: lối sống ích kỷ, tuyệt đối hóa lợi ích cá nhân, coi nhẹ lợi ích cộng đồng, lối sống vô cảm, thờ ơ với những khó khăn và khổ đau của người khác, xuất hiện lối sống tôn thờ đồng tiền, chạy theo các giá trị vật chất, bỏ qua phẩm giá và nhân cách con người,... Những lệch chuẩn ấy đang tác động xấu đến các quan hệ xã hội và làm phát sinh những tệ nạn xã hội. Đồng thời, công tác quản lý đô thị còn thiếu hiệu quả trong bối cảnh ý thức tuân thủ pháp luật và ý thức pháp luật của người dân đô thị còn ở mức độ thấp. Một số vấn đề có ảnh hưởng rất lớn đến văn minh đô thị cần quan tâm giải quyết như: nạn lấn chiếm vỉa hè, lòng đường, khu vực công cộng để sản xuất, kinh doanh lộn xộn, nhếch nhác. Rác thải đổ bừa bãi nơi công cộng; tình trạng vi phạm luật giao thông như đi xe vượt đèn đỏ, không đội mũ bảo hiểm, lạng lách, dành đường vượt ẩu; quảng cáo rao vặt được in, dán tùy tiện mất mỹ quan, chiếm dụng lòng đường gây ùn tắc giao thông,... đã và đang diễn ra hằng ngày gây ảnh hưởng rất lớn đến trật tự, an toàn và cảnh quan đô thị của chúng ta. Việc xử lý các vi phạm này chưa hiệu quả và còn thiếu tính chuyên nghiệp. Nguyên nhân là do quá trình đô thị hóa ở Việt Nam vốn trải qua nhiều thăng trầm, khi nhanh khi chậm, có khi thoái lùi không đi cùng với sự phát triển kinh tế - xã hội. Sự bùng nổ dân số trong điều kiện kinh tế nông thôn còn hạn chế đã thúc đẩy dòng di dân nông thôn đổ về thành thị ngày càng nhiều. Do vậy, cư dân đô thị của chúng ta phần lớn xuất phát từ nông dân, chưa thoát khỏi tư duy tiểu nông, chưa sẵn sàng với cơ chế đô thị. Bên cạnh đó là việc quan tâm giải quyết các vấn đề đô thị của chính quyền các cấp chưa thực sự quyết liệt

và hiệu quả, cùng với quyền lực được giao của chính quyền đô thị trong công tác quản lý còn nhiều hạn chế.

Để giải quyết các vấn đề xây dựng đô thị văn minh, xây dựng đời sống văn hóa mới nhất thiết phải tuân thủ những nguyên tắc phương pháp luận của Chủ tịch Hồ Chí Minh về mục đích xây dựng đời sống mới. Đồng thời phải có phương pháp phù hợp với tình hình cụ thể của đất nước trong cơ chế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Trong công cuộc đổi mới đất nước, công tác tăng cường vận động, tập hợp các tầng lớp nhân dân xây dựng khối đại đoàn kết toàn dân tộc thực hiện mục tiêu "dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh" luôn được Đảng, Nhà nước quan tâm. Tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Đảng ta đưa ra quyết tâm: "*Phát huy sức mạnh toàn dân tộc và dân chủ xã hội chủ nghĩa. Đẩy mạnh toàn diện, đồng bộ công cuộc đổi mới; phát triển kinh tế nhanh, bền vững, phấn đấu sớm đưa nước ta cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại. Nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân*"[1] với mục tiêu "Xây dựng môi trường văn hóa lành mạnh, tạo điều kiện để xây dựng con người Việt Nam đẹp về nhân cách, đạo đức, tâm hồn; cao về trí tuệ, năng lực, kỹ năng sáng tạo; khỏe về thể chất; nâng cao trách nhiệm xã hội, nghĩa vụ công dân, ý thức tôn trọng, tuân thủ pháp luật; phát huy tốt vai trò chủ thể sáng tạo trong sự nghiệp xây dựng, bảo vệ Tổ quốc"[2].

Thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng, với tinh thần đổi mới nội dung và phương thức

---

1, 2. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd*, tr.20, 29.

hoạt động, Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam đã triển khai cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" với năm nội dung trọng tâm là: đoàn kết tham gia phát triển kinh tế, tích cực giúp nhau giảm nghèo bền vững, nâng cao đời sống, khuyến khích làm giàu chính đáng; đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa, chăm lo sự nghiệp giáo dục, phát triển nguồn nhân lực, chăm sóc sức khỏe nhân dân; xây dựng gia đình văn hóa; phát huy truyền thống đền ơn, đáp nghĩa, tương thân, tương ái; đoàn kết tham gia bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu, xây dựng cảnh quan môi trường sáng, xanh, sạch, đẹp; đoàn kết chấp hành pháp luật, đảm bảo trật tự an toàn xã hội; đoàn kết phát huy dân chủ, tích cực tham gia giám sát và phản biện xã hội, góp phần xây dựng hệ thống chính trị cơ sở trong sạch, vững mạnh. Để cuộc vận động có sức lan tỏa rộng rãi, mang lại hiệu quả thiết thực, Ban Bí thư Trung ương Đảng đã ban hành Chỉ thị số 10-CT/TW, ngày 15-12-2016 về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh", giai đoạn 2016 - 2020 và những năm tiếp theo nhằm phát huy được tính tích cực, sáng tạo và nội lực của người dân, cộng đồng dân cư, góp phần thực hiện nhiệm vụ phát triển kinh tế - xã hội, giữ vững an ninh trật tự ở từng địa bàn khu dân cư; khơi dậy truyền thống đoàn kết trong các tầng lớp nhân dân, tăng cường củng cố và mở rộng khối đại đoàn kết toàn dân tộc; phát huy quyền dân chủ trực tiếp của nhân dân thông qua hình thức tự quản ở cơ sở, tích cực xây dựng hệ thống chính trị trong sạch, vững mạnh,... góp phần quan trọng cùng Nhà nước thực hiện đường lối của Đảng về công

cuộc đổi mới đất nước, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới.

Đô thị văn minh là nơi đó con người biết bảo vệ, chăm lo môi trường sống, có ý thức cao vì cộng đồng chung, là nơi đó con người ứng xử có văn hóa với nhau, cùng bảo vệ và phát huy các giá trị văn hóa tốt đẹp. Để xây dựng đô thị văn minh, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho người dân đô thị theo mục đích xây dựng đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh, cần thực hiện một số giải pháp sau:

Một là, tăng cường và nâng cao hiệu quả lãnh đạo, chỉ đạo của các cấp ủy đảng, chính quyền địa phương và sự vào cuộc của toàn bộ hệ thống chính trị cơ sở trong việc xây dựng đời sống văn hóa, đô thị văn minh.

Trong quá trình xây dựng đời sống văn hóa, đô thị văn minh, vai trò lãnh đạo, chỉ đạo của các cấp ủy đảng, chính quyền địa phương là rất quan trọng. Đây là nhiệm vụ vừa mang tính cấp thiết, vừa có ý nghĩa chiến lược lâu dài, là công việc khó khăn, phức tạp đòi hỏi phải thực hiện một cách đồng bộ. Do đó, đòi hỏi cả hệ thống chính trị từ thành phố đến cơ sở và từng người dân phải nâng cao trách nhiệm, đồng lòng, dồn mọi nguồn lực chung sức thực hiện. Trước hết, cần làm tốt công tác tư tưởng, tuyên truyền sâu rộng để cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân, nhất là người dân đô thị nhận thức sâu sắc quan điểm, mục tiêu, nhiệm vụ, giải pháp cũng như cơ chế, chính sách trong xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị và xác định người dân đô thị là chủ thể. Đồng thời, cần phải có sự vào cuộc của toàn bộ hệ thống chính trị cơ sở trong xây dựng đời sống văn hóa, đô thị văn minh. Các tổ chức chính trị - xã hội như Mặt trận Tổ quốc

Việt Nam, Hội Phụ nữ, Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh, Hội Cựu chiến binh,... là những lực lượng tiên phong trong công tác tuyên truyền, vận động nhân dân tham gia. Chỉ khi nào cán bộ cơ sở và người dân đô thị hiểu đúng, hiểu rõ yêu cầu và nội dung xây dựng đô thị văn minh thì mới tạo ra được tính chủ động, tự giác tham gia một cách sáng tạo và có hiệu quả.

Hai là, phát triển kinh tế, chú trọng đầu tư, hiện đại hóa kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội, tạo điều kiện để phát triển nhanh và bền vững, không ngừng nâng cao mức sống, chất lượng sống của người dân; thay đổi các điều kiện sống, lao động của người dân đô thị theo hướng văn minh, hiện đại, tiến bộ cũng như chú trọng xây dựng những quy tắc, chuẩn mực xã hội đô thị dựa trên pháp luật, lấy pháp luật làm nền tảng.

Thực tiễn cho thấy, lối sống của một người hay của một cộng đồng người luôn chịu sự quy định, tác động mạnh mẽ của điều kiện nơi con người sống. Lối sống bị quy định bởi các quan hệ vật chất - thực tiễn của con người, đến lượt mình nó góp phần làm thay đổi các điều kiện đã tạo ra nó. Phần lớn các nhân tố quy định, tác động đến lối sống đều do con người sáng tạo ra. Những nhân tố này bao gồm điều kiện sống và lao động ở đô thị; kết cấu hạ tầng kinh tế - kỹ thuật đô thị; điều kiện ăn, mặc, ở; các dịch vụ văn hóa, xã hội, giáo dục, y tế,... Sự nghiệp đổi mới ở Việt Nam hiện nay đặt ra yêu cầu cấp thiết xây dựng lối sống đô thị văn minh, hiện đại, tiến bộ, không những để nâng cao chất lượng cuộc sống của người dân mà còn bảo đảm đô thị phát triển bền vững. Quá trình phát triển đô thị phải có tầm nhìn chiến lược lâu dài, gắn với

những quy hoạch phát triển đô thị khoa học. Đây là quá trình lâu dài, khó khăn, phức tạp, cần kết hợp hài hòa giữa "chống" và "xây", vừa tuân thủ những kế hoạch, phương pháp mang tính chiến lược lâu dài, vừa chú trọng thực hiện những biện pháp, hoạt động cụ thể, giải quyết từng vấn đề nảy sinh.

Ba là, tăng cường công tác quản lý nhà nước, định hướng hoạt động văn hóa, văn minh đô thị.

Hiện nay, ở khu vực đô thị vẫn còn diễn ra hiện tượng họp chợ tràn lan, thiếu tổ chức gây ra tình trạng đường phố bị ùn tắc và mất mỹ quan đô thị. Do vậy, các nhà quản lý cần phải quy hoạch, tổ chức lại hệ thống chợ trên địa bàn đô thị đi vào nền nếp, quy củ, tránh tình trạng chợ cóc, chợ tạm. Hiện tượng quảng cáo bừa bãi trên tường nhà, cột điện, bán hàng rong mang theo loa đài gây ồn ào, mất trật tự, mất mỹ quan đô thị còn nhiều; tình trạng hàng quán lấn chiếm vỉa hè, lòng đường gây nên sự ùn tắc giao thông, hiện tượng vứt rác ra đường và gây mất vệ sinh nơi công cộng,... Do vậy, các nhà quản lý đô thị cần phải có biện pháp dẹp bỏ các hiện tượng này và có hình thức xử phạt nghiêm khắc để không tái diễn. Đồng thời, cần có các biện pháp tuyên truyền giáo dục người dân có ý thức hơn trong xây dựng mỹ quan đô thị, định hướng cho người dân hình thành thói quen ứng xử văn minh nơi công cộng.

Địa bàn đô thị là nơi tập trung các cơ quan hành chính quản lý nhà nước, do đó cán bộ, công chức là đối tượng hạt nhân. Vì vậy, xây dựng đô thị văn minh cũng nên tập trung vào đội ngũ cán bộ, công chức. Trước hết là xây dựng cho người dân đô thị thói quen đi làm đúng giờ, giữ gìn nền nếp

kỷ cương ở cơ quan, xây dựng văn minh công sở, văn minh học đường, giữ gìn vệ sinh môi trường đô thị và chấp hành nghiêm chỉnh luật giao thông như không vượt đèn đỏ, không đi sai làn đường, đội mũ bảo hiểm và mang theo giấy tờ khi tham gia phương tiện giao thông,... Cần kết hợp biện pháp xử phạt hành chính với biện pháp dư luận.

Tăng cường năng lực quản lý nhà nước để kiểm soát chặt chẽ hơn các hoạt động văn hóa theo đúng pháp luật. Xây dựng, ban hành các chính sách, văn bản pháp quy về quy chế, quy định và quy ước của địa phương trên lĩnh vực văn hóa. Điều chỉnh phân cấp quản lý nhà nước về văn hóa theo địa bàn quận, phường. Nâng cao năng lực và hiệu quả, chất lượng hoạt động của các thiết chế văn hóa ở cơ sở. Xây dựng các văn bản pháp quy phạm pháp luật hướng cho người dân đô thị có lối sống văn minh từ cách ứng xử, giao tiếp văn minh, lịch sự nơi công cộng cho tới các hành vi khác trong cuộc sống.

Cùng với sự tăng trưởng kinh tế, mức sống của người dân đô thị ngày càng cao cả về vật chất và tinh thần. Tuy nhiên, do điều kiện kinh tế - xã hội khác nhau nên nhu cầu hưởng thụ văn hóa của người dân đô thị cũng khác nhau, phát triển theo xu hướng tự phát. Do vậy, các cơ quan quản lý nhà nước về văn hóa cần có định hướng các hoạt động văn hóa, văn minh đô thị vào các mục tiêu lành mạnh cụ thể, phù hợp với thuần phong mỹ tục của dân tộc, loại bỏ và bài trừ các hủ tục lạc hậu. Đối với thanh niên, cần tăng cường công tác giáo dục thị hiếu thẩm mỹ, nâng cao khả năng nhận thức về thẩm mỹ cho thanh niên. Đối với người cao tuổi ở đô thị, cần hướng mọi người vào các hoạt động thể dục, thể thao phù hợp với

lứa tuổi, tổ chức các hội, câu lạc bộ giúp người cao tuổi có đời sống văn hóa lành mạnh. Đặc biệt, người dân đô thị có nhu cầu cao về đời sống văn hóa lành mạnh, về cập nhật thông tin, công nghệ, khoa học kỹ thuật nhằm áp dụng vào sản xuất và sinh hoạt văn hóa,... do đó, cần tăng cường các hoạt động văn hóa, kết hợp nhiều hình thức sinh hoạt văn hóa đa dạng, phong phú để đáp ứng nhu cầu văn hóa tinh thần của người dân đô thị. Đồng thời, duy trì và phát triển các loại hình văn hóa lành mạnh, các phương tiện giải trí, các phương tiện truyền thông đại chúng, gắn liền với việc bảo tồn và gìn giữ bản sắc văn hóa truyền thống.

Bốn là, khai thác có hiệu quả các cơ sở hạ tầng văn hóa hiện có để thỏa mãn nhu cầu văn hóa ngày càng tăng. Đẩy mạnh công tác bảo tồn, tôn tạo, phát huy di tích lịch sử, di sản văn hóa ở đô thị. Tổ chức tốt các hoạt động thể dục, thể thao, vui chơi giải trí và các hoạt động tôn giáo, tín ngưỡng phát triển lành mạnh.

Năm là, phát huy sức mạnh cộng đồng dân cư để xây dựng đô thị văn minh.

Xây dựng các thiết chế văn hóa đô thị là một trong những ưu tiên hàng đầu. Đó là hệ thống bảo tàng, thư viện, nhà hát nghệ thuật, hệ thống tượng đài và các công trình văn hóa khác như vườn hoa, công viên, vườn trẻ,... đảm bảo diện tích bình quân với những công trình kèm theo như khuôn viên, cây xanh, điện chiếu sáng,... Cần có cơ chế, chính sách đầu tư ngân sách xây dựng cơ bản phát triển mạng lưới thiết chế văn hóa cấp thành phố, quận và đầu tư khuyến khích các thiết chế ở cấp phường, hỗ trợ trang thiết bị hoạt động cho các thiết chế văn hóa theo hướng thiết

thực, hiện đại. Ngoài ra, cần huy động các nguồn vốn đầu tư của các tổ chức xã hội, cá nhân, dưới hình thức tài trợ, ủng hộ; phát huy vai trò của các đoàn thể, đẩy mạnh công tác xã hội hóa, vận động các cấp, các ngành, các đơn vị đóng trên địa bàn đô thị và cá nhân, gia đình đóng góp xây dựng các thiết chế văn hóa cơ sở.

Bên cạnh đó, phong trào xây dựng khu dân cư văn minh, nếp sống văn minh đô thị của người dân cũng cần phải có chiến lược lâu dài, bền vững và được thể hiện qua cách giao tiếp, ứng xử văn minh nơi công cộng, xây dựng mỹ quan đô thị, làm xanh sạch đẹp thành phố, giữ gìn và bảo vệ môi trường, chấp hành pháp luật về trật tự an toàn giao thông.

Sáu là, phát huy vai trò xung kích của thanh niên trong việc xây dựng đời sống văn hóa, đô thị văn minh.

Trước hết là phát huy vai trò xung kích của thanh niên trong việc bảo vệ môi trường, gìn giữ trật tự an toàn giao thông làm đẹp mỹ quan đô thị. Bên cạnh đó là công tác tuyên truyền giáo dục truyền thống, nâng cao ý thức chấp hành pháp luật. Trong đó, công tác giáo dục đạo đức, lối sống lành mạnh, nếp sống văn minh cho thanh niên là một việc làm thường xuyên, liên tục và được lồng ghép vào các mô hình tại khu dân cư.

Bảy là, giảm thiểu các tệ nạn xã hội.

Khi kinh tế phát triển thì nhu cầu văn hóa - xã hội của người dân đô thị ngày càng cao. Bên cạnh những hoạt động sinh hoạt văn hóa lành mạnh, bổ ích như đọc sách báo, chơi thể thao, tham gia sinh hoạt tại các câu lạc bộ,... thì vẫn còn một bộ phận người dân vẫn bị ảnh hưởng bởi những quan điểm lệch lạc từ các thói hư tật xấu với các tệ nạn xã hội như

lô đề, cờ bạc, trộm cắp, cãi nhau, mất đoàn kết nơi đô thị,... Do đó, lãnh đạo các cấp cần phải triển khai tốt việc xây dựng và phát triển hệ thống thiết chế văn hóa cơ sở, coi phát triển văn hóa, xây dựng đô thị văn minh là trách nhiệm của cả hệ thống chính trị và toàn xã hội; cần phải có một chương trình hành động cụ thể như quy hoạch đất đai, đầu tư kinh phí để xây dựng, khôi phục các thiết chế văn hóa cơ sở dành riêng cho thanh thiếu niên. Đồng thời, tăng cường công tác tuyên truyền, giáo dục phòng ngừa, nâng cao nhận thức về quan điểm, trách nhiệm đối với hậu quả của các tệ nạn xã hội, góp phần hạn chế các vấn nạn xã hội. Tiến hành thường xuyên công tác thanh, kiểm tra, triệt phá truy quét và xử lý nghiêm minh các đường dây, tổ chức liên quan đến vấn đề này.

Chú trọng phát triển kinh tế - xã hội nhằm cải thiện đời sống nhân dân, giải quyết việc làm cho người lao động, nhất là đối với thanh niên. Cần có các chủ trương xây dựng các nội dung hướng nghiệp lồng ghép với các chương trình của các đoàn thể. Đối với những thanh niên lầm lỡ thì chính gia đình đóng vai trò quan trọng trong việc phối hợp với các trung tâm trong việc giúp đỡ họ hòa nhập cộng đồng. Bên cạnh đó, tổ chức các hoạt động sinh hoạt văn hóa lành mạnh, thực hiện nếp sống văn hóa, thực hành tiết kiệm trong việc hiếu, hỷ, lễ hội và bài trừ hủ tục mê tín dị đoan để xây dựng môi trường văn hóa lành mạnh, giảm thiểu các tệ nạn xã hội.

Xây dựng đô thị văn minh, tiến bộ không phải là công việc nhất thời mà là việc làm thường xuyên, liên tục, lâu dài, từ giai đoạn này tới giai đoạn khác với những bước đi, cách làm cụ thể phù hợp với từng giai đoạn và bối cảnh cụ thể. Trong tình hình mới của đất nước với những thách thức của

nền kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế và khu vực, bằng hình thức tuyên truyền giáo dục để làm chuyển biến nhận thức trong toàn xã hội mà trước hết là trong các cấp ủy đảng, đảng viên, cán bộ quản lý nhà nước, cán bộ các đoàn thể quần chúng về tầm quan trọng, sự cần thiết cấp bách của việc xây dựng, phát triển đời sống văn hóa mới, xây dựng đô thị văn minh và trách nhiệm trong bộ máy chính quyền biết gìn giữ, bảo vệ và phát triển những giá trị truyền thống văn hóa tốt đẹp của dân tộc. Đồng thời, phải giáo dục chủ nghĩa yêu nước gắn chặt với phong trào thi đua yêu nước, giáo dục về chủ nghĩa xã hội, về nhiệm vụ công nghiệp hóa, hiện đại hóa, đưa đất nước thoát khỏi nghèo nàn, lạc hậu; làm cho mọi người thấm nhuần truyền thống lịch sử và cách mạng dân tộc. Để thực hiện được điều đó, cần huy động sức mạnh của mỗi cá nhân, mỗi gia đình, khu phố và cả hệ thống chính trị từ trên xuống, từ trong Đảng, cơ quan nhà nước, các đoàn thể ra ngoài xã hội tích cực tham gia xây dựng đời sống mới, đô thị văn minh với mục tiêu "dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh", "xây dựng một nước Việt Nam mới phú cường"[1] và "Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[2].

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.128, 118.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VỚI CÔNG TÁC XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA, VĂN MINH ĐÔ THỊ HIỆN NAY

PGS.TS. NGUYỄN NGỌC HÀ*
ThS. ĐỖ VĂN PHƯƠNG**

Với mục đích xây dựng một cuộc sống ấm no, hạnh phúc cho nhân dân, ngay trong những ngày đầu đầy khó khăn của Chính phủ lâm thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ ra những việc có ý nghĩa quan trọng là cải thiện đời sống nhân dân, xóa bỏ những lề lối, nếp sống cổ hủ, lạc hậu. Người nói: "Chế độ thực dân đã đầu độc dân ta với rượu và thuốc phiện. Nó đã dùng mọi thủ đoạn hòng hủ hóa dân tộc chúng ta bằng những thói xấu, lười biếng, gian giảo, tham ô và những thói xấu khác. Chúng ta có nhiệm vụ cấp bách là phải giáo dục lại nhân dân chúng ta. Chúng ta phải làm cho dân tộc chúng ta trở nên một dân tộc dũng cảm, yêu nước, yêu lao động, một dân tộc xứng đáng với nước Việt Nam độc lập.

Tôi đề nghị mở một chiến dịch giáo dục lại tinh thần nhân dân bằng cách thực hiện: CẦN, KIỆM, LIÊM, CHÍNH"[1].

---

*, ** Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.7.

Vì vậy, nhiệm vụ cấp bách là phải xây dựng đời sống mới, với những giá trị tinh thần, truyền thống tốt đẹp của dân tộc, xây dựng một xã hội mới với những con người mới. Trên tinh thần đó, tháng 1-1946, Người phát động phong trào xây dựng đời sống mới. Tháng 4-1946, Người ký Sắc lệnh số 44 thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới trong các tầng lớp nhân dân. Tháng 3-1947, Người đã viết cuốn sách *Đời sống mới* để hướng dẫn việc xây dựng đời sống mới trong các tầng lớp nhân dân, trong toàn xã hội. Cuộc vận động ngay sau đó đã trở thành một phong trào quần chúng sôi nổi, rộng khắp.

Tác phẩm *Đời sống mới* được Chủ tịch Hồ Chí Minh viết dưới dạng hỏi - đáp, lời văn giản dị, mộc mạc, dễ đọc dễ hiểu. Người nêu ý nghĩa của tác phẩm là giúp nhân dân thực hành đời sống mới trong công cuộc kháng chiến và kiến quốc: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1]. Thực hành đời sống mới là "Làm thế nào cho đời sống của nhân dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[2], nhằm làm cho dân tộc được "phú cường". Đời sống mới là "công việc chung, từng nhóm người", của toàn xã hội chứ không phải công việc "riêng từng người". Đời sống mới vừa thuộc lĩnh vực đời sống vật chất, vừa thuộc lĩnh vực tinh thần thể hiện đạo đức và tình nghĩa trong mối quan hệ giữa con người với nhau.

Theo Hồ Chí Minh, thực hành đời sống mới, song phải kế thừa những giá trị truyền thống, những thuần phong mỹ tục

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111, 113.

của dân tộc. Người viết: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới.

Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam.

Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi.

Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước.

Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp"[1].

Để thực hiện được đời sống mới, nội dung cốt lõi là phải thực hành được: cần, kiệm, liêm, chính. Đây là nền tảng của đời sống mới. Thực hành cần, kiệm, liêm, chính từ đảng viên, tới cán bộ, công chức, đến từng người dân, từng gia đình, có như vậy mới xây được đời sống mới. Một xã hội trong đó người dân sống có lý tưởng, có đạo đức. Đó là lối sống văn minh, tiên tiến, kết hợp hài hòa truyền thống tốt đẹp của dân tộc và tinh hoa văn hóa nhân loại.

Đó là những lời dạy của Người 70 năm về trước trong hoàn cảnh đất nước vừa giành được độc lập. Ngày nay, những lời dạy đó vẫn còn nguyên giá trị.

Hiện nay, đất nước ta đang đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế, đời sống người dân không ngừng được cải thiện. Người dân có điều kiện tham gia vào các hoạt động văn hóa nhiều hơn. Phong trào văn hóa, văn nghệ,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113.

thể dục thể thao và nhiều hình thức vui chơi giải trí diễn ra sôi nổi. Tuy nhiên, ở một chiều hướng khác, do mặt trái của cơ chế thị trường, trong quá trình hội nhập quốc tế nhiều yếu tố tiêu cực trong đời sống văn hóa phát sinh, đặc biệt trong đời sống đô thị. Vì vậy, việc vận động nhân dân xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị có ý nghĩa quan trọng.

Quán triệt tư tưởng Hồ Chí Minh, những quan điểm của Đảng về văn hóa đã và đang được thực hiện hóa trong đời sống xã hội qua các cuộc vận động "Sống và làm việc theo Hiến pháp và pháp luật", "Xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước". Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng đã nêu ra những định hướng lớn về văn hóa, xây dựng môi trường văn hóa lành mạnh, phong phú, đa dạng. Ngày 15-12-2016, Ban Bí thư ban hành Chỉ thị số 10-CT/TW về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh"... Vấn đề xây dựng nếp sống văn minh đô thị đáp ứng nhu cầu phát triển bền vững theo tinh thần nghị quyết của Đảng là yêu cầu bức thiết hiện nay.

Đời sống văn hóa, văn minh đô thị có thể hiểu là toàn bộ các hoạt động tinh thần và vật chất của con người trong đô thị. Nói đến văn minh đô thị là nói đến những chuẩn mực văn hóa cốt lõi, hướng con người tới các giá trị chân - thiện - mỹ. Đời sống văn minh đô thị hướng con người tới các chuẩn mực giá trị của văn hóa dân tộc và đáp ứng yêu cầu tổ chức cuộc sống tốt đẹp của cộng đồng trong môi trường sinh hoạt đô thị. Xây dựng đời sống văn minh đô thị là điều kiện tiên quyết của phát triển đô thị bền vững. Xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị bao gồm các nội dung cơ bản, chủ yếu sau: Sống

và làm việc theo pháp luật và quy định, quy ước của cộng đồng dân cư, cơ quan, đơn vị; nhân dân có tinh thần yêu nước, yêu quê hương, có lòng tự hào dân tộc, tự hào quê hương, có ý chí tự lực, tự cường, phấn đấu vì quê hương giàu mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh; có ý thức đoàn kết cộng đồng, có tinh thần hợp tác, biết giúp đỡ mọi người, tôn trọng lợi ích của người khác và của cộng đồng; sống và làm việc theo phong cách công nghiệp, có ý thức trách nhiệm với việc công, bảo vệ tài sản công, giữ gìn môi trường, an toàn giao thông, trật tự công cộng; có lối sống lành mạnh, cần, kiệm, trung thực, nhân nghĩa, thủy chung; có tinh thần khiêm tốn, hiếu học, tiếp thu tư tưởng tiến bộ của văn minh nhân loại; sống hướng về tổ tiên, cội nguồn, biết giữ gìn, phát huy truyền thống và bản sắc văn hóa dân tộc; không xa hoa, lãng phí, không mê tín, dị đoan, tổ chức việc cưới, việc tang, lễ hội đúng quy định; không sử dụng, truyền bá văn hóa phẩm đồi trụy...

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn xây dựng "đời sống mới", nay gắn với cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh", là xóa đi những tàn dư lạc hậu, vận động nhân dân thực hiện cần, kiệm, liêm, chính, nâng cao trách nhiệm của mỗi người dân đối với cộng đồng xã hội. Việc xây dựng đời sống mới, lối sống văn minh đô thị trước tiên vẫn phải "sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[1].

Xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị là giữ gìn và phát huy thuần phong mỹ tục, những nét đẹp văn hóa dân

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.113.

tộc, đồng thời loại bỏ những hủ tục lạc hậu. Từng đơn vị phối hợp tốt trong việc triển khai thực hiện các kế hoạch, các phong trào, các tiêu chí nếp sống văn minh đô thị đến từng tổ dân phố và từng gia đình nhằm tạo ra một phong trào rộng lớn. Tổ chức đảng phải có sự đồng thuận nhất trí cao trong việc chấp hành chủ trương, chính sách, kế hoạch, giải pháp, tổ chức thực hiện... Đó là sự thống nhất cao trong Đảng, chính quyền và cả hệ thống chính trị và nhân dân. Mọi cán bộ, đảng viên phải nhận thức sâu sắc về trách nhiệm, quyền lợi và nghĩa vụ của mình, sẵn sàng cùng nhân dân thực hiện các tiêu chí, nội dung trong quá trình vận động thực hiện nếp sống văn minh đô thị. Nhận thức được vai trò này, cấp ủy và chính quyền địa phương sẽ đề ra những chủ trương, kế hoạch đúng đắn và phù hợp để việc tuyên truyền, vận động nhân dân đạt hiệu quả cao nhất.

Vai trò của tổ chức đảng còn được thể hiện ở năng lực lãnh đạo, thể hiện ở việc nhận định, đánh giá tình hình, đề ra các chủ trương, biện pháp thực hiện phù hợp[1]. Điều đó đòi hỏi các tổ chức đảng và chính quyền không những phải có tư duy để nhận thức đúng mà còn phải có năng lực và trình độ lãnh đạo, chỉ đạo quần chúng thực hành đời sống văn hóa, văn minh đô thị sát với đời sống thực tế của nhân dân. Các nhiệm vụ trọng tâm là: đẩy mạnh tuyên truyền, vận động các tầng lớp nhân dân thực hiện tốt các phong trào như "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh",

---

1. Xem Bộ Nội Vụ, Viện Nghiên cứu khoa học tổ chức nhà nước: *Hệ thống chính trị cơ sở - Thực trạng và một số giải pháp đổi mới*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2004, tr.67-68.

"Xây dựng đời sống văn hóa ở cơ sở"; thực hiện công tác vệ sinh tại các tuyến đường, tuyến phố; xây dựng phong trào "Người tốt, việc tốt"; xây dựng các mô hình tuyến phố tự quản; xây dựng "Khu phố văn hóa", "Gia đình văn hóa", "Cơ quan văn hóa, đơn vị văn hóa"; xây dựng "Văn hóa giao thông", thực hiện nếp sống văn minh đô thị gắn với việc kế thừa và phát huy những giá trị đạo đức, văn hóa, nhân văn truyền thống phù hợp với đời sống hiện đại... Tất cả phải hướng đến mục tiêu nếp sống văn minh đô thị thực sự bám sâu trong cộng đồng dân cư đô thị.

Trong quá trình xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị, vai trò lãnh đạo, chỉ đạo của các cấp ủy đảng là rất quan trọng. Đây là nhiệm vụ vừa cấp thiết, vừa có ý nghĩa chiến lược, là công việc khó khăn, phức tạp, cần được thực hiện một cách đồng bộ. Do đó, đòi hỏi cả hệ thống chính trị từ Trung ương tới cơ sở và từng người dân phải nâng cao trách nhiệm, chung sức thực hiện. Trước hết phải làm tốt công tác tư tưởng, tuyên truyền sâu rộng để cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân, nhất là người dân đô thị nhận thức sâu sắc quan điểm, mục tiêu, nhiệm vụ, giải pháp cũng như cơ chế, chính sách trong xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị.

Có thể nói, công tác tuyên truyền, cổ động là yêu cầu quan trọng góp phần vào thành công của công tác xây dựng văn minh đô thị. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh cho rằng, việc đầu tiên để xây dựng đời sống mới là phải "tuyên truyền, giải thích và làm gương"[1]. Theo Người, tuyên truyền là đem một việc gì nói cho dân hiểu,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125.

dân nhớ, dân theo, dân làm. Để tuyên truyền đạt hiệu quả cao thì trước hết, tổ chức đảng phải xác định rõ đối tượng tuyên truyền là quần chúng nhân dân, phải tuyên truyền bắt đầu từ mỗi cá nhân đến từng gia đình, từng tập thể, rồi đến từng khu phố. Nội dung tuyên truyền là phải giải thích cho mọi người hiểu được cái lợi ích của việc xây dựng những thói quen, phong tục tập quán mới, hướng dẫn những cách làm cụ thể, dễ hiểu để mọi người thực hiện được. Khi tuyên truyền thì nội dung phải ngắn gọn, sâu sắc, thiết thực, cụ thể, rõ ràng, sinh động, hấp dẫn, phù hợp với nhân dân để mọi người dễ hiểu, dễ nhớ và làm theo. Hình thức diễn đạt phải dễ hiểu, dễ thực hiện. Nội dung, hình thức tuyên truyền phù hợp với đặc điểm tâm lý, xã hội. Để đạt được điều đó, Người yêu cầu cán bộ, đảng viên khi tuyên truyền phải "nói thiết thực, đúng lúc, đúng chỗ" và có phương pháp thích hợp.

Như vậy, tuyên truyền là phương pháp có vai trò rất to lớn của tổ chức đảng trong việc vận động nhân dân xây dựng đời sống mới, xây dựng văn minh đô thị. Thông qua công tác tuyên truyền, vận động, cái mới, "văn hóa", "văn minh" nhanh chóng đến với quần chúng thay thế cho cái cũ, cái lạc hậu. Tuyên truyền, vận động giúp quần chúng nhận thức rõ cái đúng, cái sai, từ đó có hành động phù hợp. Để làm tốt công tác này, cán bộ, đảng viên phải không ngừng nâng cao trình độ chuyên môn của bản thân, thường xuyên tu dưỡng và rèn luyện đạo đức cách mạng, có như thế mới là người đảng viên chân chính, là tấm gương cho quần chúng noi theo. Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn cán bộ, đảng viên làm công tác tuyên truyền thì chính những cán bộ đó phải

trong sạch, gương mẫu, phải tự mình cần, kiệm, liêm, chính. Bởi vì, "Trước mặt quần chúng, không phải ta cứ viết lên trán chữ "cộng sản" mà ta được họ yêu mến.

Quần chúng chỉ quý mến những người có tư cách, đạo đức. Muốn hướng dẫn nhân dân, mình phải làm mực thước cho người ta bắt chước. Đồng chí ta nhiều người đã làm được nhưng vẫn còn những người hủ hoá. Đảng có trách nhiệm gột rửa cho các đồng chí đó.

Hô hào dân tiết kiệm, mình phải tiết kiệm trước đã. Đồng chí ta phải học lấy bốn đức cách mạng: cần, kiệm, liêm, chính.

Muốn làm cách mạng, phải cải cách tính nết mình trước tiên"[1]. Chính tấm gương đạo đức trong sáng của người cán bộ, đảng viên, sống cần, kiệm, liêm, chính bằng thực tiễn hằng ngày sẽ tạo ra sức lan tỏa sâu rộng trong đời sống nhân dân.

Cần, kiệm, liêm, chính không những là phẩm chất đạo đức của người cán bộ, đảng viên mà phải vận động nhân dân thực hành cần, kiệm, liêm, chính, nâng cao trách nhiệm của mỗi người dân đối với cộng đồng xã hội.

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, *cần* có nghĩa là cần cù, siêng năng, chăm chỉ trong công việc, trong sản xuất; cần có nghĩa là làm việc có phương pháp, có khoa học và có trí tuệ.

Kiệm là tiết kiệm thời gian, tiền bạc của cải vật chất và tinh thần cho nhân dân, không lãng phí, tiêu dùng hợp lý tất cả nhằm mục đích nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho nhân dân.

Liêm là liêm khiết, trong sáng, không tham lam của cải vật chất, không tham địa vị, không tham sung sướng.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.6, tr.15.

Chính là luôn đấu tranh để bảo vệ lẽ phải, bảo vệ cái mới, lên án những cái xấu, cái sai trái.

Cần, kiệm, liêm, chính có quan hệ chặt chẽ với nhau. Mọi người đều phải có cần, kiệm, liêm, chính mới là người hoàn toàn. Những phẩm chất đạo đức này có ý nghĩa lớn trong xây dựng con người mới.

Người cán bộ, đảng viên muốn vận động nhân dân có hiệu quả thì tự mình phải thực hiện trước để nhân dân thấy mà làm theo. Muốn chủ trương, đường lối của Đảng và Nhà nước được quần chúng nhân dân thực hiện thì trước hết tổ chức đảng, mỗi cán bộ, đảng viên phải thực hiện tốt trước, phải làm tấm gương sáng cho quần chúng noi theo. Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: "Những gương người tốt làm việc tốt muôn hình muôn vẻ là vật liệu quý để các chú xây dựng con người. Lấy gương tốt trong quần chúng nhân dân và cán bộ đảng viên để giáo dục lẫn nhau còn là một phương pháp lấy quần chúng giáo dục quần chúng rất sinh động và có sức thuyết phục rất lớn"[1]. Để xây dựng đời sống văn minh đô thị đạt hiệu quả cao, một điều quan trọng là các tổ chức đảng phải chú ý phương pháp nêu gương, phải có những người làm gương, trước hết là những người lãnh đạo, những người tuyên truyền xây dựng đời sống mới, phải miệng nói tay làm, phải nêu gương trước. Những người làm gương thì trước hết phải làm gương trong mọi công việc, từ nhỏ đến lớn, thể hiện thường xuyên, về mọi mặt, phải thật sự cần, kiệm, liêm chính, nói đi đôi với làm, có lối sống lành mạnh và nếp sống văn minh. Trong cuộc sống hằng ngày, người cán bộ, đảng

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.15, tr.665.

viên chẳng những phải có trách nhiệm tu dưỡng tốt để trở thành con người có đời tư trong sáng mà còn phải là tấm gương giúp nhân dân nhìn vào đó làm những điều đúng, điều thiện, chống lại những thói hư, tật xấu.

Công tác vận động, tuyên truyền nhân dân cần có sự vào cuộc của toàn bộ hệ thống chính trị cơ sở trong việc xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị. Cùng với tổ chức đảng, các tổ chức chính trị - xã hội như Mặt trận Tổ quốc, Hội Phụ nữ, Đoàn Thanh niên, Hội Cựu chiến binh... cũng phải là những lực lượng tiên phong trong việc vận động nhân dân tham gia tích cực vào quá trình xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị. Cấp ủy đảng và chính quyền địa phương cần tiến hành giao nhiệm vụ cụ thể cho các hội đoàn, lấy hội, đoàn làm nòng cốt trong việc triển khai và thực hiện những nhiệm vụ xây dựng đời sống văn hoá, văn minh đô thị. Việc xây dựng đời sống văn hoá, văn minh đô thị phải xác định người dân đô thị là chủ thể. Chỉ khi nào cán bộ cơ sở và người dân đô thị hiểu đúng, hiểu rõ yêu cầu và nội dung xây dựng đời sống văn hoá, văn minh đô thị thì mới tạo ra được tính chủ động, tự giác tham gia một cách sáng tạo và có hiệu quả vào việc xây dựng đời sống văn hoá, văn minh đô thị.

Thực hành đời sống mới là công việc của mọi người dân, bắt đầu từ mỗi cá nhân, gia đình, xã hội. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người viết: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng

đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[1]. Do đó, để xây dựng thành công đời sống văn hóa, văn minh đô thị thì việc huy động sức mạnh cộng đồng dân cư là rất quan trọng. Tất cả mọi người dân đô thị phải có nhận thức đúng đắn trong việc góp sức mình vào nhiệm vụ chung là xây dựng văn hóa, văn minh đô thị, mỗi việc làm của từng người ảnh hưởng đến đời sống văn hóa chung của đô thị. Từ nhận thức tới hành động, người dân đô thị sẽ có những việc làm thiết thực và cụ thể trong việc góp phần xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư, đưa những chủ trương, phong trào đạt hiệu quả thiết thực.

Như vậy, có thể thấy ngay từ khi đất nước ta mới giành được chính quyền, đời sống nhân dân vô cùng gian khổ, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nói rất cụ thể, đầy đủ về việc xây dựng đời sống mới. Cả cuộc đời của Người là tấm gương sáng cho toàn Đảng, toàn dân ta học tập. Trong bối cảnh mới, việc xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị đòi hỏi mỗi người, mỗi gia đình, mỗi cộng đồng phải quán triệt sâu sắc tư tưởng, lối sống Hồ Chí Minh, vận dụng sáng tạo, phù hợp với thực tiễn phong phú, đa dạng.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.116-117.

HÀ NỘI XÂY DỰNG ĐÔ THỊ VĂN MINH HIỆN NAY THEO QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI*

NGÔ THỊ THANH HẰNG*

Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, Đảng và Nhà nước ta rất chú trọng tới công tác vận động nhân dân xây dựng đời sống mới và coi đó là biện pháp hiệu quả nhằm xóa bỏ những tàn dư của chế độ cũ để lại. Xây dựng đời sống mới là từng bước giáo dục các tầng lớp nhân dân nhận thức được tính ưu việt của chế độ mới và trách nhiệm của mình đối với xã hội, nhận thức được quyền làm chủ đất nước của nhân dân do cách mạng mang lại.

Cách đây 70 năm (3-1947- 3-2017), để chỉ đạo và động viên phong trào, Chủ tịch Hồ Chí Minh với bút danh Tân Sinh đã viết tác phẩm *Đời sống mới*. Tác phẩm được Ban Trung ương vận động đời sống mới xuất bản, là tài liệu tuyên truyền và học tập của các cấp chỉ đạo và cho toàn dân học tập. Nội dung tác phẩm được thể hiện dưới hình thức những câu hỏi và trả lời với lời lẽ giản dị, dễ hiểu đã phác họa nên những nét cơ bản của đời sống xã hội mới do nhân dân làm

* Ủy viên Trung ương Đảng, Phó Bí thư Thường trực Thành ủy Hà Nội.

chủ. Tác phẩm với lý luận sắc bén, chặt chẽ, khúc chiết, cụ thể và có giá trị thực hành cao đã giúp cho các ngành, các cấp, các cơ quan trường học, nhà máy, đơn vị bộ đội cho đến từng gia đình, mọi thành viên trong xã hội từ cụ già đến cháu bé, từ công nhân, nông dân, bộ đội cho đến các tầng lớp xã hội khác thực hiện việc xây dựng đời sống mới.

70 năm qua, những lời dạy của Người thể hiện trong tác phẩm *Đời sống mới* vẫn còn nguyên giá trị, là tư tưởng chỉ đạo, giá trị cốt lõi để Đảng bộ Thành phố Hà Nội vận dụng xây dựng đời sống mới cho phù hợp với sự phát triển của mỗi giai đoạn lịch sử và nhằm mục tiêu cao nhất của Đảng bộ Thành phố xây dựng Thủ đô Hà Nội là trung tâm chính trị - hành chính quốc gia; trung tâm lớn về văn hóa, khoa học, giáo dục, kinh tế và giao dịch quốc tế..., một Thủ đô "Xanh - Văn hiến - Văn minh - Hiện đại - Bền vững".

1. Đảng bộ Thành phố Hà Nội vận dụng, phát triển sáng tạo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới, tạo nên sức mạnh trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và trong xây dựng, bảo vệ chủ nghĩa xã hội giai đoạn 1947 - 1975

Trong giai đoạn 1947 - 1954, vừa kháng chiến vừa kiến quốc, thực hiện lời kêu gọi của Chủ tịch Hồ Chí Minh: "Chúng ta thà hy sinh tất cả, chứ nhất định không chịu mất nước, nhất định không chịu làm nô lệ"[1] với tinh thần trách nhiệm trước cả nước: *"cảm tử để Tổ quốc quyết sinh"*[2], Đảng bộ Thành phố Hà Nội, nhân dân Thủ đô, đặc biệt là lực lượng

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.534; t.5, tr.44.

vũ trang thành phố đã thực hiện nghiêm 9 điều trong xây dựng đời sống mới đối với bộ đội, trong đó nhấn mạnh một số việc: *kỷ luật phải cực kỳ nghiêm; siêng luyện tập; tăng gia sản suất; ăn ở cho được dân tin, dân phục, dân yêu...* Chính vì vậy, trong cuộc kháng chiến trường kỳ và gian khổ, dưới sự lãnh đạo của Đảng, cán bộ, đảng viên trong Đảng bộ đã phát huy vai trò tiền phong gương mẫu vượt qua mọi gian nan, không sợ hy sinh,... Đó là những nhân tố quan trọng tạo nên sức mạnh góp phần đánh bại thực dân Pháp xâm lược.

Bước vào thời kỳ mới, khôi phục kinh tế, cải tạo xã hội chủ nghĩa và chi viện tiền tuyến lớn miền Nam giai đoạn 1954 - 1975, Đảng bộ và nhân dân Hà Nội tiếp tục thực hiện lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong xây dựng đời sống mới: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà xấu, thì phải bỏ... Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Cái gì cũ mà tốt, thì phải phát triển thêm"[1]. Trải qua tám năm chiếm đóng của thực dân Pháp, Hà Nội đã phải gánh chịu những hậu quả nặng nề về chính trị, kinh tế, văn hóa - xã hội của chế độ cũ để lại.

Ngày 16-10-1954, Chủ tịch Hồ Chí Minh tiếp đoàn đại biểu nhân dân Hà Nội gồm 100 đại biểu công nhân, nông dân, tiểu thương, công thương, nhân sĩ, trí thức, học sinh, phụ lão, phụ nữ, thiếu nhi, Công giáo, Phật giáo,... Người ân cần dặn dò nhân dân Thủ đô phải phát huy truyền thống

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112.

yêu nước và cách mạng, hăng hái làm cho mọi hoạt động của Thủ đô Hà Nội phát triển, xây dựng một đời sống sung sướng, tươi đẹp gương mẫu dẫn đầu cho nhân dân cả nước noi theo.

Tiếp đó tháng 9-1959, Bộ Chính trị đã có Nghị quyết về quy hoạch cải tạo, mở rộng Thành phố Hà Nội. Để thực hiện Nghị quyết này và chuẩn bị kế hoạch 5 năm (1961 - 1965), với sự giúp đỡ của chuyên gia các nước xã hội chủ nghĩa, Thành phố lập phương án quy hoạch phát triển Thủ đô với quy mô 1 triệu dân, xu hướng phát triển về phía bắc sông Hồng và không gian rộng lớn về phía các huyện Ba Vì, Sơn Tây. Tháng 11-1959, Người đã xem xét quy hoạch và căn dặn: Trong thiết kế phải đồng bộ đường sá, hệ thống thoát nước, lưới điện... tránh cản trở sự đi lại của nhân dân. Phải có quy hoạch trước, tránh làm rồi lại phá đi.

Thực hiện lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh, trong điều kiện vừa có hòa bình, vừa có chiến tranh (1965 - 1975), lũ lụt lớn chưa từng có (năm 1971),... Đảng bộ Thành phố Hà Nội vẫn vượt qua thử thách, là nơi khởi nguồn của các phong trào lớn "Ba sẵn sàng" của thanh niên, phong trào "Ba đảm đang" của phụ nữ, phong trào "Chiếc gậy Trường Sơn",... huy động sức người, sức của, mọi nguồn lực cao nhất cho tiền tuyến lớn miền Nam, đồng thời huy động mọi nguồn sức mạnh, mọi lực lượng nhằm đánh thắng cuộc chiến tranh phá hoại của đế quốc Mỹ vào Thủ đô và nhanh chóng khắc phục những hậu quả nặng nề sau chiến tranh, giữ vững ổn định chính trị - xã hội, khôi phục sản xuất,... góp phần to lớn cho sự nghiệp giải phóng miền Nam, thống nhất Tổ quốc.

2. Đảng bộ Thành phố Hà Nội phát triển quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới trong điều kiện Hà Nội là Thủ đô, là trung tâm văn hóa và khoa học của cả nước giai đoạn 1976 - 1986

Cuộc Tổng tiến công và nổi dậy mùa Xuân năm 1975 kết thúc bằng Chiến dịch Hồ Chí Minh lịch sử, giải phóng hoàn toàn miền Nam, đưa cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước đến thắng lợi hoàn toàn, Tổ quốc thống nhất. Ngày 2-7-1976, tại kỳ họp thứ nhất Quốc hội khóa VI đã quyết định lấy tên nước là Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam, Thủ đô là Hà Nội.

Tại Đại hội đại biểu Đảng bộ Thành phố Hà Nội lần thứ VII đã xác định phương hướng chung của Đảng bộ Thành phố Hà Nội trong 5 năm 1976 - 1981 là: Thủ đô Hà Nội là trung tâm văn hóa và khoa học của cả nước, Thành phố phải xây dựng văn hóa mới, xây dựng con người Thủ đô tiêu biểu, làm chủ xã hội, làm chủ thiên nhiên, làm chủ bản thân, có sáng tạo trong lao động; đời sống văn hóa tinh thần phong phú; khả năng thưởng thức và sáng tạo nghệ thuật của nhân dân không ngừng được nâng cao. Nếp sống người Hà Nội phải là một nếp sống văn minh, trật tự, vui tươi, lành mạnh; con người đối xử với nhau theo tinh thần văn minh cộng sản chủ nghĩa "Mỗi người vì mọi người, mọi người vì mỗi người".

Về xây dựng con người mới Thủ đô, Đại hội đề cập đến việc xây dựng những giá trị văn hóa mới của Thủ đô văn minh, hiện đại là cần phải nói đến xây dựng con người mới Thủ đô - chủ thể của các giá trị văn hóa, văn minh. Theo tư tưởng Hồ Chí Minh, muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội phải có con người xã hội chủ nghĩa. Con người là yếu tố quyết định.

Do đó, Người đặc biệt quan tâm tới việc giáo dục, đào tạo, bồi dưỡng con người và yêu cầu phải giáo dục, đào tạo con người một cách toàn diện. Người dạy: "Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[1]. Người khẳng định: "Ai cũng làm theo (đời sống mới), thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh"[2].

Theo đó, Thành phố xác định xây dựng con người Hà Nội mới có ý nghĩa, vai trò quan trọng, quyết định sự thành công của sự nghiệp cách mạng là nhiệm vụ trọng tâm thường xuyên có tính chiến lược lâu dài, là trách nhiệm của hệ thống chính trị với điểm nhấn quan trọng là cuộc vận động "Xây dựng người Hà Nội thanh lịch, văn minh". Đây là một sự sáng tạo trong việc tổ chức thực hiện của Thành phố Hà Nội, tạo ra những giá trị mới trong đời sống văn hóa và xây dựng con người Thủ đô[3].

Cùng với việc xây dựng con người mới, xây dựng đời sống mới trong từng gia đình, Người chỉ rõ, trong gia đình, thực hiện đời sống mới "Về *tinh thần* thì trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái. Bỏ thói mẹ chồng hành hạ nàng dâu, dì ghẻ ghét bỏ con chồng. Về vật chất từ ăn mặc đến việc làm, phải ăn đều, tiêu sòng. Có kế hoạch, ngăn nắp. Cưới hỏi, giỗ Tết nên đơn giản, tiết kiệm"[4]. Đời sống mới ở

1, 2, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.117, 118.

3. Xem Thành ủy Hà Nội: *Báo cáo tổng kết phát triển văn hóa, xây dựng con người Việt Nam trên địa bàn thành phố Hà Nội qua 30 năm đổi mới*, Hà Nội, tháng 3-2014, tr.8.

trong một làng "phải làm cho làng mình thành một làng "phong thuần tục mỹ"[1]... Trong những năm qua, Thành phố cũng đặc biệt chú trọng đến xây dựng môi trường văn hóa trong việc xây dựng con người mới, gia đình văn hóa. Thành tựu trong việc xây dựng các mô hình văn hóa: gia đình văn hóa, tổ dân phố văn hóa, đơn vị văn hóa,... là sự chuyển động có tính chiều sâu trong việc vận dụng, phát triển quan điểm Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*, từng bước hình thành những diện mạo mới về văn hóa của Thủ đô phù hợp với yêu cầu mới.

3. Tiếp tục xây dựng Thủ đô Hà Nội văn hiến - văn minh - hiện đại - bền vững giai đoạn 1986 - 2017

Một Thủ đô văn minh không chỉ có hàm lượng văn hóa, giá trị nhân văn mà còn là một trung tâm phát triển kinh tế, đời sống vật chất của một quốc gia[2]. Đó cũng là mục đích của đời sống mới mà Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ ra cách đây 70 năm. Người dạy: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích của đời sống mới"[3].

Trong thời kỳ đổi mới, Đại hội đại biểu Đảng bộ Thành phố lần thứ X (tháng 10-1986), đã xác định phương hướng chung của Đảng bộ Hà Nội trong 5 năm 1986 - 1991 là: Ổn định tình hình kinh tế - xã hội của Thủ đô,... Khôi phục những giá trị văn hóa tinh thần, giữ vững và phát huy

---

1, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.118, 113.

2. Xem Phạm Quang Nghị, Phùng Hữu Phú: *Hà Nội 30 năm đổi mới, phát triển (1986 - 2016),* Nxb. Hà Nội, 2017, tr.563.

truyền thống tốt đẹp của người Hà Nội, bảo đảm vững chắc an ninh chính trị và trật tự an toàn xã hội, đồng thời chuẩn bị cho các tiền đề vật chất kỹ thuật, cán bộ và tổ chức cho sự phát triển của Thủ đô theo một chiến lược kinh tế - xã hội thích hợp với điều kiện cụ thể của đất nước.

Để tạo điều kiện cho Hà Nội phát triển, Đảng và Nhà nước đã có nhiều văn bản chỉ đạo cùng các chủ trương, chính sách về Thủ đô. Gần đây nhất, Bộ Chính trị đã ban hành Nghị quyết số 11-NQ/TW, ngày 6-1-2012 về phương hướng, nhiệm vụ phát triển Thủ đô Hà Nội giai đoạn 2011 - 2020, trong đó chỉ rõ: Trong 10 năm tới, trên cơ sở vận dụng sáng tạo Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng... xây dựng và phát triển Thủ đô Hà Nội... có kinh tế - xã hội phát triển toàn diện, bền vững, đời sống vật chất, tinh thần của nhân dân ngày càng được nâng cao....

Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh, cùng với sự nỗ lực to lớn của cả hệ thống chính trị và nhân dân, trong những năm qua, Thành phố Hà Nội đã đạt được nhiều kết quả và thành tựu đáng tự hào. Những thành tựu về kinh tế đã góp phần ổn định, nâng cao đời sống vật chất, tinh thần của nhân dân Thủ đô, đưa Hà Nội trở thành "đầu tàu" về kinh tế của cả nước[1].

Một đô thị văn minh luôn đi liền và bao gồm với hiện đại. Một thủ đô hiện đại là phải mang trong mình những giá trị

---

1. Thu nhập bình quân đầu người năm sau tăng hơn năm trước. Tính riêng trong 5 năm 2011 - 2015, tổng sản phẩm bình quân trên địa bàn (GRDP) tăng 9,23%, gấp 1,58 lần mức tăng bình quân chung của cả nước. Quy mô GRDP năm 2015 đạt khoảng 27,6 tỉ USD, bình quân thu nhập đầu người đạt 3.660 USD, tăng gấp 1,8 lần so với năm 2010.

chuẩn nhất định của thủ đô thế kỷ XXI, không chỉ đáp ứng các yêu cầu về giá trị văn hóa, tinh thần, vật chất, kinh tế mà còn yêu cầu về quy hoạch, xây dựng đô thị trong sự hài hòa với môi trường thiên nhiên. Thực tiễn và bài học xây dựng và phát triển Thủ đô Hà Nội, nhất là sau 30 năm đổi mới là một hành trang để làm nên một Thủ đô hiện đại. Thủ đô Hà Nội đã tiến những bước quan trọng trên con đường xác lập vị thế ngày càng xứng đáng hơn, là trung tâm chính trị - hành chính, kinh tế, văn hóa của cả nước trong xu thế phát triển và hội nhập vào cộng đồng văn minh nhân loại. Dấu ấn quan trọng, tạo tiền đề, thế đứng của Thủ đô Hà Nội là Nghị quyết số 15/2008/QH12, ngày 29-5-2008 của Quốc hội khóa XII điều chỉnh địa giới hành chính thành phố Hà Nội và một số tỉnh có liên quan. Việc mở rộng địa giới hành chính đã mở ra cho Thủ đô Hà Nội những tiềm lực phát triển mới. Tiếp đó, năm 2012, Quốc hội đã ban hành *Luật Thủ đô*. Đây là dấu mốc hết sức quan trọng, có ý nghĩa trước mắt và lâu dài đối với Hà Nội. *Luật Thủ đô* nêu rõ: "Xây dựng, phát triển Thủ đô văn minh, hiện đại, tiêu biểu cho cả nước"[1].

Công tác quy hoạch, quản lý, xây dựng đô thị luôn được Đảng bộ, chính quyền Thành phố chú trọng. Trên cơ sở chiến lược, quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế - xã hội Thủ đô đến năm 2030 và tầm nhìn đến năm 2050 đã được Thủ tướng phê duyệt, Thành ủy Hà Nội khóa XV, XVI ban hành Chương trình số 06-CTr/TU về đẩy mạnh công tác quy hoạch, xây dựng và

---

1. Hội đồng nhân dân - Ủy ban nhân dân Thành phố Hà Nội - Sở Tư pháp: *Luật Thủ đô và các văn bản quy phạm pháp luật cụ thể hóa Luật Thủ đô*, Nxb. Hà Nội, 2013, tr.22.

quản lý đô thị Thành phố Hà Nội giai đoạn 2011 - 2015 và phát triển đồng bộ, hiện đại hóa từng bước kết cấu hạ tầng đô thị, tăng cường quản lý trật tự xây dựng, đất đai, môi trường, xây dựng đô thị văn minh hiện đại giai đoạn 2015 - 2020.

Lĩnh vực xây dựng, quản lý, phát triển đô thị được chú trọng. Thành phố đã tập trung huy động và sử dụng có hiệu quả các nguồn lực, đẩy mạnh đầu tư phát triển đồng bộ và từng bước hiện đại hóa hệ thống kết cấu hạ tầng kỹ thuật, hạ tầng xã hội đi đôi với bảo vệ môi trường; chú trọng đầu tư phát triển kết cấu hạ tầng giao thông các tuyến đường giao thông quan trọng; xây dựng, phát triển nhiều công trình lớn, hiện đại[1]. Nhiều công trình giao thông, những khu đô thị mới, khu công nghệ cao, những công viên xanh rộng lớn,... được xây dựng từng ngày đem lại không gian sống hiện đại, văn minh cho Thủ đô ngàn năm văn hiến.

Chất lượng dịch vụ đô thị tiếp tục được nâng cao. Phát triển mạng ống truyền dẫn và phân phối nước sạch đáp ứng cơ bản nhu cầu của người dân. Cải tạo, nâng cấp, phát huy hiệu quả hệ thống các hồ nước, công viên, vườn hoa, trồng mới và chỉnh trang cây xanh đô thị. Bộ mặt đô thị thành phố ngày càng khởi sắc, sáng, xanh, sạch đẹp hơn.

---

1. Hệ thống kết cấu hạ tầng được hiện đại hóa gồm: Nhà ga quốc tế T2; đường vành đai 3, đường Nhật Tân - Nội Bài, đường 5 kéo dài; cầu Nhật Tân, cầu Vĩnh Tuy, Vĩnh Thịnh, Đông Trù và hoàn thành 7 cầu vượt trong khu vực nội đô, Công viên Hòa Bình, Bảo tàng Hà Nội, nhiều khu đô thị hiện đại. Triển khai thi công các tuyến đường sắt đô thị Hà Đông - Cát Linh, Nhổn - ga Hà Nội, nghiên cứu đề xuất, triển khai tuyến Nam Thăng Long - Trần Hưng Đạo, thông qua đề án xây dựng Công viên Kim Quy...

Công tác quản lý đô thị, chấn chỉnh trật tự, kỷ cương xây dựng, bảo đảm an toàn giao thông, trật tự văn minh đô thị được tăng cường. Từ năm 2014 đến năm 2017, Hà Nội đều ban hành các chỉ thị về "Năm trật tự văn minh đô thị" nhằm tạo chuyển biến tích cực làm thay đổi diện mạo đô thị Thủ đô. Kết quả, nhìn tổng thể, Thủ đô ngày càng khang trang, hiện đại hơn; ý thức của nhân dân, nếp sống văn minh đô thị, trật tự, an toàn xã hội ngày càng tiến bộ.

Việc thực hiện nếp sống văn minh trong việc cưới, việc tang và lễ hội, xây dựng nếp sống văn minh theo tinh thần Chỉ thị số 11-CT/TU, ngày 3-10-2012 của Thành ủy Hà Nội, Quy ước tổ chức việc cưới: "Văn minh - lành mạnh - tiết kiệm"; việc tang theo hướng "Trang nghiêm - tiết kiệm - nghĩa tình"; lễ hội theo hướng phần lễ và hội hài hòa, loại bỏ hủ tục nhằm đảm bảo trật tự, an ninh, cảnh quan di tích, vệ sinh môi trường; thực hiện cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa" đã tạo cho nếp sống Thủ đô ngày càng mang lại những giá trị tiến bộ. Nhiều phong trào, hoạt động xây dựng mô hình văn hóa và gia đình văn hóa ở cơ sở tiếp tục được triển khai tốt; những giá trị, nét đẹp văn hóa của người Hà Nội thanh lịch, văn minh, truyền thống gia đình, họ tộc và cộng đồng dân cư được kế thừa và phát huy. Nếp sống văn hóa, văn minh đô thị, nhất là trong việc cưới, việc tang, tổ chức lễ hội có chuyển biến tốt[1].

---

1. Xem *Nghị quyết Đại hội đại biểu Đảng bộ thành phố Hà Nội khóa XVI*, tr.46.

Có 85% gia đình được công nhận và giữ vững danh hiệu Gia đình văn hóa, 55% làng được công nhận và giữ vững danh hiệu Làng văn hóa, 70% tổ dân phố được công nhận và giữ vững danh hiệu Tổ dân phố văn hóa.

Cùng với đó, sự nghiệp giáo dục - đào tạo và khoa học - công nghệ của Thủ đô không ngừng phát triển theo tinh thần Nghị quyết Trung ương 6, Nghị quyết Trung ương 8 (khóa XI) và quy định của Luật Thủ đô. Qua các thời kỳ lịch sử, kinh thành Thăng Long xưa và Thủ đô Hà Nội ngày nay luôn là nơi tụ hội những hiền tài, "nguyên khí của quốc gia". Hà Nội là trung tâm lớn của đất nước trong việc "trồng người" và tiếp cận với những tri thức khoa học tiên tiến của nhân loại. Giáo dục - đào tạo phát triển theo hướng giáo dục toàn diện, đáp ứng nhu cầu học tập của người dân, nhu cầu được đào tạo nâng cao tri thức, trí tuệ, đáp ứng sự nghiệp phát triển mới[1].

Văn minh, hiện đại là yêu cầu xu thế vận động phát triển tất yếu của Thủ đô một quốc gia trên con đường hội nhập và hướng tới những giá trị tốt đẹp của nhân loại. Trên nền tảng văn hiến ngàn năm, vận dụng sáng tạo quan điểm của Đảng, tư tưởng Hồ Chí Minh, từ thành tựu và bài học trong sự nghiệp xây dựng, đấu tranh bảo vệ và phát triển Thủ đô xã hội chủ nghĩa, Hà Nội hội đủ điều kiện về tiềm lực và môi trường chính trị - xã hội để thực hiện các nhiệm vụ nhằm đạt các tiêu chí của một Thủ đô văn minh, hiện đại, sánh vai với Thủ đô các quốc gia phát triển trên thế giới, xứng đáng là "thành phố gương mẫu cho cả nước"[2] như Bác Hồ hằng mong muốn.

---

1. Hà Nội dẫn đầu cả nước nước về quy mô giáo dục, mạng lưới trường lớp và chất lượng giáo dục toàn diện, giáo dục mũi nhọn, số học sinh đạt giải cao trong các kỳ thi học sinh giỏi quốc gia, quốc tế. Hiện nay, Hà Nội có 2.486 cơ sở giáo dục, 110.000 cán bộ, giáo viên và trên 1.532.961 học sinh các cấp. Ngân sách giáo dục năm sau cao hơn năm trước, chiếm 24% GDP thành phố; có 881 trường đạt chuẩn quốc gia.

2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.11, tr.246.

4. Tiếp tục cụ thể hóa tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đề cập về xây dựng đời sống văn hóa mới ở một làng, Người chỉ rõ: "Trong một làng, *nhà* thì có nhà giàu, nhà vừa, nhà nghèo. *Người* thì có người tốt, người vừa, người kém... *Công việc làm ăn* thì có nghề làm ruộng, nghề thủ công và nghề buôn bán. Phải tìm cách giúp đỡ nhau... *Về văn hóa*, phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân. *Về phong tục*, phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút sách, trộm cắp... Làm cho làng mình trở thành một làng "phong thuần tục mỹ""[1].

Trong những năm qua, thực hiện Nghị quyết Hội nghị Trung ương 9 (khóa X) về nông nghiệp, nông dân, nông thôn; Quyết định số 491/QĐ-TTg, ngày 16-4-2009 của Thủ tướng Chính phủ về ban hành Bộ tiêu chí quốc gia về xây dựng nông thôn mới, Ban Chấp hành Đảng bộ Thành phố Hà Nội (khóa XV) đã cụ thể hóa bằng việc ban hành Chương trình số 02-CTr/TU về phát triển nông nghiệp, xây dựng nông thôn mới, từng bước nâng cao đời sống nông dân, giai đoạn 2011 - 2015.

Sau 5 năm thực hiện, dưới sự chỉ đạo sâu sát, quyết liệt của Thành ủy, sự vào cuộc đồng bộ của các cấp, các ngành, sự đồng thuận của các tầng lớp nhân dân Thủ đô, Chương trình quốc gia xây dựng nông thôn mới của Thủ đô Hà Nội đã đạt được những kết quả nổi bật rõ nét: kinh tế nông nghiệp đã có bước phát triển theo hướng sản xuất hàng hóa; cơ sở hạ tầng, kinh tế - xã hội nông thôn được tăng cường đầu tư, đời sống

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118-119.

vật chất và tinh thần của nhân dân được nâng lên rõ rệt; chính trị, trật tự xã hội được ổn định và giữ vững.

Công tác xây dựng nông thôn mới được Thành phố Hà Nội đặc biệt quan tâm, tổ chức tuyên truyền bằng nhiều hình thức phong phú thiết thực, tham quan, học tập kinh nghiệm về xây dựng nông thôn mới trong và ngoài nước... Kết quả đến cuối năm 2012, có 100% xã trên địa bàn Thành phố Hà Nội hoàn thành việc lập quy hoạch xây dựng nông thôn mới.

Nhận thức rõ vị trí, vai trò đặc biệt quan trọng của khu vực nông thôn đối với sự phát triển bền vững Thủ đô, đội ngũ cán bộ từ Thành phố đến cơ sở đã tập trung chỉ đạo, nhiều việc tưởng chừng như rất khó như dồn điền, đổi thửa đã đạt kết quả rất cao, xuất hiện nhiều gương hy sinh lợi ích riêng đã hiến đất, mở đường, đóng góp tiền của xây dựng nông thôn mới được nhân dân đồng thuận cao. Đến nay, Hà Nội là địa phương đi đầu cả nước về kết quả xây dựng nông thôn mới với 213/401 xã đạt chuẩn nông thôn mới (đạt 53,12%). Trước khi xây dựng nông thôn mới, bình quân mỗi xã chỉ đạt 7/19 tiêu chí, đến nay bình quân mỗi xã đạt 16,9 tiêu chí. Đây là kết quả rất cao, tạo tiền đề quan trọng để thành phố hoàn thành xây dựng nông thôn mới trong giai đoạn tới.

Tuy nhiên, trên địa bàn Thành phố Hà Nội vẫn còn nhiều xã chưa đạt chuẩn nông thôn mới, số xã hoàn thành nông thôn mới ở các huyện là chưa đồng đều, một số huyện đạt kết quả thấp như: Mỹ Đức, Ba Vì, Chương Mỹ, Sơn Tây,... Thành phố cần tăng cường chỉ đạo phát động phong trào thi đua "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh", huy động nội thành hỗ trợ ngoại thành, biểu dương tập thể, cá nhân có thành tích nổi bật, cách làm sáng tạo, hiệu quả.

Trong giai đoạn 2016 - 2020, thành phố Hà Nội đề ra mục tiêu chung là: xây dựng nền nông nghiệp Thủ đô phát triển theo hướng gắn với phát triển đô thị sinh thái và du lịch, dịch vụ, sản xuất hàng hóa có năng suất, chất lượng, hiệu quả, cạnh tranh cao; không ngừng nâng cao đời sống vật chất, văn hóa, tinh thần của nông dân, giảm dần sự cách biệt giữa nông thôn và thành thị. Nông dân được đào tạo, tiếp thu tiến bộ kỹ thuật, sản xuất tiên tiến, đóng vai trò làm chủ nông thôn; xây dựng nông thôn Thủ đô có kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội đồng bộ, hiện đại, phát triển theo quy hoạch, gắn kết hợp lý giữa công nghiệp với nông nghiệp, dịch vụ và đô thị. Nông thôn ổn định, giàu bản sắc văn hóa dân tộc, môi trường sinh thái được bảo vệ. Sức mạnh của hệ thống chính trị được nâng cao, đảm bảo giữ vững an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội.

Để hoàn thành mục tiêu xây dựng *Thủ đô Hà Nội văn hiến - văn minh - hiện đại - bền vững* và *xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn*, Nghị quyết Đại hội đại biểu lần thứ XVI của Đảng bộ Thành phố Hà Nội giai đoạn 2015 - 2020 đã xác định năm nhiệm vụ chủ yếu trong thời gian tới như sau:

1- Phát huy tiềm năng thế mạnh của Thủ đô, đẩy mạnh phát triển kinh tế tri thức, đổi mới mô hình tăng trưởng gắn với tái cơ cấu kinh tế, nâng cao chất lượng, hiệu quả, sức cạnh tranh, bảo đảm kinh tế Thủ đô phát triển nhanh, bền vững; bảo đảm an sinh xã hội, tiếp tục nâng cao chất lượng đời sống của nhân dân.

2- Làm tốt công tác quy hoạch và quản lý quy hoạch; xây dựng, quản lý, phát triển đô thị và xây dựng nông thôn mới, gắn với quản lý tốt tài nguyên, cải thiện môi trường.

3- Tích cực phát triển sự nghiệp văn hóa, xây dựng người Hà Nội thanh lịch, văn minh; bảo đảm an sinh, thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội.

4- Giữ vững ổn định chính trị - xã hội, tăng cường củng cố quốc phòng - an ninh, bảo đảm trật tự an toàn xã hội. Tiếp tục mở rộng, nâng cao hiệu quả các hoạt động hợp tác, đối ngoại, hội nhập quốc tế, nâng cao vị thế, uy tín của Thủ đô.

5- Tiếp tục tạo chuyển biến mạnh về công tác xây dựng, chỉnh đốn Đảng, đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh và Nghị quyết Trung ương 4 (khóa XII), nâng cao vai trò tiền phong, gương mẫu của cán bộ, đảng viên, trước hết là cán bộ lãnh đạo, quản lý; xây dựng hệ thống chính trị các cấp thực sự trong sạch, vững mạnh, đáp ứng yêu cầu xây dựng, phát triển Thủ đô.

Những quan điểm mà Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu lên trong tác phẩm *Đời sống mới* cách đây đã 70 năm. Mặc dù được viết trong hoàn cảnh đất nước trường kỳ kháng chiến chống thực dân Pháp và chế độ phong kiến, nhân dân trăm bề khốn khó nhưng tác phẩm cho thấy Chủ tịch Hồ Chí Minh có tầm nhìn vượt thời đại, không chỉ dừng lại ở phạm vi một quốc gia, dân tộc. Quan điểm của Người mãi mãi là tư tưởng chỉ đạo và là cơ sở lý luận quan trọng, giá trị cốt lõi để Thủ đô Hà Nội vận dụng, phát triển xây dựng một Thủ đô văn minh, hiện đại hôm nay và mai sau.

THÁI BÌNH XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI THEO QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

ĐẶNG TRỌNG THĂNG*

Ngày 20-3-1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã công bố tác phẩm *Đời sống mới* để chỉ đạo và động viên phong trào toàn dân xây dựng đời sống mới. Trong lời *Tựa*, Người đã khẳng định ý nghĩa của tác phẩm là giúp nhân dân ta thực hành đời sống mới để cứu quốc và kiến quốc: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1], để "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích của đời sống mới"[2]. Lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về đời sống mới từ 70 năm trước đã tạo nên động lực to lớn thúc đẩy kháng chiến thắng lợi, kiến quốc thành công. Ngày nay, lời dạy ấy vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước nói chung và xây dựng nông thôn mới nói riêng.

---

* Phó Bí thư Thường trực Tỉnh ủy, Chủ tịch Hội đồng nhân dân tỉnh Thái Bình.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.111, 113.

Quán triệt tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong công tác xây dựng đời sống mới, Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa X đã ban hành Nghị quyết về nông nghiệp, nông dân, nông thôn. Ngày 4-6-2010, Thủ tướng Chính phủ đã phê duyệt Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010 - 2020. Đây là chủ trương lớn của Đảng và Nhà nước, là bước đi tất yếu để đổi mới đồng bộ các lĩnh vực ở nông thôn theo hướng hiện đại, trên cơ sở giữ gìn bản sắc văn hóa của làng quê Việt Nam nhằm phát triển nông thôn bền vững, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho nhân dân. 19 tiêu chí trong Bộ tiêu chí quốc gia về nông thôn mới đã bao quát hầu hết các lĩnh vực từ kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội, môi trường, an ninh và xây dựng hệ thống chính trị. Xây dựng nông thôn mới là xây dựng đời sống mới, lối sống mới, là thực hành cần, kiệm, liêm, chính bằng chương trình mục tiêu quốc gia, nhằm đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông thôn, thực hiện thắng lợi mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Việc thực hiện 19 tiêu chí nông thôn mới cũng chính là thực hành đời sống mới theo tư tưởng và lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Là tỉnh vinh dự năm lần được đón Bác về thăm. Trong những lời căn dặn với Đảng bộ và nhân dân tỉnh Thái Bình, Người đặc biệt quan tâm đến nông nghiệp, nông dân, nông thôn. Với đặc điểm của địa phương có 86% cư dân sống ở nông thôn, quán triệt tư tưởng Hồ Chí Minh và nhận thức sâu sắc về vị trí, vai trò to lớn của Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, trong những năm qua, Thái Bình luôn xác định lấy phát triển nông nghiệp làm trọng tâm để phát triển kinh tế, thực hiện công nghiệp hóa,

hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho nhân dân.

Quán triệt tư tưởng Hồ Chí Minh và chủ trương, chính sách của Đảng, Nhà nước về nông nghiệp, nông dân, nông thôn, Thái Bình đã cụ thể hóa bằng Đề án xây dựng 8 xã điểm mô hình nông thôn mới và ban hành Bộ tiêu chí nông thôn mới của tỉnh gồm 19 tiêu chí. Sau quá trình làm điểm tại 8 xã, từ những kết quả đã đạt được trong xây dựng nông thôn, Đại hội đại biểu Đảng bộ tỉnh lần thứ XVIII, nhiệm kỳ 2010 - 2015 đã đề ra mục tiêu tổng quát: "Tạo nền tảng để đến năm 2020 Thái Bình trở thành tỉnh nông thôn mới có nền nông nghiệp và công nghiệp theo hướng hiện đại". Tiếp đó, ngày 28-4-2011, Ban Chấp hành Đảng bộ tỉnh đã ban hành Nghị quyết số 02-NQ/TU về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2011 - 2015, định hướng đến năm 2020.

Thực hiện Nghị quyết số 02-NQ/TU, ngày 3-6-2011, Ủy ban nhân dân tỉnh đã ban hành Quyết định số 1004/QĐ-UBND phê duyệt Đề án xây dựng nông thôn mới tỉnh Thái Bình giai đoạn 2011 - 2015, định hướng đến năm 2020. Ngày 17-6-2011, Thái Bình đã chính thức phát động, ký kết giao ước thực hiện phong trào thi đua "Cả nước chung sức xây dựng nông thôn mới"; kêu gọi các cấp, các ngành, toàn thể nhân dân trong tỉnh, những người con quê hương đang sinh sống, làm việc ở tỉnh ngoài tiếp tục phát huy truyền thống quê hương, bằng những hành động thiết thực, cụ thể, xây dựng Thái Bình trở thành tỉnh đi đầu trong phong trào "Cả nước chung sức xây dựng nông thôn mới".

Trên cơ sở 19 tiêu chí về nông thôn mới của Trung ương, căn cứ vào điều kiện thực tiễn ở địa phương, Thái Bình đã

rút gọn chỉ còn 20 chữ để cán bộ, đảng viên và nhân dân dễ hiểu, dễ nhớ, đó là: "Sản xuất phát triển, đời sống sung túc, diện mạo sạch sẽ, thôn xóm văn minh, quản lý dân chủ". Dù chỉ với 20 chữ, nhưng đây chính là sự thể hiện bước đi, cách làm và nỗ lực, quyết tâm của các cấp, các ngành, các tầng lớp nhân dân đối với phong trào xây dựng nông thôn mới ở địa phương.

Ngay từ những ngày đầu triển khai xây dựng nông thôn mới, tỉnh đã tập trung chỉ đạo quyết liệt, huy động cả hệ thống chính trị vào cuộc. Trong đó chú trọng đẩy mạnh công tác thông tin, tuyên truyền dưới nhiều hình thức để nâng cao nhận thức và kiến thức của nhân dân về Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, như: phát động phong trào thi đua "Thái Bình chung sức xây dựng nông thôn mới"; lồng ghép với việc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh, cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa khu dân cư",... Chỉ đạo xây dựng các chuyên trang, chuyên mục về nông thôn mới trên các phương tiện thông tin đại chúng của tỉnh; thông tin, tuyên truyền về nông thôn mới qua panô, áp phích, biển báo, tờ rơi, thông qua các cuộc họp, hội nghị ở cơ sở, thôn, làng,... đã từng bước tạo sự đồng thuận trong nhân dân về xây dựng nông thôn mới ở từng địa phương, cơ sở. Cùng với việc thông tin, tuyên truyền, tỉnh đã lập quy hoạch, đề án xây dựng nông thôn mới cho tất cả các xã (đạt 100%) và đã được phê duyệt.

Song song với việc đẩy mạnh tuyên truyền, tỉnh đã sớm ban hành các cơ chế, chính sách và kịp thời điều chỉnh, bổ sung để phù hợp với điều kiện của tỉnh, đặc biệt là cơ chế trong quản lý và hỗ trợ đầu tư xây dựng hạ tầng nông thôn

như Quyết định số 09/2011/QĐ-UBND, ngày 16-8-2011, Quyết định số 02/2013/QĐ-UBND, ngày 7-2-2013, Quyết định số 19/2013/QĐ-UBND, ngày 7-11-2013, từ đó đã làm thay đổi nhận thức, cách làm, khắc phục đáng kể tư tưởng trông chờ, ỷ lại; thu hút được một lượng khá lớn nguồn lực đối ứng của địa phương và cộng đồng dân cư tham gia. Đồng thời, tập trung cho công tác xây dựng kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội nông thôn; tập trung mọi nguồn lực để hỗ trợ phát triển sản xuất thông qua các chương trình, đề án, như: hỗ trợ đầu tư xây dựng cơ sở chăn nuôi gia súc, gia cầm; hỗ trợ đầu tư xây dựng cơ sở sản xuất giống ngao sinh sản; hỗ trợ đóng mới tàu, nâng cấp tàu phục vụ hoạt động khai thác thủy sản; hỗ trợ mua máy, thiết bị phục vụ sản xuất nông nghiệp; hỗ trợ xây dựng cơ sở chế biến sản phẩm nông nghiệp, thủy sản; hỗ trợ sản xuất cây vụ đông; một số cơ chế, chính sách ưu đãi, khuyến khích đầu tư và quản lý khai thác công trình cấp nước sạch nông thôn giai đoạn 2012 - 2015; ưu đãi về tiền sử dụng đất, tiền thuê đất; hỗ trợ giải phóng mặt bằng; hỗ trợ tạo nguồn nước; hỗ trợ đầu tư xây dựng công trình; ưu đãi về thuế; quy định một số cơ chế, chính sách hỗ trợ thu gom, xử lý rác thải sinh hoạt trên địa bàn tỉnh giai đoạn đến năm 2020. Chú trọng việc dạy nghề cho lao động nông thôn, giảm nghèo bền vững; phát triển giáo dục, y tế, văn hóa, môi trường nông thôn; nâng cao chất lượng tổ chức đảng, chính quyền, đoàn thể chính trị,...

Kết quả, sau hơn 6 năm triển khai thực hiện, phong trào xây dựng nông thôn mới trên địa bàn tỉnh Thái Bình đã tạo được sự chuyển biến tích cực về nhận thức trong cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân; người dân tin tưởng vào

đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước, thấy rõ được vai trò chủ thể của mình trong việc hiện Chương trình, tự giác tham gia bằng nhiều công việc thiết thực. Đời sống vật chất, tinh thần nông dân nông thôn được nâng cao, giảm dần các tệ nạn xã hội. Thái Bình hiện có 199/263 xã đạt 19 tiêu chí nông thôn mới, trong đó có 174 xã đã được công nhận đạt chuẩn (chiếm 66,2% tổng số xã toàn tỉnh); 64 xã còn lại có: 53 xã đạt từ 10 - 15 tiêu chí (chiếm 20,15%), 5 xã đạt từ 16 - 18 tiêu chí (chiếm 1,9%), 6 xã đạt 9 tiêu chí (chiếm 2,28%). Số tiêu chí đạt bình quân là 17,44 tiêu chí/xã, tăng trên 11 tiêu chí/xã so với năm 2010, vượt so với bình quân chung trong cả nước 4 tiêu chí/xã; huyện Hưng Hà được công nhận đạt chuẩn nông thôn mới.

Có được kết quả trên là do Thái Bình đã nghiêm túc thực hiện sự lãnh đạo, chỉ đạo của Trung ương, quyết liệt trong điều hành, năng động trong tổ chức thực hiện và đặc biệt đã vận dụng sáng tạo quan điểm, tư tưởng, lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới; đồng thời khơi dậy sự đồng thuận cao của nhân dân, phát huy được vai trò tự chủ "dân làm để dân hưởng", tạo nên sức sống mới, diện mạo mới cho nông nghiệp, nông thôn, nông dân Thái Bình.

Từ thực tiễn xây dựng nông thôn mới ở Thái Bình, có thể rút ra một số kinh nghiệm sau:

- *Thứ nhất,* luôn làm tốt công tác tuyên truyền, vận động để nâng cao nhận thức cho cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân về mục đích, ý nghĩa, tầm quan trọng của việc xây dựng nông thôn mới. Như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã từng nhấn mạnh: "Trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới

có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi. Nói thì phải nói một cách đơn giản, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó... Tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[1]. Quán triệt tư tưởng của Người, những chủ trương, chính sách của Đảng, Nhà nước, ngay từ những ngày đầu thực hiện, tỉnh đã chỉ đạo xây dựng đề cương, tài liệu tuyên truyền về công tác xây dựng nông thôn mới. Thời gian đầu, tập trung tuyên truyền, nâng cao nhận thức của các cấp ủy đảng, chính quyền, cán bộ, đảng viên và nhân dân trong tỉnh về các chủ trương, đường lối của Đảng, Nhà nước, của tỉnh về xây dựng nông thôn mới. Các tiêu chí, đặc biệt là cách thức triển khai xây dựng nông thôn mới của tỉnh được coi là nội dung chính trong công tác tuyên truyền. Các sở, ban, ngành, đoàn thể đã đẩy mạnh tuyên truyền, vận động nông dân ứng dụng tiến bộ khoa học kỹ thuật mới trong sản xuất, chuyển đổi cơ cấu cây trồng, vật nuôi, liên kết hợp tác trong sản xuất, giới thiệu sản phẩm và tiêu thụ nông sản. Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy đã phối hợp tuyên truyền, vận động nông dân tích cực thực hiện công tác dồn điền đổi thửa, hiến đất, đóng góp kinh phí, ngày công làm đường giao thông, thủy lợi nội đồng; chấp hành tốt các chủ trương về giải phóng mặt bằng để triển khai các dự án. Báo Thái Bình, Đài Phát thanh và Truyền hình tỉnh, Cổng thông tin điện tử của tỉnh, các đài truyền thanh cơ sở

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125.

đã xây dựng và duy trì đều đặn các chuyên trang, chuyên mục "Xây dựng nông thôn mới"; chú trọng nhân rộng những mô hình hiệu quả, kinh nghiệm hay, cách làm sáng tạo của các địa phương, đơn vị, đặc biệt là việc triển khai dồn điền đổi thửa, hiến đất làm thủy lợi nội đồng và giao thông nông thôn.

- *Thứ hai,* Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn khẳng định: cách mạng, trước hết phải có Đảng lãnh đạo thì mới thành công. Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới muốn thành công đòi hỏi sự lãnh đạo sâu sát, quyết liệt của các cấp ủy đảng, sự vào cuộc tích cực và phối hợp tốt giữa chính quyền, Mặt trận Tổ quốc, các đoàn thể và nhân dân. Để thực hiện tốt xây dựng nông thôn mới, Thái Bình không ngừng nâng cao vai trò lãnh đạo, chỉ đạo của các cấp ủy đảng, tập trung trí tuệ, tìm biện pháp tháo gỡ những khó khăn, vướng mắc, bất cập đang đặt ra trong quá trình thực hiện. Thường xuyên rà soát, tổng kết kinh nghiệm thực hiện các tiêu chí để hằng năm bổ sung vào nhiệm vụ giải pháp trong xây dựng nông thôn mới. Tăng cường kiểm tra, đôn đốc việc chấp hành quy chế làm việc, việc thực hiện nhiệm vụ của các đồng chí cấp ủy viên đã được phân công theo dõi địa bàn, kịp thời nắm bắt diễn biến tình hình, có biện pháp giúp đỡ các xã tháo gỡ khó khăn.

- *Thứ ba,* thực sự dân chủ, biết lắng nghe ý kiến của nhân dân, tuyệt đối không áp đặt hay dân chủ hình thức trong quá trình vận động, thuyết phục cán bộ, đảng viên và nhân dân.

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã từng dạy: "*Dân chủ* là của quý báu nhất của nhân dân"[1], "*thực hành dân chủ* là chìa khóa

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.10, tr.457.

vạn năng có thể giải quyết mọi khó khăn"[1]. Tại Thái Bình, nhờ thực hiện dân chủ, người dân được tự do bày tỏ chính kiến, đề đạt nguyện vọng hợp tình, hợp lý; đội ngũ cán bộ lắng nghe, tiếp thu ý kiến của nhân nên đã thấu hiểu nguyện vọng, tâm lý, tư tưởng của nhân dân. Từ đó, cấp ủy và chính quyền các cấp đã có những giải đáp thỏa đáng, kịp thời, chính xác với tinh thần trách nhiệm cao trước nhân dân, nhờ vậy tạo được sự đồng tình, đồng thuận cao trong cán bộ, đảng viên và nhân dân.

- *Thứ tư,* theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh, việc xây dựng phẩm chất đạo đức, nhân cách và khả năng của người nông dân là vấn đề nòng cốt. Trên cơ sở đó, người nông dân (vừa là chủ thể, vừa là đối tượng, vừa là mục tiêu cuối cùng của công cuộc xây dựng nông thôn mới) phải siêng năng, cần cù, hăng hái thi đua sản xuất và thực hành tiết kiệm, có tinh thần làm chủ, chủ động, sáng tạo trong lao động, sống có nghĩa, có tình, luôn thương yêu, sẵn sàng "nhường cơm sẻ áo". Quán triệt tư tưởng của Người, trong lãnh đạo, chỉ đạo xây dựng nông thôn mới, tỉnh xác định: chỉ có phát huy vai trò chủ thể của người dân mới bảo đảm sự thành công trong xây dựng nông thôn mới. Do đó, các cấp ủy, chính quyền phải tạo điều kiện để nhân dân tự quản, tự bàn bạc quyết định chương trình xây dựng nông thôn mới ở địa phương. Chỉ khi nào cán bộ chính quyền lấy công khai, minh bạch làm đầu, tạo điều kiện cho người dân có quyền quyết định việc sử dụng nguồn vốn do mình đóng góp, giám sát việc sử dụng nguồn vốn đó thì người dân mới tích cực, hăng hái

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.15, tr.325.

đóng góp tiền của để xây dựng nông thôn mới. Thực tiễn ở Thái Bình đã minh chứng: tổng số vốn đầu tư cho xây dựng nông thôn mới 5 năm (2011 - 2015) đạt 8.000 tỉ đồng (tiền và quy tiền), trong đó nhân dân đóng góp 4.460 tỉ đồng và hiến gần 2.000 ha đất, vốn hỗ trợ của các tổ chức, cá nhân 685 tỉ đồng; riêng năm 2016, đã huy động được nguồn lực đóng góp trong nhân dân là 3.369,48 tỉ đồng xây dựng nông thôn mới.

- *Thứ năm,* trong lãnh đạo, chỉ đạo, tổ chức thực hiện, tỉnh đã kịp thời ban hành, sửa đổi, bổ sung các cơ chế, chính sách cho phù hợp với nguồn lực, điều kiện thực tế của địa phương và nguyện vọng của người dân. Phân cấp cho cơ sở trong thực hiện, nhất là cộng đồng dân cư và quy định rõ trách nhiệm của các cấp, các ngành. Ưu tiên đầu tư các công trình phục vụ sản xuất (giao thông, thủy lợi nội đồng); tập trung cho các công trình do thôn và cộng đồng dân cư quản lý; tận dụng, nâng cấp các công trình hiện có phù hợp tiêu chí nông thôn mới; tranh thủ nguồn lực và sự ủng hộ, giúp đỡ của Trung ương, các tổ chức, cá nhân trong và ngoài tỉnh.

Mặc dù đạt được những kết quả quan trọng, song quá trình xây dựng nông thôn mới ở Thái Bình cũng còn nhiều khó khăn, thách thức và những hạn chế:

Nhận thức của lãnh đạo một số địa phương chưa đầy đủ, chưa đúng mức về Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới; sự phối hợp của các ban, ngành, đoàn thể trong tổ chức chỉ đạo thực hiện có mặt chưa chặt chẽ nên hiệu quả chưa cao. Nguồn lực đầu tư cho Chương trình nói chung chưa đáp ứng được yêu cầu; có nơi còn ỷ lại ngân sách Trung ương. Năng lực và sự nhiệt huyết của một bộ phận cán bộ trong chỉ đạo xây dựng nông thôn mới còn hạn chế, thiếu

sâu sát, giải quyết các khó khăn, vướng mắc chưa kịp thời. Vai trò chủ thể của nhân dân trong quyết định các nội dung xây dựng, quản lý và tổ chức xây dựng nông thôn mới ở một số địa phương chưa được phát huy tốt. Một số xã chủ yếu tập trung nguồn lực cho xây dựng kết cấu hạ tầng, chưa chú trọng đúng mức đến phát triển sản xuất, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho người dân; chất lượng quy hoạch, công tác quản lý và thực hiện quy hoạch còn tùy tiện, thiếu chặt chẽ,...

Để khắc phục những khó khăn, bất cập, tạo đà thực hiện thành công xây dựng nông thôn mới, Thái Bình tập trung thực hiện có hiệu quả một số giải pháp sau:

1- Làm tốt công tác tuyên truyền, vận động nhân dân để các tầng lớp nhân nhân hiểu rõ ý thức được trách nhiệm của mình trong xây dựng nông thôn mới; tạo điều kiện thuận lợi để người dân thể hiện vai trò chủ thể; khuyến khích các mô hình người dân tự làm, tự chủ, tự chịu trách nhiệm trong xây dựng, quản lý, khai thác các công trình hạ tầng; xây dựng đời sống văn hóa; bảo đảm trật tự, an toàn xã hội. Định kỳ tiến hành sơ kết, tổng kết để đánh giá, khen thưởng, phát hiện những cách làm hay, mô hình tốt trong xây dựng nông thôn mới để nhân rộng.

2- Đối với các xã chưa về đích nông thôn mới, cần xây dựng kế hoạch cụ thể, bảo đảm đạt tiêu chí một cách vững chắc, không áp đặt, không chạy theo thành tích. Tăng cường vai trò lãnh đạo của tổ chức cơ sở đảng, nâng cao năng lực quản lý, điều hành của chính quyền, ban chỉ đạo xây dựng nông thôn mới các cấp; sự phối hợp chặt chẽ, hiệu quả của các ban, ngành, đoàn thể trong triển khai thực hiện.

3- Tăng cường rà soát, điều chỉnh, bổ sung quy hoạch sản xuất nông nghiệp phù hợp với điều kiện hội nhập quốc tế. Quy hoạch nông thôn mới cần chú trọng tính liên kết, bảo đảm thống nhất với quy hoạch xây dựng liên vùng và các quy hoạch chuyên ngành khác để có thể phát triển và khai thác đồng bộ kết cấu hạ tầng, đáp ứng sản xuất nông nghiệp hàng hóa. Đẩy mạnh cơ giới hóa, chuyển giao, ứng dụng tiến bộ khoa học - công nghệ, phương pháp quản lý tiên tiến vào sản xuất nông nghiệp. Từng bước xây dựng khu nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao, sản xuất sản phẩm sạch. Để phát triển nông nghiệp sạch, nông nghiệp hàng hóa, nông nghiệp công nghệ cao, các cấp, các ngành, các địa phương trong tỉnh đã tập trung xây dựng, hoàn thành quy hoạch các vùng sản xuất, chỉnh trang đồng ruộng và dồn điền đổi thửa ở toàn bộ các xã, thị trấn, khắc phục tình trạng nhỏ lẻ, phân tán trên các thửa ruộng của mỗi gia đình. Có chính sách thu hút doanh nghiệp đầu tư vào địa bàn nông thôn, phát triển sản xuất kinh doanh nông nghiệp, công nghiệp, dịch vụ; chú trọng công nghiệp chế biến nông sản và công nghiệp sử dụng nhiều lao động nhằm chuyển dịch cơ cấu lao động và kinh tế nông thôn.

4- Tăng cường công tác kiểm tra, giám sát trong xây dựng nông thôn mới nhằm kịp thời phát hiện những hạn chế, vướng mắc để tháo gỡ, giải quyết, tập trung vào những nội dung như: xây dựng thực hiện quy hoạch, thu chi tài chính, đóng góp của nhân dân, vấn đề quản lý đất đai, đền bù giải phóng mặt bằng v.v.. Tuyên truyền để tập hợp, thu hút nhân dân tham gia giám sát, việc thực hiện thông qua công tác mặt trận, phổ biến cho các tổ chức chính trị - xã hội, thành

viên thanh tra nhân dân cùng tham gia giám sát, chỉ đạo tốt hoạt động của ban giám sát cộng đồng, hoạt động giám sát của Mặt trận Tổ quốc.

70 năm đã trôi qua, những lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về đời sống mới đã tạo nên động lực to lớn thúc đẩy kháng chiến thắng lợi, kiến quốc thành công. Ngày nay, lời dạy ấy vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước nói chung và xây dựng nông thôn mới nói riêng trong bối cảnh phát triển mạnh mẽ khoa học công nghệ và hội nhập quốc tế.

BẮC NINH XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI THEO QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

TỈNH ỦY BẮC NINH

Chủ tịch Hồ Chí Minh là lãnh tụ thiên tài của cách mạng Việt Nam, Anh hùng giải phóng dân tộc, Nhà văn hóa kiệt xuất của Việt Nam. Cuộc đời và sự nghiệp của Người gắn chặt với sự nghiệp cách mạng Việt Nam và cách mạng thế giới. Trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội Việt Nam đều sáng ngời những tư tưởng của Người. Trong tác phẩm *Đời sống mới* bàn về xây dựng đời sống văn hóa mới, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định: Mục đích của việc xây dựng đời sống văn hóa mới là: "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[1]. Muốn xây dựng một xã hội mới và tốt đẹp hơn thì cần phải tiêu diệt những thói hư, tật xấu của xã hội, đồng thời phải bồi dưỡng con người có đạo đức, cần kiệm liêm chính chí công vô tư, một lòng một dạ phục vụ nhân dân. Trong xây dựng cái mới phải biết kế thừa và phát triển những đức tính tốt đẹp của tổ tiên ta như yêu nước, yêu lao động, thương yêu đùm bọc lẫn nhau, đoàn kết trong lao động, chiến đấu,... và học tập những gương tốt của nhân dân.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.111.

Quán triệt tư tưởng của Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới, Đảng và Nhà nước ta đã có nhiều chỉ thị, nghị quyết về phát triển nông nghiệp, xây dựng nông thôn, nâng cao đời sống của người nông dân. Nghị quyết Hội nghị lần thứ 7 Ban Chấp hành Trung ương khóa X về nông nghiệp, nông dân, nông thôn đã đề ra nhiệm vụ xây dựng nông thôn mới. Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng tiếp tục khẳng định: "*Xây dựng nông thôn mới*: gắn với phát triển đô thị và bố trí các điểm dân cư. Phát triển mạnh công nghiệp, dịch vụ và làng nghề gắn với bảo vệ môi trường. Triển khai chương trình xây dựng nông thôn mới phù hợp với đặc điểm từng vùng theo các bước đi cụ thể, vững chắc trong từng giai đoạn; giữ gìn và phát huy những nét văn hóa đặc sắc của nông thôn Việt Nam. Đẩy mạnh xây dựng kết cấu hạ tầng nông thôn. Tạo môi trường thuận lợi để khai thác mọi khả năng đầu tư vào nông nghiệp và nông thôn, nhất là đầu tư của các doanh nghiệp nhỏ và vừa, thu hút nhiều lao động"[1]. Ngày 4-6-2010, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 800 QĐ-TTg về Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010- 2020, với mục tiêu chung: Xây dựng nông thôn có kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội từng bước hiện đại; cơ cấu kinh tế và các hình thức tổ chức sản xuất hợp lý, gắn nông nghiệp với phát triển nhanh công nghiệp, dịch vụ; gắn phát triển nông thôn với đô thị theo quy hoạch; xã hội nông thôn dân chủ, ổn định, giàu bản sắc văn hóa dân tộc; môi trường sinh thái được bảo vệ; an

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Sđd*, tr.123.

ninh trật tự được giữ vững; đời sống vật chất và tinh thần của người dân ngày càng được nâng cao; theo định hướng xã hội chủ nghĩa.

1. Bắc Ninh triển khai thực hiện chương trình xây dựng nông thôn mới

Khi tái lập tỉnh năm 1997, Bắc Ninh là một tỉnh thuần nông với một số làng nghề truyền thống, công nghiệp hầu như không có gì. Với tầm nhìn tương lai, cùng với những hoạch định chiến lược, Đảng bộ, chính quyền và các tầng lớp nhân dân trong tỉnh đã chung sức, đồng lòng quyết tâm xây dựng Bắc Ninh thành tỉnh công nghiệp theo hướng hiện đại. Ngày 4-5-2001, Ban Chấp hành Đảng bộ tỉnh Bắc Ninh khóa XVI ban hành Nghị quyết số 02-NQ/TU về xây dựng và phát triển các khu công nghiệp, cụm công nghiệp. Đây là tiền đề để Đảng bộ và nhân dân toàn tỉnh tiến hành công nghiệp hóa, hiện đại hóa, cơ cấu sắp xếp lại sản xuất và là tiền đề để xây dựng nông thôn mới. Hàng nghìn hécta đất được quy hoạch xây dựng các khu công nghiệp, cụm công nghiệp, xây dựng kết cấu hạ tầng kỹ thuật và hạ tầng xã hội. Hàng loạt các chính sách, quy định cởi mở, hấp dẫn, tạo hình ảnh một Bắc Ninh thông thoáng, thân thiện đã cuốn hút các nhà đầu tư trong và ngoài nước tìm đến dựng nghiệp. Nhiều nhà đầu tư nước ngoài khi đến Bắc Ninh đều thừa nhận "Bắc Ninh đất lành chim đậu".

Để quan điểm, chủ trương, đường lối của Đảng, Nhà nước về xây dựng nông thôn mới nhanh chóng đi vào cuộc sống, Tỉnh ủy Bắc Ninh xác định đây là nhiệm vụ chính trị của cả hệ thống chính trị và của mỗi người dân. Cụ thể hóa các văn

bản chỉ đạo của Trung ương, tỉnh Bắc Ninh đã ban hành các văn bản chỉ đạo việc triển khai thực hiện xây dựng nông thôn mới trên địa bàn tỉnh như: Kế hoạch số 1187/KH-UBND, ngày 7-7-2010 của Ủy ban nhân dân tỉnh về việc xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010 - 2020; Quyết định số 168/2010/QĐ-UBND, ngày 31-12-2010 của Ủy ban nhân dân tỉnh Bắc Ninh về việc phê duyệt đề án xây dựng Nông thôn mới tỉnh Bắc Ninh giai đoạn 2010 - 2020, trong đó xác định mục tiêu đến năm 2015 có 50% số xã và đến năm 2020 có 80% số xã đạt chuẩn nông thôn mới,... Bên cạnh đó, tỉnh cũng đã ban hành nhiều văn bản về cơ chế chính sách để thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới như: quy định hỗ trợ xây dựng điểm tập kết, vận chuyển rác thải khu vực nông thôn; quy định hỗ trợ phát triển sản xuất nông nghiệp và hạ tầng nông thôn; quy định tiêu chuẩn, trình tự, thủ tục, hồ sơ công nhận danh hiệu "Gia đình văn hóa", "Làng văn hóa", "Khu phố văn hóa"; quy định quản lý chất thải rắn; quy định hỗ trợ thực hiện hỏa táng, điện táng người chết; quy định chế độ hỗ trợ đầu tư xây dựng dự án nước sạch nông thôn,... nhằm thúc đẩy phát triển sản xuất, nâng cao thu nhập, cải thiện đời sống cho người dân sống trên địa bàn nông thôn.

Ngay trong những năm đầu triển khai, Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới đã nhanh chóng trở thành phong trào của cả tỉnh, thu hút sự tham gia của cả cộng đồng, phát huy được sức mạnh của cả xã hội. Nhiệm vụ về xây dựng nông thôn mới được xác định rõ trong nghị quyết đại hội Đảng các cấp từ tỉnh đến huyện và xã. Ban Thường vụ Tỉnh ủy đã trực tiếp chỉ đạo xây dựng Ban

Chỉ đạo và Văn phòng điều phối chương trình xây dựng nông thôn mới từ tỉnh đến huyện; thực hiện chương trình thí điểm xây dựng mô hình nông thôn mới cấp xã tại 8 xã điểm ở 8 huyện, thị xã, thành phố. Trong quá trình triển khai xây dựng nông thôn mới, Ban Chỉ đạo các cấp đã kế thừa kinh nghiệm chỉ đạo xây dựng nông thôn mới tại 8 xã điểm; thống nhất các xã lựa chọn những tiêu chí mà đa số người dân thấy cần thì tập trung làm trước, khuyến khích triển khai những công việc từng thôn, xóm, từng hộ dân có thể tự làm được, tập trung cao cho nhiệm vụ phát triển sản xuất, dồn điền, đổi thửa gắn với quy hoạch đồng ruộng, cơ giới hóa các khâu trong quá trình sản xuất, chế biến và đẩy mạnh ứng dụng khoa học - công nghệ vào sản xuất. Bên cạnh đó, đã quan tâm tới công tác đào tạo nghề cho lao động nông thôn theo hướng nâng cao kỹ năng tay nghề, giải quyết việc làm cho nông dân theo cả hai hướng phi nông nghiệp và nông nghiệp; quan tâm tới chất lượng các lĩnh vực giáo dục, y tế, văn hóa, xây dựng tình làng nghĩa xóm, giữ gìn vệ sinh môi trường và an ninh nông thôn. Đồng thời, chú trọng phát động và tổ chức rộng khắp phong trào thi đua "Cả nước chung sức xây dựng nông thôn mới".

2. Một số kết quả bước đầu

Nhận thức sâu sắc về vị trí, vai trò của hệ thống chính trị trong xây dựng nông thôn mới, dưới sự lãnh đạo, chỉ đạo sát sao, hiệu quả của Tỉnh ủy, cấp ủy, chính quyền các cấp, nhất là tổ chức cơ sở Đảng ở nông thôn đã không ngừng đổi mới nội dung, phương thức hoạt động, nâng cao vai trò hạt nhân lãnh đạo. Để nâng cao chất lượng đảng viên, Ban

Thường vụ Tỉnh ủy chú trọng nâng cao chất lượng sinh hoạt chi bộ, sinh hoạt cấp ủy. Tỉnh ủy đã ban hành kế hoạch về nâng cao chất lượng sinh hoạt chi bộ; quy định về việc các đồng chí tỉnh ủy viên đi công tác cơ sở và dự sinh hoạt chi bộ; khảo sát và có hướng dẫn để đổi mới, nâng cao chất lượng sinh hoạt ở các chi bộ có đông đảng viên. Vì vậy, đội ngũ cán bộ cơ sở đã có bước trưởng thành nhanh; công tác đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ cán bộ cơ sở đạt chuẩn được quan tâm. Đến hết năm 2015, toàn tỉnh có 88/97 (đạt 90,7%) số xã đạt tiêu chí về hệ thống tổ chức chính trị, xã hội. Đến ngày 30-6-2016, 100% các hợp tác xã thực hiện chuyển đổi theo Luật hợp tác xã năm 2012.

Nhằm góp phần nâng cao nhận thức cho cán bộ, đảng viên và nhân dân hiểu rõ mục đích, nội dung, tư tưởng chỉ đạo, cơ chế, chính sách của Đảng, Nhà nước, của tỉnh về xây dựng nông thôn mới, công tác tuyên truyền được các cấp ủy, chính quyền, cơ quan chức năng, Mặt trận Tổ quốc, các đoàn thể quần chúng chú trọng đẩy mạnh, nêu cao trách nhiệm trong việc xây dựng nông thôn mới và coi đây là nhiệm vụ trọng tâm. Hầu hết các sở, ngành, các xã và nhân dân các địa phương tích cực hưởng ứng, quyết liệt thực hiện các chương trình, dự án xây dựng nông thôn mới. Đã huy động tổng lực các nguồn vốn cho xây dựng nông thôn mới, ngoài nguồn vốn Nhà nước hỗ trợ, chú trọng huy động các nguồn vốn khác như từ ngân hàng, doanh nghiệp và xã hội, đặc biệt là huy động nội lực trong nhân dân, như góp công lao động, hiến đất, vật liệu, tiền, đóng góp tinh thần và động viên người thành đạt tham gia. Đến hết 2016, tổng vốn đầu tư cho xây dựng nông thôn mới toàn tỉnh đạt 7.397,423 tỉ

đồng; các doanh nghiệp và nhân dân trong tỉnh tự nguyện đóng góp 631 tỉ đồng, 13.175 ngày công và hiến trên 150 nghìn mét vuông đất để xây dựng các công trình công cộng nông thôn tại các địa phương nhằm góp phần đạt các tiêu chí nông thôn mới.

Với sự tập trung lãnh đạo, chỉ đạo của tỉnh, các ngành chức năng, các địa phương triển khai đồng bộ, hiệu quả các mục tiêu, nhiệm vụ, chương trình, dự án theo đúng kế hoạch, lộ trình chương trình xây dựng nông thôn mới. Đến nay, 97/97 xã (đạt 100% số xã) hoàn thành công tác quy hoạch tổng thể (không gian) xã và quy hoạch sử dụng đất; 89/97 xã lập quy hoạch khu trung tâm xã, quy hoạch sản xuất nông nghiệp và đề án xây dựng nông thôn mới (còn 5 xã của thị xã Từ Sơn và 3 xã của thành phố Bắc Ninh thực hiện quy hoạch đô thị nên không lập quy hoạch khu trung tâm xã, quy hoạch sản xuất nông nghiệp). Ngay sau khi các xã hoàn thành việc lập quy hoạch nông thôn mới, các địa phương tổ chức công bố quy hoạch rộng rãi đến người dân bằng cách treo bản đồ quy hoạch tại trụ sở Ủy ban nhân dân xã và tới các thôn; 100% số xã hoàn thành việc cắm mốc chỉ giới quy hoạch khu trung tâm xã. Nhiều địa phương tiếp tục rà soát, điều chỉnh quy hoạch sát với tình hình thực tế của địa phương.

Các địa phương đã quan tâm hơn và tập trung chỉ đạo thực hiện những nội dung trọng điểm, bức xúc trên địa bàn và có nhiều cơ chế, chính sách linh hoạt để huy động nguồn lực thực hiện chương trình. Nhờ đó, tốc độ đạt tiêu chí của các xã tăng lên rõ rệt; kết cấu hạ tầng thiết yếu phục vụ sản xuất và đời sống người dân được các địa phương quan tâm xây dựng, nâng cấp; bộ mặt nông thôn có nhiều đổi mới, thu

nhập của cư dân nông thôn tăng nhanh hơn. Tính đến hết năm 2016, số tiêu chí đạt chuẩn bình quân của tỉnh là 17,16 tiêu chí/xã, tăng 1,45 tiêu chí/xã so với năm 2015, năm 2010 là 8,84 tiêu chí/xã; không còn xã đạt dưới 11 tiêu chí; là một trong những tỉnh có số tiêu chí đạt chuẩn ở mức cao trong cả nước; toàn tỉnh có 58 xã được công nhận xã đạt chuẩn nông thôn mới, đưa tỷ lệ xã đạt nông thôn mới trên toàn tỉnh đạt gần 60%, vượt xa mức bình quân chung của cả nước; huyện Tiên Du và thị xã Từ Sơn hoàn thành chương trình nông thôn mới.

Bằng sự nỗ lực của tỉnh, kết hợp lồng ghép các chương trình, dự án, sau 5 năm triển khai thực hiện (2010 - 2015), toàn tỉnh đầu tư xây dựng hơn 1.000 công trình xây dựng cơ sở hạ tầng nông thôn (giao thông, trường học, trạm y tế, nước sạch, chợ nông thôn,...) làm thay đổi cơ bản cảnh quan, môi trường, góp phần thúc đẩy phát triển kinh tế, nâng cao đời sống người dân nông thôn. Cụ thể: toàn tỉnh đầu tư xây dựng 430km đường bêtông; có 59/97 xã (chiếm 60,8% tổng số xã) đạt tiêu chí giao thông, tăng 58 xã so với năm 2010. Hệ thống y tế xã được phát triển cả bề rộng lẫn bề sâu, công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân được nâng cao; toàn tỉnh xây mới 42 trạm, cải tạo nâng cấp 39 trạm y tế xã; có 73 xã (chiếm 75,2% tổng số xã) đạt tiêu chí y tế. Cơ sở vật chất, trang thiết bị giáo dục được đầu tư theo hướng hiện đại; tỷ lệ phòng học kiên cố các cấp đạt 98,2%, tỷ lệ trường chuẩn quốc gia đạt 87,4% (cao nhất cả nước); có 59/97 xã (chiếm 60,8% tổng số xã) đạt tiêu chí trường học, tăng 30 xã so với năm 2010. Nhà văn hóa, khu thể thao xã, thôn được các địa phương quan tâm xây dựng, hiện nay 100% số xã có nhà văn hóa xã, trong đó có 75 nhà

văn hóa xã đạt chuẩn; 475/583 thôn, làng xây dựng nhà văn hóa; toàn tỉnh có 75 xã (chiếm 77,3% tổng số xã) đạt tiêu chí cơ sở vật chất văn hóa, tăng 70 xã so với năm 2010. Tỷ lệ dân số nông thôn được sử dụng nước hợp vệ sinh đạt 99%, trong đó trên 45% được sử dụng nước sạch đạt tiêu chuẩn; 95,8% số hộ ở nông thôn có đủ các công trình vệ sinh; tất cả các thôn, xóm đều có tổ thu gom, vận chuyển rác thải về điểm tập kết.

Cùng với đó, công tác phát triển sản xuất, tăng thu nhập, xóa đói giảm nghèo được triển khai mạnh mẽ tại nhiều địa phương. Nhiều địa phương thực hiện dồn điền, đổi thửa, thiết kế lại kết cấu hạ tầng, tạo điều kiện đưa cơ giới hóa vào sản xuất. Đồng thời, đổi mới tổ chức sản xuất thông qua tăng cường hoạt động của các hợp tác xã nông nghiệp, tổ chức liên kết sản xuất với mô hình "cánh đồng lớn", sản xuất tập trung, ứng dụng công nghệ cao. Nhờ những nỗ lực đó mà giá trị sản xuất trên một đơn vị diện tích đạt khá cao, điển hình như: khoai tây (huyện Quế Võ) cho thu nhập từ 70 - 90 triệu đồng/ha/vụ; vùng cà rốt sông Thái Bình (huyện Lương Tài cho thu nhập 120 triệu đồng/ha/vụ; vùng cà chua 180 triệu đồng/ha/vụ tại Trung Nghĩa (huyện Yên Phong),... Thu nhập bình quân đầu người khu vực nông thôn năm 2016 đạt 31,6 triệu đồng (mức đạt chuẩn năm 2015 là 29 triệu đồng). Trong giai đoạn 2011 - 2015, tốc độ giảm nghèo toàn tỉnh được đẩy nhanh qua từng năm (bình quân mỗi năm giảm 1,5%); cuối năm 2015, thực hiện rà soát hộ nghèo, cận nghèo theo chuẩn nghèo tiếp cận đa chiều giai đoạn 2016 - 2020, tỷ lệ hộ nghèo của tỉnh Bắc Ninh đạt ở mức 3,53%, đứng thấp thứ 7 toàn quốc và thấp thứ 2 khu vực đồng bằng sông Hồng chỉ sau Thành phố Hà Nội.

Phong trào thi đua "Cả nước chung sức xây dựng nông thôn mới" và phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư" gắn với xây dựng nông thôn mới được các cấp, các ngành tập trung chỉ đạo và lan tỏa sâu rộng trong các tầng lớp nhân dân. Trong đó công tác tuyên truyền, vận động nhân dân tham gia xây dựng nếp sống văn minh, văn hóa cộng đồng được chú trọng, chất lượng gia đình văn hóa, làng văn hóa ngày càng được nâng lên, đời sống tinh thần của người dân nông thôn không ngừng được cải thiện; công tác bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa vật thể, phi vật thể được coi trọng, nhất là dân ca quan họ Bắc Ninh và ca trù. Hằng năm, tỷ lệ hộ gia đình được công nhận gia đình văn hóa luôn được duy trì ở mức cao (đạt 88%); tỷ lệ làng đạt tiêu chuẩn văn hóa đạt 76% năm 2015. Dân ca quan họ Bắc Ninh đã được đưa vào giảng dạy trong các nhà trường.

Sau 20 năm tái lập tỉnh, cơ cấu kinh tế nông nghiệp chuyển dịch theo hướng sản xuất hàng hóa với quy mô ngày càng lớn; tỷ trọng giá trị sản phẩm và lao động của ngành công nghiệp và dịch vụ tăng nhanh: Năm 2016, GRDP theo giá hiện hành của tỉnh ước đạt hơn 125 nghìn tỉ đồng (theo giá so sánh gấp 15,2 lần năm 1997); bình quân 20 năm tăng 15,1%/năm. Cơ cấu kinh tế chuyển dịch tích cực theo hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa, trong đó khu vực nông nghiệp giảm mạnh, tỷ trọng từ 45,1% năm 1997 xuống còn 5% năm 2016; khu vực công nghiệp - xây dựng tăng nhanh, từ 23,8% năm 1997 tăng lên 74,3% năm 2016. Năm 1997, tổng kim ngạch xuất khẩu hàng hóa đạt hơn 20 triệu USD, đến năm 2016 ước đạt 22,8 tỉ USD; tổng mức bán lẻ hàng hóa và

doanh thu dịch vụ tăng cao, năm 2016 ước đạt hơn 39 nghìn tỉ đồng, gấp 41 lần năm 1997.

Bên cạnh những kết quả đạt được, công tác xây dựng nông thôn mới của tỉnh Bắc Ninh vẫn còn gặp phải một số khó khăn, hạn chế sau:

Thứ nhất, kiến thức về xây dựng nông thôn mới của đội ngũ cán bộ kể cả từ các sở, ngành liên quan đến cấp cơ sở đều còn rất hạn chế, nhất là đội ngũ cán bộ cơ sở rất yếu về kiến thức và phương pháp tổ chức xây dựng nông thôn mới trên địa bàn xã.

Thứ hai, công tác tuyên truyền cho nhân dân, nhất là cư dân nông thôn còn chưa thực sự hiệu quả, do đó chưa phát huy được đầy đủ vai trò chủ thể của người dân. Nhiều nơi vẫn hiểu nội dung của Chương trình xây dựng nông thôn mới là "Dự án đầu tư", từ đó thụ động trông đợi sự hỗ trợ của cấp trên.

Thứ ba, phát triển sản xuất, tăng thu nhập cho nông dân được coi là gốc của xây dựng nông thôn mới nhưng đang là vấn đề khó nhất trong thực hiện tiêu chí này; việc chuyển đổi sản xuất nông nghiệp đơn thuần sang sản xuất nông nghiệp hàng hóa gặp nhiều khó khăn.

Thứ tư, nhiều xã chưa động viên được các doanh nghiệp, nhân dân chung sức xây dựng nông thôn mới; các doanh nghiệp, doanh nhân chưa mặn mà, chưa tin tưởng đầu tư vào lĩnh vực nông nghiệp, nông dân, nông thôn; cơ chế, chính sách tích tụ ruộng đất chưa thực sự phát huy hiệu quả. Công tác giải phóng mặt bằng là công việc khó khăn nhất khi xây dựng nông thôn mới, là thách thức lớn đối với các tổ chức đảng.

Thứ năm, công tác chỉ đạo, điều hành của một số cấp ủy Đảng, chính quyền cơ sở chưa tích cực; một số địa phương còn lúng túng khi lập đề án xây dựng nông thôn mới; một số xã đã đạt chuẩn nông thôn mới chưa xây dựng được phương án (kế hoạch) để phát triển nông thôn mới một cách bền vững. Hiện nay mỗi thôn đều có khu tập kết rác thải nhưng chưa có khu xử lý rác thải tập trung của huyện, thị xã do đó hầu hết các khu của thôn đều quá tải.

Thứ sáu, cơ chế bố trí kế hoạch đầu tư xây dựng cơ sở hạ tầng của các xã được giao vốn tới từng dự án (theo hướng dẫn của ban chỉ đạo trung ương việc giao vốn cho các xã theo hệ số: xã đăng ký về đích hệ số là 1,5; xã khó khăn hệ số là 1,3; xã bình thường hệ số là 1, xã đã được công nhận đạt chuẩn nông thôn mới là 0,5) nên các xã không thể chủ động để chuẩn bị đủ điều kiện khởi công các công trình.

Thứ bảy, năm 2014, tỉnh cấp kinh phí lập quy hoạch sản xuất nông nghiệp và lập đề án xây dựng nông thôn mới cho mỗi xã là 100 triệu đồng, nên những xã có quy mô lớn thì đều gặp khó khăn về kinh phí.

3. Một số nhiệm vụ và giải pháp để sớm thực hiện thành công Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới

Có thể nói xây dựng nông thôn mới là một chủ trương đúng đắn, hợp lòng dân, có tác động rõ rệt đến khu vực nông nghiệp, nông dân và nông thôn. Để quá trình xây dựng nông thôn mới thành công, trong giai đoạn tới, tỉnh Bắc Ninh xác định tập trung thực hiện tốt một số nhiệm vụ và giải pháp sau:

Một là, phát huy có hiệu quả vai trò lãnh đạo của các cấp ủy Đảng, vai trò tiên phong, gương mẫu của đảng viên trong xây dựng nông thôn mới; đặc biệt coi trọng nâng cao chất lượng đội ngũ cán bộ cơ sở đáp ứng yêu cầu xây dựng nông thôn mới; xác định đây là khâu trọng yếu để nâng cao năng lực lãnh đạo của tổ chức đảng khu vực nông thôn. Coi việc đối thoại với nhân dân để nắm bắt tình hình tư tưởng, kịp thời tháo gỡ khó khăn, bức xúc của nhân dân, nhất là trong công tác giải phóng mặt bằng phục vụ các nhiệm vụ chính trị của tỉnh là nội dung bắt buộc đối với mỗi cấp ủy, tổ chức cơ sở Đảng.

Hai là, trên cơ sở các văn bản của Trung ương, tiếp tục sửa đổi, bổ sung, hoàn thiện chủ trương, chính sách, cơ chế đồng bộ, sát với thực tế, nhằm tạo động lực cho xây dựng nông thôn mới, cho nông nghiệp, nông dân và nông thôn; có những cơ chế tạo điều kiện cho sự tham gia trực tiếp của người dân với vai trò chủ thể và các tầng lớp, các tổ chức xã hội, gắn phát triển kinh tế với bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống của vùng Bắc Ninh - Kinh Bắc.

Ba là, trong xây dựng các mô hình nông thôn mới, cần chú ý tới tính chất đa dạng cả về điều kiện sống, tập quán, tài nguyên,... không nên khuôn mẫu áp đặt chung cho mọi nơi.

Bốn là, từng bước nâng cao đời sống vật chất, tinh thần của nông dân, cải thiện môi trường sống, nâng cao sức khỏe con người, phát triển sự nghiệp công ích, bảo đảm trật tự trị an, phát huy dân chủ ở cơ sở, bảo đảm an sinh xã hội và tăng cường hiệu lực quản lý nhà nước ở nông thôn đúng như mục tiêu của Đảng là xây dựng một xã hội dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

Năm là, tăng cường nguồn lực cho chương trình xây dựng nông thôn mới tương xứng với mục tiêu đề ra; có những cơ chế ưu đãi, đủ sức hấp dẫn để mời gọi được nhiều doanh nghiệp về đầu tư kinh doanh trong lĩnh vực nông nghiệp, nông thôn; tập trung phát triển ngành nông nghiệp theo hướng sản xuất hàng hóa, ứng dụng công nghệ cao, chất lượng, hiệu quả, giá trị gia tăng cao, chuỗi giá trị.

Sáu là, phát huy tối đa nguồn lực trong nhân dân để xây dựng nông thôn mới, tạo động lực để tỉnh Bắc Ninh trở thành tỉnh công nghiệp và phấn đấu đến năm 2022 Bắc Ninh trở thành thành phố trực thuộc Trung ương.

SƠN LA CHUNG TAY XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI THEO QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

CẦM NGỌC MINH*

Sơn La là tỉnh vùng cao biên giới thuộc khu vực Tây Bắc, có 250km đường biên giới Việt - Lào; diện tích tự nhiên 14.055km^2. Sơn La là một trong những tỉnh có địa bàn rộng lớn (chiếm 4,2% diện tích cả nước); dân số 1,12 triệu người, gồm 12 dân tộc anh em chủ yếu, đa số là đồng bào dân tộc thiểu số như: Thái, Mông, Mường, Khơ Mú, Sinh Mun, Dao, Khánh, La Ha,... (chiếm 82% dân số toàn tỉnh). Nằm ở phía tây bắc đồng bằng Bắc Bộ, Sơn La có vị trí đặc biệt quan trọng trong công tác bảo vệ biên cương, toàn vẹn lãnh thổ. Trải qua hơn 120 năm hình thành và phát triển, nhất là từ khi có Đảng lãnh đạo, cùng với những nỗ lực và ý chí vươn lên không ngừng, nhân dân các dân tộc tỉnh Sơn La đã đạt những thành tựu trong chiến đấu, lao động, sản xuất và học tập.

Sau khi Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, Đảng, Nhà nước và Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động phong trào xây dựng đời sống mới. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập. Ngày 20-3-1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh

---

* Phó Bí thư Tỉnh ủy, Chủ tịch Ủy ban nhân dân tỉnh Sơn La.

Tân Sinh để chỉ đạo và động viên phong trào. Tác phẩm đã phác họa nên những nét cơ bản của con người mới, gia đình mới, làng xã mới, xã hội mới do nhân dân ta làm chủ. Người mong muốn "đồng bào ta mỗi người có một quyển *Đời sống mới* để xem, để hiểu, để thực hành đời sống mới. Như thế, chúng ta nhất định sẽ tiến bộ lớn"[1].

Theo Người, xây dựng và thực hành đời sống mới là công việc của toàn Đảng, toàn dân, toàn quân và của toàn xã hội, từ các cụ già đến cháu bé, từ công nhân, nông dân, bộ đội đến các tầng lớp xã hội khác đều phải thực hiện và có thể thực hiện được việc xây dựng đời sống mới. Vì vậy, đời sống mới "không phải cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì, nó không bảo ai phải hy sinh chút gì. Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc"[2]. Đời sống mới là "làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn"[3].

Vô cùng xúc động và tự hào, trong lần duy nhất lên thăm Tây Bắc vào dịp kỷ niệm 5 năm Ngày chiến thắng Điện Biên Phủ (7-5-1954 - 7-5-1959), tại huyện Thuận Châu, đồng bào các dân tộc Tây Bắc nói chung và tỉnh Sơn La nói riêng đã được nghe lời Chủ tịch Hồ Chí Minh dặn: "Từ khi hòa bình lập lại, đồng bào các dân tộc, bộ đội và cán bộ lại càng đoàn kết chặt chẽ, ra sức tăng gia sản xuất, thực hành tiết kiệm, cải thiện đời sống, giữ gìn an ninh trật tự. Đảng và Chính phủ rất vui lòng trước những thành tích đó"[4]. Thực hiện lời

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.111, 113.

4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.12, tr.203.

căn dặn của Người, Đảng bộ tỉnh Sơn La đã lãnh đạo nhân dân các dân tộc trong tỉnh đồng sức, đồng lòng, phấn đấu vượt qua khó khăn, gian khổ để nhanh chóng khắc phục hậu quả chiến tranh, khôi phục, cải tạo và phát triển kinh tế, văn hóa - xã hội và đã đạt được những thành tựu to lớn, thể hiện trên các lĩnh vực:

- *Về kinh tế:* Từ một nền kinh tế nông nghiệp phân tán, rất nghèo nàn, lạc hậu, Sơn La đã trở thành một địa phương có nền kinh tế bước đầu phát triển. Mạng lưới giao thông vận tải; công nghiệp, tiểu thủ công nghiệp như cơ khí, điện, vật liệu xây dựng, chế biến thực phẩm được đầu tư xây dựng. Với chủ trương điều chỉnh nhân lực miền xuôi lên miền núi phát triển kinh tế, bảo vệ Tổ quốc, Sơn La đã đón hàng chục vạn lao động của các tỉnh Hưng Yên, Thái Bình, Hà Tây (nay thuộc Thành phố Hà Nội) theo tiếng gọi của Đảng đi xây dựng vùng kinh tế mới. Với khẩu hiệu "Cắm rễ cho sâu, làm giàu quê mới", đồng bào đã tiếp tục khai hoang, phục hóa, tăng diện tích ruộng nước, định canh nương rẫy, hạn chế phá rừng, cải tiến kỹ thuật canh tác, tích cực làm thủy lợi, đào đắp mương lấy nước tưới tiêu; mở mang nhiều ngành nghề tiểu thủ công nghiệp. Do đó, hệ thống nông, lâm trường, hợp tác xã bắt đầu hình thành, phát triển. Kết quả các cuộc vận động cải cách dân chủ đã thúc đẩy phong trào hợp tác hóa phát triển rộng khắp, dấy lên các phong trào xây dựng hợp tác xã "Bốn tốt", "Thi đua với Đại Phong" cùng với các phong trào thi đua khác như: "Học tập, đuổi kịp và vượt Cao Đa", "Sơn La quật khởi", v.v., đã mang lại những kết quả thiết thực. Nhiều hợp tác xã sản xuất giỏi đã xuất hiện, điển hình như các hợp tác xã Cao Đa (Phù Yên); A Má, Suối Lìn, Hang

Trùng (Mộc Châu); Chiềng Mai (Mai Sơn). Thực hiện Chỉ thị số 100-CT/TW, ngày 13-1-1981 của Ban Bí thư Trung ương cải tiến công tác khoán, mở rộng khoán sản phẩm đến nhóm lao động và người lao động trong hợp tác xã nông nghiệp, Tỉnh ủy Sơn La đã ra Nghị quyết số 10 về khoán sản phẩm đến nhóm và người lao động. Với cơ chế khoán gọn, phong trào thâm canh tăng vụ, phát triển kinh tế gia đình trở nên sôi nổi. Tiềm năng đất đai, lao động, các ngành nghề không ngừng được khai thác, phát huy. Cơ cấu cây trồng, vật nuôi, mùa vụ từng bước chuyển đổi phù hợp với điều kiện của địa phương, sản xuất nông nghiệp của tỉnh đi vào thế phát triển toàn diện cả về lương thực, chăn nuôi và cây công nghiệp, từng bước hình thành những vùng sản xuất nông nghiệp thâm canh tập trung như chè - bò sữa ở Mộc Châu, ngô - chè - đậu tương - bò thịt ở Nà Sản, cánh kiến đỏ ở Sông Mã, tre nứa dọc ở sông Đà; bò - chè ở Chiềng Chung (Yên Châu), vừng đen xuất khẩu ở Quỳnh Nhai. Đặc biệt, đây là giai đoạn các cấp ủy đảng và chính quyền dành nhiều tâm sức, trí tuệ cùng nhân dân các đồng bào các dân tộc hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ hai cuộc vận động đại di dân tái định cư để phục vụ xây dựng hai công trình thế kỷ là nhà máy Thủy điện Hòa Bình và là nhà máy Thủy điện Sơn La. Riêng thủy điện Sơn La, khi xây dựng đã di chuyển 12.584 hộ với 54.282 nhân khẩu của ba huyện Mường La, Quỳnh Nhai, Thuận Châu đến nơi ở mới. Cùng với đó là nhiều chủ trương, cơ chế, chính sách mới được ban hành phù hợp với thực tiễn nông thôn Sơn La, tạo hành lang pháp lý, môi trường thuận lợi và động lực cho các thành phần kinh tế phát triển; huy động và sử dụng có hiệu quả hơn các nguồn lực đầu tư cho kết cấu hạ tầng

kinh tế - xã hội thiết yếu tại địa bàn nông thôn: hệ thống đường giao thông nông thôn, công trình thủy lợi, điện, nước sinh hoạt, trường học, trạm y tế, các dịch vụ thông tin, truyền thông không ngừng được đầu tư mở rộng, công tác đào tạo nghề, giải quyết việc làm, xóa đói giảm nghèo được quan tâm kịp thời. Bộ mặt nông thôn nhiều nơi khởi sắc.

- Cùng với phát triển kinh tế, Sơn La đã tập trung giải quyết một số vấn đề cấp bách về xã hội. Nổi bật là cuộc vận động thực hiện "Loại bỏ tệ nạn thuốc phiện" và "Cấm trồng, tàng trữ, vận chuyển, buôn bán và nghiện hút thuốc phiện". Toàn tỉnh có gần 15.000 hộ nhân dân các dân tộc vùng cao triệt bỏ cây thuốc phiện, hàng trăm hécta đất chuyển hướng sản xuất với sự đầu tư hỗ trợ của Nhà nước đã giành được nhiều kết quả quan trọng. Mặt khác, cuộc vận động định canh, định cư kết hợp với hợp tác hóa nông nghiệp đã tạo ra bước thay đổi mới của bộ mặt các xã vùng cao. Quá trình vận động định canh, định cư kết hợp với hợp tác hóa và sự hỗ trợ tích cực của Nhà nước đã giúp đồng bào cơ bản xóa bỏ nạn đói lưu niên; bản làng đổi mới, nhà cửa khang trang, sạch sẽ là những thành tích từ cuộc vận động định canh, định cư, tạo ra những biến đổi quan trọng về kinh tế - xã hội ở nhiều vùng, góp phần mở mang kinh tế - văn hóa, củng cố quốc phòng - an ninh chính trị ở vùng cao biên giới của tỉnh; tăng cường khối đại đoàn kết toàn dân tộc, củng cố chính quyền cơ sở; thực hiện một bước chính sách dân tộc của Đảng.

- *Về văn hóa:* Phong trào xây dựng nếp sống văn hóa mới được vận động rộng khắp, những tập tục lạc hậu như mê tín dị đoan, cúng bái, cưới xin lãng phí dần được xóa bỏ, các hương ước, vốn văn hóa truyền thống tốt đẹp được phục hồi

và phát huy. Nhiều lễ hội truyền thống được phục dựng gắn với phát triển du lịch; phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa" phát triển cả về bề rộng và chiều sâu; các thiết chế văn hóa, thể thao, sinh hoạt cộng đồng được đầu tư và phát huy hiệu quả tích cực. Sự nghiệp thể dục - thể thao tiếp tục phát triển, có những tiến bộ mới; cuộc vận động "Toàn dân rèn luyện thân thể theo gương Bác Hồ vĩ đại" phát triển sâu rộng ở mọi địa bàn và đạt kết quả tốt.

- *Sự nghiệp giáo dục - y tế:* Phong trào chống nạn mù chữ, vận động xây dựng nếp sống mới được đồng bào các dân tộc trong tỉnh hưởng ứng và tham gia đông đảo, lôi cuốn từ cụ già, thanh niên, phụ nữ đến các cháu thiếu niên, nhi đồng học chữ, nâng cao trình độ hiểu biết. Cùng với đó là hàng ngàn giáo viên miền xuôi tình nguyện lên Sơn La xây dựng văn hóa - giáo dục miền núi; hệ thống Trường Thanh thiếu niên dân tộc được hình thành. Hầu hết các xã có trường cấp I, cấp II và một số huyện có trường cấp III; chữ Thái được cải tiến, bộ chữ Mông ra đời, các trường nghiệp vụ và kỹ thuật được hình thành. Công tác cải cách giáo dục được chuẩn bị tích cực về nhiều mặt và từng bước được triển khai, số học sinh phổ thông tăng bình quân hằng năm. Phong trào thi đua "Dạy tốt, học tốt" được các trường trong toàn tỉnh hưởng ứng sôi nổi. Bước đầu phát triển giáo dục toàn diện, giáo dục hướng nghiệp ở các trường thị xã, thị trấn và một số cơ sở ở nông thôn; tiếp tục mở rộng đào tạo công nhân kỹ thuật, cán bộ nòng cốt cho cơ sở,... Sự nghiệp y tế có nhiều tiến bộ, cơ sở vật chất - kỹ thuật khám chữa bệnh và số lượng cán bộ y tế được tăng cường. Đặc biệt, việc chăm sóc sức khỏe ban đầu cho nhân dân được chú trọng. Chương trình quốc gia về tiêm

chủng hằng năm cho trẻ em được thực hiện đầy đủ. Các dịch bệnh nguy hiểm như sốt rét, tả, lỵ, bướu cổ được ngăn chặn và đẩy lùi. Công tác truyền thông dân số được tiến hành sâu rộng cùng với các biện pháp kỹ thuật hạn chế sinh đẻ đã có tác dụng giảm tỷ lệ tăng dân số qua từng giai đoạn.

- Công tác xây dựng cơ bản: bước đầu được sắp xếp lại, tập trung hơn cho những mục tiêu then chốt và các công trình trọng điểm. Một số huyện và ngành đã vận dụng tốt phương châm "Nhà nước và nhân dân cùng làm", huy động được nhiều nguồn vốn và sức lao động tại chỗ, xây dựng nhiều công trình mới, đem lại lợi ích thiết thực cho sản xuất và đời sống nhân dân.

Dưới sự lãnh đạo của Đảng, Đảng bộ, chính quyền và nhân dân các dân tộc Sơn La quyết tâm thực hiện các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước, vận dụng một cách sáng tạo vào hoàn cảnh cụ thể của tỉnh vùng cao, biên giới, nhiều dân tộc, trong đó chiến thắng nạn đói là một trong những thành tích đầu tiên của nhân dân các dân tộc Sơn La sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945. Tiến hành có hiệu quả, thanh toán nạn mù chữ, các hủ tục lạc hậu và tệ nạn xã hội là những thành tích có ý nghĩa to lớn, đưa nền kinh tế vốn nghèo nàn, lạc hậu, chậm phát triển, trở thành một tỉnh có nền kinh tế nông - lâm - công nghiệp địa phương phát triển ổn định. Đồng bào các dân tộc vùng cao từng bước thay đổi nếp sống du canh, du cư, tập tục lạc hậu; thực hiện định canh, định cư, có cuộc sống ổn định. Sự nghiệp văn hóa, giáo dục, xã hội có bước tiến rõ rệt. Đời sống vật chất, tinh thần của nhân dân từng bước được cải thiện, bộ mặt nông thôn miền núi thay đổi nhanh chóng.

Tuy nhiên, bên cạnh những thành quả đạt được trên các lĩnh vực kinh tế - chính trị - văn hóa - xã hội, quốc phòng - an ninh, vẫn còn không ít những tồn tại, yếu kém trên nhiều lĩnh vực công tác. Điển hình là việc xây dựng cơ cấu kinh tế công - nông - lâm nghiệp trên địa bàn từng huyện chưa được cụ thể hóa thành những chương trình, chiến lược kinh tế - xã hội và những quy mô phù hợp với đặc điểm, điều kiện của địa phương. Chưa xây dựng được hệ thống chính sách đồng bộ đầu tư cho nông nghiệp, nông dân, nông thôn. Do đó chưa phát huy thế mạnh về lao động, đất đai và tài nguyên địa bàn nông thôn.

Cùng với sự phát triển của đất nước, những tư tưởng, quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới đến nay vẫn còn nguyên giá trị, đặc biệt là các nội dung, phương châm và biện pháp mà Người đã chỉ ra cho cuộc vận động sau gần 70 năm vẫn rất gần gũi, sát thực và cung cấp nhiều kinh nghiệm quý báu trong quá trình đi lên xây dựng công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 (khóa X) về nông nghiệp, nông dân, nông thôn và Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới như một "làn gió mới" thổi hồn và kết tinh những tư tưởng, quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới, nông dân mới và nông thôn mới trong thời đại mới.

Theo Hồ Chí Minh, xây dựng nông thôn mới, thực chất và trước hết là xây dựng người nông dân mới với những phẩm chất đạo đức cao đẹp, siêng năng, cần cù, hăng hái thi đua sản xuất và thực hành tiết kiệm, có tinh thần làm chủ, sống có tình có nghĩa, chan hòa, thương yêu, giúp đỡ

mọi người. Xây dựng nông thôn mới về vật chất trước hết phải làm cho người dân được ăn no, mặc ấm, được học hành, được chữa bệnh. Theo Người, muốn cơm no, áo ấm thì mọi người phải thi đua tăng gia sản xuất và thực hành tiết kiệm, Người viết: "Tăng gia sản xuất tức là một bộ phận trong đời sống mới. Có tinh thần đời sống mới, thì tăng gia sản xuất mới chóng thành công. Mà tăng gia sản xuất có thành công, thì đời sống mới dễ thực hiện... Vì vậy, tăng gia sản xuất và đời sống mới phải đi đôi với nhau, không thể lìa nhau"[1]. Về tinh thần phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái, những người tốt, người giỏi, giúp đỡ, cảm hóa những người kém, người dốt..., phải làm cho cả làng biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân. Về phong tục, phải làm cho mỗi làng trở thành làng thuần phong mỹ tục, v.v..

Muốn xây dựng nông thôn mới, từng người dân phải có đời sống mới. Theo Người: Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người dân là gốc của làng nước, một người làm tốt đời sống mới trước hết phải sốt sắng yêu Tổ quốc, việc gì có lợi cho nước, cho làng phải hết sức làm, việc gì có hại cho nước, cho làng phải hết sức tránh. Không kiêu căng, nịnh hót, không tham lam, bủn xỉn. Ăn mặc sạch sẽ, giản đơn, chất phác, không lượt thượt, không xa xỉ, không lòe loẹt. Làm việc thì phải siêng năng, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Cách cư xử với mọi người thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ. Ham học hỏi, ham cầu tiến bộ. Ai cũng làm được như

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.116.

thế thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh[1].

Vận dụng sáng tạo những tư tưởng, quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới trong công tác lãnh đạo, chỉ đạo, Đảng bộ và nhân dân các dân tộc tỉnh Sơn La đã tiếp tục quán triệt sâu sắc sự nghiệp đổi mới và chính sách đại đoàn kết toàn dân tộc. Đảng bộ, chính quyền tỉnh, các tầng lớp dân cư, đặc biệt là nông dân đã đón nhận chương trình xây dựng nông thôn mới với tinh thần phấn khởi niềm tin vào sự lãnh đạo của Đảng và Nhà nước, xây dựng quê hương, bản làng ngày càng giàu đẹp.

Đánh giá lại kết quả vận động nhân dân xây dựng nông thôn mới theo Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 (khóa X) và Quyết định số 800/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ từ năm 2010 đến nay, cái được lớn nhất là việc huy động cả hệ thống chính trị từ tỉnh đến cơ sở thôn bản vào cuộc đã làm "chuyển biến căn bản tư duy, nhận thức" của đại đa số cán bộ, đảng viên và nhân dân về xây dựng nông thôn mới, chương trình đã dần trở thành phong trào sâu rộng trong toàn tỉnh, từng bước đi vào cuộc sống, nhân dân nhận thức được mình làm để xây dựng quê hương, bản làng của mình, tư tưởng trông chờ, ỷ lại đã dần được đẩy lùi, sự tự giác được thể hiện rõ nhất trong việc hiến đất, đóng góp công sức, tiền của để chỉnh trang nơi ở xanh - sạch - đẹp, rời dọn công trình làm đường giao thông nông thôn, đầu tư cho sản xuất, đóng góp xây dựng các công trình công cộng, nhân dân đóng góp hoàn toàn tự nguyện, không có tình trạng ép buộc, không có nợ đọng

---

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117.

xây dựng cơ bản. Từ đó, hệ thống chính trị ở nông thôn được củng cố, kiện toàn, dân chủ ở cơ sở được phát huy, an ninh trị, trật tự an toàn xã hội khu vực nông thôn được giữ vững, đời sống vật chất, tinh thần nông dân từng bước được cải thiện, môi trường ngày càng sanh - sạch - đẹp, góp phần thực hiện thành công Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 (khóa X) về nông nghiệp, nông dân, nông thôn. Kết quả thể hiện qua các mặt:

- Về công tác tuyên truyền, phát động thi đua: xác định đúng tầm quan trọng của Nghị quyết Trung ương 7 (khoá X) về nông nghiệp nông dân, nông thôn đối với một tỉnh miền núi, sản xuất nông nghiệp là chính, Tỉnh ủy Sơn La đã xây dựng Kế hoạch tổ chức triển khai học tập, quán triệt sâu sắc đến cán bộ lãnh đạo chủ chốt toàn tỉnh, đồng thời ban hành Chương trình số 18-CTr/TU, ngày 3-12-2008 chỉ đạo tổ chức thực hiện thống nhất trong toàn tỉnh; chỉ đạo các cấp, các ngành, các địa phương phổ biến, quán triệt sâu rộng Nghị quyết đến cán bộ, đảng viên và nhân dân các dân tộc trong tỉnh. Gắn việc tổ chức thực hiện Nghị quyết Trung ương 7 (khoá X) với tiếp tục thực hiện Nghị quyết Trung ương 5 (khoá IX) về công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn và Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới. Cùng với việc tổ chức học tập, quán triệt về triển khai thực hiện Nghị quyết Trung ương, Tỉnh ủy, Hội đồng nhân dân, Ủy ban nhân dân tỉnh đã chỉ đạo các ban, ngành, đoàn thể tỉnh, các huyện, thành phố đẩy mạnh công tác thông tin, tuyên truyền trong cán bộ, đảng viên và nhân dân, nhất là tổ chức tuyên truyền rộng rãi trên các phương tiện thông tin đại chúng nội dung Nghị quyết Trung ương 5

(khóa IX), Nghị quyết Trung ương 7 (khóa X), Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới. Tổ chức phát động phong trào "Toàn dân chung sức xây dựng nông thôn mới", xây dựng nhiều cụm áp phích, panô, băng rôn tuyên truyền về Chương trình tới từng xã, bản, khu dân cư, gắn với đẩy mạnh việc học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh; cuộc vận động "Toàn dân xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư" gắn với xây dựng nông thôn mới với nhiều hình thức phong phú, sinh động và sáng tạo.

- Về ban hành văn bản, cơ chế, chính sách hướng dẫn thực hiện: Vận dụng và cụ thể hóa Nghị quyết Trung ương về nông nghiệp, nông dân, nông thôn vào điều kiện thực tiễn của địa phương, Tỉnh ủy, Hội đồng nhân dân, Ủy ban nhân dân tỉnh đã ban hành nhiều văn bản (nghị quyết, chỉ thị, quyết định) lãnh đạo, chỉ đạo thực hiện; nhất là cơ chế chính sách thiết thực để tổ chức thực hiện thắng lợi công tác di dân tái định cư thủy điện Sơn La; hỗ trợ phát triển giao thông nông thôn; hỗ trợ phát triển chăn nuôi đại gia súc; xây dựng nông thôn mới.

- Về đầu tư xây dựng cơ sở hạ tầng thiết yếu: hệ thống hạ tầng nông thôn được quan tâm đầu tư, nhất là các tuyến đường giao thông nông thôn bằng bêtông xi măng với 2.031 tuyến/865,5km đường, giá trị trên 1.048 tỉ đồng, trong đó: ngân sách hỗ trợ chiếm 32%, nhân dân đóng góp công sức, tiền, vật liệu, hiến đất chiếm 68% đã góp phần thay đổi diện mạo nông thôn ngày càng khang trang, sạch đẹp hơn, xây dựng mới 731 trạm biến áp, 2.614km đường dây điện; nâng cấp, sửa chữa 178 nhà văn hóa xã, 1.850 nhà văn hóa bản; 44 trạm y tế xã; 739 công trình trường lớp học với trên

1.500 phòng học và phòng chức năng; 350 công trình thủy lợi; kiên cố hóa được 1.285km kênh mương; hỗ trợ xóa 27.612 nhà tạm; xây dựng mới và nâng cấp được 80 công trình trụ sở xã,...

- Về chuyển dịch cơ cấu kinh tế gắn với tái cơ cấu ngành nông nghiệp, nâng cao thu nhập - giảm nghèo bền vững: rà soát phê duyệt 13 dự án quy hoạch sản phẩm ngành về phát triển sản xuất nông lâm sản hàng hóa, chuyển dịch cơ cấu cây trồng, vật nuôi, thủy sản, tạo sản phẩm chủ lực: ngô, cà phê, chè, cao su, rau an toàn; vùng nguyên liệu tập trung mía đường; chăn nuôi bò sữa, cá tầm, nuôi trồng thủy sản trên các hồ thủy điện, phát triển chăn nuôi, cơ sở giết mổ gia súc, phát triển cây dược liệu và lâm sản ngoài gỗ. Bước đầu hình thành các vùng, khu nông nghiệp công nghệ cao, liên kết theo chuỗi giá trị: Mộc Châu, Yên Châu, Mai Sơn, Phù Yên, Sông Mã,... Tổ chức 14.297 lớp tập huấn cho 576.384 lượt người về các kiến thức: áp dụng tiến bộ kỹ thuật công nghệ mới vào sản xuất, liên kết trong sản xuất, bảo quản chế biến và tiêu thụ sản phẩm. Thực hiện thành công 49 loại mô hình khuyến nông với 15.800 hộ nông dân tham gia và 500 mô hình khuyến nông tự nguyện trên các lĩnh vực: chăn nuôi, trồng trọt, nuôi trồng thủy sản; có 22.965 lao động được học nghề, bao gồm: 7.154 người học nhóm nghề phi nông nghiệp, 15.811 người học nhóm nghề nông nghiệp; tỷ lệ lao động qua đào tạo đạt 35%, lao động có việc làm thường xuyên đạt 85,1% số xã. Thành lập mới 172 hợp tác xã nông nghiệp, 196 tổ hợp tác, 10.000 hộ sản xuất theo mô hình trang trại,... Lồng ghép các chương trình, dự án như Chương trình 30a, 135, Chương trình xây dựng nông thôn mới, Dự án di dân tái định cư

thủy điện Sơn La, các chương trình, chính sách dân tộc khác trên địa bàn, qua 5 năm triển khai thực hiện, thu nhập bình quân đầu người đạt 16 triệu đồng, tăng 1,87 lần so với năm 2010, tỷ lệ hộ nghèo theo chuẩn nghèo đa chiều khu vực nông thôn còn 40,04%, các xã thuộc huyện nghèo còn 40,41%.

- Về phát triển giáo dục, y tế, văn hóa, môi trường: tỷ lệ học sinh đến trường tăng, tỷ lệ học sinh ra lớp đảm bảo theo yêu cầu; công tác phổ cập giáo dục, chống mù chữ được quan tâm, trong 5 năm đã xóa mù chữ cho 5.932 người trong độ tuổi lao động thuộc đối tượng là người dân tộc ở vùng sâu, vùng xa; có 130 trường đạt chuẩn quốc gia, tăng 84 trường so với năm 2011. Mạng lưới y tế xã tiếp tục được đầu tư nâng cấp, mở rộng cơ sở vật chất và trang thiết bị; tăng cường năng lực đội ngũ y, bác sỹ tại các trạm; tỷ lệ người dân tham gia bảo hiểm y tế tăng dần qua các năm (năm 2015 đạt 91,4%). Hệ thống thiết chế văn hóa, đời sống văn hóa ở nông thôn đã được quan tâm đầu tư, các phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" và cuộc vận động "Xây dựng gia đình năm không, ba sạch gắn với việc xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh" đã được triển khai rộng khắp trong tỉnh; số hộ đạt chuẩn gia đình văn hóa ngày càng tăng. Các hoạt động bảo vệ môi trường trên địa bàn các xã được đẩy mạnh với các hoạt động hướng dẫn vận động người dân làm nhà tiêu, hố rác, thu gom chất thải rắn, chỉnh trang đường làng, ngõ xóm, tăng cường quản lý hoạt động kinh doanh gây chất thải ô nhiễm, sử dụng thuốc diệt cỏ; quản lý chất lượng nông lâm, sản, thủy sản; đẩy mạnh hoạt động bảo vệ tài nguyên đất và rừng, thực hiện việc mai táng theo quy hoạch, quy ước, hương ước.

- Về nâng cao chất lượng tổ chức đảng, chính quyền, đoàn thể chính trị - xã hội trên địa bàn và đảm bảo an ninh - chính trị khu vực nông thôn: từ năm 2010, tỉnh đã mở 592 lớp đào tạo cho 66.480 lượt cán bộ, công chức cấp xã; 68 lớp bồi dưỡng cho 4.582 lượt người hoạt động không chuyên trách; 80 lớp cho 5.492 lượt đại biểu Hội đồng nhân dân xã. Tuyển dụng được 690 người có trình độ từ trung cấp trở lên về làm công chức cấp xã. Thu hút được 213 trí thức trẻ, có chuyên môn kỹ thuật về tham gia công tác tại các xã thuộc 5 huyện nghèo, thí điểm tuyển chọn được 49 đội viên trí thức trẻ, trình độ đại học tăng cường về làm phó chủ tịch xã. Hướng dẫn nhân rộng, phát huy hiệu quả mô hình "Nhóm liên gia tự quản" trong nông thôn, thực hiện phòng, chống tệ nạn xã hội và các hủ tục lạc hậu, gắn với thực hiện phong trào "Toàn dân bảo vệ an ninh Tổ quốc" an ninh chính trị, trật tự xã hội nông thôn được giữ vững; kết quả từ việc duy trì hoạt động của gần 17.000 nhóm liên gia tự quản trên địa bàn đã góp phần to lớn kiềm chế các hoạt động của tội phạm.

- Về huy động nguồn lực: trong 5 năm huy động được khoảng 36.795 tỉ đồng, trong đó: ngân sách hỗ trợ 12.272,5 tỉ đồng (chiếm 33,4%), gồm: trực tiếp 844,1 tỉ đồng (chiếm 2,3%), lồng ghép 11.428,4 tỉ đồng (chiếm 31,1%), chủ lực là các chương trình 30a, 135, giảm nghèo, các chương trình có mục tiêu, các chính sách dân tộc; vốn tín dụng 21.258,9 tỉ đồng (chiếm 57,8%), trong đó đầu tư phát triển 6.681,073 tỉ đồng, thương mại 14.577,8 tỉ đồng, vốn doanh nghiệp 978,7 tỉ đồng (chiếm 2,7%), chủ yếu do các tập đoàn điện lực, cao su, viễn thông,... đầu tư; vốn cộng đồng dân cư 1.160,1 tỉ đồng (chiếm 3,1%); huy động khác 1.124,7 tỉ đồng (chiếm 3,0%) từ

các dự án tài trợ đầu tư thủy lợi, giáo dục, chợ, giảm nghèo, môi trường.

Thực hiện theo chuẩn mực của Bộ tiêu chí, so sánh với năm 2010, bình quân các xã chỉ đạt 1,61 tiêu chí, trong đó có 8 xã đạt 5 - 6 tiêu chí, 162 xã đạt 1 - 4 tiêu chí, 18 xã trắng không đạt tiêu chí; đến hết năm 2016, cấp xã đạt bình quân 7,9 tiêu chí, hằng năm đều tăng bình quân từ 1,5 tiêu chí/xã trở lên, trong đó 8 xã đạt 19 tiêu chí; 5 xã đạt từ 15 - 18 tiêu chí; 28 xã đạt từ 10 - 14 tiêu chí; 134 xã đạt 5 - 9 tiêu chí; 13 xã đạt dưới 5 tiêu chí (các xã còn lại ở nhóm khó khăn cũng đều đạt 4 tiêu chí).

Chặng đường 70 năm (1947 - 2017), nhân dân các dân tộc tỉnh Sơn La đã vượt qua những khó khăn, thử thách về chiến tranh, thiên tai, địch họa, từng bước khôi phục và xây dựng nền kinh tế - văn hóa - xã hội. Dưới ánh sáng của các nghị quyết của Trung ương Đảng và các nghị quyết của Đảng bộ tỉnh, nhân dân Sơn La đã triển khai và thực hiện có hiệu quả các phong trào cách mạng ở địa phương, hoàn thành thắng lợi nhiệm vụ xây dựng kinh tế, ổn định đời sống, giữ vững an ninh chính trị, đảm bảo an toàn xã hội. Đặc biệt, Sơn La đã tìm ra hướng đi mới, phù hợp với việc xây dựng và cải tạo kinh tế ở địa phương. Các cấp ủy đảng, chính quyền, các đoàn thể quần chúng được kiện toàn và củng cố giữ vững được mối đoàn kết, thống nhất và phát huy mạnh mẽ quyền làm chủ của nhân dân lao động. Các mặt văn hóa - xã hội, y tế luôn được quan tâm và cải thiện hơn trước. Đảng bộ và nhân dân các dân tộc Sơn La đã không ngừng phát huy thế mạnh, khơi dậy tiềm năng lao động, bước đầu đã kết hợp xây dựng và phát triển nền kinh tế nông - lâm - công nghiệp, thủ

công nghiệp. Đồng thời kết hợp chặt chẽ giữa nhiệm vụ xây dựng, phát triển kinh tế - xã hội với nhiệm vụ củng cố an ninh - quốc phòng. Sự nghiệp xây dựng kinh tế, văn hóa - xã hội ngày càng phát triển, an ninh - quốc phòng được tăng cường và củng cố vững chắc, góp phần bảo đảm trật tự an toàn xã hội ở địa phương, cùng quân dân cả nước giữ vững chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ của Tổ quốc, đó chính là ý chí tự lực, tự cường, truyền thống đoàn kết, tinh thần tự tôn dân tộc và cách mạng, là công lao to lớn của các thế hệ cán bộ, đảng viên và nhân dân các dân tộc trong tỉnh đóng góp vào công cuộc xây dựng và phát triển tỉnh Sơn La, để những thế hệ hôm nay và mai sau trân trọng, kế thừa và tiếp tục phát huy trong những năm tháng tiếp sau.

XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI Ở NGHỆ AN THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH

TỈNH ỦY NGHỆ AN

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh từng viết: "Việt Nam là một nước sống về nông nghiệp. Nền kinh tế của ta lấy canh nông làm gốc. Trong cuộc sống xây dựng nước nhà, Chính phủ trông mong vào nông dân, trông cậy vào nông nghiệp một phần lớn. Nông dân ta giàu thì nước ta giàu. Nông dân ta thịnh thì nước ta thịnh"[1]. Xác định được tầm quan trọng của nông nghiệp, nông dân và nông thôn, trong những năm qua Đảng và Nhà nước ta đã có nhiều chủ trương, chính sách nhằm phát triển nông nghiệp, xây dựng nông thôn mới, nâng cao đời sống của người dân, trong đó có Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 (khóa X) về nông nghiệp, nông thôn, nông dân với mục tiêu: Xây dựng nông thôn mới có kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội hiện đại; cơ cấu kinh tế và các hình thức tổ chức sản xuất hợp lý, gắn nông nghiệp với phát triển nhanh công nghiệp, dịch vụ, đô thị theo quy hoạch; xã hội nông thôn ổn định, giàu bản sắc văn hóa dân tộc; dân trí nâng cao, môi

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.246.

trường sinh thái được bảo vệ; hệ thống chính trị nông thôn dưới sự lãnh đạo của Đảng được tăng cường.

Nghệ An - quê hương của Chủ tịch Hồ Chí Minh kính yêu, là một tỉnh nông nghiệp, trên 80% người dân làm nông nghiệp, công nghiệp dịch vụ đang từng bước phát triển. Nghệ An có diện tích lớn nhất cả nước với 16.487km^2, có 419km đường biên giới Việt - Lào, 82km bờ biển, dân số trên 3 triệu người; có 17 huyện, 1 thành phố, 3 thị xã (gồm 480 xã, phường, thị trấn; 8.814 xóm, bản, khối phố), có 431 xã thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới. Thực hiện chủ trương của Đảng và Nhà nước, phát huy lợi thế của tỉnh, Nghệ An coi vấn đề xây dựng nông thôn mới có ý nghĩa sống còn đối với sự nghiệp phát triển kinh tế, xã hội và an ninh, quốc phòng. Nhận thức được điều này, ngay từ những ngày đầu thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, Nghệ An đã vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh để tổ chức thực hiện.

Mặc dù còn nhiều khó khăn, thách thức lớn trên con đường phát triển, Đảng bộ, chính quyền và các tầng lớp nhân dân tỉnh Nghệ An luôn ý thức sâu sắc về những lời dạy của Bác trong tác phẩm *Đời sống mới* cũng như những lời căn dặn thấm đượm tình cảm quê hương ruột thịt của người, vận dụng sáng tạo tư tưởng của người và đường lối, chính sách của Đảng, Nhà nước vào thực tiễn địa phương để xây dựng nông thôn, văn minh đô thị mới theo tư tưởng tự lực, tự cường, chống tư tưởng trông chờ ỷ lại, lấy nhân dân làm chủ thể triển khai, với phương châm lấy nhân dân là chính và người dân là người hưởng lợi đầu tiên trong xây dựng nông thôn mới, văn minh đô thị.

Sau 6 năm thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, Nghệ An đã có 152 xã đạt chuẩn nông thôn mới; 2 đơn vị cấp huyện hoàn thành nhiệm vụ xây dựng nông thôn mới; 3 xã đang xây dựng nông thôn mới kiểu mẫu; bình quân đạt 13,5 tiêu chí/xã; không còn xã dưới 5 tiêu chí.

Kết quả thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, văn minh đô thị trên địa bàn tỉnh Nghệ An đến nay, như sau:

1. Về công tác lãnh đạo, chỉ đạo, điều hành thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010 - 2020

Tỉnh ủy, Hội đồng nhân dân, Ủy ban nhân dân tỉnh, các sở, ban, ngành cấp tỉnh,... đã ban hành nhiều văn bản để lãnh đạo, chỉ đạo, điều hành, hướng dẫn nhằm đẩy nhanh tiến độ thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2011 - 2020 như: Nghị quyết số 03-NQ/TU, ngày 6-6-2011 của Tỉnh ủy; Chỉ thị số 16-CT/TU, ngày 24-7-2013; Chỉ thị số 06-CT/TU, ngày 4-6-2016 của Ban Thường vụ Tỉnh ủy; Kế hoạch số 6076/QĐ-UBND, ngày 2-12-2016 của Ủy ban nhân dân tỉnh; Nghị quyết số 166/2015/NQ-HĐND về cơ chế, chính sách trong xây dựng nông thôn mới,... Các sở, ngành đã kịp thời tham mưu Ủy ban nhân dân tỉnh ban hành các văn bản hướng dẫn thực hiện các nội dung Quyết định số 1980/QĐ-TTg, ngày 17-10-2016 của Thủ tướng Chính phủ. Các huyện, thành, thị tích cực rà soát, bổ sung nghị quyết chuyên đề, kế hoạch xây dựng nông thôn mới,...

Công tác thông tin, tuyên truyền, vận động được đẩy mạnh một cách thường xuyên, sâu rộng; luôn đổi mới nội

dung, hình thức tuyên truyền qua các phương tiện thông tin đại chúng, các hội thảo chuyên đề, hội thi tìm hiểu, sân khấu hóa, phát động cuộc thi báo chí viết về xây dựng nông thôn mới,... Nhờ đó đã góp phần nâng cao nhận thức, đồng thuận, đồng lòng của người dân, huy động sức dân tích cực tham gia ủng hộ, đóng góp xây dựng nông thôn mới; tính đến năm 2016, người dân trong tỉnh đã hiến trên 5,6 triệu mét vuông đất; đóng góp trên 4.500.000 ngày công và trên 6.966 tỉ đồng để thực hiện Chương trình.

2. Xây dựng kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội khu vực nông thôn

- Về giao thông: năm 2016, tỉnh đã phân bổ 348,4 tỉ đồng để hỗ trợ đầu tư xây dựng các công trình và hỗ trợ xi măng làm đường giao thông nông thôn cho các xã đăng ký đạt chuẩn nông thôn mới trong năm 2016, với số lượng 95.478 tấn xi măng, thành tiền là 147,99 tỉ đồng; xây mới, nâng cấp được 844,18km đường giao thông nông thôn các loại. Nâng tổng số đường giao thông nông thôn các loại từ khi thực hiện chương trình đến nay là 8.065,4km, với tổng kinh phí 8.603,5 tỉ đồng, cả tỉnh đã có 172/431 xã đạt, tiêu chí số 2 về giao thông đạt 39,9%.

- Về thủy lợi: năm 2016, tỉnh nâng cấp được 90km kênh mương các loại, nâng tổng số kênh mương các loại đã xây dựng từ khi thực hiện Chương trình đến nay lên 3.187km, cải tạo nâng cấp hàng trăm công trình thủy lợi như bờ bao, cống, trạm bơm phục vụ tưới tiêu. Đã xây dựng được 487 công trình cấp nước sinh hoạt và công trình vệ sinh môi trường nông thôn.

- Về đường điện: năm 2016, tỉnh đã xây dựng, nâng cấp, cải tạo được 747,733km đường dây hạ thế, cải tạo được 387,4km đường dây trung thế; nâng tổng số hệ thống đường điện các loại là 4.737,3km và hàng trăm trạm biến áp.

- Về xây dựng trường học, trạm y tế: tỉnh đã xây dựng 985/1.523 trường học đạt chuẩn các cấp (trường mầm non 305/501 trường, trường tiểu học là 461/543 trường, trường trung học cơ sở là 184/409 trường, trường phổ thông trung học là 35/70 trường); nâng cấp sửa chữa được 34 trạm y tế xã, nâng tổng số xã đạt chuẩn là 366/431 xã, đạt 84,9%.

- Chợ nông thôn: toàn tỉnh đã xây dựng, nâng cấp được 221 chợ nông thôn đạt chuẩn. Năm 2010 mới chỉ có 31 xã đạt tiêu chí chợ, đến nay đã có 256/431 xã đạt tiêu chí này, đạt 59,4%.

- Nhà ở dân cư: trong 5 năm, tỉnh đã xây dựng được trên 10.500 nhà ở dân cư đạt chuẩn, với tổng kinh phí gần 1.210 tỉ đồng.

- Về xây dựng các công trình, thiết chế văn hóa: toàn tỉnh đã xây dựng được 516 nhà văn hóa đạt chuẩn, với tổng kinh phí là 1.366 tỉ đồng. Đến nay, đã có 180/431 xã (chiếm 41,7%) đạt tiêu chí số 6 về cơ sở vật chất văn hóa (năm 2010 chỉ có 10 xã đạt). Toàn tỉnh đã có 5.887/5.887 khu dân cư có quy ước, hương ước; 3.368 làng văn hóa; 617.347/713.311 hộ đạt danh hiệu gia đình văn hóa; xã có thiết chế đồng bộ đạt 70%; số thôn, bản có thiết chế và khu thể thao đảm bảo hoạt động đạt 90%; số thôn, bản đạt chuẩn của Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch đạt 71%. Đến nay đã có 213/431 xã (chiếm 49,4%) đạt tiêu chí về văn hóa (năm 2010 chỉ có 78 xã đạt).

- Về nước sạch và vệ sinh môi trường nông thôn: nhiều công trình nước sạch và vệ sinh môi trường nông thôn được

quan tâm đầu tư xây dựng. Đến nay, tỷ lệ số dân nông thôn được sử dụng nước sinh hoạt hợp vệ sinh theo tiêu chuẩn tại Quyết định số 2570/QĐ-BNN-TCTL đạt 77%; theo QCVN 02/2009/BYT đạt 42%; đã có 216/431 xã thành lập tổ thu gom, xử lý rác thải đạt 50,1%; đã xây dựng mới được 6 khu xử lý rác thải; 22 nghĩa trang; tỷ lệ số chuồng trại chăn nuôi có xử lý chất thải hợp vệ sinh đạt 48%... Năm 2010 chỉ có 10 xã đạt tiêu chí môi trường, đến nay đã có 219/431 xã đạt tiêu chí này, đạt 50,8%.

3. Về huy động, lồng ghép nguồn vốn thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới

Tổng nguồn vốn huy động, lồng ghép thực hiện Chương trình (đến ngày 15-10-2016) trên 23.875,9 tỉ đồng (riêng năm 2016 là 2.963,2 tỉ đồng), trong đó:

- Vốn ngân sách nhà nước hỗ trợ đầu tư trực tiếp là 3.470,5 tỉ đồng, chiếm 14,5%, trong đó: ngân sách Trung ương: 1.105,9 tỉ đồng; ngân sách tỉnh: 721,5 tỉ đồng; ngân sách huyện: 953,107 tỉ đồng; ngân sách xã: 690,023 tỉ đồng.

- Lồng ghép từ các chương trình, dự án: 8.054,9 tỉ đồng, chiếm 33,7%.

- Vốn tín dụng: 3.209,5 tỉ đồng, chiếm 13,5%.

- Vốn doanh nghiệp: 2.174,6 tỉ đồng, chiếm 9,1%.

- Vốn dân góp: 6.966,4 tỉ đồng, chiếm 29,2%, gồm: góp bằng tiền: 4.831,2 tỉ đồng; hiến đất: 5,6 triệu mét vuông đất, quy đổi thành tiền 1.667,8 tỉ đồng; 4.500.000 ngày công lao động, quy đổi thành tiền 467,5 tỉ đồng.

4. Phát triển sản xuất gắn với cơ cấu lại ngành nông nghiệp, chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông thôn, nâng cao thu nhập cho người dân

- Từ nguồn vốn sự nghiệp năm 2016, Ủy ban nhân dân tỉnh đã phân bổ 57,095 tỉ đồng hỗ trợ cho các đơn vị, địa phương triển khai sử dụng có hiệu quả nguồn vốn, thực hiện các mô hình phát triển sản xuất nâng cao thu nhập, duy tu bảo dưỡng các công trình phục vụ phát triển sản xuất, bảo vệ môi trường,... Các đơn vị đã xây dựng nhiều đề án, mô hình kinh tế, trong đó có 18 mô hình cho hiệu quả cao gồm: 7 mô hình chăn nuôi, 9 mô hình trồng trọt, 2 mô hình thủy sản.

- Các mô hình sản xuất được lựa chọn đã đáp ứng được yêu cầu thực tế, phù hợp với nguyện vọng của người dân và đúng với nội dung của chương trình xây dựng nông thôn mới, lấy phát triển sản xuất là gốc để nâng cao giá trị sản xuất và thế mạnh của từng vùng, từng địa phương. Một số mô hình đem lại hiệu quả cao, như: mô hình chăn nuôi gà thịt an toàn sinh học tại các huyện Kỳ Sơn, Tương Dương, Quỳ Châu, Quế Phong; mô hình chăn nuôi bò sinh sản kết hợp trồng cỏ tại các huyện Thanh Chương, Nam Đàn, Quỳnh Lưu, Diễn Châu, Nghi Lộc,... Nhờ vậy, số hộ vươn lên thoát nghèo, có đời sống khá ngày càng tăng, tỷ lệ hộ nghèo toàn tỉnh đến cuối năm 2016 giảm chỉ còn 9,5% (năm 2015 là 12,1%); thu nhập bình quân đầu người khu vực nông thôn đạt trên 22,5 triệu đồng/người/năm (năm 2015 là 19,6 triệu đồng).

- Đến nay, đã có 317/431 xã đạt tiêu chí số 10 về thu nhập, chiếm 73,5% (năm 2010 chỉ có 9 xã); 236/431 xã đạt tiêu chí tỷ lệ hộ nghèo, chiếm 54,6% (năm 2010 có 18 xã);

347/431 xã đạt tiêu chí tỷ lệ lao động có việc làm thường xuyên, chiếm 80,5%.

- Tiếp tục phát triển kinh tế hợp tác trong nông nghiệp, nông thôn: đến nay, toàn tỉnh có 414 hợp tác xã nông nghiệp; trong đó 367 hợp tác xã (chiếm 88,6%) đã hoạt động theo Luật hợp tác xã năm 2012 và 47 hợp tác xã (chiếm 11,4%) đang tổ chức lại theo Luật hợp tác xã năm 2012. Trên địa bàn tỉnh đã có nhiều mô hình tốt trong hợp tác, liên kết sản xuất, gắn với tiêu thụ sản phẩm cho nông dân như các mô hình sản xuất lúa chất lượng của Tổng công ty Vật tư Nông nghiệp, Công ty Trách nhiệm hữu hạn Khoa học Công nghệ Vĩnh Hòa, liên kết sản xuất giống lúa của Trung tâm Giống cây trồng Nghệ An, Công ty Giống cây trồng Trung ương,...

- Tiếp tục hoàn thành việc rà soát, cấp đổi lại giấy chứng nhận kinh tế trang trại theo hướng dẫn của Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn về tiêu chí trang trại.

- Thực hiện tốt công tác thu hút doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp, nông thôn. Đến nay, toàn tỉnh có 301/431 xã đạt tiêu chí số 13 về hình thức tổ chức sản xuất, đạt 69,8%.

5. Xây dựng hệ thống chính trị vững mạnh và giữ gìn an ninh trật tự

- Tổ chức cơ sở đảng vùng nông thôn đã được nâng cao chất lượng, đổi mới nội dung, phương thức hoạt động, nâng cao vai trò hạt nhân trong lãnh đạo thực hiện các nhiệm vụ chính trị ở cơ sở. Trong quá trình triển khai chương trình xây dựng nông thôn mới, nhiều cấp ủy đảng cơ sở đã chủ động lựa chọn những vấn đề bức xúc, nổi cộm, những yêu cầu, nguyện vọng chính đáng của nhân dân để bàn bạc, thảo

luận trong cấp ủy, chi bộ và xây dựng thành nghị quyết chuyên đề để lãnh đạo thực hiện có kết quả, nhờ vậy, uy tín được nâng cao.

- Đội ngũ cán bộ lãnh đạo ở nhiều địa phương, nhất là cấp xã đã được kiện toàn. Qua hoạt động thực tiễn, đội ngũ cán bộ xã đã có bước trưởng thành nhanh, năng lực, tinh thần trách nhiệm, kỹ năng vận động quần chúng,... đã được nâng lên rõ rệt. Công tác đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ cán bộ cơ sở đạt chuẩn được quan tâm. Nhiều nơi đã luân chuyển tăng cường cán bộ về xã. Một số địa phương có chính sách thu hút cán bộ trẻ về công tác ở cấp xã.

- Sự phối hợp giữa Đảng, chính quyền, Mặt trận Tổ quốc và các thành viên trong chỉ đạo thực hiện các nội dung chương trình xây dựng nông thôn mới ngày càng cụ thể và hiệu quả. Nhờ đó đã kịp thời khắc phục những hạn chế trong nhận thức của cán bộ và nhân dân; tháo gỡ khó khăn vướng mắc từ cơ sở; nâng cao tinh thần trách nhiệm của đội ngũ cán bộ các cấp, các ngành, tạo sự nhất trí, đồng thuận cao trong cả hệ thống chính trị. Phong trào "Toàn dân bảo vệ an ninh Tổ quốc gắn với xây dựng nông thôn mới", "Xây dựng mô hình tự quản về an ninh trật tự",... đã có tác dụng tốt, góp phần quan trọng bảo đảm ổn định ở cơ sở. Đến nay, toàn tỉnh có 357/431 xã đạt tiêu chí số 18: hệ thống chính trị vững mạnh (đạt 82,8%); 420/431 xã đạt tiêu chí số 19: an ninh, trật tự xã hội (đạt 97,4%).

Những kết quả của phong trào xây dựng thôn/xóm/bản nông thôn mới, gia đình nông thôn mới đã góp phần tích cực phát triển kinh tế - xã hội, làm cho bộ mặt nông thôn không ngừng đổi mới, khang trang, sạch đẹp, kinh tế hộ phát triển, đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân được nâng lên.

6. Xây dựng đời sống mới cho mỗi cá nhân

Muốn xây dựng thành công nông thôn mới, mỗi người phải tự xây dựng đời sống mới cho riêng mình. Trên cơ sở đó góp phần xây dựng đời sống mới cho cả cộng đồng. Việc xây dựng đời sống mới phải được thực hiện trên các nguyên tắc: cần, kiệm, liêm, chính và tích cực tăng gia sản xuất. Mỗi cá nhân, mỗi tập thể và cả cộng đồng phải cố gắng nhiều hơn nữa trong lao động, tìm tòi, học hỏi và áp dụng tiến bộ của khoa học - kỹ thuật nhằm nâng cao hiệu quả công việc. Chủ tịch Hồ Chí Minh dạy rằng: "Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm, việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh"[1].

Công tác xây dựng phẩm chất đạo đức, nhân cách và khả năng của người nông dân là vấn đề nòng cốt. Người nông dân phải siêng năng, cần cù, hăng hái thi đua sản xuất và thực hành tiết kiệm, có tinh thần làm chủ, chủ động, sáng tạo trong lao động, sống có tinh thần, trách nhiệm, có tình, có nghĩa, luôn thương yêu, sẵn sàng "nhường cơm sẻ áo",... Về xã hội, phải làm cho người dân nông thôn có đủ cơm ăn, áo mặc, được học hành đầy đủ, được chăm sóc sức khỏe, được chữa bệnh mỗi khi ốm đau. Về đạo đức, phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái, không tham lam, ích kỷ, không tư lợi dù là cây kim, sợi chỉ của chung. Về tác phong, từ sinh hoạt đến làm việc, phải rõ ràng, công bằng, sòng phẳng, có kế hoạch, khoa học và gọn gàng, ngăn nắp.

7. Lấy văn hóa làm nền tảng

Trong suốt quá trình xây dựng nông thôn mới phải lấy

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117.

văn hóa làm nền tảng tinh thần vì nó vừa là mục tiêu, vừa là động lực của sự phát triển. Xây dựng đời sống văn hóa ở nông thôn mới cần gắn với cội nguồn mà nhân tố trung tâm là con người: văn hóa phải soi đường cho quốc dân đi. Văn hóa có liên lạc với chính trị rất mật thiết. Phải làm thế nào cho văn hóa vào sâu trong tâm lý của quốc dân, nghĩa là văn hóa phải sửa được tham nhũng, được lười biếng, phù hoa, xa xỉ. Bên cạnh đó là công tác truyền thông nông thôn: "Trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi"[1].

Công tác quy hoạch xây dựng nông thôn mới và phát triển hạ tầng kinh tế - xã hội tạo ra hệ thống cơ sở vật chất đồng bộ như: điện, đường, trường học, trạm xá, nhà văn hóa, bưu điện và các công trình công cộng khác làm cơ sở cho việc phát triển kinh tế, văn hóa, giáo dục ở nông thôn. Trên cơ sở đó nhanh chóng chuyển dịch cơ cấu sang sản xuất hàng hóa tập trung nhằm nâng cao năng suất lao động và thu nhập cho người dân nông thôn. Một điều cốt lõi phải có Đảng lãnh đạo thì sự nghiệp mới thành công nhưng lãnh đạo phải dân chủ, luôn ân cần đi sâu, đi sát, mọi việc đều phải đem ra bàn bạc lấy ý kiến và sự thống nhất của nhân dân. Bên cạnh vai trò của Đảng, chính quyền cần phát huy tối đa vai trò của Đoàn Thanh niên, Hội Nông dân, Hội Phụ nữ,...

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125.

Đến nay, mặc dù đã trải qua 70 năm nhưng những tư tưởng và quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về công tác xây dựng đời sống mới, xây dựng nông thôn mới vẫn còn nguyên giá trị và sẽ mãi mãi là tư tưởng chỉ đạo và là cơ sở lý luận quan trọng cho sự nghiệp xây dựng nông thôn mới.

Tuy nhiên, bên cạnh kết quả đạt được, quá trình thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới ở Nghệ An vẫn còn một số tồn tại, hạn chế: kết quả xây dựng nông thôn mới giữa các huyện đồng bằng với các huyện miền núi còn có sự chênh lệch lớn (9 huyện đồng bằng có 102/228 xã (chiếm 44,7%), 11 huyện miền núi chỉ có 43/203 xã (chiếm 21,1%)). Vai trò, trách nhiệm trong xây dựng nông thôn mới ở một số địa phương, sở, ban, ngành còn hạn chế. Một số tiêu chí đạt được thiếu tính bền vững (môi trường, cơ sở vật chất, trường học,...). Việc xây dựng các mô hình sản xuất, chuyển đổi cơ cấu cây trồng, vật nuôi chưa rõ nét, chưa tập trung chỉ đạo phát triển kinh tế hộ. Nợ đọng trong xây dựng nông thôn mới ở một số địa phương còn nhiều, ảnh hưởng đến tính bền vững của Chương trình (đến ngày 8-3-2017, số nợ đọng xây dựng cơ bản toàn tỉnh là 615.579 triệu đồng).

Để tiếp tục vận dụng quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong việc xây dựng nông thôn mới, thời gian tới, tỉnh Nghệ An đề ra một số nhiệm vụ, giải pháp sau:

Một là, tiếp tục đẩy mạnh công tác tuyên truyền, vận động nhằm nâng cao nhận thức của các cấp, các ngành và người dân về nội dung, ý nghĩa và vai trò chủ thể trong việc thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, tạo thành phong trào sâu rộng trong quần chúng

nhân dân. Kiên quyết tránh tư tưởng chạy theo thành tích mà không chú ý đến chất lượng, hiệu quả, không để nợ nhiều mà không có phương án trả nợ khả thi. Phải đảm bảo đồng bộ, hài hòa giữa các mục tiêu xây dựng kết cấu hạ tầng, chuyển dịch cơ cấu kinh tế, giải quyết việc làm, nâng cao thu nhập, nâng cao đời sống văn hóa và bảo đảm an ninh trật tự, an toàn cuộc sống của nhân dân.

Hai là, tập trung nâng cao chất lượng công tác quy hoạch, quản lý quy hoạch, thường xuyên rà soát, điều chỉnh, bổ sung quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế - xã hội phù hợp với yêu cầu cơ cấu lại ngành nông nghiệp, phát triển hàng hóa nông nghiệp phù hợp xu thế hội nhập quốc tế. Quy hoạch phát triển sản xuất nông nghiệp trên cơ sở thế mạnh của từng địa phương, đảm bảo liên kết vùng, hình thành nền sản xuất nông nghiệp hàng hóa bền vững.

Tăng cường công tác nghiên cứu, chuyển giao, ứng dụng tiến bộ khoa học, kỹ thuật vào sản xuất nông nghiệp; ưu tiên cho các vùng sản xuất sản phẩm chủ lực, xây dựng thương hiệu cho các sản phẩm chủ lực nhằm nâng cao chất lượng và sức cạnh tranh, tạo giá trị gia tăng cao và phát triển bền vững, phục vụ xuất khẩu và tiêu dùng, coi đây là mũi đột phá trong sản xuất nông nghiệp và phát triển kinh tế nông thôn.

Đẩy mạnh công tác lãnh đạo, chỉ đạo phát triển các hình thức tổ chức sản xuất phù hợp, hiệu quả. Nhân rộng các mô hình liên kết giữa nông hộ với doanh nghiệp và các đối tác kinh tế khác. Củng cố và nâng cao hiệu quả hoạt động của kinh tế tập thể, hợp tác xã. Tập trung giải quyết thị trường đầu ra cho nông sản để thúc đẩy sản xuất, nâng cao thu nhập cho người dân.

Ba là, triển khai thực hiện đầy đủ, kịp thời các chính sách đã ban hành. Rà soát, điều chỉnh, bổ sung kịp thời các cơ chế, chính sách để khuyến khích, thu hút doanh nghiệp đầu tư vào khu vực nông nghiệp, nông thôn, nhất là những vùng khó khăn, miền núi. Mở rộng các hình thức hợp tác liên kết trong phát triển sản xuất và xây dựng cơ sở hạ tầng. Đa dạng hóa huy động các nguồn lực đầu tư, tăng nguồn vốn tín dụng, tạo điều kiện thuận lợi để người dân, hợp tác xã và doanh nghiệp dễ tiếp cận nguồn vốn tín dụng.

Bốn là, đổi mới và nâng cao chất lượng đào tạo nghề cho lao động nông thôn, gắn đào tạo nghề với giải quyết việc làm, chuyển dịch cơ cấu lao động; hợp đồng liên kết đào tạo nghề theo đơn đặt hàng của các doanh nghiệp. Khuyến khích hỗ trợ các doanh nghiệp đào tạo nghề gắn với sử dụng lao động tại doanh nghiệp ở địa bàn nông thôn.

Tăng cường các biện pháp tổ chức, chỉ đạo thực hiện, nâng cao chất lượng đào tạo đội ngũ cán bộ trực tiếp chỉ đạo, tổ chức thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, nhất là cán bộ cấp xã, thôn, bản.

Năm là, tập trung làm tốt công tác giảm nghèo bền vững, nhất là ở các vùng sâu, vùng xa, bãi ngang ven biển, vùng đồng bào dân tộc. Quan tâm phát triển y tế, văn hóa, xã hội, giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa truyền thống; tập trung cải tạo cảnh quan môi trường xanh - sạch - đẹp. Tăng cường công tác đảm bảo an ninh trật tự ở nông thôn, phòng, chống tội phạm và các tệ nạn xã hội; chú trọng xây dựng, củng cố và nhân rộng các mô hình, điển hình tiên tiến trong phong trào "Toàn dân bảo vệ an ninh Tổ quốc" gắn với đăng ký xã,

thôn, bản và hộ gia đình đạt tiêu chuẩn "An toàn về an ninh trật tự".

Sáu là, tiếp tục duy trì, củng cố và nâng cao chất lượng các tiêu chí của các xã đã đạt chuẩn nông thôn mới giai đoạn 2011 - 2015. Các xã sau khi đã được công nhận đạt chuẩn nông thôn mới phải xây dựng kế hoạch duy trì và nâng cao chất lượng tiêu chí, đảm bảo đạt chuẩn và phát triển nông thôn bền vững.

Bảy là, nâng cao chất lượng các tổ chức đảng, chính quyền, Mặt trận Tổ quốc và các đoàn thể chính trị - xã hội trên địa bàn; có chính sách khuyến khích, thu hút cán bộ trẻ đã được đào tạo, đủ tiêu chuẩn về công tác ở các xã vùng sâu, vùng xa, vùng đặc biệt khó khăn để nhanh chuẩn hóa đội ngũ cán bộ.

Tám là, giao Ban Cán sự Đảng Ủy ban nhân dân tỉnh lãnh đạo Ủy ban nhân dân tỉnh chỉ đạo các sở, ngành cấp tỉnh và ủy ban nhân dân các huyện, thành phố, thị xã:

- Rà soát nhiệm vụ được giao để có giải pháp đẩy nhanh tiến độ hoàn thành những nội dung còn chậm hoặc đạt kết quả thấp. Thực hiện tốt việc lồng ghép các chương trình, dự án đầu tư phát triển hạ tầng phục vụ sản xuất. Quan tâm đến công tác y tế, giáo dục, văn hóa - thể thao, đào tạo nghề, giải quyết việc làm; thực hiện tốt chính sách xã hội khu vực nông thôn.

Tập trung thu hút đầu tư, huy động các nguồn lực xây dựng cơ sở hạ tầng, ứng dụng tiến bộ khoa học kỹ thuật, xây dựng và nhân rộng mô hình phát triển kinh tế có hiệu quả. Trong đó, cần chú trọng ban hành cơ chế, chính sách cho các xóm, bản ở khu vực miền núi đạt chuẩn nông thôn mới hằng

năm; cơ chế, chính sách duy tu, bảo dưỡng các công trình cơ sở hạ tầng nông thôn; làm tốt công tác bảo vệ môi trường,...

- Chỉ đạo Ủy ban nhân dân các xã:

+ Ban hành nội quy, quy ước làng, xóm về an ninh trật tự, phòng, chống các tệ nạn xã hội; hỗ trợ, khuyến khích và tạo điều kiện cho lực lượng an ninh xã, thôn, xóm hoàn thành nhiệm vụ đảm bảo an ninh, trật tự trên địa bàn.

+ Tăng cường công tác trồng cây xanh, tạo bóng mát trên các trục đường giao thông, các khu đất trống để đảm bảo cảnh quan môi trường khu vực nông thôn xanh - sạch - đẹp.

+ Xây dựng các tuyến đường kiểu mẫu, thực hiện đặt tên cho các tuyến đường chính trong xã, đồng thời tiến hành đánh số nhà để thuận tiện trong việc tìm địa chỉ, sinh hoạt cộng đồng.

XÂY DỰNG LỐI SỐNG VĂN MINH Ở ĐÀ NẴNG HIỆN NAY THEO QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH TRONG TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI*

THÀNH ỦY ĐÀ NẴNG

Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh ra đời là kết quả của sự chiêm nghiệm, nghiên cứu và đi đến khẳng định những đặc điểm tốt/xấu trong văn hóa, những giá trị riêng của người Việt trong hệ giá trị chung của nhân loại. Từ đó Người thấy rằng, cần phải mở ra một giai đoạn lịch sử mới cho văn hóa của dân tộc Việt Nam và đặt ra mục tiêu xây dựng lối sống, đạo đức, chuẩn giá trị xã hội của người Việt phù hợp với hệ giá trị chung của nhân loại, đồng thời gắn với thuần phong mỹ tục. Chính vì vậy, ngay trong bối cảnh sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945, Nhà nước non trẻ của chúng ta phải tập trung chống giặc đói, giặc dốt và giặc ngoại xâm, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ ra việc phát động phong trào xây dựng đời sống mới là cần kíp, vừa hướng đến mục tiêu xây dựng một nền văn hóa, vừa góp phần đẩy nhanh cách mạng giải phóng dân tộc.

Tháng 3-1947, Người viết tác phẩm *Đời sống mới* để hướng dẫn việc xây dựng "đạo đức mới, lối sống mới và nếp

sống mới" trong các tầng lớp nhân dân, hướng con người tới tầm cao của văn hóa xã hội chủ nghĩa. Theo Người, thực hành đời sống mới là "Cần, Kiệm, Liêm, Chính". Đời sống mới có nghĩa là cái gì cũ mà xấu thì phải bỏ (tính lười biếng, tham lam...); cái gì cũ, không xấu nhưng phiền phức thì phải sửa đổi cho hợp lý (cưới hỏi quá xa xỉ...); cái gì cũ mà tốt thì phải phát triển thêm (tương thân, tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân...); cái gì mới mà hay, thì phải làm (ăn ở hợp vệ sinh, làm việc ngăn nắp...). Nói chung về hành động đời sống mới không ngoài 5 việc: ăn, mặc, ở, đi lại, làm việc của tất cả các tầng lớp nhân dân, từ các cá nhân đến các tổ chức trong xã hội, không phân biệt giàu nghèo, độ tuổi, giới tính. Đối với gia đình, về quan hệ thì trên dưới thuận hòa, bình đẳng, tôn trọng, tin cậy lẫn nhau, không thiên tư, thiên ái; về vật chất từ ăn mặc đến việc làm đều tiêu pha có kế hoạch, ngăn nắp. Đối với làng xã, về văn hóa, phải làm cho cả làng biết chữ, biết đạo đức, biết trách nhiệm của công dân; về phong tục, phải cấm hẳn say sưa cờ bạc, hút sách, trộm cắp,... Đối với trường học, phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi, có chí tự lập, tự cường, không chịu làm nô lệ. Đối với bộ đội, kỷ luật phải cực kỳ nghiêm, siêng tập luyện, phải biết chữ, biết chính trị ít nhiều, phải tăng gia sản xuất, biết tiết kiệm, vệ sinh, ăn ở cho dân tin, dân phục, dân yêu và đánh được nhiều giặc. Đối với công sở, nếu không giữ đúng "Cần, Kiệm, Liêm, Chính" thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân. Đối với xưởng máy, tăng gia sản xuất chẳng những lợi riêng cho chủ và thợ, mà còn lợi chung cho nền kinh tế của Tổ quốc. Để nhân dân nhận thức đúng và thực hành tốt đời sống mới, theo Người, trước hết phải thông

tin, tuyên truyền, nêu gương: "Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần", "nói một cách đơn giản, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người", "tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[1]... Đó chính là những nguyên tắc chỉ đạo cho chúng ta tổ chức thực hành lối sống xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam.

Thấm nhuần tinh thần thực hành đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh, trong *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IV* của Đảng đã dùng khái niệm "nếp sống mới có văn hóa", đưa cái đẹp vào đời sống hằng ngày, vào lao động sản xuất. Đến Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ V, khái niệm "lối sống" được sử dụng, đó là cuộc đấu tranh giữa hai con đường, giữa cái mới và cái cũ, tiên tiến với lạc hậu, tiến bộ với phản động trên lĩnh vực văn hóa, tư tưởng và lối sống đang diễn ra hằng ngày rất phức tạp.

Giai đoạn sau năm 1986, đất nước ta bước vào thời kỳ đổi mới, công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập kinh tế quốc tế. Với quan điểm nông nghiệp, nông dân, nông thôn có vị trí chiến lược trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, Đảng và Nhà nước ta đã khởi xướng và tổ chức thực hiện đời sống mới - lối sống văn minh bằng Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, hướng đến công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông thôn, thực hiện thắng lợi mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Việc xây dựng nông thôn mới đã tập trung chỉ đạo và thực hiện bốn chương trình mục tiêu cơ bản, trọng tâm đó là: quy hoạch, phát triển sản xuất hàng hóa,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.125.

phát triển hạ tầng kinh tế - xã hội gắn với xây dựng đời sống văn hóa, phát triển đô thị; lấy văn hóa làm nền tảng tinh thần, vừa là mục tiêu, vừa là động lực.

Trong giai đoạn hiện nay, Đảng ta đã vận dụng tinh thần đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh vào thực tiễn phát triển khách quan của xã hội Việt Nam. Đó là một xã hội đang trong thời kỳ quá độ - xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh. Trong đó, xây dựng nông thôn mới vừa là yêu cầu, vừa là tất yếu của thời kỳ tiến lên công nghiệp hóa, hiện đại hóa mà toàn xã hội cùng quan tâm. Xây dựng đô thị văn minh nhằm vừa thúc đẩy nhanh quá trình đô thị hóa, vừa phát triển văn hóa tương xứng. Hay nói cách khác, đô thị văn minh đòi hỏi việc đầu tư cho văn hóa, cho con người phải tương xứng với sự phát triển kinh tế, ở đó, các tầng lớp nhân dân có ý thức tôn trọng pháp luật, chấp hành các quy định về đảm bảo an toàn giao thông, trật tự đô thị, giữ gìn vệ sinh môi trường, có ý thức bảo vệ tài sản công, có hành vi ứng xử đẹp trong giao tiếp,...

Tuy nhiên, Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng đã chỉ ra rằng muốn có nếp sống văn hóa, văn minh đô thị là điều khó, bởi khó sửa đổi thói quen, lối sống, nhưng cũng sẽ trở thành dễ dàng nếu mỗi người nhận thức đúng. Và chỉ có tinh thần tự tôn, niềm tự hào dân tộc mới mang lại ý thức thường trực trong mỗi công dân Việt Nam về tinh thần xây dựng một đất nước không chỉ có môi trường sống lành mạnh, có quan hệ tích cực, nhân văn mà lòng bao dung, nhân hậu của con người Việt Nam phải được thắp sáng và lan tỏa sâu rộng. Đất nước Việt Nam phải đổi mới mạnh mẽ, xây dựng Chính phủ kiến tạo, hành động và liêm chính, trong đó cán bộ, đảng viên là những người gương mẫu, với tinh thần đi đầu xây

dựng văn hóa trong Đảng, quyết liệt đấu tranh với nạn quan liêu, tham nhũng, lãng phí, bè cánh để trục lợi cá nhân, lợi ích nhóm, tư tưởng "tự diễn biến", "tự chuyển hóa"...

Đối với thành phố Đà Nẵng, nhận thức được tầm quan trọng của việc xây dựng và phát triển văn hóa, lối sống văn minh trong thời kỳ mới, để người dân ai cũng có cơm ăn, áo mặc, ai cũng được học hành như mong mỏi của Chủ tịch Hồ Chí Minh, thành phố đã phát động và đặt ra các mục tiêu phấn đấu cụ thể qua các chương trình an sinh xã hội giàu tính nhân văn, phù hợp hơn, đặc trưng hơn với yêu cầu phát triển đô thị, đó là các chương trình "Năm không"[1], "Ba có"[2] và mới đây là chương trình thành phố "Bốn an"[3].

Trước yêu cầu ngày càng cao của thực tiễn xây dựng lối sống văn minh, đô thị hiện đại, ngày 25-12-2014, Ban Thường vụ Thành ủy Đà Nẵng đã ban hành Chỉ thị số 43-CT/TU về việc lãnh đạo, chỉ đạo thực hiện "Năm văn hóa, văn minh đô thị". Mục tiêu chính là "tăng cường đầu tư cho văn hóa, xây dựng kỷ cương, trật tự và nếp sống văn minh đô thị, tạo sự chuyển biến mới, thực chất trong ý thức, trách nhiệm của từng cấp, từng ngành và từng người dân Đà Nẵng". Xung quanh việc thực hiện "Năm văn hóa, văn minh đô thị", các câu hỏi được đặt ra: Văn hóa cụ thể và văn minh cụ thể của Đà Nẵng là gì? Đà Nẵng đã có đặc trưng văn hóa, văn minh

---

1. "Năm không" gồm: Không có hộ đặc biệt nghèo. Không có người lang thang xin ăn. Không có người mù chữ. Không có người nghiện ma túy trong cộng đồng. Không giết người để cướp của.

2. "Ba có" gồm: Có nhà ở. Có việc làm. Có nếp sống văn minh đô thị.

3. "Bốn an" gồm: An ninh trật tự. An toàn giao thông. An toàn vệ sinh thực phẩm. An sinh xã hội.

hay chưa? Thực tế, nhiều du khách trong và ngoài nước đến Đà Nẵng đều dành tình cảm đặc biệt cho thành phố bên sông Hàn. Họ cho biết lý do rằng, vì Đà Nẵng sạch, đẹp, không tắc đường, ít tình trạng còi xe inh ỏi; Đà Nẵng đáng sống, đáng yêu và hơn nữa là con người Đà Nẵng thân thiện, lịch sự,... Song, chừng đó lý do dường như vẫn quá ít để hình thành một thành phố văn hóa, văn minh, hiện đại.

Để xây dựng văn hóa, lối sống văn minh đô thị, Đà Nẵng đã và đang được chú trọng tuyên truyền bắt đầu từ những hành vi nhỏ nhất trong các tầng lớp nhân dân. Xây dựng lối sống văn minh đi đôi với phát triển kinh tế trong giai đoạn hiện nay, công tác tuyên truyền của Đà Nẵng đi đầu trên từng lĩnh vực với các tiêu chí hết sức cụ thể.

Trong văn hóa học đường, đối với học sinh phải biết xưng hô lịch sự, lễ phép, biết chào thưa, xin lỗi, cảm ơn, không nói dối, huênh hoang, khoác lác, biết giữ gìn sự trong sáng của tiếng Việt. Trong thái độ phải biết tôn trọng, tiếp thu, không ghen tỵ, đố kỵ, không tự cao, tự đại, biết sẻ chia, giúp đỡ, nhường nhịn, biết bảo vệ cảnh quan môi trường, không gây gổ, không nói tục, không có hành vi bạo lực, không cờ bạc, không sử dụng đồ uống có cồn, chất gây nghiện. Đối với nhà giáo phải biết xưng hô đúng mực với học sinh, không nói xấu đồng nghiệp, có thiện chí tạo sự trao đổi gần gũi; về thái độ phải nghiêm túc, tận tâm, tận tình; về hành vi phải đoàn kết, bảo vệ quyền lợi chính đáng của học sinh, không xúc phạm thân thể và tinh thần học sinh,...

Trong nếp sống văn hóa, văn minh nơi công cộng ở Đà Nẵng, người có trách nhiệm quản lý khu vực công cộng phải biết tiếp thu ý kiến của người dân, có thái độ thân thiện, lịch

sự, nhiệt tình hướng dẫn, cung cấp thông tin khi người dân cần, không lạm dụng chức quyền; người dân và du khách khi sinh hoạt nơi công cộng, khu dân cư, các điểm tham quan du lịch cần có thái độ thân thiện, văn minh, lịch sự, tôn trọng mọi người, biết xếp hàng khi tham gia các dịch vụ, giữ gìn vệ sinh chung, biết bảo vệ cảnh quan môi trường, giữ gìn các công trình công cộng. Trong gia đình và cộng đồng khu dân cư, các quy tắc ứng xử mà người Đà Nẵng hướng đến, đó là, hòa thuận, hiếu thảo, gương mẫu, lời nói đúng mực; trang phục lịch sự khi đến công sở, nơi tôn nghiêm; thân thiện, tương thân, tương ái; không mở âm thanh quá lớn gây ảnh hưởng đến hàng xóm; không lấn chiếm vỉa hè, lòng đường để họp chợ, trưng bày hàng hóa; không thả động vật nuôi phóng uế nơi công cộng, giữ gìn vệ sinh chung; không đặt miếu thờ và các vật thờ cúng trên đường phố, khu dân cư; không rải gạo, muối, vật cúng ra đường, vàng mã phải đốt trong thùng; tham gia trồng cây làm đẹp cảnh quan khu dân cư; không hái hoa, bẻ cành, dẫm đạp lên bãi cỏ; tham gia tháo gỡ quảng cáo, rao vặt trên cột điện, trên cổng ngõ trước nhà mình và trong khu dân cư.

Trong văn hóa công sở, người cán bộ, công chức Đà Nẵng với nhân dân phải lịch sự, hòa nhã, lắng nghe; với cấp trên phải tôn trọng, phục tùng, trung thực, đóng góp ý kiến; với cấp dưới phải dân chủ, tạo niềm tin; với đồng nghiệp phải chân thành, nhiệt tình, thân thiện, hợp tác. Đi đôi với những việc phải làm là những việc cán bộ, công chức không được làm trong văn hóa ứng xử nơi công sở; cụ thể, không quan liêu, hách dịch, nhũng nhiễu, gây khó khăn, phiền hà, không vụ lợi trong hoạt động cưới hỏi, ma chay, mừng thọ, tân gia,

thăng chức, không sử dụng tài sản, phương tiện công vì mục đích cá nhân, không hút thuốc lá, sử dụng đồ uống có cồn nơi công sở, không trốn tránh, đùn đẩy trách nhiệm, không đối phó, phô trương, bệnh hình thức, lãng phí. Đặc biệt là thực hiện "Năm xây, ba chống"[1] trong thi hành công vụ. Trong văn hóa du lịch, các tổ chức, cá nhân tham gia phục vụ các hoạt động du lịch nên mặc trang phục truyền thống, phải có đạo đức nghề nghiệp, có thái độ tôn trọng, thân thiện, niềm nở khi phục vụ khách, niêm yết giá công khai, giữ uy tín với khách hàng, không đeo bám, chèo kéo khách du lịch, đặc biệt phải luôn sẵn sàng nói "xin chào", "xin lỗi", "xin mời", "cảm ơn" và "hẹn gặp lại".

Trong văn hóa lễ hội, Đà Nẵng thực hiện khá tốt lễ hội không có trộm cắp, cướp giật, móc túi; không có người lang thang xin ăn, ăn xin biến tướng; không xả rác bừa bãi; không có thức ăn mất vệ sinh, vi phạm an toàn thực phẩm; không nâng giá giữ xe; không bán hàng rong, chèo kéo khách, ép giá; không phát tán tài liệu, hoạt động mê tín dị đoan. Người Đà Nẵng nhận thức đúng và hành động đúng như những yêu cầu trên, có nghĩa là đã thực hành tốt đời sống mới theo chỉ dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Đi cùng với việc xây dựng đô thị văn minh, các phong trào thi đua xây dựng nông thôn mới cũng tiến lên từng ngày ở Đà Nẵng. Nhiều cách làm sáng tạo, nhiều cách làm hay thể hiện qua các mô hình "Thôn văn hóa - văn minh nông thôn

---

1. Năm xây: trách nhiệm, chuyên nghiệp, trung thực, kỷ cương, gương mẫu. Ba chống: chống quan liêu, chống tiêu cực, chống bệnh hình thức.

mới", mô hình "Ba không trong tang lễ"[1], "Tộc họ tham gia quản lý con cháu không vi phạm pháp luật", "Giáo họ không có người vi phạm an ninh trật tự", "Mỗi tổ chức, cá nhân gắn với một địa chỉ nhân đạo", "Đội xe thồ tự quản", "Tiếng mõ an ninh", "Không để mất tài sản, không để mất tình làng nghĩa xóm" và rất nhiều mô hình giúp nhau phát triển kinh tế. Có thể khẳng định rằng, những kết quả đạt được từ việc triển khai thực hiện các mô hình trên đã tạo nên phong trào thi đua rộng khắp trên địa bàn huyện Hòa Vang - thành phố Đà Nẵng, không những tạo động lực cho nhân dân phấn khởi thi đua lao động, sản xuất, phát triển kinh tế, đấu tranh bài trừ các tệ nạn xã hội, xây dựng đời sống văn hóa lành mạnh, mà còn nâng cao ý thức chấp hành pháp luật và tính tự giác của cán bộ và nhân dân được nâng lên trong phong cách ứng xử, giao tiếp nơi công cộng; tuân thủ các quy định của Nhà nước trong chỉnh trang đô thị, giữ gìn vệ sinh môi trường, thể hiện được nếp sống văn hóa, văn minh của cư dân đô thị.

Nhà nghiên cứu Bùi Văn Tiếng, Chủ tịch Liên hiệp các hội văn học nghệ thuật thành phố Đà Nẵng đã từng có nhận định rằng: Không phải nơi nào cũng có thực tế đầy thuyết phục như Đà Nẵng để có thể tổng kết được một nhận định thấm đẫm sức mạnh này "Đảng nói - dân tin; Mặt trận, đoàn thể vận động - dân theo; Chính quyền làm - dân ủng hộ". Nhờ sức mạnh đoàn kết nội bộ và sức mạnh đồng thuận của lòng dân mà Đà Nẵng đã phát động và thực hiện có kết quả các chương trình an dân do thành phố tự giới hạn phạm vi

---

1. "Ba không trong tang lễ" gồm: không sử dụng thuốc lá, không thuê đàn nhạc lễ, không để thi hài quá 48 tiếng đồng hồ.

như chương trình "Năm không", "Ba có", thành phố "Bốn an" để phấn đấu xây dựng thành phố an bình, văn minh. Cũng chính nhờ đó, thương hiệu Đà Nẵng - thành phố môi trường, thành phố sống tốt đã được gây dựng một cách thuyết phục.

Thiết nghĩ, cùng với lòng tự hào và trăn trở với những gì chưa làm để vượt lên chính mình, để tìm tòi, sáng tạo nên những giá trị mới trong xây dựng lối sống văn minh chính là cách chúng ta học và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh về "Đời sống mới"; phải nghiên cứu, vận dụng sáng tạo tinh thần "Cần, Kiệm, Liêm, Chính" của Người, gắn với thực hiện hiệu quả Cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh", góp phần thực hiện thắng lợi mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

THÀNH PHỐ CẦN THƠ XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI HIỆN NAY THEO QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

THƯỜNG TRỰC THÀNH ỦY CẦN THƠ

Sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thắng lợi, Đảng, Nhà nước và Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động phong trào xây dựng đời sống mới. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập.

Một năm sau, ngày 20-3-1947, tại chiến khu Việt Bắc, cùng với việc viết tác phẩm *Sửa đổi lối làm việc*, với bút danh Tân Sinh, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết tác phẩm *Đời sống mới*. Dưới dạng câu hỏi và trả lời, ngắn gọn, dễ hiểu và dễ nhớ, Người đã giúp nhân dân ta hiểu rõ ý nghĩa của việc xây dựng đời sống mới, chỉ rõ bước đường đời sống mới. Người dạy, xây dựng đời sống mới không phải là gạt bỏ mọi cái cũ, học mọi cái mới mà phải có chọn lọc cho phù hợp với cuộc sống: "Không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ... Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý... Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm... Cái gì *mới* mà *hay* thì ta phải làm... Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh

hơn. Đó là mục đích đời sống mới"[1]. Đời sống mới theo tác giả Tân Sinh gồm hai vấn đề: một là đời sống mới riêng, từng người; hai là đời sống mới chung, từng nhóm người. Về tinh thần, đời sống mới phải cần, kiệm, liêm, chính, nếu không làm được thì dễ trở nên hủ bại, quan liêu, biến thành sâu mọt của dân. Về hành động, để thực hành đời sống mới không ngoài năm việc là ăn, mặc, ở, đi lại và làm việc. Trong công tác thông tin tuyên truyền, Người dạy, tốt nhất phải "miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[2]. Mỗi nội dung thực hành đời sống mới, Người đều có ví dụ rất cụ thể, rõ ràng từ trong thói quen sinh hoạt hằng ngày của nhân dân nên rất dễ hiểu, dễ thực hiện. Tùy theo công việc, nghề nghiệp, hoàn cảnh của mình mà làm đời sống mới có kết quả cao. Đối với cá nhân, Người dạy không kể giàu hay nghèo, già hay trẻ, gái hay trai, tôn giáo, dân tộc nào nếu là người Việt Nam muốn thực hiện đời sống mới thì phải đảm bảo các yếu tố: yêu Tổ quốc, việc gì có lợi cho nước phải ra sức làm, việc gì hại đến nước phải hết sức tránh. Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm. Mình hơn người thì chớ kiêu căng; người hơn mình thì chớ nịnh hót; thấy của người thì chớ tham lam và đối với bản thân thì chớ keo kiệt, bủn xỉn. Cách ăn mặc phải sạch sẽ, giản đơn, phù hợp với hoàn cảnh, công việc. Cách làm việc phải siêng năng, ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì thì làm cho đến nơi đến chốn, không cẩu thả, qua loa làm cho có. Cách cư xử thì thành thật, thân thiện, tôn trọng và sẵn sàng giúp đỡ nhân dân, đồng nghiệp, láng giềng. Biết ham học, cố gắng

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113, 126.

học tập trau dồi kiến thức ở nhiều lĩnh vực để nâng cao năng lực, phục vụ đất nước.

Đọc *Đời sống mới*, chúng ta đã thấy quan điểm thi đua của Chủ tịch Hồ Chí Minh kêu gọi mọi người cùng nhau *thi đua ái quốc*. Theo quan điểm của Người, thi đua để nhân dân ngày tiến bộ hơn, cuộc sống no đủ hơn, xây dựng đất nước ngày càng phát triển, xứng tầm thời đại, thi đua lành mạnh trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Thi đua có các mục đích ý nghĩa quan trọng như: thi đua tăng cường đoàn kết, đoàn kết đẩy mạnh thi đua; thi đua là yêu nước, yêu nước thì phải thi đua, và những người thi đua là những người yêu nước nhất. Thi đua là tinh thần quốc tế, là làm cho nhân dân ta đoàn kết với nhân dân lao động thế giới; thi đua cải tạo con người; thi đua ích nước, lợi nhà, được lợi, được danh; thi đua là phải làm cho nhiều, nhanh, tốt, rẻ. Thực hiện theo lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh, ngày 27-3-1948, Ban Thường vụ Trung ương Đảng đã ra Chỉ thị phát động phong trào Thi đua ái quốc. Chỉ thị đã nêu rõ: Phong trào thi đua ái quốc đã nhóm; Mục đích thi đua ái quốc; Phạm vi thi đua ái quốc; Nội dung thi đua ái quốc; Kế hoạch thi đua; Tổ chức việc thi đua; Thuật động viên thi đua; Những điều cần phải tránh trong việc thi đua; Một vài điều cần chú ý trong việc thi đua; Khẩu hiệu thi đua[1]. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, thực hành đời sống mới là thực hành cần, kiệm, liêm, chính. *Cần* tức là lao động cần cù, siêng năng, chăm chỉ; lao động có kế hoạch, sáng tạo, có năng suất cao; không lười biếng, không ỷ lại,

---

1. Xem Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng toàn tập, Sđd*, t.9, tr.70-79.

không dựa dẫm. Tất thảy mọi người ai cũng *cần* thì bản thân mới tiến bộ, gia đình mới ấm no và hạnh phúc, quê hương mới phồn thịnh, đất nước mới giàu mạnh. Và *cần* phải đi liền với *kiệm*. *Kiệm* theo Hồ Chí Minh là tiết kiệm, sử dụng có kế hoạch và có mục đích, không xa xỉ hoang phí, phô trương hình thức. *Liêm* tức là luôn luôn tôn trọng giữ gìn của công và của dân, sống trong sạch, không tham lam. Không tham địa vị, không tham tiền tài, không tham sung sướng, không ham người tâng bốc mình. Chỉ có một thứ ham là ham học, ham làm, ham tiến bộ. *Chính* theo Hồ Chí Minh nghĩa là không tà, thẳng thắn, đứng đắn. Đối với mình: không tự cao, tự đại, luôn chịu khó học tập cầu tiến, luôn tự kiểm điểm để phát triển điều hay, sửa đổi điều dở của bản thân mình. Đối với người: không nịnh hót người trên, không xem khinh người dưới; luôn giữ thái độ chân thành, khiêm tốn, đoàn kết, thật thà; không dối trá, lừa lọc. Người chân chính thấy "Việc *thiện* thì dù nhỏ mấy cũng làm. Việc *ác* thì dù nhỏ mấy cũng tránh. Việc gì dù lợi cho mình, phải xét nó có lợi cho nước không? Nếu không có lợi, mà có hại cho nước thì quyết không làm"[1]. Như vậy để trở thành người có phẩm chất đạo đức tốt phải hội đủ các yếu tố: cần, kiệm, liêm, chính.

Đó là yêu cầu đối với cá nhân, còn đối với cộng đồng, làng xã thì phải thực hiện tốt những chuẩn mực văn hóa, phong tục văn minh hiện đại, giữ cho được "thuần phong mỹ tục" của truyền thống và kết hợp với các yếu tố văn minh, hiện đại hiện nay. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người dành một

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.6, tr.131.

phần để nói về văn hóa gia đình. Trong gia đình, thực hiện đời sống mới về quan hệ thì trên thuận, dưới hòa, bình đẳng, tôn trọng, tin cậy lẫn nhau, không thiên tư, thiên ái; về vật chất từ ăn mặc đến việc làm đều tiêu pha có kế hoạch, ngăn nắp; cưới hỏi giỗ tết nên đơn giản tiết kiệm; quan tâm tới con cái, đến việc tu dưỡng học hành, kỷ cương nề nếp; giải phóng phụ nữ và thực hiện nam nữ bình đẳng.

Để nhân dân nhận thức đúng và thực hành tốt đời sống mới, theo Người, cần coi trọng công tác thông tin tuyên truyền: "Trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi. Nói thì phải nói một cách giản đơn, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó... Tốt nhất là miệng nói, tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[1]. Trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa, tác phẩm *Đời sống mới* của Bác vẫn còn nguyên giá trị thực tiễn. Tác phẩm này là tiền đề quan trọng giúp các ngành, các cấp thành phố Cần Thơ quán triệt quan điểm, vận dụng vào xây dựng nông thôn mới và phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa", "Xây dựng nếp sống văn hóa - văn minh đô thị", góp phần xây dựng hình mẫu con người Cần Thơ theo 5 tiêu chí "Trí tuệ, năng động, nhân ái, hào hiệp, thanh lịch" theo tinh thần Nghị quyết số 45-NQ/TW, ngày 17-2-2005 của Bộ Chính trị về xây

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.125.

dựng và phát triển thành phố Cần Thơ trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.

Bên cạnh sản xuất công nghiệp, phát triển nông nghiệp, nông thôn có vai trò quyết định đối với việc ổn định kinh tế, xã hội đất nước. Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X của Đảng xác định mục tiêu xây dựng nông thôn mới là: "Xây dựng nông thôn mới ngày càng giàu đẹp, dân chủ, công bằng, văn minh, có cơ cấu kinh tế hợp lý, quan hệ sản xuất phù hợp, kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội phát triển ngày càng hiện đại". Nghị quyết Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương khóa X về nông nghiệp, nông dân, nông thôn đã nêu ra một cách toàn diện quan điểm của Đảng ta về xây dựng nông thôn mới. Nghị quyết khẳng định nông nghiệp, nông dân, nông thôn có vai trò to lớn, có vị trí quan trọng trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Giải quyết vấn đề nông nghiệp, nông dân, nông thôn không phải chỉ là nhiệm vụ của nông dân, ở khu vực nông thôn mà là nhiệm vụ của cả hệ thống chính trị và toàn xã hội. Xây dựng nông thôn mới là xây dựng kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội hiện đại ở nông thôn; xây dựng cơ cấu kinh tế và các hình thức tổ chức sản xuất hợp lý, gắn nông nghiệp với phát triển nhanh công nghiệp, dịch vụ, đô thị theo quy hoạch; xây dựng giai cấp nông dân, củng cố liên minh công nhân - nông dân - trí thức vững mạnh; không ngừng nâng cao đời sống vật chất, tinh thần của dân cư nông thôn, hài hòa giữa các địa phương, tạo sự chuyển biến nhanh hơn ở các xã còn nhiều khó khăn; nông dân được đào tạo có trình độ sản xuất và đủ bản lĩnh chính trị, đóng vai trò làm chủ nông thôn mới, góp phần đưa nền kinh tế đất nước ngày càng phát triển.

Bởi vì "Nông dân ta giàu thì nước ta giàu. Nông nghiệp ta thịnh thì nước ta thịnh"[1]. Việc vận dụng quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh vào xây dựng nông thôn mới của thành phố thời gian qua đạt nhiều kết quả thiết thực. Nông thôn mới là xây dựng đời sống mới, lối sống mới nhằm công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông thôn, thực hiện thắng lợi mục tiêu "Dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh". Nội dung xây dựng nông thôn mới cũng chính là thực hành đời sống mới cần, kiệm, liêm, chính. Chủ trương xây dựng nông thôn mới xoay quanh mục tiêu xây dựng đời sống văn hóa của nông thôn mới, nhân tố trung tâm là con người cá nhân và cộng đồng trong các gia đình, xóm ấp, tất cả vì lợi ích chung như lời Chủ tịch Hồ Chí Minh đã dạy. Thực tiễn xây dựng nông thôn mới cũng cho thấy mỗi cá nhân, gia đình, làng xã, cả hệ thống chính trị, nhất là nông dân cùng với công nhân là chủ thể tư duy năng động, sáng tạo trong sản xuất của cải vật chất. Người nông dân chỉ thực sự là chủ thể của xây dựng nông thôn mới khi họ thực hành đời sống mới cần, kiệm, liêm, chính.

Trong *Đời sống mới*, Bác dạy rất rõ về công tác tuyên truyền, dân vận cho khéo, làm sao để dân nghe theo và làm theo chứ không bắt buộc dân làm theo mệnh lệnh một cách gượng ép, thiếu chủ động, tự giác, muốn vậy: "Cán bộ phải nắm vững chính sách của Đảng, của Chính phủ, đi đúng đường lối quần chúng. Quần chúng rất nhiều sáng kiến, họ hiểu biết rất mau, nhất là những cái thuộc về quyền lợi của họ. Cán bộ phải tìm hiểu quần chúng, phải học hỏi quần

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.4, tr.246.

chúng để lãnh đạo quần chúng"[1]. Để công tác tuyên truyền đạt kết quả cao thì cán bộ tuyên truyền phải thực hiện đúng lời Bác dạy: "Muốn thật sự gần gũi quần chúng thì phải cùng ăn, cùng ở, cùng làm, mới biết sinh hoạt của quần chúng như thế nào, mới biết khó khăn, biết chí khí của quần chúng như thế nào, mới biết nguyện vọng của quần chúng như thế nào"[2]; "Những người phụ trách dân vận cần phải óc nghĩ, mắt trông, tai nghe, chân đi, miệng nói, tay làm. Chứ không phải chỉ *nói suông*, chỉ *ngồi viết mệnh lệnh*. Họ phải thật thà nhúng tay vào việc"[3]. Cùng với đó thì tăng cường công tác thông tin tuyên truyền để nâng cao nhận thức cho mọi người dân về nông thôn mới, nhất là về đời sống mới - thực hành cần, kiệm, liêm, chính. Nếu trong hệ thống chính trị nhất là ở cơ sở mỗi cán bộ, đảng viên "có cần, có kiệm, không tiêu đến nhiều tiền, anh em viên chức mới có thể trở nên *liêm, chính* để cho người ngoài kính nể được"[4]; và "Muốn cho dân phục phải được dân tin, muốn cho dân tin phải thanh khiết"[5].

Muốn xây dựng thành công nông thôn mới, trước hết, chúng ta cần coi trọng việc xây dựng chính sách phù hợp theo đặc thù từng địa phương. Thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới, thành phố Cần Thơ thành lập Ban Chỉ đạo thực hiện Chương trình xây dựng nông thôn mới thành phố và Văn phòng Điều phối Chương

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.8, tr.48.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.11, tr.560.
3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.6, tr.232-233.
4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.182.
5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.69.

trình xây dựng nông thôn mới. Từ 19 tiêu chí áp dụng chung cho cả nước, thành phố Cần Thơ đã cụ thể hóa thành 20 tiêu chí phù hợp với đặc thù của địa phương. Có thể nói tiêu chí số 20 là tiêu chí quan trọng để đánh giá về sự sáng tạo của từng địa phương, phản ánh sự hài lòng của người dân đối với chủ trương xây dựng nông thôn mới. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã dạy: Chính sách đúng là nguồn gốc của mọi thắng lợi. Trên cơ sở mục tiêu chung của Trung ương, ngày 26-4-2013, Ủy ban nhân dân thành phố Cần Thơ đã phê duyệt đề án "Xây dựng nông thôn mới thành phố Cần Thơ giai đoạn 2011 - 2020". Đề án chính là kết tinh của tư duy về mối quan hệ biện chứng giữa lý luận và thực tiễn: "Thực tiễn không có lý luận hướng dẫn thì thực tiễn mù quáng. Lý luận mà không có liên hệ với thực tiễn là lý luận suông"[1]. Đề án được triển khai trên địa bàn 36 xã thuộc 4 huyện của thành phố Cần Thơ với mục tiêu xây dựng nông thôn mới có kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội đồng bộ, phát triển toàn diện, bền vững, phù hợp với tiến trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa; đời sống của người dân ngày càng được nâng cao; an ninh chính trị và trật tự an toàn xã hội được đảm bảo; xây dựng 36 xã đạt chuẩn xã nông thôn mới đến năm 2020.

Với sự nỗ lực của các cấp ủy đảng, chính quyền, cùng với sự chung tay của nhân dân, việc thực hiện nông thôn mới ngày càng đạt nhiều kết quả tích cực. Thời gian qua, thành phố chú trọng chất lượng và nâng cao thật sự cuộc sống của người dân nông thôn; cách làm hay, sáng tạo trong xây dựng nông thôn mới. Những cách làm hiệu quả về quy hoạch, đầu

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.11, tr.95.

tư hạ tầng thiết yếu, phát triển sản xuất nông sản quy mô lớn gắn với du lịch nông nghiệp góp phần bảo tồn nét đẹp văn hóa làng quê, tạo cảnh quan môi trường xanh - sạch - đẹp và an ninh trật tự nông thôn. Cơ cấu kinh tế phát triển đúng hướng, thương mại, dịch vụ, du lịch, sản xuất nông nghiệp phát triển ổn định và bền vững. Việc huy động nguồn vốn xây dựng nông thôn mới được thực hiện đa dạng thông qua lồng ghép các nguồn vốn từ các chương trình, dự án hỗ trợ có mục tiêu trên địa bàn, huy động nguồn lực của địa phương, nhất là nguồn lực trong dân khá hiệu quả. Ước tính, tổng nguồn vốn huy động xây dựng nông thôn mới trong 5 năm qua của thành phố lên tới hơn 3.689,6 tỉ đồng. Trong đó, vốn ngân sách Trung ương và địa phương là hơn 2.229 tỉ đồng; còn lại là vốn huy động từ các nguồn lực xã hội. Riêng bốn tháng đầu năm 2017, toàn thành phố huy động gần 219,5 tỉ đồng phục vụ xây dựng nông thôn mới, trong đó, vốn ngân sách nhà nước hơn 193,4 tỉ đồng, vốn tín dụng gần 21,5 tỉ đồng và nhân dân đóng góp trên 4,56 tỉ đồng. Cần Thơ phấn đấu thực hiện xây dựng nông thôn mới trong năm 2017 như sau: xây dựng thêm 7 xã đạt chuẩn nông thôn mới theo Bộ tiêu chí thành phố Cần Thơ về xã xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2016 - 2020; không còn xã đạt dưới 15 tiêu chí; số xã đạt 15 - 18 tiêu chí là 10 xã. Tính đến nay, thành phố có 20/36 xã đạt chuẩn nông thôn mới (chiếm 55,56%) và huyện Phong Điền được Thủ tướng Chính phủ công nhận là huyện đạt chuẩn nông thôn mới.

Điểm đặc biệt của Cần Thơ là các xã xây dựng nông thôn mới đã thực hiện theo hướng tiêu chí nào dễ làm trước, tiêu chí nào khó làm sau. Do đánh giá được những khó khăn, các xã xây dựng nông thôn mới trên địa bàn thành phố đã chủ

động lên kế hoạch, vận dụng linh hoạt các giải pháp để từng bước hoàn thiện 20 tiêu chí. Đó là tập trung phát triển toàn diện về cảnh quan, hạ tầng kinh tế - xã hội cùng với nâng cao đời sống vật chất, tinh thần cho người dân. Trong đó, đầu tư phát triển sản xuất từng bước nâng cao thu nhập, cải thiện đời sống là điểm mấu chốt để vận động đóng góp xây dựng nông thôn mới. Trong xây dựng nông thôn mới, thành phố xác định phát triển sản xuất, nâng cao thu nhập cho người dân là nội dung trọng tâm, cốt lõi. Từ khi thực hiện đề án xây dựng đến nay, các xã đã xóa nhà tạm, dột nát; công tác bảo vệ và chăm sóc sức khỏe nhân dân được quan tâm,... Bên cạnh đó, thực hiện chủ trương tái cơ cấu nông nghiệp, thời gian qua, trên địa bàn thành phố, diện tích sản xuất được giữ vững, việc tích tụ ruộng đất thông qua các hình thức liên kết sản xuất và vùng tập trung chuyên canh tiếp tục được mở rộng. Từ đó, bước đầu đã xây dựng các chuỗi nông sản chủ lực, như: chuỗi liên kết lúa chất lượng cao với cánh đồng lớn; phát triển vùng tập trung cây ăn trái đặc sản gắn với du lịch sinh thái. Việc chuyển đổi cơ cấu cây trồng được thực hiện tích cực, góp phần nâng cao thu nhập cho nông dân; chuyển đổi cơ cấu cây trồng, vật nuôi, xây dựng cánh đồng mẫu lớn gắn với áp dụng khoa học kỹ thuật nông nghiệp và bao tiêu sản phẩm làm ra nhằm tạo chuyển biến trong sản xuất nông nghiệp và nâng cao mức sống của nông dân. Ưu tiên mở rộng diện tích lúa chất lượng cao phục vụ xuất khẩu và vườn cây ăn quả đặc sản. Qua đó góp phần chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông thôn, phát triển ngành nghề và xóa đói giảm nghèo. Cơ sở hạ tầng nông thôn có những chuyển biến rõ nét. Thành phố đã tập trung đầu tư xây dựng

hệ thống giao thông ở các xã, huyện dần thông suốt. Hệ thống điện cơ bản đáp ứng được yêu cầu sinh hoạt của người dân trên địa bàn. Thành phố kêu gọi doanh nghiệp đầu tư, xây dựng chợ nông thôn đạt chuẩn.

Nét độc đáo trong vận dụng đời sống mới của thành phố Cần Thơ là kết hợp việc xây dựng nông thôn mới gắn với phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa", "Xây dựng nếp sống văn hóa - văn minh đô thị" và từng bước hình thành hình mẫu người Cần Thơ với 5 chuẩn mực: "Trí tuệ, năng động, nhân ái, hào hiệp, thanh lịch" theo tinh thần Nghị quyết số 45-NQ/TW của Bộ Chính trị khóa IX. Sự kết hợp này giúp các ngành, các cấp phân định rõ mục đích của "thi đua" giữa các địa phương, đơn vị. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, việc thực hiện đời sống mới trong một làng thì phải làm kiểu mẫu cho các làng xung quanh về tổ chức, về sản xuất, về vệ sinh, về văn hóa...; "Cán bộ của làng phải là người trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung"[1].

Để thực hành thi đua theo lời Bác đòi hỏi cả hệ thống chính trị từ thành phố đến cơ sở và nhân dân chung tay xây dựng người Cần Thơ phát triển toàn diện về chính trị, tư tưởng, trí tuệ, đạo đức, thể chất, năng lực sáng tạo, có ý thức cộng đồng, lòng nhân ái, khoan dung, trọng nghĩa tình, lối sống có văn hóa, quan hệ hài hòa trong gia đình. Xây dựng nếp sống văn hoá, văn minh, trật tự kỷ cương đô thị, chống sự xâm nhập của các sản phẩm văn hóa độc hại gây hủy hoại đạo đức xã hội, thực hiện nếp sống văn hóa trong việc cưới,

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.119-120.

việc tang, lễ hội... Mọi người dân phải biết "1. Thường thức vệ sinh, để dân bớt đau ốm. 2. Thường thức khoa học, để bớt mê tín nhảm. 3. Bốn phép tính, để làm ăn có ngăn nắp. 4. Lịch sử và địa dư nước ta (vắn tắt bằng thơ hoặc ca), để nâng cao lòng yêu nước. 5. Đạo đức của công dân, để thành người công dân đứng đắn"[1]. Các nội dung về xây dựng đời sống mới được cụ thể hóa thành các quy ước, quy chế trong thực hiện phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa", "Xây dựng nếp sống văn hóa - văn minh đô thị" đã được người dân hưởng ứng và thực hiện theo phương châm Nhà nước và nhân dân cùng làm văn hoá, tạo thành phong trào thi đua của thành phố. Từ đó, môi trường văn hóa được cải thiện, đời sống văn hóa của nhân dân các dân tộc trên địa bàn thành phố phong phú và tốt hơn trước. Hiện tượng mê tín dị đoan và lối sống hẹp hòi, ích kỷ, lạc hậu được thay bằng nếp sống văn minh hiện đại; an sinh xã hội đảm bảo, quốc phòng, an ninh được giữ vững. Đến cuối năm 2016, thành phố có 64/85 xã, phường, thị trấn đạt danh hiệu văn hóa.

Bên cạnh những kết quả đạt được, trong quá trình xây dựng đời sống mới theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh, thành phố Cần Thơ cũng vướng một số khó khăn nhất định.

- Việc ứng dụng khoa học công nghệ vào trong sản xuất nông nghiệp còn hạn chế, chưa đột phá; ô nhiễm môi trường và tác động của biến đổi khí hậu đang ngày càng gia tăng.

- Công tác tuyên truyền giáo dục đảng viên và nhân dân về vai trò, vị trí, tầm quan trọng của văn hóa trong xây dựng đời sống mới hiện nay còn hạn chế. Một số giải pháp chưa được

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.604.

hiện thực hóa một cách cụ thể để mọi người chủ động tích cực tham gia các phong trào văn hóa ở cơ sở, từng bước nâng cao mức hưởng thụ đời sống văn hóa tinh thần cho nhân dân.

- Một số cấp ủy, chính quyền địa phương chưa nhận thức đầy đủ về vai trò, ý nghĩa, nội dung của việc xây dựng nông thôn mới gắn với thực hiện phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa", "Xây dựng nếp sống văn hóa - văn minh đô thị", cho nên vẫn còn tình trạng lúng túng, thiếu chủ động, sáng tạo trong quá trình tổ chức thực hiện; vẫn còn tư tưởng trông chờ, ỷ lại cấp trên, nhất là trong bố trí nguồn lực phụ trách.

- Sự phối hợp giữa các cấp, các ngành còn chưa chặt chẽ, thiếu thống nhất. Một số ngành chưa xác định nhiệm vụ thực hiện tiêu chí nông thôn mới của ngành là nhiệm vụ chính trị thường xuyên.

- Việc đầu tư cơ sở vật chất, kinh phí chưa hợp lý; chưa đẩy mạnh xã hội hóa phục vụ xây dựng nông thôn mới và các phong trào văn hóa, xã hội của địa phương, nhất là ở cơ sở.

Theo kế hoạch đã được Ủy ban nhân dân thành phố Cần Thơ phê duyệt, từ năm 2016 - 2020, Cần Thơ phấn đấu công nhận thêm 16 xã trên địa bàn đạt 19/19 tiêu chí quốc gia về nông thôn mới, nâng số xã toàn thành phố được công nhận lên 26/36 xã. Để hiện thực hóa mục tiêu này, địa phương đầu tư trên 4.800 tỉ đồng xây dựng hạ tầng tại 26 xã, phát triển thủy lợi nội đồng với tổng chiều dài trên 1.200km nhằm bảo đảm giao thông thông suốt và tưới tiêu 100% diện tích đất nông nghiệp trên địa bàn nông thôn; đưa điện, nước hợp vệ sinh về nông thôn để 100% số hộ nông thôn được sử dụng điện lưới quốc gia và nước hợp vệ sinh; nâng cấp, xây mới

chợ, trường học, mở rộng các mô hình sản xuất nông nghiệp, công nghiệp, thương mại - dịch vụ nông thôn hiệu quả... Để đạt mục tiêu trên, thời gian tới thành phố sẽ tập trung thực hiện tốt một số giải pháp sau:

Một là, tiếp tục tăng cường công tác tuyên truyền, vận động người dân nâng cao nhận thức về xây dựng nông thôn mới. Tập trung làm tốt công tác tuyên truyền, vận động nâng cao nhận thức của cả hệ thống chính trị và các tầng lớp nhân dân về xây dựng nông thôn mới. Đúc kết, nhân rộng các phong trào quần chúng trong xây dựng đời sống văn hóa nông thôn, xây dựng nông thôn mới. Lấy gương người tốt việc tốt hằng ngày để giáo dục lẫn nhau là một trong những cách tốt nhất để xây dựng Đảng, xây dựng các tổ chức cách mạng, xây dựng con người mới, cuộc sống mới. Phát động rộng rãi các phong trào thi đua xây dựng nông thôn mới mang tính thực chất, đi vào chiều sâu, nội dung đa dạng, hình thức phong phú, có tác dụng tạo sự đồng thuận cao và sức lan tỏa, làm thay đổi nhận thức của người dân cùng chung sức xây dựng nông thôn mới, đẩy lùi tư tưởng trông chờ, ỷ lại vào Nhà nước. Thực hành theo lời Bác dạy: muốn làm tốt đời sống mới, một cách tốt nhất là tổ chức thi đua, "Người này thi đua với người khác. Nhà này thi đua với nhà khác. Làng này thi đua với làng khác. Ai hơn thì được nhân dân kính trọng và Chính phủ khen thưởng. Như vậy, ai cũng hăng hái"[1]. Vận động xã hội hóa, huy động quyên góp phù hợp với sức dân; khơi dậy, phát huy tính tự giác, tự nguyện của người dân. Thường xuyên sơ kết, tổng kết, rút

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119.

kinh nghiệm và kịp thời tôn vinh, khen thưởng những cá nhân, tập thể có nhiều đóng góp cho xây dựng nông thôn mới. Phát huy vai trò, trách nhiệm của nhân dân tham gia giám sát quá trình xây dựng nông thôn mới; tham gia bảo quản tốt các công trình, dự án hạ tầng kinh tế - xã hội nông thôn trên địa bàn.

Hai là, tập trung phát triển kinh tế, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần người dân nông thôn; đẩy mạnh nghiên cứu, chuyển giao, ứng dụng khoa học công nghệ vào nông nghiệp, nông thôn. Toàn Đảng bộ và nhân dân thành phố đẩy mạnh thực hiện Nghị quyết số 08-NQ/TU, ngày 7-4-2017 của Thành ủy Cần Thơ về xây dựng và phát triển nông nghiệp công nghệ cao; gắn với việc tái cơ cấu ngành nông nghiệp, nhất là ở các xã điểm xây dựng nông thôn mới. Tổ chức lại sản xuất theo nhu cầu thị trường. Có giải pháp quyết liệt thúc đẩy các hình thức hợp tác, liên kết; xây dựng các vùng chuyên canh, phát triển vùng nguyên liệu tập trung, trang trại lớn, vùng sản xuất theo mô hình cánh đồng lớn, vùng sản xuất nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao, công nghệ sinh học.

Triển khai có hiệu quả Nghị định số 55/2015/NĐ-CP, ngày 9-6-2015 của Chính phủ nhằm tạo điều kiện thuận lợi cho nông dân và doanh nghiệp nông thôn tiếp cận các chính sách tín dụng nông thôn để đầu tư, phát triển sản xuất. Tập trung phát triển những sản phẩm nông nghiệp có lợi thế so sánh gắn với chế biến theo hướng công nghiệp, hiện đại. Sớm hình thành các doanh nghiệp vừa và nhỏ ở nông thôn nhằm thúc đẩy kinh tế nông thôn phát triển, tạo thu nhập ổn định cho người dân nông thôn. Đẩy mạnh phát triển các ngành nghề, làng nghề truyền thống ở nông thôn kết hợp với phát

triển du lịch. Tiếp tục đầu tư phát triển kinh tế nông nghiệp gắn với thực hiện huyện nông thôn mới (ngoài huyện nông thôn mới Phong Điền được công nhận năm 2016).

Xây dựng mới, củng cố, nâng cao chất lượng hoạt động các mô hình kinh tế tập thể của nông dân, tạo đầu mối phát triển, nhân rộng mô hình "liên kết bốn nhà" trong sản xuất, tiêu thụ nông sản hàng hóa; tiếp tục tăng cường công tác củng cố, nâng cao chất lượng hợp tác xã theo hướng sáp nhập, giải thể, xóa tên những hợp tác xã yếu kém, không có khả năng vươn lên. Vận động nông dân tham gia vào các loại hình kinh tế hợp tác phù hợp như hợp tác xã, tổ hợp tác, câu lạc bộ nông dân,... Chú trọng phát triển mạnh mô hình tổ hợp tác theo ngành nghề, lĩnh vực sản xuất trên tinh thần tự nguyện, tự giác.

Ba là, hoàn thiện các cơ chế, chính sách khuyến khích đầu tư chuyển dịch cơ cấu kinh tế, phát triển các hoạt động văn hóa, xã hội và xây dựng hạ tầng kinh tế - xã hội trong nông thôn từng bước hiện đại.

Vận dụng có hiệu quả Nghị định số 210/2013/NĐ-CP, ngày 19-12-2013 của Chính phủ về chính sách khuyến khích doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp, nông thôn phù hợp với yêu cầu thực tiễn; tiếp tục rà soát, bổ sung cơ chế, chính sách phát triển doanh nghiệp, nhất là doanh nghiệp vừa và nhỏ đầu tư vào nông nghiệp, nông thôn nhằm thực hiện tốt mục tiêu tái cơ cấu ngành nông nghiệp gắn với xây dựng nông thôn mới. Cải thiện môi trường đầu tư, tăng cường và nâng cao hiệu quả công tác xúc tiến đầu tư; tạo sự chuyển biến trong cải cách hành chính và thủ tục hành chính; đẩy mạnh ứng dụng công nghệ thông tin trong hoạt động hành chính của các cơ quan quản lý nhà nước.

Đầu tư xây dựng, nâng cấp các trường học, trung tâm văn hóa, trạm y tế xã đạt chuẩn. Thực hiện có hiệu quả chương trình kiên cố hóa trường, lớp học, chú trọng đầu tư xây dựng phòng học và cơ sở vật chất cho trường học, tận dụng cơ sở vật chất, thiết chế văn hóa hiện có để phục vụ có hiệu quả nhu cầu sinh hoạt văn hóa, thể thao của cộng đồng dân cư, từng bước giảm áp lực về nguồn vốn xây dựng. Thực hiện đồng bộ các giải pháp để cung cấp điện sinh hoạt, nước sạch và vệ sinh môi trường nông thôn, hạn chế thấp nhất ô nhiễm môi trường trong sản xuất nông nghiệp, công nghiệp và khu dân cư nông thôn. Tăng cường các biện pháp bảo vệ môi trường, kịp thời xử lý nghiêm các hành vi gây ô nhiễm môi trường; khuyến khích đầu tư trong lĩnh vực môi trường, nhất là các hoạt động thu gom, tái chế và xử lý chất thải.

Bốn là, tăng cường sự lãnh đạo của Đảng, nâng cao hiệu quả quản lý nhà nước và phát huy vai trò của các tổ chức chính trị - xã hội. Đổi mới nội dung, phương thức lãnh đạo của các cấp ủy đảng, xác định rõ nội dung trọng tâm cần tập trung lãnh đạo, tránh dàn trải. Nâng cao nhận thức, trách nhiệm, sức chiến đấu và năng lực định hướng của các cấp ủy trong công tác xây dựng Đảng và vận động quần chúng để các tổ chức đảng thật sự là hạt nhân lãnh đạo toàn diện Chương trình xây dựng nông thôn mới. Tăng cường công tác kiểm tra, giám sát đối với các cấp ủy, tổ chức đảng, cán bộ, đảng viên trong xây dựng nông thôn mới.

Lồng ghép việc đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh theo Chỉ thị số 05-CT/TW, ngày 15-5-2016 của Bộ Chính trị khóa XII vào tiêu chí xây dựng các danh hiệu "Xã đạt chuẩn văn hóa nông thôn mới",

"Phường, thị trấn đạt chuẩn văn minh đô thị",... Tiếp tục phát huy các giá trị văn hóa, di sản văn hóa, các thiết chế văn hóa đáp ứng nhu cầu sinh hoạt, hưởng thụ văn hóa tinh thần của người dân trên địa bàn; thông qua các hoạt động văn hóa để giáo dục truyền thống yêu nước, lối ứng xử văn hóa - văn minh trong cộng đồng. Huy động các nguồn lực để bảo tồn, tôn tạo và phát huy giá trị các di sản văn hóa ở nông thôn. Nâng cao chất lượng phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa"; củng cố, xây dựng các danh hiệu văn hóa có giá trị thật sự trong cộng đồng.

Chú trọng đào tạo, bồi dưỡng, nâng cao chất lượng đội ngũ cán bộ, nhất là ở cấp xã đạt chuẩn; xây dựng các tổ chức trong hệ thống chính trị có năng lực hoạt động tốt, đáp ứng được yêu cầu phát triển nông nghiệp, nông dân, nông thôn trong giai đoạn mới vừa "hồng" vừa "chuyên" theo lời dạy của Bác: "Bất kỳ ai, ở địa vị nào, làm công tác gì, gặp hoàn cảnh nào, đều phải *có tinh thần trách nhiệm*. Tinh thần trách nhiệm là: *nắm vững chính sách, đi đúng đường lối quần chúng, làm tròn nhiệm vụ*"[1]. Và phải thấm nhuần lời dạy của Người: "Đã phụng sự nhân dân, thì phải phụng sự cho ra trò. Nghĩa là việc gì lợi cho dân, thì phải làm cho kỳ được. Việc gì hại cho dân, thì phải hết sức tránh"[2].

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.7, tr.249.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.6, tr.432.

QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VỀ ĐỜI SỐNG MỚI TRONG MỘT LÀNG VỚI VIỆC XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI HIỆN NAY

ThS. PHẠM THỊ THANH MAI*

Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời, ngay khi đó, nhà nước dân chủ nhân dân lại phải đương đầu với muôn vàn khó khăn về chính trị, kinh tế, văn hóa, xã hội,... Những tàn dư về tư tưởng, đạo đức, lối sống lạc hậu do hậu quả của chế độ cũ để lại làm ảnh hưởng nghiêm trọng đến công cuộc kháng chiến và kiến quốc. Đứng trước thực trạng đó, Đảng, Nhà nước, đứng đầu là Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động phong trào xây dựng đời sống mới. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập. Một năm sau, ngày 20-3-1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh để chỉ đạo và động viên phong trào. Những quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về đời sống mới trong tác phẩm này cho đến nay vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước nói chung và xây dựng nông thôn mới nói riêng.

---

* Bảo tàng Hồ Chí Minh.

Tác phẩm gồm lời *Tựa* và 19 mục được đánh theo chữ số La Mã, trình bày dưới dạng hỏi đáp, 19 mục cũng chính là 19 câu hỏi và lời đáp xung quanh các vấn đề về đời sống mới đối với từng đối tượng khác nhau. Ngay sự lựa chọn về hình thức trình bày này, đã cho thấy sự sáng suốt của Chủ tịch Hồ Chí Minh như Người nói: "vắn tắt, rõ ràng, thiết thực, dễ hiểu", phù hợp với trình độ dân trí của mọi tầng lớp nhân dân lúc bấy giờ. Trong lời *Tựa* mở đầu tác phẩm, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định ý nghĩa của tác phẩm là giúp nhân dân ta thực hành đời sống mới để cứu quốc và kiến quốc: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1].

Lý giải về đời sống mới, Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà xấu, thì phải bỏ. Cái gì cũ mà tốt, thì phải phát triển thêm, cái gì mới mà hay, thì ta phải làm. Người giải thích: "đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính. Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải *Cần*. Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù... Thế nên phải *Kiệm*. Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy. Cho nên ai cũng phải *Liêm*. Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111.

nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập. Thế là *Chính*"[1].

Theo Hồ Chí Minh, đời sống mới bao gồm đời sống mới riêng cho từng người và đời sống mới chung cho cộng đồng, tập thể như các gia đình, làng xã, các bộ đội, các nhà máy, trường học, các công sở,... Về tinh thần, đời sống mới phải cần, kiệm, liêm, chính, nếu không làm được như vậy thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân. Phải yêu Tổ quốc, quan tâm đến lợi ích chung, không kiêu căng, không nịnh hót, không tham lam, không bủn xỉn. Phải ham học, một người không biết chữ, biết tính thì như nửa mù nửa sáng, biết rồi thì học thêm nữa. Đời sống mới không tách rời tăng gia sản xuất. Người cho rằng, việc tăng gia sản xuất cũng như mọi việc khác, đều rất quan hệ với đời sống mới. Tăng gia sản xuất tức là một bộ phận của đời sống mới. Có tinh thần của đời sống mới thì tăng gia sản xuất mới chóng thành công. Mà tăng gia sản xuất có thành công thì đời sống mới dễ thực hiện. Muốn tăng gia sản xuất, mọi người phải cần, phải kiệm. Không cần thì phí thời giờ nhiều mà sản xuất được ít. Không kiệm thì làm được bao nhiêu dùng hết bấy nhiêu, rút cục cũng như sản xuất được ít. Tăng gia sản xuất ích riêng cho mình mà cũng ích chung cho cả nước. Nếu không có tinh thần liêm và chính, nếu tham lam ích kỷ thì không thể phát đạt việc tăng gia sản xuất. Vì vậy, tăng gia sản xuất và đời sống mới phải đi đôi với nhau, không thể lìa nhau.

Xây dựng đời sống mới bắt đầu từ đâu? Theo Hồ Chí Minh, phải bắt đầu từ những điều cơ bản nhất nhưng cũng

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112.

đơn giản nhất mà mọi người đều phải thực hành đó là ăn, ở, mặc, đi lại, làm việc. Người cho rằng, đời sống mới không cao xa gì, cũng không phải khó khăn gì. Nó không bảo ai phải hy sinh chút gì. Nó chỉ sửa đổi những việc cần thiết, rất phổ thông trong đời sống mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc.

Sau khi đề cập đời sống mới đối với một người, Chủ tịch Hồ Chí Minh đề cập đến đời sống mới của từng nhóm đối tượng: làng, trường học, công sở, bộ đội,... Nói về đời sống mới trong một làng, Người viết: "Trong một làng, *nhà* thì có nhà giàu, nhà vừa, nhà nghèo. *Người* thì có người tốt, người vừa, người kém. *Học* thì có kẻ thông, kẻ vừa, kẻ dốt. Hai hạng trên phải tìm cách giúp đỡ, cảm hóa hạng thứ ba"[1]. Như vậy, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, trước hết trong một làng, ai cũng phải thực hành đời sống mới và thứ hai, muốn thực hiện tốt đời sống mới trong một làng thì phải phân rõ hạng, đối tượng để có những cách thức, biện pháp riêng.

Nói về làm kinh tế trong một làng, Chủ tịch Hồ Chí Minh phân rõ các loại nghề: nghề làm ruộng, nghề thủ công và nghề buôn bán. Người yêu cầu phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau. Cách tốt nhất là tổ chức theo hình thức hợp tác xã, nếu làm theo cách đó thì nghề nào cũng dễ tăng gia sản xuất, đỡ tốn thì giờ lại có kết quả nhanh hơn, nhiều hơn.

Về văn hóa, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh là "phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân. Về *phong tục*, phải cấm hẳn say sưa, cờ bạc, hút xách, bợm bãi, trộm cắp. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.118-119.

nhau, kiện cáo nhau. Làm cho làng mình thành một làng "phong thuần tục mỹ""[1].

Do lối sống lạc hậu của chế độ cũ để lại, phần lớn các cá nhân, các nhà, các làng đều chưa có ý thức về mặt giữ gìn vệ sinh cá nhân cũng như nơi sinh hoạt chung. Đây chính là nguyên nhân của các nạn dịch làm ảnh hưởng đến sức khỏe của toàn dân. Do vậy, một vấn đề quan trọng về đời sống mới ở nông thôn lúc này được Chủ tịch Hồ Chí Minh nhấn mạnh là: "Về *vệ sinh*, đường sá phải sạch sẽ. Ao tắm giặt, giếng nước uống phải phân biệt và săn sóc cẩn thận. Những ao hồ không cần thì lấp đi, cho đỡ muỗi"[2].

Trong bối cảnh của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp đầu năm 1947, khi Đảng và Chính phủ kêu gọi toàn dân đấu tranh kìm chân địch ở các đô thị, đồng bằng để từng bước trở lại Việt Bắc xây dựng lực lượng, đẩy mạnh cuộc kháng chiến trường kỳ, Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu: "Trong lúc *kháng chiến*, làng mình có tiểu đội du kích, phải ra sức giúp việc phá hoại để ngăn địch. Phải cẩn thận đề phòng Việt gian, giúp đỡ bộ đội, giúp đỡ đồng bào tản cư, di cư"[3]. Phải tổ chức những Hội Cứu quốc, Hội Liên hiệp quốc dân.

Cuối cùng, Chủ tịch Hồ Chí Minh đưa ra biện pháp tốt nhất để thực hành đời sống mới trong một làng đó là phải tổ chức thi đua. Người nói: "Người này thi đua với người khác. Nhà này thi đua với nhà khác. Làng này thi đua với làng khác. Ai hơn thì được nhân dân kính trọng và Chính phủ khen thưởng. Như vậy, ai cũng hăng hái. Cán bộ của làng

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.119.

phải là người trong sạch, công bình, thạo việc, có thể làm gương cho dân làng; có thể hy sinh lợi ích riêng cho lợi ích chung. Trong nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, dân có quyền lựa chọn những cán bộ như thế"[1].

Luôn coi trọng và lấy dân làm gốc, giữa bộn bề của công việc kháng chiến và kiến quốc, Chủ tịch Hồ Chí Minh thấy rõ vai trò quyết định của việc bồi dưỡng sức dân để đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp cách mạng. Không chỉ đời sống mới trong một làng, Người còn yêu cầu thực hành đời sống mới là công việc của mọi người dân, bắt đầu từ cội nguồn là mỗi người, gia đình, làng xã. Bởi theo Người, "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng nước. Nếu mọi người cố gắng làm đúng đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường"[2]. Đối với mỗi người, Người yêu cầu: "Việc gì có lợi cho nước, phải ra sức làm, việc gì hại cho nước, phải hết sức tránh... Bất kỳ việc to, việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm"[3].

Để nhân dân nhận thức đúng và thực hành tốt đời sống mới, theo Người, cần coi trọng công tác thông tin tuyên truyền. Phải tuyên truyền, giải thích và làm gương, phải nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi. Nói thì phải nói một cách đơn giản, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.119-120, 116-117, 117.

ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó,... Tốt nhất là miệng nói, tay làm, làm gương cho người khác bắt chước. Tuyên truyền đời sống mới cũng như tuyên truyền việc khác, phải hăng hái, bền gan, chịu khó, đồng thời phải cẩn thận, khôn khéo, mềm mỏng.

Đó là đời sống mới của một người. Thử hỏi có gì cao xa, khó khăn không? Không có gì là khó. Không cần thông minh tài trí, miễn là mình muốn làm, có chí làm thì nhất định làm được. Ai cũng làm như thế, thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh.

Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về đời sống mới trong một làng, trong những năm qua, Đảng và Nhà nước ta luôn chú trọng đến việc xây dựng và phát triển nông thôn mới, từng bước giảm bớt sự chênh lệch giàu nghèo giữa các làng, vùng nông thôn cũng như giữa nông thôn và thành thị. Ngày 16-8-2016, Chính phủ ban hành Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2016 - 2020 với mục tiêu: Xây dựng nông thôn mới để nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho người dân; có kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội phù hợp; cơ cấu kinh tế và các hình thức tổ chức sản xuất hợp lý, gắn phát triển nông nghiệp với công nghiệp, dịch vụ; gắn phát triển nông thôn với đô thị; xã hội nông thôn dân chủ, bình đẳng, ổn định, giàu bản sắc văn hóa dân tộc; môi trường sinh thái được bảo vệ; quốc phòng và an ninh, trật tự được giữ vững.

Thực tiễn xây dựng nông thôn mới thời gian qua cho thấy, ở nhiều nơi, vì chạy theo bài toán kinh tế đã làm mai một bản sắc dân tộc, văn hóa cộng đồng làng xã, mất đi những thuần phong mỹ tục. Làng không còn bình yên,

thanh bình như nó vốn có mà nhường chỗ cho những nhà hàng, những cơ sở sản xuất, tiếng động cơ ồn ào cùng lối sống vội vã, thậm chí xô bồ. Do vậy, việc phát triển kinh tế nông thôn phải luôn đi đôi, gắn liền với xây dựng đời sống văn hóa; phải lấy văn hóa làm nền tảng tinh thần, vừa là mục tiêu, vừa là động lực. Xây dựng đời sống văn hóa của nông thôn mới cần gắn với cội nguồn, nhân tố trung tâm là con người - cá nhân và cộng đồng trong các gia đình, làng xã. Văn hóa gia đình, văn hóa làng xã cần khắc sâu các giá trị tinh thần cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; lòng yêu nước thương dân, tất cả vì lợi ích chung như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã dạy.

Trong xây dựng nông thôn mới, mỗi cá nhân, nhất là nông dân phải là chủ thể tư duy năng động, sáng tạo. Người nông dân chỉ thực sự là chủ thể của xây dựng nông thôn mới khi họ thực hành đời sống mới cần, kiệm, liêm, chính. Các cấp chính quyền cần có những cơ chế để có sự tham gia trực tiếp của người dân với vai trò chủ thể, gắn phát triển kinh tế với bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống. Có như vậy mới bảo đảm nông thôn phát triển bền vững. Bên cạnh đó, cần phát huy truyền thống tốt đẹp của dân tộc như đức tính cần cù, lòng yêu nước, tính trung thực, lối sống có tình có nghĩa, và xóa bỏ tâm lý tiểu nông hạn hẹp ở người nông dân. Muốn xây dựng thành công nông thôn mới, trước hết, chúng ta cần coi trọng công tác thông tin tuyên truyền để nâng cao nhận thức cho mọi người dân về nông thôn mới, nhất là về đời sống mới - thực hành cần, kiệm, liêm, chính, tăng cường nguồn lực cho Chương trình xây dựng nông thôn mới tương xứng với mục tiêu đề ra.

Trong quá trình thực hiện xây dựng nông thôn mới đòi hỏi vai trò của cấp ủy, chính quyền, người đứng đầu trong hệ thống chính trị và sự đồng sức đồng lòng của nhân dân. Phải thấy rõ đó là việc làm thiết thực, hữu ích, đòi hỏi sự năng động, sáng tạo, quyết tâm cao mới thực hiện được chương trình, mục tiêu đặt ra. Nhận thức sâu sắc về những nội dung cụ thể trong tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh, các cấp ủy không ngừng tuyên truyền và trước hết là nêu gương xây dựng đời sống mới trong mỗi gia đình, ngoài xã hội, coi các giá trị cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư là hạt nhân cốt lõi, nền tảng vững chắc trong cuộc sống. Phát huy dân chủ ở cơ sở, bảo đảm an sinh xã hội và tăng cường hiệu lực quản lý nhà nước ở nông thôn đúng như mục tiêu của Đảng là xây dựng một xã hội dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

Hiện nay, nước ta đang trong công cuộc đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế, xây dựng nông thôn mới. Những lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về đời sống mới từ 70 năm trước đã tạo nên động lực to lớn thúc đẩy kháng chiến thắng lợi, kiến quốc thành công đến nay vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước nói chung và xây dựng nông thôn mới nói riêng.

XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI TRONG TRƯỜNG HỌC HIỆN NAY THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH

PGS.TS. NGÔ THỊ PHƯỢNG*,
TS. TRẦN THỊ ĐIỂU**

Giáo dục, đào tạo là sự nghiệp quan trọng của mỗi quốc gia, dân tộc; nhìn vào sự phát triển và đầu tư cho giáo dục hôm nay sẽ biết được tương lai của quốc gia đó. Là một người đặc biệt quan tâm tới sự nghiệp trồng người, nhận thức được vị trí đặc biệt quan trọng của giáo dục quyết định tương lai của đất nước, sức mạnh của một dân tộc, ngay sau khi đất nước giành độc lập, Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* viết năm 1947 đã dành một thời lượng nhất định nói về yêu cầu cần phải xây dựng đời sống mới trong trường học. Nghiên cứu và đánh giá một cách thấu đáo, thực hiện nghiêm túc tư tưởng Hồ Chí Minh về thực hành đời sống mới trong trường học càng có ý nghĩa thiết thực khi hiện nay chúng ta đang tiến hành đổi mới giáo dục, khi nền giáo dục còn nhiều bất cập từ nội dung chương trình đến phương pháp giảng dạy, giáo dục chưa đáp ứng được đòi hỏi của thực tiễn, v.v..

---

*, ** Khoa Triết học, Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn - Đại học Quốc gia Hà Nội.

Ngay sau khi Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, Đảng và Nhà nước đã đặc biệt chú trọng công tác vận động nhân dân xây dựng đời sống mới. Sau khi Ban Trung ương vận động đời sống mới được thành lập ngày 3-4-1946, để chỉ đạo và động viên phong trào, ngày 20-3-1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết tác phẩm *Đời sống mới* dưới bút danh Tân Sinh. Với cách viết giản dị, dễ hiểu dưới dạng câu hỏi và trả lời, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phác họa nên những nét cơ bản của xã hội mới - xã hội do nhân dân lao động làm chủ, xã hội mà ở đó, mọi tầng lớp nhân dân từ cụ già tới cháu nhỏ, từ công nhân, nông dân, bộ đội đến các tầng lớp lao động khác; từ các cơ quan, trường học, nhà máy, các đơn vị bộ đội đến các ban, ngành, đoàn thể đều phải thực hiện để xây dựng đời sống mới, góp phần tích cực làm cho cuộc kháng chiến của dân tộc giành thắng lợi hoàn toàn.

Trong 19 mục viết về đời sống mới, Hồ Chí Minh đã dành trọn một mục nói về "Đời sống mới trong trường học" (mục XII). Khi nói về đời sống mới với các tổ chức, ban, ngành, đoàn thể, sau khi nói về đời sống mới trong gia đình, đời sống mới trong làng, Hồ Chí Minh nói về đời sống mới trong trường học. Điều này không chỉ thể hiện tính khoa học, lôgíc trong tư duy Hồ Chí Minh mà còn thể hiện sự quan tâm đặc biệt của Hồ Chí Minh đối với sự nghiệp giáo dục. Đối với Hồ Chí Minh, thực hiện đời sống mới với các tổ chức tập thể phải bắt đầu từ gia đình - tế bào của xã hội, là cái nôi hình thành nhân cách cá nhân, sau đó là làng xóm, là trường học rồi mới tới các tổ chức xã hội, chính trị khác. Có thể khái quát nội dung cơ bản đời sống mới ở một trường học trong tư tưởng Hồ Chí Minh ở những nội dung cơ bản sau.

1. Về vai trò của giáo dục nhà trường

Để thực hiện đời sống mới, song song với việc giáo dục đời sống mới trong gia đình, ở làng xóm, Hồ Chí Minh nhấn mạnh đến vai trò của hệ thống giáo dục quốc dân (yếu tố nhà trường). Giáo dục nhà trường đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành nhân cách con người, quyết định tương lai của thanh thiếu niên, cao hơn là quyết định tương lai của đất nước. Tuy không thể hiện ra bằng những ngôn từ nói về vị trí đặc biệt quan trọng của giáo dục, nhưng Hồ Chí Minh cũng đã khẳng định: "Từ tiểu học, trung học, cho đến đại học, là nơi rèn luyện nhi đồng và thanh niên"[1]. Vì vậy, "sự học tập ở trong trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên, và tương lai của thanh niên tức là tương lai của nước nhà"[2].

Với Hồ Chí Minh, thanh niên là "rường cột", là "mùa xuân" của đất nước, là tương lai của Tổ quốc. Thanh niên được giáo dục tốt sẽ có một tương lai tốt. Thanh niên không chỉ được giáo dục trong gia đình, làng xóm, mà với Hồ Chí Minh, nhà trường chính là một trong những chiếc nôi quan trọng để giáo dục thanh thiếu niên. Quá trình học tập, rèn luyện của thanh thiếu niên trong trường học hôm nay cho thấy hình ảnh của đất nước trong tương lai. Cũng vì thế, ngay trong ngày khai giảng đầu tiên khi nước nhà giành được độc lập, Hồ Chí Minh đã có lời căn dặn: Trong công cuộc kiến thiết đó, nước nhà trông mong chờ đợi ở các em rất nhiều. "Non sông Việt Nam có trở nên tươi đẹp hay không,

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.120.

dân tộc Việt Nam có bước tới đài vinh quang để sánh vai với các cường quốc năm châu được hay không, chính là nhờ một phần lớn ở công học tập của các em"[1].

Hơn ai hết, Hồ Chí Minh nhận thức rất rõ những yêu cầu mới của thực tiễn đất nước đặt ra đòi hỏi phải có sự thay đổi trong trường học. Trong *Thư gửi giáo viên, học sinh, cán bộ thanh niên và nhi đồng* ngày 31-10-1955, Hồ Chí Minh thấy rõ vai trò của nhà trường trong thời kỳ mới: "Trường học của chúng ta là trường học của chế độ dân chủ nhân dân, nhằm mục đích đào tạo những công dân và cán bộ tốt, những người chủ tương lai tốt của nước nhà. Về mọi mặt, trường học của chúng ta phải hơn hẳn trường học của thực dân và phong kiến"[2]. Để đào tạo được những công dân và cán bộ tốt, làm chủ được tương lai của nước nhà, nhất thiết phải xác định đúng tầm quan trọng của trường học. Nói về vai trò của việc giáo dục trong nhà trường quyết định việc hình thành nhân cách con người mới xã hội chủ nghĩa, Hồ Chí Minh đã viết: "Óc những người tuổi trẻ trong sạch như một tấm lụa trắng. Nhuộm xanh thì nó sẽ xanh. Nhuộm đỏ thì nó sẽ đỏ"[3]. Do đó, để xây dựng bộ óc người cán bộ tốt, đáp ứng đòi hỏi của thực tiễn cách mạng, phụ thuộc rất nhiều vào trình độ của người thầy - "người thợ nhuộm".

2. Về vai trò của người dạy và người học

Bắt đầu bằng câu hỏi ngắn gọn: "Thế nào là đời sống mới

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.4, tr.35.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.10, tr.185.
3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.120.

trong một trường học?"[1], Hồ Chí Minh dẫn dắt mọi người đi từ vai trò của người dạy, người học, vai trò của nhà trường đến nội dung chương trình, phương pháp giảng dạy cũng như việc làm thế nào để thực hiện đời sống mới trong trường học đạt kết quả cao. Khi nói về giáo dục, người ta thường bắt đầu bằng chương trình, bằng nội dung, phương pháp giáo dục, Hồ Chí Minh nói về giáo dục bắt đầu bằng đối tượng giáo dục và được giáo dục - hai đối tượng là trung tâm, đặt biệt quan trọng trong quá trình giáo dục đó là thầy và trò, thầy dạy - trò học. Từ việc xác định, dạy ai? ai dạy? Hồ Chí Minh sẽ xác định việc dạy cái gì? dạy để làm gì? và dạy như thế nào?

Quan sát bất kỳ hoạt động giáo dục nào cũng đều thấy quá trình giáo dục chỉ có thể thực hiện khi có sự tham gia của ít nhất bốn yếu tố: người giáo dục (thầy giáo), người được giáo dục (học trò), sách giáo khoa (tài liệu dạy học) và môi trường giáo dục (trường học). Nếu thiếu một trong bốn yếu tố này quá trình giáo dục sẽ không thể xảy ra. Với việc tiếp cận xây dựng đời sống mới trong trường học bắt đầu từ việc nhấn mạnh vai trò của thầy và trò, có thể thấy, Hồ Chí Minh đặc biết nhấn mạnh đến tính quyết định của quá trình giáo dục chính là hoạt động dạy của thầy và học của trò. Hoạt động dạy của thầy và học của trò phải đóng vị trí trung tâm, chi phối toàn bộ quá trình giáo dục. Chất lượng giáo dục, sản phẩm của giáo dục, đào tạo phần lớn được quyết định bởi hoạt động của hai chủ thể này. Hiểu sâu sắc mối quan hệ tương quan này, Hồ Chí Minh đã không tách

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.

bạch hoạt động dạy của thầy và học của trò mà gắn kết phương pháp dạy của thầy và phương pháp học của trò thành một thể thống nhất.

Thứ nhất, đối với thầy, Hồ Chí Minh đặc biệt quan tâm đến đội ngũ giáo viên, có ít nhất 28 lần, Hồ Chí Minh nhấn mạnh vai trò của đội ngũ này trong các bài phát biểu về giáo dục. Người thầy giáo quyết định chất lượng giáo dục, thậm chí, không có thầy sẽ không có lớp, quá trình giáo dục sẽ không được thực hiện. Khi viết về đời sống mới trong trường học, Hồ Chí Minh nhấn mạnh rất nhiều đến vai trò của người thầy giáo: "Trong một trường học, các thầy nên thi nhau tìm cách dạy sao cho dễ hiểu, dễ nhớ, nhanh chóng và thiết thực"[1]. Hồ Chí Minh dùng một loạt các động từ để nhấn mạnh tới vai trò quyết định của thầy trong quá trình giáo dục như "phải" là thế này mà "chớ" nên làm thế kia. Người thầy phải dạy cho trò biết yêu nước thương nòi, phải dùng lời lẽ giản đơn, phải lấy ví dụ thiết thực, phải biết khuyên học trò, không nên dạy học trò có tư tưởng vị quốc, v.v.. Như vậy, có thể thấy, ẩn đằng sau tất cả những ngôn từ về vai trò người thầy, Hồ Chí Minh nhấn mạnh đến những năng lực không thể thiếu của chủ thể giáo dục: người thầy giáo không chỉ cần đòi hỏi có tri thức chuyên môn vững vàng và sâu sắc; có trình độ văn hóa rộng rãi; có năng lực diễn đạt rõ ràng, lưu loát; năng lực tổ chức, quản lý; có phẩm chất đạo đức nghề nghiệp tốt, v.v.. Những năng lực cần có của người thầy đã được Hồ Chí Minh cụ thể hóa trong các bài nói về giáo dục trong suốt những năm về sau.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.120.

Thứ hai, đối với trò, đây cũng là một trong những yếu tố quyết định sự thành công của quá trình giáo dục. Hồ Chí Minh nhấn mạnh: "Các trò nên đua nhau học"[1]. "Đua nhau học" ở đây chính là nói đến việc đặt mục đích và nhiệm vụ học tập lên hàng đầu. Muốn vậy, người học phải chăm chỉ học hỏi, giữa cá nhân này với cá nhân khác, giữa tập thể này với tập thể khác, từng cá nhân, từng tập thể đều phải thi đua với nhau, cố gắng đem hết sức mình phấn đấu học tập, rèn luyện, tạo ra bầu không khí "hăng hái", tích cực để quá trình giáo dục đạt được hiệu quả cao nhất. Không chỉ biết đua nhau học chữ, Hồ Chí Minh còn nhấn mạnh người học phải biết học cách "tiết kiệm", học cách "giữ kỷ luật". Trong hoàn cảnh đất nước đang gặp nhiều khó khăn, thử thách, khi tất cả các lĩnh vực đều thực hiện đời sống mới, để đạt được kết quả như mong muốn tất yếu tiết kiệm trở thành quốc sách. Vì vậy, người học cũng dứt khoát phải biết học cách tiết kiệm. Với người học, tiết kiệm trước hết là tiết kiệm giấy mực, tiền bạc, thời gian, trí tuệ. Tất cả đều phải tập trung cho nhiệm vụ chính là học tập và rèn luyện. Bên cạnh việc tiết kiệm, muốn học tốt thì người học cũng cần phải biết giữ gìn kỷ luật tốt. Từng cá nhân biết giữ gìn kỷ luật tốt là cơ sở để một tập thể có kỷ cương, sức mạnh. Đây cũng là điều Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nhiều lần căn dặn thanh thiếu niên Việt Nam.

3. Về mục đích giáo dục

Để trả lời câu hỏi, dạy để làm gì, xác định cụ thể cái đích của việc giáo dục, Hồ Chí Minh viết: "Cốt nhất là phải dạy

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.120.

cho học trò biết yêu nước, thương nòi. Phải dạy cho họ có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ"[1]. Bên cạnh việc dạy chữ tốt thì trách nhiệm quan trọng nhất của nhà trường là phải tìm cách dạy học trò làm người. Nhà trường phải đào tạo để có được những người công dân mới, những chủ nhân của một đất nước độc lập, tự cường vừa có trí tuệ cao vừa có ý chí quyết đoán, có nghị lực, có lòng tự trọng và ý thức phục vụ hết mình cho đất nước. Đó là những con người có lòng yêu nước nồng nàn, có tinh thần trách nhiệm cao, có ý chí kiên cường, biết dấn thân, trân trọng giá trị của cuộc sống đích thực - tự do. Việc giáo dục tinh thần hiếu học, ý chí quật khởi tự lực tự cường là khơi dậy cội nguồn sức mạnh bền bỉ của dân tộc Việt Nam. Sức mạnh ấy đã được hun đúc qua hàng nghìn năm dựng nước và giữ nước, giúp dân tộc Việt Nam không chịu khuất phục trước bất kỳ thế lực thù địch nào.

4. Về nội dung giáo dục

Để thực hiện mục đích giáo dục trên, khi nói về nội dung giáo dục Hồ Chí Minh chú trọng ba điểm: một là, chương trình phải chú trọng giáo dục đạo đức; hai là, phải biết loại bỏ hậu quả của nền giáo dục lạc hậu, lỗi thời; ba là, phải gắn học tập với lao động sản xuất. Hồ Chí Minh viết: "Trong chương trình học, phải trọng về môn tinh thần và đạo đức. Phải tẩy sạch óc kiêu ngạo, tự phụ, mà giáo dục thực dân còn để lại. Hơn nữa, phải khuyên học trò tham gia việc tăng gia sản xuất. Điều này cũng quan trọng lắm"[2]. Hồ Chí Minh đã

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120, 120-121.

đặc biệt quan tâm tới vấn đề giáo dục, cần phải dạy cho dân biết chữ, người người được tới trường, được học cách sống, cách làm người.

Một là, về chương trình học. Với Hồ Chí Minh, để thực hiện thành công cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa nhất thiết phải có con người mới xã hội chủ nghĩa. Muốn có con người mới xã hội chủ nghĩa phải đặc biệt chú trọng tới việc xây dựng, đào tạo, bồi dưỡng con người. Con người mới xã hội chủ nghĩa không chỉ giỏi về tri thức chuyên môn mà phải có tinh thần đạo đức tốt, đó là con người vừa "hồng" vừa "chuyên". Giáo dục tinh thần đạo đức, đạo lý làm người không chỉ là truyền thống tốt đẹp của dân tộc Việt Nam mà còn là điều quan trọng định hướng cho những tri thức đã được trau dồi đi vào cuộc sống một cách đúng hướng, đúng mục đích, không đi ngược lại với lợi ích của quốc gia, dân tộc. Vì vậy, bên cạnh việc đề cao tri thức chuyên môn, nội dung chương trình giáo dục phải đặc biệt chú ý đến giáo dục đạo đức.

Tài và đức là giá trị cơ bản của con người. Trong một dịp nói chuyện với học sinh, Hồ Chí Minh đã dạy, có tài mà không có đức là người vô dụng, có đức mà không có tài thì làm việc gì cũng khó. Thực hiện đời sống mới trong trường học, Hồ Chí Minh đặc biệt nhấn mạnh đến việc đào tạo đạo đức. Đó là tác phong, là những khát vọng chân, thiện, mĩ. Người có đức sẽ biết tôn trọng và bảo vệ chân lý, sẽ xác định đúng giá trị chân lý tối cao của cuộc sống con người là tự do, người có đức sẽ biết dùng tài của mình để phục vụ nhân dân mà không mưu cầu hạnh phúc cho cá nhân mình.

Hai là, phải biết loại bỏ hậu quả của nền giáo dục lạc hậu, lỗi thời. Với Hồ Chí Minh, chương trình giáo dục mới phải đáp

ứng được yêu cầu đòi hỏi của thực tiễn trong giai đoạn mới. Do vậy, phải ra sức tẩy sạch ảnh hưởng của giáo dục nô dịch thực dân còn sót lại, như: "Thái độ thờ ơ đối với xã hội, xa rời đời sống lao động và đấu tranh của nhân dân; học để lấy bằng cấp, chạy theo lối nhồi sọ. Và cần xây dựng tư tưởng: Dạy và học để phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân. Nhà trường phải gắn liền với thực tế của nước nhà, với đời sống của nhân dân"[1].

Với Hồ Chí Minh, học không còn là mục tiêu tu thân tề gia, mà học để sống, để làm người, để là con người có nhân cách, biết lẽ sống, biết cống hiến, hy sinh vì lợi ích quốc gia, dân tộc. Để đạt được điều đó, giáo dục "phải tẩy sạch óc kiêu ngạo, tự phụ, mà giáo dục thực dân còn để lại"[2], phải đào tạo ra những con người mới biết vượt lên chủ nghĩa dân tộc hẹp hòi để hướng tới tinh thần quốc tế cao cả. Trong lúc dạy, "chớ nên làm cho học trò có tư tưởng vị quốc như bọn phát xít", nghĩa là "Chỉ biết yêu trọng nước mình mà khinh ghét nước người"[3]. Đạo đức là gốc, là ngọn nguồn nuôi dưỡng và phát triển nhân cách con người, như gốc của cây, như ngọn nguồn của sông, suối. Không có đạo đức đúng đắn sẽ dễ mắc phải sai lầm, sẽ dễ rơi vào chủ nghĩa cá nhân, mà với Hồ Chí Minh, chủ nghĩa cá nhân là "kẻ thù hung ác của đạo đức cách mạng, chủ nghĩa xã hội"[4], nó phá hoại công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội của chúng ta.

Không chỉ làm cho người học trong trường biết chữ, biết trách nhiệm công dân, mà trong *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.10, tr.185.
2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120.
4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.13, tr.90.

còn có quan điểm vô cùng tiến bộ đó là "phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm công dân"[1]. Có thể nói, làng chính là một xã hội thu nhỏ, làng làng biết chữ, biết trau dồi ý thức đạo đức sẽ biết nâng cao trách nhiệm công dân. Từ làng làng biết chữ, người người biết chữ, nhà nhà biết chữ, đến cả dân tộc đều biết chữ, biết trách nhiệm công dân của mình. Thấm nhuần quan điểm của Hồ Chí Minh, trong quá trình xây dựng đất nước, Đảng Cộng sản Việt Nam đã đưa ra chủ trương: Phải làm cho xã hội ta trở thành xã hội học tập, học tập thường xuyên, học tập suốt đời.

Ba là, phải gắn học tập với lao động sản xuất. Với phương châm giáo dục học tập phải xuất phát từ thực tiễn xã hội, đáp ứng yêu cầu của thực tiễn, Hồ Chí Minh yêu cầu nhà trường, thầy giáo "phải khuyên học trò tham gia việc tăng gia sản xuất"[2]. Đây là điều quan trọng để gắn kết học tập với thực tiễn mà sau này Hồ Chí Minh đưa ra quan điểm "học đi đôi với hành, giáo dục gắn với thực tiễn".

Với Hồ Chí Minh, mục đích của việc khuyên người học tham gia việc tăng gia sản xuất không chỉ để tạo ra của cải vật chất đảm bảo nhu cầu tồn tại, duy trì sự sống mà tăng gia sản xuất sẽ góp phần giáo dục người học bốn đức tính cơ bản sau: "Một là làm cho họ biết kính trọng sự cần lao. Hai là tập trung cho họ quen khổ. Ba là cho họ cái chí khí tự thực kỷ lực (làm lấy mà ăn), không ăn bám xã hội. Bốn là có ích cho sức khỏe của họ"[3]. Thông qua lao động, người học biết ứng dụng tri thức nhà trường vào giải quyết vấn

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.119, 120, 121.

đề thực tiễn. Khi người học biết lao động, họ sẽ biết quý trọng thành quả lao động, có sức khoẻ tốt, mà cao hơn là trở thành người độc lập, tự chủ, có ích cho gia đình, xã hội và đất nước.

5. Về phương pháp giáo dục

Để đạt được mục tiêu và nội dung giáo dục trên, Hồ Chí Minh cũng đề cập đến vấn đề phương pháp giáo dục trên phương diện: phải xác định đúng đối tượng được giáo dục; phải coi trọng người học, dạy cái người học cần và phải tạo ra được phong trào thi đua trong giáo dục để thúc đẩy quá trình học tập của người học thêm hăng hái hơn.

Một là, phải xác định đúng đối tượng giáo dục. Để giáo dục đạt hiệu quả cao, nhà giáo dục phải biết phân biệt và xác định đối tượng giáo dục để xác định nội dung kiến thức và áp dụng phương pháp cho phù hợp. Không có một phương pháp chung áp dụng cho mọi đối tượng, mọi cấp học. Do đó, trong quá trình giảng dạy, người thầy phải biết linh hoạt, biết phân loại đối tượng để sử dụng phương pháp giảng dạy phù hợp, giúp người học tiếp thu tri thức nhanh và hiệu quả nhất. Hồ Chí Minh nhấn mạnh, ở mỗi đối tượng phải có cách dạy khác nhau, không đem những kiến thức trừu tượng của người lớn tuổi như "tân dân chủ" và "cựu dân chủ" để dạy cho các em thiếu niên nhi đồng. Hồ Chí Minh gọi đây là cách nói "vu vơ".

Hai là, phải coi trọng người học, dạy cái người học cần. Không chỉ xác định đúng đối tượng giáo dục để sử dụng phương pháp dạy học phù hợp mà trong quá trình giáo dục người giáo dục phải biết dạy cái người học cần: "Phải dùng

những lời lẽ giản đơn, những thí dụ thiết thực mà giải thích"[1], như: "Dân chủ là gì, tự do là gì, thuộc địa là gì. Vì sao ta phải kháng chiến. Họ có thể làm những việc gì để giúp đỡ kháng chiến. Nên giữ bí mật thế nào, đề phòng Việt gian thế nào. Nên giúp đồng bào tản cư thế nào. Nên giúp bình dân học vụ thế nào, v.v.."[2]. Những ví dụ mà Hồ Chí Minh đưa ra là những ví dụ gắn với thực tiễn cách mạng đất nước, giúp người học có thể hiểu và vận dụng vào giải quyết những vấn đề thực tiễn, góp phần nâng cao chất lượng và hiệu quả giáo dục. Để lấy được những ví dụ gắn với thực tiễn, đòi hỏi người giáo dục cũng phải giàu kiến thức thực tiễn và văn hóa, xử lý tình huống nhanh và linh hoạt. Hơn nữa, khi đất nước vừa giành độc lập, tỷ lệ người dân biết chữ còn chưa cao, việc đòi hỏi người thầy phải dùng những lời lẽ giản đơn và những ví dụ sát thực tế càng trở nên cần thiết. Với phương pháp dạy như thế, người học dễ tiếp thu và vận dụng tri thức vào giải quyết những đòi hỏi mới của thực tiễn đặt ra.

Ba là, phải tạo ra được phong trào thi đua trong giáo dục. Để thúc đẩy quá trình học tập của người học thêm hăng hái, đạt hiệu quả cao, phải tạo ra được phong trào thi đua trong dạy và học. Thầy phải thi đua dạy tốt, thi đua cải tiến phương pháp, nâng cao trình độ chuyên môn; trò phải thi đua học tốt, rèn luyện bản thân tốt, giữ kỷ luật tốt. Cần tạo ra những phong trào thi đua sâu rộng: lớp này nên thi đua với lớp khác, trường này thi đua với trường khác, có như vậy mới làm cho học trò thêm hăng hái học tập, góp phần làm cho hiệu quả giáo dục cao hơn.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.21.

Trong quá trình thực hiện đời sống mới, Hồ Chí Minh cũng đưa ra nguyên tắc "không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới"[1], mà đòi hỏi quá trình giáo dục, cả thầy, trò và các nhà quản lý giáo dục phải biết xác định một cách đúng đắn yếu tố nào "cũ" hợp lý cần phát huy, yếu tố nào mới cần phải học tập.

Trong những năm gần đây, khi Việt Nam đang tiến hành công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, hội nhập kinh tế quốc tế ngày càng được mở rộng, bên cạnh những ưu điểm như tiếp thu nhanh về khoa học công nghệ, vốn, kỹ thật, trình độ tay nghề cao thì Việt Nam cũng đang đứng trước nhiều nguy cơ như ô nhiễm môi trường, dịch bệnh, đặc biệt là một bộ phận không nhỏ thanh thiếu niên đang mất dần bản sắc văn hóa dân tộc mà nguy hại hơn là đánh mất cái tôi cá nhân, mất nhân cách của mình. Trước những thời cơ và thách thức đó, việc xác định giáo dục và đào tạo là quốc sách hàng đầu, giáo dục đóng vai trò đặc biệt quan trọng trong việc đào tạo nguồn nhân lực chất lượng cao đáp ứng nhu cầu thực tiễn mới của đất nước càng trở nên đặc biệt quan trọng.

Nghị quyết Hội nghị lần thứ hai Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII của Đảng đã đánh giá một số thành tựu quan trọng trong giáo dục như đã xây dựng được hệ thống giáo dục và đào tạo tương đối hoàn chỉnh từ mầm non đến đại học. Cơ sở vật chất, thiết bị giáo dục, đào tạo được cải thiện rõ rệt và từng bước hiện đại hóa. Số lượng học sinh, sinh viên tăng nhanh, nhất là ở giáo dục đại học và giáo dục nghề nghiệp. Chất lượng giáo dục và đào tạo có tiến bộ. Tuy nhiên, bên

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112.

cạnh đó, giáo dục còn bộc lộ nhiều hạn chế: chất lượng, hiệu quả giáo dục và đào tạo còn thấp so với yêu cầu, nhất là giáo dục đại học, giáo dục nghề nghiệp...; còn nặng lý thuyết, nhẹ thực hành. Đào tạo thiếu gắn kết với nghiên cứu khoa học, sản xuất, kinh doanh và nhu cầu của thị trường lao động; chưa chú trọng đúng mức việc giáo dục đạo đức, lối sống và kỹ năng làm việc... Ngoài ra, Nghị quyết cũng đề cập đến những yếu kém về nội dung, chương trình giáo dục chưa theo kịp yêu cầu của xã hội, dạy thêm, học thêm tràn lan, bệnh thành tích trong giáo dục. Phương pháp giáo dục trong các trường học nặng về truyền thụ, áp đặt kiến thức một chiều, cách kiểm tra, thi cử nặng nề, v.v.. Vì vậy, giáo dục Việt Nam cần khắc phục các điểm chủ yếu như chưa tiên tiến (về tư duy, về chương trình đào tạo), chưa lành mạnh (còn nhiều tiêu cực), chưa hiện đại (về cơ sở vật chất). Với những yếu kém trên, việc nghiên cứu đời sống mới và thực hành đời sống mới trong trường học hiện nay theo quan điểm Hồ Chí Minh càng trở nên có ý nghĩa. Để thực hành có hiệu quả đời sống mới, phải thiết lập làm cho giáo dục đảm bảo được tính tiên tiến, lành mạnh và hiện đại, muốn vậy, phải thực hiện đồng bộ từ cấp nhà quản lý đến người dạy và người học.

Thứ nhất, đối với các cấp quản lý giáo dục và nhà trường: cần xác định đúng yêu cầu đổi mới toàn diện giáo dục, đổi mới những vấn đề cốt lõi, cấp thiết, đổi mới từ tư tưởng chỉ đạo đến mục tiêu, nội dung, phương pháp, cơ chế, chính sách, và các điều kiện đảm bảo thực hiện; đổi mới từ sự lãnh đạo của Đảng, sự quản lý của Nhà nước đến vai trò hoạt động của các cơ sở giáo dục, vai trò tham gia của gia đình, nhà trường và xã hội. Xác định đúng mục tiêu giáo dục toàn diện cần

phải được hiểu là phát triển toàn diện năng lực phẩm chất của người học, chú trọng cả dạy chữ, dạy người và dạy nghề, giúp người học có đủ hiểu biết, kỹ năng cơ bản để sống tốt và làm việc hiệu quả, đáp ứng được yêu cầu về nguồn nhân lực chất lượng cao phục vụ sự hội nhập và phát triển của đất nước trong giai đoạn hiện nay. Chương trình giáo dục cần tránh ôm đồm nhiều nội dung, cần chú trọng đến người học, phát huy tính sáng tạo của người học, gắn lý thuyết với thực hành, giáo dục gắn với thực tiễn, xóa bỏ bệnh thành tích, phong trào trong giáo dục. Cần xây dựng chiến lược, quy hoạch và phát triển đội ngũ giáo viên đáp ứng được yêu cầu của giáo dục giai đoạn mới.

Thứ hai, đối với người dạy: với tư cách là những chiến sĩ tiên phong trên mặt trận tư tưởng, văn hóa, có trách nhiệm truyền bá cho thế hệ trẻ lý tưởng đạo đức chân chính, hệ thống các giá trị, tinh hoa văn hóa của dân tộc và nhân loại, người dạy trước hết phải là người có nhân cách, có lòng tự trọng, có lòng yêu nghề, có lương tâm nghề nghiệp. Với những đòi hỏi mới của thực tiễn giáo dục, đòi hỏi người thầy phải không ngừng nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ, phải dấn thân, trải nghiệm thực tiễn để làm giàu vốn sống thực tế. Người thầy phải hiểu trò, biết trọng nhân cách của trò, phải biết yêu thương, trân trọng học trò bằng tất cả tấm lòng nhân văn, nhân ái của mình. Người thầy phải biết đặt học trò vào trung tâm của quá trình giáo dục, phải có phương pháp truyền thụ dễ hiểu đối với từng đối tượng người học, kích thích, khơi gợi được tính sáng tạo của người học, hướng dẫn người học tìm ra chân lý. Trong mối quan hệ với trò, người thầy vừa là thầy, vừa là người bạn dẫn dắt, định hướng

cho trò trước những yêu cầu đòi hỏi của thực tiễn. Không những thế, thầy giáo phải không ngừng thi đua trao đổi kinh nghiệm, gần gũi cha mẹ học sinh, giữ gìn đoàn kết trong nội bộ nhà trường.

Thứ ba, đối với người học: để thực hiện được mục đích giáo dục, người học cũng phải thực hiện tốt nhiệm vụ của mình. Người học phải biết đặt nhiệm vụ học tập lên hàng đầu. Phải biết học tập toàn diện, vừa nâng cao tri thức, rèn luyện đạo đức vừa phải học nghề. Có thái độ, động cơ học tập đúng đắn, trong sáng. Đối với học sinh ở các cấp học phổ thông phải ra sức trau dồi phẩm chất đạo đức công dân, siêng năng, cần cù, thi đua trong học tập; tích cực tham gia lao động, tham gia các hoạt động xã hội vì cộng đồng; biết giữ gìn cảnh quan môi trường ở gia đình, nhà trường và xã hội. Đối với người học ở các cấp học cao hơn phải thường xuyên trau dồi các phẩm chất đạo đức cách mạng theo tư tưởng và tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh. Người học các cấp phải thực hành tiết kiệm, chống lãng phí khi sử dụng các đồ dùng phục vụ học tập, tiết kiệm điện, nước của nhà trường; tích cực góp phần xây dựng nhà trường xanh - sạch - đẹp. Nêu cao ý thức tổ chức kỷ luật, thực hiện các nội quy, quy định trong nhà trường. Giữ gìn sự đoàn kết trong trường học, có thái độ đúng đắn trong mối quan hệ bạn bè, thầy trò và những người xung quanh.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VỚI VIỆC XÂY DỰNG VĂN HÓA NHÀ TRƯỜNG HIỆN NAY

ThS. ĐINH QUANG THÀNH*

Chủ tịch Hồ Chí Minh được Đại hội đồng UNESCO công nhận là Anh hùng giải phóng dân tộc, Nhà văn hóa kiệt xuất của Việt Nam. Suốt cuộc đời mình, Chủ tịch Hồ Chí Minh rất quan tâm đến việc xây dựng nền văn hóa Việt Nam mới mang tính chất dân tộc, khoa học và đại chúng. Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời với muôn vàn khó khăn, thử thách. Chính quyền mới non trẻ cùng lúc phải đối mặt với nhiều vấn đề bức thiết liên quan đến quốc kế dân sinh, trong những vấn đề quan trọng đó có việc xóa bỏ những tập tục cổ hủ, lạc hậu xây dựng đời sống mới, nền văn hóa mới. Để thực hiện nhiệm vụ quan trọng đó, ngày 3-4-1946, Hồ Chí Minh ký Sắc lệnh số 44 thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới. Mùa xuân năm 1947 tại Việt Bắc, tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh ra đời với bút danh Tân Sinh để chỉ đạo và động viên phong trào xây dựng đời sống mới. Ngày

* Trường Đại học Giao thông vận tải.

nay, tác phẩm *Đời sống mới* vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp xây dựng nền văn hóa mới nói chung và xây dựng văn hóa nhà trường nói riêng.

1. Những quan điểm cơ bản Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới trong nhà trường

Tác phẩm *Đời sống mới* được diễn đạt rõ ràng, khúc chiết, trình bày theo lối hỏi - đáp dễ hiểu và sâu sắc. Theo Hồ Chí Minh, xây dựng đời sống mới là quá trình xóa bỏ những tàn dư của xã hội cũ, những tập tục lạc hậu, xây dựng nhân dân ta thành con người mới, xã hội ta thành xã hội mới. Trong lời *Tựa* của tác phẩm, Hồ Chí Minh đã khẳng định ý nghĩa của tác phẩm là giúp nhân dân ta thực hành đời sống mới để cứu quốc và kiến quốc. Người viết: "Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc. Anh TÂN SINH viết quyển "*Đời sống mới*" một cách vắn tắt, rõ ràng, thiết thực, dễ hiểu. Đó là một quyển sách nhỏ, chỉ rõ bước đường đời sống mới. Tôi mong đồng bào ta mỗi người có một quyển *Đời sống mới* để xem, để hiểu, để thực hành đời sống mới. Như thế, chúng ta nhất định sẽ tiến bộ lớn"[1].

Hồ Chí Minh chỉ rõ thực hành đời sống mới là "Cần, Kiệm, Liêm, Chính". Người giải thích: "Chính trong lúc này càng phải thực hành đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính.

Quân đội phải siêng tập, siêng đánh. Nhân dân tăng gia sản xuất, phải siêng làm, thì kháng chiến chắc chắn thắng lợi, thế cho nên phải *Cần*.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.111.

Binh sĩ phải tiết kiệm đạn dược, mỗi viên đạn một tên thù. Nhân dân phải tiết kiệm vật liệu, mới giúp được đồng bào tản cư. Thế cho nên phải *Kiệm*.

Mọi người đều trong sạch, không tham lam, không đem của công dùng vào việc tư, thì mọi việc mới chạy. Cho nên ai cũng phải *Liêm*.

Mỗi người quốc dân đều phải vì nước quên nhà, hăng hái ủng hộ kháng chiến, ra sức tăng gia sản xuất, trừ diệt bọn bán nước hại dân quyết làm cho Tổ quốc thống nhất độc lập. Thế là *Chính*"[1].

Hồ Chí Minh khẳng định phải đảm bảo tính kế thừa trong xây dựng đời sống mới nhất là trong xây dựng đạo đức mới. Người cho rằng, đạo đức mới không phải là gạt bỏ mọi cái cũ mà phải phát huy những tinh hoa về truyền thống yêu nước, cần cù lao động, đoàn kết chống giặc ngoại xâm, tương thân, tương ái, lá lành đùm lá rách,... Người viết: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ. Thí dụ: Ta phải bỏ hết tính lười biếng, tham lam. Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý. Thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ, ta phải giảm bớt đi. Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm. Thí dụ: Ta phải tương thân tương ái, tận trung với nước, tận hiếu với dân hơn khi trước. Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm. Thí dụ: Ăn ở cho hợp vệ sinh, làm việc cho có ngăn nắp. Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích của đời sống mới"[2].

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112, 112-113.

Phân loại đời sống mới, Hồ Chí Minh cho rằng có đời sống mới riêng cho từng người và đời sống mới chung cho cộng đồng, tập thể như các gia đình, làng xã, các bộ đội, các nhà máy, trường học, các công sở,... Hồ Chí Minh cho rằng đời sống mới không tách rời tăng gia sản xuất. Người giải thích: "Việc tăng gia sản xuất cũng như mọi việc khác, đều rất quan hệ với đời sống mới. Tăng gia sản xuất tức là một bộ phận của đời sống mới"[1] có tăng gia sản xuất thì đời sống vật chất được nâng cao, từ đó đời sống tinh thần thêm phong phú.

Thực hành đời sống mới là công việc của mọi người dân, bắt đầu từ cội nguồn là mỗi người, gia đình, làng xã. Người viết: "Do nhiều người nhóm lại mà thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người cá nhân tốt, thì làng tốt, nước mạnh. Người là gốc của làng, nước, nếu mỗi người cố gắng làm đúng đời sống mới thì dân tộc nhất định phú cường"[2]. Đối với mỗi người, Người yêu cầu: Việc gì có lợi cho Nước phải ra sức làm, việc gì hại cho Nước phải hết sức tránh; bất cứ việc to, việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm. Đối với làng xã, việc thực hiện đời sống mới, cần phải làm những việc sau: về văn hóa phải làm cho cả làng đều biết chữ, biết đạo đức và trách nhiệm của công dân. Về phong tục, phải cấm hẳn say sưa cờ bạc, hút xách, trộm cắp, đĩ điếm. Tìm cách làm cho không có đánh chửi nhau, kiện cáo nhau. Làm cho làng mình trở thành một làng thuần phong mỹ tục. Trong tác phẩm, Người dành một phần

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.116, 116-117.

để nói về văn hóa gia đình. Trong gia đình, thực hiện đời sống mới về quan hệ thì trên thuận, dưới hòa, bình đẳng, tôn trọng, tin cậy lẫn nhau, không thiên tư, thiên ái; về vật chất từ ăn mặc, đến việc làm đều tiêu pha có kế hoạch, ngăn nắp; cưới hỏi, giỗ tết nên đơn giản tiết kiệm; quan tâm tới con cái, đến việc tu dưỡng học hành, kỷ cương nền nếp; giải phóng phụ nữ và thực hiện nam nữ bình đẳng.

Để nhân dân nhận thức đúng và thực hành tốt đời sống mới, theo Người, cần coi trọng công tác thông tin tuyên truyền: "Trước hết, phải tuyên truyền, giải thích và làm gương. Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần họ chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi. Nói thì phải nói một cách đơn giản, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người; nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó... Tốt nhất là miệng nói, tay làm, làm gương cho người khác bắt chước"[1].

Trong nhà trường, việc xây dựng đời sống mới được Hồ Chí Minh phác họa trong mục XII của tác phẩm, Người khẳng định: Trong một trường học, các thầy nên thi nhau tìm cách dạy sao cho dễ hiểu, dễ nhớ, nhanh chóng và thiết thực. Các trò nên đua nhau học. Đồng thời, biết tiết kiệm giấy bút, biết giữ kỷ luật. Từ tiểu học, trung học, cho đến đại học, là nơi rèn luyện nhi đồng và thanh niên. Óc những người tuổi trẻ trong sạch như một tấm lụa trắng. Nhuộm xanh thì

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125-126.

nó sẽ xanh. Nhuộm đỏ thì nó sẽ đỏ. Vì vậy sự học tập ở trong trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên, và tương lai của thanh niên tức là tương lai của nước nhà. Vì vậy, cốt nhất là phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi. Phải dạy cho họ có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ.

Phải dùng những lời lẽ giản đơn, những thí dụ thiết thực mà giải thích: dân chủ là gì, tự do là gì, thuộc địa là gì, vì sao ta phải kháng chiến. Họ có thể làm những việc gì để giúp đỡ kháng chiến. Nên giữ bí mật thế nào, đề phòng Việt gian thế nào. Nên giúp đồng bào tản cư thế nào. Nên giúp bình dân học vụ thế nào, v.v.. Cố nhiên, trong lúc dạy, chớ nên làm cho học trò có tư tưởng vị quốc như bọn phát xít, vị quốc nghĩa là chỉ biết yêu trọng nước mình mà khinh ghét nước người. Cũng phải tránh cách nói vu vơ, như có người nói chuyện với các em nhi đồng, mà đem "tân dân chủ" và "cựu dân chủ" ra mà nói. Nói tóm lại: Trong chương trình học, phải trọng về môn tinh thần và đạo đức. Phải tẩy sạch óc kiêu ngạo, tự phụ, mà giáo dục thực dân còn để lại.

Hơn nữa, phải khuyên học trò tham gia việc tăng gia sản xuất. Điều này cũng quan trọng lắm. Một là làm cho họ biết kính trọng sự cần lao. Hai là tập cho họ quen khổ. Ba là cho họ cái chí khí tự thực kỷ lực (làm lấy mà ăn), không ăn bám xã hội. Bốn là có ích cho sức khỏe của họ. Đại khái đời sống mới của một trường học là như thế. Lớp này nên thi đua với lớp khác, trường này với trường khác, làm cho học trò thêm hăng hái[1].

---

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.120-121.

Như vậy, trong tư duy của Hồ Chí Minh, trường học trong chế độ mới có những đặc điểm riêng, phù hợp với hoàn cảnh đất nước. Việc xây dựng nhà trường dưới chế độ mới được Người chỉ dẫn cụ thể.

Thứ nhất, để xây dựng đời sống mới trước hết thầy và trò cần thi đua "Dạy tốt, học tốt" và thực hành tiết kiệm. Trong trường học mới phải gắn nội dung giảng dạy với đời sống kinh tế, chính trị - xã hội của đất nước. Nhất là gắn với công cuộc kháng chiến, kiến quốc của nước nhà.

Thứ hai, với tầm nhìn của một nhà giáo dục xuất sắc, Hồ Chí Minh sớm phát hiện và chỉ rõ phải tập trung giáo dục tinh thần và đạo đức cho học sinh. Theo Hồ Chí Minh, để hình thành con người Việt Nam mới trước hết phải có lòng yêu nước, ý chí tự lực, tự cường, tự tôn dân tộc. Xây dựng những phẩm chất đó là trách nhiệm của ngành giáo dục và xã hội, nhưng trước hết là trách nhiệm của nhà trường, mà cụ thể là người thầy giáo. Cho đến nay, việc thực hiện di huấn đó của Hồ Chí Minh còn nhiều điều bất cập. Ngành giáo dục của Việt Nam những năm qua còn nặng về kiến thức, nhẹ về kỹ năng, thái độ và đạo đức. Đây là vấn đề mà giáo dục, nhất là giáo dục phổ thông phải nhanh chóng rút kinh nghiệm và thay đổi.

Thứ ba, để dạy tốt, mang lại hiệu quả cao, Hồ Chí Minh yêu cầu đội ngũ giáo viên "tìm cách dạy cho dễ hiểu, dễ nhớ, thiết thực, tiến bộ nhanh". Đây chính là những chỉ đạo quý giá của Hồ Chí Minh về phương pháp giảng dạy trong nền giáo dục mới. Mỗi nhà trường có những đặc thù riêng do đó giáo viên phải luôn sáng tạo và linh hoạt trong truyền thụ kiến thức.

Thứ tư, tư tưởng về nhà trường mới của Hồ Chí Minh là kết hợp học tập với lao động sản xuất. Cuộc đời Hồ Chí Minh

là minh chứng rõ ràng nhất của sự kết hợp giữa học tập với lao động sản xuất. Khi bước chân xuống con tàu Amiral Latouche Tréville để ra đi tìm đường cứu nước cũng chính là lúc Hồ Chí Minh bước vào quãng đời vừa lao động vừa học tập. Với trái tim, khối óc và hai bàn tay, Hồ Chí Minh đã làm tất cả mọi công việc để có tiền học tập nhằm hiện thực hóa lý tưởng cao đẹp của cuộc đời là đấu tranh giành độc lập dân tộc và đem lại tự do, hạnh phúc cho nhân dân. Từ những trải nghiệm quý giá đó của bản thân, Hồ Chí Minh chủ trương xây dựng trường học mới có sự kết hợp chặt chẽ giữa học tập với lao động sản xuất.

Thứ năm, đối với học sinh, Hồ Chí Minh yêu cầu phải chăm chỉ học tập, giữ kỷ luật, học đi đôi với hành. Theo Hồ Chí Minh việc học phải lấy tự học làm cốt, do đó học sinh phải chăm chỉ học tập, học thường xuyên, giữ vững kỷ luật học tập. Đặc biệt học sinh phải biết yêu thương thầy cô, bạn bè, anh em, cha mẹ,...

Có thể nói, xây dựng trường học mới là một nội dung quan trọng trong quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới. Từ nhà trường, tri thức lan tỏa khắp mọi miền đất nước góp phần vào thắng lợi của công cuộc xây dựng nền văn hóa mới, đời sống mới. Đọc lại tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh chúng ta thấy ở trong đó những gợi ý quan trọng để chúng ta xây dựng thành công nhà trường văn hóa hiện nay.

2. Xây dựng văn hóa nhà trường hiện nay theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về trường học mới

Quán triệt sâu sắc quan điểm của Hồ Chí Minh về xây

dựng đời sống mới, trong những năm qua, Đảng và Nhà nước ta chủ trương xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Trong lĩnh vực giáo dục, Đảng, Nhà nước cùng với Bộ Giáo dục và Đào tạo có nhiều chủ trương lớn để phát triển văn hóa giáo dục. Trong đó, việc xây dựng văn hóa nhà trường được ưu tiên thực hiện và đã mang lại kết quả thiết thực. Vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về trường học mới trong giai đoạn hiện nay là việc làm có ý nghĩa sâu sắc.

Nhà trường là hiện thân tiêu biểu của một lĩnh vực văn hóa là văn hóa giáo dục. Do đó, bản thân nhà trường đã là một giá trị văn hóa. Vì vậy, xây dựng văn hóa nhà trường là việc làm rất quan trọng và cần thiết nhằm tạo ra môi trường sư phạm lành mạnh phục vụ tốt nhất cho sự nghiệp giáo dục và đào tạo. Văn hóa nhà trường là một hệ thống phức hợp các giá trị, các chuẩn mực xung quanh chức năng đào tạo con người của nhà trường, được chấp nhận tự nguyện, được cam kết tôn trọng để theo đó, các thành viên của Nhà trường cùng nhau thực thi các hoạt động dạy - học nhằm hoàn thành ngày càng tốt sứ mệnh cao cả của mình. Quán triệt quan điểm của Hồ Chí Minh vào thực tiễn xây dựng văn hóa nhà trường, chúng ta cần thực hiện một số nhiệm vụ sau đây:

Thứ nhất, Bộ Giáo dục và Đào tạo cần tuyên truyền phổ biến rộng rãi về văn hóa nhà trường đến các cấp lãnh đạo, quản lý giáo dục để thấy rõ vai trò của việc xây dựng đời sống văn hóa trong trường học đối với sự nghiệp giáo dục, đào tạo. Từ đó lan tỏa đến cán bộ, giáo viên và nhân viên các cơ sở giáo dục, đào tạo. Tiếp tục chỉ đạo và phát động phong trào thi đua "Xây dựng trường học thân thiện, học sinh tích cực".

Có thể khẳng định đây là một chủ trương vô cùng đúng đắn và sáng suốt của Bộ Giáo dục và Đào tạo trong bối cảnh giáo dục chúng ta như hiện nay phù hợp với quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Thứ hai, các cơ sở giáo dục phải nhận thức đúng và luôn chủ động trong công tác xây dựng văn hóa nhà trường, đặc biệt là xây dựng văn hóa nhà giáo. Tập trung cho con người để mỗi nhà giáo trở thành một ngọn đuốc bừng sáng trong môi trường sư phạm và ở cộng đồng. Tổ chức công đoàn cần tích cực tham mưu cho nhà trường để lãnh đạo nhà trường đưa ra các quy định, quy chế nhằm nâng cao việc thực hiện quy chế dân chủ cơ sở. Kịp thời phát hiện, biểu dương, khen thưởng những điển hình tiên tiến đồng thời kiên quyết xử lý vi phạm trong thực hiện văn hóa nhà trường.

Thứ ba, nâng cao ý thức tự giác của cán bộ, nhà giáo và học sinh trong thực hiện và xây dựng văn hóa nhà trường. Văn hóa nhà trường chỉ hình thành khi chủ thể nhận thức và tự giác thực hiện. Do đó, mỗi cán bộ, viên chức, nhà giáo và học sinh cần nêu cao ý thức tự giác, nghiêm túc chấp hành nội quy, thực hiện nếp sống văn hóa trong nhà trường. Cần tránh các biểu hiện tiêu cực, không tạo bè cánh gây mất đoàn kết nội bộ, tranh quyền, đoạt lợi, xu nịnh, hách dịch,...

Thứ tư, thầy và trò là hai chủ thể quan trọng nhất hình thành nên văn hóa nhà trường, vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh trong vấn đề này chúng ta phải tập trung xây dựng vun đắp quan hệ thầy trò theo hướng thầy không chỉ là người trao kiến thức, truyền đạt một chiều mà phải là người truyền cảm hứng học tập và sáng tạo đến người học. Trò không chỉ

lĩnh hội mà phải biết sáng tạo, trao đổi những vấn đề hóc búa trong quá trình học tập.

Văn hóa công sở trong nhà trường nói riêng và trong hệ thống giáo dục nói chung đang trong quá trình đào thải, tiếp nhận, đổi mới và phát triển. Xây dựng văn hóa nhà trường không thể bỏ qua những điều kiện và đặc thù của môi trường sư phạm mà chủ thể sáng tạo là thầy và trò. Quán triệt và thấu suốt quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới trong trường học là một trong những giải pháp khoa học, khả thi. Tuân thủ nghiêm túc tư tưởng của Người, kết hợp với những đặc trưng, đặc thù của từng nhà trường sẽ xây dựng được khuôn viên văn hóa nhà trường dân tộc mà hiện đại, vừa chuẩn mực, hợp thức, vừa sinh động, sáng tạo, kích thích năng suất và hiệu quả học tập, đào tạo và nghiên cứu của mỗi người.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VỚI VIỆC XÂY DỰNG GIA ĐÌNH VIỆT NAM HIỆN NAY

ThS. TRẦN THỊ HUYỀN*

Sinh thời, Hồ Chí Minh rất coi trọng vai trò của văn hóa. Trong bất kỳ hoàn cảnh nào của dân tộc, dù thời chiến hay thời bình, trong tư duy Hồ Chí Minh, văn hóa luôn là một "mặt trận" có vai trò quan trọng, tạo sức mạnh và động lực lớn cho sự phát triển đất nước.

Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa vừa ra đời đã phải đối phó với nhiều khó khăn chồng chất. Cùng một lúc, chính quyền cách mạng phải đối mặt với thù trong, giặc ngoài. Trong bối cảnh vừa kháng chiến, vừa kiến quốc, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã soạn thảo chương trình xây dựng đất nước, trong đó đặc biệt coi trọng lĩnh vực văn hóa tinh thần. Ngày 3-4-1946, thay mặt Chính phủ, Chủ tịch Hồ Chí Minh ký Sắc lệnh số 44 về thành lập Ban Trung ương vận động đời sống mới với các tiểu ban trực thuộc ở các địa phương. Gần một năm sau,

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

ngày 20-3-1947, tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh hoàn thành, trở thành cuốn cẩm nang chỉ dẫn cho toàn Đảng, toàn dân ta thực hành đời sống mới, với mục đích: "Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1].

Tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh được Chủ tịch Hồ Chí Minh viết dưới dạng hỏi - đáp, với 19 mục, đánh số thứ tự La Mã từ I đến XIX, rất rõ ràng, ngắn gọn, dễ hiểu và dễ nhớ. Tác phẩm đã trình bày những vấn đề của đời sống mới và xây dựng đời sống mới với lôgic chặt chẽ, từ mục đích xây dựng đời sống mới đến những nội dung của đời sống mới, phương châm, phương pháp xây dựng đời sống mới. Tác phẩm đã phác họa được những nét cơ bản của xã hội mới do nhân dân làm chủ, xây dựng đời sống mới bắt đầu từ mỗi con người và trong tất cả các ngành, lĩnh vực: với từng người, từng nhà, làng xã, tại từng cơ quan, đơn vị, trường học, nhà máy, quân đội,... Cuộc vận động đã tạo ra nhiều chuyển biến sâu sắc trong nếp sống của nhân dân nhằm đưa văn hóa đi vào đời sống của nhân dân, trở thành động lực trong cuộc kháng chiến trường kỳ và gian khổ.

Xây dựng đời sống mới trong gia đình được Chủ tịch Hồ Chí Minh đề cập trong mục X, bắt đầu bằng câu hỏi: "Đời sống mới trong một nhà nên thế nào?"[2] Với cách trả lời ngắn gọn, dễ hiểu, Hồ Chí Minh đã để lại những chỉ dẫn quý báu trong xây dựng gia đình không chỉ trong thời điểm lịch sử lúc đó mà cả trong giai đoạn hiện nay.

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.111, 118.

Trong quan điểm của Hồ Chí Minh, gia đình là hạt nhân của xã hội, là bức tranh thu nhỏ của xã hội. Gia đình là nhân tố thúc đẩy sự phát triển xã hội bởi gia đình chính là nơi duy trì nòi giống và tái sản xuất xã hội. Gia đình với tư cách là đơn vị sản xuất, đơn vị tiêu dùng cơ bản, là đơn vị tái sản xuất ra bản thân con người, đào tạo và giáo dục con người. Các quan hệ xã hội của con người được bắt đầu từ trong gia đình, suốt cuộc đời của mỗi cá nhân con người đều có mối quan hệ gắn bó với gia đình. Vì vậy, xây dựng đời sống mới trong gia đình là rất cần thiết, xây dựng tốt đời sống mới trong mỗi gia đình sẽ góp phần thúc đẩy việc xây dựng đời sống mới trong xã hội đi tới thành công.

Trả lời cho câu hỏi: "Đời sống mới trong một nhà nên thế nào?", trước tiên, Hồ Chí Minh khẳng định: "Mỗi người làm đúng theo đời sống mới thì đời sống mới trong một nhà cũng dễ dàng thôi"[1]. Vậy đời sống mới trong mỗi cá nhân là gì? Theo Hồ Chí Minh đời sống mới trong mỗi cá nhân thể hiện ở ba nội dung cơ bản:

Một là, mỗi cá nhân phải là người *yêu Tổ quốc*: "Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh"[2].

Hai là, sẵn lòng công ích: "Bất kỳ việc to việc nhỏ, có ích chung thì phải hăng hái làm"[3].

Ba là phải *khiêm tốn, giản dị, siêng năng, hòa nhã, có tinh thần trách nhiệm, trung thành, ham học hỏi.* Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ, mỗi cá nhân cần nhớ: "mình hơn người thì chớ kiêu căng. Người hơn mình, thì chớ nịnh hót. Thấy

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.118, 117.

của người thì chớ tham lam. Đối của mình thì chớ bủn xỉn. Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, loè loẹt. Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối. Cách *cư xử*, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ. Biết *ham học*. Trước hết là học chữ, học làm tính. Biết chữ, biết tính, thì làm việc gì cũng dễ dàng hơn. Một người không biết chữ, biết tính thì như nửa mù nửa quáng. Biết rồi, ta học thêm. Ngoài ra, còn biết bao nhiêu điều cần học. Việc thế giới rất nhiều, học không bao giờ hết. Người có học mới có tiến bộ. Càng học càng tiến bộ"[1].

Trên cơ sở mỗi cá nhân thực hiện tốt đời sống mới sẽ tạo điều kiện thuận lợi cho việc xây dựng đời sống mới trong mỗi gia đình. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh đã đề cập tới việc xây dựng đời sống mới trong gia đình trên tất cả các mặt tinh thần và vật chất, với những định hướng và chỉ dẫn một cách rất cụ thể, có thể chia làm ba vấn đề: về quan hệ, về chi tiêu, về sinh hoạt.

Về quan hệ, theo Hồ Chí Minh, để thực hiện đời sống mới trong gia đình "phải trên thuận, dưới hòa, không thiên tư, thiên ái". Mặc dù chỉ tóm gọn trong 10 từ với 4 mệnh đề đơn giản nhưng đã thể hiện rất rõ quan điểm của người về xây dựng quan hệ trong gia đình. Đó là mối quan hệ tôn trọng, bình đẳng, hòa thuận, tin cậy lẫn nhau.

Hồ Chí Minh đặc biệt phê phán những thói quen, tư tưởng lạc hậu, bất bình đẳng trong quan hệ vợ chồng, trong

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117.

quan hệ mẹ chồng - nàng dâu. Người căn dặn cần "bỏ thói chồng đánh vợ vì đánh vợ là dã man nhất"; "bỏ thói mẹ chồng hành hạ nàng dâu, dì ghẻ ghét bỏ con chồng"[1]. Đồng thời gia đình cũng cần tạo mối quan hòa thuận với làng xóm, láng giềng.

Về chi tiêu, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, cần chi tiêu tiết kiệm, hợp lý. Đó là "từ ăn mặc đến việc làm, phải ăn đều, tiêu sòng. Có kế hoạch, có ngăn nắp"[2], trên cơ sở chi tiêu hợp lý, rõ ràng về kinh tế sẽ tạo điều kiện thuận lợi cho việc xây dựng gia đình hòa thuận, phát triển.

Về sinh hoạt trong gia đình, Người căn dặn, nhắc nhở mỗi nhà cần thực hiện cưới hỏi, giỗ Tết đơn giản tiết kiệm; cần giữ gìn vệ sinh; quan tâm tới con cái, đến việc tu dưỡng học hành, kỷ cương nền nếp. Đồng thời, Hồ Chí Minh luôn nhấn mạnh vai trò làm gương của các thành viên trong gia đình. Từ đó, đối với việc làng, việc nước cũng hăng hái làm gương.

Trên cơ sở thực hiện tốt những điều trên, Hồ Chí Minh nhắc nhở mỗi gia đình cần luôn cố gắng làm cho gia đình mình trở thành gia đình kiểu mẫu trong làng. Người khẳng định việc đó cũng không có gì là khó, không cần tốn tiền, tốn công, điều quan trọng là mỗi cá nhân, mỗi gia đình cần phải có quyết tâm, "có chí làm là làm được. Mà một nhà như thế, nhất định phải phát đạt"[3].

Hồ Chí Minh cũng đề ra phương châm, phương pháp xây dựng đời sống mới nói chung trong đó có xây dựng đời sống mới trong gia đình. Phương châm xây dựng đời sống mới theo quan điểm Hồ Chí Minh là: "không phải cái gì cũ cũng

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.118.

bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ... Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý... Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm... Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm..."[1]. Về phương pháp thực hiện đời sống mới, Người đưa ra nhiều phương pháp với các cấp độ khác nhau: Phải tuyên truyền, giải thích, làm gương. Khi nhân dân chưa hiểu, chưa làm đời sống mới thì tuyệt đối không nên bắt buộc. Đến khi đại đa số đồng bào theo đời sống mới, chỉ còn một số người chưa hiểu, chưa tán thành thì phải dùng cách cưỡng bách, bắt buộc họ phải theo.

Chỉ với 200 từ ngắn gọn tại mục X bàn về xây dựng đời sống mới trong một nhà, Hồ Chí Minh đã đưa ra những chỉ dẫn quý báu, có giá trị lý luận và thực tiễn sâu sắc trong xây dựng gia đình Việt Nam.

Trong thời kỳ đổi mới, kế thừa quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới trong gia đình và để kịp thời đáp ứng nhu cầu thực tiễn, Đảng và Nhà nước ta đã có nhiều chủ trương đúng đắn, đưa ra nhiều văn bản, đề án về lĩnh vực gia đình, công tác gia đình như: Chỉ thị số 49-CT/TW, ngày 21-2-2005 của Ban Bí thư về xây dựng gia đình thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước; Nghị quyết số 81/NQ-CP ban hành Kế hoạch hành động của Chính phủ thực hiện Thông báo Kết luận số 26-TB/TW, ngày 9-5-2011 của Ban Bí thư về việc sơ kết Chỉ thị số 49-CT/TW, ngày 21-2-2005 của Ban Bí thư về xây dựng gia đình thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước; Quyết định số 629/QĐ-TTG,

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.112-113.

ngày 29-5-2012 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt Chiến lược phát triển gia đình Việt Nam đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030; Nghị định số 02/2013/NĐ-CP, ngày 3-1-2013 quy định về công tác gia đình. Đó là những cơ sở pháp lý quan trọng cho công tác gia đình.

Việc ban hành các chủ trương, chính sách, chiến lược về công tác gia đình thể hiện rõ nhận thức của Đảng và Nhà nước ta về vấn đề gia đình trong sự nghiệp xây dựng và phát triển đất nước. Đặc biệt, việc ban hành Chiến lược phát triển gia đình Việt Nam đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030 đã nêu bật quan điểm gia đình là tế bào của xã hội, là môi trường quan trọng để hình thành, nuôi dưỡng và giáo dục nhân cách, bảo tồn và phát huy văn hóa truyền thống tốt đẹp, chống lại các tệ nạn xã hội, tạo nguồn nhân lực phục vụ sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Xây dựng gia đình no ấm, tiến bộ, hạnh phúc là một trong các mục tiêu quan trọng của Chiến lược phát triển kinh tế - xã hội giai đoạn 2011 - 2020, đồng thời cũng là trách nhiệm của mọi gia đình trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Ưu tiên, tạo điều kiện để các gia đình khu vực nông thôn, miền núi, khu vực khó khăn và đặc biệt khó khăn nâng cao thu nhập, cải thiện cuộc sống. Đây là sự kế thừa và phát triển sâu sắc quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về gia đình và xây dựng đời sống mới trong gia đình trong điều kiện mới.

Cho đến nay, sau 5 năm thực hiện Chiến lược phát triển gia đình Việt Nam đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030, các văn bản đề án về công tác gia đình giai đoạn 2011 - 2015 và tổng kết Kế hoạch hành động phòng, chống bạo lực gia

đình giai đoạn 2008 - 2015, đây là giai đoạn đánh dấu nhiều sự kiện quan trọng của công tác gia đình. Báo cáo sơ kết Chiến lược phát triển gia đình Việt Nam đến năm 2020, tầm nhìn 2030 và các văn bản, đề án thực hiện công tác gia đình giai đoạn 2011 - 2015 cho thấy, nhận thức của các cấp ủy Đảng, chính quyền trong công tác gia đình đã có sự chuyển biến tích cực, đã chỉ đạo xây dựng, ban hành, triển khai các văn bản thực hiện Chiến lược phù hợp với tình hình địa phương; đưa mục tiêu, nhiệm vụ của Chiến lược vào các tiêu chí, mục tiêu, nhiệm vụ quan trọng trong chương trình, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội của địa phương. Nhiều bộ, ngành và địa phương đã chỉ đạo bổ sung các tiêu chí xây dựng gia đình no ấm, tiến bộ, hạnh phúc, văn minh vào hương ước, quy ước, đăng ký xây dựng cơ quan, đơn vị văn hóa. Bên cạnh đó, công tác gia đình ngày càng nhận được sự quan tâm và phối hợp của các ngành, đoàn thể, chủ động triển khai thực hiện các nội dung của công tác gia đình gắn với hoạt động của ngành; đẩy mạnh phối hợp hoạt động tuyên truyền, tập huấn nâng cao kỹ năng xây dựng, bảo vệ hạnh phúc gia đình, phòng, chống bạo lực gia đình, thực hiện bình đẳng giới,...

Các mục tiêu, chỉ tiêu của Chiến lược phát triển gia đình Việt Nam được thực hiện với những kết quả đáng ghi nhận, góp phần nâng cao nhận thức về vai trò, vị trí, trách nhiệm của gia đình và cộng đồng trong việc thực hiện tốt chủ trương, đường lối, chính sách, pháp luật về hôn nhân và gia đình, bình đẳng giới, phòng, chống bạo lực gia đình, ngăn chặn các tệ nạn xã hội xâm nhập vào gia đình. Cụ thể, 90% số hộ gia đình được phổ biến, tuyên truyền và cam kết thực

hiện tốt các chủ trương, đường lối, chính sách, pháp luật về hôn nhân và gia đình, bình đẳng giới, phòng, chống bạo lực gia đình; 90% số nam, nữ thanh niên trước khi kết hôn được trang bị kiến thức cơ bản về gia đình, phòng, chống bạo lực gia đình; hằng năm trung bình giảm từ 10% - 15% số hộ gia đình có bạo lực gia đình, có người mắc tệ nạn xã hội,... Việc thực hiện tốt các chỉ tiêu còn giúp nâng cao năng lực của gia đình trong phát triển kinh tế, ứng phó với thiên tai và khủng hoảng kinh tế, tạo việc làm, tăng thu nhập và phúc lợi xã hội, đặc biệt đối với các hộ gia đình chính sách, hộ nghèo và cận nghèo theo quy định. Cụ thể: có 90% số hộ gia đình được cung cấp thông tin về chính sách, pháp luật, phúc lợi xã hội dành cho các gia đình chính sách, gia đình nghèo; 90% số hộ gia đình nghèo, hộ cận nghèo được cung cấp kiến thức, kỹ năng để phát triển kinh tế gia đình, ứng phó với thiên tai, khủng hoảng kinh tế,...

Bên cạnh những thuận lợi, những thành tựu đạt được, thì hiện nay, trong bối cảnh hội nhập, công nghiệp hóa, hiện đại hóa đã tác động, ảnh hưởng mạnh đến gia đình, tạo nên những biến đổi sâu sắc đối với gia đình trên nhiều phương diện; những thách thức như xung đột giữa việc bảo tồn các giá trị đạo đức, lối sống, thuần phong, mỹ tục tốt đẹp của gia đình, dân tộc với việc tiếp thu những yếu tố mới của xã hội hiện đại; xuất hiện tình trạng lỏng lẻo trong mối quan hệ ứng xử giữa các thành viên của gia đình dẫn đến gia đình thiếu ổn định, thiếu bền vững. Gia đình Việt Nam sẽ phải đối mặt với diễn biến phức tạp của bạo lực gia đình, ly hôn, ly thân, quan hệ tình dục và hôn nhân đồng giới, buôn bán phụ nữ và trẻ em; những vấn đề tiêu cực trong hôn nhân có yếu

tố nước ngoài, xâm hại tình dục trẻ em, bất bình đẳng giới trong gia đình. Những mâu thuẫn, xung đột trong các gia đình ngày càng phức tạp, hiện tượng con đánh cha mẹ, ngược đãi cha mẹ vẫn còn tồn tại.

Để khắc phục những hạn chế trên, góp phần xây dựng gia đình Việt Nam ngày càng no ấm, tiến bộ và hạnh phúc theo tinh thần của Chiến lược, một trong những giải pháp hiệu quả là trở lại với những chỉ dẫn quý báu mang tính phương pháp luận của Hồ Chí Minh về đời sống mới và thực hành đời sống mới trong gia đình mà Người đã đề cập trong tác phẩm *Đời sống mới*.

70 năm đã trôi qua, nhưng tinh thần của *Đời sống mới* vẫn có giá trị lý luận và thực tiễn sâu sắc.

ĐỜI SỐNG MỚI TRONG CÔNG SỞ: TỪ TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH ĐẾN XÂY DỰNG VĂN HÓA CÔNG SỞ HIỆN NAY

ThS. TRẦN THỊ HỢI*

Tác phẩm *Đời sống mới* do Chủ tịch Hồ Chí Minh viết với bút danh Tân Sinh được Ban Trung ương vận động đời sống mới xuất bản ngày 20-3-1947. Tác phẩm *Đời sống mới* được viết với lối văn phong rõ ràng, dễ hiểu, thiết thực theo dạng tự đặt câu hỏi và trả lời theo từng phần việc, từng đối tượng. Cho đến nay, 70 năm trôi qua, tác phẩm *Đời sống mới* vẫn còn ý nghĩa lớn đối với mỗi tập thể và mỗi cá nhân. Tác phẩm để lại lời căn dặn thiết thực của Người trong việc xây dựng môi trường văn hóa của con người, trong đó có văn hóa công sở.

1. Mở đầu tác phẩm, Người đề cập sự cần thiết của việc xây dựng đời sống mới: "Trong lúc này, người thì lo đánh giặc, người thì lo phá hoại, người thì lo tản cư, toàn dân ai cũng khó nhọc vất vả. Kêu gọi thực hành đời sống mới, chẳng

---

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

không hợp thời sao?"[1]. Tiếp theo, Người giải thích cách hiểu và xác định những nội dung cơ bản nhất của đời sống mới qua các mục: "Sao gọi là đời sống mới?", "Đời sống mới việc đầu hết là gì?", "Những người giàu, đã sẵn sung sướng không cần làm đời sống mới. Những người nghèo không tiền, không của, thì làm đời sống mới thế nào?", "Đời sống mới có mấy thứ?", "Đời sống mới với việc tăng gia sản xuất, quan hệ với nhau thế nào",... Người đã cụ thể hóa các nội dung của đời sống mới trong từng môi trường, lĩnh vực cụ thể như: đời sống mới cho một người, trong một nhà, trong một làng, trong bộ đội, trong trường học, trong công sở.

Riêng với nội dung đời sống mới trong công sở, Người tập trung làm rõ một số vấn đề sau:

1. Về sự cần thiết phải xây dựng đời sống mới ở công sở

Hồ Chí Minh thường nhấn mạnh đến tính tiên phong, gương mẫu của mỗi cán bộ, công chức tại các công sở bởi lẽ công sở là một tổ chức đặt dưới sự quản lý trực tiếp của Nhà nước để tiến hành công việc của Nhà nước. Công sở là một tổ chức thực hiện công vụ, đảm bảo thông tin cho hoạt động của bộ máy quản lý nhà nước, nơi phối hợp hoạt động thực hiện nhiệm vụ được Nhà nước giao. Công sở cũng là nơi tiếp nhận yêu cầu, đề nghị, khiếu nại của công dân. Do đó, công sở là một bộ phận hợp thành tất yếu của thiết chế bộ máy quản lý nhà nước. Xuất phát từ vị trí, vai trò của những cán bộ, công chức, người làm việc trong các công sở nên Hồ Chí Minh

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112.

khẳng định: "Từ Chủ tịch Chính phủ cho đến người chạy giấy, người quét dọn trong một cơ quan nhỏ, đều là những người ăn lương của dân, làm việc cho dân, phải được dân tin cậy. Vì vậy, những người làm trong các công sở càng phải làm gương đời sống mới cho dân bắt chước"[1].

Đặc biệt, đối với cán bộ, công chức trong bộ máy công quyền, Hồ Chí Minh đã sớm cảnh báo về nguy cơ tha hóa, biến chất về lối sống, về đạo đức của những người làm việc trong các công sở. Người đã chỉ rõ: "Những người trong các công sở đều có nhiều hoặc ít quyền hành. Nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[2]. Do vậy, họ phải là những người nghiêm túc nhất trong việc thực hành đời sống mới.

Về nội dung xây dựng đời sống mới trong công sở:

Đời sống mới trong quan niệm của Hồ Chí Minh được thể hiện ở ba vấn đề chính: đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới. Ba nội dung này có mối quan hệ chặt chẽ với nhau, trong đó, đạo đức được coi là gốc rễ để xây dựng hai nội dung còn lại. Đạo đức gắn liền với lối sống mới và nếp sống mới. Có dựa trên nền tảng đạo đức mới thì mới có thể xây dựng được lối sống mới, nếp sống mới văn minh. Đối với đời sống mới riêng của từng người không phân biệt giàu - nghèo, già - trẻ, gái - trai, tức là trong đó có đội ngũ cán bộ làm việc trong các công sở, cần phải chú trọng trước tiên về mặt đạo đức. Người yêu cầu với mỗi người: Một là sốt sắng yêu Tổ quốc. Việc gì lợi cho nước, phải ra sức làm. Việc gì hại đến nước, phải hết sức tránh... Hai là sẵn lòng công ích... Ba là mình hơn người

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5 tr.122.

thì chớ kiêu căng. Người hơn mình, thì chớ nịnh hót. Thấy của người thì chớ tham lam. Đối của mình thì chớ bủn xỉn. Sau đó là, cách ăn mặc phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt xa xỉ, loè loẹt. Cách làm việc, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì, thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối. Cách ứng xử, đối với đồng bào thì nên thành thực, thân ái, sẵn lòng giúp đỡ. Biết ham học... học không bao giờ hết. Người có học mới có tiến bộ. Càng học càng tiến bộ.

Đối với những người làm việc trong các công sở, Hồ Chí Minh đặt lên yêu cầu hàng đầu đó là thực hành đạo đức, vì "Những người trong các công sở đều có nhiều hoặc ít quyền hành. Nếu không giữ đúng Cần, Kiệm, Liêm, Chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[1].

Thứ nhất là chữ "Cần": những yêu cầu cụ thể với chữ cần đối với công chức nhà nước đó là: làm việc phải đến đúng giờ, chớ đến trễ, về sớm. Làm cho chóng, cho chu đáo. Việc ngày nào, nên làm xong ngày ấy, chớ để chờ ngày mai. Người còn nhấn mạnh: dân đã lấy tiền mồ hôi nước mắt để trả lương cho ta trong những thì giờ đó. Ai lười biếng tức là lừa gạt dân.

Thứ hai là chữ "Kiệm": giấy bút, vật liệu, đều tốn tiền của Chính phủ, tức là của dân; ta cần phải tiết kiệm. Nếu một miếng giấy nhỏ đủ viết, thì chớ dùng một tờ to. Một cái phong bì có thể dùng hai ba lần. Mỗi ngày, công sở cả nước dùng hàng mấy vạn giấy tờ và phong bì. Nơi nào cũng tiết kiệm một chút thì trong một năm đỡ được hàng vạn tấn giấy,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr. 122.

tức là hàng triệu đồng bạc. Các vật liệu khác cũng vậy. Nhờ các công sở tiết kiệm, mà lợi cho dân rất nhiều.

Thứ ba là chữ "Liêm": theo Hồ Chí Minh, những người trong công sở phải lấy chữ liêm làm đầu vì những người ở các công sở, từ làng cho đến Chính phủ trung ương, đều dễ tìm dịp phát tài, hoặc xoay tiền của Chính phủ, hoặc khoét đục nhân dân. Đến khi lộ ra, bị phạt thì mất hết cả danh giá, mà của phi nghĩa đó cũng không được hưởng.

Thứ tư là chữ "Chính": Hồ Chí Minh cho rằng, mình là người làm việc công, phải có công tâm, công đức. Chớ đem của công dùng vào việc tư. Chớ đem người tư làm việc công. Việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán. Mình có quyền dùng người thì phải dùng những người có tài năng, làm được việc. Chớ vì bà con bầu bạn, mà kéo vào chức nọ chức kia. Chớ vì sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình. Phải trung thành với Chính phủ, với đồng bào. Chớ lên mặt làm quan cách mạng[1].

Một số giải pháp cụ thể để thực hành đời sống mới:

Để thực hành đời sống mới đối với mỗi cá nhân và tổ chức, Hồ Chí Minh chỉ ra các giải pháp chung để thực hành đời sống mới như sau:

Trước hết, phải tuyên truyền, thuyết phục. Hồ Chí Minh cho rằng, đây là giải pháp quan trọng trong thực hành đời sống mới, cho nên "Phải chịu khó nói rõ cho mọi người hiểu đời sống mới có ích thế nào, cách thi hành đời sống mới thế nào. Nói một lần chưa hiểu thì nói nhiều lần. Nói đi, nói lại, bao giờ người ta hiểu, người ta làm mới thôi"[2].

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5 tr.122-123, 125.

Nói về cách tuyên truyền, Người yêu cầu phải giản đơn, thiết thực với hoàn cảnh mỗi người, nói sao cho người ta nghe rồi làm được ngay. Việc dễ, việc nhỏ làm được rồi, sẽ nói đến việc to, việc khó...

Tuyên truyền phải gắn với thuyết phục để họ tự nguyện làm: "Lúc số đông quốc dân chưa hiểu, chưa làm đời sống mới, thì tuyệt đối không nên bắt buộc... Đến khi đại đa số đã theo đời sống mới, chỉ còn một số ít không theo, khuyên mãi không được, lúc đó có thể dùng cách cưỡng bức, bắt họ phải theo... Tuyên truyền đời sống mới cũng như tuyên truyền việc khác, phải hăng hái, bền gan, chịu khó, đồng thời phải cẩn thận, khôn khéo, mềm mỏng"[1].

Thứ hai, giải pháp nêu gương. Với quan niệm rằng một tấm gương sống còn hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền, Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu cần phải chú trọng việc nêu gương, "Tốt nhất là miệng nói tay làm, *làm gương* cho người khác bắt chước"[2]. Đời sống mới cũng cần có những người làm gương, những nhà làm gương, những làng làm gương,... "Nếu miệng thì tuyên truyền bảo người ta siêng làm, mà tự mình ăn trưa, ngủ trễ; bảo người ta tiết kiệm, mà tự mình thì xa xỉ, lung tung, thì tuyên truyền một trăm năm cũng vô ích"[3].

Thứ ba, xây dựng quyết tâm thực hành đời sống mới. Trong tác phẩm *Đời sống mới,* Hồ Chí Minh đặt vấn đề thực hành đời sống mới dễ hay khó và Người trả lời: "Bất kỳ việc gì, bước đầu cũng khó. Việc đời sống mới cũng vậy"[4], "Nói dễ thì dễ, Nói khó thì khó", "Việc đời không gì khó, chỉ sợ chí không bền". Cho nên, không chú trọng xây dựng ý chí, quyết

---

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr. 127, 126, 125.

tâm thì sẽ không làm được bởi tục ngữ có câu: "Việc đời không gì khó, chỉ sợ chí không bền"; "việc dễ mấy nhưng không quyết chí bền gan thì cũng không bao giờ làm được", nếu "có quyết tâm thì đời sống mới rất dễ làm"[1].

Thứ tư, tổ chức các phong trào thi đua. Tổ chức thi đua là hoạt động hiệu quả trong thực hành đời sống mới: "Người này thi đua với người khác. Nhà này thi đua với nhà khác. Làng này thi đua với làng khác"[2]. Trong trường học, thầy trò thi đua dạy tốt, học tốt, "Lớp này thi đua với lớp khác, trường này với trường khác, làm cho học trò thêm hăng hái"[3], "bộ đội này thi đua với bộ đội khác làm đời sống mới"[4], thi đua tăng gia sản xuất, "đánh được nhiều giặc, lấy được nhiều súng"[5], "các cơ quan, các bộ đội, các đoàn thể phải hăng hái thi đua nhau mà làm"[6]. "Chính phủ đề xướng đời sống mới, ra sức chỉ bảo khuyến khích, giúp đỡ cho dân làm, nhà nào, làng nào, vùng nào làm được tốt hơn hết, sẽ được khen thưởng"[7].

2. Dân tộc Việt Nam tồn tại và phát triển được là nhờ có sức mạnh của văn hóa. Hồ Chí Minh là người đã mở ra một nền văn hóa mới cho dân tộc Việt Nam. Theo Người, văn hóa là toàn bộ những giá trị do con người sáng tạo ra trong quá trình lịch sử bằng lao động của mình trên cả hai lĩnh vực sản xuất vật chất và sản xuất tinh thần. Tháng 8-1943, trong phần cuối của tập *Nhật ký trong tù*, Người đã viết: "Vì lẽ sinh tồn cũng như mục đích của cuộc sống, loài người mới sáng tạo và phát minh ra ngôn ngữ, chữ viết, đạo đức, pháp

---

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr. 124-125, 119, 121, 122, 128.

luật, khoa học, tôn giáo, văn học, nghệ thuật, những công cụ cho sinh hoạt hằng ngày về mặc, ăn, ở và các phương thức sử dụng. Toàn bộ những sáng tạo và phát minh đó tức là văn hóa. Văn hóa là sự tổng hợp của mọi phương thức sinh hoạt cùng với biểu hiện của nó mà loài người đã sản sinh ra nhằm thích ứng những nhu cầu đời sống và đòi hỏi của sự sinh tồn"[1]. Với khái niệm văn hóa như vậy, "văn hóa" không đồng nhất với "học vấn" tuy rằng hai khái niệm đó có liên quan chặt chẽ với nhau, và thậm chí trong một số trường hợp, "học vấn" lại là cái nền của "văn hóa". Quan niệm của Hồ Chí Minh là đi thẳng vào cái cốt lõi, cái bản chất của văn hóa là chủ nghĩa nhân văn. Cốt lõi của nhân văn là thái độ của con người và đối với con người.

Xây dựng môi trường văn hóa công sở hiện nay theo những chỉ dẫn của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*, chúng ta cần thực hiện một số nội dung sau:

Về phía mỗi cá nhân: nghiêm túc rèn luyện và thực hiện các phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư.

Cần phải biết quý trọng thời gian làm việc, tận dụng tối đa và hiệu quả thời gian làm việc. Mỗi công chức, viên chức phải làm việc, tham dự các cuộc họp nơi công sở, có kỷ luật và đúng giờ.

Luôn có ý thức và thực hành tiết kiệm thời gian, tiền của nơi công sở, nhất là đối với những tài sản công. Không chỉ là tiết kiệm giấy bút, văn phòng phẩm, điện nước mà còn là hạn chế hội họp, lễ hội, tham quan, "ăn cắp" thời gian làm việc. Các nhà lãnh đạo, quản lý nên tăng cường tổ chức các cuộc

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.3, tr.458.

họp trực tuyến; công chức, viên chức tiết kiệm thời gian, chấp hành kỷ luật lao động.

Trong phong cách làm việc nơi công sở là luôn giữ vững nguyên tắc "lấy công việc làm trọng", không để những việc cá nhân, lợi ích cá nhân, người nhà, người thân ảnh hưởng đến hiệu quả công việc chung. Công chức, viên chức phải luôn thực hành "liêm, chính", không tham ô, tham nhũng, hạch sách để tư lợi. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nhấn mạnh đến công tác tuyển dụng, bổ nhiệm, cất nhắc cán bộ: "Mình có quyền dùng người thì phải dùng những người có tài năng, làm được việc. Chớ vì bà con bầu bạn, mà kéo vào chức nọ chức kia. Chớ vì sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình"[1].

Văn hóa ứng xử nơi công sở chính là thước đo sự văn minh của mỗi cán bộ, công chức, nó phản ánh sự nhận thức cũng như ý thức của mỗi cá nhân trong môi trường làm việc nơi công sở. Xây dựng văn hóa công sở chính là xây dựng một môi trường làm việc hiện đại, chuyên nghiệp, thân thiện và hiệu quả. Hành vi nơi công sở góp phần tạo dựng niềm tin, sự đoàn kết nhất trí của cả tập thể, nâng cao chất lượng và hiệu quả công việc.

Mỗi cá nhân nơi công sở phải xây dựng mối quan hệ tốt đẹp, đúng mực với đồng nghiệp, hòa đồng, trân trọng, quan tâm đến đồng nghiệp, nhiệt tình giúp đỡ mọi người trong công việc cũng như sẵn sàng tiếp nhận góp ý xây dựng của đồng nghiệp, của nhân dân. Luôn cẩn trọng trong phát ngôn; chân thành góp ý và tiếp nhận ý kiến góp ý của mọi người.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.123.

Phong cách làm việc chuyên nghiệp chính là tạo nét đẹp văn hóa của người cán bộ, công chức, viên chức hiện đại. Xây dựng và thực hiện một kế hoạch làm việc khoa học, thiết thực, cụ thể, hiệu quả, luôn gắn bó, học hỏi nhân dân. Ngăn nắp, gọn gàng nơi làm việc; biết lắng nghe và biết nhận trách nhiệm. Luôn coi trọng phong cách làm việc tập thể và dân chủ, gắn bó với tập thể, tôn trọng tập thể, phát huy sức mạnh của tập thể như phương châm chỉ đạo suy nghĩ và hành động của Người.

Công sở là yêu cầu đặt ra đối với mỗi thành viên trong cộng đồng ấy là lòng tự trọng, ý thức tự giác, phục tùng kỷ luật, tôn trọng lẫn nhau để mỗi cá nhân phát huy hết được năng lực sáng tạo, tính độc lập, tự chủ trong công việc, giúp cho công việc cơ quan đạt chất lượng cao nhất.

Ngoài ra, văn hóa công sở còn thể hiện ra bên ngoài thông qua lời ăn, tiếng nói, phong cách làm việc, thông qua trang phục hằng ngày,...

Về phía các tổ chức: không ngừng nâng cao công tác tuyên truyền, giáo dục nhận thức về văn hóa công sở cho công chức, viên chức nhằm nâng cao nhận thức của đội ngũ cán bộ, công chức về tầm quan trọng của việc thực hiện văn hóa công sở trong môi trường làm việc hiện nay; về ý nghĩa của việc đẩy mạnh thực hiện văn hóa công sở trong việc hoàn thiện nhân cách của người cán bộ, công chức. Để công tác vận động, tuyên truyền có hiệu quả, cán bộ lãnh đạo, quản lý cần thực hành gương mẫu văn hóa công sở để làm gương cho cấp dưới.

Các cơ quan công sở cần xây dựng kế hoạch chiến lược và hệ giá trị của cơ quan mình. Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh

đưa ra những tiêu chí cụ thể đối với việc xây dựng văn hóa gắn với những đối tượng, điều kiện, hoàn cảnh và đặc thù riêng biệt, với mỗi giới, mỗi tổ chức, mỗi ngành nghề và môi trường cụ thể (công sở, nhà trường, xưởng máy...). Các cơ quan, tổ chức cần phải xây dựng tầm nhìn, định hướng để xây dựng văn hóa, thậm chí có thể tạo lập một nền văn hóa tương lai; cần phải xây dựng hệ giá trị văn hóa cốt lõi, gắn với chức năng, nhiệm vụ của cơ quan. Đây phải là những giá trị làm cơ sở cho sự thành công, có giá trị lâu bền; là trái tim và linh hồn của cơ quan. Những giá trị cốt lõi đó bao gồm cả giá trị hữu hình và vô hình như: trình độ nhận thức, phương pháp tổ chức, quản lý, môi trường cảnh quan, những phương tiện làm việc, đạo đức nghề nghiệp, phong cách giao tiếp ứng xử của cán bộ, công chức, người lao động; lề lối, nền nếp làm việc khoa học, có trật tự kỷ cương, tuân theo những nội quy, quy định,... Sự kết hợp nhuần nhuyễn giữa các yếu tố đó nhằm xây dựng một môi trường văn minh, lịch sự, hoạt động đúng pháp luật, hiệu quả cao.

Trong việc xây dựng hệ giá trị văn hóa cốt lõi, cần xây dựng mô hình nhân cách văn hóa con người theo hướng phát triển cân đối, hài hòa giữa tâm lực, trí lực và thể lực. Trong đó, lấy tâm lực làm nền tảng cho phát triển nhân cách. Xây dựng, bồi dưỡng và rèn luyện đội ngũ cán bộ một cách toàn diện từ lập trường, quan điểm chính trị, phẩm chất đạo đức đến trình độ chuyên môn, nghiệp vụ, kiến thức, kinh nghiệm thực tiễn.

Xây dựng bộ quy tắc ứng xử đối với cán bộ, viên chức:

Các cơ quan, tổ chức cần xây dựng bộ quy tắc ứng xử dựa trên triết lý riêng của mình để khẳng định được phong cách,

xác định hệ thống giá trị, chuẩn mực đạo đức của cán bộ, công chức. Theo đó, thống nhất và hướng dẫn hành vi ứng xử của mọi thành viên theo các giá trị và chuẩn mực đã xác định theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh. Quy tắc ứng xử được xây dựng dựa trên các mối quan hệ với đồng nghiệp, với khách đến làm việc, với nhân dân,... quy định về văn hóa ứng xử nơi công sở, thái độ, tác phong giao tiếp trong đơn vị; quy định về giao tiếp và giải quyết công việc; quy định về kỷ luật, hội họp,... Ngoài ra, cần có những quy định cụ thể về trang phục, lễ phục, đeo thẻ chức danh của cán bộ; xây dựng, giữ gìn và bảo vệ hình ảnh tốt đẹp của cơ quan.

Xây dựng và thực hành nghiêm các chế tài đối với việc vi phạm văn hóa công sở. Để tạo dựng văn hóa công sở, đòi hỏi phải có thời gian dài, không phải một sớm một chiều mà văn hóa công sở được hình thành và tồn tại ổn định lâu dài, cho nên cần nhất là các giải pháp này phải đồng bộ và thực hiện thường xuyên, tránh đánh trống bỏ dùi, hình thức, qua loa.

Sau 70 năm nhìn lại, tác phẩm *Đời sống mới* vẫn có ý nghĩa to lớn trong nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội, trong đó có xây dựng văn hóa nơi công sở.

TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VỚI VIỆC XÂY DỰNG VĂN HÓA ỨNG XỬ NƠI CÔNG SỞ

ThS. NGUYỄN TUYẾT HẠNH*

Sau Cách mạng Tháng Tám thành công, tháng 3-1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh với bút danh Tân Sinh đã viết cuốn *Đời sống mới* dưới dạng hỏi - đáp nhằm phục vụ đắc lực cho sự nghiệp kháng chiến, kiến quốc của đất nước ta khi đó. Ra đời cách đây 70 năm, tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh đến nay vẫn tiếp tục có giá trị chỉ dẫn rất quý giá với chúng ta trong nhiều lĩnh vực của sự nghiệp đổi mới trong đó có thể vận dụng vào quá trình xây dựng văn hóa ứng xử nơi công sở ở nước ta hiện nay.

Văn hóa công sở có thể hiểu về cơ bản là tổng hòa các giá trị hữu hình và vô hình, bao gồm trình độ nhận thức, phương pháp tổ chức, quản lý, môi trường cảnh quan, phương tiện làm việc, đạo đức nghề nghiệp và phong cách giao tiếp ứng xử của cán bộ, công chức nhằm xây dựng một công sở văn minh, lịch sự, hoạt động đúng pháp luật và hiệu quả cao. Có thể nói, văn hóa công sở là một dạng đặc thù, cơ bản của văn

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

hóa tổ chức, là tập hợp các triết lý, chuẩn mực giá trị và hành vi ứng xử của cơ quan, đơn vị đó.

Văn hóa ứng xử trong công sở được hiểu là sự giao tiếp hằng ngày giữa con người với con người trong công việc, trong một đơn vị có chức năng, nhiệm vụ đặc thù. Như vậy, văn hóa ứng xử trong công sở được hiểu vắn tắt là hành vi, ngôn ngữ, tác phong của con người trong mối quan hệ với đoàn thể, công việc, đồng nghiệp và với chính bản thân mình.

Vấn đề đặt ra là, tại sao chúng ta phải quan tâm, chú trọng xây dựng văn hóa công sở - văn hóa ứng xử nơi công sở. Ý nghĩa, tác dụng của việc xây dựng và thực hiện văn hóa ứng xử nơi công sở được thể hiện như thế nào?

Về mặt lý thuyết, xây dựng văn hóa ứng xử nơi công sở là việc xây dựng lề lối, nền nếp làm việc khoa học, có trật tự, kỷ cương, tuân theo những nội quy, quy định chung nhưng không làm mất đi tính dân chủ, cởi mở ở nơi làm việc. Văn hóa ứng xử nơi công sở được hình thành trong quá trình hoạt động của công sở, góp phần tạo dựng niềm tin, sự đoàn kết nhất trí, sự đồng thuận của cả tập thể nhằm nâng cao hiệu quả và chất lượng hoạt động của cơ quan, đơn vị.

Trên thực tế, cách hành xử văn hóa nơi công sở đã và đang mang lại cho mỗi cá nhân, mỗi tập thể cũng như toàn xã hội rất nhiều lợi ích khác nhau. Văn hóa ứng xử nói chung và văn hóa ứng xử nơi công sở nói riêng chính là chuẩn mực đạo đức, là thước đo sự văn minh, tiến bộ của mỗi cán bộ, công chức, viên chức, lao động trong mỗi cơ quan, đơn vị, tổ chức. Nói cách khác, văn hóa ứng xử nơi công sở là tổng thể những triết lý, giá trị, niềm tin được cụ thể hóa bằng những

chuẩn mực đạo đức, những quy tắc, quy định để có thể hoàn thành tốt nhất mọi nhiệm vụ được phân công.

Trên thực tế, thời gian làm việc của cán bộ, công chức tại công sở trong một ngày là khoảng thời gian dài trong quỹ thời gian của một người, vì thế không khí làm việc, môi trường, cảnh quan và những ứng xử hằng ngày tại công sở có vai trò khá lớn trong hoạt động sống, chất lượng sống của mỗi con người. Mặt khác, văn hóa công sở là kết quả của phương thức ứng xử trong công sở được con người lựa chọn nhằm đáp ứng nhu cầu của tổ chức. Các phương thức đó nếu được xây dựng lên một cách phù hợp, có ý nghĩa đối với các thành viên trong tổ chức sẽ làm tăng đáng kể hiệu quả làm việc, và ngược lại, nếu xây dựng phương thức ứng xử, sinh hoạt trong công sở chưa hợp lý, sẽ ảnh hưởng trực tiếp đến tinh thần, sức làm việc và hiệu quả của công việc.

Trong sự nghiệp cách mạng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, từ rất sớm Người đã rất quan tâm đến việc xây dựng con người mới nói chung, xây dựng đội ngũ cán bộ nói riêng. Sàng lọc và kế thừa những giá trị về chuẩn mực văn hóa ứng xử, chuẩn mực đạo đức cách mạng trong tư tưởng Hồ Chí Minh như một gợi ý cho việc xây dựng văn hóa công sở đối với các cơ quan của Đảng và Nhà nước hiện nay là việc đáp ứng yêu cầu thực tiễn đặt ra.

1. Những chỉ dẫn của Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* gắn với văn hóa công sở

Đời sống mới là một tác phẩm rất ngắn gọn nhưng lại có nội dung liên quan đến nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội nước ta lúc bấy giờ và cho đến nay vẫn còn nhiều giá trị chỉ

dẫn bổ ích trong từng lĩnh vực tương ứng hiện nay. Nội dung căn cốt xây dựng đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* có thể tóm tắt như sau:

- *Mục đích đời sống mới*: Làm cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn.

- *Cách thức thực hiện*: Đời sống mới không phải cái gì cũng bỏ hết. Không phải cái gì cũng làm mới, cái gì cũ mà xấu thì bỏ; cái gì cũ mà không xấu, nhưng nhiều phiền phức thì phải sửa đổi cho hợp lý; cái gì cũ mà tốt, thì phải phát triển thêm; cái gì mới mà hay, thì phải làm. Đời sống mới chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc...[1].

Sau tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh tiếp tục viết nhiều tác phẩm trực tiếp nói về đạo đức cách mạng, cách thức thực hiện đạo đức cách mạng. Xây dựng đời sống mới trong công sở chính là thực hiện đạo đức cách mạng của người cán bộ, đảng viên làm việc tại công sở. Đó là những nội dung cụ thể trên tinh thần của tiêu chuẩn đạo đức cách mạng là cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; nó cũng chính là phương thức để thực hiện được mục tiêu cách mạng. Vì thế, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn căn dặn người cán bộ, đảng viên, đặc biệt là người lãnh đạo - những đối tượng chính, chủ thể của văn hóa công sở - về trách nhiệm và bổn phận của mình. Người viết: "Từ Chủ tịch Chính phủ cho đến người chạy giấy, người quét dọn trong một cơ quan nhỏ đều là những người ăn lương của dân, làm việc cho dân, phải được

1. Xem Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.5, tr.112.

dân tin cậy... phải làm gương đời sống mới cho dân bắt chước"[1], theo tinh thần đời sống mới, họ phải xác định mình là công bộc, là người tiên phong và gương mẫu trong xã hội. Hồ Chí Minh cho rằng những người đại diện cho công quyền - cán bộ, công chức - "đều có nhiều hoặc ít quyền hành" nên "dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân"[2]. Để giảm thiểu tệ nạn đó, Người đưa ra bốn điều kiện thực hành (cũng là bốn phẩm chất cần trau dồi) cho cán bộ, công chức, đó là: cần, kiệm, liêm, chính. Trong tác phẩm của mình, Hồ Chí Minh đã phân tích, giải thích nội dung, yêu cầu đối với từng tiêu chí đó một cách đơn giản, dễ hiểu và cũng dễ thực hành.

Hồ Chí Minh vận dụng rất khéo những lời răn dạy từ đời xưa về "Cần, Kiệm, Liêm, Chính", có những bổ sung, sửa đổi cho phù hợp với hoàn cảnh mới theo phương châm: cái gì cũ mà tốt thì phải tiếp thu và phát triển, cái gì cũ mà xấu thì mới lọc bỏ. Đây không phải là lần đầu tiên và duy nhất Hồ Chí Minh nói về bốn đức tính này, vì trước đó và sau này Người cũng đều đề cập đến nhiều lần trong những bài viết và bài nói chuyện của mình đối với mọi tầng lớp nhân dân, cán bộ, đảng viên.

2. Xây dựng văn hóa ứng xử nơi công sở hiện nay theo tinh thần tác phẩm *Đời sống mới*

Việc thực hiện văn hóa công sở có ý nghĩa quan trọng, thể hiện ở các nội dung sau:

- Giá trị thiết lập bầu không khí tin cậy lẫn nhau trong tổ chức;

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.122.

- Giá trị đem lại sự tự nguyện làm việc và cống hiến của cán bộ, nhân viên;

- Được chia sẻ các giá trị, cá nhân cảm thấy yên tâm và an toàn hơn trong công việc, tạo ra sự hứng khởi, đây chính là một trong những cách thức dẫn đến làm việc hiệu quả nhất.

- Các giá trị định hướng cho các thành viên trong cơ quan biết mình cần phải làm gì và sẽ đi đến đâu; nó làm nhụt ý chí đối đầu, tâm lý muốn thâu tóm quyền lực, hống hách, cửa quyền của một số cá nhân có quyền lực cũng như thái độ không hợp tác của một số cá nhân có tư tưởng cơ hội, né tránh trách nhiệm, tham nhũng, đặc quyền, đặc lợi.

- Các giá trị làm đơn giản hóa các quy định và chính sách, khiến cho việc quản lý dễ dàng hơn. Khi mỗi công chức đã tin tưởng vào các giá trị văn hóa công sở thì họ không đòi hỏi cơ quan phải đưa ra các văn bản pháp luật buộc mọi người phải tin nhau.

Các giá trị văn hóa công sở là các tiêu chuẩn, hành vi hoạt động hằng ngày trong công sở, có tác động mạnh mẽ đến hoạt động công sở. Giá trị văn hóa công sở quyết định hành vi và thái độ của con người trong tổ chức. Những hành vi và thái độ tốt sẽ nâng cao hiệu lực và hiệu quả hoạt động của công sở và ngược lại, nếu hành vi và thái độ không tốt sẽ làm giảm hiệu quả hoạt động của công sở.

Hồ Chí Minh là tấm gương lớn về phong cách ứng xử văn hóa, khoa học trong công việc, trong giao tiếp rất gần gũi, không quan cách với mọi người dân. Hồ Chí Minh đã dạy thiếu nhi: chăm ngoan, kính thầy, yêu bạn; dạy bộ đội: trung với Đảng, hiếu với dân; dạy công an: kính trọng dân; dạy cán bộ nhà nước: đức độ với dân... Trong tác phẩm *Đời sống mới*,

Người đã đưa ra được những điều căn bản, cốt lõi trong quy tắc ứng xử; theo đó, có thể khái quát một số nội dung cơ bản về phép ứng xử trong công sở như sau:

Văn hóa ứng xử trong công sở - cơ quan hành chính, sự nghiệp của Đảng, Chính phủ, hệ thống chính trị cần phải xác định rất rõ mục tiêu: trung với nước, hiếu với dân, lấy việc phục vụ, đem lại lợi ích cho đất nước, cho dân tộc, cho nhân dân làm trọng. Đối với từng cơ quan, công sở, cần chi tiết hóa bộ quy tắc văn hóa ứng xử trong công sở của mình trên tinh thần phục vụ lợi ích chung của đất nước, của nhân dân và được cụ thể hóa thành những chi tiết gắn với chức năng, nhiệm vụ của công sở, cơ quan mình. Bộ quy tắc văn hóa ứng xử nơi công sở cũng sẽ là cơ sở để xây dựng chiến lược, kế hoạch hoạt động của công sở, cơ quan về lâu dài và trong từng giai đoạn. Giữa các cơ quan, ban ngành có mối liên quan công việc và có sự liên hệ với nhau cũng cần có những quy tắc ứng xử trên tinh thần có lợi chung cho toàn cục, hợp tác đôi bên cùng lợi và phục vụ nhân dân.

- *Văn hóa ứng xử đối với công việc:*

Đây là một nội dung vô cùng quan trọng, có ảnh hưởng trực tiếp đến hiệu quả làm việc của cơ quan, công sở và của từng nhân viên, cán bộ. Trong nội dung này, có thể thấy rất rõ sự chỉ dẫn cụ thể trong tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Cán bộ, đảng viên, nhân viên trong công sở, bất cứ ở địa vị công tác nào cũng cần thực hiện triệt để nguyên tắc "Cần, Kiệm, Liêm, Chính" như tác phẩm đã đưa ra. Cụ thể, cần xây dựng văn hóa làm việc, từ nghiêm túc thực hiện những nội quy, kỷ luật công việc, thời gian làm việc, ý thức trách nhiệm, ý thức tìm tòi, học hỏi và quyết tâm

làm việc đến cùng, không bỏ cuộc, không lớt phớt. Thực hành tiết kiệm trong từng công đoạn làm việc, tiết kiệm thời gian, tiết kiệm nguyên vật liệu, sức người. Sử dụng phương tiện làm việc hợp lý, không lãng phí. Trong công việc, lấy hiệu quả làm trọng, xử lý công việc trên tinh thần vì lợi ích chung, vì mục tiêu của công sở, không có quan hệ riêng tư, phân biệt, bè phái, cục bộ. Xử lý công việc một cách khoa học và công bằng, minh bạch. Bộ quy tắc ứng xử trong công sở có tiếp xúc với dân cần đặc biệt coi trọng thái độ, hành vi giao tiếp với nhân dân: niềm nở, thân thiện, giúp đỡ người dân cùng giải quyết công việc trên những nguyên tắc làm việc, không có thái độ hách dịch, coi thường dân, hay quát nạt, trù úm hoặc "quan cách mạng". Tuyệt đối không nhận hối lộ, không có hành vi tham nhũng, sách nhiễu nhân dân...

- *Văn hóa ứng xử đối với đồng nghiệp:*

Đây cũng là nội dung có vai trò quan trọng, bởi lẽ việc tạo môi trường hợp tác trong công sở là việc làm cần thiết. Xu thế chung trong quản trị doanh nghiệp trên thế giới là ngày càng coi trọng kỹ năng làm việc nhóm. Do đó, việc ứng xử với đồng nghiệp cần xây dựng quy tắc đoàn kết, thân thiện, hợp tác, giúp đỡ, đặc biệt cần có chế tài khích lệ, động viên tinh thần làm việc nhóm của nhân viên, cán bộ và có chế tài xử phạt, kỷ luật đối với những hiện tượng cục bộ, chia rẽ, bè phái trong công việc. Có như vậy mới tạo điều kiện phát triển năng lực của cán bộ và tạo một môi trường văn minh nơi công sở.

- *Văn hóa ứng xử đối với bản thân:*

Tư tưởng Hồ Chí Minh về vấn đề xây dựng con người mới và xây dựng đạo đức cách mạng rất coi trọng vấn đề tự tu dưỡng, tự phấn đấu cá nhân, nói cách khác, vấn đề văn hóa

ứng xử với bản thân, với chính mình đã được Hồ Chí Minh đề cập rất sớm trong những tác phẩm, văn bản huấn luyện, đào tạo cán bộ. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, sự tự tu dưỡng ấy được cụ thể trong văn hóa công sở, là trung thành với Chính phủ, với đồng bào. Chớ lên mặt làm quan cách mệnh; phải có công tâm, công đức; không dìm những kẻ có tài năng hơn mình... Xây dựng văn hóa ứng xử với chính mình là gốc của vấn đề xây dựng văn hóa ứng xử nơi công sở nói riêng và xây dựng văn hóa đời sống mới nói chung. Mỗi người tự ý thức được điều đó sẽ tự nâng bản thân mình lên, tự "làm đẹp" chính mình và tạo ra nét đẹp chung của cộng đồng, của công sở, cơ quan, nơi làm việc của mình.

Tóm lại, vấn đề đặt ra trong tác phẩm *Đời sống mới* là vấn đề xây dựng văn hóa mới trên nhiều lĩnh vực. Cách đây 70 năm, khi nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa mới ra đời, xuất phát từ nền kinh tế lạc hậu, cũ kỹ, chịu sự áp bức, bóc lột của chủ nghĩa thực dân, đế quốc gần trăm năm, lại đang trong thời kỳ kháng chiến, kiến quốc, Hồ Chí Minh đã cụ thể hóa một số lĩnh vực đời sống qua tác phẩm *Đời sống mới* để tuyên truyền, giáo dục, vận động người dân, cán bộ. Tầm nhìn và ý nghĩa của tác phẩm *Đời sống mới* ngày nay, trong đó có việc xây dựng văn hóa công sở nhằm góp phần xây dựng chiến lược, định hướng phát triển của mỗi cơ quan, đơn vị; là tài sản tinh thần quý giá, góp phần quảng bá thương hiệu, tạo dựng hình ảnh của cơ quan, đơn vị; góp phần gìn giữ và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc và xây dựng nền văn minh tiên tiến, hiện đại,...

XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI TRONG CƠ QUAN, XÍ NGHIỆP THEO QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH VỚI VIỆC XÂY DỰNG ĐÔ THỊ VĂN MINH HIỆN NAY

TS. PHAN THỊ THÚY VÂN*
ThS. TRẦN THỊ THÚY**

Tư tưởng vì dân, vì đời sống của dân ta được vật chất đầy đủ hơn, tinh thần vui mạnh hơn là mục tiêu đầu tiên và xuyên suốt cuộc đời hoạt động cách mạng của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Vì vậy, sau Cách mạng Tháng Tám 1945 thắng lợi, để làm cho người dân có cơm ăn, áo mặc, được học hành, Đảng, Nhà nước và Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động phong trào xây dựng đời sống mới. Ngày 3-4-1946, Ban Trung ương vận động Đời sống mới được thành lập. Gần một năm sau (ngày 20-3-1947), Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh để chỉ đạo và động viên phong trào. Tác phẩm gồm 19 mục, được trình bày dưới dạng hỏi và đáp, trong đó, chỉ rõ sự cần thiết phải thực hành đời sống mới, cách thức thực hành đời sống mới, chủ thể thực hiện đời sống mới, làm thế nào để thực hành đời sống mới?...

---

*, ** Khoa Xây dựng Đảng, Học viện Chính trị khu vực IV.

Dung lượng của tác phẩm không lớn, chỉ 17 trang in (theo bản in năm 1947). Song, Người đã để lại cho chúng ta những chỉ dẫn hết sức thiết thực trong xây dựng đời sống mới gắn với xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh ở Việt Nam hiện nay.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người đã dành 2 mục XIV và XV để nói về việc xây dựng đời sống mới trong công sở và trong các xưởng máy. Có thể nói, đây là hai chủ thể rất quan trọng trong xây dựng đời sống mới: *thứ nhất*, những người làm việc trong các công sở - là những công bộc của dân, *thứ hai*, những người làm việc trong các xưởng máy - là giai cấp công dân - là lực lượng đại biểu cho sự phát triển của lực lượng sản xuất tiến bộ, cho xu hướng phát triển của phương thức sản xuất tương lai. Do vậy, thực hiện đời sống mới trong công sở và xí nghiệp góp phần quan trọng cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc.

1. Xây dựng đời sống mới trong cơ quan, xí nghiệp theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh

a) Xây dựng đời sống mới trong các công sở

Mở đầu mục này, Người đã chỉ rõ chủ thể thực hành đời sống mới trong các công sở đó là từ Chủ tịch Chính phủ cho đến những người quét dọn trong một cơ quan nhỏ. Đây là những công bộc của dân, ăn lương của dân, làm việc cho dân cho nên phải gương mẫu thực hành đời sống mới để được nhân dân tin cậy, để xứng đáng là công bộc của nhân dân.

Là người đứng đầu Đảng, Nhà nước, Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng nhiều lần nhấn mạnh tính làm gương của những

người làm việc trong các công sở. Bởi cán bộ chính là mắt xích của bộ máy, là người đem chủ trương, chính sách của Chính phủ đến với dân chúng, nếu họ không gương mẫu thực hiện thì việc tuyên truyền cũng vô ích vì đối với dân chúng, "Một tấm gương sống còn có giá trị hơn trăm bài diễn văn tuyên truyền"[1]. Do đó, để dân chúng thực hành đời sống mới, cán bộ, những người làm việc trong các cơ quan công sở phải là người tiên phong, gương mẫu để nhân dân nhìn vào đó mà làm theo.

Hơn nữa, những người trong công sở là những người có nhiều hoặc ít quyền hành. Nếu không giữ đúng cần, kiệm, liêm, chính (đạo đức cách mạng) thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân. Chính vì vậy, thực hành đời sống mới để Giàu sang không thể quyến rũ/Nghèo khó không thể chuyển lay/Uy lực không thể khuất phục[2], xứng đáng là người công bộc tận tụy vì dân, vì nước.

Vậy, làm thế nào để "Cần, Kiệm, Liêm, Chính"? Người chỉ rõ:

1- Cần: làm việc phải đến đúng giờ, chớ đến trễ, về sớm. Làm cho chóng, cho chu đáo. Việc ngày nào nên làm xong ngày ấy, chớ để chờ ngày mai. Phải nhớ rằng: dân đã lấy tiền mồ hôi nước mắt để trả lương cho ta trong những thì giờ đó. Ai lười biếng tức là lừa gạt dân.

2- Kiệm: giấy bút, vật liệu đều tốn tiền của Chính phủ, tức là của dân; ta cần phải tiết kiệm. Nếu một miếng giấy nhỏ đủ viết, thì chớ dùng một tờ to. Một cái phong bì có thể

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.1, tr.284
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.7, tr.50.

dùng hai ba lần. Mỗi ngày, công sở cả nước dùng hàng mấy vạn tờ giấy và phong bì. Nơi nào cũng tiết kiệm một chút, thì trong một năm đỡ được hàng vạn tấn giấy, tức là hàng triệu đồng bạc. Các vật liệu khác cũng vậy. Nhờ các công sở tiết kiệm mà lợi cho dân rất nhiều.

3- Liêm: những người ở các công sở, từ làng cho đến Chính phủ Trung ương, đều dễ tìm dịp phát tài, hoặc xoay tiền của Chính phủ, hoặc khoét đục nhân dân. Đến khi lộ ra, bị phạt, thì mất hết cả danh giá, mà của phi nghĩa đó cũng không được hưởng. Vì vậy, những người trong công sở phải lấy chữ liêm làm đầu.

4- Chính: mình là người làm việc công, phải có công tâm, công đức. Chớ đem của công dùng vào việc tư. Chớ đem người tư làm việc công. Việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán. Mình có quyền dùng người thì phải dùng những người có tài năng, làm được việc. Chớ vì bà con bầu bạn mà kéo vào chức nọ, chức kia. Chớ vì sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình. Phải trung thành với Chính phủ, với đồng bào. Chớ lên mặt làm quan cách mệnh.

Thực hành cần, kiệm, liêm, chính không chỉ là yêu cầu đối với những người làm việc trong các công sở mà đối với tất cả mọi người. Tuy nhiên, những người trong các công sở, "những người ăn lương của dân, làm việc cho dân", "càng phải làm gương đời sống mới cho dân bắt chước"[1]. Quan điểm toàn diện về xây dựng đạo đức cách mạng cho cán bộ, công chức của Chủ tịch Hồ Chí Minh hiện nay vẫn được Đảng,

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.122.

Nhà nước ta kế thừa, vận dụng và phát triển trong việc xây dựng nhiều quyết sách quan trọng đối với đội ngũ cán bộ, công chức trong các cơ quan công quyền.

Thực hành xây dựng đời sống mới, theo Người không phải là khó. Nó chỉ sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc. Sửa đổi được những điều đó, thì mọi người đều được hưởng hạnh phúc. Thực hành đời sống mới theo Người cũng không có gì là cao xa. Không cần thông minh, tài trí, miễn là mình muốn làm, có chí làm thì nhất định làm được. Ai cũng làm như thế thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh.

b) Xây dựng đời sống mới trong xưởng máy (xí nghiệp)

Ở nội dung này, Người chủ yếu tập trung xung quanh mối quan hệ giữa chủ và thợ. Đây là mối quan hệ mấu chốt, là nội dung cốt lõi quyết định đến việc thực hành đời sống mới trong xưởng máy. Chính vì vậy, thực hành đời sống mới trong xưởng máy được Người tập trung xung quanh việc giải quyết mối quan hệ này.

Trước hết, Người nhấn mạnh việc xây dựng đời sống mới trong xưởng máy là cần thiết. Bởi, làm theo đời sống mới thì lợi cho cả chủ lẫn thợ. Thợ đủ ăn, đủ mặc, thì họ mới đủ sức; đủ sức thì làm được việc. Chủ muốn được việc, thì đối với lương bổng, nhà ở, vệ sinh và cách đối đãi công nhân, cần phải rộng rãi tử tế. Lại nên có những lớp học cho thợ, và con thợ. Thợ học cho tinh xảo hơn. Con thợ học sẽ dễ thế cho những người thợ già về hưu.

Để thuận tiện cho việc ăn, ở, đi lại, học hành và làm việc cho công nhân, Người khuyên: nên mở hợp tác xã cho công nhân mua các thứ cần dùng được rẻ hơn. Phí tổn làm những việc đó, không mất mát đi đâu. Thợ vui vẻ làm việc thì chủ sẽ lợi gấp 5 gấp 10 số phí tổn đó. Một khi chủ đã cư xử như thế, thì thợ phải cố gắng làm. Làm nhanh hơn, khéo hơn. Tiết kiệm thì giờ, tiết kiệm vật liệu. Vì lợi cho chủ tức là lợi cho mình một phần.

Người cũng khẳng định, khi chủ và thợ hợp tác chặt chẽ, thì hai bên đều có lợi. Vì hợp tác chặt chẽ mới thực hiện được tăng gia sản xuất và tăng gia sản xuất càng có kết quả thì chủ và thợ càng được lợi.

Người nhắc nhở cả chủ và thợ đều phải nhớ rằng: tăng gia sản xuất chẳng những lợi riêng cho chủ và thợ, mà còn lợi chung cho nền kinh tế của Tổ quốc, lợi chung cho toàn thể đồng bào. Bởi vậy, các nhà máy cần phải làm theo đời sống mới.

2. Xây dựng đời sống mới trong cơ quan, xí nghiệp với việc xây dựng đô thị văn minh hiện nay

Xây dựng đô thị văn minh là một hành trình tất yếu nhằm hướng tới sự phát triển tốt đẹp của một xã hội cả về văn hóa vật chất và tinh thần, nhằm nâng cao chất lượng đời sống cho người dân và phục vụ cuộc sống cho người dân được tốt nhất.

Với tốc độ đô thị hóa ngày càng nhanh, việc xây dựng và phát triển các khu dân cư đô thị ngày càng mở rộng thì cùng với công tác quy hoạch, xây dựng hạ tầng cần tiến hành đồng thời việc xây dựng nếp sống văn minh ở đô thị. Đô thị văn minh không chỉ dừng lại ở vẻ đẹp bề ngoài về hạ tầng cơ sở, hệ thống các kiến trúc công trình, phương tiện, các dịch vụ

phục vụ dân cư mà còn là quá trình thay đổi, chuyển biến về phong tục, thói quen, lối sống, kể cả những gì thuộc về văn hóa khi không còn phù hợp, hình thành nên nếp nghĩ, nếp sống, lối sống tốt đẹp, khoa học, phù hợp với điều kiện tình hình mới mang lại lợi ích lâu dài cho đời sống thị dân. Đây là một điều cần kíp không chỉ cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc mà cả trong giai đoạn hiện nay.

Hiện nay, với việc đẩy mạnh công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa và quá trình đô thị hóa đã tác động đến nhiều mặt trong đời sống của mọi tầng lớp xã hội vì vậy, việc xây dựng đời sống mới trong cơ quan, xí nghiệp gắn liền với việc xây dựng đô thị văn minh luôn được chú trọng. Những người làm việc trong các cơ quan luôn nêu cao tinh thần gương mẫu, đặc biệt trong mỗi cơ quan đều có những quy định về nội quy, quy chế làm việc với các tiêu chí cụ thể để mỗi cán bộ, viên chức và người lao động thực hiện; văn hóa công sở ngày càng được chú trọng xây dựng; bản thân mỗi cán bộ, công chức và người lao động luôn ý thức trau dồi lý luận chính trị, đạo đức, kiến thức, trình độ, chuyên môn nghiệp vụ và phong cách giao tiếp ứng xử để hoàn thiện bản thân và góp phần xây dựng "Cơ quan đạt chuẩn văn hóa", "Đơn vị đạt chuẩn văn hóa". Trong mối quan hệ với nơi cư trú, những người làm việc trong các công sở đều giữ chặt mối liên hệ với nơi cư trú, luôn thể hiện tinh thần gương mẫu, đi đầu trong các phong trào; trong gia đình, họ luôn tham gia tích cực trong các phong trào, xây dựng gia đình kiểu mẫu, gia đình văn hóa, cùng chung tay góp phần xây dựng nên gia đình văn hóa, phường (xã, thị trấn văn hóa), đô thị văn minh. Trong các xí nghiệp, mối quan hệ giữa người sử dụng lao

động và người lao động hài hòa, ổn định; đời sống của người lao động được quan tâm nhiều hơn, người lao động được tạo điều kiện để lao động, học tập nâng cao trình độ tay nghề; lao động có kỷ luật, năng suất, chất lượng và hiệu quả cao; hầu hết những người lao động và người sử dụng lao động trong các xí nghiệp đều thực hiện tốt các quy định về nếp sống văn minh trong việc cưới, việc tang và lễ hội; nhiều xí nghiệp còn tạo điều kiện cho công nhân về nơi làm việc, nhà ở, nhà trẻ, mẫu giáo, sinh hoạt đoàn thể và hỗ trợ cho công nhân lúc khó khăn hoạn nạn; đảm bảo cơ sở vật chất hoạt động văn hóa, thể thao cho công nhân; thường xuyên tổ chức các hoạt động văn hóa, văn nghệ, thể thao, tham quan du lịch và vui chơi giải trí cho công nhân lao động.

Tuy nhiên, bên cạnh những mặt đã làm được, vẫn còn tình trạng suy thoái đạo đức ở một bộ phận không nhỏ những người làm việc trong các cơ quan, xí nghiệp; vẫn còn nhiều cán bộ, người lao động chưa làm gương để nhân dân làm theo, vẫn còn tình trạng làm việc thiếu trách nhiệm, gây lãng phí dẫn đến thất thoát tiền của nhân dân. Trong xí nghiệp vẫn còn tình trạng người sử dụng chưa quan tâm tới cuộc sống người lao động, mà chỉ lấy người lao động để phục vụ cho lợi ích của người sử dụng lao động. Cũng tại nhiều cơ quan, xí nghiệp, một bộ phận người lao động làm việc chưa nghiêm túc, chưa ý thức được tinh thần trách nhiệm, tính tự giác chưa cao, tình trạng lãng phí của công, đi muộn về sớm, làm việc đối phó, hiệu quả chưa cao vẫn còn tồn tại. Điều này ảnh hưởng trực tiếp đến hiệu quả hoạt động tại cơ quan, đơn vị và của xã hội.

Trong mối quan hệ giữa người sử dụng lao động với người lao động ở các cơ quan, xí nghiệp thì vai trò của người đứng

đầu rất quan trọng. Người đứng đầu nếu quan tâm, lãnh đạo, chỉ đạo, gương mẫu, mẫu mực, thấu hiểu và đặt lợi ích của người lao động lên hàng đầu thì cấp dưới sẽ luôn tôn trọng, tuân thủ tốt các nhiệm vụ, công việc, hăng say làm việc, làm việc có hiệu quả, hết mình và luôn gắn bó với cơ quan, sẵn sàng góp sức và đóng góp vì sự phát triển của cơ quan, xí nghiệp. Đồng thời, sự đồng lòng đồng sức của tập thể sẽ quyết định việc thực hiện xây dựng đời sống mới ở cơ quan đơn vị có hiệu quả hay không. Bởi, cơ quan do nhiều người nhóm lại. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành cơ quan xấu. Nếu mỗi người đều tốt thì thành cơ quan tốt. Do đó, sự đồng tâm hợp lực của tất cả mọi người sẽ tạo ra sức mạnh để cơ quan hoàn thành mục tiêu đề ra. Còn trong các xí nghiệp, xây dựng mối quan hệ tốt đẹp, hài hòa và ổn định giữa người sử dụng lao động và người lao động chính là tiêu chí chủ yếu để xây dựng "Đơn vị đạt chuẩn văn hóa". Người sử dụng lao động cần tạo điều kiện cho công nhân lao động, học tập, cống hiến và hưởng thụ. Còn công nhân nên phát huy tính tích cực, tự giác, tiên phong trong lao động để cả người sử dụng lao động và người lao động đều được thụ hưởng những thành quả lao động. Cùng tạo điều kiện cho nhau hoàn thành tốt công việc.

Để có thể xây dựng đời sống mới trong cơ quan, xí nghiệp với việc xây dựng đô thị văn minh cần có những chủ trương, chính sách đúng đắn, phù hợp điều kiện tình hình cụ thể. Đảng và Nhà nước cũng ban hành nhiều chủ trương, chính sách để thực hiện xây dựng đô thị văn minh, cụ thể: Quyết định số 129/2007/QĐ-TTg, ngày 2-8-2007 của Thủ tướng Chính phủ về việc ban hành Quy chế văn hóa công sở tại các cơ quan hành chính Nhà nước; Quyết định số 1610/QĐ-TTg,

ngày 16-9-2011 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt Chương trình thực hiện phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa" giai đoạn 2011 - 2015, định hướng đến năm 2020; Thông tư số 08/2014/TT-BVHTTDL, ngày 24-9-2014 quy định chi tiết tiêu chuẩn, trình tự, thủ tục xét và công nhận Cơ quan đạt chuẩn văn hóa, Đơn vị đạt chuẩn văn hóa, Doanh nghiệp đạt chuẩn văn hóa; Đề án số 04/ĐA-MTTW-BTT, ngày 28-12-2015 về tổ chức thực hiện cuộc vận động "Toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh"; Chỉ thị số 05/TW, ngày 15-5-2016 về đẩy mạnh việc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức và phong cách Hồ Chí Minh. Đây là những cơ sở pháp lý quan trọng để mỗi cơ quan, xí nghiệp cần cụ thể hóa các chủ trương, kế hoạch thành tiêu chí của cơ quan, đơn vị mình từng bước xây dựng thành công đời sống mới trong thời kỳ văn minh đô thị.

Những lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới cách đây 70 năm là động lực to lớn để thúc đẩy kháng chiến thắng lợi, "kiến quốc" thành công. Trong giai đoạn hiện nay, những chỉ dẫn của Người vẫn là những bài học có giá trị hết sức có ý nghĩa đối với chúng ta trong xây dựng đời sống mới gắn với xây dựng đô thị văn minh đặc biệt trong các cơ quan, xí nghiệp. Đô thị văn minh không chỉ là vẻ bề ngoài mà phải "Làm thế nào cho đời sống của dân ta, vật chất được đầy đủ hơn, tinh thần được vui mạnh hơn. Đó là mục đích của đời sống mới"[1] mà Chủ tịch Hồ Chí Minh mong muốn xây dựng và cũng chính là hành trình chúng ta hướng đến ngày nay.

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.113.

GIÁ TRỊ CỦA TƯ TƯỞNG *ĐỜI SỐNG MỚI* TRONG VIỆC XÂY DỰNG VĂN HÓA DOANH NGHIỆP Ở THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

TS. TRẦN THỊ THÚY VÂN*
ThS. TRẦN THỊ KIM NINH**

Chủ tịch Hồ Chí Minh lúc sinh thời đã rất coi trọng vai trò của văn hóa. Trong di sản tư tưởng của Người, có rất nhiều tác phẩm văn hóa thực sự có giá trị *"soi đường cho quốc dân đi"*, trong đó phải kể đến tác phẩm *Đời sống mới*. Tác phẩm không chỉ có ý nghĩa trong lịch sử mà còn thực sự có giá trị trong giai đoạn phát triển đất nước nhanh và bền vững, phấn đấu trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại. Hiện nay, những giá trị văn hóa tốt đẹp trong tác phẩm đã thực sự được hiện thực hóa, lan tỏa trong mọi lĩnh vực và các đơn vị, trong đó có lĩnh vực kinh tế và cụ thể là các đơn vị doanh nghiệp.

Tác phẩm *Đời sống mới* với bút danh Tân Sinh, được Hồ Chí Minh hoàn thành vào tháng 3-1947, trong bối cảnh chúng ta phải đồng thời kiến quốc và kháng chiến, với mục

---

*, ** Học viện Chính trị Khu vực II.

đích: "Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc"[1]. Tác phẩm lịch sử này được Hồ Chí Minh viết dưới dạng câu hỏi và trả lời, rất rõ ràng, ngắn gọn, dễ hiểu và dễ nhớ. Cuốn sách đã phác họa được những nét cơ bản của xã hội mới do nhân dân làm chủ, xây dựng đời sống mới bắt đầu từ mỗi con người và trong tất cả các ngành, lĩnh vực, tại từng cơ quan, đơn vị, trường học, nhà máy. Cuộc vận động đã tạo ra nhiều chuyển biến sâu sắc trong nếp sống của nhân dân nhằm đưa văn hóa đi vào đời sống của nhân dân, trở thành động lực trong cuộc kháng chiến trường kỳ và gian khổ.

Sau ngày thống nhất đất nước, tư tưởng của Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới tiếp tục được phát huy và Ban chỉ đạo Nếp sống mới Trung ương được thành lập năm 1979. Cuộc vận động hướng vào hai nội dung chính, đó là xây dựng nếp sống văn minh ở từng thôn, ấp, làng, bản, cơ quan, xí nghiệp và xây dựng gia đình văn hóa. Những giá trị của tác phẩm *Đời sống mới* trở thành phương pháp luận để chúng ta xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong giai đoạn hiện nay.

Trên cơ sở tiếp thu tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, trong quá trình lãnh đạo, quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam luôn thống nhất, đặc biệt chú trọng xây dựng đời sống văn hóa ở cơ sở, bảo đảm mỗi nhà máy, công trường, nông trường, lâm trường, mỗi đơn vị lực lượng vũ trang, công an nhân dân, mỗi cơ quan, trường học, bệnh viện, mỗi xã, hợp tác xã, phường, ấp đều có đời sống văn hóa. Bước

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.111.

sang thời kỳ đất nước tiến hành đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa thì "sức mạnh mềm" của văn hóa được xác định là nền tảng tinh thần, là mục tiêu và động lực phát triển kinh tế - xã hội. Đồng thời, một trong những nhiệm vụ trọng tâm, cơ bản xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc chính là xây dựng đời sống văn hóa cơ sở. Đặc biệt, những thay đổi về tư duy kinh tế đã có những tác động tích cực đến đời sống văn hóa trong các doanh nghiệp, có ý nghĩa quan trọng nối kết hai lĩnh vực kinh tế và văn hóa. Đảng ta khẳng định: Thường xuyên quan tâm xây dựng văn hóa trong kinh tế. Xây dựng văn hóa doanh nghiệp, văn hóa doanh nhân với ý thức tôn trọng, chấp hành pháp luật, giữ chữ tín, cạnh tranh lành mạnh vì sự phát triển bền vững của đất nước, góp phần xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Trong phạm vi bài viết này, các tác giả muốn làm rõ sự lan tỏa của giá trị văn hóa trong tác phẩm *Đời sống mới*, trong đó phải kể đến việc kế thừa quan điểm của Hồ Chí Minh đối với việc xây dựng đời sống văn hóa ở cơ sở, cụ thể ở đây chính là văn hóa doanh nghiệp. Trên cơ sở đó, nhận diện được văn hóa của cộng đồng doanh nghiệp (tại Thành phố Hồ Chí Minh) và kịp thời có tác động để tạo động lực phát triển bền vững trong các doanh nghiệp nói chung và ở Thành phố Hồ Chí Minh nói riêng.

Thứ nhất, trong tác phẩm *Đời sống mới*, Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng nhấn mạnh chủ thể của đời sống văn hóa đa dạng, chính là quần chúng nhân dân. Kế thừa tư tưởng của Người, xác định rõ chủ thể, đối tượng hướng tới của văn hóa doanh nghiệp là để biết được bản chất văn hóa của cộng đồng

ấy có tiến bộ, dân chủ và nhân văn hay không. Chủ thể của văn hóa doanh nghiệp không chỉ là đội ngũ doanh nhân Việt Nam mà còn là những người lao động của doanh nghiệp. Chủ thể của văn hóa doanh nghiệp, về căn cốt, bên cạnh sự kế thừa những nét đẹp trong lối sống, họ còn có những ảnh hưởng nhất định của lối sống ưa hình thức, trọng hư danh và lối tư duy cụ thể, ngắn hạn, thiếu khát vọng. Đây chính là những thách thức đối với việc xây dựng văn hóa doanh nghiệp, nên theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh là bên cạnh phát huy vốn quý văn hóa dân tộc nhưng đồng thời phải chủ động loại bỏ những cái cũ, những cái lạc hậu. Để chủ thể văn hóa doanh nghiệp khắc phục những hạn chế trên, họ cần chủ động và tích cực hội nhập quốc tế để tiếp thu trình độ, kỹ thuật, kinh nghiệm cũng như sáng tạo các giá trị mới về xây dựng thương hiệu.

Thứ hai, cốt lõi trong đời sống văn hóa chính là các mối quan hệ giữa người với người. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, quan hệ chủ và thợ được Người diễn giải là mối quan hệ "hợp tác chặt chẽ". Hồ Chí Minh nhấn mạnh mối quan hệ ứng xử phải thành thật, thân ái, giúp đỡ. Đó chính là những giá trị văn hóa tạo nên tính chất dân chủ, nhân văn của nền văn hóa mà hiện nay chúng ta đang xây dựng. Các mối quan hệ cơ bản của doanh nghiệp là quan hệ giữa lãnh đạo với người lao động; giữa doanh nghiệp với xã hội. Nguyên tắc gắn kết của các mối quan hệ giữa người với người cũng là "cho trái tim sẽ nhận được trái tim", cụ thể là dân chủ, tôn trọng, cảm thông, chia sẻ, quan tâm giúp đỡ lẫn nhau.

Đối với mối quan hệ nội bộ doanh nghiệp, hoạt động giao lưu, tổ chức thụ hưởng các giá trị văn hóa trong doanh

nghiệp cũng chính là hoạt động cụ thể thể hiện sự quan tâm, chia sẻ đến đời sống tinh thần của người lao động. Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Hồ Chí Minh chỉ rõ: "Chủ phải hiểu rằng: nếu công nhân đủ ăn, đủ mặc, thì họ mới đủ sức; đủ sức thì làm được việc"[1]. Muốn xây dựng được đội ngũ người lao động có sức khỏe, có trình độ thì chủ cần tạo điều kiện cho người lao động làm việc trong điều kiện tốt; chăm lo đời sống vật chất, tinh thần cho người lao động như tác phẩm đã chỉ rõ: "... đối với lương bổng, nhà ở, vệ sinh và cách đối đãi công nhân, cần phải rộng rãi tử tế"[2]. Có như vậy, chủ và thợ mới có mối hợp tác chặt chẽ, "mới thực hiện được tăng gia sản xuất và tăng gia sản xuất càng có kết quả thì chủ và thợ càng được lợi"[3]. Vì vậy, xây dựng văn hóa doanh nghiệp không thể không quan tâm đến đáp ứng nhu cầu văn hóa tinh thần cho người lao động của doanh nghiệp.

Nhận thức rõ nội dung này, các doanh nghiệp ở Thành phố Hồ Chí Minh đã có những hoạt động tích cực, như: Thành Đoàn Thành phố Hồ Chí Minh kết hợp cùng nhãn hiệu Dầu ăn Meizan thuộc Công ty Dầu thực vật Cái Lân (CALOFIC) tổ chức chương trình ca nhạc "Sôi động cuối tuần cùng Meizan" tại Thành phố Hồ Chí Minh và 6 tỉnh phía Nam là Đồng Nai, Bình Dương, Long An, An Giang, Vĩnh Long, Cần Thơ. Chương trình "Sôi động cuối tuần cùng Meizan" là chương trình phục vụ miễn phí, đem đến một làn gió mát, làm tươi mới đời sống văn hóa của anh chị em công nhân, giúp họ thư giãn sau những giờ lao động vất vả tại các khu công nghiệp và khu chế xuất. Nhiều công ty thường

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.123, 124.

xuyên tổ chức "Quà tặng âm nhạc chiều thứ Bảy" hay "Tháng sinh nhật" cho nhân viên của mình. Những món quà nhỏ nhưng ý nghĩa lớn, đã thể hiện được sự quan tâm, chia sẻ đến đời sống tinh thần của người lao động.

Bên cạnh đó, một số doanh nghiệp hằng năm đều quan tâm đến các hoạt động lễ nghi, tín ngưỡng nhằm thỏa mãn nhu cầu tinh thần của người lao động. Trong các dịp lễ, tết, nhiều doanh nghiệp đã tổ chức các cuộc tham quan, dã ngoại đến các điểm du lịch, tổ chức các gala, "Đêm hội gia đình", "Hội nghị thường niên". Đặc biệt, một số doanh nghiệp hằng năm đều tổ chức ngày giỗ tổ nghề như ngành may, ngành kim hoàn. Ngày giỗ tổ là ngày mà các thành viên có dịp gần gũi nhau, ôn lại truyền thống của nghề, của doanh nghiệp, đồng thời cũng phát động thi đua trong toàn ngành phấn đấu phát triển trong tương lai. Đây cũng là dịp giao lưu gần gũi giữa các thành viên, là dịp để đội ngũ lãnh đạo quản lý có dịp thể hiện sự quan tâm, hòa nhập với người lao động, thu hẹp ranh giới giữa các thành viên. Đó chính là hiện thực hóa lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh là "về sâu trong quần chúng" một cách "thành thật, nhân ái, giúp đỡ".

Đối với mối quan hệ xã hội, doanh nghiệp cũng đã thể hiện được tinh thần nhân ái, nhân văn nhằm tri ân xã hội. Ví dụ doanh nghiệp Thái Tuấn cũng được biết đến qua các chương trình hoạt động xã hội như hỗ trợ bà con nghèo vùng sâu, vùng xa xây cầu; phụng dưỡng các Mẹ Việt Nam Anh hùng; hỗ trợ cho giáo viên qua chương trình "Tri ân người khai sáng". Doanh nghiệp Vinamilk với chương trình trao học bổng "Ươm mầm tài năng trẻ Việt Nam" là một trong những hoạt động xã hội mà doanh nghiệp luôn dành sự quan

tâm hàng đầu. Có thể nói, các hoạt động xã hội, tri ân người tiêu dùng xã hội giờ đây không còn xa lạ với các doanh nghiệp ở Thành phố Hồ Chí Minh. Đó là những hoạt động tạo nên môi trường sống đầy tinh thần nhân văn, thể hiện truyền thống tương thân, tương ái, đoàn kết giống như lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới*.

Thứ ba, tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh giúp chúng ta có có cái nhìn biện chứng trong việc xây dựng đời sống văn hóa hiện nay. Theo Người, không bác bỏ hoàn toàn cái cũ và không nhất thiết cái gì cũng làm mới. Cái mới thực chất phải là sự kế thừa từ truyền thống: "Thói quen rất khó đổi. Cái tốt mà lạ người ta có thể cho là xấu. Cái xấu mà quen người ta cho là thường..."[1]. Trong tác phẩm, Hồ Chí Minh đã chỉ phương thức xây dựng đời sống mới một cách biện chứng, khoa học: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ... Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý... Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm... Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm"[2]. Chính vì vậy, khi xác định mô thức văn hóa trong giai đoạn hiện nay là "Nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc"[3] thì Đảng xác định bên cạnh việc sáng tạo, tiếp thu những giá trị tiến bộ, hiện đại thì rất cần kế thừa, phát huy những giá trị văn hóa truyền thống.

Trong truyền thống người Việt tồn tại tâm lý coi khinh nghề buôn, không coi trọng người làm công việc kinh

---

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.125, 112-113.

3. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng toàn tập, Sđd*, t.57, tr.293.

doanh, họ được gọi là "con buôn", "mụ lường"... Chính tâm lý kỳ thị lạc hậu ấy khiến người Việt Nam không tạo được tính hệ thống, liền mạch trong kinh doanh buôn bán. Vì thế, xây dựng văn hóa doanh nghiệp là sáng tạo ra cái mới, cái hiện đại và cốt lõi là hệ thống chuẩn mực, giá trị và biểu tượng cho doanh nghiệp. Doanh nghiệp xây dựng, sáng tạo ra hệ thống chuẩn mực chính là biểu đạt cho các hành động của doanh nghiệp, "đây là cái nên hành xử" và là "những điều phải làm". Thành công được dựa trên các mục tiêu bao gồm các giá trị đạo đức sẽ có ý nghĩa và tồn tại dài lâu dài.

Nhận thức được điều này, Công ty giấy Vĩnh Huê, Công ty dệt may Gia Định,... đã xây dựng hệ thống chuẩn mực nhằm điều chỉnh, quy định các hành vi của các thành viên với các nội dung: giao tiếp ứng xử, tác phong, trang phục, ý thức tiết kiệm, giữ gìn vệ sinh,... Những nội dung này được theo dõi, chấm điểm và có biểu dương khen thưởng đối với cá nhân, tập thể xuất sắc. Chẳng hạn như nguyên tắc "Ba giảm" (giảm chi phí, giảm điện năng, giảm sản phẩm hỏng); "Ba tăng" (tăng năng suất lao động, tăng khách hàng, tăng thu nhập); "Ba không" (không đi trễ về sớm, không dùng điện thoại cho việc riêng, không vứt rác bừa bãi)... Khi các thành viên trong doanh nghiệp cùng nhau chia sẻ hệ thống chuẩn mực sẽ tạo nên được sức mạnh kỷ luật, góp phần điều chỉnh hành vi, giúp người lao động hoàn thiện bản thân, trở thành những lao động kiểu mẫu, góp phần tăng hiệu quả sản xuất, kinh doanh của doanh nghiệp.

Đối với việc sáng tạo, lựa chọn hệ giá trị tốt đẹp sẽ định hướng, điều tiết, điều chỉnh cho con đường phát triển của

doanh nghiệp. Đặc biệt, việc sáng tạo các biểu tượng thương hiệu, các doanh nghiệp Việt Nam cần phải kết hợp với chất liệu, phương thức, thiết kế hiện đại nhưng đồng thời kế thừa các chất liệu văn hóa truyền thống. Có như vậy, biểu tượng mới hòa nhập được thị trường quốc tế và vẫn tạo nên sự khác biệt, bản sắc của doanh nghiệp và bản sắc của dân tộc.

Đặc biệt, việc sáng tạo ra cái mới phụ thuộc rất nhiều các hoạt động văn hóa như hoạt động giáo dục, ứng dụng khoa học công nghệ,... nhằm hướng tới sự phát triển toàn diện, tự do, thỏa mãn nhu cầu văn hóa tinh thần cho cho mọi thành viên của doanh nghiệp. Một doanh nghiệp muốn phát triển, muốn đứng vững trong xu thế cạnh tranh thị trường thì buộc doanh nghiệp đó luôn vận động, nỗ lực trong việc ứng dụng khoa học và chuyển giao công nghệ. Sự tụt hậu đồng nghĩa với hoạt động kém hiệu quả và đi đến thất bại. Ý thức được tầm quan trọng đó, nhiều doanh nghiệp ở Thành phố Hồ Chí Minh đã đầu tư cho hoạt động này. Doanh nghiệp Thái Tuấn để đáp ứng được nhu cầu đa dạng, yêu cầu về chất lượng, doanh nghiệp đã thuê chuyên gia nước ngoài về để chuyển giao công nghệ cho người lao động. Bù lại cho nguồn chi phí tốn kém, nhiều năm liền thương hiệu Thái Tuấn được bầu chọn là "Hàng Việt Nam chất lượng cao", là sản phẩm chủ lực của Thành phố. Với doanh nghiệp Kymdan, để giữ vững được thương hiệu trong tâm trí người tiêu dùng trong và ngoài nước, doanh nghiệp đã đầu tư lớn việc ứng dụng thành quả khoa học công nghệ. Một trong những công trình nghiên cứu đã giúp cho thương hiệu Kymdan không thua bất kỳ một sản phẩm cao su nào trên thế giới, đó chính là ứng dụng

nghiên cứu công nghệ cao su thiên nhiên. Hằng năm, doanh nghiệp khuyến khích, hỗ trợ học phí cho các nhân viên học nâng cao, học bổ sung kiến thức chuyên môn ở các trường đại học và thậm chí theo học các khóa học do nước ngoài tổ chức tại Việt Nam. Bên cạnh đó, để đáp ứng được những đòi hỏi khắt khe của thị trường châu Âu, Mỹ,... thì Kymdan còn cử nhân viên đi học ở nước ngoài ở các lĩnh vực kỹ thuật, quản lý và marketing.

Có thể nói, hoạt động giáo dục để nâng cao tri thức cho các thành viên trong doanh nghiệp bao giờ cũng cần thiết, là động lực thúc đẩy sự phát triển của doanh nghiệp. Tuy nhiên, không phải doanh nghiệp nào cũng hiện thực được điều này vì phụ thuộc vào tầm nhìn, khả năng tài chính, quy mô của từng doanh nghiệp. Trên thực tế, không hiếm trường hợp nhân viên "nhảy" việc sau khi được cử đi học, được trang bị kiến thức. Nhưng dù sao, không thể phủ nhận ý nghĩa tích cực của hoạt động này đối với sự phát triển bền vững của doanh nghiệp.

Có thể nói, xây dựng văn hóa doanh nghiệp là tạo nên một môi trường văn hóa, nhân văn giúp cho mọi thành viên hoàn thiện bản thân trên nhiều khía cạnh. Đồng thời, đó còn là nguồn năng lượng tinh thần đáng quý, tạo nên niềm tin động lực cho người lao động vào việc phát triển bền vững và ổn định cho doanh nghiệp. Việc kế thừa, phát huy tư tưởng tiến bộ về *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh đối với việc xây dựng văn hóa doanh nghiệp đặc biệt có ý nghĩa trong giai đoạn hiện nay. Những tư tưởng đó như là kim chỉ nam cho chúng ta, đặc biệt là cộng đồng doanh nghiệp ý thức về tầm văn hóa cơ sở. Văn hóa điều tiết, điều chỉnh đời

sống tinh thần, làm cho nền tảng tinh thần tiến bộ và lành mạnh hơn trong công ty. Và khi đời sống tinh thần được đủ đầy sẽ giúp cho người lao động thăng hoa, làm việc có hiệu quả hơn, góp phần không nhỏ đến sự phát triển bền vững của đất nước.

THANH NIÊN VIỆT NAM QUYẾT TÂM THỰC HIỆN XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG MỚI THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH

ThS. NGUYỄN THỊ THU TRANG*

Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn dành cho các thế hệ trẻ Việt Nam tình yêu thương bao la, sâu sắc nhất. Với quan điểm và nhận thức thanh niên là lực lượng có ý nghĩa chiến lược, quyết định sự phát triển hiện tại và tương lai của đất nước, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã luôn coi trọng và hết sức quan tâm đến vấn đề thanh niên. Thực tiễn cho thấy những quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới cho thanh niên luôn có giá trị về lý luận và thực tiễn sâu sắc, thiết thực.

1. Nội dung xây dựng đời sống mới cho thanh niên

Khái niệm đời sống mới được Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu ra bao gồm cả đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới. Ba nội dung ấy, có quan hệ mật thiết, gắn bó với nhau.

Thứ nhất, Chủ tịch Hồ Chí Minh cho rằng, đạo đức là nền tảng của người cách mạng. Người viết: "Làm cách mạng để

* Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

cải tạo xã hội cũ thành xã hội mới là một sự nghiệp rất vẻ vang, nhưng nó cũng là một nhiệm vụ rất nặng nề, một cuộc đấu tranh rất phức tạp, lâu dài, gian khổ. Sức có mạnh mới gánh được nặng và đi được xa. Người cách mạng phải có *đạo đức cách mạng* làm nền tảng mới hoàn thành được nhiệm vụ cách mạng vẻ vang"[1]. Muốn xây dựng đời sống mới trước hết phải xây dựng được đạo đức mới, thực hiện cần, kiệm, liêm, chính. Nếu không giữ được cần, kiệm, liêm, chính thì dễ trở nên hủ bại, biến thành sâu mọt của nhân dân.

Trong tác phẩm *Đời sống mới*, Người viết: "*Không Cần*, thì phí thời giờ nhiều mà sản xuất được ít. *Không Kiệm* thì làm được bao nhiêu, dùng hết bấy nhiêu, rút cục cũng như sản xuất ít. Tăng gia sản xuất ích riêng cho mình mà cũng ích chung cho cả nước. Nếu không có tinh thần *Liêm* và *Chính*, nếu tham lam ích kỷ, thì không thể phát đạt việc tăng gia sản xuất"[2]. Trong lao động sản xuất, thanh niên phải tìm cách giúp đỡ lẫn nhau. "Vì nhiều người đông sức, thì tốn thì giờ ít, mà kết quả nhanh hơn, nhiều hơn"[3].

Tiếp đó, Người giải thích "1. *Cần* - Làm việc phải đến đúng giờ, chớ đến trễ, về sớm. Làm cho chóng, cho chu đáo. Việc ngày nào, nên làm xong ngày ấy, chớ để chờ ngày mai. Phải nhớ rằng: Dân đã lấy tiền mồ hôi nước mắt để trả lương cho ta trong những thì giờ đó. Ai lười biếng tức là lừa gạt dân.

2. *Kiệm* - Giấy bút, vật liệu, đều tốn tiền của Chính phủ, tức là của dân; ta cần phải tiết kiệm. Nếu một miếng giấy nhỏ đủ viết, thì chớ dùng một tờ to. Một cái phong bì có thể

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.11, tr.601.

2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.116, 119

dùng hai ba lần. Mỗi ngày, công sở cả nước dùng hàng mấy vạn tờ giấy và phong bì. Nơi nào cũng tiết kiệm một chút, thì trong một năm đã được hàng vạn tấn giấy, tức là hàng triệu đồng bạc. Các vật liệu khác cũng vậy. Nhờ các công sở tiết kiệm, mà lợi cho dân rất nhiều.

3. *Liêm* - Những người ở các công sở, từ làng cho đến Chính phủ trung ương, đều dễ tìm dịp phát tài, hoặc xoay tiền của Chính phủ, hoặc khoét đục nhân dân. Đến khi lộ ra, bị phạt, thì mất hết cả danh giá, mà của phi nghĩa đó cũng không được hưởng. Vì vậy, những người trong công sở phải lấy chữ *Liêm* làm đầu.

4. *Chính* - Mình là người làm việc công, phải có công tâm, công đức. Chớ đem của công dùng vào việc tư. Chớ đem người tư làm việc công. Việc gì cũng phải công bình, chính trực, không nên vì tư ân, tư huệ, hoặc tư thù, tư oán. Mình có quyền dùng người thì phải dùng những người có tài năng, làm được việc. Chớ vì bà con bầu bạn, mà kéo vào chức nọ chức kia. Chớ vì sợ mất địa vị mà dìm những kẻ có tài năng hơn mình. Phải trung thành với Chính phủ, với đồng bào. Chớ lên mặt làm quan cách mệnh"[1].

Thứ hai, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ sự cần thiết phải xây dựng lối sống mới cho nhân dân ta, trong đó có thanh niên. Người cho rằng, thanh niên ở địa vị nào, làm công tác gì đều phải tham gia xây dựng lối sống mới.

Xây dựng lối sống mới phải bắt đầu từ những điều cơ bản nhất nhưng cũng đơn giản nhất mà thanh niên đều phải thực hành đó là ăn, mặc, ở, đi lại, làm việc. Người chủ trương xây

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.122-123.

dựng một lối sống văn minh, tiến bộ, giản dị, tiết kiệm cho thanh niên trong sinh hoạt. Người khuyên thanh niên nên sống sao cho hợp lý, sạch sẽ, vừa tiết kiệm lại đảm bảo sức khỏe, hợp vệ sinh. Người khuyên thanh niên "Cách *ăn mặc* phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt thượt, xa xỉ, lòe loẹt"[1], "Cách *làm việc*, phải siêng năng, có ngăn nắp, có tinh thần phụ trách, đã làm việc gì thì làm cho kỳ được, làm đến nơi đến chốn. Chớ làm dối"[2].

Thanh niên là chủ nhân tương lai của đất nước, Chủ tịch Hồ Chí Minh chủ trương xây dựng cho thanh niên một lối sống luôn đề cao việc học tập, rèn luyện. Người khẳng định, kho tàng tri thức của nhân loại là vô cùng phong phú, mỗi con người chúng ta còn rất nhiều điều phải học, có học thì mới mở mang được sự hiểu biết, mới tiến bộ được, chúng ta càng học nhiều bao nhiêu thì càng tiến bộ bấy nhiêu. Người viết: "Sự học tập ở trong trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên và tương lai của thanh niên tức là tương lai của nước nhà"[3].

Chủ tịch Hồ Chí Minh còn chủ trương xây dựng lối sống mới cho thanh niên trong quan hệ giữa con người với con người, đó là lối sống đề cao tình yêu thương con người, yêu thương đồng loại, đề cao tinh thần nhân đạo, nhân văn, coi trọng những nghĩa cử cao đẹp, tinh thần đoàn kết, sống khiêm tốn, giản dị, cầu thị, không tự cao, tự đại, sống có lý, có tình, biết ơn những người đi trước,...

Thứ ba là xây dựng nếp sống mới. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, quá trình xây dựng lối sống mới cũng là quá trình

---

1, 2, 3. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t.5, tr.117, 120.

làm cho lối sống mới dần trở thành thói quen ở mỗi người, thành phong tục tập quán của cả một cộng đồng, trong phạm vi một địa phương hay mở rộng ra cả nước và gọi là nếp sống mới hay nếp sống văn minh. Nếp sống mới mà chúng ta xây dựng phải kế thừa những truyền thống tinh thần tốt đẹp, những thuần phong mỹ tục lâu đời của dân tộc ta. Việc xây dựng nếp sống mới không có nghĩa là bỏ đi hoàn toàn cái cũ, cái cũ mà tốt thì phải phát triển thêm. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã có cách nhìn biện chứng, sâu sắc về mối quan hệ giữa cái "cũ" và cái "mới" trong xây dựng nếp sống mới. Người cho rằng: "Không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà *xấu*, thì phải bỏ... Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý... Cái gì *cũ* mà *tốt*, thì phải phát triển thêm... Cái gì *mới* mà *hay*, thì ta phải làm"[1].

Việc xóa bỏ những thói quen, lạc hậu là một việc không đơn giản trong một sớm, một chiều. Chủ tịch Hồ Chí Minh nhấn mạnh, sự nghiệp xây dựng xã hội mới - xã hội chủ nghĩa đòi hỏi "Chúng ta phải thay đổi triệt để những nếp sống, thói quen, ý nghĩ và thành kiến có gốc rễ sâu xa hàng ngàn năm"[2], đó là phải cấm những thói hư, tật xấu như cờ bạc, hút xách, trộm cắp, bịp bợm. Phải tìm cách làm cho không có đánh chửi, kiện cáo nhau, xây dựng làng kiểu mẫu về thuần phong mỹ tục. Người nêu ra những việc rất cụ thể như vấn đề giữ vệ sinh sạch sẽ, quan hệ hàng xóm láng giềng, lễ hội, hiếu hỷ...

---

1. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.5, tr.112-113.
2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd,* t.11, tr.92.

2. Thanh niên Việt Nam quyết tâm xây dựng đời sống mới

Theo báo cáo của Trung ương Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh, số lượng cán bộ, công chức, viên chức trẻ có khoảng gần 1 triệu người (trong đó, đoàn viên cán bộ, công chức, viên chức là 489.904 người)[1].

Nhận thức rõ tầm quan trọng của lực lượng đông đảo này, Nghị quyết Hội nghị lần thứ tư Ban Chấp hành Trung ương, khóa VII đã khẳng định cần phải quán triệt tư tưởng Hồ Chí Minh trong sự nghiệp đào tạo, bồi dưỡng và phát huy nguồn lực to lớn của tuổi trẻ, vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Sự nghiệp đổi mới có thành công hay không, đất nước bước vào thế kỷ XXI có vị trí xứng đáng trong cộng đồng thế giới hay không, cách mạng Việt Nam có vững bước theo con đường xã hội chủ nghĩa hay không phần lớn tùy thuộc vào lực lượng thanh niên.

Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng cũng nhấn mạnh: "Khuyến khích, cổ vũ thanh niên nuôi dưỡng ước mơ, hoài bão lớn, xung kích, sáng tạo, làm chủ khoa học, công nghệ hiện đại. Hình thành lớp thanh niên ưu tú trên mọi lĩnh vực, kế tục trung thành và xuất sắc sự nghiệp cách mạng của Đảng, của dân tộc, góp phần quan trọng vào sự nghiệp đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa"[2].

---

1. Yến Nhi: "Phong trào "3 trách nhiệm" trong cán bộ, công chức, viên chức trẻ hiện nay", www.tapchicongsan.org.vn, ngày 15-3-2016.

2. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Sđd*, tr.234.

Từ cách đặt vấn đề như vậy và thực tế cuộc sống cho thấy, việc nghiên cứu và vận dụng sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về thực hiện đời sống mới cho thanh niên, trong đó có việc tu dưỡng đạo đức của thanh niên là yêu cầu và nhiệm vụ rất quan trọng nhằm bồi dưỡng và phát huy lực lượng thanh niên đáp ứng yêu cầu của thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa.

Soi vào thực tiễn cách mạng nước ta hiện nay, tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh về thực hiện đời sống mới, trong đó có việc tu dưỡng đạo đức đối với thanh niên vẫn còn nguyên giá trị. Hiện nay, bên cạnh những thanh niên có đạo đức trong sáng, sống có lý tưởng, hoài bão, cũng có không ít thanh niên do ít được rèn luyện, thử thách nên các quan điểm, lập trường chính trị, các đức tính, chuẩn mực về đạo đức cách mạng chưa được củng cố, phát triển đầy đủ, còn có biểu hiện lệch lạc. Do vậy, trước yêu cầu của thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, thế hệ thanh, thiếu niên Việt Nam hiện nay cần được giáo dục một cách toàn diện về cả tri thức và nhân cách, để sống có văn hóa, có đạo đức trong sáng, có ước mơ, hoài bão cao đẹp, có sự phát triển sâu sắc về ý thức và tinh thần dân tộc gắn liền với sự kiên định và trung thành với lý tưởng cao cả của chủ nghĩa xã hội, là những người kế thừa sự nghiệp cách mạng của Đảng, của dân tộc, là những chủ nhân thực sự của đất nước.

Việc thực hiện Chỉ thị số 03-CT/TW, ngày 14-5-2011 của Bộ Chính trị về tiếp tục đẩy mạnh việc học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh đã được các cơ sở Đoàn triển khai thông qua việc tổ chức nhiều hình thức học tập. Công tác tuyên dương, nhân rộng các điển hình, mô hình "Thanh

niên học tập và làm theo lời Bác" được chú trọng. Nhân dịp kỷ niệm 123 năm ngày sinh của Chủ tịch Hồ Chí Minh và 65 năm ngày Bác Hồ ra *Lời kêu gọi thi đua yêu nước*, nhiều cấp bộ Đoàn trong cả nước đã tổ chức các buổi tọa đàm, nói chuyện, xem phim tư liệu về cuộc đời cách mạng của Bác, tổ chức các buổi tập huấn chuyên đề "Học tập và làm theo tư tưởng Hồ Chí Minh", thăm quan các địa danh lịch sử gắn với cuộc đời hoạt động cách mạng của Người, tổ chức tuyên dương các gương thanh, thiếu niên điển hình. Từ đó góp phần giáo dục lý tưởng, xây dựng hoài bão, ước mơ cho thanh niên.

"Cần, kiệm, liêm, chính" là bốn chuẩn mực đạo đức, "chí công, vô tư" là hai nguyên tắc ứng xử gắn liền với hoạt động hằng ngày của con người. Những chuẩn mực đạo đức và cách ứng xử đó rất cần thiết đối với mỗi con người, gia đình trước đây, lại càng hết sức cần thiết khi đất nước bước vào giai đoạn phát triển mới. Đối với thanh niên hiện nay, phải cần cù, siêng năng, lao động có kế hoạch, sáng tạo, đạt năng suất cao; không lười biếng, không ỷ lại, không dựa dẫm; phải tiết kiệm thì giờ, tiền của, không xa hoa, lãng phí, không phô trương, hình thức... Luôn luôn tôn trọng, giữ gìn của công, không tham lam, không ham địa vị, tiền tài... Đối với bản thân không tự cao, tự đại, luôn chịu khó học tập, trau dồi bản thân. Không nịnh hót cấp trên, không xem khinh người dưới, luôn giữ thái độ chân thành, khiêm tốn, đoàn kết thật thà, không dối trá, lừa lọc.

Thực hiện những tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, trong công tác giáo dục chính trị, tư tưởng cho thanh niên hiện nay, Đoàn thanh niên các cấp đã quan tâm, chú trọng đến việc lựa chọn các nội dung giáo dục chính trị, tư tưởng

gắn với chức năng, nhiệm vụ của tổ chức đoàn, các chủ trương, nghị quyết của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước và các sự kiện chính trị lớn của đất nước, phù hợp với nguyện vọng của tuổi trẻ, tạo thành đợt sinh hoạt chính trị sâu rộng trong đoàn viên thanh niên. Các cấp bộ Đoàn đã triển khai việc học tập, nghiên cứu sáu bài học lý luận chính trị đến thanh niên trong cả nước. Ý thức được nhiệm vụ chính trị của mình, Thanh niên Thủ đô Hà Nội đã phát động phong trào "Lấy ý kiến vào Dự thảo sửa đổi Hiến pháp", qua đó thể hiện vai trò và tinh thần xung kích, trách nhiệm của tuổi trẻ với công cuộc xây dựng đất nước. Bên cạnh đó, công tác giáo dục truyền thống được triển khai tập trung thông qua các hoạt động kỷ niệm các ngày lễ lớn của dân tộc như: hoạt động chào mừng ngày thành lập Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh, ngày thành lập Đội Thiếu niên tiền phong Hồ Chí Minh,... Hưởng ứng phong trào của Trung ương Đoàn phát động, thanh niên Thủ đô đã tổ chức các hoạt động "Uống nước nhớ nguồn", "Đền ơn đáp nghĩa", "Thắp nến tri ân" nhân dịp kỷ niệm Ngày Thương binh liệt sĩ 27-7 đã thu hút được đông đảo thanh niên trên địa bàn Thủ đô tham gia.

Ngoài ra, muốn xây dựng lối sống mới cho thanh niên sâu rộng, phải nâng cao trình độ hiểu biết và ý thức làm chủ cho thanh niên, bởi một lối sống văn minh tiên tiến không thể có được nếu như trình độ thanh niên còn thấp, ý thức làm chủ của thanh niên chưa cao. Do đó, cần chú trọng đến nâng cao chất lượng giáo dục văn hóa, khoa học, kỹ thuật, lý luận cho thanh niên. Một trong những nội dung quan trọng góp phần nâng cao ý thức cho học sinh, sinh viên là "Xây dựng văn hóa học đường" trong khối trường học, Đoàn Thanh niên các cấp

đã tuyên truyền và triển khai có hiệu quả. Các hình thức giáo dục đạo đức, lối sống mới có tinh thần trách nhiệm cho thanh, thiếu niên được phát động thông qua các phong trào: "Học kỳ quân đội", "Chúng em là chiến sĩ", "Trại hè xanh", "Học làm người có ích",...

Thực hiện lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về phát huy truyền thống hiếu học của dân tộc, Đoàn Thanh niên Thủ đô đã tổ chức chương trình "Tuyên dương Thủ khoa xuất sắc" tốt nghiệp các trường đại học, học viện trên địa bàn thành phố Hà Nội. Đây là hoạt động thường niên nhằm biểu dương thành tích học tập xuất sắc của các thủ khoa và động viên các thủ khoa phát huy khả năng của mình đóng góp vào công cuộc xây dựng, phát triển Thủ đô và đất nước.

Đối với thanh niên Việt Nam, việc rèn luyện thể chất, tập luyện thể thao là thực hiện chủ trương mỗi một người dân mạnh khỏe là góp phần cho cả nước mạnh khỏe. Vậy luyện tập thể dục, bồi bổ sức khỏe là bổn phận của mỗi một người yêu nước. Thực hiện lời kêu gọi của Người, Trung ương Đoàn đã phát động phong trào "Thanh niên Việt Nam rèn luyện thể thao, nâng cao sức khỏe". Phong trào đã động viên thanh niên trong cả nước hăng hái tập luyện thể dục thể thao, bồi bổ sức khỏe để học tập, rèn luyện và bảo vệ Tổ quốc.

Công tác giáo dục đạo đức, lối sống, ý thức pháp luật tiếp tục được tăng cường và thực hiện có hiệu quả. Các hoạt động giáo dục pháp luật về an toàn giao thông, phòng, chống tệ nạn xã hội, các luật liên quan đến thanh niên tiếp tục được Trung ương Đoàn triển khai thực hiện có hiệu quả.

Trong việc thực hiện lối sống mới, thanh niên ngày nay luôn hăng hái lao động sản xuất, công tác và học tập tốt,

sống sạch sẽ, vừa tiết kiệm lại đảm bảo sức khỏe, hợp vệ sinh. Mỗi thanh niên trong xã hội ngày nay luôn có ý thức giữ gìn môi trường sống, có những hành động văn minh trong sinh hoạt hằng ngày, như không xả rác bừa bãi, có ý thức, trật tự ở những nơi công cộng, tôn trọng tập thể, tôn trọng mọi người,...

Thanh niên Thủ đô tích cực hưởng ứng Chỉ thị số 11-CT/TU của Ban Thường vụ Thành ủy Hà Nội về việc "Tiếp tục thực hiện nếp sống văn minh trong việc cưới". Đoàn Thanh niên Thủ đô đã triển khai tới các cơ sở Đoàn trên địa bàn kêu gọi đoàn viên thanh niên và các tầng lớp nhân dân Thủ đô tránh lãng phí; tổ chức cưới theo nếp sống văn minh, vui tươi, lành mạnh, tiết kiệm nhưng vẫn đảm bảo các nghi lễ truyền thống.

Trong công việc, thực hiện theo tư tưởng Hồ Chí Minh, thanh niên Việt Nam hiện nay luôn làm việc đúng giờ, không đi muộn về sớm, vì theo Người thời gian rất quý báu, không nên để lãng phí. Người còn khuyên thanh niên làm việc phải theo cách vừa khẩn trương, nhanh chóng, vừa phải chu đáo. Việc ngày nào, nên làm xong ngày ấy, chớ để chờ ngày mai, đã làm việc gì phải tận tâm, tận lực, làm việc trên tinh thần trách nhiệm cao nhất, tránh tình trạng lười biếng, cần tận dụng triệt để thời gian rảnh rỗi. Để động viên, khích lệ những cán bộ, công chức, viên chức trẻ, giỏi trong thực hiện phong trào, đồng thời cổ vũ mạnh mẽ phong trào trong đoàn viên, thanh niên công chức, viên chức cũng được các cấp bộ Đoàn quan tâm, chỉ đạo triển khai thường xuyên, có chất lượng, hiệu quả. Điển hình như Thành đoàn Thành phố Hồ Chí Minh tổ chức "Giải thưởng Cán bộ, công chức, viên chức

trẻ, giỏi, thân thiện hằng năm" (từ năm 2010 - 2015), Đoàn khối các cơ quan Trung ương tổ chức tuyên dương "Công chức, viên chức trẻ tiêu biểu", Tỉnh đoàn Hưng Yên tổ chức tuyên dương "Cán bộ, công chức trẻ giỏi", Thành đoàn Hà Nội "Tuyên dương đảng viên trẻ tiêu biểu Thủ đô"...

Nhiều mô hình hoat động như "Văn minh nơi công sở", "Ngày hội giới thiệu quy trình, thủ tục hành chính cho nhân dân và doanh nghiệp", tuần lễ thi đua "Tác phong, ngôn phong lịch sự", "Nụ cười công chức", "Kỳ nghỉ hồng", "Ngày thứ bảy tình nguyện giải quyết thủ tục hành chính", "Xây dựng cơ quan văn hóa và ngày làm việc 8 giờ có chất lượng, hiệu quả", "Ngày làm việc hiệu quả", "Ngày đoàn viên" nhằm xây dựng nếp sống văn minh công sở trong mỗi cán bộ, công chức, viên chức được đoàn viên, thanh niên nhiệt tình tham gia, từ đó mang lại những hiệu quả tích cực, góp phần xây dựng hình ảnh người đoàn viên, thanh niên cán bộ, công chức trẻ năng động, sáng tạo, giỏi nghề, yêu nước.

Năm 2009, Ban Bí thư Trung ương Đoàn ban hành Hướng dẫn số 52-HD/TWĐTN, ngày 17-6-2009 về việc hướng dẫn triển khai phong trào ba trách nhiệm trong cán bộ, công chức trẻ, với ba nội dung: trách nhiệm với công việc, trách nhiệm với nhân dân, trách nhiệm với chính mình, nhằm góp phần xây dựng đội ngũ cán bộ, công chức, viên chức trẻ giỏi nghề, yêu nước, nhiệt tình, trách nhiệm, năng động và sáng tạo. Từ đó, phong trào "Ba trách nhiệm" được các cấp bộ Đoàn triển khai rộng khắp, góp phần tạo môi trường để cán bộ, công chức, viên chức trẻ tự giác rèn luyện đạo đức nghề nghiệp, phấn đấu học tập, nâng cao trình độ văn hóa, chuyên môn, nghiệp vụ, đáp ứng ngày càng tốt hơn yêu cầu công tác

trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế; đồng thời phát huy vai trò của tổ chức Đoàn trong xây dựng lớp cán bộ, công chức, viên chức trẻ yêu nước, nhiệt tình, trách nhiệm, năng động và sáng tạo.

Nhiều tỉnh đoàn, thành đoàn và Đoàn trực thuộc đã có những sáng tạo trong triển khai phong trào cho phù hợp với điều kiện thực tế tại địa phương, đơn vị, như Thành đoàn Đà Nẵng phối hợp Sở Nội vụ Đà Nẵng triển khai phong trào "Ba hơn" (nhanh hơn, hợp lý hơn, thân thiện hơn), phong trào "Tham mưu giỏi, phục vụ tốt" của Thành đoàn Hà Nội, phong trào "Năm trách nhiệm" tại một số cơ sở Đoàn trực thuộc Đoàn khối các cơ quan Trung ương, phong trào "Bốn xin - Bốn luôn" của Đoàn Thanh niên Tổng Công ty Hàng không Việt Nam, phong trào "Sáu - Ba" của Đoàn Thanh niên Bộ Biên tập Tạp chí Cộng sản,...

Kế thừa truyền thống nhân nghĩa của dân tộc, kết hợp với chủ nghĩa nhân đạo cộng sản, tiếp thu tinh thần nhân văn của nhân loại, Chủ tịch Hồ Chí Minh xác định tình yêu thương con người là một trong những chuẩn mực đạo đức cao đẹp của người cách mạng. Người là tấm gương thực hành đầy đủ các chuẩn mực yêu thương con người sâu sắc. Học và làm theo tấm gương đạo đức của Người, mỗi thanh niên Việt Nam hiện nay luôn ý thức rằng không có tình yêu thương con người thì không thể nói đến cách mạng, đến chủ nghĩa xã hội. Tình yêu thương con người không chung chung mà rất cụ thể. Đó là tình yêu thương gia đình, yêu thương bạn bè, đồng chí... Tình yêu thương con người không chỉ ở nhận thức, ở ý thức mà là bằng hành động thiết thực. Đó là phải luôn luôn biết làm điều có lợi,

tránh điều hại cho dân, biết hy sinh bảo vệ dân, luôn coi trọng việc xây dựng mối quan hệ tốt đẹp với bạn bè, đồng chí để giúp nhau cùng tiến bộ.

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã thấy ở thanh niên sứ mệnh là người chủ tương lai của nước nhà; thấy được sự thịnh suy của đất nước phụ thuộc một phần lớn vào lực lượng thanh niên. Để gánh vác và làm tròn trọng trách vẻ vang nhưng cũng rất nặng nề đó, để thật sự xứng đáng với vai trò tiền phong, ngay từ bây giờ, thanh niên phải rèn luyện tinh thần và lực lượng của mình, phải ra sức học tập, tu dưỡng và làm việc. Người đặc biệt coi trọng việc xây dựng đời sống mới cho thanh niên và yêu cầu họ phải luôn nỗ lực vươn lên trong mọi lĩnh vực, có tinh thần siêng năng, gương mẫu, sống trong sạch, không kiêu ngạo, tự mãn; nói ít làm nhiều, thân ái đoàn kết, có tổ chức sống khiêm tốn giản dị, chống lãng phí xa hoa; phải thường xuyên phê bình và tự phê bình, tham gia học tập nâng cao trình độ lý luận chính trị, khoa học, kỹ thuật, văn hóa; thấm nhuần đạo đức cách mạng, cầu tiến, sáng tạo cần cù, yêu thương giúp đỡ lẫn nhau.

Nhớ lời dạy của Bác Hồ kính yêu, mỗi thế hệ học sinh, sinh viên Việt Nam cần phải có chí tự động, tự cường, tự lập; phải có khí khái ham làm việc, chứ không ham địa vị; phải có quyết tâm, đã làm việc gì thì làm cho đến nơi đến chốn, làm cho kỳ được; phải có lòng ham tiến bộ, ham học hỏi, học luôn, học mãi. Học văn hóa, học chính trị, học nghề nghiệp...; những nhà quản lý giáo dục, những thầy cô giáo - là những người có vai trò hết sức quan trọng trong sự nghiệp trồng người, hãy luôn khắc ghi những lời Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn, coi đó là kim chỉ nam định hướng

cho triết lý giáo dục hiện đại nhằm tìm ra giải pháp đưa nền giáo dục nước nhà phát triển tích cực và bền vững, góp sức vào công cuộc công nghiệp hóa - hiện đại hóa đất nước, xây dựng một nước Việt Nam giàu mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

MỤC LỤC

Trang

Lời Nhà xuất bản 7

- Phát biểu khai mạc Hội thảo khoa học cấp quốc gia *70 năm tác phẩm Đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Giá trị lý luận và thực tiễn trong phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh* 11

GS. TS. Nguyễn Xuân Thắng

- Báo cáo đề dẫn Hội thảo khoa học cấp quốc gia *70 năm tác phẩm Đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Giá trị lý luận và thực tiễn trong phong trào xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh* 19

PGS.TS. Lê Quốc Lý

- Quán triệt quan điểm xây dựng đời sống mới của Hồ Chí Minh trong xây dựng nông thôn mới hiện nay 30

PGS.TS. Lê Quốc Lý

- Tăng cường công tác dân vận trong xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh theo tư tưởng đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh 38

TS. Thào Xuân Sùng

- Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh với vấn đề xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh hiện nay 51

TS. Nguyễn Văn Hùng

Phần thứ nhất

ĐỜI SỐNG MỚI - NHỮNG GIÁ TRỊ VỮNG BỀN VÀ SỨC LAN TỎA 65

- Từ tư tưởng cách mạng trong tác phẩm *Đường cách mệnh* đến tư tưởng đổi mới trong tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh 67

ThS. Đào Tuấn Anh

- Từ *Những nhiệm vụ cấp bách của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa* đến tác phẩm *Đời sống mới* - Sự phát triển liền mạch quan điểm Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới 82

TS. Lê Thị Thu Hồng

Nguyễn Thị Thủy

- Tác phẩm *Đời sống mới* với công cuộc kháng chiến và kiến quốc của dân tộc 95

TS. Đặng Thị Kim Oanh

- Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh và sự cần thiết phải xây dựng đời sống mới ở nước ta 107

PGS.TS. Doãn Thị Chín

- Chuẩn mực đạo đức con người Việt Nam mới - nội dung cốt lõi của tác phẩm *Đời sống mới* 117

PGS.TS. Phạm Hồng Chương

- Vấn đề cốt lõi trong xây dựng đời sống mới theo quan điểm Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* với việc xây dựng nông thôn mới 125

PGS.TS. Nguyễn Thế Thắng

- Cần, kiệm, liêm, chính - Nền tảng của đời sống mới, xã hội mới 137

ThS. Đinh Ngọc Quý

- Mối quan hệ giữa cái cũ và cái mới trong tác phẩm *Đời sống mới* - Giá trị lý luận và thực tiễn 149

PGS.TS. Đinh Xuân Lý

- Nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân theo lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* 160
Nguyễn Văn Công

- Xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn qua tác phẩm *Đời sống mới* của Hồ Chí Minh 173
ThS. Ngô Xuân Dương

- Xây dựng lối sống mới đối với mỗi làng theo quan điểm của Hồ Chí Minh qua tác phẩm *Đời sống mới* 188
ThS. Nông Thị Xuân

- Quan điểm Hồ Chí Minh về giáo dục nhà trường trong tác phẩm *Đời sống mới* 198
ThS. Lê Thị Hằng

- Xây dựng lối sống mới trong thanh niên qua tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh 209
PGS.TS. Nguyễn Thị Kim Dung
ThS. Lương Thị Thúy Nga

- Quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng đời sống mới đối với mỗi cá nhân 220
TS. Nguyễn Xuân Trung

- Tác phẩm *Đời sống mới* và nêu gương vận động xây dựng đời sống mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh 230
TS. Văn Thị Thanh Mai

- Quan điểm Hồ Chí Minh về các biện pháp xây dựng đời sống mới trong tác phẩm *Đời sống mới* 243
TS. Nguyễn Thị Lương Uyên

- Tác phẩm *Đời sống mới* và ý nghĩa lý luận, thực tiễn trong thi đua xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh 256
PGS.TS. Vũ Hoàng Công

- Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh - giá trị lâu bền và sức lan tỏa 264

PGS.TS. Phạm Ngọc Anh

Phần thứ hai

PHÁT HUY GIÁ TRỊ TÁC PHẨM *ĐỜI SỐNG MỚI* TRONG PHONG TRÀO XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI, ĐÔ THỊ VĂN MINH Ở NƯỚC TA HIỆN NAY 275

- Giá trị định hướng xây dựng nông thôn mới và đô thị văn minh giai đoạn hiện nay thông qua tác phẩm *Đời sống mới* 277

GS.TS. Mạch Quang Thắng

- Tác phẩm *Đời sống mới* với sự nghiệp đổi mới và phát triển đất nước 290

PGS.TS. Bùi Đình Phong

- Tác phẩm *Đời sống mới* với mục tiêu xây dựng nước Việt Nam dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh hiện nay 300

TS. Lý Việt Quang
ThS. Đinh Bá Âu

- Tư tưởng "đời sống mới" của Hồ Chí Minh với xây dựng văn hóa xã hội hiện nay 311

TS. Lê Đức Hoàng
TS. Nguyễn Đức Luận

- Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh và vấn đề xây dựng đời sống văn hóa mới ở nước ta 325

ThS. Nguyễn Tùng Lâm
ThS. Nguyễn Thị Minh Thùy

- Xây dựng nền văn hóa mới hiện nay theo quan điểm Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* 340

PGS.TS. Nguyễn Toàn Thắng

- Thực hành cần, kiệm, liêm, chính trong xây dựng đời sống mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh 355

TS. Lê Thị Hiền
ThS. Mai Thị Xuân

- Quan điểm Hồ Chí Minh về xây dựng nếp sống mới trong tác phẩm *Đời sống mới* với việc xây dựng nông thôn mới hiện nay 364

PGS.TS. Trần Minh Trưởng

- Xây dựng đời sống mới - Sự nghiệp cách mạng của toàn dân với việc xây dựng nông thôn mới hiện nay 371

PGS.TS. Vũ Văn Thuấn

- Quan điểm Hồ Chí Minh về xây dựng đạo đức mới trong tác phẩm *Đời sống mới* với việc xây dựng nông thôn mới hiện nay 381

TS. Nguyễn Thị Hoài Phương

- Xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn hiện nay theo tư tưởng Hồ Chí Minh 396

NCS. Nguyễn Thị Thu Huyền

- Quan điểm của Hồ Chí Minh về mục đích của xây dựng đời sống mới với việc xây dựng đô thị văn minh hiện nay 410

PGS.TS. Lê Văn Lợi

- Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh với công tác xây dựng đời sống văn hóa, văn minh đô thị hiện nay 428

PGS.TS. Nguyễn Ngọc Hà
ThS. Đỗ Văn Phương

- Hà Nội xây dựng đô thị văn minh hiện nay theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* 440

Ngô Thanh Thị Hằng

- Thái Bình xây dựng nông thôn mới theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh 456
Đặng Trọng Thăng
- Bắc Ninh xây dựng nông thôn mới theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh 469
Tỉnh ủy Bắc Ninh
- Sơn La chung tay xây dựng nông thôn mới theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh 483
Cầm Ngọc Minh
- Xây dựng nông thôn mới ở Nghệ An theo tư tưởng Hồ Chí Minh 500
Tỉnh ủy Nghệ An
- Xây dựng lối sống văn minh ở Đà Nẵng hiện nay theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong tác phẩm *Đời sống mới* 516
Thành ủy Đà Nẵng
- Thành phố Cần Thơ xây dựng đời sống mới hiện nay theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh 526
Thường trực Thành ủy Cần Thơ
- Quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về đời sống mới trong một làng với việc xây dựng nông thôn mới hiện nay 545
ThS. Phạm Thị Thanh Mai
- Xây dựng đời sống mới trong trường học hiện nay theo tư tưởng Hồ Chí Minh 554
PGS.TS. Ngô Thị Phượng
TS. Trần Thị Điểu
- Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh với việc xây dựng văn hóa nhà trường hiện nay 571
ThS. Đinh Quang Thành

- Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh với việc xây dựng gia đình Việt Nam hiện nay 582
ThS. Trần Thị Huyền

- Đời sống mới trong công sở: từ tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh đến xây dựng văn hóa công sở hiện nay 592
ThS. Trần Thị Hợi

- Tác phẩm *Đời sống mới* của Chủ tịch Hồ Chí Minh với việc xây dựng văn hóa ứng xử nơi công sở 604
ThS. Nguyễn Tuyết Hạnh

- Xây dựng đời sống mới trong cơ quan, xí nghiệp theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh với việc xây dựng đô thị văn minh hiện nay 613
TS. Phan Thị Thúy Vân
ThS. Trần Thị Thúy

- Giá trị của tư tưởng *Đời sống mới* trong việc xây dựng văn hóa doanh nghiệp ở Thành phố Hồ Chí Minh 623
TS. Trần Thị Thúy Vân
ThS. Trần Thị Kim Ninh

- Thanh niên Việt Nam quyết tâm thực hiện xây dựng đời sống mới theo tư tưởng Hồ Chí Minh 634
ThS. Nguyễn Thị Thu Trang

Chịu trách nhiệm xuất bản
Q. GIÁM ĐỐC - TỔNG BIÊN TẬP
PHẠM CHÍ THÀNH
Chịu trách nhiệm nội dung
PHÓ GIÁM ĐỐC - PHÓ TỔNG BIÊN TẬP
PGS. TS. VŨ TRỌNG LÂM

Biên tập nội dung:	ThS. CHU VĂN KHÁNH
	ThS. ĐÀO QUỲNH HOA
	ThS. VÕ TÚ OANH
	ThS. NGUYỄN THU TRANG
Trình bày bìa:	LÊ HÀ LAN
Chế bản vi tính:	NGUYỄN THU THẢO
Sửa bản in:	PHÒNG BIÊN TẬP KỸ THUẬT
Đọc sách mẫu:	VÕ TÚ OANH

In 1.000 cuốn, khổ 16x24 cm, tại Công ty TNHH MTV
In Tiến Bộ, 175 Nguyễn Thái Học, Ba Đình, Hà Nội.
Số đăng ký xuất bản: 2499-2017/CXBIPH/1-114/CTQG.
Quyết định xuất bản số: 1896-QĐ/NXBCTQG, ngày 3/8/2017.
Mã số ISBN: 978-604-57-3374-5.
In xong và nộp lưu chiểu tháng 08 năm 2017.